

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Filologie – český jazyk

Mgr. Hana Goláňová

**NÁŘEČNÍ SLOVNÍK JIHOZÁPADNÍHO
VSETÍNSKA**

**DIALECT DICTIONARY OF SOUTHWEST PART OF
THE VSETÍN REGION**

Disertační práce

vedoucí práce – PhDr. Jarmila Bachmannová, CSc.

2013

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Ráda bych poděkovala především PhDr. Jarmile Bachmannové, CSc., za odborné, inspirativní a laskavé vedení mé disertační práce. Také děkuji PhDr. Janu Balharovi, CSc., za cenné podněty a připomínky k diferenčnímu nářečnímu slovníku. Na tomto místě bych také chtěla poděkovat svým rodičům, zejména otci, za jeho obětavou pomoc při sběru nářečního materiálu a v neposlední řadě všem ochotným informátorům, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout. Rovněž děkuji svým přátelům za pomoc a podporu.

ABSTRAKT

V rámci českého jazykového území je možné provádět systematický nářeční výzkum už jen v některých nářečních oblastech, neboť tradiční teritoriální dialekt nenávratně mizí. V severním úseku východomoravské nářeční oblasti bychom našli valašský region, kde se dosud udržuje živý dialekt, odkud pochází také lexikum shromážděné v *Nářečním slovníku jihozápadního Vsetínska* (dále NSJV). Při terénním nářečním výzkumu se mně podařilo shromáždit bohatý lexikální materiál, na jehož základě vznikl NSJV obsahující 2 027 lexikálních jednotek základních a 427 odkazových. NSJV je typ slovníku lokálního, abecedního a diferenčního. Tato práce si klade za cíl především zachycení a zpracování lexikální zásoby shromážděné v NSJV na základě současných lexikografických metod. Při výběru výraziva do NSJV byl uplatněn diferenční přístup, to znamená, že byl získaný lexikální materiál důsledně konfrontován s výkladovými slovníky češtiny. Nářeční výzkum pro NSJV byl prováděn mezi příslušníky nejstarší generace (nad 60 let). Mezi příslušníky nejmladší generace (do 30 let) probíhal výzkum pro mezigenerační komparaci slovní zásoby věcněvýznamového okruhu jídlo, pití, kouření se zaměřením na podskupiny *poléfka*, *máčka*, *kaša*, *placka* (výsledek tohoto výzkumu je zachycen v příloze 1), díky němuž je možno nahlédnout vývojové tendence nářečního lexika ve zkoumaném regionu. Jako doplňkový výzkum probíhal sběr pomístních jmen (zachycených v příloze 2). Kromě diferenčního nářečního slovníku práce obsahuje část zaměřenou na základní sociokulturní charakteristiku sledované lokality. Dále se soustřeďuje zejména na charakteristiku a popis současného stavu zkoumaného dialektu z hlediska hláskoslovného, tvaroslovného a slovotvorného, podává rovněž podrobnou lexikologickou analýzu slovní zásoby z NSJV. V neposlední řadě se zabývá věcněvýznamovým zpracováním lexika v nářečních slovnících, sémaziologickým i onomaziologickým přístupem a možnostmi využití pojmových (ideografických) heslářů v nářeční lexikografii.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dialektologie, východomoravská nářeční oblast, region Valašsko, abecední diferenční nářeční slovník, pojmový (ideografický) heslář, sémaziologický přístup, onomaziologický přístup, charakteristika zkoumaného nářečí, popis slovní zásoby, nejstarší generace, nejmladší generace.

ABSTRAKT

There are only few dialect regions within Czech language territory, where a systematic dialect research can be made, since the traditional territorial dialect irreversibly disappears. In the northern part of the East-Moravian dialect region we would find Valachian region, where the dialect is still maintained alive, and where the lexicon collected in *Dialect dictionary of southwest part of the Vsetín region* (hereinafter as DDSV) originates. During the field survey I managed to collect a rich lexical material, on the basis of which the DDSV consisting of 2.027 basic and 427 referential lexical units was created. DDSV is a type of local, alphabetic and differential dictionary. The aim of this work is mainly to catch and elaborate the lexicon collected in DDSV, based on contemporary lexicographical methods. A differential approach was used at the selection of phraseology, it means, that achieved lexical material was thoroughly confronted with Czech explanatory dictionaries. The dialect research for DDSV was made among the members of the oldest generation (above 60 years). Among the youngest generation (under 30 years), a research for inter-generation comparison of the lexicon of substantive semantic register area of meals, drinks and smoking was led, focused at sub-groups *poléfka*, *máčka*, *kaša*, *placka* (the result of this research is recorded in Appendix 1), thanks to which it is possible to view the development tendencies of the dialect lexicon in the researched region. As a supplemental survey, a collection of local names was made (recorded in Appendix 2). Besides the differential dialect dictionary, the work contains also a part aimed at the basic socio-cultural characteristics of the surveyed locality. Further it concentrates especially at the characteristics and the description of the contemporary state of the surveyed dialect from the sound forming, formative and word forming aspect; it also offers a detail lexicological analysis of the lexicon from DDSV. Last but not least, it is concerned with a substantive semantic processing of the lexicon in the dialect dictionaries, with semasiological and onomasiological approach and the possibilities of utilisation of notional /ideographic dictionaries in dialect lexicography.

KEY WORDS

Dialectology, East-Moravian dialect area, Valachian region, alphabetic differential dialect dictionary, notional (ideographic) dictionary, semasiological approach, onomasiological approach, the characteristics of the surveyed dialect, lexicon description, oldest generation, youngest generation

OBSAH

1. ÚVOD.....	8
2. OBECNÁ CHARAKTRISTIKA ZKOUMANÉ NÁŘEČNÍ OBLASTI	11
2.1. POPIS A LOKALIZACE SLEDOVANÉ OBLASTI.....	11
2.2. ZÁKLADNÍ SOCIOKULTURNÍ CHARAKTERISTIKA SLEDOVANÉ OBLASTI.....	12
2.2.1. HISTORIE, DEMOGRAFICKÝ, VÝVOJ, NÁBOŽENSTVÍ.....	12
2.3.2. SOUČASNÝ VÝVOJ MÍSTNÍ SPOLEČNOSTI	14
3. CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO NÁŘEČÍ	18
3.1. Z HLÁSKOSLOVÍ	19
3.1.1. VOKALICKÝ SYSTÉM	19
3.1.1.1. Fonémy i/y – í/ý.....	19
3.1.1.2. Fonémy e – é.....	20
3.1.1.3. Fonémy a – á.....	20
3.1.1.4. Fonémy o – ó.....	20
3.1.1.5. Fonémy u – ú.....	20
3.1.2. PROMĚNY V REALIZACI KVANTITY VOKÁLŮ, SLOVNÍ PRÍZVUK	21
3.1.3. KONSONANTICKÝ SYSTÉM.....	21
3.1.3.1. Protiklad ě – ě.....	21
3.1.3.2. Slabikotvorné r a l.....	22
3.1.3.3. Měkké retnice.....	22
3.1.3.4. Fonémy dz a dž.....	23
3.1.3.5. Foném g.....	23
3.1.4. SOUHLÁSKOVÉ ZMĚNY.....	23
3.1.4.1. Geminované souhlásky.....	23
3.1.4.2. Skupina šč.....	23
3.1.4.3. Asimilace znělosti.....	23
3.2. Z TVAROSLOVÍ.....	24
3.2.1. SUBSTANTIVA.....	24
3.2.1.1. Maskulina.....	24
3.2.1.2. Feminina.....	25
3.2.1.3. Neutra.....	25
3.2.2. ADJEKTIVA, PRONOMINA, NUMERALIA.....	26
3.2.3. VERBA.....	26
3.3. HLÁSKOSLOVNÉ A TVAROSLOVNÉ RYSY SPOLEČNÉ S JINÝMI NÁŘEČNÍMI OBLASTMI.....	28
3.3.1. SPOLEČNÉ NÁŘEČNÍ RYSY MORAVSKÉ A SLEZSKÉ.....	28
3.3.2. SPOLEČNÉ NÁŘEČNÍ RYSY MORAVSKÉ (STŘEDOMORAVSKÉ A VÝCHODOMORAVSKÉ).....	28
3.3.3. SPOLEČNÉ NÁŘEČNÍ RYSY VÝCHODOMORAVSKÉ A SLEZSKÉ.....	29
3.4. ZE SLOVOTVORBY.....	29
3.4.1. DERIVAČNÍ SLOVOTVORNÝ POSTUP.....	30
3.4.1.1. Substantiva.....	30
3.4.1.2. Tvoření ostatních slovních druhů odvozováním.....	32
3.4.1.2.1. Adjektiva.....	32
3.4.1.2.2. Pronomina.....	33
3.4.1.2.3. Numerálila.....	34
3.4.1.2.4. Verba.....	34

3.4.1.2.5. Adverbia.....	34
3.4.1.2.6. Prepozice.....	35
3.4.2. KOMPOZIČNÍ SLOVOTVORNÝ POSTUP A JUXTAPOZICE.....	35
4. METODY VÝZKUMU A LEXIKOLOGICKÁ ANALÝZA SLOVNÍ ZÁSoby.....	37
4.1. METODY VÝZKUMU.....	37
4.2. LEXIKOLOGICKÁ ANALÝZA SLOVNÍ ZÁSoby.....	38
4.2.1. DIFERENČNÍ PŘÍSTUP PŘI VÝBĚRU LJ DO NÁŘEČNÍHO SLOVNÍKU.....	38
4.2.2. LEXIKOLOGICKÝ ROZBOR NA ZÁKLADĚ VNITŘNÍ STRUKTURACE LEXIKA.....	40
4.2.2.1. Rozbor podle typů dialektismů.....	41
4.2.2.2. Rozbor podle územního rozšíření LJ.....	42
4.2.2.3. Rozbor podle cizorodosti prvku v lexikální soustavě.....	47
4.2.2.4. Rozbor podle významového typu LJ.....	48
4.2.2.5. Rozbor podle postavení slova v lex. struktuře a jeho stálosti ve vývoji.....	50
5. K VĚCNĚVÝZNAMOVÉMU ZPRAC. SLOVNÍ ZÁSoby V NÁŘ. SLOVNÍCÍCH A K POJMOVÝM HESLÁŘŮM.....	52
5.1. K POJMOVÝM HESLÁŘŮM A VĚCNÝM NÁŘEČNÍM SLOVNÍKŮM.....	52
5.2. MEZE ONOMAZIOLOGICKÉHO PŘÍSTUPU V NÁŘEČNÍCH SLOVNÍCÍCH.....	54
5.3. VĚCNĚVÝZNAMOVÉ OKRUHY SLOVNÍ ZÁSoby V KONFRONTACI MEZI NEJST. A NEJML. GENERACÍ.....	55
5.4. VÝVOJOVÉ TENDENCE V LEXIKÁLNÍ ROVINĚ U TRADIČNÍHO TERITORIÁLNÍHO DIALEKTU.....	57
5.5. MOŽNOSTI A VYUŽITÍ POJMOVÝCH (IDEOGRAFICKÝCH) HESLÁŘŮ.....	59
6. STAVBA HESEL V NSJV.....	61
6.1. UKÁZKOVÁ HESLA.....	61
6.2. DIFERENČNÍ PŘÍSTUP V NSJV.....	62
6.3. STAVBA SLOVNÍKOVÉHO HESLA.....	62
6.3.1. HESLOVÉ SLOVO (LEMMA).....	62
6.3.2. GRAMATICKÉ INFORMACE NA ÚROVNI HESLOVÉHO SLOVA.....	62
6.3.3. CHARAKTERISTIKY NA ÚROVNI HESLOVÉHO SLOVA.....	63
6.3.4. INFORMACE NA ÚROVNI VÝKLADU VÝZNAMU.....	63
6.3.5. VÝKLAD VÝZNAMU.....	63
6.3.6. EXEMPLIFIKACE.....	64
6.3.7. ODKAZOVÉ ČÁSTI HESLOVÉHO Odstavce.....	64
6.3.8. ÚDAJE V POZNÁMCE.....	65
6.3.9. ODKAZY NA ZDROJE A PŘÍRUČNÍ LITERATURU.....	65
6.4. KE ZPRACOVÁNÍ SPECIFICKÝCH OKRUHŮ V NSJV.....	66
6.4.1. SLOVESA.....	66
6.4.2. SOUSLOVÍ A FRAZEOLOGICKÉ JEDNOTKY.....	66
6.4.3. POLYSÉMIE LJ.....	67
6.4.4. HOMONYMIE LJ.....	67
6.4.5. HNÍZDOVÁNÍ LJ.....	67
6.5. NÁŘEČNÍ TRANSKRIPCE.....	68
7. ZÁVĚR.....	69
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	72
9. SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK.....	80
10. SEZNAM PŘÍLOH.....	83
PŘÍLOHY.....	84
DIFERENČNÍ NÁŘEČNÍ SLOVNÍK.....	96

1. ÚVOD

Ve východomoravské nářeční oblasti, konkrétně v jejím valašském úseku, se stále udržuje nářeční mluva i přes unifikující tendence, které jsou zřejmé na celém českém jazykovém území. Ovšem i zde podléhá dialekt tlaku spisovné češtiny a mění se v souvislosti s celkovou a rychlou proměnou společnosti. Mizí archaické nářeční formy, jazyk se proměňuje v závislosti na nových komunikačních oblastech. Zejména u mladé a střední generace se mluva mění vzhledem k situaci a funkci jazyka. Několikrát za den může docházet k přepínání jazykových kódů mluvčích, míšení standardu a nářečních forem. Starší generace si ještě udržuje archaičtější nářeční podoby, ale s touto generací tradiční teritoriální dialekt bohužel nenávratně mizí.

Pocházím ze Vsetínska (jsem autochton z této oblasti), proto znám důvěrně řeč místního obyvatelstva. Od dětství jsem ráda poslouchala vyprávění svých prarodičů, zvláště babiček, které byly obě narozeny v roce 1900. Dodnes mně v uších zní mnohé jejich výrazy a frazémy jako např. *gdyby človjek sto razy žýt, pořád' je stejne hlúpý*, a tak jsem se rozhodla alespoň něco z toho lexikálního bohatství uchovat nejen pro sebe, ale možná i pro další generace.

Další motivací, proč vytvořit právě nářeční slovník, je skutečnost, že ze severního (valašského) úseku východomoravské nářeční oblasti vědecky zpracovaný dialektologický slovník chybí. *Slovník valašského nářečí* (2000, 2007 (CD)), vydaný S. Kazmířem, patří mezi současné nejlepší počiny z řad neodborné veřejnosti, avšak je to spíše heslář evidující lexikum z Valašska (byl sestaven především na základě psaných pramenů), kde schází podrobný popis zachycených lexikálních jednotek. S. Kazmír se v souvislosti se shromažďováním lexikálního materiálu pro svůj slovník zasloužil také o vydání starších individuálních sběrů, např. J. Misárka-Slavičinského *Slovník valašského nářečí užívaného na Vsacku ve druhé polovině 19. století (1850–1900)* (2000) nebo F. Fojtíka *Slovník nářečí užívaného na Brumovsku na konci 19. stol.* (2006). Ze strany odborníků je od F. Svěráka k dispozici monografie *Karlovické nářečí* (1957), kde bylo zaznamenáno též nářeční výrazivo, ale úroveň zpracování slovní zásoby je poplatná době vzniku práce (téměř zde schází exemplifikační část a další náležitosti hesla). K jiné části východomoravské nářeční oblasti se vztahuje *Nářeční slovník Luhačovického Zálesí* od J. Kolaříka (2010) a už mezi slezská nářečí řadíme slovník F. Horečky *Nářečí na Frenštátsku* (1941), který byl v nové doplněné reedici vydán M. Horečkou pod názvem *Tak mluvíme pod Radhoštěm* (2011).

Tato práce si klade za cíl zejména shromáždění a zpracování nářečního lexikálního materiálu na základě současných lexikografických metod. Systematický nářeční výzkum probíhal v obcích Liptál, Lhota u Vsetína a Vsetín-Rokytnice v letech 2005–2012 a byl zaměřen především na příslušníky nejstarší generace (nad 60 let). Doplnkově probíhal také výzkum orientovaný na nejmladší generaci (do 30 let) a na sběr pomístních jmen. Prostřednictvím zmíněného výzkumu se podařilo shromáždřit bohatý jazykový materiál, z něhož vznikl diferenční nářeční slovník tvořící hlavní část této práce. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska* (dále NSJV) obsahuje 2 027 lexikálních jednotek (dále LJ) základních a 427 odkazových. Při výběru výraziva do NSJV byl uplatněn diferenční přístup, to znamená, že byl získaný lexikální materiál důsledně konfrontován s výkladovými slovníky češtiny. Hlavní metody zpracování NSJV jsou podrobně popsány v kapitole Stavba hesel v NSJV.

Kapitola věnovaná charakteristice zkoumané nářeční oblasti má spíše orientační ráz. Snaží se přiblížit oblast, kde byl sbírán nářeční materiál, po stránce zeměpisné, dále se pokouší podat obraz místní společnosti prostřednictvím sociokulturní charakteristiky, založené na krátkém historickém přehledu, na demografickém, náboženském a současném vývoji.

Do této práce byl zařazen rovněž oddíl popisující současný stav sledovaného dialektu, a to především ve vztahu k uvedenému diferenčnímu nářečnímu slovníku. Tuto kapitolu tvoří části věnované hláskosloví, tvarosloví a slovtvorbě, v nichž se snažím podávat kromě základních informací o dialektu, který má archaický ráz a patří mezi nářečí přechodového typu, též údaje o generačních posunech a vývojových tendencích zkoumaného nářečí. Tím bych ráda zasadila shromážděnou slovní zásobu do širšího kontextu.

Důležitou částí je oddíl zaměřený na metody výzkumu a lexikologickou analýzu slovní zásoby z NSJV. Podrobně zde popisuji diferenční přístup při výběru LJ do nářečního slovníku. Kromě toho tady provádím rozbor lexika z mnoha úhlů, např. co do typů dialektismů, podle územního hlediska, podle cizorodosti prvků v lexikální soustavě ad. Díky areálové lingvistice bylo možné provést i podrobnější rozbor lexika v souvislosti s územním rozšířením LJ, a to zejména vzhledem k českému jazykovému území (srovnáním s údaji v *Českém jazykovém atlasu* (dále ČJA)), vzhledem ke slovenskému jazykovému území (srovnáním se *Slovníkem slovenského jazyka* (dále SSJ)) a vzhledem ke karpatskému jazykovému území (srovnáním s *Karpatským jazykovým atlasem* (dále KJA)).

Význam má i kapitola věnující se problematice věcněvýznamového zpracování slovní zásoby v nářečních slovnících a pojmovým (ideografickým) heslářům. Mimo teoretickou část, zaměřenou na onomaziologický přístup ve slovnících, obsahuje tento oddíl také praktickou část, založenou na mezigenerační komparaci slovní zásoby věcněvýznamového okruhu jídlo, pití, kouření se zaměřením na podskupiny *poléfka*, *máčka*, *kaša*, *placka* (výsledek tohoto výzkumu je zachycen v příloze 1). Díky srovnání výraziva mezi příslušníky nejstarší a nejmladší generace je možno nahlédnout vývojové tendence nářečního lexika ve zkoumaném regionu. V závěru kapitoly se krátce zabývám možnostmi využití pojmových (ideografických) heslářů v nářeční lexikografii.

Poslední neméně důležitou složku práce tvoří přílohy, kde byly zachyceny jednak výsledky mezigeneračního výzkumu (příloha 1), soubor pomístních jmen sledované lokality (příloha 2) a další části, jež slouží jako doplněk k diferenčnímu nářečnímu slovníku a k dokreslení obrazu zkoumaného nářečí a nářeční oblasti.

2. OBECNÁ CHARAKTRISTIKA ZKOUMANÉ NÁŘEČNÍ OBLASTI

2.1. POPIS A LOKALIZACE SLEDOVANÉ OBLASTI

Lokalita, odkud pochází lexikální zásoba uvedená v diferenčním nářečním slovníku, se nachází v centrální části Valašska (viz příloha 5).¹ Valašský region je východomoravskou příhraniční oblastí a sousedí se Slovenskem, což je významný fakt, který se odráží i v jazyce (o tom bude řeč níže).

Jihozápadní Vsetínsko je poměrně široký zeměpisný pojem, my ho však zúžíme na obce Liptál, Lhota u Vsetína, Vsetín-Rokytnice a místní část poslední jmenované obce – Janišov, které jsou předmětem mého systematického nářečního výzkumu. Uvedené obce tvoří uzavřenou homogenní oblast, neboť se nacházejí v jednom údolí, jež je přirozenou hranicí mezi zlínským a vsetínským okresem. Obec Liptál sousedí se zlínským okresem, obec Vsetín-Rokytnice se stala příměstskou částí Vsetína, podobně i její část Janišov.

Okolní terén tvoří masy hor oddělující zlínskou oblast od Vsetínska. Na severu se zdvihá Hostýnsko-vsetínská hornatina (nejvyšším vrchem v této části jsou Chléviska s 641 m, viz příloha 2 – Liptál), na jihu pak Vizovická vrchovina (nejvyšším bodem v této oblasti je vrch Vartovna s 651 m, viz příloha 2 – Liptál, na němž stojí rozhledna s vyhlídkou na slovenská pohoří). Údolí uzavírá sedlo Sirákov, kde se mimo jiné nachází také hranice odlišných klimatických podmínek (Vsetínsko je studenější oblastí s velkým množstvím srážek, zatímco na Zlínsku zaznamenáváme příjemnější klima s menším srážkovým úhrnem). Tímto uzavřeným údolím s vrchy po obou stranách protéká potok Rokytenka.² Osídlení se většinou soustřeďuje kolem potoka a zčásti je rozptýleno v přilehlých menších údolích.

Z hlediska dialektologického bychom zkoumanou lokalitu zařadili do severní (valašské podskupiny) východomoravské nářeční oblasti.³ V této lokalitě dosud neproběhl systematický

¹ Valašsko je pojem etnografický, historický i zeměpisný, nikoliv lingvistický. Název tohoto regionu bývá v odborné literatuře odvozován od slova valach, což znamenalo pastevec, kteří se zabývali kastrováním domácích zvířat, včetně koní (Štika, 2007, s. 22). Hranice Valašska nejsou jednoznačné a bývají jak mezi historiky, tak etnografy i lingvisty zaznamenávány rozdílně.

² Hydronymum je odvozeno od slova rokyta (,vrba, jáva', viz NSJV). Výraz rokyta stál také u původu obce Rokytnice (dnes Vsetín-Rokytnice), více Hosák, Šrámek (1980, heslo Rokytnice, s. 376), a jako rokytka (viz NSJV) je nazýváno též strašidlo.

³ Podrobněji Bělič (1972, s. 271, 1968, s. 45). Také autoři *Českého jazykového atlasu* (I.–V., Dodatky, 1992–2011) se přiklonili k zeměpisnému označení nářečních oblastí a nazývají zdejší oblast východomoravskou oproti původnímu označení jako moravskoslovenská (např. Chloupek, Králík, Lamprecht, Skulina, Šlosar, Vašek, 1954).

nářeční výzkum vedený AV ČR. Dřívější výzkumy řízené ČSAV, na jejichž podkladě vznikl *Český jazykový atlas*, zahrnovaly jiné opěrné body Vsetínska a Zlínska. Zkoumaná lokalita je zajímavá také proto, že jde o okrajovou část Vsetínska, kam už pronikají nářeční prvky ze zlínského prostředí. Kromě toho stojí za zmínku, že v blízkosti jmenovaného sedla Sirákov, přírodního předělu, který odděluje vsetínský a zlínský okres, probíhá izoglosa infinitivu na -ť (o tom více v kapitole K tvarosloví).

2.2. ZÁKLADNÍ SOCIOKULTURNÍ CHARAKTERISTIKA SLEDOVANÉ OBLASTI

2.2.1. HISTORIE, DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ, NÁBOŽENSTVÍ

První zprávy o existenci vsí v údolí potoka Rokytenky pocházejí z roku 1361⁴, kdy se připomínají vesnice Liptál a Rokytnice (dvojí Rokytnice) ve sporech o majetek mezi vizovickým cisterciáckým klášterem a vsetínským panstvím. Kolonizaci v té době prováděly kláštery (ve Vsetíně templáři, ve Vizovicích cisterciáci), nebo např. odkoupením práv moravská vrchnost. Obyvatelstvo, které žilo v založených vsích, bylo nejspíše moravského původu a živilo se zemědělstvím. Od 16. století probíhala tzv. pasekářská kolonizace, což znamenalo, že poddaní ve vrchnostenských lesích vytvářeli nová pole, louky, pastviny, eventuálně chlévy pro dobytek (Chléviska – Liptál, viz příloha 2). Tento kolonizační proces můžeme sledovat v celém údolí, protože každá zmiňovaná ves má své paseky (připomínají nám to i místní názvy, viz příloha 2: Lhotecké paseky – Lhota u Vsetína; Paseka, V pasekách – Rokytnice (Vsetín-Rokytnice)). Ani v pozdější době historici nezaznamenávají příchod obyvatelstva cizího původu (vůbec ne rumunského původu), což někdy zaznívá v souvislosti s tzv. valašskou kolonizací.⁵

Názvy obcí založených v tomto údolí se nejednou měnily: Luptal/Lupcal⁶ (1361), dále Liptal, Liphall (1718) aj., Lipová (1949-55); Wrchní Rokytnice (1374), Wyssij Rokytnice, Horní Rokytnice (1504) aj., Lhota (1627), Ober Lhotta, Lhota u Liptálu, Lhota Liptálská,

⁴ Více o tom D. Janiš – J. Kohoutek v monografii *Okres Vsetín* (2002), Středověké osídlení nebo L. Baletka, tamtéž *Místopis* (Liptál, Lhota u Vsetína, Rokytnice) a v monografii *Liptál* (1994).

⁵ Valašské kolonizaci se celý život věnovala řada badatelů, na Valašsku např. historik L. Baletka v monografii *Okres Vsetín* (2002), Doba předbělohorská, osídlení nebo etnograf J. Štika – nejnovější údaje o kolonizačním procesu nalezneme v jeho monografii *Valaši a Valašsko* (2008). Chybný fakt, totiž žese rumunští Valaši při kolonizaci dostali až na východní Moravu, je uveden i v *Českém etymologickém slovníku* (Rejzek, 2001), heslo valach, a bývá dosud uváděn v současných diplomových pracích (z různých oborů), na Wikipedii a jinde.

⁶ Původ slova Liptál nebyl ani onomastiky uspokojivě objasněn. Jedna z teorií říká, že to slovo mohlo vzniknout z německého Liebenhal (‘milé údolí’), jiná připouští kontaminaci německého -tal (‘údolí’) a českého Ľubá (z tehdejšího možného názvu potoka Ľubá Rokytenka), Hosák, Šrámek (1970, heslo Liptál, s. 536).

Lhota u Vsetína (1901, 1999), Vsetín-Lhota (1980); Roketnitz (1361), Horní Roketnice, Dolní Roketnice, Roketniza (1720), Roketnice (1881), Rokytnice (1924), Vsetín-Rokytnice (1949).⁷

Vesnice patřily ke vsetínskému panství a v čele nich stál a svůj úřad vykonával fojt s dědičnou platností (každá ves měla své fojství⁸). Na Valašsku se během reformace značně rozšířila protestantská víra, takže se Valaši během 30. leté války aktivně účastnili odboje proti Habsburkům a jejich rekatolizačnímu tlaku. Tato tzv. valašská povstání zasáhla i obyvatelstvo zmiňovaného údolí, protože právě mezi obcemi Lhota u Vsetína a Rokytnice došlo v roce 1638 k porážce a odzbrojení císařského vojska (v místě Na Polkách – Rokytnice (Vsetín-Rokytnice), viz příloha 2). V roce 1644 však Habsburkové tvrdě zasáhli a povstání bylo definitivně poraženo.⁹ Většina dřevěných stavení v obcích Liptál, Lhota u Vsetína, Rokytnice byla vypálena, někteří majitelé usedlostí byli zabiti, jiní popraveni.

Přestože došlo po potlačení valašského odboje k tvrdým represím, místní obce nezanikly a většina usedlostí byla obnovena. Ale i tak byl počet místního obyvatelstva poměrně malý, v roce 1666 žilo v Liptále 446 obyvatel, ve Lhotě u Vsetína 202 obyvatel, v Rokytnici 161 obyvatel.¹⁰

V roce 1666 se stal Liptál samostatným panstvím¹¹ a byl tu vytvořen nový velkostatek, na němž šlechta podnikala. Část Lhoty u Vsetína patřila během 17. století k liptálskému panství, část ke vsetínskému (později byla připojena opět ke vsetínskému panství). V následujících stoletích se vesnice poměrně dobře rozvíjely. V Liptále šlechta zřídila palírnu, pivovar, vrchnostenský šenk, byla zde pila a každá ves měla své mlýny. Obce si ovšem i nadále udržely převážně zemědělský charakter; choval se zde zejména skot, koně, prasata, ovce, kozy a významnou složkou obživy bylo rovněž včelaření. Co se týká řemesel, mezi drobnými řemeslníky se objevují „stolaři“, tkalci, kováři, koláři, řezníci, výrobci brousků a kapesních nožů, tzv. křiváků (viz NSJV, křývačkář), košíkáři, rozšířená byla i výroba

⁷ Zaznamenáno Baletkou, *Okres Vsetín* (2002), Místopis (Liptál, Lhota u Vsetína, Rokytnice), *Liptál* (1994, s. 13), *Dějinné zprávy o Lhotě u Vsetína od roku 1361–1882*, dále Hosák, Šrámek (1970, 1980, hesla: Lhota u Vsetína, s. 508; Liptál, s. 536; Rokytnice s. 376).

⁸ Původní zachovalé fojství se sice v tomto údolí už nenachází, ale ve vsi Jasenná (okres Zlín), která sousedí s obcí Liptál, si můžeme prohlédnout tzv. Mikuláščíkov fojství (je přístupné veřejnosti jako muzeum).

⁹ Po potlačení povstání bylo ve Vsetíně na počátku roku 1644 popraveno kolem 200 valašských povstalců, pravděpodobně se jednalo o nejmasovější exekuci v našich národních dějinách, více např. Baletka, *Okres Vsetín* (2002), Třicetiletá válka a valašská povstání.

¹⁰ Baletka, *Okres Vsetín* (2002), Místopis (Liptál, Lhota u Vsetína, Rokytnice).

¹¹ Kvůli zadlužení majitele vsetínského panství Jiřího Illesházyho připadla hraběti Bedřichu z Oppersdorfu roku 1666 ves Liptál, více Baletka (1994, s. 32). Majitelé liptálského velkostatku se v pozdějších letech rychle střídali.

šindelů. Z historických zaměstnání jmenujme alespoň portáše, kteří zajišťovali bezpečnost na hranicích, a gajdoše – ‚hráče na dudy‘. Industrializace zasáhla postupně i tuto oblast a ke konci 19. století zřídila firma Bratři Thonetové v Liptále pobočku továrny na nábytek z ohýbaného dřeva.

Emigrační vlna zdejších obyvatel mřících za lepším životem do Ameriky byla nejsilnější na konci 19. století. Nejvíce obyvatel měly vesnice Liptál a Lhota u Vsetína v 1. polovině 20. století; v roce 1910 bylo zaznamenáno v Liptále 1 859 obyvatel¹², v roce 1900 žilo ve Lhotě u Vsetína 825 obyvatel, v Rokytnici 1 162 obyvatel¹³ (počet obyvatel rostl u obce Rokytnice, protože se později stala součástí města Vsetín).

Obyvatelstvo žijící v tomto údolí je dodnes převážně evangelického vyznání. V roce 1900 se hlásilo v Liptále 1 542 lidí k evangelické víře, 142 ke katolické víře a 31 k židovskému vyznání. Ve Lhotě u Vsetína žilo v témže roce 744 evangelíků a 81 katolíků a v obci Rokytnice bylo 802 evangelíků a 360 katolíků.¹⁴ To, že se většina místních obyvatel hlásí k evangelickému vyznání, je fakt, který se mohl odrazit i ve slovní zásobě. Nenacházíme zde totiž některé tradice spojené s katolickou vírou a katolickým křesťanským rokem (např. masopustní průvod a oslavy). V údolích Valašska, kde je obyvatelstvo převážně katolického vyznání, jsou lidové tradice a zvyky dosud mnohem živější (např. v okolí Horní Lidče, Valašských Klobouk aj.).

Nejstarší škola této oblasti se nacházela v obci Liptál, pravděpodobně souvisela s rekatolizačním úsilím, byla katolická a vznikla na sklonku 17. století. Na počátku 20. století došlo v Liptále k založení i soukromé měšťanské školy a v obci byl zřízen sirotčinec. Na konci 19. století vznikla obecní škola i ve Lhotě u Vsetína a v Rokytnici. Počátkem 20. století zaznamenáváme velký rozvoj spolků (Sbor dobrovolných hasičů, TJ Sokol ad.) a politických stran, které zajišťovaly místní vzdělávání, kulturu, sport a hospodářství v duchu prvorepublikového vývoje.

2.2.2. SOUČASNÝ VÝVOJ MÍSTNÍ SPOLEČNOSTI

Na základě výše uvedených informací můžeme soudit, že v údolí potoka Rokytenky nedošlo k větší fluktuaci obyvatelstva. Jednotlivé rodiny tvoří vesměs starousedlíci, kteří se zabývali převážně zemědělstvím, pastevectvím nebo řemeslem.

¹² Více Baletka (1994, s. 9).

¹³ Srov. Baletka, *Okres Vsetín* (2002), Místopis (Lhota u Vsetína, Rokytnice).

¹⁴ Srov. Baletka, *Okres Vsetín* (2002), Místopis (Liptál, Lhota u Vsetína, Rokytnice).

K největší migraci obyvatelstva došlo po druhé světové válce, kdy z obce Liptál odešlo v letech 1945–46 355 osob (85 rodin) do severomoravského pohraničí, konkrétně do městečka Jeseník¹⁵, ze Lhoty u Vsetína odešlo 100 osob do Domašova (Bělá pod Pradědem). Další odliv osob z této oblasti souvisí v dnešní době s odchodem za prací, za vzděláním, především mladí lidé odcházejí do měst, často i z regionu. Jen malá část původního obyvatelstva se ve středních letech vrací zpět. Na základě sčítání lidu z roku 2011 bylo k obvyklému pobytu v Liptále hlášeno 1 413 obyvatel, ve Lhotě u Vsetína 751 obyvatel.¹⁶ Rokytnice se stala už v roce 1949 součástí města Vsetína (i část Janišov) a podle sčítání lidu v roce 2001 tady žilo 4 493 obyvatel.¹⁷ Lhota u Vsetína byla připojena k městu Vsetínu v roce 1980, ale v roce 1999 se stala opět samostatnou obcí.

Podle sčítání lidu v roce 2011 se v obci Liptál přihlásilo k víře a náboženské společnosti 582 obyvatel (k církvi českobratrské evangelické 371 osob, k církvi římskokatolické 134), ve Lhotě u Vsetína bylo zaznamenáno 201 obyvatel hlásících k víře a náboženské společnosti (k církvi českobratrské evangelické 122 osob, k církvi římskokatolické 60).¹⁸ Ve shodě s celorepublikovým trendem se v těchto dvou obcích přihlásil k některé z křesťanských církví poměrně malý počet lidí. Pokud tak občané učinili, šlo zejména o českobratrskou církev evangelickou, která tady má stále od dob reformace své zázemí.

Původní způsob obživy místního obyvatelstva založený zejména na zemědělství a drobných řemeslech byl sice do jisté míry narušen komunistickou érou, ale i v této době tady nacházíme snahy o zachování dřívějších lidových tradic. Zemědělská družstva, která vznikla v této oblasti, byla postupně spojena v jedno, v JZD Svornost (1973) se sídlem v Liptále. JZD Svornost provozovalo také výrobu kamenných brousků, svíček a dekorativních předmětů. O udržení původních tradic usilovalo i výrobní družstvo Lipta, které navázalo na dřívější výrobu dřevěného nábytku v Liptále, dřevěných hraček, drobného hospodářského nářadí, různých užitkových a dekorativních předmětů spojených s lidovými tradicemi. Po roce 1990 zaniklo jak JZD Svornost, tak i výrobní družstvo Lipta. Místní podnikatelé však úplně neztratili kontinuitu s tradičními řemesly a dále pokračují např. ve výrobě dřevěného nábytku,

¹⁵ Více Baletka (1994, s. 176).

¹⁶ Podrobněji na internetových stránkách Českého statistického úřadu, viz <http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/home>.

¹⁷ V databázi Českého statistického úřadu (sčítání lidu v roce 2011) není možné vyhledat statistiky náležící k obci Rokytnici, protože je součástí města Vsetína (místní části obcí, měst ap. tady k dispozici nejsou). Výše uvedený údaj pochází ze zdroje: http://cs.wikipedia.org/wiki/Rokytnice_%28Vset%C3%ADn%29. Počet obyvatel Rokytnice výrazně stoupl proto, že tu bylo v 70. letech 20. století vybudováno sídliště.

¹⁸ Statistické údaje o náboženství části Vsetín-Rokytnice (vycházejících ze sčítání lidu z roku 2011) veřejně na internetových stránkách přístupny nejsou.

výrobě kamenných brousků a nožíků, proutěného a dekorativního zboží ap. Významným oborem bylo i lesnictví, dodnes jsou zde v provozu pily.

Nositelem a aktivním provozovatelem lidových tradic a kultury je v této oblasti v současné době především Folklorní sdružení Lipta Liptál (dříve Soubor valašských písní a tanců Lipta), který je nejstarším folklorním souborem na Valašsku. „Valašský krúžek“ vznikl v roce 1930 a u jeho kořenů stál mimo jiných také liptálský rodák, akademický malíř a spisovatel, Jan Kobzán.¹⁹ Folklorní soubor dnes čítá 80 členů v pěti skupinách: Malušata, Malá Lipta, Lipta – základ, Lipta – senioři a ženský pěvecký sbor Rokytenka. Předvádí autentický folklór a ročně uskutečňuje mnohá vystoupení doma i v zahraničí, je pořadatelem mezinárodního folklorního festivalu Liptálské slavnosti (probíhají každoročně v závěru srpna v kulturním areálu bývalého zámku).

V uvedených obcích se nacházejí také vzdělávací zařízení a další zařízení občanské infrastruktury. Ve spádové obci Liptál je možné nalézt kromě jiného základní devítiletou školu, dětský domov (bývalý sirotčinec), praktickou školu, mateřská školou, penzion pro důchodce ad. Ve Lhotě u Vsetína byla v 90. letech minulého století obnovena základní škola (třídy 1.–4.) a v provozu je též mateřská škola. V místní části Vsetína Vsetín-Rokytnici jsou k dispozici jak mateřská škola, tak základní škola, která vyrostla na sídlišti ze 70. let 20. století.

Ze zajímavých staveb této oblasti uvedme původně barokní zámek z konce 17. století²⁰, který stojí v zámeckém parku uprostřed obce Liptál. V téže obci byly pro věřící občany z celého údolí postaveny dva kostely, římskokatolický kostel sv. Michaela, archanděla, z roku 1796²¹ a evangelický kostel z roku 1907. Dříve byla místní architektura především dřevěná, a tak i v tomto duchu vznikla dřevěná vila rodiny Bubelových²² (Janišov (Vsetín-Rokytnice)), vedle níž stojí dřevěná zvonice (Bubelova zvonice, viz příloha 2, Janišov (Vsetín-Rokytnice)).

¹⁹ Jan Kobzán (1901–1959) studoval Akademii výtvarných umění v Praze u Maxe Švabinského. Známý byl také jako milovník valašského folkloru a sběratel pověstí – svou knihu *O zbojníkách a pokladech* vyzdobil vlastními dřevořezbami a byla inspirací i pro název lidového tance, zvaný „zbojnický“, více např. Baletka (1994, s. 46–48).

²⁰ Posledním majitelem liptálského zámku a velkostatku byl hrabě Maxmilian Brandenstein-Zeppelin, kterému byl majetek v roce 1945 zkonfiskován ve prospěch obce. V současné době je tato kulturní památka uzavřená, nepřístupná a bohužel chátrá. Více o tom Baletka v monografii *Liptál* (1994) nebo v monografii *Okres Vsetín* (2002), Místopis (Liptál).

²¹ První spolehlivá zmínka o kostele v Liptále pochází už z roku 1625, podrobněji Baletka, *Liptál* (1994) nebo *Okres Vsetín* (2002), Místopis (Liptál). Jednalo se o evangelický kostel a byl pravděpodobně dřevěný.

²² Nejznámější osobností byl Karel Bubela st. (1846–1908), vsetínský továrník (výroba nožíků) a poslanec moravského zemského sněmu.

Kromě toho v údolí povodí potoka Rokytenky najdeme dřevěné památkově chráněné venkovské domy.

Dnešní doba s sebou přináší rychlou proměnu venkova – nové úkoly, nové profese, podnikání a vesměs konzumní způsob uvažování. Roste sice kredit vzdělání, ale i nezaměstnanost a odliv obyvatel z regionu. Mladí lidé se většinou už k zemědělství nevracejí a vybírají si jiná zaměstnání. Pasekářské usedlosti a dřevěné domy jsou dnes využívány spíše k rekreačním účelům, často jsou kompletně přestaveny. Tradiční řemesla bohužel pravděpodobně vymizí s odchodem nejstarší generace nebo zůstanou zachována jako relikty, který bude prezentován na lidových trzích. Nynější mladá generace má o svých rodinných kořenech mnohdy mlhavé představy, ale pozitivní je, že i mladí lidé v této oblasti provozují živý valašský folklór, např. ve výše jmenovaném Folklórním sdružení Lipta Liptál. Obec Liptál také získala v roce 2006 ve 12. ročníku soutěže titul Vesnice roku.

3. CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO NÁŘEČÍ

Východomoravské dialekty sousedí na severu se slezskou nářeční skupinou, na západě se středomoravskou skupinou dialektů. Významná je skutečnost, že na východ se nacházejí hranice se Slovenskem a slovenské dialekty. Na jihu východomoravská nářeční skupina zasahuje až k rakouským hranicím. Východomoravské dialekty jsou podle společných rysů vnitřně členěny na menší relativně kompaktní podskupiny, které byly v minulosti dialektology nazývány a pojímány různě, my zůstaneme u Běličova pojetí²³. Nářečí obyvatel na jihozápadním Vsetínsku bychom zařadili do severní (valašské²⁴) podskupiny, a to její centrální části. Můžeme ho vymezit dvěma základními rysy:

- 1) archaické nářečí,
- 2) nářečí přechodového typu.

Dialekt severního (valašského) úseku východomoravských nářečí patří k **nejarchaičtějším útvarům** našeho národního jazyka²⁵. Vzhledem k českému jazykovému centru se nachází zcela na periferii, proto tady zůstal zakonzervován

ý starší stav jazyka a mnoho významných jazykových změn tu vůbec neproběhlo nebo se zastavilo na hranicích se Slovenskem. Archaická povaha místního nářečí se projevuje ve všech jazykových rovinách (na foneticko-fonologické úrovni, morfo-syntaktické a lexikálně-sémantické úrovni). Pro naši představu uvedeme alespoň některé hláskové nebo morfologické jevy, které v této oblasti ze starších dob přetrvaly (více v částech Z hláskosloví, Z tvarosloví).

Dalším podstatným rysem místního nářečí je jeho **přechodový charakter**. Dříve byly dialekty ve východní části naší republiky nazývány dialektology jako moravkoslovenské, což do jisté míry vystihuje jejich povahu, ale od této terminologie bylo časem upuštěno.²⁶ Přechodový rys východomoravských dialektů, jako útvarů na pomezí mezi českým

²³ J. Bělič (1972, s. 271, 1968, s. 45) vyděluje v rámci východomoravské nářeční skupiny podskupinu severní (valašskou) a jižní (slováckou), k nim se přidružují dva okrajové úseky – západní (dialekty dolské a kelečské) a nářečí kopaničářská.

²⁴ Někdy bývá nářečí severního úseku východomoravské nářeční skupiny nazýváno také jako valašské, tento pojem zavedl do dialektologie Fr. Bartoš (1886). V tomto případě jde o spojení terminologie etnografické a lingvistické. Pojem valašské nářečí je dosud často užívaný, např. i Vašek, *Okres Vsetín* (2002), Lidová mluva, nářečí valašské (valaština).

²⁵ K archaickým rysům východomoravských nářečí je dostatek literatury, např. v článcích Vašek (1954), brněnský dialektologický kolektiv (Chloupek, Králík, Lamprecht, Skulina, Šlosar, Vašek, 1954), Šlosar (1958), Skulina (1964) ad.

²⁶ Důvody, proč byla v dialektologii pro názvy nářečních skupin upřednostněna historickogeografická kritéria, uvádí Bělič (1972, s. 12), hovoří o nich i Skulina (1960, 1964).

a slovenským jazykem²⁷, se projevuje rovněž ve všech jazykových rovinách. V oblasti hláskosloví a tvarosloví zejména proto, že tady některé české hláskové změny z období od 13. do 18. století neproběhly a tyto změny se nedostaly ani na Slovensko anebo jen z části²⁸. U východomoravských dialektů můžeme sledovat i vliv slovenského jazykového centra. Spojitost nářečí východní části republiky se slovenským jazykem se projevuje dosti výrazně také ve slovní zásobě (o tom více v kapitole Metody výzkumu a lexikologická analýza slovní zásoby).

3.1. Z HLÁSKOSLOVÍ

3.1.1. VOKALICKÝ SYSTÉM

Ve sledované nářeční oblasti je inventář vokálů následující: *i/y, e, a, o, u – í/ý, é, á, ó, ú* (s fonologickou opozicí kvantity). Oproti spisovné češtině tady zůstaly ze starších dob hlásky *y – ý* (také jako samostatné fonémy). Diftong *ou* zde chybí úplně, protože tu neproběhla změna *ú > ou* (*múka, súsed*, ČJA V, s. 98). Užívá ho ale dubletně s původními podobami zejména mladá a střední generace (*naše d'ecka sú/sou*).

3.1.1.1. Fonémy *i/y – í/ý*

V tradičním místním dialektu byl vokál *y – ý* obvykle vyslovován po tvrdých souhláskách, dále po sykavkách (*s/š*), po *ř* (ČJA PRO F2bc) a např. v adjektivních koncovkách (ČJA PRO F2a). Uvedené pravidlo pro výslovnost hlásky *y – ý* dnes však zůstává pouze teoretickou záležitostí, protože i nejstarší generace už většinou tento vokál po sykavkách nebo po *ř* nevyslovuje.²⁹ Vokál *y – ý* bývá ještě realizován v koncovkách slov (viz příloha 3). Mladá generace tuto hlásku téměř nevyslovuje, eventuálně ve zbytcích.

Četnost hlásky *í/ý* je ve sledované oblasti oproti spisovné nebo obecné češtině větší, neboť tady neproběhla změna *ý > ej*, např. *strýc, brýle, mlyn, hlúpý, dobrý* (ČJA PRO D1b; ČJA V, s. 79–80). I mladí lidé dosud užívají pouze podoby, jako jsou např. *stríc a bríle*³⁰ (tvary obecné češtiny vnímá mladá generace stále jako cizí a nepatřičné).

²⁷ O přechodovém rázu východomoravských dialektů a jejich příslušnosti k českému jazykovému celku pojednává i nářeční studie brněnského dialektologického kolektivu (Chloupek, Králík, Lamprecht, Skulina, Šlosar, Vašek, 1954), nebo dále samostatně v článcích Šlosar (1958), Chloupek (1959) ad.

²⁸ Ukazují nám to izoglosy jazykových jevů, např. Bělič (1972, mapa č. 2).

²⁹ V NSJV však kvůli systémovosti toto pravidlo dodržují, ale vokály a konsonanty v nářečních ukázkách uvedených v příloze (viz příloha 3) jsou zapsány tak, jak byly skutečně vysloveny.

³⁰ Výrazy, které užívá nejmladší generace, jsou i v následujících případech zaznamenány podle výslovnosti mladé generace, jejíž příslušníci už většinou „y“ nebo „í“ nevyslovují.

Na začátku slova, mezi samohláskami uvnitř slova nebo na švu složeniny se vyskytuje *í* bez hiátového *j*, např. *ídlo*, *iný*, *ít'*, *doít'* (ČJA PRO A4; ČJA V, s. 344). Mladá generace už tyto případy vyslovuje s *j*: *jídlo*, *jiný*, *jít*, *dojít*.

3.1.1.2. Fonémy e – é

Staré *é* se tady většinou zachovalo, protože neproběhlo úžení *é* > *í*, např. *poléfka*, *obilé*, *zelé*, *řect'*, *dobré mléko* (ČJA PRO E5; ČJA V, s. 108). I mladí lidé dnes dávají některým lexikalizovaným podobám přednost: *poléfka* x *polífka* (viz příloha 1), *dobré mléko* x *dobří mlíko* (shodně se spisovnými tvary), ale už většinou neužívají případy typu *řect'*, *zelé* ad. Dlouhé *é* se vyskytuje před hláskou *ň* u neuter vzoru *stavění*, např. *kamění*, *topění*, *holění* (i *pěří*) a u sloves typu *ocěňit'*.

3.1.1.3. Fonémy a – á

Rovněž z dob staré češtiny tady v mnoha případech zůstalo původní *a* – *á*, neboť tu nedošlo k přehlasování *'a* > (*ě*) > *e*, např. *jastráb* (ČJA V-2), *jahňa*, *kaša*, *t'a*, *naša*, *házat'* (ČJA PRO E6; ČJA V, s. 50). Ještě mladá generace často užívá případy nepřehlasovaného *a* především v koncovkách, např. *kaša*, *krupica* (viz příloha 1), *naša*. Na druhé straně tady vznikla jako inovace východomoravských nářečí přehláska *'á* > *ie* > *í/ý*, např. *smít' sa*, *hřýt' sa*, *zapřýhnút'* (ČJA V, s. 56), ta je však u mladých lidí vnímána jako archaická.

Také do dnešní doby tu přetrvává stará těžeslabičná skupina *aj*, protože tady neproběhla změna *aj* > *ej*: *vajco*, *najhtupšý*, *návjéc* (ČJA V, s. 102). V některých lexikalizovaných případech ji vyslovuje i mladá generace, např. *vajco*.

3.1.1.4. Fonémy o – ó

Frekvence výskytu hlásky *o* je téměř shodná se spisovnou češtinou, pouze výskyt fonému *ó* je častější. Jde o jiný případ než ve středomoravských nářečích, protože tady dochází k dloužení před hláskami *ň* a *j*, např. *hóňit'*, *strójiť*, *dójiť*. Mladí lidé ale už tuto délku nevyslovují.

3.1.1.5. Fonémy u – ú

Staré *ú* se zde většinou zachovalo, protože v naší oblasti neproběhla změna *ú* > *ou* (ČJA V, s. 98), např. *múka*, *búda*, *súsed* (ČJA V-35), *sú*, *kúpit'*. Mladší generace spíše dává přednost podobám shodným se spisovnou češtinou (*mouka*, *bouda*, *sou*, *koupit*) nebo užívá obojí podoby dubletně. Fóném *ú* je v místním nářečí poměrně častý také proto, že se vyskytuje hojně u sloves ve 3. os. mn. č., např. *nesú*, *kupujú*, *volajú* (ČJA VI-320). Kromě toho tady neproběhla přehláska *'u* (*ú*) > *i* (*í*) (ČJA V, s. 70) v případech typu *ludé*, *plúce* (ČJA V-16), *cuzý*, *malučký* a v koncovkách, např. *našu čepicu*. Lexémy jako *ludé*, *plúce*, *cuzý* vnímají

mladí lidé jako archaismus, ale ještě by případně vyslovili slovo *malučkí* a *u* (*ú*) v koncovkách.

3.1.2. PROMĚNY V REALIZACI KVANTITY VOKÁLŮ, SLOVNÍ PŘÍZVUK

Kvantita vokálů je v mluvním projevu na jihozápadním Vsetínsku značně rozkolísaná. K rozdílné realizaci délky samohlásek dochází při různém tempu řeči, při rozdílném postavení slova ve větě ap. Výslovnost vokálů s nedodržováním jejich délky v běžných pozicích mohla vzniknout i pod vlivem krátké výslovnosti samohlásek ve slezské nářeční oblasti. Tato skutečnost se projevuje výskytem tzv. **polodélek** (*řýkám ti to už pjeknú dobu*, viz příloha 3). Polodélky se většinou vyskytují tam, kde následují dva dlouhé vokály po sobě (první délka bývá zkrácená na polodélku).

V této oblasti se stále udržuje tzv. **moravské krácení** (ČJA V, s. 218). Jde o jev, který se objevuje zejména u dvojslabičných slov typu *jama* (ČJA V-134), *žaba*, *blato*, kromě toho také *mak* (ČJA V-130), dále v jednoslabičných infinitivech, např. *dat'* (ČJA V-157), *byť*, *žyt'*, *myť*, *kryť*, *hnat'* a u morfologických tvarů jako např. *nama* (ČJA IV-243).

Dlouhý vokál se vyskytuje v přičestí I-ovém (ČJA IV, s. 516) ve všech rodech u sloves I. třídy: *védl', védla', védlo'*, a u sloves ostatních slovesných tříd dochází k dloužení samohlásky pouze v mužském rodu: *minúť*, *kupováť*, *vozýť*, *býť*, *d'eláť*.

Rovněž **hlavní přízvuk** u tří a víceslabičných slov na jihozápadním Vsetínsku kolísá. Až do této oblasti totiž zasahuje ze slezské nářeční oblasti přízvuk na penultimě, tedy *na Fseř'íne*³¹, *u 'okna*, *krup'ica*, *o Velikon'ocách* ad. Mladší generace dnes většinou klade slovní přízvuk shodně se spisovnou češtinou, tj. vyslovuje ho na první slabice slova: *na' Fseříne*, *u' okna*, *kr'upica*, *o' Velikonocách*.

3.1.3. KONSONANTICKÝ SYSTÉM

3.1.3.1. Protiklad t – l'

Výslovnost *t* (ČJA PRO E4a) a palatalizovaného *l'* (někdy zapisováno jen jako *l*)³² je ve východomoravské nářeční oblasti pozůstatkem předhistorického protikladu tvrdých

³¹ Srov. Bělič (1972, s. 12, 272, mapa č. 37).

³² Ve většině současných dialektologických prací bývá *l'* zapisováno jako *l*. Také já postupuji tímto způsobem, takže v heslech a příkladech diferenčního nářečního slovníku je zapsáno *t* a *l*. V nářečních ukázkách však zapisuji skutečnou realizovanou výslovnost, takže se projevech objevuje *t*, *l'* a *l*, což je sice v rozporu s jazykovým systémem, ale je to doklad rozkolísaného úzu.

a měkkých souhlásek, např. *pľut'* ‚plout‘ x *pľut'* ‚plivat‘ (ČJA V, s. 172). Původní stav, kdy bylo *l* a *l'* užíváno systémově, je ale v dnešní době značně narušen. Nastávají i případy výslovnosti měkkého *l* v pozicích, kde bylo původně tvrdé *l*, takže to vypadá, že je dnes frekvence užívání *l'* větší než *l*.³³ Tvrdé *l* se vyskytuje u příslušníků nejstarší generace v případech jako *hlava*, *lužyca* (‚lžíce‘), *maťy*, *byť*, *tygotat' sa* (‚třpytit se‘) ad. Mladá generace už většinou *l* ani *l'* nevyslovuje, případně ojediněle, obojí *l* splynulo v jediné střední *l*.

Tzv. **obalování** (výslovnost *l* jako neslabičného *u*, ČJA PRO E4b) se ve zkoumané oblasti nevyskytuje. Pouze u některých slov lze vystopovat pozůstatky takového výslovnosti (*hutat'* ‚hltat‘, *hut* ‚hlt‘, *jabuko*), a to buď jako zbytky někdejšího původního stavu, nebo to může být lexikální import z jiné oblasti.

3.1.3.2. Slabikotvorné *l* a *r*

Ve zkoumané nářeční lokalitě se vyskytuje krátká i dlouhá podoba slabikotvorného *l* (*l'*) i *r* (*r'*). Dlouhé slabikotvorné *l'* bývá vyslovováno zejména před *h*, *ch*, *k* a *g* (*bl'knút'* ‚vzplanout‘, *gl'gnút'* sy ‚loknout si‘). Nářeční jevy typu *slp*, *chlp*, *dth* (ČJA V-97) a *žltý*, *tlstý* (ČJA V-94, 95) se v této oblasti nevyskytují³⁴. Výslovnost dlouhého slabikotvorného *r'* je dodnes běžná, např. *tr'ní*, *kr'del* ‚houf‘, *oh'rňat'*, *gr'gat'* ‚řihat‘, *nav'rchu* (ČJA V, s. 180; viz příloha 3), někdy ho vyslovují i příslušníci mladé generace.

3.1.3.3. Měkké retnice

Pozůstatkem předhistorického protikladu tvrdých a měkkých souhlásek je i existence archaických měkkých retnic *p'*, *b'*, *m'*, *v'*, *f'* v této oblasti (ČJA PRO B5a; V, s. 332). Nedošlo tu k depalatalizaci retnic, a tak tu zůstala oproti tvrdé podobě také řada změkčených souhlásek (*pestfo* ‚ničemnost, darebáctví‘ x *p'estovat'*, *hrabe* x *hrab'e*, *mech* x *m'ech*, *zdravý* x *zdrav'í*). Retnice se vyslovují nejčastěji před původním *ě* (*p'ena*, *m'esto* ad.). Artikulace retnic je dvojmístná, dojde k vyslovení příslušné labiální souhlásky a jazyk se nachystá na vyslovení hlásky *j*, takže vznikne jotový přidech. Výslovnost retnic tímto způsobem však ustoupila natolik, že ji je možno vysledovat zřídka jen u příslušníků nejstarší generace. Dnes se zpravidla vyslovují v tzv. rozložené podobě, tj. jako *pjena*, *hrabje*, *mje* (ČJA PRO B 3), *mjesto*, *hřýbja*.³⁵

³³ Možnost nahrazování měkkého *l* v některých pozicích za tvrdé *l* připouští i Bělič (1972, s. 29): „Výslovnost *l* i ve výchmor. a slez. nářečích dnes zčásti ustupuje (zvláště *u*) a na jeho místo se někde šíří nikoli *l* střední, nýbrž měkký člen z dřívější dvojice; už od dřívějšíka je jediné *l* měkčí než střední *l* spisovné češtiny ...“

³⁴ Kromě ČJA je uvádí také Bělič (1972, mapa č. 37), ale výskyt těchto nářečních jevů nemohu ve zkoumané oblasti potvrdit.

³⁵ Vývoj a stav měkkých retnic zachycuje i ČJA (V, s. 332). Vzhledem současnému stavu přepisují v diferenčním nářečním slovníku měkké retnice v rozložené formě, tedy v *hubje*, *mje*, *mjesto* atd.

3.1.3.4. Fonémy dz a dž

V této sledované oblasti se dříve vyskytovala také hláska *dz* jako samostatný foném (ne jen jako poziční varianta k *c*, jak je tomu ve spisovném jazyce) a bylo to vesměs za předhistorickou skupinu *dj.*, např. *medza*, *cudzý* (ČJA V, s. 314). V současné době se však tyto podoby už nevyslovují. Souhláska *dž* zde existuje také jako samostatný foném, a to zejména ve slovech expresivních: *džagotať*, *džgať*, *džygnút'* (*sa*).

3.1.3.5. Foném g

Výskyt fonému *g* je ve východomoravské nářeční oblasti častější než ve spisovné češtině, neboť tady v mnoha případech neproběhla změna $g > k$, např. *gořalka*, *gaťe*, *cygán* (ČJA V, s. 316), kromě toho v některých případech neproběhla ani změna $g > h$, např. *zgebnút'*, *goľovňa* ‚hlava‘ (ČJA V, s. 316). Hláska *g* se objevuje také ve slovech expresivních a onomatopoických: *zglýňat'*, *glgnút'* *sy* ‚loknout si‘, *gagotať* ‚kejhat‘, *grgat'* ‚říhat‘.

3.1.4. SOUHLÁSKOVÉ ZMĚNY

3.1.4.1. Geminované souhlásky

Ve zkoumané lokalitě se vyslovovaly dříve také zdvojené souhlásky, a to nejen v případech typu *Anna*, *kamenný* (ČJA PRO C1a; V, s. 424), ale i v typech dalších, jako jsou *masso*, *kašša*, *necco*. Šlosar si v souvislosti s tímto jevem pokládá otázku, zda mohlo jít o původní archaismy, nebo to byl důsledek vlivu (zvláště v druhém případě), západoslovenských nářečí, kde byla výslovnost zdvojených souhlásek rozšířená a běžná.³⁶ V současnosti už ani nejstarší generace zdvojené hlásky nevyslovuje, ale ještě lidé narození kolem roku 1900 si výslovnost geminovaných hlásek udržovali.

3.1.4.2. Skupina šč

Původní staročeská skupina *šč* zde zůstala zachována, takže nedošlo k souhláskové změně v místě artikulace $šč > št$ (ČJA PRO E1; V, s. 384). Ještě nejstarší generace vyslovuje případy typu *ščestí*, *ščáva*, *ščukať* ‚škytat‘, u příslušníků nejmladší generace můžeme zaslechnout tento jev spíše ojediněle v lexikalizované podobě, např. *ešče*, *ščípnút*.

3.1.4.3. Asimilace znělosti

Ve východomoravské nářeční oblasti dochází k tzv. **regresivní asimilaci znělosti** (ČJA PRO E2; V, s. 404), a to jak u předložkových spojení (*z vodou*, *z mamkou*, *z autem*), tak

³⁶ Šlosar (1958, s. 389) hovoří o vlivu slovenských nářečí z oblasti jižního Pováží a Ponitří. Tento problematický nářeční jev nebyl spolehlivě objasněn, srov. také Bělič (1972, s. 55–56).

na rozhraní dvou slov, před samohláskou (*kuz masa, už vím, pez a kočka*), a dále ve skupinách *sh* (*na zhledanú, zhoda, zhořet, zhñit*) a *sm* (*zme, abyzme*). Regresivní asimilace znělosti se u mluvčích stále udržuje, její realizace je většinou nevědomá. Uvedené typy vyslovují i příslušníci mladé generace, pouze případ *na zhledanú/ou* už cítí jako zastaralý a neužívají ho aktivně.

Progresivní asimilace znělosti, kdy hláska *v* ztrácí díky předchozí neznělé souhlásce svou znělost, se vyskytuje také v naší zkoumané lokalitě, přestože není v *Českém jazykovém atlasu* v této oblasti uvedena (ČJA PRO C5; V, s. 416). Objevuje se v souhláskových skupinách *sv* (*sfúj*), *tv* (*tfúj*), *kř* (*křak* ‚tuřín‘), *šv* (*šřidrat* ‚šilhat‘) a *chv* (*chřístnút* ‚stříknout‘). Úzus je dnes ale dosti rozkolísaný³⁷ a tyto případy jsou vyslovovány spíše u výrazů lexikalizovaných.

3.2. Z TVAROSLOVÍ

Ve východomoravské nářeční oblasti se vyskytují archaické rysy také v tvarosloví, např. více substantiv tady patří k původním měkkým deklinačním typům (ČJA IV, s. 46–47). Nářeční jevy z morfologické jazykové roviny bývají stabilními složkami dialektu a udržují se v některých případech i v mluvě mladé generace (viz níže).

3.2.1. SUBSTANTIVA

3.2.1.1. Maskulina

Některá podstatná jména mužského rodu patří k měkkým deklinačním typům, např. *kameň* (ČJA IV-1), *deň* (ČJA IV-2), *łokeť* (ČJA IV-4).

Ve tvarech **gen. sg.** převládá koncovka **-a** (ČJA IV, s. 70). U tvrdých životných vzorů je gen. sg. výhradně zakončen na **-a** (*chlapa, muža, súseda*), neživotná substantiva rodu mužského mohou při skloňování kolísat **-u/-a**, např. *dubu/-a* (ČJA IV-25), *nosu/-a* (ČJA IV-29), v NSJV *chrástu/-a, kosáku/-a* ad. Zakončení na **-a** převažuje také u měkkého skloňování rodu mužského, např. *kraja* (ČJA IV-31), *noža* (ČJA IV-33), *dešť’a* (ČJA IV-34), dubletně např. u místních jmen, *do Liptálu/-a*.

V rodě mužském životném, zejména u měkkých deklinačních typů, převládá ve **vok. sg.** koncovka **-u**: *mužu, strýcu, zloděju, Bohušu* (ČJA IV-70).

³⁷ V NSJV uvádím progresivní asimilaci znělosti systémově (*sfúj, tfúj* ad.), i když někdy nebývá mluvčími realizována, takže vyslovují ve shodě se spisovným územ *svúj, tvúj* ap.

V **nom. pl.** u životných maskulin a u obyvatelských jmen, příslušníků rodin se původně vyskytovala koncovka **-é** (ČJA IV, s. 152), např. *súsedé* (ČJA IV-91), *pekařé*, *Liptalané*, *Lhocané*, *Fseřňané*, *Obadalé*. V současné době však do této pozice proniká zakončení na **-i/-y** nebo **-ovi**: *súsedí*, *pekaři*, *Liptalaňi*, *Lhocaňi*, *Fseřňácy*, *Obadalovi*.

Dat. pl. maskulin a neuter je převážně zakončen starou koncovou **-om**: *našym ogarom*, *stromkom* (ČJA IV-151), *mjestom*, *kuřatom* (ČJA IV-157).

Pro **lok. pl. maskulin a neuter** je typické zakončení na **-och**: *o našych ogaroch*, *vozoch* (ČJA IV-170), *kuřatoch*, *oknoch* (ČJA IV-176).

V **instr. pl.** převažuje u všech rodů, tj. u **maskulin, feminin i neuter**, koncovka **-ama**: *z ogarama*, *s pekařama* (ČJA IV-185), *s cérkama*, *z robama*, *z d'eckama*, *z vajcama* (ČJA VI-191). Tato koncovka pronikla do naší lokality pravděpodobně ze Zlínska, v současné době je dominantní. Dříve se v instr. pl. vyskytovaly i koncovky typu **-ami**, nebo **-i/-y**, čemuž nasvědčuje případ *s kuřaty* (ČJA VI-193), dnes dubletně *s kuřaty/s kuřatama*, *z jahňaty/z jahňatama*³⁸.

3.2.1.2. Feminina

V nářeční mluvě této oblasti se u ženského skloňování (ČJA IV, s. 56) uplatňují pouze 3 vzory, a to *žena*, *růže* (původní *duša*) a *kost* (*kost'*). Neustálil se deklinační typ *píseň*. Neproběhla tady změna *'a > e* (ČJA PRO E6), takže mnoho feminin si udrželo svoji původní nepřehlasovanou podobu, např. *díža* (ČJA IV-12), *ulica* (ČJA IV-13) a také *kuchyňa* (ČJA IV-15). Ve východomoravských nářečích se zachoval také původní tvar **nom. sg.** feminin typu *hus* (ČJA IV-10), který nepřešel vždy ke vzoru *žena* (dnes se vyskytují obě podoby dubletně *hus/husa*). Podle měkkého deklinačního typu se v této oblasti skloňují i substantiva rodu ženského, končící ve spisovném jazyce sufixem **-ňa**, např. *mlékárňa*, *kólňa* (ČJA I-212), *kovárňa* (ČJA II-172), tyto tvary však dnes ustupují. Feminina typu *kost* mají v **nom.-ak. sg.** měkké zakončení, tedy *kost'*, *radost'*, *starost'* (ČJA PRO B6). Podle ženského skloňování mají tvary také pomnožná jména osad, zakončená sufixem **-ice**, např. *Karlovice*, *Vizovice* (v *Karlovicách*, *ve Vizovicách*).

3.2.1.3. Neutra

U neuter, která jsou deminutivního původu, se užíval v **nom. sg.** starší tvar (podle vzoru *moře*) končící na **-ce**, např. *vajce*, *koľce*. V současné době u tohoto typu převládají koncovky podle vzoru *město*, např. *vajco*, *koľco*. U substantiv vzoru *stavění* dochází k dloužení před hláskou *ň* (viz Z hláskloví, Vokalický systém, Fonémy e – é). Neutra tohoto vzoru

³⁸ Chloupek (1959, s. 82) uvádí také ve Lhotě u Vsetína v instr. pl. tvar *s chľapy*.

se souhláskou *l* v základu slova končí sufixem **-é**, např. *zelé, obilé* (ČJA IV-8), kromě toho substantiva typu *cukroví* přecházejí k adjektivnímu skloňování, tedy *cukrové, -ého* (ČJA IV-9). Příslušníci mladé generace už ale užívají spisovné tvary (*zelí, obilí, cukroví*).

3.2.2. ADJEKTIVA, PRONIMINA, NUMERALIA

Neproběhlo zde úžení v koncovkách tvrdých **adjektiv**, takže zůstaly tvary typu *dobré mléko*. U **adjektiv** (ČJA IV, s. 296–297) ženského rodu tvrdého skloňování, dále u přivlastňovacích přídavných jmen a u **rodových zájmen** došlo v **gen.**, **dat.** a **lok. sg.** k vyrovnání koncovky na jednotnou podobu **-ej/-ěj**, např. *dobřej* (ČJA IV-205 a,b), *bratrověj* (ČJA IV-213), *mojěj, na tej sfad'bje*. Dnešní mladá generace dává přednost těmto formám: *dobré, bratrovje/bratrové, mojí, na té sfadbje*). Rodová zájmena rozlišují při adjektivním skloňování životnost, např. *tí dobrý ogař* (x čes. *ty dobří kluci*, ČJA IV-206). **Ak. pl.** mužských životných adjektiv má koncovku **-é**, např.: *má dobré susedy*.

Osobní **zájmeno já** může mít v **dat. sg.** podoby *mje/mňe* nebo *ňe* (ČJA IV-227, 228) a v **akuz. sg.** *mja/mňa* nebo *ňa* (ČJA IV-230), ale v **lok. sg.** jsou pouze tvary *mje/mňe* (ČJA IV-229). Ve skloňování přivlastňovacích zájmen se zpravidla vyskytují nestažené podoby, kterým dává přednost i nejmladší generace, takže *mojeho, tfojeho, sfojeho, mojém/mojemu* (ČJA IV-251), *tfojém/tfojemu, sfojém/sfojemu*. Zájmena ukazovací a vztažná vyrovnávají tvary podle tvrdého adjektivního skloňování, takže mají v **gen.-ak. sg.** podoby, jako jsou *teho, keho*, v **dat. sg.** *temu* (ČJA IV-260), *kemu*, v **instr. sg.** *tým* (ČJA IV-262). Ale tvary jako *keho, teho* už považuje mladá generace za zastaralé. U neurčitých zájmen a zájmenných adverbíí došlo u předpony *ně-* k depalatalizaci, takže se zde vyskytují podoby jako *negdo, neco, nejak, negde* ad. Dosud živý je tvar **nom. pl. m. živ.** neurčitého adverbia *všichni*, který má v této oblasti podobu *fšecy* (ČJA IV-267).

Číslovky typu *jeden, jedna, jedno* se skloňují jako adjektiva tvrdé deklinace (2. sg.): *jedného* (ČJA IV-269), *jedněj, jedného*. Nom. číslovka *tři, čtyři* má v této oblasti podobu *třé, štyré* (ČJA IV-278).

3.2.3. VERBA

Infinitiv sloves je zde zakončen na **-t'** (ČJA PRO C3): *d'etat', padat', ut'ekat', začat'*. Izoglosa tohoto jevu probíhá v blízkosti rozhraní vsetínského a zlínského okresu,

za zmiňovaným sedlem Sirákov³⁹, takže se na Zlínsku verba v infinitivu používají i v dialektu s koncovým *-t*. Slovesa zakončená infinitivem na *-t'* už dnes ale vyslovuje jen nejstarší generace.

Vzhledem k neprovedení přehlásky *´a > (ě) > e* má mnoho sloves v infinitivu nepřehlasovanou podobu, např. *začat', házat', válat', ležat'*.

V této oblasti je značně rozšířeno **kolísání mezi I. a V. slovesnou třídou**. Původní a archaické jsou koncovky I. třídy a nově jako dublety pronikají koncovky V. třídy, takže je v **1. os. sg. ind. prez. -u/-ám**: *šepcu/šeptám* (ČJA IV-296), *chlašču/chlastám* (ČJA IV-297), *lécu/létám* (ČJA IV-298), *střýču/střýkám* (ČJA IV-300). Mladá generace dává přednost koncovkám V. třídy.

3. os. pl. ind. prez. vykazuje tyto typy koncových tvarů: **-ú** (slovesa I. a II. třídy), např. *nesú, hážú* (ČJA IV-318), *čnú* (,čtou'), *chcú* (ČJA IV-322); **-ujú** (slovesa III. třídy), např. *kupujú, zhrabujú*; **-íja/ýja** (slovesa IV. třídy), např. *rozumíja* (ČJA IV-317), *víja* (,vědí', ČJA IV-321), *chodíja, nosýja* (ČJA IV-316); **-ajú** (slovesa V. třídy), např. *d'etajú, votajú* (ČJA IV-320). Přitom sufix **-íja/ýja** (*chodíja*) vznikl jako východomoravský novotvar působením forem typu *chodíjů* a archaického původního tvaru *chod'á*, jehož izoglosa prochází (procházela) pravděpodobně Vsetínem⁴⁰. Protože sufix *-íja/ýja* je poměrně progresivní, prosazuje se dnes i v místech, kde byl původně na Vsetínsku rozšířen typ *chod'á*.

Nepřavidelné sloveso byt' (ČJA IV, s. 602) má v **sg. ind. prez.** tvary jako *su* (ČJA IV-425), *sy* (ČJA IV-426), *je* a v **pl. následující podoby**: *zme, ste, sú*.

Zvratné se si ve východomoravských dialektech zachovalo svou nepřehlasovanou podobu (ČJA PRO F6), např. *bát' sa, hrát' sa, túlat' sa*.

Přičestí minulé má v této oblasti tvary typu *nést, jedt* (ČJA IV-385), nikoli podoby *nés, jed* jak bývá někdy v dialektologických pracích uváděno⁴¹.

Dříve se ve východomoravském nářečí často užívaly tvary **přechodníku přítomného** (ČJA IV, s. 600), např. *bud'a, leža, přýd'a, stojacy* (ČJA IV-424), *chod'acy, cht'acy*. V současné době můžeme archaické ustrnulé přechodníkové konstrukce zaslechnout ojedinele u příslušníků nejstarší generace.

³⁹ Izoglosu infinitivu na *-t'* vede přibližně ve stejných místech Bělič (1972, mapa č. 37), brněnský dialektologický kolektiv (Chloupek, Králík, Lamprecht, Skulina, Šlosar, Vašek, 1954, mapa č. 1) i Kolařík (1995, s. 206, mapa č. 3).

⁴⁰ Brněnský dialektologický kolektiv (Chloupek, Králík, Lamprecht, Skulina, Šlosar, Vašek, 1954, mapa č. 1) vedl izoglosu tohoto jevu městem Vsetínem, také Chloupek (1959, s. 82).

⁴¹ Izoglosa tohoto nářečního jevu měla podle prací brněnského dialektologického kolektivu (Chloupek, Králík, Lamprecht, Skulina, Šlosar, Vašek, 1954, mapa č. 1), rovněž podle Chloupka (1959, s. 82), procházet naším zkoumaným údolím.

3.3. HLÁSKOSLOVNÉ A TVAROSLOVNÉ RYSY SPOLEČNÉ S JINÝMI NÁŘEČNÍMI OBLASTMI⁴²

Východomoravské dialekty mají celou řadu společných rysů se sousedními nářečními skupinami. Tyto je lze sledovat pomocí izoglos, které jsou na západě ohraničeny česko-moravskou hranicí. Izoglosy ukazují rozmístění jednotlivých nářečních jevů a v našem případě jich přibývá od západu na východ, tím se nářeční rysy vrství.⁴³ My si budeme všimnout především společných nářečních jevů v rámci Moravy a Slezska, přestože se některé východomoravské nářeční rysy vyskytují i v českých nářečích v užším slova smyslu, nacházejících se při okrajích území.

3.3.1. SPOLEČNÉ NÁŘEČNÍ RYSY MORAVSKÉ A SLEZSKÉ

- tzv. moravské krácení: *žaba, jama, hrabje, dat', pit'*;
- regresivní asimilace znělosti ve skupině *sh*: *zhoda, na zhledanou, zhrbený, zhořet*;
- neprovedení přehlásky *'a > (ě) > e* zejména v koncovkách: *naša čepica*;
- neprovedení přehlásky *'u ('ú) > i (í)* zejména v koncovkách: *našu čepicu* (ale část střm. *našo čepico*);
- uchování skupiny *šč*: *ešče, ščestí*;
- měkká deklinace u maskulin typu *kameň, deň, lokeť*;
- měkké formy v nom.-ak. sg. u feminin typu *kost: kost', radost', starost'*;
- rozlišování životnosti v pl. u adjektivní deklinace a u rodových zájmen: *tí dobří kluci* (vm. *tí dobřý ogařý*) x čes. *ty dobrý kluci*;
- v 1. os. sg. ind. prez. a 3. os. pl. slovesa *chtít* jsou tvary s *chc-*: *chcu* (ale střm. *chco*) a *chcú* (ale střm. *chcô*);
- zachování pomocného slovesa *být* v 1. os. sg. i pl. min. času: *já sem ju viděl* x čes. *já ji viděl*.

3.3.2. SPOLEČNÉ NÁŘEČNÍ RYSY MORAVSKÉ (STŘEDOMORAVSKÉ A VÝCHODOMORAVSKÉ)

- depalatalizace v předponě *ně-* u neurčitých zájmen a zájmenných adverbíí: *negdo, neco, nejak, negde*;

⁴² Srov. ČJA Dodatky (2011, s. 347–349)

⁴³ O rozmístění jazykových jevů a jejich vrstvení směrem od česko-moravské hranice dále na východ nalezneme více v článku P. Jančáka (2001, s. 175–183).

- pomocné a existenciální sloveso *být* má v 1. os. sg. ind. prez. tvar *su: já su*;
- zachování koncového *l* u sloves v přích. minulého: *nesl, vedl, jedl*.

3.3.3. SPOLEČNÉ NÁŘEČNÍ RYSY VÝCHODOMORAVSKÉ A SLEZSKÉ

- okrajové úseky českého jazykového území, archaický charakter těchto nářečí, sousedství s jinými jazyky;
- zachování vokálu *y* (ý) s fonologickou platností: *bílí* (slez. *bili*) x *bítý* (slez. *biťy*), *cygán* (*cygan*), *žvýv* (*žvyvy*);
- neprovedení přehlásky *ʼa > (ě) > e* v základech slov: *jastráb* (*jastřab*), *házatʼ* (*hazatʼ*);
- neprovedení přehlásky *ʼu (ú) > i (í)* v případech typu: *plúce* (*pluce*), *klučka*;
- neproběhlo úžení *é > í* v koncovkách tvrdých adjektiv: *dobré mléko* (větší část Slezska *dobre mleko*);
- neproběhla změna *ú > ou*, takže tady zůstalo zachováno staré *ú* (*u*), např. *súsed* (*sused*), *múka* (*muka*);
- zachování staré téžeslabičné skupiny *aj* (ve větší části Slezska): *vajco*, *najhlupšý* (*najhlupšy*);
- zachování protikladu *l* (*lʼ*) – *ʔ*, *ʔ* s fonologickou platností: *bílí* (*bili*) x *bítý* (*biťy*);
- zbytky po měkkých retnicích (také v některých úsecích slezských nářečí);
- regresivní asimilace znělosti u předložkových spojení typu *z vodou*, *z mamkou*, *z autem*, dále na rozhraní dvou slov a před samohláskou, např. *kuz masa*, *už vím* (*už vim*), *pez a kočka* (tyto jevy se vyskytují také v části středomoravských nářečí);
- progresivní asimilace znělosti v případech *sv-*, *tv-*, *kv-*, *šv*, *chv-*: *sfúj* (*sfuj*), *tfúj* (*tvuj*), *kfjet*, *šfagr*, *chfíla* (*chfila*).

3.4. ZE SLOVOTVORBY

V této kapitole se budeme zabývat tvořením slov v severním úseku východomoravské nářeční oblasti. Uvedenou problematiku nebudeme rozebírat podrobně, neboť k tomu slouží výborná a důkladně zpracovaná monografie Z. Hlubinkové *Tvoření slov*

ve východomoravských nářečích (2010)⁴⁴. Všimneme si zejména derivačního slootovorného postupu a uvedeme výběrově slootovorné formanty, které mají především nářeční příznak, jsou produktivní a vyskytují se v NSJV. Dále se zmíníme o lexikálních jednotkách se slootovornými formanty, jež v současném úzu ustupují.

3.4.1. DERIVAČNÍ SLOVOTVORNÝ POSTUP

3.4.1.1. Substantiva

Substantiva bývají při tvoření slov derivována zejména sufixací, prefixací necháme v této stati stranou. **Maskulina** odvozená od adjektiv, vztahující se k určité vlastnosti, mohou být expresivní povahy a mohou být zakončená příponami⁴⁵ **-ál**: *bachrál*, *břuchál*, *nohál*, *nosál*; **-oň**: *htupoň*, *vděčoň*, *zhňiloň* ‚lenivec‘, přitom sufix **-oň** mají i maskulina odvozená od sloves: *drdloň* ‚ureptaný člověk‘, *chlastoň*. Také expresivní příznak najdeme u maskulin odvozených od sloves příponou **-aľa**: *békala* ‚křikloun‘, *sraľa* ‚zbabělec‘ aj. V místním nářečí se u substantiv rodu mužského vyskytují též slootovorné formanty jako **-och**: *smrad'och*, *taľoch* nebo **-ún**: *čahún*, *hamún*. Produktivní je i přípona **-oš**, od sloves jsou odvozeny lexémy jako *bekoš*, *hopkoš* ‚kdo poskakuje‘, slovo *cygoš* je expresivum odvozené od substantiva. Názvy osob mohou mít zakončení na **-áň**: *cagáň* ‚výrostek‘, *chaláň*, také mohou přibírat koncovku **-a**: *bútor/bútora* ‚hromotluk‘, *falut/faluta* ‚kdo se vyhýbá práci‘, *ogar/ogara*. Poměrně frekventované sufixy, které se nacházejí i ve spisovném jazyce, jsou u názvů osob slootovorné formanty jako **-ař/-ář**: *dratař*, *robař*, *očař*, *kominář*, *křyvačkář*, *metlář*, *stoňář*.

Původně deminutivní povahy jsou některá maskulina končící na **-ec**: *čógavec* ‚výrostek‘, *chlévec*. Dnes je už jako zdobnělina nevnímáme, ale svůj deminutivní příznak ještě neztratil např. *ogárec*. Deminutiva jsou často tvořena sufixy shodnými se spisovnou češtinou, nářeční příznak ale mají např. **-úšek**: *břúšek*, *fjertúšek*, *kožúšek*, *malúšek*; **-ošek**: *fjertošek*, *gajdošek*. Augmentativa se většinou tvoří frekventovaným slootovorným formantem **-isko/-ysko**, který je shodný se spisovnou češtinou a platí pro všechny tři rody prvotních substantiv: *chľapisko*, *ogařysko*, *capisko*, *Zdeňisko*; *cérčysko*, *nožysko*, *hubaňisko*, *Mařysko*; *očysko*.

⁴⁴ V tomto oddíle jsem čerpala především z monografie Z. Hlubinkové (2010) a dále z článků Chloupek (1954), Vašek (1957, 1958, 1967), Skulina (1964).

⁴⁵ Ve starší literatuře byly většinou LJ zakončené sufixy **-ál**, **-oň**, **-ún**, **-och**, **-aľa** zařazovány mezi augmentativa, mezi jména nositelů vlastností a jiné slootovorné kategorie je samostatně řadí např. Hlubinková (2010, s. 67).

Feminina jsou velmi často zakončená slovotvorným formantem **-ica/-yca**, vyskytujícím se u substantiv přechýlených: *besedníca, klebetníca*, u názvů nositelů vlastností, kam patří různé odrůdy plodů: *bjelica, černica*, názvy polévek: *kyselica, fazolovica, zasmažeňica, dršťkovica* nebo kaší: *hrachovica, krupica* (viz příloha 1), názvy jídel: *škfařeňica* ‚míchaná vajíčka‘, *vaječnica*, názvy pálenek: *hruškovica, japkovica, trnkovica*, vyskytuje se u substantiv odvozených od původních základových substantiv: *bečyca, březycyca* a v dalších případech. Další slovotvorný formant častý u feminin má nářeční podobu **-ňa**. Nalezneme ho např. u názvů míst: *drvárňa, kólna, kovárňa, ledovňa* ‚skladiště ledu‘, u slov odvozených od maskulin jako jsou: *bubaňa, plzaňa* ‚nejedlá nebo jedovatá houba‘, *kabaňa*. Slovotvorný formant **-aňa** bývá u nositelek vlastností, může mít expresivní příznak, např.: *bachraňa, břuchaňa, cyckaňa, kytaňa* ‚žena s velkými stehny‘. Nářeční příznak má i sufix **-uša**, který bývá běžný např. u zvířat: *babuša, cukruša* ‚hrdlička‘. Formant **-ula** se nachází např. u feminin odvozených od substantiv jako *frgula*, od adjektiv *bledula*. Názvy vlastností skloňované podle vzoru *kost* mají ve východomoravských nářečích formant **-ost’**: *zlost’, radost’, hlúpost’*. Přípony **-ačka/-čka** se vyskytují i ve spisovné češtině a v místním nářečí se jimi odvozují např. názvy polévek: *česnekačka, prdelačka, zelňačka* (viz příloha 1) a názvy prostředků různé činnosti: *fíkačka* ‚stříkačka‘, *řezačka, húšačka*, od sloves jsou odvozena feminina typu *dřýstačka* ‚průjem‘, *šuchtačka* ‚zdlouhavá práce‘ ad.

Přechýlená substantiva mívají přípony shodné se spisovným jazykem, z nářečních formantů uvedme **-yňa/-kyňa**: *hospodyňa, dúchotkyňa*. Deminutiva mívají také přípony, které jsou běžné ve spisovné češtině, my uvedeme alespoň sufix **-enka**: *cérenka, mamjenka, kozenka* a **-ečka**: *bábuvečka, izbečka*. Chce-li mluvčí zvýšit intenzitu zdrobnění, může se vyjádřit i pomocí emociálně zabarveného infixu **-ne-**, který je možné užít pro všechny tři substantivní rody: *kúsyneneček, cérenenečka, chvílenenečka, očynenko*. U augmentativ odvozených od substantiv ženského rodu se vyskytuje, kromě přípony uvedené výše, např. podoba **-sko**: *ropsko, bapsko, trafsko*.

Neutra jsou v případě hromadných jmen odvozena příponami **-í/-ý**: *chabaždí* ‚drobné chrastí‘, *chábí* ‚křoví‘, *bóřý* ‚borový les‘; **-čý**: *léščý* ‚lískové křoví‘, *hrapčý* ‚habrový porost‘; **-áčý**: *maliňáčý*, které označují názvy porostů, a dále např. příponou **-stfo**: *fčelstfo*. Stejnou slovotvornou příponu **-stfo** mají také názvy vlastností, např. *cygánstfo, pestfo* ‚darebáctví‘. Názvy míst mohou mít příponu **-isko**, která nemá expresivní příznak: *strňisko, brďisko, jateliňisko, žytňisko*. Názvy prostředků činnosti mohou mít např. nářeční sufix **-lko**: *cedílko, strúhálko*. Od maskulin jsou tvořena neutra s formantem **-a**: *malúša, cygáňa*, od feminin

cérča, přechylování od původního základového slova vykazují také jména mlád'at typu *tela*, *drúbja*. Názvy mlád'at mívají formant **-cko**, který je původně augmentativní povahy: *jahňacko*, *telacko*, *koťacko*, ale mnohdy svůj negativní expresivní příznak ztrácejí. Deminutiva neuter bývají odvozovány podobně jako ve spisovné češtině, nářeční příznak má slovotvorný formant **-enko**: *očenko*. Deverbativní substantiva mívají nejčastěji příponu **-ňí**: *banováňí*, *litováňí*, *hongáňí*, *houpáňí*, *kalíškováňí*, *bavěňí*, *lapjěňí*, *sezení* ad.

Zabýváme-li se derivací substantiv, měli bychom se alespoň krátce zastavit u tvoření **vlastních jmen**. **Obyvatelská jména** mohou být zakončená sufixy **-an**: *Lhocan*, *Liptálan*, *Jaňišovjan*, *Fšemiňan*, *Halenkovjan*, *Zlíňan*, *Fseťíňan* a slovotvornou příponou **-ák**: *Valmezák*, *Zlíňák*, *Fseťíňák*. Přechýlená ženská jména od obyvatelských jmen mívají slovotvorný sufix **-ka**: *Lhocanka*, *Liptálanka*, *Jaňišovjanka*, *Fšemiňanka*, *Halenkovjanka*, *Valmezačka*, *Zlíňanka/Zlíňačka*, *Fseťíňanka/Fseťíňačka* ad.

U označení **příslušníků rodin** (mají podobu příjmení) byl původně častý slovotvorný formant **-é**: *Obadalé* (*Obadal*), *Goláňé* (*Goláň*), *Doležalé* (*Doležal*), *Košut'é* (*Košut*), *Jančyňé* (*Jančyna*), *Černoťé* (*Černota*)⁴⁶, dnes ale v některých případech na jeho místo proniká **-i** *Obadali*, *Goláňi*, *Kušuťi*, *Jančyňi* ap. Slovo tvorná přípona **-i/-y** je i u následujících typů: *Jochcy* (*Jochec*), *Mrnušťícy* (*Mrnušťík*), *Juřycy* (*Juřyčka*), *Skýpali* (*Skýpala*) ad. Přechýlená substantiva ženského rodu od mužských příjmení bývají zakončená sufixem **-ka**: *Vráblíčka* (*Vráblík*), *Kovařčýčka* (*Kovařčýk*), *Mikulčáčka* (*Mikulčák*) a sufixem **-čena**: *Tymráččena* (*Tymrák*), *Mazáččena* (*Mazáč*), *Bartoščena* (*Bartoška*), *Zet'áččena* (*Zet'ák*).

Hypokoristika se mohou v této oblasti tvořit podobnými příponami jako ve spisovném jazyce, ale současně se zde vyskytují i nářeční formanty. Maskulina bývají odvozována sufixy, které mohou mít záporný nebo kladný expresivní příznak: **-ňa**: *Staňa*, *Zdeňa*; **-oš**: *Jaroš*, *Pepoš*; **-uš/-úš**: *Bohuš*, *Matuš*; **-cek**: *Toncek*, *Vojcek*. Mezi deminutivní slovotvorné formanty můžeme počítat **-ek**: *Ozéfek*, *Jarynek*; **-ošek**: *Pepošek*, *Milošek* a dále **ušek/-úšek**: *Bohušek*, *Matušek*. Zdomácnělá jména žen bývají nejčastěji zakončená následujícími slovotvornými formanty **-a**: *Maňa*, *Rúža*, *Boža*; **-ča**: *Anča*, *Kača*, *Tonča*, *Julča*; **-uša**: *Maruša*, *Veruša*, *Miluša*; **-ýňa**: *Marýňa*, *Rozýňa*; mezi typické deminutivní přípony řadíme **-uška**: *Anuška*, *Miluška*, *Veruška*; **-ulka**: *Andulka*, *Haňulka/Hanulka*.

3.4.1.2. Tvoření ostatních slovních druhů odvozováním

3.4.1.2.1. Adjektiva

⁴⁶

Uvedená příjmení jsou také přepsána podle zásad pro dialektologický přepis (1951).

Přídavná jména se tvoří v místním dialektu většinou stejnými slovotvornými formanty jako ve spisovné češtině. Deverbální adjektiva se odvozují příponou **-ý**: *utrmázaný* ,unavený‘, *uderený* ,naražený‘, *zehřýlý*. Od sloves jsou také odvozena adjektiva se slovotvornými formanty **-ivý**: *bojazlivý*, *znášánlivý*, *záhončilivý* ,příčinlivý, spořivý‘ a **-(č)ný**: *nešmačný* ,nechutný‘, *pomlúvačný*, *zaháňáčný* ,příčinlivý, spořivý‘, která jsou dnes na ústupu.

Adjektiva můžeme stupňovat podobně jako ve spisovném jazyce, komparativ je ve zkoumané oblasti tvořen např. slovotvornou příponou **-šý**: *lacynšý*, *tupšý*, *nofšý*, která je v těchto případech častější než spisovný formant *-ejší*. Superlativ přídavných jmen se tvoří prefixem **naj-/náj-**: *najmúdrejšý*, *nájvječý*, *nájstaršý* a ten by bylo možno ještě zesílit použitím pomocného výrazu *samý*: *samý najmúdrejšý*. Tento způsob tvoření superlativu už není běžný ani u příslušníků nejstarší generace.

V místním nářečí se vyskytuje řada slovotvorných formantů, které mají zesilující účinek a jsou emocionálně zabarveny, např. **-učký**: *malučký*, *chud'učký*, *teňučký*; **-unký**: *malunký*, *chud'unký*, *teňunký*. Emocionální účinek můžeme ještě zesílit infixy, jako jsou **-li-**, **-lilil-**: *malulinký*, *malulilinký*, *chud'ulinký*, *chud'ulilinký*, *teňulinký*, *teňulilinký*; **-enk-**: *malušenký*, *teňušenký*, *slabušenký*. Mezi další sufixy, které zesilují účinek adjektiv, patří slovotvorné formanty jako **-účný**: *drahúčný*, *starúčný*, *šyrokůcný*, *vysokúčný*; **-ajzný**: *veličajzný/velikajzný*, *šyročajzný*. Adjektiva mohou ale i svou vlastnost zeslabovat, a to nejen prefixy (na-, po-), ale i sufixy jako např. **-avý**, **-kavý**: *žlutavý*, *zelenkavý*, *kyselkavý*, *hlupkavý*.

U místních jmen vzpomeňme alespoň tvoření adjektiv od substantiv končících na **-ice/-ovice**: *Vizovice*, *Velké Karlovice*, *Zádveřice*, kde se u odvozených přídavných jmen vyskytuje v nářečí sufix **-ský**: *vizofský*, *karlofský*, *zádveřský*. V současné době tento způsob tvoření adjektiv ustupuje a proniká spisovný formant **-cký**: *vizovický*, *karlovický*, *zádveřický*. Od názvu obcí *Vsetín* a *Lhota* jsou možné také dvě odvozené podoby: *fsetínský*, *fsacký* a *lhocký*, *lhotecký*, přitom starší forma *fsacký* se dnes užívá především v názvech, např. *Vsacký Cáb* (vrch v okolí Vsetína).

3.4.1.2.2. Pronomina

U odvozených zájmen si všimneme zejména zájmen ukazovacích a neurčitých. **Ukazovací zájmena** bývají odvozena jak prefixy, tak sufixy. Mezi nářeční prefixy řadíme **toť-**: *toťten*, *toťta*, *toťto* a **toťkaj-**: *toťkajten*, *toťjakta*, *toťkajto*. Tyto prefixy mohou být současně i v pozici samostatného příslovce – *toť*, *toťkaj*. Zájmena ukazovací a adverbia

mohou být odvozena prefixem **hen-** nebo **henkaj-**, např. *henten, henkajten, hentam, henkajtam, hendysy, henkajdysy*. Přitom prefix *hen* a *henkaj* se může vyskytovat i jako samostatné příslovce. Nářeční sufixy ukazovacích zájmen jsou **-te**: *tente, tate, tote* a **-tok**: *tentok, tatok, totok*.

Zájmena neurčitá a adverbia mohou být odvozena předponou **ne-**: *negdo, neco/necco, najaký, nekery, nekaj, negde*, která je v podstatě rozšířena na celém území Moravy. Dále se často užívá prefixu **leda(s)-**: *leda(s)co, leda(z)gdo, leda(z)gde*, ten však se vyskytuje i ve spisovné češtině, naopak nářeční příznak má předpona **bár(s)-**: *bár(s)co, bár(z)gde, bár(z)gdo, bár(z)gdy, bár(s)jaký, bár(s)kerý*. Neurčitost vyjadřují i zájmena a příslovce se sufixem **-syk**: *cosyk, jaksyk, jakýsyk, kerýsyk* nebo **-kolvjek**: *gdokolvjek, kerýkolvjek*.

3.4.1.2.3. Numerálie

Nářeční příznak mohou mít **neurčité číslovky** odvozené příponou **-ý**: jako *koliký, toliký*, nebo **-ěj**: *kolěj, tolěj*. Obě podoby bývají též součástí dvouslovného výrazu, který označuje **číslovky násobné neurčité**, např. *koliký raz, kolěj razú, tolěj razú, raz tolěj*.

Číslovky násobné můžeme vyjádřit, kromě podoby s **-krát**, i pomocí již zmíněného výrazu *raz*: *jeden raz, dva razy*.

3.4.1.2.4. Verba

U sloves je při odvozování ve spisovném jazyce i v místním dialektu velmi častá prefixace, např. předponami *do-*, *na-*, *po-*, *vy-*, *za-* nebo *ze-*. My si však krátce všimneme sufixace, a to především slovotvorných formantů, kterými jsou odvozena slovesa s expresivním příznakem. Zápornou expresivitu mohou mít slovesa se slovotvorným formantem **-ot-**: *blekotal', gagotal'* také 'mluvit hloupě', *plkotat'*, 'mluvit hloupě', dále to může být celá řada sloves se slovotvornými formanty **-úň-**: *řehúňat', fafúňat'* 'odmouvat'; **-ýň-**: *řehýňat', škrabýňat'*; **-zg-**: *trmázgat', vřzgat'*; **-ážň-**: *palážňat'* 'křičet'; **-ýžň-**: *blavýžňat'* 'křičet', *zvorýžňat'* 'křičet'. Slovesa, u nichž se vyskytuje slovotvorný formant **-č-**, jsou také expresivní: *dropčyt'* 'jít drobným krokem', *ťapčyt'* 'cpát se'. Deminutivní příznak vykazují slovesa s infixy **-k-**: *hopkat', rypkat', huškat'* nebo **-uš-**: *hajuškat', spinuškat'*.

3.4.1.2.5. Adverbia

Příslovce jsou mezi slovními druhy poměrně početně zastoupena. Tvoří se především derivací, a to ze substantiv, adjektiv, sloves ad. Odvozená mohou být předponami, ale i příponami. V mnohých případech se uplatňuje prefixace i sufixace, častá je např. předpona **na-** a přípona **-u**: *nazatku, naspotku*; **do-** + **-u**: *dozatku, dopřetku*; **od/t-** + **-u**: *otspotku, odzatku*; **po-** + **-u**: *pozutřku* a další podobného typu. U adverbii vzniklých z adjektiv

převládá formant **-o**: *husto, rychlo, slabo, zdravo*. Odvozená mohou být též pomocí předpon i přípon, např. **za-** + **-o**: *zarovno*; **po-** + **-y**: *pomały/pomáły*. Časté jsou také deriváty zvláště od sloves příponami **-ky**, **-čky**: *cúfačky, ležačky, klekačky*, které se někdy spojují s prefixem **po-**, takže vzniká dlouhá produktivní řada adverbii: *pobřuchačky, počopačky, poklekačky, pokolenačky, poležačky, posedačky, postojačky* a **po-** + **-y**: *pošepty*. Od číslovky *jeden* je odvozeno příslovce *jednúc* a od řadové číslovky *první* vzniklo adverbium *prvéj* ‚dříve‘. Od zájmen jsou odvozena např. příslovce se sufixem **-de**: *fšade* nebo **-ady**: *fšady*. Pomocí předpony i přípony vznikla adverbia typu **od/t-** + **(-av-)** + **-ád'** : *otkád', odnekavád'* nebo **do-/po-** + **(-av-)** + **-ád'**: *dosavád', posavád'* ad. U adverbii jsme zaznamenali i řadu postfixů, frekventované jsou např. **-aj**: *fčýlkaj, henkaj, neskaj, toťkaj, semkaj*, dále **-j**: *takéj, zaséj* nebo **-ma**: *tadyma, kudyma*. Kombinací se pak tvoří případy odvozené způsobem **z/s-** + **-ma**: *skama, stama, stadyma*.

Příslovce se mohou rovněž stupňovat, takže komparativ se tvoří slovotvorným formantem **-ej/-ěj**: *meňej, vjecěj*, superlativ prefixem **naj-/náj-**: *nájteplej*.

3.4.1.2.6. Prepozice

Ve zkoumané nářeční oblasti se vyskytují složené předložky, ale prepozice mohou vzniknout i derivací, konkrétně slovotvorným sufixem **-vá**: *gvúlivá, kolevá, protiřvá, vedlevá*.

Většina nářečních slovotvorných formantů, kterými vznikají ve zkoumané lokalitě derivované lexikální jednotky, je na ústupu a mladá generace dává přednost tvarům shodným se spisovným jazykem. Uvedeme výběrově alespoň některé slovotvorné typy vyskytující se běžně v mluvě mladých lidí. U maskulin jsou to některá deminutiva zakončená na **-úšek**: *břúšek*, u feminin se ještě mohou udržovat výrazy zakončené sufixem **-ica**: *kiselica, krupica*⁴⁷, u adjektiv jsou to emocionálně zabarvené formanty jako **-učkí**: *malučkí* nebo **-unkí**: *malunkí*. U příslovci jsou to např. lexikální jednotky s prefixy **toť-**: *toťten* nebo **hen-**: *henten, hentam*, sufixem **-sik**: *cosik, jaksik*. V případě adverbii užívají také mladí lidé často výrazy s formantem **-o**: *husto, richlo* nebo výrazy s kombinovaným tvořením typu *nazatku, naspotku, dopředku* ad., a dále s postfixem **-ma**: *tadyma, kudyma, skama, stama, stadyma*.

3.4.2. KOMPOZIČNÍ SLOVOTVORNÝ POSTUP A JUXTAPOZICE

⁴⁷ Podoby zaznamenaných výrazů vycházejí z výslovnosti nejmladší generace, jejíž příslušníci už většinou „y“ nebo „i“ nevyslovují.

V tradičním dialektu nevznikají lexikální jednotky pomocí skládání slov často, kompozita jsou spíše ojedinělá, většinou jsou přebírána ze spisovného jazyka. U **substantiv** můžeme mezi složeniny vlastní počítat nářeční lexémy jako *chlastometr*, *podřýgaťa* ‚neupravený člověk‘, *šuligaťa* ‚neupravený člověk‘ a *oblizmiska*, u nichž je zároveň expresivní příznak. Juxtapozicí vznikl výraz *podrřtaška*, který je rovněž expresivní.

Adjektiva vzniklá skládáním nejsou také v místním nářečí častá, většinou to jsou přejímky ze spisovné češtiny, např. *dlúhohohý* nebo *dvúkilový*.

Složená **adverbia** zde byla zaznamenána také ojediněle, a to v případech jako *stamotád'* a *podnezdeň*.

V oblasti jihozápadního Vsetínska se užívají složené **předložky**, které se na Valašsku (podle dostupné literatury)⁴⁸ vyskytují častěji než jinde na východní Moravě. V naší zkoumané lokalitě byly zaznamenány případy jako *spoza* a *poza* (Poza Mazáčýky – PJ, viz příloha 2, Rokytnice (Vsetín-Rokytnice)).

⁴⁸ Srov. Hlubinková (2010, s. 235), kromě toho dříve např. Skulina (1964, s. 175), Vašek (1967, s. 62-63).

4. METODY VÝZKUMU A LEXIKOLOGICKÁ ANALÝZA SLOVNÍ ZÁSoby

4.1. METODY VÝZKUMU

Systematický nářeční výzkum probíhal v obcích Liptál, Lhota u Vsetína a Vsetín-Rokytnice v letech 2005–2012. Jazykový materiál byl získán zejména přímým terénním výzkumem, který se skládal ze tří částí: 1) sběr LJ se zaměřením na nejstarší zjiitelný stav tradičního teritoriálního dialektu (NSJV); 2) sběr LJ se zaměřením na věcněvýznamový okruh jídlo, pití, kouření (viz kapitola 5., příloha 1); 3) sběr pomístních jmen (viz příloha 2).

Nářeční výzkum se orientoval především na příslušníky starší generace, neboť cílem bylo zachytit slovní zásobu **nejstarší zjiitelné vrstvy tradičního teritoriálního dialektu**. Toto zaměření je dáno tím, že původní dialekt a tradiční kultura spojená s venkovským způsobem života nejstarší generace nenávratně mizí (například při výzkumu se objevily potíže se získáním podrobného popis vozu, popisu zemědělského náradí ap.). Při sběru nářečního materiálu jsem zaznamenávala jednak spontánní vyprávění mluvčích, takže byl pořízen zvukový materiál, jenž byl přepsán (viz příloha) a následně vyexcerpován. A dále jsem postupovala metodou řízené konverzace podle *Dotazníku pro výzkum českých nářečí* (1964–5), kde jsou zpracovány věcné okruhy slovní zásoby pro ČJA, a podle *Slovníkového dotazníku pro nářečí českého jazyka I-II* (1954, 1958). U obou uvedených dotazníků jsem pracovala také s obrazovými přílohami. Jako doplňkový způsob k dotazníkové metodě a metodě spontánních vyprávění probíhal sběr materiálu z volného mluveného projevu mluvčích. Tímto způsobem byl získán soubor lexikálního materiálu, z něhož bylo vybráno víc než 2 000 lexikálních jednotek pro diferenční nářeční slovník. Informátory se většinou stávali příslušníci nejstarší generace, místní rodáci, kteří se během života nestěhovali, takže patřili ke starousedlé vrstvě obyvatelstva, spjaté se zemědělským způsobem života nebo s řemeslem. Do přímého terénního výzkumu bylo zařazeno 18 hlavních informátorů, jejichž věkový průměr byl nad 70 let.

V pozdější fázi výzkumu jsem se zaměřila na **srovnání slovní zásoby nejstarší generace a nejmladší generace u věcněvýznamového okruhu** jídlo, pití, kouření, z něhož jsem vybrala podskupiny *poléčka*, *máčka*, *kaša*, *placka*. Na zvoleném vzorku slovní zásoby jsem se snažila ukázat mezigenerační posun a vývojové tendence nářečního lexika. Při tomto typu výzkumu jsem u starší generace, zastoupené čtyřmi respondenty ve věku nad 60 let,

pracovala s věcnými hesláři Sochové (2001), Bachmannové (1998) a Vojtové (2008). Na základě takto získané nejstarší vrstvy lexika jsem vytvořila pro respondenty z řad mladé generace, zastoupené čtyřmi respondenty do 30 let, vlastní dotazník. Výsledek tohoto typu výzkumu je prezentován v kapitole 5. a v příloze 1.

V poslední fázi proběhl, jako doplňková část přímého terénního výzkumu, **sběr pomístních jmen** (viz příloha 2). Informátoři se opět stali příslušníci nejstarší místní generace většinou ve věku od 60 let, pocházející z uvedených obcí. Celkový počet respondentů čítal 37 a mezi nimi vyskytovali i takoví, kteří se účastnili výzkumu pro NSJV.

4.2. LEXIKOLOGICKÁ ANALÝZA SLOVNÍ ZÁSObY Z NSJV

Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska prezentuje **typ slovníku lokálního, abecedního a diferenčního**. Požadavek na popis a zaznamenávání stavu nářečí v homogenní, menší oblasti, byl sice formulován už Bohuslavem Havránkem⁴⁹, ale má dosud svou odůvodněnou platnost. U lokálního nářečního slovníku nám odpadá problém s územním zařazením LJ a tento typ slovníku také umožňuje poměrně přesný popis zkoumaného dialektu a postižení vývojových tendencí v dané lokalitě. V synchronní nářeční lexikografii se ukazuje jako stále nosný typ slovníku slovník abecední, tedy zpracovaný na sémaziologické bázi (o vztahu mezi sémaziologickým a onomaziologickým principem při zpracovávání dialektické slovní zásoby pojednává kapitola K věcněvýznamovému zpracování slovní zásoby v nářečních slovnících a k pojmovým heslářům). V případě lokálního slovníku se navíc v současné době jeví vhodnější zpracovat diferenční nářeční slovník před slovníkem relativně úplným⁵⁰.

4.2.1. DIFERENČNÍ PŘÍSTUP PŘI VÝBĚRU LJ DO NÁŘEČNÍHO SLOVNÍKU

Základní jednotkou NSJV je dialektismus, tj. podle Sochové „*diferenční, územně vázaný ekvivalent slovního prostředku spisovného, popř. celospolečenského (celonárodního)*

⁴⁹ Více ve stati *K české dialektologii*, B. Havránek (1924).

⁵⁰ Sochová v *Manuálu lexikografie* (1995, s. 253) nebo ve své monografii *Lašská slovní zásoba* (2001, s. 19) vyzdvihuje slovník (relativně) úplný proti diferenčnímu. Jako důvody uvádí např. možnost srovnání nářečního lexika proti lexiku spisovnému, vznik komplexnější představy o rozvrstvení slovní zásoby v dané lokalitě. Tímto způsobem sice můžeme zjistit, přibližně kolik procent ve zkoumané lokalitě z celkového souboru výraziva tvoří složka spisovná, obecná, slangová, regionální, úzce nářeční ap., ale to je velmi relativní. Díky tomuto pojetí se nám vytrácí teritoriální charakter samotné práce a nářeční, popřípadě regionální, lexikum mezi ostatními složkami slovní zásoby mizí. Popisovat jinou než územně vymezenou složku slovní zásoby v lokálním slovníku dnes už nemá význam, o tom také Bachmannová (2011, s. 83).

mluveného útvaru“ (Manuál lexikografie 1995, s. 257). Z uvedené definice je podstatné, že jde o lexikální jednotky s teritoriálně omezeným výskytem (v některých případech totiž nemusí mít dialektismus ekvivalent ve spisovném jazyce).

Vypracovat vhodnou metodu pro výběr lexikálních jednotek do diferenčního nářečního slovníku není zcela jednoduché⁵¹, v první řadě je potřebné si stanovit určitá kritéria. V případě NSJV se postupovalo následujícím způsobem:

- Do diferenčního nářečního slovníku **byly zařazeny výrazy**, které nejsou součástí spisovné vrstvy lexika (získaný lexikální materiál byl důsledně konfrontován se SSJČ, případně PSJČ, a ČJA). Pouze v ojedinělých případech se do diferenčního slovníku dostaly případy z periferie spisovné češtiny, protože jsou spojeny s místní tradiční kulturou, jsou to např. *krpec*, *žynčyca* (SSJČ *žinčice*). Předně se do diferenčního slovníku vybíraly výrazy, které se ve jmenované příruční literatuře nevyskytují, např. *bachtať sa* ,teple se oblékat‘, *bebech* ,kus oblečení, hadr‘, *békaťa* ,křikloun‘ ad.

- Do NSJV byly zařazovány lexikální jednotky označené v SSJČ kvalifikátory *nář.* (nářeční): *banovať* ,litovat‘, *bárco* ,něco‘, *cap* ,kozel‘ (SSJČ *cap I*); *obl.* (oblastní) nebo *obl. mor.* (oblastní moravský): *bečka*, *miškář* ,klestič zvířat‘, *suk* ,uzel‘; popřípadě *lid.* (lidový): *bjelica*.

- V menší míře se do NSJV dostalo i lexikum s výskytem řídkým, eventuálně řidším, uváděné jako *řidč.*: *březák*, *jednaký*; výrazy označené hvězdičkou: *božekať* (SSJČ *božekati*), *bóřý* (SSJČ *boří*), *kosák* ,srp‘; s kvalifikátorem *zast.* (zastaralý): *huncút* ,darebák‘; výrazy archaické označené křížkem: *jařyt’ sa* (SSJČ *jařiti se*); slova s označením *kniž.* (knižní): *čmel* ,čmelák‘, *dňit’ sa* (SSJČ *dníti se*) nebo *bás.* (básnický): *dálava*. Lexémy, u nichž se v SSJČ vyskytovaly uvedené kvalifikátory, a byly vybrány do diferenčního slovníku, jsou většinou ve zkoumané nářeční oblasti běžné, mnohé dosud frekventované. Někdy se mohou kvalifikátory uvedené v SSJČ vyskytovat také v kombinacích, např. *zast.* a *nář.*: *rokyta*, *t’ercha* (SSJČ *těrcha*), *kotár* ap.

- Dále jsou ojediněle součástí NSJV lexikální jednotky, označené v SSJČ kvalifikátorem *sloven.* (slovenský): *buják*. Uvedené označení se může vyskytovat ve spojení se značkami jako *nář.* a *sloven.*: *oplan* ,nezbeda‘, *osúch* ,suchá placka‘, *osoh* ,užitek‘, dále např. *zast.* a *sloven.*: *opatera* ,péče‘ ad.

⁵¹ O metodě diferenčního pojetí pro výběr LJ do diferenčního nářečního slovníku pojedná např. J. Vojtová (2008, s. 13) nebo J. Bachmannová (2011, s. 83–84).

- Do diferenčního nářečního slovníku byly zařazeny i lexémy, jejichž význam se oproti spisovnému jazyku odlišoval (sémantické dialektismy) nebo obsahoval u polysémních jednotek další význam – nářeční, např. *abatýša* (také ‚jeptiška‘), *hora* (také ‚les‘), *čachrovať* (také ‚zmatkovat‘), *iskérka* (také ‚sedmikráska‘).

- Do NSJV byly vybrány i lexikální jednotky, které se od spisovného jazyka odlišovaly ve slootovorbě: *hlupoň*, *dratař*, *hrachovica*, dále gramaticky, např. v rodě: *hadra*, nebo rozdílly danými nepravidelnými hláskovými či tvarovými obměnami.

- Oproti relativně úplnému nářečnímu slovníku **nebyly do NSJV zařazovány** z nespisovné vrstvy lexika **výrazy** s označením *ob.* (obecný), *slang.* (slangový) nebo např. *nespis.* (nespisovný). Pokud se v ojedinělých případech do diferenčního nářečního slovníku takové výrazy dostaly, bylo tomu tak proto, že u nich mohl být zjištěn na základě konfrontace s ČJA teritoriální příznak.

- Do diferenčního nářečního slovníku nebyly zařazeny výrazy, které se od spisovného jazyka liší tzv. pravidelnými regionálními obměnami uvedenými v ČJA (PRO)⁵², např. *hlúpý*, *čepica*, *škrúkať*, *iskra*, *ščáva*, *radost'*, nebo případy zjednodušování souhláskových skupin běžné v mluveném jazyce.

Uplatňování diferenčního pojetí při zařazování lexikálních jednotek do hesláře lokálního nářečního slovníku však není mechanická záležitost, proto je vždy třeba vidět vybíraný výraz v širších souvislostech. K diferenčnímu přístupu se ještě vrátíme v kapitole pojednávající o stavbě hesel v NSJV (viz kapitola 6.).

4.2.2. LEXIKOLOGICKÝ ROZBOR NA ZÁKLADĚ VNITŘNÍ STRUKTURACE LEXIKA

Soubor slovní zásoby shromážděné v NSJV činí 2 027 lexikálních jednotek základních a dále 427 LJ odkazových (většinou jsou vyloženy u LJ základních), my si budeme všimnout v následující analýze zejména lexikálních jednotek základních.

Sochová (2001, s. 21) člení nářeční slovní zásobu podle vnitřní struktury do pěti kategorií, které odpovídají i potřebám naší lexikologické analýzy⁵³. Nářeční lexikum můžeme třídit:

- 1) podle diferenčních nářečních příznaků (typy dialektismů);

⁵² Srov. ČJA I, s. 49–60 a dále v každém díle.

⁵³ U lexikologického rozboru většinou neuvádím procentuální zastoupení analyzovaných LJ vzhledem k celkovému souboru výraziva shromážděného v NSJV, protože lexikální materiál není uzavřený a bude v budoucnu doplňován.

- 2) podle územního rozšíření (výrazy lokální, oblastní ad.);
- 3) podle cizorodosti prvků v lexikální soustavě (germanismy aj.);
- 4) podle významového typu (výrazy nociónální, odborné, expresivní; nářeční synonyma);
- 5) podle postavení slova v lexikální struktuře a jeho stálosti ve vývoji (prvky centrální a periferní).

4.2.2.1. Rozbor podle typů dialektismů

Vzhledem k **diferenčním nářečním příznakům** můžeme u lexikálních jednotek (jednoslovných i víceslovných) shromážděných v NSJV vysledovat několik **typů dialektismů**⁵⁴:

1. Dialektismy specifické, které nemají spisovný pojmenovávací prostředek (většinou jednoslovný spisovný ekvivalent). Často jsou to výrazy spojené s místní tradiční kulturou, která vychází z jiných pojmenovávacích potřeb. Protože jsme se při nářečním výzkumu věnovali též věcněvýznamovému okruhu zaměřenému na jídlo, uvedeme několik příkladů z této oblasti (viz příloha 1). Ze skupiny polévek jsou to např. *kyselica* ‚druh kyselé mléčné polévky‘, *domikát* ‚druh polévky z uležené brynzy n. sýra, příp. tvarohu‘, *kašovica* ‚druh polévky z pohanky‘; ze skupiny placek např. *báleš* ‚placka z vařených brambor a mouky pečená většinou na plotně‘, *křesný pagáček* ‚placka z nekynutého nudlového těsta pečená většinou na plotně‘, *podlesník* ‚placka z bramborového těsta pečená na zelném listu‘, *potplameňák* ‚pecen n. placka upečená ze zbytku chlebového těsta‘.

2. Dialektismy vlastní, které mají spisovný pojmenovávací prostředek (může to být jednoslovný spisovný ekvivalent). V každém lokálním nářečním slovníku tvoří největší část z celkového souboru LJ. Pokud se vztahují k reáliím, tak většinou k celouzemním nebo spojeným s dřívějším životem a prací na vesnici. Uvedme výběrově alespoň některé případy: *alotryja* ‚lumpárna‘, *banovať* ‚litovat‘, *býčák* ‚inseminátor‘, *cap* ‚kozel‘, *fafúňat* ‚odmlouvat‘, *palázňat* ‚křičet‘, *oharek* ‚okurka‘, *zemák* ‚brambora‘, z okruhu jídlo např. *česnekačka* ‚česneková polévka‘, *tlučeňáky* ‚bramborová kaše‘, *pagáč* ‚placka‘. Mezi vlastní dialektismy řadíme i lexikální jednotky, které se od spisovného výrazu liší ve slovtvorbě, gramaticky nebo nepravidelnými hláskovými obměnami: *břuchál*, *bábufka*, *cyngať*, *kominář*, *máčka*, *nalévanec* ad.

⁵⁴ Sochová podává přehled jednotlivých typů dialektismů kromě *Lašské slovní zásoby* (2001, s. 21) také v *Manuálu lexikografie* (1995, 257–258).

3. Dialektismy sémantické, které mají v popisovaném nářečí jiný význam než stejné slovo spisovné. Tyto případy se vyskytují většinou v nářeční terminologii, v názvech rostlin a živočichů nebo u výrazů expresivních, které vznikají především na základě metaforického pojmenování. Diferenční dialektismy tohoto typu bývají mnohdy polysémní, protože postupně došlo k lexikalizaci přeneseného významu. Mezi tuto skupinu nářečních výrazů patří LJ jako *baraňina* také ‚hloupost‘, *hora* také ‚les‘, *hřyb* také ‚jakákoliv houba, převážně jedlá‘, *chrúst* také ‚člověk drobné n. malé postavy‘, *pekto* také ‚prohlubeň v zemi před pekařskou pecí‘, *kúň* také ‚sešívačka‘, *pajšl* také ‚omáčka z vnitřností‘.

4. Dialektismy frekvenční, které často slouží v nářečí jako běžný a mnohdy jediný výrazový prostředek, ale ve spisovném úzu je jejich frekvence nižší. Mezi tento typ výrazů patří např. *bečať* ‚plakat‘, *besedovať* ‚búrýť‘ ‚hřmět‘, *čýtať* ‚číst‘, *hľedať* ‚dívat se na někoho‘, *jakýsy* ‚nějaký‘ ad. K tomuto typu diferenčních lexikálních jednotek bychom zařadili i výrazy, které jsou stylově odlišné oproti hodnocení ve slovnících spisovné češtiny (v SSJČ původně *řidč.*, *zast.*, *kniž.* aj.), např. *haľuz* ‚větev‘, *březák*, *kosák*, *bóřý* (viz předchozí podkapitola). Výrazy vyskytující se v NSJV, které jsou v SSJČ označeny jako *řidč.*, *zast.*, *kniž.* nebo *zast. a nář.*, ukazují na spojitost nářečního lexika s archaickou složkou spisovné češtiny.

5. Dialektismy kontextové, které se liší od spisovných prostředků svým kontextovým užitím. Do této kategorie bychom zařadili především ustálená slovní spojení a frazeologické jednotky: *postrašený chleba* ‚málo namazaný chléb‘, *u skúšky sem mjeť haľus* ‚štěstí‘, *přyšět sem k temu po haľuzy* ‚snadno, lehce‘, *ešče nemá žlútko* ‚není dobře naladěný – o dítěti, když se probudí‘ ad.

4.2.2.2. Rozbor podle územního rozšíření LJ

Jiný významný pohled na shromážděné výrazivo v NSJV je zaměřen na **územní rozšíření lexikálních jednotek**. Znamou skutečností je, že úzce lokálních dialektismů bývá ve slovnících poměrně málo, dochází zde k vrstvení lexikálně-sémantických jevů podobně jako v případě jevů hláskoslovných a tvaroslovných. Zkoumaná lokalita se nachází na okraji českého jazykového území, proto můžeme u LJ z NSJV vymežit pro naše potřeby tři typy areálového členění:

- 1) vzhledem k českému jazykovému území,
- 2) vzhledem k slovenskému jazykovému území,
- 3) vzhledem ke karpatskému jazykovému území.

Díky areálové lingvistice můžeme přistoupit i k tomuto typu srovnání, protože nám to umožňuje existence jazykových atlasů, kterých bylo užito i při popisu LJ v NSJV, a to zejména *Českého jazykového atlasu* (ČJA) a *Karpatského jazykového atlasu* (KJA)⁵⁵. Kromě toho je možné při analýze lexika z NSJV využít i stylového hodnocení uváděného u hesel ve *Slovníku spisovného jazyka českého* (SSJČ) a *Slovníku slovenského jazyka* (SSJ).

Zůstaneme-li na **českém jazykovém území**, vydělují se nám v rámci lexikálně-sémantických vrstev výrazy interdialektické a na druhém pólu jsou LJ úzce lokální. Už ve slovnících spisovného jazyka českého (dříve také v Bartošově slovníku) se nacházelo výrazivo se stylovým hodnocením, které umožnilo vyčlenit skupinu výrazů oblastních, tzv. regionalismů. V SSJČ byly tyto LJ označeny kvalifikátory *obl.*, dále pro naše potřeby jsou důležitá značení *obl. mor.*, *ob. (mor.)* nebo výrazy s dovýkladem (na Moravě)⁵⁶. Zkratky vztahující se ke Slezsku v SSJČ bohužel zavedeny nebyly, takže pod LJ oblastní moravské byly zahrnuty i výrazy slezské. Díky existenci ČJA můžeme vydělit nejen vrstvu výrazů společných moravských a slezských⁵⁷, ale i např. skupinu LJ celomoravských, vrstvu LJ východomoravských a slezských, skupinu výrazů pouze východomoravských nebo jen lokálních valašských, takže se nám rozšíření jednotlivých LJ postupně zužuje.

Mezi společné výrazy moravské a slezské, nacházející se v NSJV, bychom zařadili LJ jako *hladný* (ČJA I-93/220.6), *máčka* (ČJA I-99/220.7), *bečka* (ČJA I-199/221.1), *stolář* (ČJA I-153/221.2), *deska* ‚prkno‘ (ČJA I-190/221.3), *zavazat’* ‚překážet‘ (ČJA I-64), *chudý* (ČJA I-73), *tfarůžek* (ČJA I-111), *hadra* (ČJA I-168), *kominář* (ČJA I-178), *metla* (ČJA I-180), *dědina* (ČJA I-184), *húra* ‚půda‘ (ČJA I-196), *haľuz*, *haľuza* ‚větev‘ (ČJA II-76) ad. Společných regionalismů moravských a slezských je poměrně velké množství (podrobnou analýzu bychom mohli provést na základě prvních tří dílů ČJA), přitom izoglosy některých výrazů obsažených v ČJA nemusí pokrývat celé území Moravy a Slezska (např. západní Moravu ap.).

K celomoravským výrazům náleží i případy tzv. nářeční trichotomie (je možno odlišit výrazy české, moravské a slezské). Mezi tento typ LJ řadíme výrazy jako *kmocháček* (ČJA I-18), *uderyť sa* (ČJA I-67), *gaťe* (ČJA I-78), *náčyňi* ‚nádobí‘ (ČJA I-143), *umývať* (ČJA I-

⁵⁵ *Atlas slovenského jazyka* (ASJ) jsem zatím při zpracování lexikálních jednotek v NSJV systematicky neužívala, počítám s jeho využitím v následující fázi zpracování.

⁵⁶ Podrobněji o regionálních lexikálních jednotkách a stylových kvalifikátorech užívaných ve výkladových slovnících češtiny H. Golášová (2011b, s. 77–84).

⁵⁷ Analýzu lexikálních jednotek z prvních tří dílů ČJA (zejména I. dílu ČJA) provedl P. Jančák (2001, s. 175–183), který ve svém článku ukázal na izoglosách vrstvení lexikálních jevů od česko-moravské hranice směrem na východ a výskyt regionálních LJ moravských, slezských, dále na východ lokálních. Územním rozšířením dialektických jevů, zejména nářečních pojmenování se zabýval i J. Balhar (1981, s. 119–124).

144), (*s*)*křydla* ,poklička‘ (ČJA I-145), *zďeťat’* ,sundat‘ (ČJA I-157), *bývat’* ,bydlet‘ (ČJA I-185), *hody* (ČJA II-223) ad. Také vrstva regionalismů celomoravských je vcelku početná, musíme upozornit na to, že do této skupiny nepatří jen případy nářeční trichotomie⁵⁸.

Další vrstvou lexika jsou výrazy společné východomoravské a slezské. Alespoň výběrově uvedeme případy jako *stařýček* (ČJA I-6), *galán*, *galánka* (ČJA I-9), *závitka* ,svobodná matka‘ (ČJA I-16), *pjestovat’* ,chovat (dítě)‘ (ČJA I-25/222.4), *hrč* ,boule‘ (ČJA I-68), *cygáňit’* ,lhát‘ (ČJA I-77), *chrobák* ,červ‘ (ČJA II-63), *peň* ,pařez‘ (ČJA II-84), *zelina* ,bylina‘ (ČJA II-101), *šmigrust* ,pomlázka‘ (ČJA II-216) ad. Přitom některé výrazy mohou být společné slezským nářečím a jen severnímu úseku východomoravských nářečí.

Ani výrazy společné celé východomoravské nářeční oblasti nejsou ojedinělé, mezi takové LJ bychom zařadili lexémy jako *roba* (ČJA I-4), *optúlat’* ,líbat‘ (ČJA I-20), *kučkat’/kyčkat’* ,tahat za vlasy‘ (ČJA I-38), *čagan* (ČJA I-59), *ponáhlat’ sa* ,pospíchat‘ (ČJA I-61), *obuďit’* (ČJA I-91), *klát*, *klátek* ,špalek‘ (ČJA I-213), *čuť* ,slyšet‘ (ČJA I-46/222.7), *chrást* ,keř‘ (ČJA II-85), *zámet’* ,závěj‘ (ČJA II-160) ad. Izoglosy některých LJ mohou částečně zasahovat i do středomoravské nebo slezské nářeční oblasti.

Lexikální jednotky typické jen pro severní (valašský) úsek východomoravské nářeční oblasti⁵⁹ můžeme odhalit také díky ČJA. Mezi takové výrazivo patří LJ jako *ogar/ogara* (ČJA I-1), *cérka* (ČJA I-2), *klécat’* ,kulhat‘ (ČJA I-58), *zdechťý* ,lenivý‘ (ČJA I-75), *petruželé* (ČJA II-34), *hora* ,les‘ (ČJA II-68), *čeťina* ,chvojí‘ (ČJA II-75), *kučovat’* ,dobývat pařezy‘ (ČJA II-83), *hut* ,hlt‘ (ČJA II-209), *mycák* ,králík‘ (ČJA III-219) ad. Přitom izoglosy některých LJ mohou přesahovat do slezské nářeční oblasti, nebo naopak se mohou vyskytovat LJ s poměrně úzkým lokálním rozšířením.

Úzce lokální LJ, které dosud nebyly zachyceny v žádných zdrojích nebo příruční literatuře, se vyskytují i v NSJV. Takové výrazy nalezneme téměř u každého písmene NSJV, alespoň pro představu uvedeme LJ z písmene B a C: *bambrlec* ,hrbolek, vřídek, zvl. na jazyku‘, *bekoš* 1. ,nekvalitní víno‘, 2. ,křikloun‘, *bekoška* ,ubečená ovce‘, *beněšek* ,strašidlo nesoucí svou hlavu pod paží‘, *bílý II* ,hřib‘, *cérčý pupek (cérčý)*⁶⁰ ,chlapec, který si rád hraje s děvčaty‘, *cylindráky* ,kamna na piliny se železnou vložkou‘ ad. Lokální, dosud nikde nezachycené, mohou být i významy polysémnních LJ (takových případů je poměrně

⁵⁸ Kdybychom chtěli být v odkrývání lexikálních vrstev analyzované slovní zásoby důslední, tak bychom mohli vyčlenit zvlášť vrstvu lexika, která je společná východomoravským dialektům a zasahuje i do části středomoravských dialektů.

⁵⁹ V Bartošově *Dialektickém slovníku moravském* (1906) jsou výrazy z oblasti Valašska označeny zkratkou *val*.

⁶⁰ V NSJV najdeme toto sousloví pod heslem *cérčý*.

dost i v NSJV). Rozdíly v dialektické slovní zásobě najdeme i v rámci valašského regionu. Úzce lokální nářeční výrazy se většinou vztahují ke zvířatům, rostlinám, houbám, jídlům ad., mohou se lišit údolí od údolí, takže vznikají tautonyma. Jen namátkou vybereme rozdílná pojmenování pro králíka, která se užívají na Valašsku: *mycák* (NSJV, ČJA III-219), *kutrna/kotrna* (ČJA III-219), *kutrc*, *kuták/kuťák* (ČJA III-219), *cupák*, *nykrla*.

Nepochybně je přínosné srovnávat shromážděnou slovní zásobu z NSJV **vzhledem ke slovenskému jazykovému území**, protože východomoravská nářeční oblast sousedí se Slovenskem, takže můžeme předpokládat vliv nebo společné rysy slovenského jazyka i v oblasti lexika.

Již na počátku zpracovávání hesel v NSJV jsme zvolili jako konfrontační literaturu také výkladový SSJ, díky němuž se nám vydělila vrstva výraziva, která je do jisté míry společná se slovenštinou. Výrazy společné se slovenským jazykem záměrně neoznačuji jako slovákismy, neboť místní dialekt patří mezi nářečí přechodového typu, a nám vždy nemusí být zřejmý původ zachycených výrazů, nemůžeme jednoznačně říct, kdy to mohl být lexikální import ze slovenského jazykového území, protože východomoravská nářečí v sobě nesou archaickou složku též v oblasti lexika. Některé LJ této skupiny výrazů se nacházejí i ve SSJČ, např. pod kvalifikátory *sloven.* (slovenský), také v kombinacích *nář.* a *sloven.*, *obl.* a *sloven.* nebo *zast.* a *sloven.* (viz podkapitola Diferenční přístup při výběru LJ do nářečního slovníku). Výběrově uvedeme alespoň několik hesel z NSJV, která jsou společná se slovenským jazykem a byla zaznamenána i v SSJ: *aj*, *alebo*, *ancyjáš* ‚neposlušné dítě‘ (SSJ ‚čert‘), *armara*, *banovať* ‚litovat‘, *baňa* ‚kamenolom, důl‘, *bár(s)-* ‚vyjadřuje libovolnost, rozmanitost, neurčitost‘, *baviť* ‚zdržovat‘, *bažný* ‚chtivý, lačný‘, *bídný* ‚slabý, hubený‘ (SSJ *biedny*), *blabotat’* ‚nesrozumitelně, hloupě mluvit‘ (SSJ *bl’abotat’*), *blížyt’* ‚ubližovat‘ (SSJ *blížiť*), *blúskat’* ‚házet po někom očima‘ (SSJ *bl’uskat’*), *bobák* ‚strašidlo, bubák‘, *bočyt’ sa* ‚vyhýbat se, stranit se‘ (SSJ *bočiť sa*), *bohovať* ‚nadávat, klít‘ ad.

Abychom získali alespoň přibližnou představu o počtu LJ obsažených v NSJV společných se slovenštinou, podrobili jsme analýze hesla s náslovným A – D, Ď. Uvedená písmena slovníku obsahují 323 základních hesel, z toho 102 hesel mělo odkaz na SSJ, což je 31, 58 % (téměř 1/3 z celkového počtu). Tyto údaje jsou pouze orientační, protože jsme v odkazech na SSJ zaznamenávali i homonymii, odlišné, např. hláskové, formy nebo shodné podoby ale odlišné významy LJ. V každém případě je vrstva výrazů obsažených v NSJV, které jsou společné se slovenským jazykem, poměrně početná a bude stát v budoucnu

za hlubší výzkum⁶¹, protože se tak můžeme dozvědět více o východomoravských nářečích jako přechodovém typu mezi češtinou a slovenštinou.

Další specifickou vrstvou lexika zachycenou v NSJV jsou výrazy spojené s **karpatským jazykovým územím**. Mezi severními výběžky Karpat a Dunajem potvrdily výzkumy etnografů, historiků i lingvistů existenci karpatské salašnické kultury, která se výrazně projevila i po stránce lexikálně-sémantické. Na základě mezioborových bádání vytvořil mezinárodní tým lingvistů *Karpatský jazykový atlas* (sedm svazků vycházelo v letech 1987–2003), kde jsou tzv. **karpatismy** zachyceny⁶². Jsou to lexikální jednotky spojené s karpatským geografickým prostorem, kde se formovalo, jako jeden ze způsobu obživy, hospodaření založené na pastevectví a salašnictví. Pohybem obyvatelstva se tato kultura rozšířila až do severních výběžků Karpat, nebyla však spojená s příchodem cizího etnika na naše území (o tom také v podkapitole Základní sociokulturní charakteristika sledované oblasti)⁶³. Výzkumem lexikálních jednotek spojených s karpatskou salašnickou kulturou se zabývali lingvisté a další badatelé od konce 19. století až do současnosti. Svými polemikami se snažili objasnit charakter karpatské salašnické kolonizace (nazývané rovněž valašská kolonizace)⁶⁴. Z východomoravských lingvistů se nejvíce věnoval karpatismům A. Vašek⁶⁵, který se také podílel na vzniku KJA a byl členem jeho pracovního týmu.

Společně s karpatskou salašnickou kulturou se na východní Moravu dostala specifická složka lexika spojená s pasteveckým způsobem obživy. Výrazy, které se rozšířily na východní Moravu, zvláště na Valašsko, jsou často cizího původu a vztahují se zejména k přírodě, domácnosti a salašnictví. Přitom některé LJ, nacházející se v KJA, nemusí mít shodné pojmenování v celém karpatském jazykovém území, jsou zde tedy zaznamenána i tautonyma. Ze souboru shromážděného výraziva v NSJV tvoří vrstvu karpatských výrazů cca 100 LJ, které jsou zachyceny v KJA. Náleží sem LJ jako *aldamáš* ‚hostina, pitka, litkup‘, *bachory* ‚zvířecí vnitřnosti‘, *banovat* ‚litovat‘, *baňa* ‚kamenolom‘, *bedrunka* ‚slunéčko sedmítečné‘,

⁶¹ Při konfrontaci LJ se SSJ jsem se prozatím nezabývala tím, zda je zkoumaná LJ ve slovenském jazyce chápána jako nářeční, nebo spisovná, tímto směrem se může ubírat budoucí analýza lexika. K dalším srovnávacím výzkumům je možné využít ASJ nebo *Slovník slovenských nářečí* (1994, 2006).

⁶² O KJA více v článku M. Ireinové (2011, s. 157–158).

⁶³ Nejnovější údaje o tzv. valašské kolonizaci nalezneme v monografii etnografa J. Štiky *Valaši a Valašsko* (2008).

⁶⁴ Etnografové, historici i lingvisté vedli spory o původu moravských Valachů a valašské kolonizaci. Polemiku vyvolal na konci 19. století svou studií „Über die Wanderungen der Rumunen in den dalmatischen Alpen un der Karpaten“ (1897) filolog F. Miklosich, v níž vyslovil tezi o rumunském původu moravských Valachů. Proti rumunskému původu Valachů se postavil etnograf K. Chotek, dále např. historik J. Macůrek (1960) nebo lingvisté, především Rumun D. Krandžalov (původně Dumitru Crânjala; 1961, 1963) a také Fr. Kopečný (1966).

⁶⁵ Více A. Vašek (1967) nebo v monografii *Okres Vsetín* (2002, Lidová mluva, Slovní zásoba).

beseda ,přátelské posezení‘, *brávek* ,vykastrovaný samec‘, *brdisko* ,strmý svah; kopec‘, *cap* ,kozel‘, *cárek* ,ohrazené místo ve chlévě‘, *cycat’* ,sát, zprav. mléko‘, *čagan* ,hůl‘, *četina* ,chvojí‘, *domikát* ,druh polévky z uležené brynzy n. sýra‘ ad.

4.2.2.3. Rozbor podle cizorodosti prvku v lexikální soustavě

Slovní zásoba východní Moravy není tvořena jen výrazy domácího, obecně praslovanského, původu, ale tato oblast byla během historického vývoje pod vlivem různých kultur (zásadní bylo působení německé, další významné podněty přicházely z Uherska, hovořili jsme o karpatské salašnické kolonizaci, při tureckých vpádech během 16. – 18. století docházelo k působení Osmanské říše), takže se v souboru výraziva shromážděného v NSJV nachází také skupina lexika, která je cizího původu. Tato vrstva etymologicky cizího lexika obsahuje výrazy zejména původu německého, dále např. maďarského, rumunského, tureckého nebo polského, přičemž původ některých slov nedokážeme dodnes spolehlivě identifikovat.

Nejpočetnější vrstvu slov cizího původu tvoří v NSJV, jako i v případě spisovné češtiny nebo jiných českých nářečí, **germanismy**. Působení němčiny v této oblasti však nebylo tak silné, jak je tomu v případě lašských nářečí, kde Sochová rozeznává několik historických vrstev germanismů (2001, s. 25). Často jsou to slova terminologické povahy, např. ze zednické terminologie: *abrychtuňk* ,forma užívaná ve stavebnictví‘, *apcuk* ,plošina pro dopravu stavebního materiálu‘, *fangla* ,zednická naběračka‘, *kélňa* ,zednická lžíce‘, dále z oblasti zemědělství jsou *futro* ,píce‘ nebo *okršla* ,pás n. pruh shrabaného sena‘. Z němčiny byla přejata i některá slova s expresivním příznakem, např. *hepa* ,odrostlé děvče‘, *huncút* ,darebák‘, *lancmón* ,darebák‘. Z dalších běžně známých výrazů uvedeme výběrově alespoň slova jako *brunclek* ,vesta‘, *hofér* ,podruh, čeledín‘, *jarmak*, *šmigrust* ,pomlázka‘, *hemovať* ,brzdit‘, *pasovať sa* ,poměřovat síly‘, *prubovať* ,ochutnávat‘.

Díky uherskému vlivu⁶⁶, především přes slovenštinu, se do východomoravské nářeční oblasti dostaly i **LJ pocházející z maďarštiny**, např. *aldamáš* ,hostina, pitka, litkup‘, *banovať* ,litovat‘, *báteš* ,packa z vařených brambor a mouky‘, *bosorka*, *gazda*, *gombík*, *kynožyt’* ,ničit, kazit‘, *portáš* ,člen valašského ozbrojeného sboru‘, *sotor* 1. ,školní brašna‘, 2. ,náfuka‘ ad.

⁶⁶ Někteří z majitelů vsetínského panství měli uherský původ, např. rod Illésházy (na Vsetínsku v 17. stol.) vlastnil i trenčínské panství.

Snad nejdiskutovanější vrstvou slov cizího původu, užívajících se na Valašsku, jsou **slova přejatá z rumunštiny**⁶⁷. Z NSJV sem náleží slova jako např. *cárek* ,ohrazené místo ve chlévě‘, *domikát* ,druh polévky z uležené brynzy n. sýra‘, *grapa*, *zgrapa* ,rokle, strž‘, *grúň* ,travnatý vrh kopce‘, *urda* ,tuková vrstva na povrchu syrovátky z ovčího mléka‘, *žynčyca* ad. Většinou jsou to výrazy spojené s karpatskou salašnickou kulturou, které se vyskytují i jinde v oblasti Karpat.

Výrazy mající původ v turečtině se mohly dostat na východní Moravu prostřednictvím maďarštiny, slovenštiny, ale i přímo díky tureckým vpádům nebo nájezdům kuruců (uherských povstalců) na moravské pohraničí během 17. a 18. století (až do těch dob pravděpodobně sahá frazém „*dočkaj, přýde na t’a Očkaj*“ – Štěpán Bočkaj, vůdce uherských povstalců). Z turečtiny mohly být přejaty následující výrazy: *borsuk* ,zamračený člověk‘, *čagan*, *ogar*, *taliga* ,dvoukolový vozík‘ ad.

Výčet cizích jazyků, odkud může lexikum nacházející se v NSJV pocházet, samozřejmě není úplný, ještě jmenujme alespoň přejímky z **polštiny** – např. *kura*, *kokot*.

4.2.2.4. Rozbor podle významového typu LJ

Rozdíl mezi spisovnou češtinou a nářečním výrazivem je také ve sféře **nocionální**. Systém lexikálních prostředků spisovného jazyka je diferencovanější a rozvinutější, protože odpovídá náročným potřebám daným funkčně. Lexikální nářeční soustava je orientována zejména na konkrétní, protože převažuje zřetel k životní nutnosti a důležitosti pojmenování, je tedy chudší v repertoáru výrazů abstraktních. Nářeční výrazový systém je mnohem méně hierarchizován než lexikální systém spisovného jazyka, obsahuje méně nadřazených výrazů, tzv. hyperonym. Někdy chybějí výrazy druhově odlišné, proto vzrůstá nářeční polysémie.

V každém lexikálním nářečním systému měla své místo, někdy poměrně výrazné, **terminologická složka** slovní zásoby⁶⁸. Venkovský způsob života se dříve neobešel bez základní znalosti zemědělské terminologie, která však dnes nenávratně mizí (vzhledem k zavádění nových zemědělských technologií a zařízení). Na Vsetínsku je dosud stále rozšířen chov běžného domácího dobytka: *brávek* ,vykastrovaný samec krmného vepře‘, *fňútr* ,špatně

⁶⁷ O počtu slov pocházejících z rumunštiny se vedly dlouhodobé spory; F. Miklosich uváděl koncem 19. století 44 výrazů přejatých z rumunštiny a na jejich existenci postavil svou tezi o rumunském původu moravských Valachů. D. Krandžalov naproti tomu souhlasí pouze s 25 výrazy majícími původ v rumunském jazyce, více např. Štika (2007, s. 13).

⁶⁸ V NSJV zatím není oddělena pomocí různých kvalifikátorů terminologická vrstva lexika, ale počítá se s tím do budoucna.

vykastrovaný samec krmného vepře‘, *cap* nebo *košut* ‚kozol‘, *škop* ‚vykleštěný beran n. kozol‘, dále ovcí *baška* nebo *jahňica* ‚chovná ovce‘ a včelaření. Chov ovcí už ale nebývá spojen s výrobou sýra, žinčice a dalších produktů, jak tomu bylo dříve v tomto regionu nebo je dosud na Slovensku. Ještě stále se dobře udržuje řeznická terminologie⁶⁹, např. *kača* ‚tlusté střevo vepře k výrobě jelit‘, *krmholec* ‚dřevěné rameno na pověšení zabitého prasete při zabijačce‘, *vanštrok* ‚dřevěné necky‘, *zvonek* ‚nástroj na strhávání paznehtů a štětín zabitých prasat‘ a názvy různých zabíjačkových produktů. Živá je také zednická terminologie (viz předchozí kapitola, přejímky z němčiny), ale už zcela vymizela např. kovářská terminologie, pojmenování spojená s tkalcovstvím a zpracováním lnu. Dodnes je provozováno tesařství, „stolařství“, občas se udržuje domácí výroba proutěného a dřevěného zboží nebo brousků, nožníků, tzv. *křýváků*.

V diferenční nářeční slovní zásobě, jež je součástí primárně mluveného projevu, se nachází velké množství **expresiv**⁷⁰. Expresivní výrazy se většinou váží k onomaziologickému okruhu spojenému s člověkem, především s jeho tělesnou a duševní stránkou; pojmenování jsou spojená s řečí, zdravím, nemocí, jídlem, pitím, pohlavím ap. Expresivní LJ, podobně jak je tomu i ve spisovné češtině, vyjadřují často záporný citový vztah mluvčího; bývají to nadávky, augmentativa atd. Mnohým expresivům odpovídají četná synonyma nebo slova významově blízká: *bagón* 2 ‚tlustý člověk‘, *bachor* 3, *bachrál*, *bečka* 4, *břuchál*, *cfek* 2; *borsuk* ‚zamračený člověk, morous‘ *brča*, *břtomta*, *drdloň*, *hrč/hrča* 1 3, *mrča*; dále *dobit' sa* ‚natlouct se, zranit se‘ *dodrúzat' sa*, *dokaličyt' sa*, *dokandrasyt' sa*, *doráňat' sa*, *dožebračyt' sa* ad. Kladnou expresivitu mohou vyjadřovat hypokoristika nebo deminutiva.

U většiny nářečních výrazů má expresivita inherentní charakter, protože je nezřídka spojená už se samotnou formou. V kapitole věnované slovotvorbě je podrobně pojednáno o mnohých slovotvorných formantech, které jsou už svou povahou expresivní, tedy příznakové (z velké části sem patří substantiva, adjektiva nebo slovesa). Někdy může být expresivita dána i kontextovým užitím, např. u frazeologických LJ. Mnoho expresiv se dnes dostává na okraj nářeční slovní zásoby a příslušníci mladé generace dávají přednost jiným expresivním výrazům, užití nářečních expresivních LJ je tedy ovlivněno i generačně.

⁶⁹ Rovněž J. Vojtová (2011, 209–215) potvrzuje, že se nářeční řeznická terminologie stále drží v aktivním užívání.

⁷⁰ Expresivitu v nářečním lexiku na východní Moravě, zvláště na Luhačovicku, zkoumal J. Kolařík (1979).

Nářeční synonymie je poměrně bohatá a bývá spojená i s expresivitou, viz případy uvedené výše. V NSJV nejsou zachycena tautonyma, protože to je diferenční slovník poměrně malé homogenní oblasti. Nářeční synonymie se vyskytuje většinou v okruhu pojmenování vázících se k člověku, v NSJV jsou to např. výrazy pro ‚neposlušné dítě‘, ‚malé dítě‘, ‚darebáka‘, ‚tlustého člověka‘, ‚zamračeného člověka‘, ‚hromotluka, dlouhána‘, ‚zlou ženu‘ ad. Najdeme ji také v pojmenováních souvisejících s lidskými záležitostmi, např. jsou to slovesa s významy jako ‚hloupě mluvit‘, ‚křičet, řvát‘, ‚upadnout‘, ‚uhodit někoho‘, ‚těžce pracovat‘, ‚jíst, cpát se‘, dále jsou to výrazy spojené s opilostí, ‚opít se‘: *cynknút' sa*, *dýmnút' sa*, *dřýstnút' sa*, *dýmnút' sa*, *fíknút' sa* 3, *nacápat' sa* 3, *nacmundat' sa* 2, *nacúdiť sa*, *nadrat' sa* 2, *nagľgat' sa* 2, *nalépat' sa*, *namést' sa* 2, *natrúbiť sa* 2, *navalit' sa* 2, *nazyngat' sa* 2, *nažrat' sa* 2, *rochnút' sa* 2, *scápat' sa*, *smýknút' sa*, *týsnút' sa* 2, *zrúbat' sa* ad.

Problematika synonymie je komplikovaná záležitost nejen v nářečí, ale i ve spisovném jazyce, protože může zahrnovat jak vlastní synonyma (slova stejného nebo podobného významu), tak synonyma částečná a bývá autory pojímána různě⁷¹. To má následně dopad na lexikografické zpracování synonym ve slovnících. O synonymii bude řeč i v kapitole Stavba hesel v NSJV (Odkazové části hesla).

4.2.2.5. Rozbor podle postavení slova v lexikální struktuře a jeho stálosti ve vývoji

O tom, zda LJ zaujímá centrální nebo periferní místo v lexikálním systému zkoumaného nářečí, rozhoduje podle Sochové (2001, s. 31) několik skutečností, jsou to frekvence, vztah k mimojazykové skutečnosti a významový typ slova.

Nás bude zajímat především **vztah LJ k mimojazykové skutečnosti**, protože ta výrazně určuje to, které LJ tvoří jádro nářečního systému a které LJ se v současné době dostávají zcela na periferii nebo postupně zanikají. Stabilní jádro lexikálního systému zkoumaného nářečí tvoří podle Sochové (2001, s. 32) „*soubor lexikálních prostředků elementárně životně důležitých, nezbytných pro běžnou dorozumívací praxi a aktivně užívaných celým nářečním společenstvím.*“

V rámci vvěcněvýznamových souvislostí můžeme najít stabilnější složky dialektu zejména v onomaziologickém okruhu II. (podle Halligova-Wartburgova třídění), který se soustřeďuje na člověka. Jsou to např. pojmenování pro základní funkce lidského

⁷¹ U nás se nejvíce problematice synonym věnoval J. Filipec (např. 1953, 1961). V současné době se na Slovensku synonymií zabývá ve vztahu k výkladovému *Slovníku súčasného slovenského jazyka* (SSSJ) např. A. Jarošová (2008).

organismu, tělesné potřeby a vlastnosti, pojmenování pro smyslovou a rozumovou oblast člověka, výrazy spojené se základní péčí o lidský organismus atd.

Pro svůj výzkum založený na mezigeneračním srovnání slovní zásoby mezi příslušníky nejstarší a nejmladší generace⁷² jsem zvolila věcněvýznamovou skupinu jídlo, pití, kouření a z toho podskupiny *poléfka*, *máčka*, *kaša*, *placka*, které vycházejí právě z výše uvedeného onomaziologického okruhu. V příloze 1 se nám jasně ukazuje, které LJ jsou centrální, užívané dosud celým jazykovým společenstvím; z podskupiny *poléfka* užívají příslušníci všech generací výrazy jako *hřýbová poléfka*, *zemáková poléfka*, *prdeláčka*, *kyselica*, *česnekačka*, do aktivní slovní zásoby všech generací v podskupině *máčka* bychom zařadili výrazy jako *hřýbová máčka*, *fazolová máčka*, *paprykáč*, *pajšl* nebo *zašmúraný regiment*, naopak zcela na periferii stojí z polévek *miliónová* nebo *pivňí poléfka*, dále *domikát* a *kašovica*, z omáček *oharková*, *masová* nebo *zabíjačková máčka*. Z těchto příkladů vyplývá, že většinou zanikají LJ, které souvisí s tradiční místní kulturou.

U onomaziologického okruhu I., který se soustřeďuje na vnější svět, se mohou ještě v nářeční slovní zásobě udržovat pojmenování pro běžné přírodní a atmosférické jevy, krajinu, pouze pro běžné stromy, zvířata, rostliny atd. V případě onomaziologického okruhu III, zaměřeného na vztah člověka a společnosti, mohou v nářeční slovní zásobě žít LJ orientované na základní vztahy mezi lidmi, pojmenování pro každodenní a běžné činnosti.

Zcela na periferii se dnes dostávají LJ související s původním vesnickým způsobem života, se zemědělskou terminologií (při nářečním výzkumu jsme měli problém se získáním podrobného popisu vozu, s popisem pluhu, máselnice a dalšího zemědělského nářadí)⁷³. Jen příslušníci nejstarší generace ovládají slovní zásobu spojenou s tradičními řemesly, domácími zvířaty, se staršími vrstvami tradiční kultury atd.

⁷² V NSJV jsou LJ, kterých užívají příslušníci všech generací, označeny zkratkou *i ml.*, tím se nám může vydělit skupina lexika, jež je v současné době relativně stabilní složkou dialektu.

⁷³ O zanikajících složkách nářeční slovní zásoby, zvláště zemědělské terminologie, více v článcích J. Balhar (1982, 1994).

5. K VĚCNĚVÝZNAMOVÉMU ZPRAC. SLOVNÍ ZÁSObY V NÁŘ. SLOVNÍCÍCH A K POJMOVÝM HESLÁŘŮM

Tradice vytváření pojmových, věcných, lexikonů je velmi stará, avšak teprve během 19. a 20. století se ve slovníkových dílech budovaných na onomaziologické bázi (od významu slova k formě) setkáváme s promyšlenou koncepcí a propracovanou metodologií. U takto koncipovaných slovníků má stěžejní úlohu osnova (klasifikační plán pro uspořádání pojmů či slovníkových hesel), protože uskupování věcných pojmů do hierarchického systému může mít různou podobu.⁷⁴

Českou jazykovědu asi doposud nejvíce ovlivnilo pojmové schéma od W. Wartburga a R. Halliga (*Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie*, 1952). Autoři si představovali, že by mohla být slovní zásoba jakéhokoliv jazyka nebo nářečí rozřazena do tří základních skupin, I. svět (vesmír), II. člověk, III. člověk a svět, a dále podle třídícího systému hierarchicky uspořádána (prezentováno původně na francouzštině). Přestože má každý jazyk a dialekt svá specifika, je dodnes toto klasifikační schéma vzorem pro různé typy věcných slovníků nebo pojmových heslářů.⁷⁵ Halligův-Wartburgův systém třídění lexikální zásoby našel své uplatnění i v nářeční lexikografii, o čemž budu podrobněji hovořit v následujících částech.

5.1. K POJMOVÝM HESLÁŘŮM A VĚCNÝM NÁŘEČNÍM SLOVNÍKŮM

V synchronní nářeční lexikografii se při zpracování dialektické slovní zásoby využívá princip sémaziologický (od formy k významu) i onomaziologický (od významu k formě).⁷⁶ Lexikografická praxe ukazuje, že je někdy dobré a užitečné oba přístupy propojovat.

⁷⁴ Významným vědeckým slovníkovým dílem sestaveným na onomaziologické bázi byl pojmový slovník od P. M. Rogeta, *Thesaurus (Thesaurus of English Words and Phrases)*, 1852), koncipovaný původně pro angličtinu. Uvedený lexikon a jeho klasifikační model (6 tříd, hesla jsou hierarchicky uspořádána) byl vzorem pro další slovníky vznikající i pro jiné jazyky (pro češtinu A. Klégr: *Tezaurus jazyka českého*, 2008) nebo slovníky specializované a dále modifikované. Z německého jazykového prostředí je dostatečně znám věcný synonymický slovník od F. Dornseiffa (*Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen*, 1943), v němž jsou hesla řazena do 20 tříd podle věcněvýznamových vztahů mezi lexikálními jednotkami. Autorská slovníková díla budovaná na onomaziologickém principu vznikala i v dalších zemích.

⁷⁵ Na základě tohoto klasifikačního modelu vytvořil kolektiv autorů pod vedením J. Hallera synonymický slovník (*Český slovník věcný a synonymický I–III*, 1969–77). Onomaziologický způsob zpracování slovní zásoby je náročný počín, a tak bohužel zůstal český synonymický slovník nedokončený.

⁷⁶ Více o tom Z. Sochová, *Manuál lexikografie* (1995, s. 253–254).

V **české nářeční lexikografii** se v posledních padesáti letech vyvinul kombinovaný **model nářečního slovníku**, v němž se oba uvedené postupy doplňují. Slovníkové dílo obsahuje dvě základní části: 1. pojmový (ideografický) heslář zachycující slovní zásobu v úplnosti (na onomaziologické bázi)⁷⁷ a 2. abecední nářeční slovník zaznamenávající diferenční slovní zásobu (na sémaziologické bázi). Pro sestavení věcného hesláře slouží jako vzor Halligovo-Wartburgovo klasifikační schéma, na jehož základě jsou pojmy rozděleny do tří základních skupin a dále členěny podle věcněvýznamových vztahů. Cílem tohoto typu slovníku je získat úplnější obraz slovní zásoby určité lokality nebo regionu.

Mezi nejlepší díla tohoto typu patří (řazeno chronologicky podle vzniku, nikoliv podle data vydání): Z. Sochová (2001): *Lašská slovní zásoba*; J. Bachmannová (1998): *Podkrkonošský slovník*; J. Vojtová (2008): *Slovník středomoravského nářečí horského typu*.⁷⁸ Každé slovníkové dílo, vytvořené podle zmiňovaného modelu, má svá specifika. Věcný heslář Bachmannové a Vojtové je opatřen indexy, které odpovídají řazení položek v obecném pojmovém hesláři (pro českou lexikální zásobu upravil Halligův-Wartburgův třídící systém Vl. Šmilauer). Slovník Vojtové navíc obsahuje důležitou část – abecední rejstřík zaznamenaných výrazů s odkazem na příslušné místo v pojmovém hesláři, kromě toho jsou v hesláři tučným typem písma odlišeny od ostatních výrazů dialektismy vyložené v diferenčním abecedním slovníku. Toto odlišení umožňuje naznačit, ve kterých věcných okruzích se nachází nejvíc dialektismů. Tím vzniká plastičtější obraz slovní zásoby ze zkoumané nářeční oblasti.

Vytvořit takto široce pojatý nářeční slovník je však velmi náročné. Především sestavit věcný heslář úplné slovní zásoby z určité lokality je téměř nadlidský výkon. A tak se nabízí otázka, jaký bude další vývoj tohoto typu slovníku?

Ve **slovenské nářeční lexikografii** se prosadil jiný typ nářečního slovníkového díla, které je založeno na kombinaci onomaziologického a sémaziologického principu, a to **věcný nářeční slovník**.

V české nářeční lexikografii tento typ slovníku chybí, proto jsou pro české lexikografy stále inspirativní věcné slovníky od J. Matejčíka nebo I. Ripky. Heslová slova jsou v tomto typu slovníku uskupována podle základních pojmových okruhů. Autoři při věcném

⁷⁷ Poprvé se pokusil vytvořit věcný (ideografický) heslář M. Roudný (1952). Lexikální zásobu ze sledované lokality roztřídil do devíti základních pojmových skupin dále členěných na podskupiny. Jeho klasifikační schéma vycházelo ze systému, který navrhl Vl. Šmilauer. Roudného heslář nedoplňuje abecední nářeční diferenční slovník, ale výklad hesel (výběrově) a gramatické informace jsou obsaženy přímo v hesláři.

⁷⁸ Na základě popsaného modelu vzniklo i slovníkové dílo Z. Holuba (2004).

uspořádání nářeční slovní zásoby vycházeli z Halligova-Wartburgova třídícího systému a kromě toho z dalších dostupných vzorů⁷⁹. Řazení hesel uvnitř pojmových podskupin je provedeno buď podle věcných souvislostí, nebo abecedně. Matejčíkův slovník *Lexika Novohradu* (1975) není diferenční nářeční slovník, neboť zahrnuje úplnou slovní zásobu ze zkoumaného regionu. Nářeční lexikum přehledně uskupil do šesti základních skupin dále členěných do věcných podskupin. Hesla uvnitř podskupin jsou řazena také podle věcněvýznamových souvislostí, ne alfabetycky. Ripkův *Vecný slovník dolnotrenčianských nářečí* (1981) je spíše výběrový a diferenční. Autor v něm vyčleňuje devět základních pojmových skupin, ale hesla uvnitř podskupin řadí abecedně, což výrazně usnadňuje další orientaci ve slovníku. Vyhledat všechna základní heslová slova lze u obou slovníkových děl pomocí abecedního rejstříku připojeného na závěr.

Výhodou věcného slovníku je, že nám ukazuje bohatost nářeční slovní zásoby v jednotlivých tematických okruzích a také zastoupení terminologické slovní zásoby z různých oblastí společnosti.

Můžeme říci, že ve slovanské nářeční lexikografii má zpracování nářeční slovní zásoby založené na věcněvýznamových vztazích dobrou tradici. Slovníková díla vznikající na onomaziologické bázi jsou poměrně rozšířena a nám známa hlavně z polské⁸⁰ a ruské nářeční lexikografie.⁸¹

5.2. MEZE ONOMAZIOLOGICKÉHO PŘÍSTUPU V NÁŘEČNÍCH SLOVNÍCÍCH

Již jsme se dotkli toho, že slovníková díla založená na onomaziologickém principu mohou mít své přednosti, ale bohužel mají i svá omezení. V následujících řádcích bych tento aspekt ráda rozvedla.

Na případu pojmového (ideografického) hesláře i na věcném nářečním slovníku jsme si ukázali dvě koncepčně odlišná slovníková díla, v nichž se autoři pokoušejí zasadit nářeční slovní zásobu do obecnějšího pojmového schématu. Problém můžeme spatřovat v tom, že si autoři slovníkových děl upravují obecný klasifikační model tak, aby vyhovoval jejich záměru. Opět se nám vrací otázka, zda je možné vytvořit jednotný klasifikační plán

⁷⁹ Podrobněji J. Matejčík (1978, s. 51–56), I. Ripka o členění svého věcného slovníku (1981, s. 29–31).

⁸⁰ Z polských děl uveďme alespoň komparatistický slovník Kucaľův *Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich* (1957).

⁸¹ V ruské lexikografické tradici se pro díla založená na věcném, tematickém, principu většinou užívá názvu ideografický slovník, proto také pojmový heslář bývá nazýván ideografickým heslářem, viz např. Švedova *Prospekt. Russkij ideografičeskij slovar. Mir čelověka i čelověk v okružajuščem jeho mire* (2004).

pro uspořádání pojmů vyhovující většině autorů věcných slovníků nebo ideografických heslářů. Pokusme si tento problém ukázat na koncepci pojmového (ideografického) hesláře.

V předchozí kapitole jsme si řekli, že autoři pojmového hesláře vycházejí při sestavování věcného schématu z Halligova-Wartburgůva třídícího systému slovní zásoby. Potíží je ale v tom, že si pojmovou strukturu hierarchického systému upravují v závislosti na získaném lexikálním materiálu, a také v tom, že je možné mnohé doklady zasazované do klasifikačního modelu zařadit na několik míst současně. Vojtová se pokusila porovnat části hesláře Bachmannové a Sochové a poukazuje na těžkosti, které s sebou řazení dokladů do jednotlivých pojmových kategorií nese. „*Odlišný, subjektivní způsob řazení položek v subsystémech způsobuje, že není jednoduché srovnat rozsah jednotlivých okruhů (např. lidský život obecně, zvířata, lidské tělo), případně zjistit, zda se v nářečí vyskytuje příslušné slovo v určitém významu (na odlišném místě ve srovnávaných slovnících jsou zařazena slova jako např. okno, králík atd.).*“⁸² Vojtová zdůrazňuje, že díky subjektivnímu přístupu autorů není možné provést srovnání úplné slovní zásoby jednotlivých nářečí navzájem. Z toho znovu vyvozuje požadavek na vytvoření jednotného pojmového systému pro strukturaci slovní zásoby, který by se hodil i pro srovnávání úplné lexikální zásoby jednotlivých nářečí.

Různých klasifikačních konceptů už vzniklo dost: Halligův-Wartburgův systém, Roudný postupoval podle Šmilauerova pojmového systému vycházejícího z Halligova-Wartburgova modelu, zmiňovali jsme se o pojmových schématech ve věcných slovnících atd. Onomaziologický způsob zpracování slovní zásoby úzce souvisí s obrazem vnějšího i vnitřního autorova světa. Nikdy se neubráníme projekci vlastní zkušenosti do navrženého klasifikačního schématu. Náš obraz světa je subjektivní a strukturace slovní zásoby do značné míry intuitivní. Kulturní antropolog Geertz říká následující: „*Člověk je bytostí, která je zachycena do sítě významů, kterou si sama vytvořila.*“⁸³ Asi by mohlo vzniknout jednotné pojmové schéma koncipované speciálně pro komparatistické účely, ale to by mohlo být svazující a nemuselo vyhovovat jiným typům výzkumu.

5.3. VĚCNĚVÝZNAMOVÉ OKRUHY SLOVNÍ ZÁSoby V KONFRONTACI MEZI NEJST. A NEJML. GENERACÍ

⁸² Vojtová (2002, s. 108).

⁸³ Geertz, C. (1973): Thick description: Toward an interpretative theory of culture. In: Geertze, C. (ed) *The interpretation of cultures*. New York: Basic.

Onomaziologickým způsobem zpracování slovní zásoby jsem se chtěla zabývat také ve své disertační práci. Rozdílné řazení položek v ideografickém hesláři u Sochové (2001), Bachmannové (1998) a Vojtové (2008)⁸⁴ podpořilo moji myšlenku nevytvářet kompletní věcný heslář úplné slovní zásoby ze zkoumané nářeční lokality, ale pouze na vybrané části pojmového hesláře provést konfrontaci nářeční slovní zásoby mezi příslušníky nejstarší a nejmladší generace. Na porovnání lexika mezi nejstarší a nejmladší generací se zaměřuji proto, že se nářeční mezigenerační výzkumy orientují především na rovinu hláskoslovnou a tvaroslovnou a komparace nářečního lexika většinou chybí.

Pro můj záměr bylo nutné k výzkumu zvolit takový věcněvýznamový okruh slovní zásoby, aby byl přirozenou součástí života jak nejstarší, tak i nejmladší generace. Proto jsem si vybrala věcný okruh **jídlo, pití, kouření**⁸⁵, na němž bych ráda provedla komparaci jazykového materiálu. Nebylo by vhodné vybírat pojmovou oblast související se zemědělských způsobem života nebo s tradičními řemesly, protože tento životní styl už mladým lidem není dostatečně znám. Ráda bych ukázala nářeční slovní zásobu v jejím pohybu. Věcný způsob zpracování slovní zásoby se k tomu přímo nabízí, protože může ukázat něco málo z dynamické proměny naší společnosti, kterou dnešní venkov prochází.

Metodologický postup bude potřebné ještě více propracovat a dostatečně otestovat v praxi. Prozatím jsem udělala předběžnou sondáž a z věcného okruhu jídlo, pití a kouření jsem vybrala podskupiny *poléfka, máčka, kaša, placka*⁸⁶. Na tomto malém vzorku jsem se pokusila prezentovat mezigenerační posun v užívání nářeční slovní zásoby (viz příloha 1). Výzkum jsem zatím provedla u čtyř informátorů, příslušníků nejstarší generace (nad 60 let), a u čtyř informátorů, zástupců nejmladší generace (do 30 let). V levém sloupci příslušné podskupiny je zachycena úplná slovní zásoba nejstarší generace, zatímco v pravém sloupci se nachází pouze ta část slovní zásoby mladé generace, která vychází z konfrontace se slovní zásobou generace nejstarší. Podtrženým typem písma odkazuji na to, že je příslušný výraz zpracován také v diferenčním nářečním slovníku (NSJV). Tučně je u mladé generace

⁸⁴ Sochová si řazení položek v pojmovém hesláři upravila podle potřeb svého jazykového materiálu, její heslář není opatřen indexovými odkazy na místo v obecném třídícím systému, heslář není ani propojen s diferenčním nářečním slovníkem. Vojtová se snaží dodržovat stejné uspořádání položek v pojmovém hesláři jako Bachmannová. U obou jmenovaných autorek jsou v hesláři indexy, které odpovídají řazení položek v obecném pojmovém hesláři (upraveného pro českou lexikální zásobu VI. Šmilauerem).

⁸⁵ Při zpracování pojmového okruhu ve věcném hesláři vycházím rovněž z Halligova-Wartburgova klasifikačního schématu.

⁸⁶ Hyperonymum *placka* jsem si vytvořila na základě svého získaného lexikálního materiálu. Tento pojem není uveden v heslářích Sochové, Bachmannové a Vojtové jako samostatná podskupina. Lexikální materiál, který by se v této podskupině nacházel, je zařazen na různých místech pod jinými hyperonymy (různé druhy placek jsou v oddílech 26-41 až 26-43).

zvýrazněno nářeční lexikum, které užívají příslušníci obou generací, hvězdičkou označuji pasivní znalost lexika.

Zvolený způsob zpracování hesláře však přináší mnoho otázek, které nejsou zatím dořešeny. Potíží je v tom, že u příslušníků nejmladší generace není možné zaznamenat úplnou slovní zásobu.⁸⁷ Nám jde především o zachycení tradičního teritoriálního dialektu a úplné slovní zásoby nejstarší generace. U příslušníků mladé generace pak můžeme vidět to, jak se nám obraz života a světa nejstarší generace proměňuje.

Pro respondenty z řad mladé generace byl vytvořen speciální dotazník, kde se nacházejí dotazy, vztahující se ke slovní zásobě zkoumaných podskupin (z věcněvýznamového okruhu jídlo, pití, kouření). Do dotazníku byla zahrnuta také informace o pasivním a aktivním užívání nářeční slovní zásoby. Nářečního výzkumu se prozatím účastnili respondenti ve věku 20–30 let, do budoucna bych svůj výzkum chtěla rozšířit i o respondenty z 9. tříd ZŠ. U starší generace probíhal nářeční výzkum jednak na základě *Dotazníku pro výzkum českých nářečí* a jednak jsem pracovala s věcnými hesláři Sochové (2001), Bachmannové (1998) a Vojtové (2008).

5.4. VÝVOJOVÉ TENDENCE V LEXIKÁLNÍ ROVINĚ U TRADIČNÍHO TERITORIÁLNÍHO DIALEKTU

Již na základě pořízeného vzorku lexikální zásoby ze zkoumané lokality (viz příloha 1) je možné sledovat proměnu tradičního teritoriálního dialektu. To, že je tradiční teritoriální dialekt u mladé generace na ústupu, je obecně známo. Ovšem až ze sestavené části pojmového hesláře můžeme vidět, do jaké míry se dialekt v lexikální rovině mezi příslušníky zkoumaných generací proměňuje, a tím se nám odhaluje také vývoj společnosti v dané lokalitě.

Přestože byl k výzkumu zvolen běžný pojmový okruh slovní zásoby – jídlo, pití, kouření, tak už zde se u příslušníků mladé generace projevuje poměrně malá znalost tradičního nářečního lexika a odklon od jeho užívání. Neznalost starších vrstev nářečního lexika je u mladých lidí způsobena tím, že některé reálie přestávají existovat – určitá oblastní jídla a speciality se běžně nepřipravují; z polévek uveďme např. *záťerky ve mléce/strúhánka v mléce*, dále jsou to *pivňí poléfka*, *domikát*, *kašovica*, z omáček se dnes už málo setkáváme

⁸⁷ Úplná slovní zásoba jednotlivých mladých respondentů ze sledované lokality by se lišila v závislosti na sociolingvistických faktorech, např. podle věku, vzdělání, sociálního postavení rodiny, příslušnosti mladého člověka k zájmové skupině ap. U mladé generace by ještě v případě jídla přibývala znalost mezinárodní kuchyně atd.

s názvy, jako jsou s *kedlubová/kerlubová máčka*, mladým lidem není známa *oharková máčka*, *masová máčka* ap., ale aktivně znají a připravují jídlo jako *fazolová máčka* ‚omáčka z fazolových lusků‘, *paprikáč*⁸⁸ ‚papriková omáčka s drůbežím masem‘, *pajšl* ‚omáčka z vnitřností‘, u pojmenování kaší se už v dnešní době nesetkáváme s názvy, jako jsou *prosná kaša* a *žrnová kaša*. Různé druhy placek patřily dříve na Valašsku k tradičním pokrmům, proto jsem je také do svého výzkumu zařadila, ale právě zde se setkávám u mladé generace s proměnou. Nejenže je už k jídlu nepřipravují (až na výjimky – zemáková placka, lívanec, palačinka), ale většinou ani neznají výrazy, jako jsou *křesný pagáček* ‚placka z nekynutého nudlového těsta‘, *báteš* ‚placka většinou z vařených brambor‘ nebo *potplameňák* ‚placka ze zbytku chlebového těsta‘, pasivně znají jen *pagáček* ‚placka z nekynutého těsta‘ nebo *podlesník* ‚placka z bramborového těsta pečená na zelném listu‘. Odklon od užívání nářečního lexika je dán ale i možností volby, která umožňuje vybrat si prestižnější varietu národního jazyka – respondenti někdy dávají přednost výrazu shodnému se spisovným jazykem před typickým místním dialektismem (*bramborová poléfka/polífka*, *bramborák*, *bramborová kaše/kaša*, *palačinka*).⁸⁹

Z dalších tendencí patrných na získané lexikální zásobě uvedme případy, kdy příslušníci mladé generace volí např. multiverbální výraz před univerbálním nářečním ekvivalentem (*hřibová poléfka*, *fazolová poléfka* ap.). Možná je tomu tak proto, že univerbální nářeční lexikální jednotka může mít více významů (*hřibovica* ‚1. houbová polévka, 2. houbová omáčka‘; *fazolovica* ‚1. fazolová polévka, 2. omáčka z fazolových lusků‘). V některých případech užívají mladí jiný univerbální výraz, který se shoduje s běžnou češtinou: *koprofka* ‚1. mléčná koprová polévka, 2. koprová omáčka‘ nebo *hrachofka* ‚hrachová polévka‘. U představitelů mladé generace se objevují i případy jazykové ekonomie: někdy nerozlišují druhové specifikační pojmenování, např. *kiselica* (ml. generace) x *hřibová kyselica*, *koprová kyselica* (st. generace); dále sousloví *zabijačková poléfka* užívají i tehdy, když mají na mysli tmavou zabijačkovou polévku, *prdeláčku*. Zajímavý je i případ omáčky: nářeční lexém *máčka* užívají mladí lidé spíše tehdy, kdy se jedná o tradiční omáčky (*hřibová máčka*, *rajská máčka*, *koprová máčka*, dále také *křenová máčka*, *sfíčková máčka*), ale když jde o omáčku na steaky, volí výraz omáčka shodný se spisovným jazykem.

I z této malé sondy je patrné, že teritoriální slovní zásoba prochází poměrně rychlým dynamickým vývojem. Nářeční podoba se u mladé generace ještě dobře udržuje v nižší

⁸⁸ Příslušníci mladé generace už hlásku „y“ většinou nevyslovují.

⁸⁹ Tato skutečnost vyplynula i z dotazníku určeného pro příslušníky mladé generace.

jazykové rovině, zejména v tvarosloví (*kaša, krupica*). V lexikální rovině se nám ale jasně ukazuje, i v našem zvoleném okruhu zaměřujícím se na jídlo (s podskupinami *poléfka, máčka, kaša, placka*), odklon mladých lidí od užívání starší lexikální vrstvy a neznalost některých reálií spojených s tradiční lidovou kulturou, dokonce jsme i svědky jejího postupného zanikání.

5.5. MOŽNOSTI A VYUŽITÍ POJMOVÝCH (IDEOGRAFICKÝCH) HESLÁŘŮ

Přes zmiňované nedostatky mohou být pojmové (ideografické) hesláře v dialektologii velmi dobrým pomocníkem⁹⁰; jsou užitečné při nářečním výzkumu, při sestavování nářečních dotazníků, jazykových atlasů ap. Při doplňování nářeční slovní zásoby do diferenčního nářečního slovníku mohou pomoci tím, že díky existenci podrobného pojmového schématu můžeme projít jednotlivé okruhy slovní zásoby a vyplnit mezery, které se v diferenčním nářečním slovníku nacházejí. Osobně jsem ale skeptická ohledně vzniku dobře propracovaného klasifikačního modelu pro uspořádání pojmů či slovníkových hesel, který by sloužil pro srovnání úplné slovní zásoby jednotlivých nářečí.⁹¹ Nejednotnost zpracování ideografického hesláře může být daná osobností autora (autor pojmového hesláře nemusí být autochton ze zkoumané oblasti, může se ukázat rozdílná hloubka výzkumu ap.), a dále významnou roli hraje skutečnost, že se do pojmového hesláře otiskuje kultura sledované lokality, která může autora vést k vytváření odlišné pojmové struktury věcněvýznamových podskupin (v různých lokalitách má tradiční kultura jiný svérázný charakter).

Na základě výše uvedených údajů by nás mohlo napadnout, že zpracování nářeční slovní zásoby založené na onomaziologickém přístupu může mít svůj přínos nejen pro dialektology, ale také pro badatele z příbuzných vědních oborů. Z věcného uspořádání slovní zásoby mohou vyplynout mimojazykové informace, které bychom z alfabetského slovníku stěží získávali. Navržené pojmové schéma úzce souvisí se světem, se společností, proto může být tento způsob zpracování slovní zásoby velice užitečný i pro etnografy, kulturní antropology, sociology, historiky ad.

⁹⁰ Je ovšem nutné, aby měl ideografický heslář i věcný nářeční slovník dobrý abecední rejstřík, díky němuž by bylo možné jednotlivé doklady vyhledat. Také je potřebné propojit pojmový heslář s diferenčním nářečním slovníkem. V případě, že k pojmovému (ideografickému) hesláři není připojen abecední nářeční diferenční slovník, je žádoucí diferenční nářeční lexikální jednotku v hesláři vyložit, viz Roudný (1952).

⁹¹ Domnívám se, vzhledem k silnému narušení původního teritoriálního dialektu, že je už v dnešní době pozdě na vytváření jednotného klasifikačního modelu pro srovnávání pojmových okruhů jednotlivých nářečí. Dokázala bych si to představit ještě v 70. letech 20. století.

Jistě by bylo možné a zajímavé naopak pojmové schéma přizpůsobit potřebám etnografů a jiných badatelů, kteří by si tímto způsobem mohli zmapovat určitou oblast původní tradiční kultury, srovnávat různé kulturní vrstvy navzájem⁹², mezigenerační posuny ap. Myslím si, že právě pojmové hesláře by mohly být dobrým nástrojem pro mezioborová bádání.

⁹² Na myšlenku srovnávání kulturních vrstev v rámci jedné oblasti mě přivedla kniha *Lidová strava na Valašsku* (Štika, 1980), v níž Štika velmi podrobně popisuje i naše zkoumané pojmové podskupiny jako jsou *polévka*, *omáčka*, *kaše* a *placka*. Podává tu obraz ještě starší vrstvy tradiční lidové kultury, než kterou jsem zachytila při svém výzkumu (příslušníci i nejstarší generace už některé nářeční výrazy a reálie neznali; vyřadila jsem ty reálie, jež byly typické pro jiné části valašského regionu).

6. STAVBA HESEL V NSJV

6.1. UKÁZKOVÁ HESLA

bachor, -a, m.

1. *zvířecí břicho*

2. expr. *velké lidské břicho*: nACPát sy ten sfúj bachor; **srov.** břuch

3. živ. os. expr. *tlustý muž*: hospocký býl řádný bachor, sotfa chodíť; **srov.** bagón 2, bachrál (bachor), bečka 3, břuchál, cfek 2

4. **bachory**, mn. *zvířecí vnitřnosti*: přý zabíjačce sa z mašýka vybírajú bachory

odvoz.: expr. **bachrál** – k význ. 3; **bachraňa** (expr. *tlustá žena*); **srov.** bachyňa 2, břuchaňa 1

SSJČ; ALJ (i bachory); BŠ (báchory); So; KJA VI (bachory, str. 30)

baňka, -y, ž.; **i ml.**

skleněná ozdoba na vánoční stromek: barevné baňky; baňky z Irysy; mamka fčéra moseła kúpid' nové baňky na vánoční stromek

odvoz.: **baňečka**

► Slovo „baňka“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ jsou u slova „baňka“ uvedeny jiné významy. SSJČ (v jiných význ.); ALJ; BŠ (v jiném význ.)

drahy, drah, ž., pomn.

pozemek ležící ladem n. polní cesta vedoucí k pastvinám a lesům, na níž se také páslo: na draháh zme mjeli postavenú ofčý ohradu; poženež na drahý!

► Toto slovo se užívá také v pomístních názvech (viz příloha 2) – Drahý, Zadní drahý (Lhota u Vsetína). SSJČ (draha I); ČJA II-141; ALJ (i drahi, draha); BŠ (drahy); SSJ (,cesta, chodník')

aňi I, sp.

spojuje věty n. větné členy stejné větné platnosti (ve význ. poměru slučovacím): aňi sy ju nevzáł, aňi jí peňíze na d'echo nedávál; aňi fčyť, aňi potom

SSJČ (ani I); ALJ (i ani); BŠ (ani); So; SSJ (ani)

aňi II, část.

vyjadřuje zejm. zápor; ve spoj. **aňi čut'** *ani slyšet*: praviła sem jí to, ale ona aňi čut'; **aňi hňi** *ani krok*; **i ml.** **ani mrt'** *vůbec nic*: aňi mrt' pro otca neud'elál; **aňi škřut'/škřut'i** *ani trochu*, *ani kousek*, viz **škřut'**

ALJ; BŠ (ani – v jiném význ.); Kt (ani – ,jako'); So

békat', -ču/-ám; -čú/-ajú, ned.; **i ml.**

1. *bečet (o ovci, koze)*: ofce béčú, mosým jim hod'it' trávy; **srov.** bečat' 1

2. expr. *křičet, řvát (na někoho)*: békál na ňu gvúli peñezom; **srov.** blafkat' 2, blavýzňat' 2, gégat' 2, mjačat' 2, mjágat' 2, palázňat', skřekat'/škřekat'

dok.: **béknút'**; **nabékat' sa**; **obéknút' sa** – viz tam; **vybékat' sa** – k význ. 2

odvoz.: **békała** – viz tam; **bekoš** – viz tam; **bekoška** – viz tam; **békání**

SSJČ (bekati); ALJ (i békat); BŠ (bekat; békat se)

6.2. DIFERENČNÍ PŘÍSTUP V NSJV

Lexikální jednotky byly zařazovány do NSJV na základě **diferenčního přístupu** popsaného v kapitole Metody výzkumu a lexikologická analýza slovní zásoby. U **polysémních hesel** byl diferenční přístup uplatňován tak, že bylo zachováno celé sémantické pole LJ a spisovné významy nebo významy užívané celouzemně byly zaznamenány menším typem písma (viz heslo *bachor*). Tento přístup byl zvolen proto, aby nedocházelo k zúžení a deformování sémantického spektra LJ. Pokud se ve zkoumané lokalitě neužívají všechny významy LJ uvedené v SSJČ nebo se v SSJČ nacházejí jiné významy, je to u příslušného hesla signalizováno v poznámce (viz heslo *baňka*). Menším typem písma jsou v NSJV zaznamenána také spisovná nebo celouzemně užívaná homonyma (viz hesla *aňi I*, *aňi II*), která jsou ve sledované lokalitě běžná.

6.3. STAVBA SLOVNÍKOVÉHO HESLA

6.3.1. HESLOVÉ SLOVO (LEMMA)

Heslová slova jsou v NSJV lemmatizována, jinak zaznamenána podle zásad pro dialektologický přepis (1951). Substantiva jsou zachycena v nominativu sg., adjektiva v nominativu sg. odpovídající maskulina, také např. u ukazovacích zájmen je základní podoba nominativ maskulina, slovesa se nacházejí v infinitivu. **Varianty** LJ jsou uvedeny na jedné úrovni v rámci heslového slova po čárce. Zatím se vedle sebe nacházejí jak hláskové varianty (viz *capa*, *čapa* v NSJV), tak varianty slovotvorné⁹³ (viz *škfařeňica*, *škfařeňina*, *škfařeňka* v NSJV). Pokud mají varianty rozdílnou gramatickou informaci nebo generační charakteristiku, uvádíme ji hned za příslušnou variantou (viz *škfařeňica* v NSJV).

6.3.2. GRAMATICKÉ INFORMACE NA ÚROVNI HESLOVÉHO SLOVA

Gramatické informace jsou zaznamenány na úrovni lemmatu s ohledem na budoucího uživatele slovníku v podobě českých zkratk. U **substantiva** uvádíme genitiv sg. a gramatický rod. Pokud se substantivum vyskytuje jako plurale tantum, uvádíme zkratku *pomn.* (viz *drahy*). U podstatných jmen, která jsou zpravidla v množném čísle, se nachází zkratka *zprav. mn.*, substantiva jen v mn. čísle mají zkratku *mn.* U **sloves** je na úrovni heslového slova uvedena 1. os. sg. a 3. os. pl. ind. prez. (3. osoba pl. se zde nachází proto, že může mít v jiných lokalitách valašského regionu jinou podobu). Kolísá-li verbum při časování, jsou tyto tvary na úrovni hesla také uvedeny (viz *békat*). U neosobních sloves,

⁹³ Do budoucna počítám s tím, že budou většinou slovotvorné varianty v NSJV zpracovány jako samostatná hesla.

např. *blkat'* ‚svít, hořet‘ (viz NSJV), se nachází u příslušné formy odkaz na 3. os. sg. (3. jč). Dále je u sloves na úrovni lemmatu zaznamenán vid, pokud možno v nepříznačové, tj. v nedokonavé podobě (*ned.*).

6.3.3. CHARAKTERISTIKY NA ÚROVNI HESLOVÉHO SLOVA

Na úrovni heslového slova může být zachycena **expresivita**, která se vztahuje k celé LJ (např. i ke všem významům polysémního hesla, viz *blabotat'* v NSJV), a to zkratkou *expr.* V současných nářečních slovnících bylo upuštěno od rozlišování expresivity na jemnější odstíny jako *hanl.*, *vulg.*, *iron.*, *zhrub.*, *mazl.* atd., protože někdy dokonce není možné jednoznačně určit, zda se jedná o expresivitu kladnou, nebo zápornou. Údaje o expresivitě se pak nacházejí i na úrovni jednotlivých významů, pokud se expresivita vztahuje pouze ke konkrétnímu významu, případně u odvozených slov v heslové stati. Na úrovni lemmatu se vyskytují také informace o **generační charakteristice** hesla. V NSJV zatím uvádíme pouze to, zda danou LJ užívají příslušníci všech generací, toho bylo dosaženo užitím zkratky *i ml*⁹⁴. Označení *i ml.* se rovněž vyskytuje na úrovni jednotlivých významů nebo jinde dle potřeby.

6.3.4. INFORMACE NA ÚROVNI VÝKLADU VÝZNAMU

Na úrovni výkladu významu se může vyskytnout podheslí, pokud se LJ v daném významu svou formou odlišuje od heslového slova (viz *bachor*). Před výkladem významu se mohou nacházet gramatické údaje, např. vazebnost nářečního slovesa (viz *doplšat'* v NSJV), které se svou vazbou odlišuje od spisovného ekvivalentu. Dále může být před výkladem významu uvedena generační charakteristika nebo údaj o expresivitě příslušného významu (viz *bachor*, *békat'*). Zkratka *i ml.* se vztahuje pouze k diferenčním heslům nebo k diferenčním nářečním významům, neuvádíme ji v případě spisovných významů (viz *bavit' (sa)* v NSJV) nebo homonym, které jsou menším typem písma.

6.3.5. VÝKLAD VÝZNAMU

Výklad významu bývá vysvětlen spisovnými ekvivalenty, synonymy (viz *baňa II* v NSJV), nebo podán pomocí opisu, nejčastěji na základě sémantických příznaků vykládané LJ (viz *baňka*, *báteš* v NSJV). V případě diferenčního nářečního slovníku je nutné dobře zvážit, kdy je dostačující vyložení významu pouze pomocí spisovných ekvivalentů a kdy je potřebné význam LJ vyložit podrobně. Nedostatkem nářečních slovníků bývá nedostačující výklad LJ v případě, že jde o LJ spojenou s reálií, kterou je třeba vyložit. Mohou to být LJ spojené s tradiční kulturou nebo nářeční termíny z různých oblastí, které ve spisovném jazyce

⁹⁴

Je možné i uvažovat o zavedení symbolu, který by v NSJV oddělil nejstarší vrstvu lexika.

buď nejsou, nebo jsou spojeny s jinými sémantickými rysy, potom je žádoucí použít výkladové definice pomocí sémantických příznaků LJ. Za středníkem následuje ve výkladu významu zpravidla sémantický odstín LJ, v ojedinělých případech synonymum. Výklad významu bývá uveden také v případě sousloví vyskytujících se u jednotlivých významů, u frazeologických jednotek, u přihníždovaných lexémů nebo v jiných případech dle potřeby.

6.3.6. EXEMPLIFIKACE

Heslová stať pokračuje za výkladem významu exemplifikační částí, která dokládá LJ nebo příslušný význam slova vhodnými kontexty, zaznamenanými během nářečního výzkumu. Nejprve se nacházejí kratší nevětné doklady, dále bývají doklady delší, zpravidla větné (viz *baňka*), potom mohou být uvedena slovní spojení (ve *spoj.*), za symbolem ♦ se vyskytují frazeologické jednotky (viz *břuch* v NSJV). Jednotlivé doklady jsou odděleny středníkem. V exemplifikační části můžeme najít příklady, které ukazují kontextovou spojitelnost LJ, jsou typické pro vykládanou LJ, popřípadě doplňují výklad LJ. Nevětné i větné doklady uvádíme malým písmenem. Pouze v případě, následuje-li další věta, začíná velkým písmenem. Schází-li u LJ nebo daného významu slova tato část, je tomu tak proto, že se nepodařilo vhodný kontext zachytit.

6.3.7. ODKAZOVÉ ČÁSTI HESLOVÉHO Odstavce

Za exemplifikační částí hesla, případně za výkladem příslušného významu, může následovat **po zkratce srov.** odkaz na další hesla v NSJV. Za uvedenou zkratkou bývá odkazováno nejen na **synonyma**⁹⁵ (*cynknút' sa* NSJV), ale i **slova významově blízká** (viz *bagón 1*), na **slova druhově** nebo jinak **příbuzná** (viz *bjelica 1* NSJV), eventuálně **antonyma**, jež mohou být i po středníku za výrazy následujícími po zkratce (*vzatku*). Po středníku za výrazy uváděnými po zkratce *srov.* může být odkazováno i na **hyperonyma** (viz *hruškovica* NSJV). Způsob odkazování s tímto širokým záběrem byl zvolen s ohledem na možné elektronické zpracování slovníku, kde by mohla být propojena hesla i podle věcnévýznamových souvislostí. Pokud se odkazuje na LJ, která není zpracována samostatně jako heslo, ale je přihníždována, uvádíme v závorce odpovídající heslové slovo.

U sloves se ke konci heslového odstavce **za zkratkou dok.** (v opačném případě *ned.*) nachází odkaz na perfektivní podobu hesla nebo na slovesa odvozená od základového hesla

⁹⁵ V následující fázi zpracování bude vhodné v NSJV oddělit od skupiny odkazových hesel synonyma zkratkou *syn.*, aby se vydělila synonymická řada pro případnou analýzu synonym, a antonyma zkratkou *ant.* Dlouhé synonymické řady uváděné u hesel by bylo možné v NSJV vyřešit tak, že by se celá řada nacházela pouze u prvního slova v abecedě, potom u dalších hesel pouze tři synonyma s odkazem na první heslo ve slovníku.

prefixy. V případě, že je slovo následně vyloženo na jiném místě slovníku, je doplněno o odkaz viz *tam* (viz *békat*). Pokud sloveso odvozené prefixem není vyloženo na jiném místě slovníku, vyskytuje se na příslušném místě slovníku daném abecedním pořádkem odkaz na základové sloveso. Vztahuje-li se odvozené předponové sloveso pouze k některému z významů polysémního hesla, následuje doplnění např. *k význ. 2* (viz *békat*).

Na závěr heslového odstavce se odkazuje **za zkratkou odvoz.** na slova odvozená od základního heslového slova. Nalezneme zde odkazy nejen na deminutiva, augmentativa, ale i další odvozená substantiva (do sloves deverbativa), adjektiva ap. Je-li odvozené slovo potom vyloženo na jiném místě slovníku, obsahuje odkaz viz *tam*. Pokud by se odvozené slovo vyskytovalo ve slovníku podle abecedního pořádku na vzdálenějším místě, je na příslušném místě uveden odkaz na základové heslo.

6.3.8. ÚDAJE V POZNÁMCE

Za následujícím symbolem ► se nachází srovnání hesla s údaji uváděnými ve slovnících spisovné češtiny, zejména SSJČ (viz *baňka*), případně odkaz na užívání slova v pomístních jménech (viz *drahy*, příloha 2), eventuálně další poznámky.

6.3.9. ODKAZY NA ZDROJE A PŘÍRUČNÍ LITERATURU

Poslední část heslové stati tvoří odkazy na srovnávanou literaturu nebo zdroje, kde je heslo zachyceno. LJ byla konfrontována s údaji ve výkladových slovnících spisovné češtiny, zejména s *Slovníkem spisovného jazyka českého* (SSJČ), nebylo-li heslo v SSJČ zachyceno, tak s *Příručním slovníkem jazyka českého* (PSJČ), dále následuje srovnání s informacemi zaznamenanými v *Českém jazykovém atlase* (ČJA), v *Archivu lidového jazyka* (ALJ), potom pokračuje konfrontace s nářečními slovníkovými díly, jsou to Bartošův *Dialektický slovník moravský* (Bš), Kottovy *Dodatky k Bartošově Dialektickému slovníku moravskému* (Kt), se slovníkem Sochové *Lašská slovní zásoba* (So), Vojtové *Slovník středomoravského nářečí horského typu* (Vo), jako poslední následuje srovnání s výkladovým *Slovníkem slovenského jazyka* (SSJ) a *Karpatským jazykovým atlasem* (KJA).⁹⁶ V poznámkách uvedených v závorce se nacházejí podoby hesla, pod kterými je možné příslušnou LJ vyhledat ve zdrojích a příruční literatuře (v závorce jsou uvedeny pouze odlišné formy od heslového slova, tyto podoby vždy nemusí odpovídat zásadám pro přepis nářečních textů). Mohou zde být i zachycena homonyma nebo se tu nacházejí komentáře k významům

⁹⁶ V další fázi zpracování NSJV bych chtěla ke zdrojům připojit odkaz na Kolaříkův *Nářeční slovník Luhačovického Zálesí* (2010) a Kazmířův *Slovník valašského nářečí* (CD, aktualizovaná verze 2012). Zavedením těchto dvou slovníkových děl do odkazů by se nám v NSJV oddělila vrstva výraziva, která dosud není nikde zachycena.

hesla. U slovníkových děl, na něž se odkazuje, nejsou uvedeny v závorce kvalifikátory nebo značky, kterých bylo užito u slovníkových hesel.

6.4. KE ZPRACOVÁNÍ SPECIFICKÝCH OKRUHŮ V NSJV

6.4.1. SLOVESA

Základní gramatické informace, které uvádíme u sloves, byly uvedeny v předchozí podkapitole. Mění-li se u **dokonavé formy** slovesa význam, je perfektivní podoba slova zpracována ve slovníku samostatně jako heslo (viz *čfáchnút*). **Předponová slovesa** jsou většinou uvedena u základového slovesa, pokud takové v úzu existuje. Vyskytují-li se u odvozeného slovesa další významy, je tato LJ ve většině případů zpracována jako samostatné heslo⁹⁷. Slovesa odvozená prefixy byla do slovníku vybírána podle toho, zda byla v úzu skutečně zachycena (to se týká také odvozených deverbativních substantiv nebo adjektiv).

Vyskytuje-li se u slovesa **reflexivní forma** a nemění-li se význam slovesa, je tato podoba uvedena v závorce. V exemplifikační části hesla jsou pak většinou doklady i na sloveso v reflexivní formě (viz *čančat' (sa)* v NSJV). Mění-li reflexivní forma význam slovesa nebo vyskytují-li se u reflexivní podoby slovesa další významy, je zvrtné sloveso přihnízdováno, avšak je vyloženo samostatně (viz *čfáchat'*).

U sloves v současném stádiu zpracování NSJV uvádíme **slovesné vazby**, a to jak odlišné nářeční, tak u spisovných ekvivalentů (viz *dopl'sat'* v NSJV).⁹⁸

6.4.2. SOUSLOVÍ A FRAZELOGICKÉ JEDNOTKY

Ustálená slovní spojení typu *psý čas* (viz NSJV) jsou zpracována tak, že jsou jednotlivé komponenty vzájemně propojeny odkazy. Výklad významu a exemplifikace se většinou nacházejí u prvního členu komponentu, v některých případech u obou členů slovního spojení.

Frazémy a idiomatická spojení bývají v NSJV uváděny většinou u plnovýznamových členů, zpravidla u jmen a sloves. Často jsou zachyceny u jednoho z členů frazeologické jednotky, s nímž frazém nejvíc koresponduje, ale v některých případech u více členů

⁹⁷ Do budoucna je počítáno v NSJV s tím, že budou všechna předponová slovesa, u nichž se vyskytují další významy slova, zpracována samostatně. Mění-li prefix význam slova, budou taková slovesa rovněž ve slovníku zpracována zvlášť.

⁹⁸ K úvaze je, zda tento způsob zachycení vazebnosti sloves v NSJV bude zachován a zda odlišné vazby v diferenčním nářečním slovníku vůbec uvádět.

(viz *mjed' žlútko/žlútečko* v NSJV)⁹⁹. Výklad významu, pokud nevyplývá z kontextu, bývá uveden v závorce.

Ustálená slovní spojení a frazeologické jednotky jsou zachyceny v NSJV pouze tehdy, pokud jsou nářeční, diferenční, tj. nenacházejí se v SSJČ nebo jsou zaznamenány v jiné podobě. Vyskytnou-li se nářeční frazémy u spisovného nebo běžného významu, který je v NSJV uveden menším typem písma, jsou tyto diferenční frazeologické jednotky zapsány větším typem písma.

6.4.3. POLYSÉMIE LJ

U polysémních LJ jsou menším typem písma zachyceny i významy spisovné nebo celouzemně užívané (viz podkapitola Diferenční přístup) a jsou často, co do pořadí významů, uváděny jako první (viz *bachor*). Kromě toho bývá na prvním místě etymologicky původní nebo základní význam slova, potom následují ostatní významy slova. Poslední v pořadí se u polysémních LJ většinou nacházejí významy přenesené nebo expresivní. Tento přístup se však může v některých případech křížit (viz *bachor*). V rámci polysémie jsou zachyceny i významy, kdy se LJ liší svou životností (v NSJV označujeme zkratkou *živ. os.*), přestože už mohou být takové případy hodnoceny jako morfologická homonyma a mohou být ve slovníku zpracovány jako samostatná hesla.

6.4.4. HOMONYMIE LJ

Za homonyma jsou většinou považovány LJ odlišné svým původem nebo takové LJ, které vznikly rozpadem polysémie. V NSJV se asi nejčastěji vyskytují slovnědruhová homonyma (viz písmeno A, výše *aňi I*, *aňi II*).

6.4.5. HNÍZDOVÁNÍ LJ

Odvozená slova se hnízdují v NSJV ve větší míře zejména proto, že bylo lexikálního materiálu shromážděného nářečním výzkumem poměrně velké množství. Kritériem pro výběr odvozenin do NSJV bylo zejména jejich užívání v úzu. Sdružená v jednu heslovou stat' mohou být u substantiv deminutiva (formální deminutiva jsou zpracována zvlášť), augmentativa, ale i další odvozená substantiva, adjektiva ap. U základových sloves jsou přihnízďovány reflexivní formy, předponová slovesa, derivovaná substantiva, adjektiva ad. V případě adjektiv najdeme u vykládaného hesla často také odvozená adverbia. Hnízďování má své přednosti, např. přináší informace o slovotvorných a významových vztazích lexikálních jednotek uvnitř nářečního systému, ale také své nevýhody.

⁹⁹ Ustálená slovní spojení a frazeologické jednotky budou ještě v NSJV revidována, aby byla odstraněna případná nejednotnost ve zpracování.

Díky hnízdování se ztrácejí především pragmatické a další charakteristiky přihnízdovaných LJ. Do budoucna uvažujeme v NSJV o samostatném zpracování mnohých odvozených přihnízdovaných substantiv, předponových sloves, reflexivních forem sloves a dalších případů (viz výše).

6.5. NÁŘEČNÍ TRANSKRIPCE

Nářeční ukázky (viz příloha 3), slovníková hesla i doklady v exemplifikační části slovníku jsou v podstatě přepsány podle zásad stanovených v *Pravidlech pro vědecký přepis dialektologických zápisů českých a slovenských* (1951). Slovníková hesla jsou lemmatizována, hlásky uvnitř slov zapisujeme podle výslovnosti. Asimilaci znělosti (slovní i mezislovní) zaznamenáváme také v exemplifikaci NSJV, ve slovníkových dokladech respektujeme i neutralizaci párových hlásek na konci slov. V nářečním slovníku důsledně zapisujeme i progresivní asimilaci znělosti (např. *sfúj, tfúj*), přestože není v ČJA v naší oblasti zaznamenána. Dále zaznamenáváme výslovnost *y/ý* po souhláskách od původu tvrdých, po sykavkách i po *ř* (ČJA PRO F2a, b, c) a rovněž zapisujeme výslovnost *ť*, zatímco palatalizované *l'* ve slovníku nezachycujeme, píšeme *l*. Slabičné *r* a *l* (*ť*) neoznačujeme, ale zaznamenáváme délku uvedených souhlásek (např. *na vrchu, glgat*). Měkké retnice zapisujeme v rozložené formě, tedy *pj, bj, mj, vj, fj* (např. *mje, v hubje*). Párové znělé afrikáty zachycujeme jako *dz* a *dž* (např. *cudzy, džygnút' (sa)*), souhlásku *ch* zapisujeme shodně s ortografickými pravidly (nikoli jako *x*). Nezaznamenáváme výslovnost zadopatrového *n* [*ŋ*] (např. *Haŋka*).

Vokály a konsonanty, vyskytující se v nářečních ukázkách (viz příloha 3), jsou zapsány tak, jak byly skutečně realizovány (týká se to především výslovnosti *i/y, í/ý*; zaznamenáváme zde *ť, l' a l*, což je sice v rozporu s jazykovým systémem, ale je to doklad rozkolísaného úzu). Progresivní asimilace znělosti je zachycena pouze tehdy, byla-li realizována (např. *sfúj, tfúj*). Podtržením vokálu signalizujeme výslovnost tzv. polodélky.

7. ZÁVĚR

Jak dynamicky se mění valašský venkov, tak rychle se mění i původní dialekt. Převážně technický ráz zábavy mladých lidí i nové komunikační prostředky přispívají k velké lexikální proměně jazyka místního obyvatelstva. Mizí nářeční lexikum spojené s původním venkovským způsobem života, proniká nové výrazivo z jiných komunikačních oblastí. Mladí lidé mají stále základní nářeční povědomí, ale za řeč svých rodičů se nezřídka stydí, považují ji za přežitek, a tak hledají nové způsoby vyjádření. Toto uvažování je patrné především u mladých mluvčích s vyšším vzděláním. Řešením bývá vědomější a častější užívání spisovných variet jazyka nebo lexika užívaného obecně (viz příloha 1). Velkou roli v tomto případě sehrává rodinné zázemí, odkud jsou rodiče, eventuálně prarodiče. Pochází-li některý rodinný příslušník z pasekářského osídlení, objevují se i u mladé generace archaičtější prvky z původního nářečního systému.

Proměnu tradičního teritoriálního dialektu v rovině lexikální můžeme názorně sledovat v příloze 1, kde je zachycen mezigenerační posun na pojmových podskupinách *poléfka*, *máčka*, *kaša*, *placka*. Přestože byl k výzkumu zvolen běžný pojmový okruh slovní zásoby – jídlo, pití, kouření, tak už zde se u příslušníků mladé generace projevuje neznalost starších vrstev nářečního výraziva. V budoucnu bych ráda v tomto výzkumu pokračovala, zapojila do něho více respondentů a provedla mezigenerační srovnání v dalších podskupinách uvedeného pojmového okruhu, aby mohl být alespoň z části zmapován posun původního nářečního systému v oblasti slovní zásoby. Případně by bylo možno k výzkumu zvolit jiný věcněvýznamový okruh slovní zásoby z onomaziologickém okruhu II. (podle Halligova-Wartburgova třídění), který se soustřeďuje na člověka. Možností se v tomto směru nabízí dost a provádět výzkum zaměřený na konfrontaci lexika mezi příslušníky nejstarší a nejmladší generace je důležité, protože se nářeční mezigenerační výzkumy většinou zaměřují na rovinu hláskoslovnou a tvaroslovnou.

Na příslušníky nejstarší generace byl orientován přímý terénní výzkum pro diferenční nářeční slovník, který tvoří základní část této práce. Prostřednictvím uvedeného výzkumu se podařilo získat bohatý jazykový materiál, z něhož bylo vybráno více než 2 000 lexikálních jednotek zpracovaných v NSJV podle současných lexikografických metod. Předpokládám však, že tento jazykový materiál ještě není zcela uzavřený a že budu jak ve výzkumu, tak i v práci na NSJV dále pokračovat.

Zpracování lexikálního materiálu v NSJV s sebou přineslo mnoho otázek, především obecně lexikografických. Podívejme se společně ve formě přehledu na některé z otevřených

problémů, které při tvorbě lokálního diferenčního nářečního slovníku vyvstaly (také v souvislosti s existujícími lokálními nářečními slovníky):

- 1) uvádění gramatických informací u jednotlivých typů LJ (které informace zařazovat do diferenčního slovníku např. u sloves ap.);
- 2) zachycení výkladu významu a typ výkladové definice (kdy stačí výklad pouze pomocí synonym a kdy je potřebné vyložit LJ podrobně pomocí sémantických příznaků LJ);
- 3) polysémie LJ a pořadí jednotlivých významů;
- 4) pojetí synonymie v lokálním diferenčním nářečním slovníku;
- 5) odkaz na významově souřadné LJ (kohyponyma), významově nadřazené LJ (hyperonyma), na významově protikladné LJ (antonyma) ap.;
- 6) zpracování jednotlivých slovních druhů (u sloves např. zachycení odlišné vazebnosti; problém synsémantických LJ, které jsou často v lokálních nářečních slovnících zachyceny a zpracovány nesystémově);
- 7) pojetí víceslovných LJ (slovních spojení a frazeologických LJ);
- 8) hnízdování LJ (výběr odvozených hesel a jejich zpracování v rámci heslové statě);
- 9) problém variantnosti LJ (např. zpracování slovotvorných variant);
- 10) diferenční nářeční slovník a jeho pojetí X lokální slovník relativně úplné slovní zásoby ad.

Některými z těchto otázek jsem se už zabývala v kapitole Stavba hesla v NSJV a možná by stály za hlubší analýzu a samostatné teoretické zpracování. Mnohé problémy jsou aktuální nejen ve vztahu k lokálnímu diferenčnímu nářečnímu slovníku, ale rovněž ve vztahu k celouzemnímu *Slovníku nářečí českého jazyka*, který vzniká v dialektologickém oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

Nový rozměr zpracování výraziva v lokálním nářečním slovníku s sebou nese i možnost vzniku elektronické verze slovníku, zejména co do propojení věcněvýznamových vztahů. V budoucnosti počítám i se vznikem elektronické podoby NSJV.

Rozlučme se slovy F. Čermáka ze Slovníkářova desatera¹⁰⁰:

„ ... 5) *Žádný slovník není bez chyb, protože slovník je umění možného. Jde o to míru chyb ověřitelně minimalizovat ...*;

¹⁰⁰

Viz *Manuál lexikografie* (1995, s. 113–114).

9) *Slovník je přítel, a ne učeně odpudivý povýšenec či podvodník: přes velkou sumu vloženého umu a znalostí musí vycházet vstříc, a ne mást či jen rozmarně napovídat, nakusovat. ...“.*

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

- BACHMANNOVÁ, J. (1986): K výzkumu a popisu nářeční frazeologie. *Naše řeč*, 69, s. 1–5.
- BACHMANNOVÁ, J. (1998): *Podkrkonošský slovník*. Praha 1998.
- BACHMANNOVÁ, J. (2011): Regionální nářeční slovník a problémy jeho zpracování (na materiálu z Podkrkonoší). In: Z. Holub – R. Sukač (eds.), *Dialektologie a geolingvistika v současné střední Evropě*. Frýdek-Místek: Kleinwächter, s. 79–87.
- BALETKA, L. ad. (1994): *Liptál*. Liptál: Obecní úřad Liptál.
- BALETKA, L. (2002): Doba předbělohorská. In: V., Nekuda (red.), *Okres Vsetín*. Brno: Hvězdárna Valašské Meziříčí, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Okresní úřad Vsetín (také CD).
- BALETKA, L. (2002): Místopis. In: V., Nekuda (red.), *Okres Vsetín*. Brno: Hvězdárna Valašské Meziříčí, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Okresní úřad Vsetín (také CD).
- BALHAR, J. (1981): Bohatost územní diferenciacie nářečního lexika a její příčiny. *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. s. 119–124.
- BALHAR, J. (1982): Zanikající složky nářeční slovní zásoby. *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, A 30, s. 143–148.
- BALHAR, J. (1994): Vývoj nářeční zásoby, zvláště zemědělské terminologie. *Naše řeč*, 77, s. 246–251.
- BALHAR, J. ad. (1999, 2002, 2005): *Český jazykový atlas 3, 4, 5*. Praha: Academia.
- BALHAR, J. ad. (2011): *Český jazykový atlas Dodatky*. Praha: Academia.
- BALHAR, J. – JANČÁK, P. ad. (1992, 1997): *Český jazykový atlas 1, 2*. Praha: Academia.
- BARTOŠ, F. (1886, 1895): *Dialektologie moravská I, II*. Brno: Matice moravská.
- BARTOŠ, F. (1906): *Dialektický slovník moravský*. Praha: Česká akademie věd Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- BĚLIČ, J. (1968): *Přehled nářečí českého jazyka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- BĚLIČ, J. (1972): *Nástin české dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- BĚLIČ, J. – KŘÍSTEK, V. (1954): *Moravskoslovenská nářečí*. Olomouc: Studijní a lidový ústav kraje Olomouckého a Vysoká škola pedagogická v Olomouci.
- Česká dialektologická komise (ed.) (1964–1965): *Dotazník pro výzkum českých nářečí*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV.
- ČERMÁK, F. (2009a): *Slovník české frazeologie a idiomatiky I-IV*. Praha: Leda.

- ČERMÁK, F. (rec.) (2009b): Aleš Klégr: Tezaurus jazyka českého: Slovník českých slov a frází souznačných, blízkých a příbuzných. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. *Slovo a slovesnost*, 70, s. 153–157
- ČERMÁK, F. – BLATNÁ, R. (eds.) (1995): *Manuál lexikografie*. Jinočany: Nakladatelství H&H.
- DANEŠ, F. ad. (1997): *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia.
- DAVIDOVÁ, D. – BOGOCZOVÁ, I. – FIC, K. – HUBÁČEK, J. – CHLOUPEK, J. – JANDOVÁ, E. (1997): *Mluvená čeština na Moravě*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity.
- Dialektologická komise České akademie věd a umění (1951): *Pravidla pro vědecký přepis dialektických zápisů českých a slovenských*. Praha: Česká akademie věd a umění.
- DOKULIL, M. (1962): *Tvoření slov v češtině I. Teorie odvozování slov*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- DORNSEIFF, F. (1943): *Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen*. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter, 3. vyd.
- FIC, K. (1996): K tvoření zemědělských pojmenování v českých nářečích. *Naše řeč*, 79, s. 196–203.
- FILIPEC, J. (1953): Synonyma a studium nářeční slovní zásoby. *Naše řeč*, 36, s. 97–109.
- FILIPEC, J. (1961): *Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- FILIPEC, J. (1973): K otázce sémantického popisu lexikálních jednotek. *Slovo a slovesnost*, 34, s. 78–84.
- FILIPEC, J. – ČERMÁK, J. (1985): *Česká lexikologie*. Praha: Academia.
- GEERTZ, C. (1973): Thick description: Toward an interpretative theory of culture. In: Geertz, C. (ed.) *The interpretation of cultures*. New York: Basic.
- GOLÁŇOVÁ, H. (1997): *Současný stav mluvy v obci Vsetín-Lhota a okolí*. Rkp. magisterské diplomové práce, Slezská univerzita v Opavě.
- GOLÁŇOVÁ, H. (2007): Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku. In: V. P. Polách (ed.), *Funkce – funkčnost – funkcionalismus*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 76–81.
- GOLÁŇOVÁ, H. (2011a): K věcněvýznamovému zpracování slovní zásoby v nářečních slovnících. In: Z. Holub – R. Sukač (eds.), *Dialektologie a geolinguistika v současné střední Evropě*. Frýdek-Místek: Kleinwächter, s. 106–115.

- GOLÁŇOVÁ, H. (2011b): Ke zpracování regionálních lexikálních jednotek v LDB Pralex. In: J. Světlá – A. Jarošová – A. Rangelova (eds.), *Česká a slovenská výkladová lexikografie počátku 21. století*. Brno: Tribun EU, s. 77–84.
- GREGOR, A. (1959): *Slovník nářečí slavkovsko-bučovického*. Praha–Brno: Státní pedagogické nakladatelství.
- HABOVŠTIAK, A. (1984): *Atlas slovenského jazyka IV. Lexika*. Bratislava: Veda.
- HALLER, J. (1969, 1974, 1977): *Český slovník věcný a synonymický I–III*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- HALLIG, R. – WARTBURG, W. von (1952): *Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie*. Berlin: Akademie–Verlag.
- HAVRÁNEK, B. (1934): Nářečí česká. In: *Československá vlastivěda III (Jazyk)*, Praha: Sfinx, s. 84–218.
- HAVRÁNEK, B. (1924): K české dialektologii. *Listy filologické*, 21, s. 263–271, s. 337–358.
- HLADKÁ, Z. (2000): *Přenesená pojmenování rostlin v českých dialektech*. Brno: Masarykova univerzita.
- HLAVSOVÁ, J. (1986): Lidová terminologie v systému lexikální zásoby. *Naše řeč*, 69, s. 225–233.
- HLUBINKOVÁ, Z. (2010): *Tvoření slov ve východomoravských nářečích*. Brno: Masarykova univerzita.
- HODURA, Q. (1904): *Nářečí litomyšlské*. Litomyšl: Nákladem osady a města a okresu Litomyšlského.
- HOLUB, J. – KOPEČNÝ, F. (1952): *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství učebnic.
- HOLUB, Z. ad. (2004): *Doudlebské nářečí a slovník*. České Budějovice: Roční období.
- HOREČKA, F. (1941): *Nářečí na Frenštátsku*. Frenštát pod Radhoštěm: Okresní osvětový sbor ve Frenštátě pod Radhoštěm.
- HOREČKA, M. (2011): *Tak mluvíme pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě Rožnov pod Radhoštěm.
- HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R. (1970, 1980): *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I, II*. Praha: Academia.
- CHLOUPEK, J. (1954): K tvoření slov v nářečí na Uherskobrodsku. *Vlastivědný věstník moravský*, 9, s. 119–121.

- CHLOUPEK, J. (1959): Diferenciace moravskoslovenských nářečí. *Vlastivědný věstník moravský*, 14, s. 80–85.
- CHLOUPEK, J. (1971): *Aspekty dialektu*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně.
- CHLOUPEK, J. (1986): *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně.
- CHLOUPEK, J. – KRÁLÍK, S. – LAMPRECHT, A. – SKULINA, J. – ŠLOSAR, D. – VAŠEK, A. (1954): K diferenciaci moravskoslovenských nářečí a k jejich vztahu k českému národnímu jazyku. *Sborník prací filozofické brněnské univerzity*, A 2, s. 18–31.
- IREINOVÁ, M. (2011): Nadnárodní jazykové atlasy a česká dialektologie. In: Z. Holub – R. Sukač (eds.), *Dialektologie a geolingvistika v současné střední Evropě*. Frýdek-Místek: Kleinwächter, s. 157–163.
- JANČÁK, P. (2001): K jazykově zeměpisné charakteristice česko–moravských a česko–slezských protikladů v slovní zásobě. *Naše řeč*, 84, s. 175–183
- JANIŠ, D. – KOHOUTEK, J. (2002): Středověké osídlení. In: V. Nekuda (red.), *Okres Vsetín*. Brno: Hvězdárna Valašské Meziříčí, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Okresní úřad Vsetín (také CD).
- JAROŠOVÁ, A. (2008): Problém uvádžania synonym vo výkladovom slovníku. In: S. Mislovičová (ed.), *Jazyk a jazykoveda v pohybe*. Bratislava: Veda, s. 371–377.
- KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (eds.) (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- KARLÍK, P. – NEKULA, M. – RUŠÍNOVÁ, Z. (eds.) (1995): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Karpatský jazykový atlas (Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas), I–VII* (1987–2003).
- KAŠÍK, A. (1908): *Popis a rozbor nářečí středobečevského*. Praha: Česká akademie věd Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- KAZMÍŘ, S. (2000): *Slovník valašského nářečí*. Vsetín: Dalibor Malina.
- KAZMÍŘ, S. (2000): J. Misárek-Slavičinský. *Slovník valašského nářečí užívaného na Vsacku ve druhé polovině 19. Století (1850–1900)*. Vsetín: Silvestr Kazmír.
- KAZMÍŘ, S. (2006): F. Fojtík. *Slovník nářečí užívaného na Brumovsku na konci 19. stol.* Vsetín: Silvestr Kazmír.
- KAZMÍŘ, S. (2007): *Slovník valašského nářečí. 1.díl valašsko–český, 2. díl česko–valašský*. Vsetín: Silvestr Kazmír (CD, aktualizovaná verze 2012).

- KLÉGR, A (2000): Rogetův Thesaurus a onomaziologická lexikografie. *Časopis pro moderní filologii*, 82, s. 65–84.
- KLÉGR, A. (2008): *Tezaurus jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- KELLNER, A. (1939): *Štramberské nářečí*. Brno: Dialektologická komise při Matici moravské.
- KLOFEROVÁ, S. (1994a): K německým výpůjčkám v nářečích. *Slovo a slovesnost*, 55, s. 202–207.
- KLOFEROVÁ, S. (1994b): O názvech německého původu v české nářeční zemědělské terminologii. *Naše řeč*, 77, s. 179–185.
- KLOFEROVÁ, S. (1995): Adaptace slov cizího původu v českých nářečích. In: P. Karlík – J. Pleskalová – Z. Rusínová (eds.), *Pocta Dušanu Šlosarovi. Sborník k 65. narozeninám*. Boskovice: Albert, s. 117–121.
- KLOFEROVÁ, S. (1996): Nářeční slovní zásoba a status spisovnosti. In: R. Šrámek (ed.), *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: Masarykova univerzita, s. 142–144.
- KOBLIHA, K.: *Dějinné zprávy o Lhotě u Vsetína od roku 1361–1882*. Rkp., vlastní výpisky z archivů.
- KOLAŘÍK, J. (1979): Expresivita v nářečním lexiku na východní Moravě. *Jazykovedný zborník 5*. Bratislava: Štátne pedagogické nakladateľstvo, s. 71–76.
- KOLAŘÍK, J. (1995): Dialekt na Zlínsku. In: V. Nekuda (red.), *Zlínsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, s. 203–218.
- KOLAŘÍK, J. (2010): *Nářeční slovník Luhačovického Zálesí*. Luhačovice: město Luhačovice.
- KONEČNÁ, H. (2002): Tzv. moravské krácení, či moravská krátkost? *Slavia*, 71, s. 321–323.
- KONEČNÁ, H. (2010): Nářeční pojmenování polévek. *Naše řeč*, 93, s. 95–100.
- KOPEČNÝ, F. (1966): Ještě k rumunskému přínosu do valašského slovníku. *Slezský sborník*, 64, s. 250–259.
- KOTT, F. Š. (1910): *Dodatky k Bartošovu Dialektickému slovníku moravskému*. Praha: Česká akademie věd Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- KRANDŽALOV, D. (1961): O původu některých domněle rumunských jmen u nás. *Slezský sborník*, 59, 118n.
- KRANDŽALOV, D. (1963): *Valaši na Moravě. Materiály, problémy, metody*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- KUCAŁA., M. (1957): *Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich*. Wrocław: Zakład im. Ossolińskich.

- LAMPRECHT, A (1963): *Slovník středoopavského nářečí*. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě.
- LAMPRECHT, A. – MICHÁLKOVÁ, V. ad. (1976): *České nářeční texty*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- LAMPRECHT, A. – ŠLOSAR, D. – BAUER, J. (1986): *Historická mluvnice češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- MACŮREK, J. (1959): *Valaši v západních Karpatech v 15. – 18. století*. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě.
- MACHEK, V. (1968): *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Academia.
- MALINA, I. (1946): *Slovník nářečí mistříckého*. Praha: Česká akademie věd a umění.
- MATEJČÍK, J. (1975): *Lexika Novohradu*. Martin: Osveta.
- MICHÁLKOVÁ, V. (1971): *Studie o východomoravské nářeční větě*. Praha: Academia.
- Mluvnice češtiny 1* (1986). Dokulil, M. – Horálek, K. – Hůrková, J. – Knappová, M. – Petr, J. (red.). Praha: Academia.
- Mluvnice češtiny 2* (1986). Komárek, M. – Kořenský, J. – Petr, J. – Veselovská, J. (red.). Praha: Academia.
- NEBESKÁ, I. (2003): *Jazyk, norma, spisovnost*. Praha: Karolinum, 2. vyd.
- NEKUDA, V. (red.) (1995): *Zlínsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně.
- NEKUDA, V. (red.) (2002): *Okres Vsetín*. Brno: Hvězdárna Valašské Meziříčí, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Okresní úřad Vsetín (také CD)
- PLESKALOVÁ, J. – KRČMOVÁ, M. – VEČERKA, R. – KARLÍK, P. (eds.) (2007): *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha: Academia.
- Příruční slovník jazyka českého* (1935–1957). Praha: Státní (pedagogické) nakladatelství.
- REJZEK, J. (2001): *Český etymologický slovník*. Praha: Leda.
- RIPKA, I. (1981): *Vecný slovník dolnotrenčanských nářečí*. Bratislava: Veda.
- RIPKA, I. (2002): *Aspekty slovenskej dialektológie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešově.
- ROUDNÝ, M. (1952): *Slovník nářečí podle zápisů z Úlibic na Jičínsku*. Praha (rkp. kand. disertace).
- SKULINA, J. (1960): O valašském nářečí. *Vlastivědný věstník moravský*, 15, s. 203–206.
- SKULINA, J. (1964): *Severní pomezí moravskoslovenských nářečí*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (1978). Praha: Academia, 1. vyd.

- Slovník spisovného jazyka českého, I–IV* (1960–1971). Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1. vyd.
- Slovník slovenských nářečí I, II* (1994, 2006). Bratislava: Veda.
- Slovníkový dotazník pro nářečí českého jazyka I, II* (1954, 1958). Praha–Brno: Ústav pro jazyk český Československé akademie věd.
- SOCHOVÁ, Z. (1967): Slovní zásoba nářeční a problémy jejího zpracování. *Slovo a slovesnost*, 28, 1967, s. 17–31.
- SOCHOVÁ, Z. (2001): *Lašská slovní zásoba*. Praha: Academia.
- SVĚRÁK, F. (1957): *Karlovícké nářečí*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- SYCHTA, B. (1967–1976): *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej, I–IV*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład im. Ossolińskich.
- ŠLOSAR, D. (1958): Dnešní rozdělení nářečí na východní Moravě. In: *Studie ze slovanské jazykovědy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 387–390.
- ŠTIKA, J. (1980) : *Lidová strava na Valašsku*. Ostrava: Profil.
- ŠTIKA, J. (2007): *Valaši a Valašsko*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.
- ŠVEDOVA, N. J. (ed.) (2004): *Prospekt. Russkij ideografičeskij slovar. Mir čelověka i čelověk v okružajuščem jeho mire*. Moskva: RAN.
- TRÁVNÍČEK, F. (1926): *Moravská nářečí*. Praha: Národopisná společnost českoslovanská.
- URBACHOVÁ, E. (2004): *Lidový kroj na Vsetínsku*. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně.
- VAŠEK, A. (1957): Tvoření slov na východním Valašskomezříčsku. *Valašsko*, 6, s. 30–36, 92–99.
- VAŠEK, A. (1958): Charakteristika nářečí na Rožnovsku a východním Valašskomezříčsku. In: *Studie ze slovanské jazykovědy*. Státní pedagogické nakladatelství, s. 391–398.
- VAŠEK, A. (1967): *Jazykové vlivy karpatské salašnické kolonizace na Moravě*. Praha: Academia.
- VAŠEK, A. (2002): Lidová mluva. In: V. Nekuda (red.), *Okres Vsetín*. Brno: Hvězdárna Valašské Meziříčí, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Okresní úřad Vsetín (také CD).
- VOJTOVÁ, J. (2002a): Perspektivy nářeční lexikografie. *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, A 50, s. 105–110.

- VOJTOVÁ, J. (2002b): Problematika nářečního slovníku. In: Z. Hladká – P. Karlík (eds.), *Čeština – univerzália a specifika* 4, s. 367–369.
- VOJTOVÁ, J. (2008): *Slovník středomoravského nářečí horského typu*. Brno: Masarykova univerzita.
- VOJTOVÁ, J. (2011): K problematice nářeční terminologie. In: Z. Holub – R. Sukač (eds.), *Dialektologie a geolingvistika v současné střední Evropě*. Frýdek-Místek: Kleinwächter, s. 209–215.
- VÁŽNÝ, V. (1934): Nářečí slovenská. In: *Československá vlastivěda III (Jazyk)*. Praha: Sfinx, s. 219–310.
- ZIMA, J. (1961): *Expresivita slova v současné češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

Internetové zdroje:

Český statistický úřad (sčítání lidu 2011). [online]. Cit. 2013-26-04.
<<http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/home>>.

Wikipedie [online]: Rokytnice (Vsetín). Cit. 2013-26-04.
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rokytnice_%28Vset%C3%ADn%29>.

9. SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

ad.	a další
aj.	a jiné
ap.	a podobně
atd.	a tak dále
bás.	básnický výraz (v textu)
citosl.	citoslovce
část.	částice
čes.	český jazykový jev, výraz (v textu)
čísł.	číslovka
dok.	sloveso v dokonavém vidu
ed.	editor (v seznamu literatury)
expr.	expresivní výraz, expresivně
hanl.	hanlivý výraz (v textu)
iron.	ironický výraz (v textu)
jč.	jednotné číslo
jen ve fraz.	jen ve frazému; uvádí frazeologický obrat, v němž se heslo vyskytuje
ł	tvrdé ł
ł'	měkké ł (pouze v nářečních ukázkách)
lid.	lidový výraz (v textu)
kniž.	knižní výraz (v textu)
m.	mužský rod
mazl.	mazlivý výraz (v textu)
ml. (i ml./jen ml.)	výraz užívaný i mladou generací, nebo jen mladou (eventuálně střední) generací
mn.	množné číslo
mor.	moravský jazykový jev, výraz (v textu)
n.	nebo
např.	například
nář.	nářeční výraz (v textu)
ned.	sloveso v nedokonavém vidu
nejm.	nejmladší (generace) (v textu)
nejst.	nejstarší (generace) (v textu)
neskl.	nesklonné
nespis.	nespisovný výraz (v textu)
ob.	obecný výraz (v textu)
obl.	oblastní výraz (v textu)
obl. mor.	oblastní moravský výraz (v textu)
odvoz.	odvozený výraz
pomn.	označení pro pomnožné slovo
popř.	popřípadě
předl.	předložka
přen.	přeneseně, v přeneseném užití
příd.	přídavné jméno
příp.	případně
přísl.	příslovce
red.	redaktor (v seznamu literatury)

rec.	recenze (v seznamu literatury)
řidč.	řidší výraz (v textu)
s.	střední rod
s./str.	strana
slez.	slezský jazykový jev, výraz (v textu)
sloven.	slovenský výraz (v textu)
spoj.	spojka
srov.	srovnej (odkaz na synonyma, slova významově příbuzná, druhově příbuzná, hypernonyma, antonyma ap.)
st.	stupeň
střm.	středomoravský jazykový jev, výraz (v textu)
tj.	to je
tzn.	to znamená
ve spoj. (jen ve spoj.)	ve spojení; uvádí ustálené slovní spojení, v němž se heslo vyskytuje
vm.	východomoravský jazykový jev, výraz (v textu)
vulg.	vulgární výraz (v textu)
vyd.	vydání
význ.	význam
zájm.	zájmeno
zájm. neurč.	zájmeno neurčité
zájm. táz.	zájmeno tázací
zast.	zastaralý výraz (v textu)
zejm.	zejména
zhrub.	zhrubělý výraz (v textu)
zprac.	zpracování (v textu)
zprav.	zpravidla
zprav. mn.	výraz užívaný zpravidla v množném čísle
zvl.	zvláště
ž.	ženský rod
živ.	životný
živ. os.	životný osobní výraz

Latinské gramatické zkratky užitě v textu jsou zapsány obvyklým způsobem.

◆	frazeologická spojení (idiomy, ustálená přirovnání, rčení, pořekadla, přísloví, pranostiky)
►	symbol, za kterým následuje poznámka
/	lomítko odděluje varianty u výrazů v heslovém odstavci (ne v záhlaví hesla), u substantiv odděluje kolísání ve skloňování, u sloves kolísání v časování
*	označuje pasivní znalost slovní zásoby u příslušníků nejmladší generace (pouze v příloze 1)
LJ	lexikální jednotka
NSJV	Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska
PJ	pomístní jméno
VV	věcněvýznamové zpracování slovní zásoby

Zkratky literatury a použitých zdrojů

ALJ	Archiv lidového jazyka
ASJ	Atlas slovenského jazyka (v textu)
Bš	F. Bartoš, Dialektický slovník moravský
ČJA (I-V; I-23)	Český jazykový atlas (římská číslice označuje díl, číslo položku/heslo v atlasu)
KJA	Karpatský jazykový atlas
Kt	F. Kott, Dodatky k Bartošově Dialektickému slovníku moravskému
PSJČ	Příruční slovník jazyka českého
So	Z. Sochová, Lašská slovní zásoba
SSJ	Slovník slovenského jazyka
SSJČ	Slovník spisovného jazyka českého
Vo	J. Vojtová, Slovník středomoravského nářečí horského typu

10. SEZNAM PŘÍLOH

1. Mezigenerační srovnání slovní zásoby věcněvýznamového okruhu jídlo, pití kouření na podskupinách *poléfka, máčka, kaša, placka*.
2. Rejstřík pomístních jmen obcí Liptál, Lhota u Vsetína a Vsetín-Rokytnice.
3. Nářeční ukázky ze Lhoty u Vsetína.
4. Seznam informátorů s rokem narození.
5. Mapa – vymezení Valašska v odborné literatuře (z mapové dokumentace ke knize *Valaši a Valašsko*, J. Štika, 2007).
6. CD:
 - a) fotografie s popisky;
 - b) nářeční ukázka č. 1.

JÍDLO, PITÍ, KOUŘENÍ
(Věcněvýznamový okruh č. 26)

Nejstarší generace**nejmladší generace**

26–61

poléfka

hovježí
kuřý, slepičý
uzená
skopová
zasmažená, zasmažeňica (*s jíškou*)
zasmažeňica zeleňinová
zasmažeňica hřibová, hřibová, hřibovica
zemáková/zemjáková/zemňáková
zelová, zelňačka
rajšcatová
hrstková (*z různých druhů luštěnin*)
milionová (*z krupice*)
mléčná se záťerkama, záťerky v mléce,
strúhánka v mléce (*mléčná s noky*)
pivňí
dršťková, dršťkovica
zabijačková (*bílá zabijačková*)
ovarovica, prdeláčka (*tmavá zabijačková*)
kyselica (*kyselá mléčná*)
střapaňa (*kyselá mléčná se zelím*)
hřibová kyselica, hřibovica
koprová kyselica, koprovica
domikát/donikát (*z brynzy n. sýra*)
česnekačka, česnekajda
hrachovica
fazolovica
čočovica/čočkovica
kašovica (*z pohanky*)

poléfka/polífka

hovježí
slepičí
uzená
*skopová
zasmažená, *zasmažeňica
zeleňinová
hřibová, *hřibovica
zemáková, bramborová, bramboračka
zelná, zelňačka
*rajšcatová, rajská
*hrstková
—
mléčná poléfka (*jiný druh*)
—
dršťková
zabijačková
zabijačková, **prdeláčka**
kiselica
—
kiselica
kiselica, koprofka
—
česnekačka, česneková
*hrachovica, hrachová, hrachofka
*fazolovica, fazolová
*čočkovica, čočková
—

26–64

máčka

hřibová, hřibovica
fazolová, fazolovica
rajšcatová
koprová, koprovica
kedľubová/kerľubová
oharková (*okurková*)
křenová
masová

máčka x omáčka (na steaky)

hřibová (máčka), *hřibovica
fazolová (máčka), *fazolovica
*rajšcatová (m.), rajská (m.)
koprová (m.), koprofka
*kedľubová (m.)
—
křenová (m.)
—

zabijačková
sfíčková
trnková s šúlankama, zašmúraný regiment,
komináry, (*sladká povidlová s noky*)
paprykáč (*papriková s drůbežím masem*)
pajšl (*z vnitřností*)

—
sfíčková (m.)
zašmúraný regiment

paprikáč
pajšl

26–66

kaša

pohančená
ovesná
prosná (*jáhlová*)
žrnová (*obilná*)
hrachová, hrachovica
čočková, čočovica
zemáková, tlučěňáky
krupičná, krupica

kaša/kaše

*pohančená, pohanková
ovesná, vločková
—
—
hrachová, *hrachovica
čočka
zemáková, bramborová, **tlučěňáky**
*krupičná, **krupica**/krupice

Pojmová podskupina, která v ideografických heslářích není vyčleněna samostatně:

pagáč, pagáček, placka

zemáková/zemjáková (*ze syrových i vařených br.*),
zemákový/zemjákový pagáček (*ze syr. i vařených br.*)

pagáč, pagáček (*z nekynutého těsta*)
křesný pagáček (*z nekynutého nudlového těsta*)
báleš, bálešek (*většinou z vařených brambor*)
osúch (*pečená na plotně bez tuku*)
podlesník (*z bramborového těsta pečená na zelném listu*)
nalévanec (*z kynutého, nebo palač. těsta*), lívanec
potplameňák (*ze zbytku chlebového těsta*)

placka

zemáková (*ze syrových i vařených br.*), bramborová, bramborák
*pagáček
—
—
—
*podlesník
lívanec, palačinka
—

V levém sloupci příslušné podskupiny je zachycena úplná slovní zásoba nejstarší generace, zatímco v pravém sloupci se nachází pouze ta část slovní zásoby mladé generace, která vychází z konfrontace se slovní zásobou nejstarší generace. Podtrženým typem písma odkazujeme na to, že je příslušný výraz zpracován také v diferenčním nářečním slovníku (NSJV). Tučně je u mladé generace zvýrazněno nářeční lexikum, které užívají příslušníci obou generací, hvězdičkou označujeme pasivní znalost lexika. Podoby výrazů zaznamenané v pravém sloupci vycházejí z výslovnosti nejmladší generace, jejíž příslušníci už většinou „y“ nebo „t“ nevyslovují. Indexy je odkazováno na příslušné místo v ideografickém (pojmovém) hesláři.

REJSTŘÍK POMÍSTNÍCH JMEN

LIPTÁL¹⁰¹

Ameryka – paseky
Bařyny – údolí s usedlostmi
Baťková – vrch kopce
Brdisko – kopec
Darebňa – údolí
Háj – údolí a vrch kopce
Helšťtýn – kopec a původní cesta
Hluboké – údolí, les a polnosti (rozhraní katastru Lhoty u Vsetína a Liptálu)
Hraňica – sedlo
Hraňičky – kopec
Hujčyca – kopec
Hulváčky – hranice mezi Lhotou a Liptálem vymezená potokem
Chléviska – vrch, hřeben, kde bývaly chlévy pro dobytek
Karlův kopec – kopec
Kopřyvné – údolí s usedlostmi
Łapač – ulice
Łopúňík – paseka
Łučyna – pole
Łúško – seskupení chalup
Mechovňica – zalesněný kopec
Mrlinův vrch – kopec
Na Bílé – paseka
Na Korápku – část potůčku a louky
Na láňe – lán pole
Na Polkách – silnice a pole
Na Pustém – kopec
Na remízu – pole
Na rozepřý – les
Na Strážovje – sedlo mezi vesnicemi Liptál a Všemina
Na Špicy – zastávka a točna autobusu, dříve hostinec
Na vdolčenkách – pole
Obora – rybník a část lesa
Odry – usedlost
Pálesek – pole
Paprádná – kopec
Pod chrástem – louka
Poruba – zalesněné údolí
Povalčyce – paseky
Prašňica – kopec

¹⁰¹ V *Místních jménech na Moravě a ve Slezsku I* (1970, heslo Liptál, s. 536) jsou uvedena tato PJ: Baťková, Dvořák, Hluboký, Na bařinách, na Končinách, Na Odrách, Na spálikách, Obora (myslivna), Pod hranicí, Podsedniska, Poloma, Povalčice, U Filípků, U Labajů, U Pacholečků, U Pavelů, U Smolíků, U Úlehlíků, V háji, V lůzku, Ve kři, Na strážích, Poloma.

Syrákov – vrch
Spálíky – kopec
Šefcův vrch – kopec
U Čalů – usedlost
U Gaľů – usedlost
U Pavelů – usedlost
U Srňenských – paseky
U Váňů – chalupa
U Zákončynů – paseky
Vartovňa – vrch kopce na rozhraní obcí Liptál, Seninka, Jasenná
Ve křů – kopec
Vrpčulky – kopec
Zabitec – údolí
Zádřilé – zalesněné údolí

LHOTA U VSETÍNA¹⁰²

Baňa – lom
Břuchačky – les
Budřikov – kopec
Čysahová – zalesněná louka
Čtřetě – les
Čtřetě – les, původně louka
Ďetkuv vrch – zalesněný kopec
Dlúhé hony – pole
Dolina – svah a sad
Dolina – svah a pole
Doliny – smrkový les
Dolní Potoky – údolí s usedlostmi
Drápkova jama – jedlový les
Drahy – pastvina s cestou
Fojtova hora – smrkový les
Golánova jedlovina – jedlový les
Golánovo bůř – borový les
Grapa – švestkový sad
Grůň – kopec, vrch
Hedvápka – louka
Horní Potoky – údolí s usedlostmi
Chudá – pole
Jančynův kopeček – malý kopec uprostřed vesnice
Kotly – dříve louka, dnes les
Kovářky – zalesněný kopec
Kozačky – les
Kozlová – les
Lázy – louky

¹⁰² V *Místních jménech na Moravě a ve Slezsku I* (1970, heslo Lhota, s. 508) jsou uvedena tato PJ: Dolansko, Vráblíkův mlýn, V srní, Na Hostýnku, Dolní potoky, Na kršli, Na věži, U Zadolinských, Horní potoky, Na Bačůvce, Na lánici, Lhotské paseky, Sedmerka, U Machalů, V ráji, U Tymráků, U Žuščáků.

Lhotecké paseky – chalupy mimo vesnici v hornatém terénu
Lípčý – shluk lip
Liščí d'úry – zalesněný svah
Lukášova hrabovina – habrový les
Mlýňisko – místo, kde stávala pila
Na Bačúfce – samota
Na honečkoch – pole, rovina
Na koryt'e – potůček
Na Kršli – paseka
Na Kút'e – údolí
Na Láňicy – svah, dolina
Na Ňivách – shluk chalup na hřebeni hor
Na panelárce – místo výroby silničních panelů
Na Paprádné – les
Na Sedmerce – samota
Na vrše – vrch kopce
Ňemečkův hrabník – habrový les
Nezdooby – rozcestí cest (Lhota u Vsetína, Leskovec, Vsetín)
Noskovo – hřeben lesa
Obecnice – vrch kopce
Ohřebélko – pole
Okrúžek – louka za potokem
Páleňiska – les
Palúpčý – vrch kopce
Pasýčka – svah a kopec
Patákova březyna – smíšený les
Pečyvovy paseky – shluk chalup
Peňežyska – zalesněné údolí
Petráčov – vrch kopce
Pod čtfrt'ama – les, dříve louka
Požár – pole
Rosošý – bukový les
Rovénka – březový háj
Rovňa – louka uprostřed lesa
Rovňový chodník – cesta, chodník
Rubáč – svah
Srbova hora – smrkový les
Strýčenky – les
Střešňoví – smíšený les, dříve třešňový sad
Sýkorník – kopec
Ščybákov – vrch kopce, louky
Šfirákovo – chalupa
Tykačky – jedlový les
U Čaľú – usedlost
U hřýšt'e – pole vedle hřiště
U Klimkú – usedlost
U Machaľú – usedlost
U Malučkých – usedlost
U slané vody – studánka v lese

U Zádolinských – samota
Urbanova baňa – lom u cesty
V Ráji – samota
V Zápačý – údolí
Ve Stráňi – zalesněný vrch
Ve vrškoch – svah s potůčkem
Veliká – kopec a louka
Veselá – les
Vráblíkova březyna – smíšený les
Vráblíkuv vrch – les
Za vrchem – louka
Zadní drahý – louky
Zetřákova březyna – březový les nad hřištěm
Zgarbova hrabovina – les
Žlebek – malé údolí, svah s potůčkem

ROKYTNICE (Vsetín–Rokytnice)¹⁰³

SRNÍ (místní část)
Horní Srní – les, v minulosti domy a louky
Potůčky – krátké údolí
Rovénka – louky
Slováčkovo – louky
U Bohuny – chalupa s pasekou
Za dráhy – louky

JANIŠOV (místní část)
Bubelova zvonice – zvonice, svah
Bučníky – bukový les
Dolinka – domek, louka
Húrka – stará cesta
Kotřípka – les
Lések – les
Na Baňách – kopec, hora
Na Batrňkách – kopec, louky
Na Bubeláku – louky
Na obecňicách – pole, louky
Obecňáky – obecní domy
Rožyčky – obecní les
Rubačova dolina – louka
Sfjetlá – vrch kopce
Škrabánkuv vrch – louka, les, hřeben
Škračky – zalesněná pastvina
Ve žlabisku – zalesněná pastvina
Veža – kopec

¹⁰³ V *Místních jménech na Moravě a ve Slezsku II* (1980, heslo Rokytnice, s. 376) jsou uvedeny tyto části: Lapač, Semetínsko; a PJ: Příbyslav, Na Radošci.

Vrchovaňina – les

ROKYTNICE

Ameryka – chatová oblast

Bečevná – kopec, vodárna

Bóřý – borový les

Březyna – březový les pod kopcem

Bubelův dvůr – dříve seskupení domů, dnes stavebniny

Hřebének – pole, louka

Húrka – les

Kopiska – paseka, louka

Kráčyna – louka

Łapač – dříve domky, dnes zimní stadion

Lékárnička – pravá strana údolí Ameriky

Machalův dvůr – seskupení několika usedlostí

Na balkóne – les

Na baňách – louka

Na kopcy – les

Na Machálovém vrše – pole i les

Na Mušáku – louka a kopec

Na Palúše – paseka

Na Polkách – louka, svah, dnes silnice

Na předním vrše – les

Na roscestí – les, hřeben

Na stráňi – louka

Na Sfatém – les

Na Vršatkách – louky i les

Na vrše – zalesněný kopec

Na zadním vrše – les

Nad potůčkem – louka

Paseka – louka

Pod Ďedečky – les

Pod chrástím – louka

Poza Mazáčýky – cesta

Sfjetlá – les

Střešňoví – chatky a zahrádky

Škývarův dvůr – dříve seskupení domů, dnes sídliště

U bora – louka

U hrušky – louka

U Pjet'i lipek – hostinec

U Ščasných – hostinec

U Vaculíkú – dříve stavení, dnes průmyslový podnik

V dolince – les

V Jeruzalémje – les

V Kolibiskách – les

V ohradách – les

V pasekách – louka

V Sumezu – louky

Ve Štúrce – úžlabina

Volařka – kopec
Za humny – pole
Žamboška – kopec, les, svah

Uvedená pomístní jména jsou zapsána podle normy (Pravidel českého pravopisu z r. 1993, s. 42; Internetové jazykové příručky), která respektuje v odborných textech psaní názvů u předložkových jmen s velkým nebo s malým písmenem v závislosti na tom, je-li základem jména proprium nebo apelativum. Pomístní jména jsou zaznamenána podle zásad pro dialektologický přepis (1951), ale jsou lematizována. Podtržením signalizujeme, že je základové slovo pomístního jména vyloženo v NSJV.

NÁŘEČNÍ UKÁZKY ZE LHOTY U VSETÍNA

1. Jak sa pletú košíky

(muž, narozený 1932)

No a diž začínám pľést koš, tak si veznu dicki tři a tři takove pruti, podľa košíka, kerí pľetu, bud' maľy, nebo veliký. Udělám si takový křiš, jako to dno. Vipľetu ho dokoľa, a pak jak je to vipľetené, tak si veznu další pruti. Záleži, kolik teho je, mosi sa to propočítat'. A dám, napichám si do teho stojáky, kere navychu zvažu, f prostřetku si dám obrúčku, nebo nejaky, nejaky krúžek. Záleži, koliky ten koš chcu d'elať. Lechcu d'elad' maľy košičeg na hříby, tak si dám krúžek třeba pjetadvacet, třicet centimetrů f průmjeru. A diš chcu d'elad' velikí koš, tag mam obrúčki, keré sem mjél z bečky, no. No a tak, jak to vipľetu, tak su navychu, tag zasej sa to zakládá, ti pruti za sebe, abi sa to zvážalo. Tak sa vezne jeden prut, dá sa přez dva dovňitř, přes tři ven, přez dva dovňitř, přes tři ven. A tým pádem sa to točí koľem dokola. Nakonec, co zbide, zbide prutů, tak sa uřežú, udělá sa ucho a košig je hotovy.

2. Jak sa pletú tatary

(A: žena, narozená 1948, B: muž, narozený 1932)

A poslední vjec, sú Velikonoce, jak sa pletú tatari?

A: Tož on d'ela osmířak, on d'elá osmerak, toš to možeš aj z desaterak, ale. Umí, ale aj to sa učí už, ale d'elá ...

B: Toš prútí, prútí s tatarů. Na tatar sa používa prútí to samé, jag na ty košíky, kerý mosí byť trochu, abi sa daľ ohýbat', že. No a tag já pľetu osmeráky. Tak si vezmu osum prutů, devátý rozřežu na poľy, na dva d'ľy, to sa mosi dať mezi koľena, sa to rozřeže a pjekně sa to rostrhne na dva díľy. A to mám na dva tatary. Fčil'kaj sa vezne tyh osum prutů, sa to zváže tým, co sem to rozřezáľ, no a pľete sa. Dám si štyri pruti na jednu stranu, štyri pruti na druhú stranu a tet'ka, idu s tým vrchňi prud mezi dva na ľevéj straňe a dám ho spát'ki na pravú stranu, fčil' veznu z ľevéj strany prud a zasěj ho dám spát'ky na tu ľevú stranu a zaz mezi dva a pořád' enom mezi dva, a gde sem ho vzáľ, tam ho veznu spát'ky. No, a tag je to pořád' dokola. Navrch, aš sa to dokončí, tak sa to zváže nejakú silnú ňit'ú, aby to neutéklo. No a inák sa tam dá nejaká mašľa.

A: A ten spodeg zarovnat'.

3. Jak sa d'elajú brúsky

(muž, narozený 1936)

No tag já, dyš sem byl ešte malý ogar, mjel sem možná takych pjed nebo šezd rokú, tag mi zme lámali tady na Veliké, to je tadi za hřbitovem a potom smjerem na vrch, možná viš, de to je. A otec tam d'elał, lámał ten kameň a d'elał ti ráški. A moja máti dicki řika: „Sláfku, tadi máš sfačinu a dones taťínkovi“. Tag ňe dala tom, nejake ty chlebi ze sírem a s tým a čaj, nebo co mu tam dala, nebo kafe a já sem tam za ňím šel do toho lomu. A si spomínám on byl chlap, on bil též zápasník řeckořimský a chłab jag hora, silný a dicki tam stál a do púl pasu vislečený a ti sfały a tet ti kameňe tam vytahováł a házál. A on mñe nad'elał dicki takových štfercú, aj mje to načarál a ted' ňe řika, tak tahl'e sa to d'ela. Ukazal mje to, tak sem vzal klad'ířko, tak sem do toho poťukal a to pjekñe potom prasklo, to bil výborny kameň tadi. Takže to byli moje první začátky s kameňem.

No a doma zme to d'álávali, tedi třeba aj, byly aj motori, ale jeden čas nebyly motori. Takže to bylo, jag je na žentúr veľké kolo, na kerém byla klika a točilo sa, a malé kolo šlo už potom na tý, na ten brús a ten převot s toho veľkého do malého bil do rychla. Takže já sem točil a dicki sem to rostočil a otec chfíl'u brúsil a jak to už přestalo, tag zase zastavil a zas sem to rostočil a tož tag zme ti brúsky d'elali. Aj f takovéj kólñi zme to tam mjeli.

Uvedené nářeční ukázky jsou v podstatě přepsány podle zásad pro dialektologický přepis (1951). Vokály a konsonanty, vyskytující se v nářečních ukázkách, jsou zapsány tak, jak byly skutečně realizovány (týká se to především výslovnosti *i/y*, *í/ý*; zaznamenávám zde *ł*, *l' a l*, což je sice v rozporu s jazykovým systémem, ale je to doklad rozkolísaného úzu; měkké retnice při výzkumu zachyceny nebyly, takže je přepisují v rozložené formě: *mje*, *v hubje*; progresivní asimilaci znělosti zapisují pouze tehdy, byla-li vyslovena, např. *sfúj*, *tfúj*). Podtržením vokálu signalizují výslovnost tzv. polodélky.

SEZNAM INFORMÁTORŮ S ROKEM NAROZENÍ

1) Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska (NSJV)

1. † žena, 1918
2. žena, 1924
3. † muž, 1933, + PJ
4. žen, 1945
5. žena, 1933
6. žena, 1942
7. †žena, 1931, + VV
8. muž, 1932, + PJ
9. †žena, 1948
10. muž, 1936, + PJ
11. muž, 1946, + PJ
12. žena, 1945
13. muž, 1944, + PJ, +VV
14. muž, 1953, + PJ
15. žena, 1947, + PJ, +VV
16. muž, 1933, + PJ, + VV
17. žena, 1938
18. muž, 1922, + PJ

2) Věcněvýznamové zprac. slovní zásoby – ml. generace (VV)

1. muž, 1983
2. žena, 1981
3. muž, 1982
4. žena, 1983

3) Pomístní jména (PJ)

1. muž, 1946
2. muž, 1940
3. †muž, 1927
4. †muž, 1926
5. muž, 1948
6. muž, 1957
7. †žena, 1922
8. muž, 1953
9. muž, 1954
10. muž, 1933
11. žena, 1945
12. žena, 1937
13. muž, 1931
14. žena, 1951
15. muž, 1953
16. muž, 1950
17. muž, 1963
18. muž, 1944

19. muž, 1935
20. †muž, 1932
21. žena, 1938
22. muž, 1931
23. žena, 1939
24. muž, 1945
25. muž, 1958
26. muž, 1951
27. žena, 1963
28. žena, 1949

DIFERENČNÍ NÁŘEČNÍ SLOVNÍK

A

abatyša, habatyša, -e, ž.

1. *představená ženského kláštera*

2. *řeholnice, jeptiška*: abytyše bývaly ve Vizovicáh aj tu v Liptále; tam íh bylo, týh habatyšý
SSJČ (abatyše – ve význ. 1); ČJA II-190 (ve význ. 2); ALJ; Bš („stará klepna“)

abrychtuňk, -u, m.

forma, šablona užívaná ve stavebnictví: ud’ełám sy abrychtuňg na t’ihly

ALJ (i abrichtuňk – v jiném význ.)

aj I, spoj.; i ml.

1. *slučuje dva a více členů větné stejné platnosti; i, také, a také*: ogařy aj cěrky; to umím aj já, aj ty; býł tam aj strýc

2. *vyjadřuje význ. poměr stupňování*: šag už aj umřěl; býł tam aj strýdz ot súsedú

3. *připouští nějakou okolnost*; ve spoj. **aj co**: aj co je doma, moc toho nepod’ełá; **aj dyby**: aj dyby přišel, už to nepomože; **aj dyž**: aj dyž už je velká, nedá sa na ňu spoľehnút’

ČJA V-334 (i), V-342 (i když), V-343 (i kdyby); ALJ; Bš (ve význ. 1); So (aji); SSJ

aj II, část.

1. i ml. *zdůrazňuje větný člen*: aj já bysem s tebú cht’ěl íd’ ven

2. *vyjadřuje přisvědčení*; *ano*: mosýme to ud’ełat’. – Tož aj; **srov.** ba/baže, faň II, može, šak II 2, tož I 2

3. *vyjadřuje naléhavý rozkaz; okamžitě*; ve spoj. **už aj**: už aj! Ad’ už sy doma

ALJ; Bš (ve význ. 1); Kt (aji – „ani“); SSJ

aj III, citosl.

vyjadřuje překvapení, upozornění, reakci na bolest apod.: ajajaj! Stojíž ňe na noze

SSJČ; ALJ; SSJ

aldamáš, haldamáš, -a, m.

pohoštění většinou alkoholem, zprav. při dojednání obchodní záležitosti; hostina, pitka, lítkup: pozvál sem súseda na aldamáš

SSJČ (aldamáš); ČJA II-201 (aldamáš – „doderky“); ALJ; Bš (aldamáš, haldamáš); KJA V (str. 128)

ale, ále I, spoj.

spojuje věty n. větné členy stejné větné platnosti (s význ. poměrem odporovacím, stupňovacím): přyšel k nám na besedu, ále nepobýł dlúho

SSJČ (ale I); ČJA V-335 (odporovací poměr); ALJ; Bš; SSJ

ale, ále II, část.

1. *vyjadřuje nesouhlas*: ale já sem tam býł těš; **srov.** šak II 1

2. *vyjadřuje přibližný počet*; *asi*: roby u náz zedly ále tře frgále; **srov.** s/z/ze 2

SSJČ (ale II, III); ALJ; Bš; SSJ

alebo, spoj.

vyjadřuje význ. poměr vylučovací; nebo, anebo: buď mja budeš posľúchat’, alebo sy ňa nežádaj!; **srov.** lebo

ČJA V-337; ALJ; Kt; So; SSJ

alotryja, -e, ž.

lumpárna, naschvál: ogařy d'ělali ve škole samé alotryje; **srov.** baraňina 3, capina, hlúpina, hlúpota 2
PSJČ (alotria); ALJ (i alotrija, alotrije)

ancyjáš, -a, m.

expr. *neposlušné dítě*: to naše d'ěcko je hrozný ancyjáš; **srov.** darebňica 1, huncút, lancmón, nepodara
ALJ (i ancijáš, anciáš); Bš (anciáš); So (ancyjaš); SSJ (anciáš – ,čert‘)

angrešla, -e, ž.

keř, nebo plod angreštu: idu natrhad' angrešlí

ČJA II-2; ALJ (i angrešle, angrešl); Bš (angrešt, angrešl')

aňi I, spoj.

spojuje věty n. větné členy stejné větné platnosti (ve význ. poměru slučovacím): aňi sy ju nevzáł, aňi jí peňíze na d'ěcko nedávál; aňi fčył, aňi potom
SSJČ (aňi I); ALJ (i aňi); Bš (aňi); So; SSJ (aňi)

aňi II, část.

vyjadřuje zejm. zápor; ve spoj. **aňi čuť** *ani slyšet*: praviła sem jí to, ale ona aňi čuť; **aňi hňi** *ani krok*; **i ml. aňi mrt'** *vůbec nic*: aňi mrt' pro otca neud'ělál; **aňi škřuť/škřuťi** *ani trochu, ani kousek*, viz **škřuť**

ALJ; Bš (aňi – v jiném význ.); Kt (aňi – ,jako‘); So

apcuk, -u, m.

plošina pro dopravu stavebního materiálu: pokazýł sa nám apcuk, nemožeme ňidz d'ělāt
ALJ (i abcug – v jiném význ.)

armara, -y, ž.

skříň, zejm. na šatstvo: šaty patříja do armary; **srov.** kostn
odvoz.: **armárka** (*malá skříň na cokoliv*)

SSJČ (almara, armara); ČJA V-246; ALJ; Vo (harmara); SSJ; KJA I (str. 132)

až I, spoj.

spojuje věty n. větné členy (s význ. časovým, místním aj.): přjedu k nám až na Velikonoce
SSJČ (až I); ALJ; Bš; SSJ

až II, část.

1. *vyjadřuje občasnost*; ve spoj. **až dy/gdy**, **až negdy málo kdy**, *zřídka kdy*, *za dlouho*: přýdež až gdy

2. ve spoj. **až hrúza velice, velmi**: je zdechlý až hrúza

ALJ; Bš; SSJ

B

ba, baže, část.

vyjadruje prísvedčenie; *ano, ovšem*: tož ba, mosýme sa negdy séjít'; byla-ji tetka doma? –

Baže; **srov.** aj II 2, faň II, može, šak II 2, tož I 2

► Slovo „ba“ užíva zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „ba“ uvedeno více významů.
SSJČ; ALJ; Bš (ba); Kt (bá – v jiném význ.); SSJ (ba)

babúfka, -y, ž.

1. *druh pečiva, bábovka*: je neďela, stařka neskej upekla babúfku; **srov.** cfíboch

2. *forma na bábovku*

odvoz.: **babúvečka**; **babúfkový**: babúfková forma

ALJ; Bš (babůvka); So (babufka)

babuša, -e, ž.

název pro krávu: ta naša babuša cosy nechce žrat'

► Slovo „babuša“ se užíva zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „babuša“ uvedeno více významů.

odvoz.: **babuška**

SSJČ; ALJ; Bš; Kt (,hloupá ženská'); So (babuška); SSJ

bagón, -a, m.

1. *vykrmený vepř*; **srov.** brávek 1, fňútr, mašýk 1, prasca 1, sála

2. *expr. tlustý muž*; **srov.** bachor 3, bachrál (bachor), bečka 4, břuchál, cfek 2

SSJČ (bagoun); ALJ; Bš; So (bagon, bagun); Vo (bigón)

bachor, -a, m.

1. *zvířecí břicho*

2. *expr. velké lidské břicho*: nacpál sy ten sfúj bachor; **srov.** břuch

3. *živ. os. expr. tlustý muž*: hospocký býl řádný bachor, sotfa chodí; **srov.** bagón 2, bachrál (bachor), bečka 4, břuchál, cfek 2

4. **bachory**, mn. *zvířecí vnitřnosti*: přy zabíjačce sa z mašýka vybírajú bachory

odvoz.: *expr.* **bachrál** – k význ. 3; **srov.** bagón, bachor 3, bečka 4, břuchál, cfek 2; **bachraňa** (*expr. tlustá žena*); **srov.** bachyňa 2, břuchaňa 1

SSJČ; ALJ (i bachory); Bš (báchory); So; KJA VI (bachory, str. 30)

bachtať sa, -ám sa; -jú sa, ned.

teple se oblékat, balit se; **srov.** bambúšyt' sa (bambúšyt')

dok.: **zabachtať sa**: noce sú chladné, zabachtaj sa do deky

odvoz.: **bachtáňi**; **zabachtaný**

ALJ (bachtať); Bš (zabachtaný)

bachyňa, -e, ž.

1. *samice prasete divokého*: ♦ je tlustá jag bachyňa

2. *expr. tlustá žena*: viďíš tu robu? To je bachyňa; **srov.** bachraňa (bachor), břuchaňa 1

SSJČ (bachyně – ve význ. 1); ALJ; Bš (bachňa, bachyňa)

báleš, -a, m.

placka z vařených brambor a mouky (i kynutá placka jen z mouky) pečená většinou na plotně: stařka jedla báleše polété máslem lebo smetanú a pocukrované. Mohly byď aj s trnkama, aj slané, podlevá chuťi; **srov.** křesný pagáček (křesný), nalévanec, osúch, pagáč, podlesník, potplameňák

odvoz.: **bálešek**

SSJČ (báleš, beleš); ALJ (báleš, beleš – různé druhy pečiva n. placek); Bš; Kt (béleš, baleš, béleška – ,vdolek‘)

bambrlec, -lca, m.

hrbolek, vřídek, zprav. na jazyku: ♦ d'elá sa ňe bambrledz na jazyku, dosy ňa pomlúvá; **srov.** zyna 4

bambúšyt', -ým; -ýja, ned.

vybírat vnitrnosti, kuchat: myslifcy bambúšýja zvjeř až doma

bambúšyt' sa

teple se oblékat, balit se: co sa tag bambúšýš?; **srov.** bachtať sa

dok.: **vybambúšyt'**: mašýg visý, mosýme ho vybambúšyt'; **zabambúšyt' sa**: tetka sa zabambúšyla do vlnáka a šla ven do téj zymy

odvoz.: **vybambúšený; zabambúšený**

ALJ (i bambužit); Bš (bambúšit')

banovať', -uju; -ujú, ned.

litovat: podnez banuju, že sem ho nest'ihla

dok.: **obanovať'** (*ožezet*)

odvoz.: **banováňi**

► Slovo „banovať“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „banovať“ uvedeno více významů. SSJČ (banovat); ALJ (i banovat); Bš (banovat); So (banovač); SSJ; KJA IV (str. 100)

baňa I, -e, ž.; **i ml.**

1. *otok, boule*: mám na hubje baňu od zuba; **srov.** hrč/hrča I 1

2. *věc kulovitěho tvaru*: osý baňa (*vosí hnízdo*)

3. expr. *rána, pohlavek*: jag ňa budeš pekliť, toš t'i dám takú baňu, že sy sedneš; **srov.** buchta 3, fláganec 2, lépanec (lépat')

4. expr. *nedostatečná známka, pětka*: ve škole sem býľ skúšaný a dostál sem baňu; **srov.** gula/ kula 2

► Slovo „baňa“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slov „báň, báně“ uvedeno více významů. SSJČ (báň, báně); ČJA I-68 (ve význ. 1); ALJ; Bš; Kt (,trefa‘); So (ve význ. 2); SSJ (baňa² – ,něco baňatého‘)

baňa II, -e, ž.

kamenolom: mosým naľámať kameň na oséľky v baňi na Velikéj (*pomístní jméno*)

► Toto slovo se užívá také v pomístních názvech (viz příloha 2) – Baňa (Lhota u Vsetína), Na Baňách (Janišov (Vsetín–Rokytnice)), Na baňách (Rokytnice (Vsetín–Rokytnice)).

SSJČ (báň, báně); ALJ; SSJ (baňa¹); KJA VII (str. 134)

baňa III, přísl.

mnoho, hodně: byľo jích tam baňa; **srov.** hrča II, guča/kuča 1, krdel II/krdel II

ALJ

baňka, -y, ž.; **i ml.**

skleněná ozdoba na vánoční stromek: barevné baňky; baňky z Irysy; mamka fčéra moseľa kúpíd' nové baňky na vánoční stromek

odvoz.: **baňečka**

► Slovo „baňka“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ jsou u slova „baňka“ uvedeny jiné významy. SSJČ (v jiných význ.); ALJ; Bš (v jiném význ.)

bapčyca, -e, ž.

kovadlinka na klepání kosy n. srpů: nájlepšý je zatlúdzd' bapčycu do klátu bukového lebo dubového, aby dobře držala

ALJ (bapčica, babčica); Bš (babčica – v jiném význ.)

bár-, bárs-, zájm. neurč.

vyjadruje libovolnost, rozmanitosť, neurčitost; cokoliv, kdekoliv ad.: bár(s)co: vezni sy bársco, co sa ti lúbi; bár(z)gde: polož tu kosu bárgde; bár(z)gdo: tuto prácu môže ud'elať bázgdo; bár(z)gdy: bázgdy môžeš prijít'; bár(z)jaký; srov. jakýsy/jakýsyk 1, kerýsy/kerýsyk; bár(s)kerý

SSJČ (bárco; bar); ALJ; Bš; ČJA V-342 (jen spoj.); SSJ

baraba, -y, m.

expr. otrhanec, pobuda, žebrák: stať sa z něho taký baraba; srov. handrlák, chachar, lamač, lancmón, lata II, opacha, oplan, pazgryvec, pazúr 4, pekľonoš (pekľit'), smyk 2, somár, špata, šulín 2, vybjánec, výmasta, zmjata

► Slovo „baraba“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „baraba“ uvedeno více významů.

SSJČ; ALJ; So

baraňí, příd.

ve spoj. baraňí kule, pomn., bělolanýž obecný (Choiromyces venosus): baraňí kule rostú ve smrkovíne f srpnu

ALJ

baraňina, -y, ž.

1. *skopové maso*: z baraňiny sa d'elajú aj klobáse

2. *ovčí kožešina*

3. *hloupost*: ud'elať sem takú baraňinu; srov. alotryja, capina, hlúpina, hlúpota 2

► Slovo „baranina“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „baranina“ uvedeno více významů.

SSJČ (beranina); ALJ; SSJ

baroš, -a, m.

mladý beran: ofca z barošem nám zežrali na zahrátce fšecku zeleňinu

ALJ; Bš; So (v jiném význ.)

bařyna, -y, ž.

1. *kaluž*: stúpl sem do bařyny; srov. žbluňa 1, žúr

2. *louže močůvky*: Urbanom sa praviťo podle bařyny, co mjeli před barákem, takéž Bařynofšťí; srov. močka 2

3. *mokrá půda, bažina, močál*; srov. močár, žabárňa, žúr

► Toto slovo se užívá také v pomístním názvu – Bařyny (viz příloha 2, Liptál).

SSJČ (bažina, bařina – ve význ. 3); ČJA II-136 (,močál'), III-187 (,močůvka'); ALJ (i bařina); Kt (bařena – ,rašelina')

basom(a), citosl.

expr. nadávka, zakletí: ♦ basoma s fúsama; basom ti dušu/ti dušu ohňivú: basom ti dušu, už sa nez dom!

SSJČ (basama, basamateremtete); ALJ

basrman, -a, m.

vodník: u téj zhláňe sedával dysy basrman; **srov.** beněšek, bobák 1, makytko 2, mora I 2, nocula, rokytko 2, sfjetlonoš

ALJ; Bš (bestrman); Kt

baška, -y, ž.

chovná ovce: zdá sa ňe, že naša baška bjehem zymy porústla; **srov.** jahňica

ALJ (i baška); Bš (baška –, mlsná ovce)

bavit' (sa), -ím (sa); -íja (sa), ned.

1. *působit potěšení, rozptýlení; dělat zábavu*: chlapi bavili celú hospodu; ty baviš; neska sa už d'ěcka neumíja bavit'

2. *poskytovat potěšení, rozptýlení*: ta kníška ňa nebaví

3. *vyprávět (o něčem)*: bavili sa o svojích d'ěckách

4. *zdržovat (se)*: nebav mja, mám ešte plno práce; darmo by sas tým baviła

► Slovo „bavit' (sa)“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „baviti“ uvedeno více významů.

dok.: **pobavit' (sa)**; **zabavit' (sa)**

odvoz.: **bavění**

SSJČ (baviti); ALJ (i bavit); Bš (bavit); So (bavič; bavič se); SSJ

baže viz **ba**

bažný, příd.

1. *chtivý, lačný (po čem)*: je bažný po peňezoch

2. *mlsný*: ten je ále bažný!; ♦ je bažný jak kocúr

SSJČ; ALJ (i bažní); Bš; SSJ

bebech, -y, m. (zprav. mn.); **i ml.**

expr. *kus oblečení; hadr*: pozbíraj sy f pokojíku ty sfoje bebechy!

odvoz.: **bebešek**: gde máš ty bebešky na panenku?

ALJ (,zbytečné věci')

bečat', -ím; -íja, ned.; **i ml.**

1. *bečet (o ovci, koze)*: ofce už bečýja, mosým jich poklud'it'; **srov.** békat 1

2. *plakat*: d'ěcko ňe bečý, už idu dom; taký chláp a bečý!; ♦ nebeč, ešte sy ho nemosýž brať (*nic není tak zlé*)

dok.: **obečat'**; **nabečat' sa**; **pobečat' sy**; **rozbečat' sa**; **vybečat' sa**; **zabečat'**

odvoz.: **beč**, **bečání (pláč)**: co to je za beč?; **ubečaný**; **ubečanec**

► Ve sledované oblasti se synonyma „plakat“ n. „brečet“ neužívají.

SSJČ (bečeti); ALJ (i bečat); Bš (ve význ. 2); Kt (beč); So (bečeč; bek –, pláč')

bečka, -y, ž.

1. **i ml.** *sud (nemusí mít oblý tvar a může být i bez poklopu)*: bečka na kvas; bečka na zelé; bečka piva; ♦ byď jag bečka (*tlustý*)

2. **i ml.** *hostina, pítka, oslava*: je u ňih bečka; ♦ mjed' bečku: ogařý mají desy večer bečku

3. *voznice na močůvku*

4. živ. os. expr. *tlustý člověk*: jakásy bečka seděta na úřad'e; **srov.** bagón 2, bachor 3, bachrál (bachor), břuchál, cfek 2

odvoz.: **bečyca** – ve význ. 1 a 3

SSJČ (ve význ. 1, 4 a v jiném význ.); ČJA I-199 („sud“); ALJ; Bš (ve význ. 1); So; Vo; SSJ (bočka – ve význ. 1)

bedrunka, -y, ž.; i ml.

sluněčko sedmítečné (Coccinella septempunctata): bedrunka ně leze po ruce

odvoz.: **bedruňička**: ♦ bedru, bedru, bedruňičko, povjez mje, bude-ji zítra svítit' sluněčko. Jag nebude, hodíme ťa mezy hady, ščúry, mezy pancké kocúry (*říkanka*); **bedrňička**

SSJČ (berunka); ČJA II-47; ALJ; Bš; KJA V (str. 166)

békaľa, -y, m.

expr. *křikloun*: súsed býł návječý békaľa v d'ed'iňe; **srov.** bekoš 2

odvoz.: **békalena**

ALJ

békat', -ču/-ám; -čú/-ajú, ned.; i ml.

1. *bečet (o ovci, koze)*: ofce béčú, mosým jim hodit' trávy; **srov.** bečat' 1

2. expr. *křičet, řvát (na někoho)*: békál na ňu gvúli peñezom; **srov.** blafkat' 2, blavýzňat' 2, gégat' 2, mjačat' 2, mjágať 2, palázňat', skřékat'/škrékat'

dok.: **béknút'**; **nabékat' sa**; **obéknút' sa** – viz tam; **vybékat' sa** – k význ. 2

odvoz.: **békaľa** – viz tam; **bekoš** – viz tam; **bekoška** – viz tam; **békání**

SSJČ (bekati); ALJ (i békat); Bš (bekat; békat se)

bekoš, -a, m.

1. *nekvalitní ovocné víno*: enom bekoše píl; **srov.** burčák, rybízlák 2

2. expr. *křikloun*; **srov.** békaľa

bekoška, -y, ž.

ubečená ovce: jednéj našý ofcy zme pravili bekoška

bembek, -a, m.

expr. *hřmotný člověk, hromotluk*: ve dvacet'i z něho býł řádný bembek; **srov.** bútor/bútora, galgán, gengela, halama, hebło 2, múcala, ráhno 2

ALJ

beněšek, -ška, m.

strašidlo nesoucí svou hlavu pod paží: jesy sa budež večer túlat', toš ťa chytne beněšeg z hlavú pot pažú; beněšeg býváł Na Korápkú; **srov.** basrman, bobák 1, makytko 2, mora I 2, nocula, rokytko 2, sfjettonoš

beseda, -y, ž.

přátelské posezení, návštěva: ♦ chodit' na besedu: přyd' zutra na besedu; **srov.** klebeta 2, řeč 2

odvoz.: **besedník**; **besednica**

► Slovo „beseda“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „beseda“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA II-196; ALJ; So (bešedy; bešedník); SSJ; KJA IV (str. 36)

besedovat', -ju, -jú, ned.

chodit na přátelské návštěvy; přátelsky spolu rozmlouvat: neska máľogdo chod'í besedovat';

srov. grágať, klebetiť 2

dok.: **nabesedovať sa; pobesedovať (sy)**

odvoz.: **besedováň**

► Ve sledovanej oblasti je slovo „besedovať“ dosud pomerne frekventované.

SSJČ (besedovat); ALJ (i besedovat); So (pobesedovač); SSJ

bičysko, -a, m.

1. expr. *bič*

2. *násada k biči, bičistiť*: nechál sem ve stodole sfoje staré bičysko

SSJČ (bičisko); ALJ (i bičisko); Bš (bičisko – ve význ. 2); Vo (bičisku – ve význ. 2); SSJ (bičisko – ve význ. 2)

bídný, príd.

1. *špatný, nedostatečný*: bídna cesta

2. *ubohý*: bídny človek

3. *slabý, hubený*: cérko, jes, sy bídna; je jakásy bídna, byla cosy nemocná; **srov.** chudý 2, marný/márný 2

► Slovo „bídny“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „bídny“ uvedeno více významů.

SSJČ (bídny, bídne dítě – „neduživé dítě“); ALJ (i bídni); Bš (bidny); So; Vo (bídne – ve význ. 3); SSJ (biedny)

biják, -a, m.

expr. *rváč*: jejih ogara býl veliký biják, na každé zábavje sa pobíť

SSJČ (biják I); ČJA III-77 („součást cepu“); ALJ; Kt

bílý I, príd.

1. *jsoucí bílé barvy*

2. ve spoj. **bílý hřyb** *jedlá houba se světlým, pevným třeněm a zprav. hnědým kloboukem, hřib*: mám f košíku desed' bílých hřibů a ze čtyry kozáky; **srov.** bílý II, hřyb 1, pravák 2

odvoz.: **bílý II** – viz tam

SSJČ (ve význ. 1 a v jiných význ.); ALJ (ve význ. 1 a v jiných význ.); Bš (ve význ. 1 a v jiných význ.); So (bíly – v jiných význ.); SSJ (ve význ. 1 a v jiných význ.); KJA V (str. 48)

bílý II, -ého, m.

jedlá houba se světlým, pevným třeněm a zprav. hnědým kloboukem, hřib: tata má plnú tašku bílých; už rostú bílé; **srov.** bílý I 2, hřyb 1, pravák 2

bjedákat', -ám; -ajú, ned.

naříkat, hořekovat, bědovat (nad něčím): bjedákál nat smrt'ú sfojeho d'ecku; co furd bjedákáš?; **srov.** skuhýkat'

dok.: **nabjedákat' sa**

odvoz.: **bjedákáň**

ALJ (i bědákát', bjedákat, bědákát); Bš (bědákát)

bjelica, -e, ž.

1. (zprav. mn.) *druh stromu, nebo světlého polodu třešně*: natrhaj sy bjelice na kompot; **srov.** černica, drobnica, křupa 2, vrapčynka

2. *název různých světlých živočichů (ryb, zprav. pstruha aj.)*: v našem potoce sú aj bjelice

SSJČ (bělice); ALJ (i bělica, bjelica, bělica aj.); Bš (bělica); Kt (bělica – „bílá ovce“); KJA VI (str. 38; 48)

blabotat', -cu/-ám; -cú/-ajú, ned.; expr.

1. *nesmyslně, hloupě mluvit, žvanit*: zaz hlúpje blaboceš; **srov.** dřýstat' 2, hňest' 2, lepotat' 1, mjást' 2, plantat' 3, plkotat', ťápat' 2, valit' 3, žvachlat'

2. *mluvit rychle, nesrozumitelně*: ty blabotáš, něni t'i rozumjet'; **srov.** břlomotat', džagotat' 2, gagotat' 2
dok.: **nablabotat' (sa)**

odvoz.: **blabotáňi**

► Slovo „blabotat'“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „bláboliti“ uvedeno více významů. SSJČ (bláboliti); ALJ (blabtat', blapat'); BŠ (bľabtat'); SSJ (bľabotat')

blafkat', -ám; -ajú, ned.

1. *štěkat*: pes celý deň blafká u búdy; **srov.** blavýžňat' 1

2. expr. *křičet, pokřikovat (na někoho)*: blafka na ňho kfúli prkot'íne; **srov.** békat' 2, blavýžňat' 2, gégat' 2, mjačat' 2, mjágat' 2, palázňat', skřékat'/škřékat'

dok.: **vyblafkat' sa (na někoho)**

odvoz.: **blafkáňi**

ALJ (i blafkat, blavkat); BŠ (blafkat – ve význ. 1); Kt (blavkat – jiném význ.)

blavýžňat', -ám; -ajú, ned.

1. *zuřivě štěkat*; **srov.** blafkat 1

2. expr. *křičet, řvát (na někoho)*: blavýžňat na svojeho súseda; **srov.** békat' 2, blafkat' 2, gégat' 2, mjačat' 2, mjágat' 2, palázňat', skřékat'/škřékat'

odvoz.: **blavýžňáňi**

ALJ (blavúňat); Kt (blavúňat – ve význ. 1)

blázgačka, -ky, **blázgaňica**, -ce, ž.; **i ml.**

rozbredlý sníh, břečka: s teho sněhu je taká blázgačka; venku je hrozná blázgaňica; **srov.** žúchačka/žúchaňica (žúchat' sa)

ALJ; BŠ (blázgaška; blázganica)

blížyt', -ým; -ýja, ned.

ubližovat (někomu): oňi mu blížyli

SSJČ (blížiti II); ALJ (blížit', blížiti); BŠ (blížit'); SSJ (blížit')

blíkat', -če/-ká (3. jč.); -čú/-ajú, ned.

hořet, blikat: to sfjetlo jaksy d'ivně blče; **srov.** blkotat', blúščať, tygotat' sa, migotat' sa

dok.: **blíknút'** (*vzplanout*); **zblíknút'**

odvoz.: **blkotat'** – viz tam

SSJČ (blkati); ALJ (i blkat); BŠ (blkat, blkotat, blčet)

blkotat', -ce/-tá (3. jč.); -cú/-ajú, ned.

hořet, plápolat: sfíčka pomáľy blkotá; **srov.** blíkat', blúščať, tygotat' sa, migotat' sa

ALJ (i blkotat); BŠ (blkat, blkotat, blčet)

bloncat' (sa), -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

1. *houpat (se), kymácat (se)*: bloncá t'i šnúрка u kabáta; **srov.** cambľat' (sa), cyngélat' sa (cyngélat'), hongat' (sa), húšať(sa), kombélat'1

2. expr. *chodit sem a tam, toulat se*: fčéra sem celé otpoľedňa bloncala po mjest'e; gde sa zasěj bloncáš?; **srov.** čáryť/šáryť, grejd'it', lašovať, pabúcat' sa, posmjetat' sa, přesmrádat' sa, zblúkat', zglyňat' 2

dok.: **nabloncat' sa** – k význ. 2

odvoz.: **bloncání**

SSJČ (bloncat); ALJ (i bloncat); BŠ (b'loncat'); Vo (bloncat (se))

blúskat', -šču/ -ám; -ščú/ -ajú, ned.

neprívětivě se dívat (na někoho); házet očima (po někom): škaredě po mje blúskál očama;

srov. bočyt' sa 1, zhlédat'

dok.: **blúsknúť**

SSJČ (bluskat); ALJ; BŠ (b'uskat'); SSJ (b'uskat')

blúščat', -čý (3. jč.); -ýja, ned.

slabě svítit, hořet: to sfjetěľko tag blúščý; nechťeľo to hořet', enom to blúščalo; srov. blkat',

blkotat', lygotat' sa, migotat' sa

odvoz.: **blúšč** – viz tam

ALJ (bluščat, bluščet); BŠ (b'uščet); Kt (bluščit se – ,svítit, lesknout se')

blúšč, -a, m.

1. *slabě svítící světlo:* to sfjeľo je enom taký blúšč; ♦ vypadá jag blúšč; **srov.** šklébík 2

2. expr. *o někom, kdo je bez barvy:* je to taký blúšč

odvoz.: **blúščýk** (*světlo*)

ALJ; BŠ (b'úšč)

bobák, -a, m.

1. *bubák, strašidlo:* bobák t'a zebere!; přýde na t'a bobák; **srov.** basrman, beněšek, makytko 2, mora I 2, nocula, rokytko 2, sfjetlonoš

2. expr. *nevládný člověk*

odvoz.: **bobaña/bubaňa**

► Slovo „bobák“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „bubák“ uvedeno více významů.

SSJČ (bubák); ALJ; BŠ; So (bobak); SSJ

bočyt' sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

1. *hledět zarputile, mračit se:* co sa bočýš? Nemožu na t'a hled'et'; **srov.** blúskat', zhlédat'

2. *vyhýbat se, stranit se:* bočýľ sa celý mjesýc

► Slovo „bočyt' sa“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „bočiti (se)“ uvedeno více významů.

SSJČ (bočiti (se)); ALJ (i bočit', bočit); BŠ (bočit sa); So (bočič se – ve význ. 1); SSJ (bočit' sa)

bočnica, -e, ž.

1. *postranní deska (vozu n. vlečky):* bočnica na hnojáku je zlomená, mosý sa vymjeňit'; **srov.** bortňa

2. *náprsní vnitřní kapsa pánského svrchního oděvu:* skováľ sy šrajtoľu do bočnice, aby ňe nevypadľa

SSJČ (bočnice – ve význ. 1); ČJA III-147 (ve význ. 1); ALJ (i bočnica); Kt (bočnice – ve význ. 2); So (ve význ. 1); SSJ (bočnica – ve význ. 1)

bohovat', -uju; -jú, ned.

expr. *nadávat, klít:* ten Jura bohováľ!

ALJ (bohovat); BŠ (,býti bohyní'); SSJ

bojazlivý, příd.

ustrášený, bázlivý: súsedúľ Franceg je jakýsy bojazlivý

odvoz.: **bojazlivec**

ČJA I-76; ALJ (i bojazliví); Bš; SSJ

bolačka, -y, ž.

1. *strup většinou na tváři, vřed*

2. *zranění, hnisavá rána*: zbírá mu bolačka na noze, mosý g dochtorovi

ALJ; Bš (boľačka); So (ve význ. 1)

bor, -u, m.

borovice: nábyteg z boru je sfjetlý

odvoz.: **bóřý** – viz tam; **borový** (*borovicový*)

► Toto slovo se užívá také v pomístním názvu (viz příloha 2) – U bora (Rokytnice (Vsetín-Rokytnice)).

SSJČ; ČJA II-70; ALJ; Bš; Vo (bur/bór); SSJ

borsuk, -a, m.

expr. *zamračení člověk, morous*: to chlápko je taký borsuk; ♦ *hledí jag borsuk (nevraživě, zamračení)*; **srov.** *brča, břloma, drdloň (drdlať (sy)), hrč/hrča I 3, mrča, mrčata (mrčať)*

ALJ; SSJ (,jezevec')

bortňa, -e, ž.

postranní deska (vozu n. vlečky): u vozu máme zlomenú bortňu; **srov.** *bočnica 1*

SSJČ (bort II); ČJA III-147; ALJ (bortna), SSJ (v jiném význ.)

bóřý, -ý, s.

borový les: choďívali zme do bóřý na jahody

► Toto slovo se užívá také v pomístních názvech (viz příloha 2) – Golánovo bóřý (Lhota u Vsetína); Bóřý (Rokytnice (Vsetín-Rokytnice)).

SSJČ (boří – ,borové mlází'); ALJ; Bš (boří)

bosorka, -y, ž.

1. *čarodějnice, divoženka*; **srov.** *čarodeňica 1, haladryja 1, haramija 1, stryga 1*

2. expr. *uhraňčivá žena; zlá žena*: ta jeho roba, to je ále dobrá bosorka; **srov.** *čarodeňica 2, čava 2, darebňica 2, fúryja, haladryja 2, haramija 2, kača 5, kanalijsa, ludra, metla 2, mora II 2, stryga 2*

SSJČ; ALJ; Bš; SSJ; KJA IV (str. 38)

bot, -a, m.

bota: nevím, gde ňe ten bod ostál

odvoz.: **i ml. botek**: boteg ho tlačý ve špicy; **boteček; bot'isko; bot'ár** – viz tam

► Slovo „bot“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „bota“ uvedeno více významů.

SSJČ (bota, bot); ČJA I-88, V-125; ALJ; Bš; So (btek, butek); Vo (but)

bot'ár, -a, m.

(zprav. mn.) expr. *velká těžká bota*: vyzuj sy ty sfoje bot'áry a pod' dom!; **srov.** *jančar/jančár 2, komisňák, škarbať*

odvoz.: **bot'ářsko**

ALJ

božátko, -a, s.; **i ml.**

expr. *označení dítěte n. mláděte*: je to také malé božátko, božátenko; **srov.** frfeň 2, malúš/malúša, odrobinka 2, šfrček 2, šflák 2, šuseň 3, úrpa, žúžel 3
odvoz. **božátečko; božátenko**
ALJ; Bš; So (božátko)

božekat', -ám; -ajú, ned.
naříkat: co tag božekáš?; nat čým tag božekáš?
dok.: **nabožekat' sa**
odvoz.: **božekání**
SSJČ (božekati); ALJ; Bš; SSJ

brávek, -fka, m.; **i ml.**
1. *vykastrovaný samec vepře*: vykastrovaný brávek je klidnější; ♦ leží jag brávek; **srov.** bagón 1, fhútr, mašýk 1, prasca 1, sála
2. expr. *líný, zprav. obézni člověk*: je z něho taký brávek
SSJČ (,vepřik'); ČJA III-209 (,vepř'); ALJ; Bš; So (bravek); KJA V (str. 178)

bravenec, -nca, m.
mravenec: jacý bravency po tobje ležú!
odvoz.: **braveňišťe**: na kraju bóřý je veliké braveňišťe
ALJ

brča, -e, m.
expr. *nevrlý člověk, bručoun*: s teho strýca je taký brča ubrčaný; **srov.** borsuk, břlomtá, drdloň (drdlat' (sy)), hrč/hrča I 3, mrča, mrčala (mrčat')
ALJ; Bš; Vo (vrča)

brčat' (sy), -ým (sy); -ýja (sy), ned.
nadávat (si pro sebe), reptat: co zasěj brčýš?; brčál sy cosy pot fúsy; **srov.** břlomtáť, drdlat' (sy), frflat', mrčat'
dok.: **nabrčat' sa; pobrčat' (sy); zabrčat'**
odvoz.: **brča** – viz tam; **nabrčaný (nazlobený); ubrčaný**
SSJČ (brčeti); ALJ; Bš

brd'isko, -a, s.
strmý svah; kopec, vrch; **srov.** grúň, hrb/hřb 2, kotár, krpál II
► Dnes se toto slovo užívá jen v pomístním názvu (viz příloha 2) – Brd'isko (Liptál).
SSJČ (brd; brdo); ALJ (brd, brdo); KJA VII (brdo, str. 112)

brdúcnút', -nu; -nú, dok.
strčit (do koho, čeho): brdúcnúl do ogara, aš spadl na zem
ALJ (v jiném význ.); Bš (jen brdúc)

brchat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned., **i ml.**
1. *vzpamatovávat se (z nemoci, ze škody aj.)*; *uzdravovat se*: brchali zme sa s teho cosy dlúho
2. *pospíchat (domů), mít se k odchodu*: brchaj sa už konečně dom!; **srov.** ponáhľat'sa
dok.: **zbrchat' sa** – k význ. 1: mosýš sa zbrchat', už nemožež byť chorý
odvoz.: **zbrchaný**
ALJ (i brchat); Bš (brchat sa)

brk, citosl.

frnk: slépka, brk přes plet

ALJ

brkat', -če/-á/ (3. jč.); -ců/-ajú, ned., i. ml.

prudce létat: naše slépky brců přes plet, mosíme jim přystřihnúť křídla

dok.: **brknúť** (*vzlétnout*); **odbrknúť** – viz tam

SSJČ (brkati – v jiných význ.); ALJ (i brkat); Bš; So (brkač – v jiném význ.)

brko, -a, s.

1. *střední osa ptačího péra*: husý brko

2. mn., expr. *údy*: přelámeš sy fšecky brka!

► Slovo „brko“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „brko“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA II-203; ALJ; Bš; SSJ

brlomta, -y, m.

expr. *ureptaný člověk*; *žvanil*: na stárý z něho býľ hrozný brlomta; *srov.* *borsuk*, *brča*, *drdloň* (*drdlat* (sy)), *hrč/hrča* I 3, *mrča*, *mrčala* (*mrčat*)

ALJ

brlomtat', -cu/-ám; -ců/-ajú, ned.

expr. *nesrozumitelně mluvit*; *mumlat*, *reptat*: brlomce sy cosy pod nos; neuhoví mu, na fšecko

brlomtá; *srov.* *blabotat* 2, *brčat* (sy), *drdlat* (sy), *džagotat* 2, *gagotat* 2, *frflat*, *mrčat*

dok.: **nabrlomtat' sa**; **zabrlomtat'**

odvoz.: **brlomtáňi**; **brlomta** – viz tam

ALJ (i brlomtat); Bš (brlomtat); Kt (brlomtit)

bronzák, -a, m.

hřib bronzový (*Boletus aereus*): bronzáky rostú na kraju bóřý

ALJ (v jiném význ.)

brtce, -a, s.

rozporka (*část vah vozu*): d'elávali zme brtce s tfrdého dřeva

SSJČ (brdce); ČJA III-139; Bš (brdce); So (brco); Vo (brce)

brúček, -čka, m.

také ve spoj. **sfatojánský brúček** *světluška*: hle, brúčky sfít'íja

odvoz.: **brúčýnek**

► Slovo „brúček“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „brouček“ uvedeno více významů.

SSJČ (brouček); ČJA II-46; ALJ (brúček – v jiných význ.; brouček)

brunclek, -a, m.

vesta (*součást mužského kroje*): bruncleg býľ prošývaný ozdobným stehem; *srov.* *kordulka*

SSJČ (brunclek, brunclek); ALJ; Bš

bryja, -e, ž.

rozvařené švestky na povidla: přý vaření trnek sa d'ecká dycky t'ěšyľy na bryju

ALJ; BŠ; So (,jídlo z rozvařených jablek‘)

břáňat’, -ám; -ajú, ned.

1. (*něčím*) *tlouct, řinčet*: d’eka břáňajú skřydla (*pokličkami*)

2. expr. *hrát na hudební nástroj, bříňkat*: tata břáňá na kytaru

dok.: **nabřáňat’ (sa)**; **vybřáňat’** (expr. *dát někomu pár facek*): vybřáňál ogarovi, že přyšěl neskoro dom

odvoz.: **břáňání**

ALJ (i břáňat); BŠ (břáňat)

březa, -e, ž.; i ml.

bříza: naša breza u baráka rychlo roste; d’eka na jaře chytały z brezy březový ščávu

odvoz.: **březyc**a – viz tam; **březyna** (*březový háj*); **březák** – viz tam; **březový**

ALJ; So; SSJ (breza)

březák, -a, m.

kozák březový (Boletus scaber): ten březág mjěl uzavřenú hñedú hlavu

SSJČ; ČJA II-90; ALJ; BŠ; Kt (v jiném význ.)

březyca, -e, ž.

1. *mladá bříza*: doněsl sem březyc na topění

2. *březí kráva*

ALJ (březica); BŠ (březica – ve význ. 1)

břuch, -a, m.; i ml.

břicho: cosy ňa bolí břuch; škfrčý ňe v břušě; ve spoj. **hore břuchem** (*být mrtvý*); ♦ s takéj práce byh břucha bolění dostál (*nemůžu se na takovou špatnou práci ani dívat*); srov. bachor 2

odvoz.: **břúšek**; **břušysko**; **břuchál** – viz tam; **břuchaňa** – viz tam; **břuchažmání** – viz tam;

břuchatý

SSJČ (břicho, břuch); ČJA I-50; ALJ; So; Vo (břoch)

břuchál, -a, m.

expr. *břichatý, tlustý muž*: ten strýdz je pjekný břuchál, nemože sy aňi boty obuť; srov. bagón 2, bachor 3, bachrál (bachor), bečka 4, cfek 2

ALJ; BŠ (břuchál’)

břuchaňa, -e, ž.

1. expr. *břichatá, tlustá žena*; srov. bachraňa (bachor), bachyňa 2.

2. *ruční pila užívaná při kácení stromů, břichatka*: na břuchaňi sa mje ułomíł zup; srov. hrbaňa 2, šrákovica

břuchažmání, -í, s.

křeče v břiše, zažívací potíže: mám jakěsy břuchažmání, enom lécu na záchot; srov. žmání

břýla, -y, ž.

ploché kámen užívaný nejčastěji ke stavebním účelům n. k výrobě brousků, břidlice: z břýly sa dělajú na osělky rášky

odvoz.: **břýlka**

ČJA II-122 (břidla – ‚střešní krytina‘); ALJ (i břila); BŠ (břila); So

bučník, -a, m.

mladý bukový les: v bučníku sú samé rovné buky

ALJ (i bučník)

bugál, -a, m.

1. (dříve) *džbán*, z něhož se pilo při pitkách; láhev o obsahu 1,5 l.

2. *velký hrnek*: udeřám sy čaj do bugála

ALJ; Kt (bugál – ve význ. 1)

buchta, -y, ž.

1. **i ml.** *sladké pečivo (kynuté i nekynuté), koláč*: jakú buchtu mám v nedělu upéct? – Upeč třeba štrúdle

2. expr. *ženské přirození*: ta má pořádnú buchtu; **srov.** *pipina 2; lulín, šulín 1, zvonek 4*

3. expr. *bouchanec, rána pěstí (do zad)*; **srov.** *baňa I 3, fláganec 2, lépanec (lépat)*

4. živ. os. expr. *pohodlný, dobrácký člověk; označení děvčete, ženy*: ty naše buchty ve škole

odvoz.: **buchetka** – význ. 1: vezmi sy nejakú buchtku; upekla sem japkuvú buchtku a dała sem jim

► Slovo „buchta“ užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „buchta“ uvedeno více významů.

SSJČ; ALJ; ČJA I-100 (‚knedlík‘), I-201 (‚nevypalovaná cihla‘); BŠ (buchetka; buchty); So (ve význ. 1 a 3); SSJ

buják, -a, m.

1. *býk*

2. expr. *živý, bujný člověk*: ten buják sa mosý na každěj muzyce porvat

SSJČ (ve význ. 1); ALJ (ve význ. 1); BŠ (ve význ. 1); Kt (bujan – ve význ. 2); SSJ (bujak – ve význ. 1)

búlat, -ám; -ajú, ned.; **bulačyt**, -ým; -ýja, ned.

vynechávat směny, nechodit do práce: búlaš prácu; načysto bulačýš; **srov.** *falutovať, flágať (sa), hñilačyt*

dok.: **zbúlat**: bjehem týdňa zbúlál tŕy smjeny

odvoz.: **bulka** (*vynechaná směna*); **bulač** (expr. *kdo vynechává směny*), **srov.** *falut/faluta, flágač*

ALJ; Kt (búlat – ‚kácet stromy‘); So (bulač)

burčák, -a, m.

jablečný kvasící mošt: domácí burčák kfasý šest týdnů; **srov.** *bekoš 1, rybízslák 2*

SSJČ; ALJ; BŠ

búřyt, -ým; -ýja, ned.; **i ml.**

1. *bouchat, tlouci*: búřýť sem na súseda, ad' nám ide pomocť

2. -ý (3. jč.) *hřmět*: ceľú nodz búřýľo

dok. **nabúřyt sa** – viz tam; **vybúřyt (sa)**; **zabúřyt**

odvoz. **búřka; búření**

► Ve sledované oblasti se synonymum „hřmět“ neužívá (k 2. význ.). Slovo „búřyt“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „bouřiti“ uvedeno více významů.

SSJČ (bouřiti); ALJ (i búřit, búřit); BŠ (búřit); So (buřýč – ve význ. 1); SSJ (búřit)

bútor, -a, m., **bútora**, -y, m.

expr. *hřmotný člověk, hromotluk*: je to taký bútor, nevleze sa ani do gatí; **srov.** bembek, galgán, gengela, halama, heblo 2, múcala, ráhno 2
ALJ (bútor)

býčák, -a, m.

inseminátor: bjehá sa nám kráva, mosýme poslať pro býčáka

ALJ; Bš (byčák – v jiném význ.)

býčyt' sa, -ý sa (3. jč.); -ýja sa, ned.

jalovět, divočit (o krávě)

dok.: **zbýčyt' sa**: kráva sa nám zbýčyla, dali zme ju na porášky

ALJ (býčit' – v jiném význ.)

byť, su; zme, ned.

1. *být (sloveso sponové)*: ♦ bylo na vidíku (*bylo zřejmé*); bylo ňe haňba (*stydno*); něni ináč (*nic jiného nezbyvá*); to něni harasné (*za moc to nestojí*)

2. je (3. jč.) *jmenovat se*: jag je mu? – Jemu je Toneg a jí je Rozýna; **srov.** opisovať sa, praviť 2

► Slovo „byť“ se jinak užívá shodně se spisovnou češtinou, v SSJČ je u slova „býti“ uvedeno více významů. SSJČ (býti); ČJA V-362 (konstrukce – je mu ...); ALJ; Bš (byt); So (byč)

býváň, -í, s.; **i ml.**

bydlení, byt: mlaďí majú pječné býváň

ALJ (bývání, bívání); Kt (bývání)

bývat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

1. nás. *k být*: bývá často u suseda; bývá s ňú každý deň

2. *bydlet*: její cěrka bývá na Fset'íne; bývajú z rodičama

odvoz.: **býváň** – viz tam

SSJČ (bývati); ČJA I-185 (,bydlet'); Bš (bývat); So (byvač – ,bydlet'); SSJ (bývat¹ – ,bydlet')

bzúňat', -á (3 jč.); -íja, ned.

bzučivě znít, bzučet: kole náz bzúňá fčela; ose bzúňajú

odvoz.: **bzúňání**

ALJ (bzúňat' – v jiném význ.; bzunět); Bš (bzunět)

bzd'ina, -y, ž.

1. *pšouk*: púščáž bzd'iny; ♦ je slabý/bledý jag bzd'ina

2. expr. *slabý člověk*

3. *trocha, málo*: byla teho enem bzd'ina

SSJČ (bzdina – ve význ. 1); ALJ (i bzdina); Kt (bzdina – ,skoro nic'); Vo (ve význ. 2)

bzd'it', -ím; -íja, ned.

pouštět větry, pšoukat: ty sy dobrý bzd'och, bzd'íš celý deň; **srov.** róchať 5, srať 4

dok.: **zabzd'it'**; **srov.** hřcnúť sy (hřcnúť), strúhnúť sy (strúhnúť), usrať sy, zasrať (srať), uvaliť sy 3 (uvaliť)

odvoz.: **bzd'ina I** – viz tam; **bzd'och** (expr. *prd'och*); **zabzd'eňí**

► Slovo „bzd'it'“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „bzdít“ uvedeno více významů.

SSJČ (bzdít); ALJ (i bzd'eť, bzd'et, bzdět); Vo (bzd'it – ,slabě topit')

C

cabrat', čabrat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

vylévat, rozlévat vodu: cabráš po zemi, je tu plno vody

cabrat' sa, čabrat' sa

máchat se, brouzdat se ve vodě: děcka sa zasěj cabrajú f potoce; čabrali sa ve studánce; **srov.**

čápat' sa (čápat'), čfáchat' sa (čfáchat')

dok.: **nacabrat'/načabrat'**: tys tady načabráł vody; **vycabrat'/vyčabrat'**

odvoz.: **cabráň/čabráň; nacabraný**

ALJ (i cabrat, čabrat); Bš (cabrat sa – v jiném význ.; cabřňat – „rozlévat vodu“); Vo (cébrat – „bryndat vodu“);

SSJ (cabrat' sa – v jiném význ.)

cagáň, -a, m.

dospívající chlapec; výrostek: s teho ogara už je taký cagáň; **srov.** čógavec, chaťáň, ogar/ogara 1, ohnáš

ALJ (cagáň, cagoň); Bš (cagoň); Kt (cagoň, cagor)

cahún, -a, m.

vytáhlý člověk; dlouhán: přyšěl k nám jakýsy cahún

ALJ; Bš (cahnoň, cahún)

cambřlat' (sa), -á; -ajú, ned.

houpat (se), kymáčet (se): kočyca cambřlať šnůrkú na okně; cambřláť sy nohama; **srov.** bloncat' (sa) 1, cyngélat' sa (cyngélat'), hongat' (sa), húšat' (sa), kombélat' 1

dok.: **docambřlat' (sa)**

odvoz.: **cambřláň**

ALJ (cambřlat - v jiných význ.); Bš (cambřľat – v jiném význ.)

cap, -a, m.; **i ml.**

1. *kozel*: obecní cap; na celěj d'ed'ine býł enom jeden cap; ♦ smrd'í jak cap; **srov.** košut; škop

2. expr. *nadávká muž*: dřívím sa temu starému capovi, že sa necháľ navést'

odvoz.: **căpek; capisko**

SSJČ (cap I); ČJA III-208; ALJ; Bš; So; SSJ (cap¹); KJA V (str. 174), VI (str. 90)

capa, čapa, -y ž.

expr. *velká noha*: máž velikú capu; také čapy, nemožu ři kúpid' boty; **srov.** dlapa, faja/fajka 3, klača, kot 2, kyta 2, rařica 2

odvoz.: **capisko/čapisko**

SSJČ (căpa, capa – „tlapa“); ALJ

cápanec, -nca, m.; **i ml.**

šlápota: neďeľaj ňe cápance po řej zemi, řčyl sem ju zetřeľa; **srov.** řápanec (řápat')

ALJ

cápat', -u; -ú, ned.; **i ml.**; expr.

1. *namáhavě, těžce kráčet*: Vojcek cápe venku ve sněhu; **srov.** hňápat' 1, šmatľat' 1, řápat' 1

2. *pleskat, bít (někoho)*: cápáľ ju po řyt'ři; **srov.** drúzgat' 3, chlópat' 1, róchat' 1, rúbat' 4, řóchat' 1, zúgat'

3. nenasytně jíst, cpát se: cápe fšecko dohromady, slatké aj slané; **srov.** cúhať, džgať (sa), futrovať sa (futrovať), gáblovať, gasat', hňápat' 2, róchať sa, ťápat' 3, valiť 4

dok.: **cápnúť'** – viz tam; **nacápat'** (sa) – viz tam; **roscápat'** (rozšlapat); **scápat'** – viz tam; **vycápat'** – k význ. 2; **zacápat'** (zašpinit)

odvoz.: **cápanec** – viz tam

ČJA I-189 (šlapat po umyté podlaže); ALJ (i cápat); Bš (cápat); SSJ

capina, -y, ž.; **i ml.**

hloupot, nesmysl; lumpárna: tata zasěj zmýšlá jakéasy capiny; **srov.** alotryja, baraňina 3, hľúpina, hľúpota 2

ALJ; SSJ (v jiných význ.)

cápnúť', -nu; -nú, dok.; **i ml.**

1. upadnout, spadnout: cápnuli zme na zem; **srov.** čfáchnúť 2, hrbúčnúť, hrcnúť, húčnúť 1, kfjácnúť, kohácnúť, mignúť 2, mlaščýť 2, pleščýť 2, róchnúť 3, rubnúť/rubnúť 3, řáchnúť, strúhnúť 3, šfácnúť, šlahnúť/šlažýť 2, zhrčat'

2. plesknout, udeřit (někoho): cápnúť ho po pašcece; **srov.** časnúť, čmahýcnúť, dýmnúť, dřýstnúť, flágnúť, flápiť, húčnúť 2, chlópnúť, chlopícnúť (chlópat'), kmásnúť, lépnúť, lisknúť/liščýť, mignúť 1, mlaščýť 1, ojať/ojmúť, pleščýť 1, rubnúť 2, smýknúť 2, strúhnúť 2, šfácnúť (šfácat'), šlahnúť/šlažýť 1, uderyť 1, uvaliť 3

3. šlápnout (někomu) na nohu: cápnúť ňe na nohu

ALJ (cápnúť, capnúť, cápnúť – ve význ. 1 a 2); Kt (ve význ. 2); SSJ (capnúť – ve význ. 1 a 2)

cárek, -rka, m.

ohrazené místo ve chlévě: uděľaj ve chlévje cárek pro ofce!

ČJA III-22 (chlívek pro vepře); ALJ; Bš; SSJ (cárok); KJA I (str. 76; 80)

cébit', -ím; -íja, ned.

1. plakat, brečat (o dítěti): to d'ěcko už zase cébí; **srov.** gébit'

2. expr. pršet: venku po celý božý deň cébí; **srov.** čápat' 2, mhlit', scat' 2, soplit' 2, srať 5, syčat' 2, syholit', valiť 8

dok.: **nacébit'** sa – k význ. 1

odvoz.: **océbený** (*uplakany*); **oceba** – viz tam

ALJ (cébit' (sa), cébit (sa)); Bš (cébit sa)

ced'ílko, -a, m.

cíp košile vyčnívající dítěti z kalhot: ced'ílko t'í leze z gat'í

ALJ (i cedílko); Bš (cedílko – v jiných význ.); Kt (cedílko)

céra, -y, ž.; **i ml.**

dcera: vaša céra sa bude vdávat?; **srov.** cérka 1, ďířka 1

odvoz.: **cérka** – viz tam; **cerena**; **cérčý** – viz tam

SSJČ (dcera); ALJ; Bš (cera); SSJ (dcéra)

cérčý, příd.; **i ml.**

1. vztahující se k cércce, dívčí: to sú cérčý šaty

2. ve spoj. cérčý pupek chlapec, který si rád hraje s děvčaty: ten váž malý ogara je enom s cérkama, je to taký cérčý pupek

cérka, -y, ž.; **i ml.**

1. *dcera*: naša cérka už je doma; **srov.** *céra*
 2. *nedospělá osoba ženského pohlaví, děvče*: ogařy sy hrajú s cérkama na skofku; **srov.** *ďířka 1*
 3. expr. *dospělá žena*: mosým to řéct' našym cérkám f práci; **srov.** *roba 1*
- odvoz.: **cérečka, cérenka, cěrča, cěrčysko**
 SSJČ (dcera – (d)cerečka, (d)cérečka); ČJA I-2 (,děvče'); ALJ; Bš

cezák, -a, m.

velký cedník: vytáhnu s kredenca cezág na łokše

odvoz.: **cezáček** (*malý cedník na čaj*)

ALJ; Bš; So (cedžak); Vo (ced'ák)

cfek, -a, m.

1. *druh uzeniny, špekáček*: kub ze štyry cfeky na opékání

2. expr. *tlustý muž, chlapec, dítě*: s teho ogara je dobrý cfek; **srov.** *bagón 2, bachor 3, bachrál (bachor), bečka 4, břuchál*

odvoz.: **cfeček**

► Slovo „cfek“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „cvek II“ uvedeno více významů.

SSJČ (cvek II); ALJ (i cvek); Bš (cvek – ve význ. 2 a v jiném význ.); Kt (cvek – ve význ. 1 a v jiném význ.)

cfíboch, -a, m.

druh jemného pečiva, piškot: upekla sem cfíboch, aby bylo neco na oťpoľedňa; **srov.** *bábufka 1*

SSJČ (cvíbach, cvíboch, cvíbak – ,suchar'); ALJ (i cvíboch aj.); So (cfíbak)

coby I, spoj.

1. *vyjadřuje účel; aby*: tetka ponáhla, coby přýšla skoro dom

2. *uvozuje substantivní doplněk; jako*: znál sem ho coby ogara; přýšěl k nám coby starosta opce

SSJČ (co III); ČJA V-345 (,aby'), V-357 (,jako' – doplněk); ALJ; Bš (co by); So (co by)

coby II, část.

záporná odpověď; ne: ále coby!

ALJ; SSJ (čoby)

cochvíla, přísl.

1. *za okamžik; brzy*: cochvíla přide dom

2. *často, pravidelně*: cochvíla ide g dochtorovi

ALJ (co chvíla)

cólka, -y, ž.

prkno široké jeden coul, tj. 2,54 cm (užívá se ve stavebnictví a tesařství): s cólek sa d'elávała dľáška

ALJ

cólštók, -a, m.

dřevěný skládací metr (užívá se ve stavebnictví a tesařství): zmejř sýľu řihľy cólštókem!

ALJ; So (colštók); SSJ

cosy, cosyk I, zájm., **i ml.**

1. *něco, co není blíže určeno*: cosy t'í povím; ♦ cosy sem cht'ela řédzd' a řidz dat'

2. označuje neznámý předmět; něco: d'ěcka, cosy sem vám kúpiła; ve spoj. **jakéśy cosy** (*něco*): ot súsetky donést jakéśy cosy; co to je? Jakéśy cosy
SSJČ (cosi); ALJ (cosi, cosik); Bš (cosi); SSJ (čosi¹)

cosy, cosyk II, přísl.

1. vyjadřuje neurčitost; nějak: cosy sem ho nemohla poznať; máčka sa ňe cosy zdrčła

2. vyjadřuje míru, množství; trochu: nemáme cosy peňes; su o cosy vječý neš ty; máčka sa ňe cosy zdrčła

ALJ (cosi, cosik); Bš (cosi); SSJ (čosi²)

crknút', -nu; -nú, dok.

nalít malé množství, kápnout: crkňi ňe slibovice

SSJČ (cvrknouti); ALJ (i crknút); Bš (crknút); So (crbnúč); SSJ (crknút')

cúd'it', -ím; -íja, ned.

1. čistit

2. expr. pít: cúď'íl každý deň s púlitra gořalky

cúd'it' sa, -í sa (3. jč.)

zbavovat se placenty (o dobytku); čistit se: ofca sa uš cúď'í; kráva sa cúď'ila celé oťpoľedňa

dok.: **vycúd'it' (sa):** vycúd'íl fšecko víno

ALJ (i cúdit); Bš (cúdit); So (cudžič – ve význ. 1); SSJ (ve význ.1)

cúfačky, přísl.

požpátku: cúfačky narazýť z vozem do plota

ALJ (cúfački); So (cófačku, cúfačku)

cúfat', - u/-ám; -ú/-ajú, ned., **i ml.**

1. couvat: pozor, auto cúfe!; **srov. curygať¹**

2. dělat ústupky

dok.: **cúfnút'; vycúfat':** vycúfát ot slubu; **zacúfat'** – k význ. 1

odvoz.: **cúfání; cuffy** (expr., **jen ml. zvratky**); **cúfačky** – viz tam

SSJČ (couvati, coufati); ALJ (i cúfat); So (cófač, cúfač); SSJ

cúhat', -ám; -ajú, ned.

expr. *hltavě jíst, cpát se:* cúhali do sebe ľokše; ♦ cúhá to do sebe jag do mjecha; **srov. cápať 3, džgať (sa), futrovať sa (futrovat'), gáblovať, gasať, hňápať 2, róchať sa, řápať 3, valiť 4**

dok.: **scúhat'**

odvoz.: **cúháňí**

ALJ (i cúhat); Bš (cúhat)

cuchma, -y, ž.

expr. *rozsuchaná, neupravená žena:* vid'ěl sem ho z jakúśy cuchmú; **srov. drchma**

SSJČ (cuchta, cuchna); ČJA III-84 (cuchna – ,zsuchaná sláma nesvázaná'); ALJ (cuchna); Kt (cuchna – ,ženská nehostodářská')

cuchmat', -mu; -mú, ned.

cuchat, muchlat; **srov. drchmať**

cuchmat' sa

expr. *muchlat se, mazlit se*: cuchmali sa desy za barákem; **srov.** *cycmať sa, drchmať sa (drchmať), hubákovat' sa, jebať 1, natáhať sa 2, obdeľávať 2, obírat' sa 2, optúlat' (sa), pocht'evať sa, šfrčkovat', ťuchmit' sa 2*
dok.: **scuchmať** (*zmuchlat*)

odvoz.: **cuchma** – viz tam; **scuchmaný** (*zmuchlaný*)

ALJ

cuklák, -a, m.

hřebík na přibíjení krytiny: fšecky cukláky mu vypadly s kapse

So (cuklak)

cukrové, -ého, s.

cukrářské výrobky; sladkosti: teta praviła, že mosý napéct' cukrové na Vánoce; d'ěcka sy doněšly s púťi cukrové

SSJČ (cukroví); ALJ; SSJ

cukruška, -y, ž.

hrdlička: čujež-ji? Cukruška cukruje, cukrú, cukrú

odvoz.: expr. **cukruša; cukrovat'**

ČJA III-251; ALJ; Bš

cumel, -mła, m.; **i ml.**

dětské šidítko; dudlík: to d'ěcko pořáď' řve, daj mu cumel; podaj ňe flašku s cumlem; ♦ je to slatké jak cumel

► Slovo „cumel“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „cumel“ uvedeno více významů.
SSJČ; ČJA I-26; ALJ; Kt (,opilec'); Vo (coml); SSJ (cumeľ)

curygat', -ám; -ajú, ned.

1. *couvat*: curygál sem s koňama do stodoły; **srov.** *cúfat' 1*

2. *vracet se*: curygaj dom!

dok.: **vcurygat'; zacurygat'**

odvoz.: **curyk** – viz tam

ALJ (i curikat); So (curykač – ve význ. 1); SSJ (curigat')

curyk, citosl.

vyjadřuje pobídku dobytku, aby couvl; zpět: hybaj, curyk Fuksa!

ALJ (curyk, curik)

cuzý, příd.

cizí: cuzý ludé; šag on něni cuzý

ČJA V-19 (cuzí); ALJ (i cuzí, cudzi aj.); Bš; SSJ (cudzí)

cycat', -á (3. jč.); -ajú, ned.

sát, zprav. mléko: to jahňacko nechce cycat'

dok.: **docycat'; nacycat' (sa)**

odvoz.: **cyckat' (sa); cycek** – viz tam

SSJČ (cicati); ALJ (i cicat', cicat); Kt (cickat); So (cycač); SSJ (cicat'); KJA VI (str. 144)

cycek, -cka, m.

1. *struk u vemene*; **srov.** *štrych*
2. expr. *ženský prs*: ta roba mjela také cycky
odvoz.: **cyckaňa** (expr. *žena s velkými prsy*)
SSJČ (cecek); ČJA III-177 (,struk‘); ALJ; Kt (cicek – ,struk‘); So (cycek)

cycmať sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

expr. *líbat se*; *mazlit se*: viděl sem jich, jak sa cymali na zábavje; **srov.** *cuchmať sa*, *drchmať sa* (*drchmať*), *hubákovat sa*, *jebať 1*, *natáhať sa 2*, *obďeľávat 2*, *obírat sa 2*, *optúlat (sa)*, *pochtěvat sa*, *šfrčkovat*, *ťuchmit sa 2*

dok.: **docycmať sa**

odvoz.: **cymáňí**

SSJČ (cicmat se); ALJ (cicmať, cicmat); Bš (cicmat se)

cycúr, -a, m.

proud vody; *pramínek*: lélo tak, že voda jim tékla cycúrem do syňe; **srov.** *járek 2*

odvoz.: **cycúrek**

ALJ (cicúr); Bš (cicúr); Kt (cicúrek)

cygán, - a, m.

1. *příslušník romské národnosti*: ♦ lže jak cygán

2. expr. *lhář*, *podvodník*: šag je to taký cygán prolhaný

odvoz.: **cygáňa**; **cygánek**; **cygánisko**; **cygoš**; **cygánka** – viz tam; **cygánský** – k význ. 1

SSJČ (cigán); ČJA I-77 (lhát; cigán – ,lhář‘), V-217 (cigán); ALJ (i cigán); Bš (cigán); So (cygan); Vo (cegán/cigán); SSJ (cigán, cigán²)

cygáňit’, -ím; -íja, ned.

lhát; *šidit*: necygaň ňel!; d’eka ňe velice cygáňíja

dok.: **nacygáňit’ (sa)**; **ocygáňit’**: tata mja ocygáňíl (*ošidíl*)

odvoz.: **cygáňení** (*lhani*); **cygánstfo** – viz tam

SSJČ (cikánit); ČJA V I-77 (cigánit); ALJ (i cigáňit’, cigáňit); Bš (cigánit); So (cygaňič); Vo (cegáňit/cigáňit); SSJ (cigánit²)

cygánka, -y, ž.

1. *příslušnice romské národnosti*

2. expr. *lhářka*, *podvodnice*

3. (zprav. mn.) *druh stromu, nebo tmavě červených jablek s růžovou dužinou*: u susedú na stromje dozrály cygánky; **srov.** *jadérňica*, *žňofka 1*

4. (zprav. mn.) *bačkora tmavé barvy sahající po kotníky (na knoflíky n. přezku)*: napršało ňe do cygánek; **srov.** *papuč/papuča 2*

odvoz.: **cygánečka**; **cygaňa**: cygaňa jedna (*lhářka*)

SSJČ (cigán); ALJ (i cigánka); Bš (cigánka – v jiných význ.); SSJ (cigánka¹ a ²)

cygánstfo, -a, s.

lež, *podvod*: to je od ňeho veliké cygánstfo

SSJČ (cikánstvo); ALJ (i cigánstfo, cigánstvo); Kt (cigánstvo); So (cyganstfo); SSJ (cigánstvo²)

cylindráky, -ú, pomn.

kamna na piliny se železnou vložkou: cylindráky hořely až do púnocy; **srov.** řezyňáky (řezyňy), vincek

cyngat', -ám; -ajú, ned.

zvonit, cinkat: cyngál mu nad hlavú klúčama; **srov.** cyngélat'

dok.: **zacynгат'**

odvoz.: **cyngání**

ALJ (i cingat', cingat); Bš (cingat); Kt (cingat – ,toulati se'); SSJ (cengat')

cyngélat', -ám; -ajú, ned.

zvonit, cinkat: krásy cyngélajú zvoncama; **srov.** cyngat'

cyngélat' sa

houpat se, kymáčet se; **srov.** bloncat' (sa) 1, cambřlat' (sa), hongat' (sa), húšat' (sa), kombélat' 1

dok.: **zacynгélat'** – k význ. 1

odvoz.: **cyngélání** (*cinkání*); **cyngélátko** (*zvoneček*)

ALJ (cingélat); Bš (cingélat)

cynknút' sa, -nu sa; -nú sa, dok.

expr. *opít se*: asy sa cynknút' desy v hospod'e; **srov.** dřýstnút' sa (dřýstnút'), dýmnút' sa (dýmnút'), fíknút' sa 3, nacápat' sa 3, nacmundat' sa 2, nacúd'it' sa, nadrat' sa 2, naglgat' sa 2, nalépat' sa, namést' sa 2 (namést'), natrubít' sa 2 (natrubít'), navalit' sa 2 (navalit'), nazyngat' sa 2 (nazyngat'), nažrat' sa 2, róchnút' sa 2, scápat' sa (scápat'), smýknút' sa (smýknút'), týsnút' sa 2, zrúbat' sa (zrúbat')

odvoz.: **cynknutý** (expr. *opilý*); **srov.** dřýstlý (dřýstnút'), dýmly (dýmnút'), fíknutý 2, nacmundaný 2, nacápaný, nacúdený, nadraný 2, naglganý 2, nachlámaný (chlámat'), nalépaný, nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrubený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý, scápaný (scápat'), smýklý 2, vzýty 2, zjatý 3, zrubaný 4

SSJČ (cinknouti – v jiných význ.) ALJ (cinknout – v jiném význ.)

cyrkulárka, -y, ž.

kotoučová pila: susedovi prasknút' řemeň u cyrkulárky

odvoz.: **cyrkula**

SSJČ (cirkulárka); ALJ (cirkulárka); Vo (cirkulka/cirkulka)

Č

čabrat' viz **cabrat'**

čáčfała, čáčfara, -y, m.

expr. *nemotora, lenoch*: Jaryn je taký čáčfała pomaťy; **srov.** kfak 2, zdechlina, zdechlák, zdechloň (zdechlý), zhňilák, zhňiloň, zhňilina, zhňilačysko (zhňilačyt')

ALJ (čáčvara); Bš (čáčvara)

čagan, -a, m.; **i ml.**

hũl s ohnutým držadlem; hũl vũbec: stařka mu dała čaganem, že přišěť neskoro dom; ♦ nech čagan viseť (*nech to býť*); hozd do domu, čagan do ruky; **srov.** kyjaňa, palica 2

odvoz.: **čagánek**; **čagaňisko**

SSJČ (čakan, čagan); ČJA I-59; ALJ; Bš; Kt (,vysoký člověk'); Vo; SSJ; KJA VII (str. 52; 62)

čachrovat', -uju; -ujú, ned.

1. *nepoctivě obchodovat*: co čachruješ s týma peňezama?

2. *vyměňovat věci*

3. **i ml.** *zmatkovat*: co zasěj čachruješ?

dok.: **vyčachrovat'**: cos to vyčachrováš?; **začachrovat'**

odvoz.: **čachry** (1. *nepoctivé obchody*, 2. *zmatky*)

SSJČ (čachrovat – ve význ. 1); ALJ (i čachrovat); SSJ (ve význ. 1 a 2)

čákat', -ám; -ajú, ned.

stříkat: nečákaj na mja!; *čákál* na mja, že sem byla celá mokrá; *čákáš*, dávaj pozor!; **srov.** *čápat'*

1, *čfáchat'* 2, *fíkat'* 1, *chfístat'*, *ščřkat'*

dok.: **čáknut'**; **začákat'**

odvoz.: **čákání**; **čákanec** (*stříkanec*)

ALJ (i čákat); BŠ (čákat)

čáknutý, příd.

1. *potrhlý*, *praštěný*; **srov.** *časnutý*, *fíknutý* 1, *gécnutý* 1, *mignutý* (*mignut'*), *pobúchaný*, *pošahaný*, *pošybaný*, *róchlý* 2, *řáchnutý* (*řáchnut'*)

2. *slabomyslný*: zdá sa ňe, že ten Bohúšeg je jakýs čáknutý; **srov.** *gécnutý* 2, *hlupkavý*, *pomjatený*

čančat' (sa), -ám (sa); -ajú sa, ned.; **i ml.**

zdobit (*se*), *parádit* (*se*), *krášlit* (*se*): co to čančáte?; jaksy dlúho sa čančala před zrcadlem

dok.: **načančat'** (sa): mosýme načančad' vánoční stromek; ty saz ále načančala, máš teho na sobje

odvoz.: **čančání**; **načančaný**

ALJ (čančat)

čapa viz **capa**

čapák, -a, m.

prudký déšť, *liják*: nechod' ven, je tam řádný čapák; **srov.** *pluta*, *úliv*

ALJ (v jiných význ.); BŠ (v jiných význ.); Kt (,silný, zavalitý člověk')

čápat', -pu; -pú, ned.; **i ml.**

1. *stříkat*, *šplíchat*: co tolik čápeš?; **srov.** *čákat'*, *čfáchat'* 2, *fíkat'* 1, *chfístat'*, *ščřkat'*

2. *pršet*: přet chfílú búřýlo a fčýl čápe; **srov.** *cébit'* 2, *mhlit'*, *scať* 2, *soplit'* 2, *srať* 5, *syčat'* 2, *syholit'*, *valit'* 8

čápat' sa

máchat se ve vodě: d'ěcka sa čápú ve vaňe; **srov.** *cabrat'* sa, *čabrat'* sa (*cabrat'/čabrat'*), *čfáchat'* sa

dok.: **načápat'**; **vyčápat'** – ve význ. 1; **začápat'** – ve význ. 1

odvoz.: **čapkat'** (sa); **čapotat'**; **čapák** – viz tam; **čápanec** (*stříkanec*)

SSJČ (čápat – ,těžce chodit, kráčet'); ALJ (i čápat); BŠ (čápat)

čarodeňica, -e, ž.

1. *čarodějnice*: přýde na t'a čarodeňica, jag nebudeš poslúchat'; **srov.** *bosorka* 1, *haladryja* 1, *haramija* 1, *stryga* 1

2. expr. *nadávká ženě*: čarodeňico, jedna!; **srov.** *bosorka* 2, *čava* 2, *darebňica* 2, *fúryja*, *haladryja* 2, *haramija* 2, *kača* 5, *kanalija*, *ludra*, *metla* 2, *mora* 2, *stryga* 2

ALJ; BŠ (čarodeník)

čáryť, šáryť, -ím; -íja, ned.; **i ml.**

1. *chodit od něčeho k němu*: tata čáry po chalupje; **srov.** bloncat 2, grejdít, lašovat, pabúcat sa, posmjetať sa, přesmrádat sa, zgtýňat 2

2. *toulat se po nocích*: zasez v nocy desy šáryť; **srov.** zbtúkat

odvoz.: **čáření/šáření**

ALJ (v jiném význ.); Bš (šářit – v jiném význ.)

čas, -u, m.

1. *čas, doba*: už je její čas

2. *počasí*: jaký čas kladú? (*jaké bude počasí?*); je pječný čas; ve spoj. **psý čas** (*špatné počasí*), viz **psý**

► Slovo „čas“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „čas“ uvedeno více významů.

SSJČ; ALJ; Bš (ve význ. 1); So; SSJ

časnúť, -nu; -nú, dok.

uhodit, praštit (někoho): čášť ňa palicú; **srov.** cápnúť 2, čmahýcnúť, dýmnúť, dřýstnúť, flágnúť, ftapiť, húcnúť 2, chlópnúť, chlopícnúť (chlópat), kmásnúť, lépnúť, lisknúť/liščyť, mignúť 1, mlaščyť 1, ojať/ojmúť, pleščyť 1, rubnúť 2, smýknúť 2, strúhnúť 2, šfácnúť (šfácat), šlahnúť/šlažyť 1, uderyť 1, uvaliť 3

odvoz.: **časnutý** – viz tam

ALJ (i časnúť); Kt (časnúť)

časnutý, příd.

potrhlý, praštěný: je časnutý přes palicu; **srov.** čáknutý 1, fíknutý 1, gécnutý 1, mignutý (mignúť), pojúchaný, pošahaný, pošybaný, róchlý 2, řáchnutý (řáchnúť)

čava, - y, ž.

1. *odrostlé děvče*; **srov.** drnda, hepa

2. expr. *nadávká ženě*: ty čavo jedna!; **srov.** bosorka 2, čarodeňica 2, darebňica 2, fúryja, haľadryja 2, haramija 2, kača 5, kanalija, ludra, metla 2, mora 2, stryga 2

ALJ (ve význ. 2); Bš (ve význ. 2)

čehľat' sa, -u/-ám sa; -ú/-ajú sa, ned.

otírat se, dřít se (o něco): čehľám sa, sfrbija ňa záda; kráva sa čehle o strom; **srov.** drhnúť sa 2 (drhnúť)

dok.: **očehľat' sa**

odvoz.: **čehľání** (*otírání se, odírání se*)

ALJ (čehľat sa); Bš (čehľat sa)

čeho, zájm.

co (při otázce): čujež ňa? – Čeho?; čeho sy žádáš?

ALJ; Bš; So

čepcovat', -uju; -jú, ned.

pohlavkovat: čepcujež ogara za každú hlúpinu

dok.: **načepcovat'**; **ščepcovat'**

odvoz.: **čepcování**

ALJ (i čepcovat); Bš (čepcovat)

čepěryt' sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

1. *natřásat, čechrat peří*: slépky sa čepěryja

2. expr. *natřásat se, předvádět se (o člověku)*; ♦ čepěryť sa přede mju jak kohút

3. expr. *žlobit se, rozčilovat se*

odvoz.: **čepěření**

SSJČ (čepěřiti se – ve význ. 1 a 3); ALJ (i čepěřit); Bš (čepěřit sa – ve význ. 2)

černý, černý, příd.

1. ve spoj. **černá/černá malina ostružina**: na Grúňi rostú černé maliny

2. ve spoj. **černý/černý kořen kostivál lékařský** (*Symphytum officinale*): černý kořen vytahuje hñis

SSJČ (černý); ČJA II-97 (ve význ. 1); ALJ; Bš (v jiných význ.); Kt (ve význ. 1); So (černý – ve význ. 2)

černica, -e, ž., (zprav. mn.)

druh stromu, nebo tmavého plodu třešně: strýdz doněsť košýk černic, upeču vám vdolek; **srov.** *bjelica 1, drobňica, křupa 2, vrapčynka*

SSJČ (černice); ČJA II-96 (,borůvka'), II-97 (,ostružina'); ALJ; Bš; Vo (,ostružina'); SSJ (,ostružina')

česnekačka, -y, ž.; **i ml.**

česneková polévka, česnečka: neska zme mjeli na večeru česnekačku

odvoz.: **česnekajda**

ALJ; So (,česneková omáčka')

čet'ina, -y, ž.; **i ml.**

nařezané větve jehličnatých stromů, chvojí: tat'ka šel na čet'inu; donesu čet'inu na hrop; **srov.** *haľuzý, chabažd'í, chábí, krkošý*

odvoz.: **čet'inový**: čet'inový vjenec

SSJČ (četina); ČJA II-75; ALJ (i četina); Bš (četina); SSJ (čečina); KJA IV (str. 126; 132)

čfáchat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

1. *čvachtat, šplouchat*: čfáchá ňe v botách; ♦ čfáchá mu na maják (*leze mu to na mozek*)

2. *stříkat*: nečfáchaj po mje!; **srov.** *čákať, čápať 1, fíkať 1, chfistať, ščfkať*

čfáchat' sa

máchat se ve vodě: zasěj saz desy čfáchat' ve voďe?; **srov.** *cabrať sa/čabrať sa (cabrať/čabrať), čápať sa (čápať)*

dok.: **čfáchnúť** – viz tam

odvoz.: **čfáchání**

SSJČ (čvachtati, čváchati se); ALJ (čváchat', čváchat); Bš (čváchat); Kt (čvachat); So (čfachač; čfachač se)

čfáchnúť, -nu; -nú, dok.; **i ml.**

1. *stříknout, cáknout*: ogar po mje čfáchň vodu

2. *žbluňknout; spadnout, šlápnout (někam)*: čfáchnúť sem do kaľuže; **srov.** *cápnúť 1, hrbúcnúť, hřcnúť, húcnúť 1, kfjácnúť, kohácnúť, mignúť 2, mlaščyť 2, pleščyť 2, róchnúť 3, rúbnúť/rubnúť 3, řáchnúť, strúhnúť 3, šfácnúť, šlahnúť/šlažyť 2, zhrčať*

ALJ (čváchnúť, čvachnout); Bš (čvachnout – ve význ. 2)

čmahýc, citosl.

vyjadřuje prásknutí, bouchnutí: čmahýc koňa přes prdel!

čmahýcnúť, -nu; -nú, dok.

uhodit, praštit (někoho): čmahýcnúť ho krkošú přez lebeňu; **srov.** cápnúť 2, časnúť, dýmnúť, dřýstnúť, flágnúť, ffapit, húcnúť 2, chlópnúť, chlopícnúť (chlópat), kmásnúť, lépnúť, lisknúť/liščyť, mignúť 1, mlaščyť 1, ojať/ojmúť, pleščyť 1, rubnúť 2, smýknúť 2, strúhnúť 2, šfácnúť (šfácat), šlahnúť/šlažyť 1, uderyť 1, uvaliť 3

odvoz.: **čmahýc** – viz tam

čmel, -a, m.

čmelák (Bombus): jakýsy čmel ňa otravuje

► Slovo „čmel“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „čmel“ uvedeno více významů.
SSJČ; ČJA II-52; ALJ; So

čmigat', -ám; -ajú, ned.

1. *pikat (při hře na schovávanou)*: Janek čmigá za stodoľú; fčyl ideš čmigat' ty

2. expr. *zůstávat někde dlouho*: tata čmigáľ desy půľ dňa

odvoz.: **čmigáňi**

ALJ (ve význ. 1)

čmúřyt', -ým; -ýja, ned.

mhouřit oči: čmúřyť sem ocy přet slunkem; **srov.** žmúrat'

čmúřyt' sa

mračit se: co sa na mja tak čmúřýš?

dok.: **začmúřyt'**

ALJ (i čmúřit); Kt (čmurkat)

čnúť, čnu; čnú, ned.

číst (něco): umíť už čnúť?; co pjekného čneš?; **srov.** čýtat' I, řýkat' 3

dok.: **dočnúť**; **přečnúť**: prosým t'a, přečni mje neco

odvoz.: **čnúťi** (*čtení*)

ČJA IV-287, 390; ALJ; Bš

čočovica, čočkovica, -e, ž.

1. jen **čočovica** *čočka*

2. *čočková polévka*: nalěj ňe trochu čočkovice!

3. jen **čočovica** *čočka na kyselo*: čočovica z vajcem

odvoz.: **čočovička**

SSJČ (čočovice – ve význ. 1); ČJA I-97 (ve význ. 1); ALJ (i čočovice); SSJ (šošovica)

čógavec, -fca, m.

odrostlý chlapec, výrostek: súsedúv ogara je už veliký čógavec; **srov.** cagáň, chaťáň, ogar/ogara 1, ohnáš

ALJ; Bš (čogavec); Kt (čogavec – ,lezec')

čoľek, -a, m.

mlok (Salamandra): d'ecká vid'ety u studénky čoľka; **srov.** ščúr

ALJ; So (,pulec')

čopjet', -ím; -íja, ned.; **i ml.**

1. *sedět na bobku, dřepět*: d'ěcka čopíja za chaľupú

2. expr. *zdržovat se (někde, u něčeho)*: čopjět dľúho u jakéjsy práce; **srov.** lapjet'/łopjet'

dok.: **čopnúť' (sy)** – k význ. 1: ♦ Ančo, čopňi, četňíg ide! Anča čopľa, četňíg nígde (*posměšek*);

přýčopnúť' (sy) – k význ. 1

odvoz.: **čopjeňí**

SSJČ (čapat I); ČJA I-31; ALJ (čopět'); Bš (čapět, čopět'); So (čapječ; čapnuč); Vo (čupjet; čupnót (se))

čučný, příd.

smutný: súsed je jakýsy čučný

odvoz.: **čučno** (*smutno, úzko*): bylo ňe čučno, dyš ste tu nebyli; **srov.** tesknoba

ALJ (čučno); Bš (čučno)

čudák, -a, m.

expr. *divný člověk, podivín*: dycky sa chováľ jak čudák; **srov.** naturysta, pocháb, zjavec

ALJ; Bš; SSJ

čuňa, -e, ž.; **i ml.**

expr. *obličej; ústa*: chceš po čuňi?; dostanež na čuňu!; **srov.** gemba 2, huba 1, papula (papulovat'), paščeka

odvoz.: **čuňisko**

SSJČ; ALJ; Bš; Kt (,veliká huba, veliký nos')

čut', -ju; -jú, ned.

slyšet: čuješ-ji? – Nečuju; něňi čud' aňi vlastního slova

dok.: **počut'; učut'**

odvoz.: **počúvat'** – viz tam

SSJČ (čtí – v jiných význ.); ČJA I-46; ALJ (i čut); Bš (čut); So (čuč – v jiných význ.); SSJ

čýda, -y, ž.

řada: už je na mje čýda

ALJ (čída); Bš (čída)

čynk, citosl.

vyjadřuje cvrknutí: ♦ čyng okoľo jačka (*cvrknutí do důlku*)

čynkat', -ám; -ajú, ned.

cvrkat kuličky: čynkali zme kuličky do jačka

odvoz.: **čynk** – viz tam

čýsy, zájm. neurč.; **i ml.**

něčí: býľ tu pro ťa čýsy ogar; čý sú to gaťe? – Čýsy

SSJČ (čísi); ALJ (čísi); SSJ (čísi)

čýtat' I; -ám; -ajú, ned.

číst; čítávat: d'ěcka rády čýtajú kníšky o zbojníkoch; **srov.** čnúť, řýkat 3

dok.: **dočýtat'**

odvoz.: **čítání (čtení)**

► Slova „čítat' I, čnúť“ se užívají místo spisovného „číst“, srov. SSJČ (čítati I).

SSJČ (čítati I); ČJA IV-287, 390; ALJ; So (čítač); SSJ (čítat')

čýtat' II, -cu; -cú, ned.

1. *počítat, účtovať (něco)*: čýtaj, kolik to d'elá?; **srov.** rátat' 1

2. *počítat (s něčím)*: čýcu, že k nám přýde na objet

3. **(sy) počítat (si) léta, mít určitý věk**: cérečko, kolik sy čýcež rokú?

► Slovo „čítat' II“ užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „čítati II“ uvedeno více významů.

SSJČ (čítati II); ALJ (i čítat); BŠ (čítat); SSJ (čítat')

D, Ď

dáchnút' sy, -nu sy; -nú sy, dok.

1. *zdřímnout si*: nechceš sy na chvílu dáchnút'?

2. expr. *upít si alkoholu*: dáchnút' sy slibovice

SSJČ (dáchnout si – ve význ. 1); ALJ (dáchnout si – ve význ. 1)

dálava, -y, ž.

velká dálka, velká vzdálenost: Janeg za ňú jezd'íl takú dálavu

SSJČ; ALJ; BŠ (dál'ava)

daléj, přísl.

1. *vyjadřuje pokračování děje n. stupňování*: uš sa s ňím daléj nebudu otravovat'

2. *dále (na zaklepání)*: daléj!

ALJ; SSJ (ďalej)

darebný, příd.

1. *nehodný, špatný, zlý*: nebud' darebný!

2. *zbytečný, marný*: darebná práca

3. *churavý, neduživý*

4. *nepatrný, malý*: darebný kus pola

odvoz.: **darebňe** (*špatně, zle*): ud'elál tu prácu darebňe

► Z tohoto slova je odvozen také pomístní název (viz příloha 2) – Darebňa (Liptál).

SSJČ; ALJ (i darební); BŠ (ve význ. 3); So (darebňi – ,nesvůj'); SSJ (darobný – ve význ. 2)

darebňica, -e, ž.; expr.; **i ml.**

1. *rozpuštělé děvče, nezbedá*: nezľob ňa! Ty sy taká darebňica malučká; **srov.** ancyjáš, huncút, lancmón, nepodara

2. *špatná, zlobivá žena*; **srov.** bosorka 2, čarodeňica 2, čava 2, fúryja, haladryja 2, haramija 2, kača 5, kanalija, ludra, metľa 2, mora II 2, stryga 2

SSJČ (darebník, darebnice); ALJ (i darebnica); BŠ (darebnica – ve význ. 2); Kt (darebnica – ,maličkost')

dásno, -a; dásňa, s. (zprav. mn.)

dáseň: cosy mja bolíja dásňa, mosým g dochtorovi

ČJA I-47; ALJ; Kt (dáseň – v jiném význ.)

dávit', -ím; -íja, ned.

1. *zvracet, vrhnout*: dáviľa sem celú noc

2. *rdousit, dusit*: dávíť ňa kašel

► Ve sledované oblasti se synonyma ke slovu dáviť „zvracet“ (k význ. 1) a „škrtit“, „dusit“ (k význ. 2) dříve neužívaly.

dok. **rozdáviť** (sa) – k význ. 1; **vydáviť** – k význ. 1; **zadáviť** – k význ. 2: kuru nám cosy zadáviľo
odvoz.: **dávení** (zvracení); **vydávený**; **zadávený**

SSJČ (dáviti); ALJ (i dáviti); SSJ (dáviti¹ a ²)

d'ed'ina, -y, ž.; i ml.

1. *vesnice, obec; náves*: je to cérka z d'ed'iny; to sa moseľo stať u náz na d'ed'ine; ♦ stojíž jak sfatý za d'ed'inú (vykulený)

2. *venkov*: na d'ed'ine sa žyje ináč, než ve mjest'e

odvoz.: **d'ed'inka**; **d'ed'inský**: je to taký d'ed'inský ogar

SSJČ (dědina – ve význ. 1); ČJA I-184 (,vesnice'); ALJ (i dědina); Bš (dědina – ,vesnice'); Kt (dědina – ,náves'); So (džedžina); SSJ (dedina – ,obec')

delěj, přísl. (2. st.)

déle: nemožu u váz ostať delěj

ALJ

d'elný, příd.

pracovitý, výkonný: d'elný človjek

► Slovo „d'elný“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „d'elný“ uvedeno více významů.

SSJČ (dělný); ALJ (d'elní, dělný aj.); Bš (d'elný); Kt (dělní den – ,všední den')

dénko, denco, -a, s.

1. *zdrob. k dno*: praskľo nám dénko u škopka

2. *dno pokrývek na hlavu*

3. *dřevěná poklice*: zakryj ten kfaz dénkem

SSJČ (dýnko, dénko – ve význ. 1 a 2); ALJ; Bš (ve význ. 2 a 3); So (denko); KJA II (str. 102)

deska, -y, ž.; i ml.

1. *plochý předmět čtyřúhelníkového tvaru; deska*

2. *prkno*: podaj ňe tu desku, mosým opravid' d'úru f ploťe; nařežu sy desky na dľášku

3. *odhrnovačka (horní část radlice)*

odvoz.: **deščyca**; **desečka**; **deščyčka**

SSJČ; ČJA I-190 (ve význ. 2); III-39 (ve význ. 3); ALJ; Bš (ve význ. 2); So; Vo

d'íľčyť sa, -ý sa (zprav. 3. jč.); -ýja sa, ned.

stávat se dívkou, dospívat: ta naša cérka sa už d'íľčý

ALJ (d'íľčit'); Bš (dívčit); SSJ (dievčit' sa)

d'íľka, -y, ž.

1. *děvče*; **srov.** céra, cérka 2

2. *služebná, děvečka*: stařka mjela doma g ruce d'íľku, co jí pomáhala s pracú

odvoz.: **d'íľčyť sa** – viz tam

► Slovo „d'íľka“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „dívka“ uvedeno více významů.

SSJČ (dívka); ČJA II- 42 (,čejka'); III-7 (ve význ. 2); ALJ (i d'íľka, dívka); Bš (dívka – ve význ. 2); So (džifka – ve význ. 2)

dľábit', -ím; -íja, ned.

1. *tlačit*; *dusit*: **dľábíja** ňa boty ve špicy; **dľábí** ňa na prsách

2. expr. *mačkat*, *tisknout*; *škrtit*: zasěj **dľábíš** ty koťacka?

dok.: **podľábiť** – k význ. 2; **rozďlábiť** – k význ. 2; **vyďlábiť** (i *vymámit*, *vyloudit*); **zadľábiť** (i *zabít*); **zďlábiť**

odvoz.: **dľábení**; **podľábený**; **rozďlábený**; **vyďlábený**; **zadľábený**; **zďlábený**

ALJ (i *dľábit*); BŠ (*dľábiť*); Kt (*dľábit* – ve význ. 1)

dľapa, -y, ž.

expr. *velká ruka n. noha*: máž velikú **dľapu**, nemožu ťi kúpiť boty; **srov.** *čapa/čapa*, *faja/fajka* 3, *klača*, *kot* 2, *kyta* 2, *rařica* 2

odvoz.: **dľapisko**

SSJČ (*dľapa*); ALJ; BŠ (*dľapa* – ‚zvířecí noha‘); So (*dľap* – ‚ruka‘)

dľáška, -y, ž.

dřevěná podlaha: ve starěj chalupje zme nemjeli aňi **dľášku**

odvoz.: **dľáškový**: **dľáškový** suk

► Slovo „dľáška“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „dľážka I“ uvedeno více významů.

SSJČ (*dľážka* I); ČJA I-188; ALJ (i *dľážka*); BŠ (*dľážka*); KJA I (str. 56)

dľopa, -y, ž.

kopka sena: **dľopa** sena byľa už celá zhňilá; budeme skládat' seno do **dľop**

odvoz.: **dľopka**

ALJ; Kt (*dľopa*)

dneskaj, **neskaj**, přísl.

dnes: **dneskaj** sa cosy pomráká; **neskaj** valí celý deň

odvoz.: **dneskajšý/neskajšý**

SSJČ (*dnes*, *dnesky*); ČJA V-389; ALJ; BŠ (*dneskajší*)

dňiť sa, -ňí sa (3. jč); -íja sa, ned.

rozednívat se, *svítat*: v lét'e sa skoro **dňí**

SSJČ (*dňíti se*); ČJA II-151; ALJ (i *dňiť*); So (*dňič se*); SSJ (*dňiť sa*)

dobíjať, -íjá; -ajú, ned.

dorážet, *dotloukat*, *ubíjet k smrti*: **dobíjaľ** psa palicí

dok.: **dobit'** – viz tam

odvoz.: **dobíjání**

SSJČ (*dobíjeti*, *dobíti*); ALJ (*dobíjať* – v jiných význ., *dobíjeti*); BŠ (*dobíjať se* – v jiném význ.); SSJ

dobit', -ju; - jú, dok.

1. *utlouci*, *usmrtit (někoho)*

2. *zbít*, *ztlouct (někoho)*: škared'e ho **dobíť**; **srov.** *dodrúzgať*, *doráňať*

3. expr. *zničit (něco)*: tys tu tašku ále pječne **dobíť**

dobit' sa

expr. *zranit se*: **dobíť** sa přy fodbale; **srov.** *dodrúzgať sa* (*dodrúzgať*), *dokaličyť (sa)*, *dokandrasyť sa*, *doráňať sa* (*doráňať*), *dožebračyť sa*

odvoz.: **dobitý** (*dotlučený*, *zmlácený*, *zničený*)

► Slovo „dobit'“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „dobíti“ uvedeno více významů.

SSJČ (*dobíti*); ALJ (i *dobit'*); SSJ

docambřlat' (sa) viz **cambřlat' (sa)**

docycat' viz **cycat'**

docycmat' sa viz **cycmat'**

dočkat', -ám; -ajú, dok.

1. *počkat (na koho)*: dočkaj na mja!; ♦ dočkaj, přýde na t'a Očkaj (*Štěpán Bočkaj*)

2. (čeho) *vyčkat*: ♦ dočkaj času jako husa klasu (*všechno má svůj čas*)

SSJČ (dočkati se); ČJA I-60 (počkej); ALJ (i dočkat); Bš (dočkat se); Kt (dočkat); So (dočkač); SSJ

dočnúť viz **čnúť**

dočýtat' viz **čýtat'**

dodrhnutí' viz **drhnúť**

dodřýstat' (sa) viz **dřýstat'**

dodružgat', -ám; -ajú, dok.

expr. *ztlouct, zbit (někoho)*: dodružgál ju tak, že byla modrá; **srov.** dobit' 2, doráňat'

dodružgat' sa

expr. *zmrzačit se, zranit se*: spadl ze stroma a dodružgál sy rameno; **srov.** dobit' sa (dobit'), dokaličyt' (sa), dokandrasyt' sa, doráňat' sa (doráňat'), dožebračyt' sa

odvoz.: **dodružganý**

ALJ (i dodružgat – v jiném význ.); SSJ

dofčyl; dofčylška, dofčylšku, přísl.

doposud, doted': dofčylška ta práca neňi ud'elaná; **srov.** podnezdeň, poččyl

ALJ (i dofčilška, dofčilšku, dovčilška); Bš (dovčil'); So (dofčilejška, dofčilška)

dogáblovat' viz **gáblovat'**

dohřýt' sa, -hřeju sa; -hřejú sa, dok.

rozžlobit se, dopálit se: dohřýl sem sa na súseda, že ňe neuhnúl s pľotem

odvoz.: **dohřýtý**

SSJČ (dohříti); ALJ (dohřít, dohřít)

dohúkat', -ám; -ajú, dok.; **i ml.**

vylekat, vystrašit (někoho): ceľú ňa dohúkál; **srov.** dojančyt' (sa), dojašyt' sa, dolekat' (sa)

odvoz.: **dohúkaný**; **srov.** dojančený, dojašený, dolekaný

SSJČ (dohoukati – v jiném význ.); ALJ (i dohukat); So (dohukany)

dojančyt' (sa), -ým (sa); -ýja (sa), dok.

vylekat (se), polekat (se): dojančýl ho tak, že nevjed'ěl, čý je; zle sa dojančýl; **srov.** dohúkat',

dojašyt' sa, dolekat' (sa)

odvoz.: **dojančený**; **srov.** dohúkaný, dojašený, dolekaný

ALJ (dojančit', dojančit)

dojašyt' sa, -ým sa, -ýja sa, dok.

vylekat se, polekat se: dojašýl sa, že přýde o chaľupu; **srov.** dohúkat', dojančyt' (sa), dolekat' (sa)

odvoz.: **dojašený**: co sy taký dojašený?; **srov.** dohúkaný, dojančený, dolekaný
ALJ (dojašit)

dojít', -du; -dú, dok.; **i ml.**

přijít: došelz dom pozdě; gdy k nám dojdete na besedu?

► Ostatní významy slova „dojít“ se užívají většinou shodně se SSJČ, viz „dojít“.

SSJČ (dojít); ALJ (i dojít); BŠ (dojít)

dojka, -y, ž.

dojnice (kráva, ovce, koza): to je dobrá dojka

ČJA III-178 („nádobu na dojení mléka“); ALJ; BŠ; Kt; So; SSJ

dokaličyt' (sa), -ým (sa); -ýja (sa), dok.

expr. *zranit (se)*, *zmrzačit (se)*: ten ho dokaličýl!; dokaličýl sa při sekání dréf; **srov.** dobit' sa (dobit'), dodrúžgat' sa (dodrúžgat'), dokandrasyt' sa, doráňat' sa (doráňat'), dožebračyt' sa

odvoz.: **dokaličený** (*zmrzačený*, *zraněný*)

ALJ (dokaličit'); So (dokaličič, dokaličený); SSJ (dokaličit')

dokandrasyt' sa, -ým; -ýja, dok.

expr. *zranit se*, *zmrzačit se*, *potlouct se*: spadl ze střechy a dokandrasýl sa celý; **srov.** dobit' sa (dobit'), dodrúžgat' sa (dodrúžgat'), dokaličyt' (sa), doráňat' sa (doráňat'), dožebračyt' sa

odvoz.: **dokandrasený** – viz tam; **skandrasyt' sa**; **skandrasený**

dokandrasený, příd.

1. expr. *zničený*, *zmožený útrapami*; *dodělaný*: je s týh d'ceek celý dokandrasený; je dokandrasený s chlastu

2. expr. *zmrzačený*, *potlučený*: spadl z jadernice a je celý dokandrasený; **srov.** dobitý (dobit'), dodrúžganý (dodrúžgat'), dokaličený (dokaličyt'), doráňaný (doráňat'), dožebračený (dožebračyt')

dolansko, -a, s.; **i ml.**

dolní část obce: mosýme voďid' d'ecka až do dolanska, škořka je v dolansku; **srov.** hořansko
ALJ; BŠ; KJA VII (str. 88)

dolápat' viz **lápat'**

dolekat'(sa), -ám (sa); -ajú (sa), dok.; **i ml.**

vylekat (se), *polekat (se)*: dolekál ju, že sy málem hrčla do gatí; to sem sa dolekať!; **srov.** dohúkat', dojančyt' (sa), dojašyt' sa

odvoz.: **dolekaný**; **srov.** dohúkaný, dojančený, dojašený

SSJČ (dolekat se); ALJ (i dolekat)

dolíčyt' viz **líčyt'**

doliskat' viz **liskat'**

dolomán, -a, m.

dlouhý soukenný plášť orientálního typu (s kožešinou); **srov.** dubeňák

SSJČ (dolman); ALJ (i dolman, dolaman); BŠ (dolaman); SSJ (dolomán)

domajšek, -ška, m.

domov, rodiště

odvoz.: **domajšý**; **podomajšku** (*podomácku*): chodím podomajšku, f teplákoch

ALJ; Bš (domajší, domajško)

domést' viz **mést'**

domikát, donikát, -a, m.

druh polévky z uležené brynzy n. sýra, příp. tvarohu: náš stařík sy vařýval domikát

ALJ (domikát); Bš (domikát); KJA III (domikát – str. 52)

domíшат' viz **míшат**

domížd'it' viz **mížd'it'**

domjágat' viz **mjágat'**

domjázdřyt' viz **mjázdřyt'**

domrvit' viz **mrvit'**

dopchat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), dok.

pobodat (se, někoho), velmi (se) popíchat: Juru fčely dopchały; dopcháť sem sa v ostružyní

odvoz.: **dopchaný**: su celá dopchaná od růžý

ALJ (i dopchat)

dopízdřyt' (sa) viz **pízdřyt'**

d'opka, d'upka -y, ž.; i ml.

skvrna, tečka: mjeť d'opky na hubje

odvoz.: **pod'obaný**: býť pod'obaný f ksychťe od neštovic

ALJ (i d'obka, d'ubka); Bš (d'upka – v jiném význ.)

doplantat' (sa) viz **plantat'**

dopísat', -ám; -ajú, ned.

(na někoho) expr. *dotírat, obtěžovat (někoho)*: dopísať na ňho celý deň

ALJ (doplzat'); Bš (dopľzat')

doplut' viz **plut'**

dopozvýša, dopozvýšky, přísl.

do výše: obilé mu sahało až dopozvýša brady; **srov.** jagzvýša

doprášat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

(čeho) *doprošovat se (někoho)*: nechce sa ňe doprášať tfojej pomocy; budeš sa kohosy doprášať!

odvoz.: **doprášání**

ČJA II-183; ALJ (i doprášat); Bš

doprlit' (sa) viz **prlit'**

doproťifky, prísl.; **i ml.**

přimo proti: auto ňe vjeło doproťifky, ešče že sa ňidz nestało

dopřetku, přísl.; **i ml.**

na přední místo, dopředu: co sa tlačýž desy dopřetku?; **srov.** dozatku

ALJ (i dopředku); So

doráňat', -ám; -ajú, dok.

(někomu něco) expr. *zbit, ztlouct (někoho)*: doráňal mu chrbát; doráňal ho celého; **srov.** dobit' 2, dodrúzgať

doráňat' sa

expr. *zranit se, zmrzačit se*: spadł sem ze stroma a doráňal sem sy nohu; **srov.** dobit' sa (dobit'), dodrúzgať sa (dodrúzgať), dokaličyt' (sa), dokandrasyt' sa, dožebračyt' sa

odvoz.: **poráňat' sa; doráňaný; poráňaný**

ALJ (doráňat); Kt (doraňaný); SSJ

dorátat' viz **rátat'**

doróchat' viz **róchat'**

dorovnat' sa viz **rovnat' sa**

dorúbat' viz **rúbat'**

dorvat', -vu; -vú, dok.

expr. *roztrhat*: gdes tag dorváł tu košuľu?; pysko mu dorvało celé šaty

odvoz.: **dorvaný**

ALJ; So (dorvač)

dořečnovat' viz **řečnovat'**

dořehúňat' sa, dořehýňat' sa viz **řehúňat' sa, řehýňat' sa**

doscat' viz **scat'**

doskrékat', doškrékat' viz **skrékat', škrékat'**

doskuhýkat' viz **skuhýkat'**

doslepačyt' viz **slepačyt'**

došúkat' sa viz **šúkat' sa**

dosmýčyt' (sa), -ým (sa); -ýja (sa), **dosmýkat' (sa)**, -ám (sa); -ajú (sa), dok.

expr. *dotáhnout (se), dovléci (se) (něco)*: tata dosmýčýł drva na oheň; dosmýčýł ho za vlasy do sfjetnice; sotfa sem sa dosmýkala dom, jag ňa nohy bolély

odvoz.: **dosmýčený/dosmýkaný** (i *unavený*): s téj práce je už celý dosmýkaný

ALJ (dosmýčit, dosmýkat); So (dosmyčič se)

došfrlat' viz **šfrlat'**

doškňúrat' viz **škňúrat'**

doškrobat' viz **škrobat'**

doškřúpat' viz **škřúpat'**
došmárovat' viz **šmárovat'**
došmatlat' (sa) viz **šmatlat' sa**
došotržňat' sa viz **šotržňat' sa**
došpihlat' viz **špihlat'**
doštrochmat' sa viz **štrochmat' sa**
došúlat' viz **šúlat'**
došupkat' viz **šupkat' (sy)**
dotrckat' viz **trckat'**
dotrmázgat' sa viz **trmázgat' sa**
dot'uchmit' (sa) viz **t'uchmit' (sa)**
dovalit' viz valit'
doviglat' (sa) viz **viglat' (sa)**

dovířat', -ám; -ajú, ned.

důvěřovat: nedovířál mu v ničem; něni mu co dovířat'

ALJ; Bš

dovrzgat' viz **vrzgat'**

dovúle, přísl.

do sytosti, do libosti: natápát sa knedlí dovúle; ♦ mjeť teho dovúle

SSJČ (dovúle); ALJ

dovyslékat' (sa) viz **vyslékat' (sa)**

dozatku, přísl.; i ml.

na zadní místo, dozadu: sedni sy v auťe dozatku; **srov.** dopřetku

ALJ (i dozadku); So

dozglýňat' viz **zglýňat'**

dožebračyt' sa, -ým sa; -ýja sa, dok.

expr. *zmrzačit se; zranit si (něco)*: otec sa dožebračýl pry sekání dréf; róchla sem sebu na cest'e a dožebračýla sem sy rameno; **srov.** dobit' sa (dobit'), dodrúzgat' sa (dodrúzgat'), dokaličyt' (sa), dokandrasyt' sa, doráňat' sa (doráňat')

odvoz.: **dožebračený**

ALJ (i dožebračit)

dožýrat', ám; -ajú, ned.

zlobit, obtěžovat; škádlit, dobírat si (někoho): tato, nedožýraj ňa!

dok.: **dožrat'**

odvoz.: **dožraný (nazlobený)**: celý božý rog je na mja dožraný

SSJČ (dožirati, dožrati); ALJ (dožírat', dožírat); Bš (dožírat); So (dožirač se – ,mít starosti, trápení')

dožúvat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

1. expr. *hádat se (s někým), dohadovat se*: dožúvali zme sa se susedem.

2. *domáhat se (něčeho)*: dožúváť sa sfojeho poďíťu na chaľupje

odvoz.: **dožúváňi**

ALJ (i dožúvat); Bš (dožívat se); Kt (dožúvat se); SSJ

drabat', -u; -ú, ned.; i ml.

šťourat, rýpat (do něčeho, do někoho): nedrabaj do teho!; nedrabaj do ňho!; **srov.** gabat', špárat', zabřdat' (sy)

drabat' sa

hrabat se (v něčem); šťourat, rýpat se (v něčem): co sa drabeš f tých papíroch?; ♦ drabe sa f tem jag v hnoji/mrtfém v uchu; **srov.** frflat'sa (frflat'), frfňit' sa, ňúrat' sa (ňúrat'), špárat' sa, žďárat' (sa), žďúrat' sa 2

dok.: **vydrabat' (sa)**

odvoz.: **drabáňi**; **vydrabaný**

ALJ (i drabat)

drahy, drah, ž., pomn.

pozemek ležící ladem n. polní cesta vedoucí k pastvinám a lesům, na níž se také páslo: na draháh zme mjeli postavenú ofčý ohradu; poženež na drahy!

► Toto slovo se užívá také v pomístních názvech (viz příloha 2) – Drahy, Zadňi drahy (Lhota u Vsetína).

SSJČ (draha I); ČJA II-141; ALJ (i drahi, draha); Bš (drahy); SSJ (,cesta, chodník')

drahúcný, příd.

velmi drahý: nemože kúpiť pola, sú drahúcné

ALJ; Bš; So (drahucny)

drajfús, -a, m.

železná třínožka pod plech při pečení

ALJ; So (drajfus)

drapatý, příd.

drsný; vrásčitý: ♦ je drapatý jak struhadlo

ALJ (drapatí)

dratař, -a, m.

dráteník: ♦ chodí jag dratař (*rozedraný, neupravený*)

► Slovo „dratař“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „drátař“ uvedeno více významů.

SSJČ (drátař); ČJA II-173; ALJ; So

drdlat' (sy), -u/-ám; ú/-ajú, ned.

expr. *projevovat nespokojenost, reptat pro sebe, brblat*: zasěj drdleš?; **srov.** blabotat' 2, brčat' (sy), břlomtat', džagotat' 2, frflat', mrčat'

dok.: **nadrdat' (sa)**

odvoz.: **drdláňi**; **drdloň** (expr. *ureptaný člověk*), **srov.** borsuk, brča, břlomta, drdloň, hrč/hrča I 3, mrča, mrčala (mrčat'); **udrdlaný**: tata je dnež jakýsy udrdlaný

ALJ (i drdlat); Bš (drdlat); Kt (drdlaňa; drdlavý); SSJ

drhnúť, -nu; -nú, ned.

1. *čistit, mýť (něco)*: drhni tu zem řádhe!

2. *drát peří*: naše roby drhnú perry

drhnúť sa

1. *čistit se, mýt se*

2. *drít se, škrábat se*: drhnúť sa na zádoch; **srov.** čehľat sa

dok.: **dodrhnúť**; **podrhnúť** – k význ. 1; **vydrhnúť (sa)** (*vyčistit (se)*): mosým vydrhnúť zem
odvoz.: **drhnúťí**

► Slova „drhnúť, drhnúť sa“ se užívají zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „drhnouti“ uvedeno více významů.

SSJČ (drhnouti); ČJA II-200 („drát peří“); ALJ (drhnút); Bš (drhnút); So (drhnuč – ve význ. 1); Vo (drhluvat – drhnout len); SSJ (drhnúť¹)

drchma, -y, ž.

expr. *neupravená, rozcuchaná žena*: je to taková drchma; **srov.** cuchma

ALJ; Bš

drchmať, -u/-ám; -ú/-ajú, ned.

cuchat, muchlat (něco); **srov.** cuchmať

drchmať sa

expr. *muchlat se*: drchmáť sa s tú Poláščenú; drchmali sa desy venku; **srov.** cuchmať sa (cuchmať), cycmať sa, hubákovat sa, jebať 1, natáhať sa 2, obďeľavat 2, obírat sa 2, optúlat (sa), pochtěvat sa, šfrčkovat, ťuchmit sa 2

dok.: **rozdrchmať (rozcuchat)**; **zdrchmať (zcuchat, zmuchlat)**

odvoz.: **drchma** – viz tam; **zdrchmaný (zmuchlaný)**

ALJ (i drchmat); Bš (drchmat, drchmat se – v jiných význ.); Kt (drchmat, drsmať se – „škrábat se v hlavě“)

drľý, příd.

hbitý, čilý: na ty roby je ešte drľý; **srov.** gryčný 1, hypký, obrychtovaný, šchrčný

ALJ; Bš

drnda, -y, ž.

expr. *odrostlé děvče*: naša drnda šla na zábavu; **srov.** čava 1, hepa

SSJČ (v jiných význ.); ALJ; Bš („lehká žena“); SSJ („nadávka ženě“)

drňet, -í (3. jč); -íja, ned.

drnčet, řinčet: okna drňely přy búrce

SSJČ (drnět); ALJ (i drnět); Bš (drnět)

drobjač, -e, ž.

něco drobného, malého, drobotina: ty kuřacka sú také drobjač

ALJ (drobjas, drobjazg); Bš (drob´azg); Kt (drobiasko aj.); So (drobjazg)

drobňica, -e, ž., (zprav. mn.)

druh stromu, nebo drobného plodu třešně (zprav. planého): na téj plánce sú enem drobňice;

srov. bjelica 1, černica, křupa 2, vrapčynka

► Slovo „drobňica“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „drobnice“ uvedeno více významů.

SSJČ (drobnice); ČJA III- 84 (drobnice – „zcuchané zbytky slámy“); Bš (drobnica); SSJ (drobnice¹⁻³ – v jiných význ.)

dropčyt', -ým; -ýja, ned.

expr. *jít rychlým drobným krokem*: stařka dropčý dopředu; **srov.** šfácat' 2, trapcovat', trcat', valit' 5, zdyrvyat'

ALJ (drobčít', drobčít); Bš (drobčít'); Kt (drobit – v jiném význ.); So (drobič); SSJ (drobčít')

drpka, -y, ž.; **i ml.**

slabá opilost: došel sem k Tonckovi a už měl drpku; **srov.** hrafica, špica 3

SSJČ (drbka); ALJ (i drbka); Bš (drbka); Kt (drba, drbka)

drúbja, -jata, s.

mládě drúbeže: moračý drúbja

ALJ; Bš (drúb'a)

druška, -y, ž.

1. *přítelkyně, kamarádka*

2. *žena žijící s mužem ve společné domácnosti bez sňatku*: žyje enom z druškú

3. *družička (při svatebním obřadu)*: šla sem jí na sfaďbje za drušku

SSJČ (družka); ČJA I-15 (ve význ. 3); Kt (družka – v jiném význ.); So

drúzgat', -ám; -ajú, ned.

1. *louskat (něco)*: Tomež drúzgá ořechy

2. *lámat (něco)*

3. expr. *tlouct, bít (někoho)*; **srov.** cápat' 2, chlópat' 1, róchat' 1, rúbat' 4, řóchat' 1, zúgat'

dok.: **do**drúzgat' – viz tam; **po**drúzgat' (sa); **zdrúzgat'** (sa): celý sa zdrúzgál na skyjách

odvoz.: **po**drúzganý

ALJ (i drúzgat); Bš (drúzgat); SSJ (ve význ.2)

drvárka, -y; **i ml.**, **drvárňa**, -e, ž.

kůlna na dříví: odvez drva na táčkáh do drvárky; **srov.** kólňa, šopa

SSJČ (drvárna); ČJA I-212; ALJ; Bš (drvárňa); Kt (drvárka)

drvař, **drvař**, -a, m.

dřevorubec: drvařy sa v horáh velice nadřú

SSJČ (drvař); ALJ

drvo, **drvo**, -a; drva (1. mn.), dréf (2. mn.)

1. *dřevo*: to drvo je jakésy sukovité

2. *palivové dříví*: donez drva na potpař; tata d'elá v hoře drva

odvoz.: **dréfko**; **dréfco**; **drvénko**; **drveno** (*poleno*)

SSJČ (drvo); ALJ; Bš (dřevo); Vo (drvu/drvo)

držat' sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

dobře si vést: ♦ držat' sa hore (*pyšnit se, vyvyšovat se*)

► Ostatní významy slova „držat' sa“ se užívají ve shodě se SSJČ, viz „držeti se“.

SSJČ (držeti se); ALJ (i držat); SSJ (držat' sa)

drychmat', -mu; -mú, ned.

podřimovat, spát: drychmál u stoła celé otpoedňa

ALJ (drychmat, drichmat); Bš (drychmat); Kt (drychmat)

dřeňica, -e, ž.

sněhová vánice, *metelice*: nechod' ven, je tam řádná dřeňica; **srov.** *fujavica* (fújat'), *chlópaňica*, *metelica* (mést')

SSJČ (dřenice – v jiných význ.); ČJA II-162 („sněhová vánice“), III-24 (dřenice – „dřevěný trámek v podlaze stání“); ALJ (i dřenica); Bš (dřenica – „prkno na krytí stropu“); Kt (dřenica); Vo („dřevěný trámek v podlaze stání“); KJA VII („metelice“ – str. 150)

dřevjeňica, -e, ž.; i ml.

dřevěný domek: mosým zajíd' za tetkú, bývá f téj dřevjeňicy u potoka

SSJČ (dřevěnice); ALJ (i dřevěnica); Bš (dřevěnica); So (dřevjaňica)

dřýn, -a, m.

modřín: strýdz mjěl na Veslé také pječné dřýny

odvoz.: **dřýnový**: dřýnové drvo; dřýnová hora

SSJČ (dřín – v jiném význ.); ČJA II-71 (dřín); ALJ (dřín); Bš (dřín); KJA IV (str. 124)

dřýstat', -ám; -ajú, ned.

1. *mít průjem (zejména o dobytku)*: kráva s teho dřýstá

2. expr. *hloupě mluvit*, *žvanit*: celý deň dřýstat o ničem; **srov.** *blabotat* 1, *hňest'* 2, *lepotat'* 1, *mjást'* 2, *plantat'* 3, *plkotat'*, *řápat'* 2, *valit'* 3, *žvachlat'*

dok.: **dodřýstat'** (sa) – k význ. 1

odvoz.: **dřýstání** (*žvanění*); **dřýstačka** (*průjem*); **dřýstanec** (*lejno*)

ALJ (dřístat, dřístat'); Kt (dřístat); So (dřýstač; dřýstačka)

dřýstnúť, -nu; -nú, dok.; i ml.

expr. *udeřit (někoho)*, *dát facku*: ten chľab ňe takú dřýstľ, že sa ňe nohy uvézly; dřýstľ mu fest;

srov. *cápnúť* 2, *časnúť*, *čmahýcnúť*, *dýmnúť*, *flágnúť*, *fřapiť*, *húcnúť* 2, *chlópnúť*, *chlopícnúť* (*chlópat'*), *kmásnúť*, *lépnúť*, *lisknúť/liščyť*, *mignúť* 1, *mlaščyť* 1, *ojat'/ojmúť*, *pleščyť* 1, *rubnúť* 2, *smýknúť* 2, *strúhnúť* 2, *šfácnúť* (*šfácat'*), *šlahnúť/šlažyť* 1, *uderyť* 1, *uvalit'* 3

dřýstnúť sa

expr. *opít se*: Joža sa dřýstnúť desy v Liptáli; **srov.** *cynknúť sa*, *dýmnúť sa* (*dýmnúť*), *fíknúť sa* 3, *nacápat'* sa 3, *nacmundať sa* 2, *nacúdiť sa*, *nadrať sa* 2, *nagľgať sa* 2, *nalépat'* sa, *namést'* sa 2 (*namést'*), *natrubit'* sa 2 (*natrubit'*), *navalit'* sa 2 (*navalit'*), *nazyngať sa* 2 (*nazyngať*), *nažrat'* sa 2, *róchnúť sa* 2, *scápat'* sa (*scápat'*), *smýknúť sa* (*smýknúť*), *týsnúť sa* 2, *zrúbat'* sa (*zrúbat'*)

odvoz.: **dřýstľý** (expr. *opilý*): súsed je dřýstľý; **srov.** *cynknutý* (*cynknúť sa*), *dýmľý* (*dýmnúť*), *fíknutý* 2, *nacmundaný* 2, *nacápaný*, *nacúďený*, *nadraný* 2, *nagľganý* 2, *nachľamaný* (*chlámat'*), *nalépaný*, *nametený* 3, *naróchaný* 4, *naťatý*, *natrubený* 2, *navalený* 4, *nazynganý* 3, *nažraný* 2, *róchlý* 3, *rúbľý*, *scápaný* (*scápat'*), *smýkľý* 2, *vzyťý* 2, *zjatý* 3, *zrubaný* 4

ALJ (i dřístnúť, dřístnúť); So (dřýstnuč – v jiném význ.)

dřýt', -u; -ú, ned.

1. *odírat*, *rozdírat*

2. *těžce pracovat*; **srov.** *hampasyť sa*, *hrdliť sa* 3/*hrdlovať sa* (*hrdliť*), *krpačyť sa*, *mordovať sa* (*mordovať*), *natáhať sa* 1, *žebračyť sa*

3. –e (3. jč.) *foukat a sněžit*: venku dře tak, že sa tam nedá ít'; **srov.** *chlópat'* 2, *lápat'* 1, *mést'* 3

odvoz.: **dřeňica** – viz tam

► Slovo „dřýt“ užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „dřítí“ uvedeno více významů.

SSJČ (dřítí); ALJ (dřít', dřít); Bš (dřít – v jiném význ.); Kt (dřít – ve význ. 3)

dubeňák, -a/-u, m.

ovčí kožich hnědé barvy: měl sem dubeňák ušitý ze šesti ořechových koží; **srov.** dolomán
SSJČ; ALJ; Bš; Kt (dubňák)

dúlit', -ím; -íja, ned.

1. *hltať, lačně pít (zejm. u dětí)*: co to dúlíš?; **srov.** glgat' 1, chlámat' 1, chlpat' 2, tochat'

2. expr. *opíjet se*: dúlil dobře; **srov.** glgat' 2, chlámat' 2, stópat' 2

dok.: **nadúlit'** (sa); **vydúlit'**: vydúlit' za půl hodiny s půl litra slibovice

ALJ (i dulit)

d'upka viz **d'opka**

dvérca, -ý, **dvérka**, -rek, s., pomn.

dveře, dvířka, vrátka: dvérca ot kurníku sú celé poľámané

odvoz.: **dvérečka**

SSJČ (dverce, dverka); ČJA III-29 (,vrátka v plotě'); ALJ; Bš (dvérca); So (dverka); Vo (dvířka)

dvojky, -jek, ž., mn.

dvojčata: hle, to sú pječné dvojky!

ČJA I-21; ALJ; Bš (dvojka, dvojky)

dýmnút', -nu; -nú, dok.

expr. *udeřit (někoho), dát facku*: takú ti dýmnu, že sy sedneš; **srov.** cápnút' 2, časnúť, čmahýcnút', dřýstnúť, flágnút', flapit', húcnút' 2, chlópnút', chlopícnút' (chlópat'), kmásnút', lépnút', lisnúť/liščit', mignút' 1, mlaščit' 1, ojať/ojmút', pleščit' 1, róchnút', rubnúť 2, smýknút' 2, strúhnút' 2, šfácnút' (šfácat'), šlahnúť/šlažit' 1, uderyť 1, uvaliť 3

dýmnút' sa

expr. *opít se*: dýmł sa na hodovej zábavje; **srov.** cynknút' sa, dřýstnúť sa (dřýstnúť), fíknút' sa 3, nacápat' sa 3, nacmundat' sa 2, nacúdiť sa, nadrat' sa 2, naglgat' sa 2, nalépat' sa, namést' sa 2 (namést'), natrúbiť sa 2 (natrúbiť), navaliť sa 2 (navaliť), nazyngat' sa 2 (nazyngat'), nažrat' sa 2, róchnút' sa 2, scápat' sa (scápat'), smýknút' sa (smýknút'), týsnút' sa 2, zrúbat' sa (zrúbat')

odvoz.: **nadýmit' sa** (expr. *opít se*); **dýmł** (expr. *opilý*), **srov.** cynknutý, dřýstlý, fíknutý 2, nacmundaný 2, nacápaný 3, nacúdený, nadraný 2, naglganý 2, nachlámaný (chlámat'), nalépaný, nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrubený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý, scápaný (scápat'), smýklý 2, vzýtý 2, zjatý 3, zrubaný 4

SSJČ (dýmati, dýmnouti – v jiném význ.); ALJ (i dýmnút); Kt (dýmnút)

džagotat', -cu/-ám; -cú/-ajú, ned.

1. *vydávat štěbetavé zvuky (o husách a kachnách)*: čuju desy huse džagotat'; **srov.** gagotat' 1, gégať 1

2. expr. *mluvit rychle, nesrozumitelně, hloupě*: džagoce jakésy nesmysly; **srov.** blabotat' 2, břlomtat', gagotat' 2

odvoz.: **džagotáňi**

SSJ (džavotat' – štěbetat)

džgat', -ám; -ajú, ned.

1. *cpát, tlačit (něco)*; **srov.** pchat' 2

2. (sa) expr. *jíst, cpát se*: džgáz do sebe tlačenu; ♦ džgá to do sebe jag do mjecha; **srov.** cúhať, futrovať sa (futrovať), hňápat' 2, gábľovať, gasat', róchať sa (róchať), ťápat' 3, valiť 4

dok.: **nadžgat' (sa)**: nadžgál sem seno do mjecha; nadžgál sy plné kapsy peňes; nadžgál sa jitrnicama

odvoz.: **nadžganý**: nadžganý polštář

SSJČ (džgat, žgat); ALJ (i džgat); Bš (džgat); Kt (džgat – ,píchat'); SSJ

džygat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.

bodat, píchat

dok: **džygnút' (sa)**: džygla ňa fčela; džygl sem sa o drád na plot'e

odvoz: **džygańi; džyganec (píchanec); džygnutý**

SSJČ (džgat, džgnout); ALJ (džigať, džigat); Bš (džigat, džignút, džiganec); Vo (džigat, džignót)

E

enem, enom I, přísl.; **i ml.**

*vyjadřuje n. zdůrazňuje omezení, vymezení; jenom, pouze: stavíť sem sa u Kupčákú. Doma býť enem Jura; otec sa v ňem enom viďí; ve spoj. **enem/enom tak (málo oblečený n. vůbec neoblečený)**: neska je venku pjekňe, možež íd' enom tak*

SSJČ (jenom I); ČJA V-254 (eště, enom), V-406 (,jenom, pouze'); ALJ; Bš; So

enem, enom II, část.; **i ml.**

zdůrazňuje jádro výpovědi; jenom: enom sa vrad' dom!

SSJČ (jenom II); ČJA V-254 (eště, enom); ALJ

enemže, enomže, spoj.; **i ml.**

vyjadřuje odporovací význ. poměr; jenomže, jenže: otevřel bych ti dveře, enemže nemožu najít' klúče od baráka

SSJČ (jenomže); ČJA V-254 (eště, enom), V-335 (,než, jak'); ALJ

englický, příd.

anglický: englická zahrada

odvoz.: **englicky**

ALJ

esy, esli, estli I, spoj.; **i ml.**

1. připojuje vedlejší větu podmínkovou; jestli: esli ňa budeš pekliť, toš sa nebudež d'ívad' na televizu!

2. uvozuje odpověď na závislou zjišťovací otázku; jestli, zda: nevím, estli zutra přýdu

SSJČ (jestli I, II); ČJA V-254 (eště, enom), V-341 (ve význ. 2); ALJ; Bš; So (eši)

esy, esli, estli II, část.; **i ml.**

uvozuje větu vyjadřující pochybnost; jestli (často ve spoj. s jenom): enom esy nelže!

SSJČ (jestli II); ČJA V-254 (eště, enom); ALJ

ešče I, přísl.; **i ml.**

vyjadřuje, že nějaké dění pokračuje; ještě: možež mje k temu ešče neco řéct'?

SSJČ (ještě); ČJA V-254 (eště, enom); ALJ

ešče II, část.; **i ml.**

vyjadruje zdúraznení; ještě: ešče mu mosým kúpid' gumáky; ešče tys tu chybješ!
SSJČ (ještě); ČJA V-254 (eště, enom); ALJ

eščeže, část.; **i ml.**

vyjadruje útěchu; ještěže: eščeže su sfojím pánem; eščeže sa jí nidz zlého nestalo; eščeže trefí dom
SSJČ (ještě); ČJA V-254 (eště, enom); ALJ

F

fafúlat', fafúňat', -ám; -ajú, ned.

expr. *odmlouvat, nadávat*: Veruša fafúňala, že nebude umývad' náčyňí; **srov.** papulovať, paščekovať, pyskovať

dok.: **nafafúlat' sa/nafafúňat' sa**

odvoz.: **fafúlání; fafúňání**

faja, -e, ž.; expr., **fajka**, -y, ž.; **i ml.**

1. *dýmka*: stařýček Vaculíkú kúrýli fajku

2. *znaménko v podobě háčku u zrevidovaných údajů*: udětaj sy u teho fajku, že už to máž hotové

3. *dolní končetina*: ty máž dlúhé faje!; **srov.** capa/čapa, dlapa, klača, kot 2, kyta 2, rařica 2

odvoz.: **faječka**

SSJČ (fajfka, fajka); ALJ (ve význ. 1 a 3); BŠ (ve význ. 1); So (faja – ve význ.1); Vo (ve význ.1); SSJ (ve význ. 1 a 2)

falcovňica, -y, ž.

silné prkno s drážkou: do falcovňice sa navlékały desky

ALJ (i falcovnica); BŠ (fal'covnica)

falcovňík, -a, m.

druh hoblíku, na hoblování drážek n. rýh, tzv. falců: stořařy d'ělali falcovňíkem drášky v desce

ALJ, BŠ (fal'covník)

falut, faluta, -y, m.

expr. *kdo se vyhýbá práci*: je to falut, s teho nidz nebude; bože, to je faluta; **srov.** búlač (búlať/bulačyt'), flágač

odvoz.: **falut'isko**

ALJ; BŠ (faluta – ,pobuda, tulák')

falutovať', -uju; - ujú, ned.

vyhýbat se práci, lenořit: co zasěj falutuješ?; celý týdeň enom falutuje a tluče sa po hospodách; **srov.** búlať/bulačyt', flágať (sa), hňiřačyt'

odvoz.: **falutováňí; falut/faluta** – viz tam

ALJ (i falutovat)

fangla, -e, ž.

1. *prapor, vlajka*: za Německa sa moseľy vyvjesyť fangle

2. *zednická naběračka*: podaj ňe tu fanglu, naberu malty; **srov.** kélňa, žufan 2

odvoz.: **fanglička** – k význ. 1

SSJČ (fangle, fángle – ve význ. 1); ALJ; So; SSJ (fangľ'a – ,zástava')

faň I, příd. (neskl.)

dobrý, pěkný ap.: ten váž ogara je faň

SSJČ (fajn); ALJ; Bš

faň II, část.

vyjadruje pritakání; fajn: faň, přýďi večer; **srov.** aj II 2, ba/baže, može, šak II 2, tož I 2

SSJČ (fajn); ALJ; Bš

fazolovica, -e, ž.

1. *fazolová polévka*: na šporáku máš fazolovicu, mosýš sy nalét' sám

2. *omáčka z fazolových lusků*: fazolovica z vajcem a ze zemiakama

odvoz.: **fazolovička**

ALJ (ve význ. 1); Bš (fazoľovica – ve význ. 1)

fcochmať (sa), -ám; -ajú, dok.

vŕlačiť, natlačiť (se): fcochmaľ sa do dverí; ♦ fcochmaľ to do kabety jag do mjecha

odvoz.: **fcochmaný**

ALJ (vcochmať); Bš (vcochmať)

fčyl, fčýl, fčylej, fčyléj; fčylka, fčylkaj, přísl.

nyní, teď: fčýl nemožu íď do hory, aš pokluďím hyt; fčylka je iná doba

odvoz.: **dofčyl, dofčylška/dofčylšku** – viz tam; **otfčyl, otfčylkša** – viz tam

SSJČ (včil); ČJA V-388; ALJ (i fčil aj.); Bš (včil'); Kt (fčilško; včilkej, včilko); So (fčil aj.); Vo (fčil aj.)

fefrminka, -y, ž.

mátová kořalka: nabízal nám jakúsy fefrminku; **srov.** haťúsková, režná, slibovica

ALJ (i fefrmincka); So (fefrmincka – ,máta peprná')

fešák, -a, m.

1. **i ml.** *hezký, elegantní muž; švihák*

2. *nápadník, milý*: ta naša cérka už má fešáka; **srov.** galán

odvoz.: **fešáček; fešanda** – k význ. 1; **fešačka** – k význ. 2

SSJČ; ČJA I-9 (ve význ. 2); ALJ; Vo

figa, -y, ž.

ve spoj. **figa borová nic**: takú figu borovú! (*odmítnutí často spojené s gestem*); mám leda figu borovú (*vůbec nic*)

ALJ; SSJ

figel, -gla, m.

nápad, fígl; podařený kousek, žert: mosý f tom byď jakýsý figel

SSJČ (figl); ALJ; Bš (figľ'); Kt (figl); SSJ (figel')

fijaľka, -y, ž.

ve spoj. **psý fialka**, viz **psý 2**

ALJ (i fialka)

fíkat', -ču/-ám; -čú/-ajú, ned.

1. *stříkat* (něco, po někom): nefíkaj po mje tu vodu!; **srov.** čákať, čápať 1, čfáchať 2, chfístať, ščrkať

2. *bolestně škubat, píchat*: fíká ňa v noze

3. *házet* (něčím): nemosýš tým fýkať!

4. *stříhat; řezat*

dok.: **fíknút'**: fíkl (*hodil*) po mje klocýkem; **srov.** flágnút' 2, frknút'/frknút' (frkať/frkať); **fíknút' sa** – viz tam; **ofíkat'** – k význ. 1 a 4: súsedé ofíkali (*ořezali*) lipu až na kmeň; **pofíkat' (sa)** – k význ. 1;

zafíkat' (sa) – k význ. 1

odvoz.: **fíkanec** (*stříkanec*), **fíkačka** (*stříkačka*); **fíknutý** – viz tam

SSJČ (fikat – ve význ. 4); ALJ (i fikat); BŠ (fikat – ve význ. 1 a 2); Kt (fikat – ve význ. 3; fíknout – ,ošidit';

fíkanec – o člověku); So (fíknuč – v jiných význ.)

fíknút' sa, -nu sa; -nú sa, dok.

1. *stříknout si*: fíknúl sem sy cosy do oka

2. *stříhnout se; říznout se*: fíknúl sa nožem do prsta

3. expr. *opít se*: zase saz desy fíknúl; **srov.** cynknút' sa, dýmnút' sa (dýmnút'), dřýstnút' sa (dřýstnút'), nacápať sa 3, nacmundať sa 2, nacúďiť sa, nadrať sa 2, naglgat' sa 2, nalépať sa, namést' sa 2 (namést'), natrúbit' sa 2 (natrúbit'), navalit' sa 2 (navalit'), nazyngat' sa 2 (nazyngat'), nažrat' sa 2, róchnút' sa 2, scápať sa (scápať'), smýknút' sa (smýknút'), týsnút' sa 2, zrúbat' sa (zrúbat')

ALJ (ve význ. 2)

fíknutý, příd.; expr.

1. *potrhlý, praštěný*; **srov.** čáknutý 1, časnutý, gécnutý 1, mignutý (mignút'), pobúchaný, pošahaný, pošybaný, róchltý 2, řáchnutý (řáchnút')

2. *mírně opilý*: cosy sa mu nohy plétly, asy býť fíknutý; **srov.** cynknutý (cynknút' sa), dřýstlý (dřýstnút'), dýmľý (dýmnút'), nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďiť sa), nadraný 2, nachlámaný (chlámať), naglganý 2, nalépaný (nalépať sa), nametený 3, naróchaný 4, naslópnaný (slópať), naťatý, natrúbený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchltý 3, rúblý 3, scápaný (scápať), smýklý 2, vzýtý 2, zjatý 3, zrúbaný 4

firhaňky, -ňek, ž., mn.

záclony: mosým sy kúpid' nové firhaňky

ALJ (i firhaňka, firhaněk); So (firhanky); Vo (firhaňka)

fjertoch, fjertuch, -a, m.

zástěra u ženského kroje: tento fjertuh mám po stařence

odvoz.: **fjertošek/fjertúšek**

SSJČ (fěrtoch, fěrtuch); ALJ (fěrtuch, fěrtoch); BŠ (fěrtoch); So (fjertuch); Vo (fjertoch)

flágač, -a, m.; i ml.

flákač, povaleč: s teho Jaryna je taký flágač; **srov.** búlač (búlať/bulačyt'), falut/faluta

SSJČ (flákač); So (flagač – v jiném význ.)

fláganec, -nca, m.; expr.; i ml.

1. *velký kus*: flágenc masa; **srov.** flág (flágať)

2. *úder, facka*: dostál sem ot taty řádný fláganec po čuňi; **srov.** baňa I 3, buchta 3, lépanec (lépať)

SSJČ (flákanec); ALJ

flágať, -ám; -ajú, ned.; expr.; **i ml.**

1. *sekat (něco)*: Jožyn flágá maso; **srov.** rúbať 3

2. *(sa) vyhýbat se práci n. pracovat nedbale; potulovat se*: našy ogařyska dobře flágali škoľu; celé dñi sa desy flágáľ; **srov.** búlať/bulačyť, falutovať, hñilačyť

dok.: **flágnúť** – viz tam; **naflágať** – viz tam; **oflágať** – ve význ. 1; **zaflágať (sa)** (*zašpinit (se)*)

odvoz.: **flág** (*velký kus*): u řezñíka sem kúpíľ flág masa; **srov.** fláganec 1; **flágač** – viz tam

SSJČ (flákať – ve význ. 1); ALJ (i flágať); Kt (flágať, flánúť – ‚udeřit‘)

flágnúť, -nu; -nú, dok.; expr.; **i ml.**

1. *udeřit (někoho), dát facku*: takú tñ flágnu, že sa nepostavíš; **srov.** cápnúť 2, časnúť, čmahýcnúť, dřýstnúť, dýmnúť, fřapiť, húcnúť 2, chlópnúť, chlopícnúť (chlópať), kmásnúť, lépnúť, lisknúť/liščyť, mignúť 1, mlaščyť 1, ojať/ojmúť, pleščyť 1, rubnúť 2, smýknúť 2, strúhnúť 2, šfácnúť (šfácať), šlahnúť/šlažyť 1, uderyť 1, uvaliť 3

2. *upadnout; hodit (něčím)*: flágľ sebu na zem; flágnúť tašku do kúta; **srov.** fíknúť (fíkať), frknúť/frknuť (frkať/frkať)

3. *zanechat něčeho*: fglágnúť s prácú

odvoz.: **vyflágnúť sa** – k význ. 3

SSJČ (fláknout); ALJ (i flágnúť); Kt (flágať, flágnúť – ve význ. 1); So (flagnuč – ve význ. 1)

flaksna, -y, ž.; **i ml.**

maso se šlachami; tuhé maso: g objedu zme mjeli jakúsy flaksnu

SSJČ (flaksa); ALJ

flaša, -e, ž.

láhev: nepij to přýmo s téj flaše!

odvoz.: **flašečka**; **flaškový**

SSJČ (flaše, flaska); ALJ; Bš (fľaša); Vo; SSJ (flaša)

fñútr, -a, m.

špatně vykastrovaný samec vepře: zabíjál sem u súsedú fñútra, fšecko maso smrděľo; **srov.** bagón 1, brávek 1, mašýk 1, prasca 1, sála

ALJ; Bš (fñutr); So (fñutr)

fojtstfí, -í, s.

úřad fojta, rychta; fojtův statek: toto fojstfí byľo postavené ve Lhoťe v devatnáctém století

SSJČ (fojt); ALJ (fojtství, fojství); So (fojstfí)

fojt, -a, m.

představený obce s dědičnou rychtářskou hodností; rychtář, starosta: fojty ve Lhoťe byľy rody Košutú a Valchářú

odvoz.: **fojtstfí** – viz tam

SSJČ; ALJ; Bš; So; SSJ

fpřetku, přísl.; **i ml.**

vpředu: viděľ sem ho desy fpřetku, jak sa tam tlačýľ **srov.** nazatku, vzatku

SSJČ (vpředu, vpředku); ALJ; So

franta, -y, m.; **i ml.**

ve spoj. **ožralý franta** *druh sladkého pečiva, rumový řez*: upekli zme aj ožralého frantu, viz **ožralý**

Vo (franta, vužralé franta)

frfeň, -fňa, m.

1. *uschlý nosní hlen*: mám v nose frfne; **srov.** šuseň 2

2. expr. *malé dítě*: co ňe bude říkat, taký frfeň jeden; **srov.** božátko, malúš/malúša, odrobinka 2, šfrček 2, šfrflák 2, šuseň 3, úrpa, žúžel 3

ALJ; Bš (ve význ. 1)

frflat', -lu/-ám; -lú/-ajú, ned.; **i ml.**

expr. *projevovat nespokojenost, reptat*: frflál, že mosý íd' do obchodu; **srov.** brčat', břtomtat', drdlat' (sy), mrčat'

frflat' sa

expr. *nimrat se (v něčem)*; *rýpat se v jídle*: enom sa f tem ídle frfle; **srov.** drabat' sa (drabat'), frfňit sa, ňúrat' sa (ňúrat'), špárat' sa, žďárat' (sa), žďúrat' sa 2

dok.: **zafrflat'** (*zareptat*)

odvoz.: **frfloň**, **frflaňa** (expr. *kdo projevuje nespokojenost*); **ufrflaný** (*nespokojený*); **ufrflanec** (expr. *nespokojený n. hubatý člověk*)

ALJ (i frflat, frlat); Bš (frflat'); SSJ

frfňit' sa, -ím sa; -íja sa, ned.

expr. *nimrat se (v něčem)*; *rýpat se v jídle*: už to dojez! Nefrňi sa f tem!, **srov.** drabat' sa (drabat'), frflat'sa (frflat'), ňúrat' sa (ňúrat'), špárat' sa, žďárat' (sa), žďúrat' sa 2

odvoz.: **frfňák** (expr. *kdo se rýpá v jídle*)

SSJČ (frfňit se); ALJ (i frfňit sa); Bš (frfňit sa); Vo (frfňit se)

frgál, -a, m.

velký koláč potřený nejčastěji hruškovými povidly, n. tvarohem (původně nepodařený vdolek); *vdolek*: na sfad'bu sa pečú hruškové a tvarohové frgále; **srov.** hruščák, tfarožňák; pagáč 2

ALJ; Bš (v jiných význ.)

frgula, -e, ž.

expr. *velký n. neforemný nos*: ♦ má frgulu jag oharek

ALJ; So

frkat', **frkat'**, -ám/-ču; -ajú/-čú, ned.

1. (*o zvířatech i o lidech*) *prudce odfukovat*

2. *pohrdlivě odsekávat, odfrkávat*

3. *smrkat*: frkňi, ať ten sopel jde ven

4. *házet (něčím, s něčím)*: nebud' zlý, nefrkaj tu s týma vjecama!

5. *létat*

frkat' sy

expr. *vytahovat se*: frkál sy přet kamarády, že je taký veliký

dok.: **frknút'/frknút'**: frknúl (*hodil*) ňe ty lejstra na stúl a šel; **srov.** fřknút' (frkat'), flágnút' 2;

nafrkat'/nafrkat' – k význ. 4; **ufrknút'** – k význ. 5; **vyfrkat' sa/vyfrkat' sa** – k význ. 3

odvoz.: **nafrčaný** (*nafoukaný*); **srov.** napučený (napúchat' sa), natrčaný (natřčat')

SSJČ (frkati – ve význ. 1, 2, 3); ALJ (i frkat); Bš (frkat – v jiných význ.); So (frkač – ve význ. 1 a 3)

fryško, přísl.

rychle, svižně, zčerstva: fryško, fryško, ať to máž hotové!; **srov.** hypko
odvoz.: **fryšský** (*rychlý*)
SSJČ; ČJA I-62; ALJ; Bš (fryšský); Kt (friško)

fšade, fšady, přísl.

všude: fšade mjeli hrozný nepořádek

SSJČ (všude, všade); ČJA V-375; ALJ (i fšadi aj.); Bš (všadě); Kt (všahdě)

fšecek (pl. **fšecy**), zájm. neurč.

všechn: fšecy zme to vid'eli, jag sa jí pošklebovát; do fšeckého sa jí plét

SSJČ (všechnen); ALJ (i všecek aj.); Bš (všecek)

ft'apit', -ím; -íja, dok.

dát, vlepít facku (někomu): ft'apít mu takú, že mu zub vypadl; **srov.** cápnút 2, časnút, čmahýcnút, dřýstnút, dýmnút, flágnút, húcnút 2, chlópnút, chlopícnút (chlópat), kmásnút, lépnút, lisknút/liščyt', mignút 1, mlaščyt' 1, ojať/ojmút, pleščyt' 1, rubnút 2, smýknút 2, strúhnút 2, šfácnuť (šfácat'), šlahnúť/šlažyt' 1, uderyť 1, uvaliť 3

ALJ (i ft'apit)

ftéj, přísl.

v té chvíli; vtom, najednou: ftéj sa strýdz objaví ve dverách

ALJ (i vtéj); Bš (vtéj)

fuga, -y, ž.

škvíra, mežera, díra: ve stodole sú mezy deskama veliké fugy

SSJČ (v jiném význ.); ALJ; So; SSJ

fújat', -á (3 jč.); -ajú, ned.

silně foukat: venku fújá vjetr ot severu

dok.: **zafújat'**

odvoz.: **fujavica** (*silný vítr se sněhem*); **srov.** dřeňica, chlópaňica, metelica (mést')

ALJ (i fújat); Bš (fujat' – ,mésti sněhem'); So (fujáč – ,chumelit'); KJA VII (fujavica – str. 150)

fukar, -a, m.

1. *zařízení na čištění obilí*: u strýca Tonka přet stodoľu stojí ešče podnes fukar

2. živ. os. expr. *nafoukanec*: poďívaj sa na ňho, jaký je to fukar nafúkaný

SSJČ (ve význ. 1); ČJA III-92 (ve význ. 1); ALJ; Bš (ve význ. 1); So (fukač – ve význ. 1); SSJ (fukár – ve význ. 1)

funt, -u, m.

váhová míra (cca 0, 5 kg); libra: funt masa

SSJČ; ALJ; So; SSJ

fúryja, -e, ž.

expr. *zlá, zuřivá žena*: ty fúryjo jedna, táhňi uš!; **srov.** čarodeňica 2, čava 2, darebňica 2, haladryja 2, haramija 2, kača 5, kanalija, ludra, metľa 2, mora II 2, stryga 2

SSJČ (furie); ALJ (i fúrija, fúryja); Kt (furyja – ,valašská píšť'ala')

futro I, -a, s.

1. *dvevní rám, zárubeň*: f celém baráku máme dřevjené futra

2. *podšívka*

SSJČ (futr I); ČJA III-158 (futr – ,poduška u chomoutu‘); ALJ; So; SSJ

futro II, -a, s.

píce, krmivo; expr. *jídlo*: futro bylo špatně usušené, smrdělo; nachystajme futro dobytku; vezňi sy to sfoje futro a pod’ za nama

SSJČ (futr, futro II); ALJ; So; SSJ

futrovat’, -uju; -ujú, ned.

krmít dobytek

futrovat’ sa; i ml.

expr. *krmít se jídlm, cpát se*: co sa tak futruješ? Šak t’i to ničdo nezý; srov. *cúhať, džgať (sa), gáblovať, gasať, hňápať 2, róchať sa, ťápať 3, valiť 4*

dok.: **dofutrovat’ sa; nafutrovat’ sa**

odvoz.: **futrování; dofutrovaný; nafutrovaný**

SSJČ (futrovat II); ALJ (i futrovat); So (futurač – ,krmít‘); SSJ

G

gabat’, -u; -ú, ned.; i ml.

1. *sahat (na někoho)*: negabaj na mja!; srov. *gécať*

2. *šťourat, rýpat (do někoho), popichovat (někoho)*: co do ňho gabeš?; srov. *drabať, špárať, zabřdať (sy)*

gabat’ sa

upravovat se

dok.: **gabnúť** – k význ. 1; **ogabat’ sa** (*upravít se*)

odvoz.: **ogabaný (upravený)**: co sy taký neogabaný?

ALJ (i gabat – zejm. ve význ. ,brát‘); Bš (ve význ. 1); Kt (gabat –,děditi‘); So (gabač – ve význ. 1); SSJ (v jiných význ.; gabat’ sa – ,dávát se do pořádku‘)

gábl, -a, m.; i ml.

expr. *jídlo*: gde máš ten sfúj gábl?

odvoz.: **gáblík**

SSJČ (,přesnádávka‘); ALJ; Vo

gáblovať, -uju; -ujú, ned.; i ml.

expr. *jíst, cpát se*: gábluj rychlo, mosýme íď na pole; srov. *cúhať, džgať (sa), futrovat’ sa (futrovat’), gasať, hňápať 2, róchať sa, ťápať 3, valiť 4*

dok.: **dogáblovať; nagáblovať sa**

odvoz.: **gábl** – viz tam

SSJČ (gáblovať –,přesnádávát‘); ALJ (i gáblovať –,přesnádávát‘)

gágor, -a, m.

1. *husí krk*: husyska vytahovaľ ty sfoje gágory

2. expr. *lidský krk, hrdlo*: chytňu ťa za gágor a bude!

ALJ; Bš; SSJ

gagotat', -cu/ajú; -cú/-ajú, ned.

1. -á/-ce (3. jč.) *kejhat* (o husách): čuju desy huse gagotat'; **srov.** džagotat' 1, gégat' 1

2. expr. *mluvit nesrozumitelně, hloupě*; **srov.** blabotat' 2, břtomtat', džagotat' 2

odvoz.: **gagotáň**

SSJČ (gágat, gagotat – ve význ. 1); ČJA III-242 (ve význ. 1); ALJ (i gagotat); Bš (gagotat – ve význ. 1);

So (gagač, gagotač – ve význ. 1); SSJ

gajdat', gajdovat', -uju; -ujú, ned.

1. *hrát na dudy*: náš strýček umjěl gajdovat' na gajdy

2. *plandat* (o oděvu)

3. expr. *činit neupraveným, shrnovat*: negajduj to křeslo, fčýl sem spravovala přehos; **srov.** glasovat' (sa), vačhovat' 3

dok.: **rozgajdat' (sa)** – k význ. 2; **vygajdat'** – k význ. 2; **zagajdovat'** – k význ. 1; **zgajdovat'** – k význ. 3

odvoz.: **rozgajdaný** (*neupravený*): zapni sy tu bundu, ad' nechod'íž rozgajdaný po d'ed'íne;

vygajdaný (*vytahaný*): máž vygajdané gat'e

SSJČ (gajdovat – ve význ. 1); ALJ (i gajdat, gajdovat); Bš (gajdovat – ve význ. 1 a v jiných význ.); Kt (gajdovat – ,bečeti, plakati'); So (gajdovač – ,začínat slzet'); SSJ (ve význ. 1 a v jiném význ.)

gajdoš, -a, m.

1. *hráč na dudy, dudák*

2. expr. *neupravený člověk*: ále, ty sy taký gajdoš

odvoz.: **gajdošek** – k význ. 1; **gajdošík** – k význ. 1

SSJČ (ve význ. 1); ALJ; Bš (ve význ. 1 a v jiném význ.); SSJ (ve význ. 1)

gajdy, gajd, ž., pomn.

dudy: desy zme mjeli ešče staré gajdy

odvoz.: **gajd'ičky**; **gajdoš** – viz tam; **gajdovat'** – viz tam

SSJČ; ALJ; Bš (i ,záda'); Kt (,pláč'); SSJ; KJA IV (str. 50)

galán, -a, m.

nápadník; milý: máž už-ji nejakého galána?; **srov.** fešák 2

odvoz.: **galánek**; **galánka**; **galánečka**

► Slovo „galán“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „galán“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA I-9; ALJ; Bš (gaľán, gaľánka); Kt (gaľánka); SSJ (galán)

gaľán, -a, m.

expr. *velký, nemotorný člověk, hromotluk*; **srov.** bermbek, bútor/bútora, gengela, halama, heblo 2, múcala, ráhno 2

SSJČ (galgan, galgán – ,darebák, ničema'); ALJ (i galgán); Bš (gaľgán); So (gaľgan – ,neotesanec, hrubián'); SSJ (galgan – ,ničema, lotr')

gaľván, -a, m.

velký kus: uřezáť sy gaľván chleba a šěl za d'eckama; uvalíť sy gaľván špeku

SSJČ (kaval I); ČJA V-220; ALJ (i gaval); Bš (i gavať); So (kavať); Vo (gaval, gaval)

garbovňa, -e, ž.

zprav. dřevěná nádoba na hašení vápna, popř. na mísení malty: u dřevjenéj garbovňe nám uhňilo dno; **srov.** kalfas
ALJ; So; Vo (karbuvňa)

gasat', -šu; -šú, ned.

expr. *hltavě jíst, cpát se*: co pořád' gašeš?; **srov.** cúhat', džgat' (sa), futrovat' sa (futrovat'), gasat', hňapat' 2, róchat' sa, ťápat' 3, valit' 4

odvoz.: **gasání**

ALJ; Bš

gat'e, -í, ž. pomn.; **i ml.**

1. svrchní kalhoty: cos s tyma ogarama venku d'elál? Zasej t'í mosým spravid' gat'e

2. spodní kalhoty; kalhotky

odvoz.: **gat'iska** – k význ. 1; **gat'ata**, **gat'ečky** – k význ. 1 a 2; **gat'ky** – k význ. 2: kúpiła sem sy nové gat'ky; **gat'ica** – viz tam

SSJČ (gatě); ČJA I-78 (kalhoty), I-82 (spodky), V-218; ALJ (i gatě); Bš (gatě); So (gače – ,mužské spodky'); Vo; KJA II (str. 40)

gat'ica, -e, ž.

nohavice: celé gat'ice máž od blata

ALJ (i gatica); Bš (gatica)

gavalír, -a, m.

expr. *kavalír, elegán; frajer*: d'elá ze sebe velikého gavalíra

► Slovo „gavalír“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „kavalír“ uvedeno více významů.

SSJČ (kavalír, gavalír); ALJ; Kt

gazda, -y, m.

hospodář, sedlák: dobrý gazda sa stará o pole aj hyt

odvoz.: **gazd'ena**

SSJČ (gazda, gazděna); ČJA III-1, 2; ALJ (i gazděna, gazdina); Bš (i gazděna); Kt (gazděna, gazdina);

SSJ (i gazdiná); KJA V (str. 98)

gazdovat', -uju; -ujú, ned.

hospodařit

dok.: **nagazdovat' sy**; **progazdovat'**: progazdováł f kartách celý majetek

odvoz.: **gazdofstfo** (*hospodářství*)

SSJČ (gazdovat); ALJ (i gazdovat); Bš (gazdit'); SSJ

gdokolvjek, kerýkolvjek, zájm. neurč.

vyjadřuje neurčitost; kterýkoli, kdokoli: kerýkolvjek z váz má pravdu

ALJ (kerýkolvěk)

gébit', -ím; -íja, ned.; **i ml.**

plakat, brečet: co gébíš? Šak sa t'í nídž neďeje; **srov.** cébit' 1

dok.: **nagébit' sa**; **ogebovat' sa** – viz tam; **progébit'**; **rozgébit' (sa)** (i *otevřít*)

odvoz.: **ogébený** (*uplakany*), **srov.** océbený (*cébit'*); **ogébenec** (*uplakanec*), **srov.** oceba 1

ALJ (i gébit); Bš (gébit sa)

géc, citosl.

1. vyjadřuje šľouchnutí; *drc*

2. vyjadřuje bouchnutí; *bác*: gédz mu to na zem!

ALJ; Bš (ve význ. 1)

gécat', -ám; -ajú, ned.

strkat, šľouchat (do někoho): negécaj do mja!; **srov.** gabaf 1

dok.: **gécnút** – viz tam

odvoz.: **gécanec** (*šľouchnutí*); **géc** – viz tam

ALJ (i gécat); Bš (gecat – ,čapati, přisedati'); Kt (gécat – ,politi se jídlem'); So (gecač – ,jít rychle')

gécnutý, příd.; expr.

1. *potrhlý, praštěný*: **srov.** čáknutý 1, časnutý, fíknutý 1, mignutý (mignut'), pobúchaný, pošahaný, pošybaný, róchlý 2, řáchnutý (řáchnut')

2. *slabomyslný*; **srov.** čáknutý 2, hľupkavý, pomjatený

gécnút', -nu; -nú, dok.

1. *strčit, vrazit (do někoho)*; *bouchnout (někoho)*: gécnut do mja, že sem málem spadla

2. *spadnout; praštit (s sebou)*: gécľo ňe to na zem; gécľ sebu na postel a spál až do rána

dvoz.: **gécnutý** – viz tam

ALJ (i gécnút – ve význ. 1); Bš (gécnút – ve význ. 1); So (gecnuč – ve význ. 1)

gégat', -ám; -ajú, ned.

1. -á (3. jč.) *kejhat (o husách)*: negégajú tu husy?; ♦ gégáš tady jag husy za pľotem; **srov.** džagotať 1, gagotať 1

2. expr. *křičet, vrískat*: co tag gégáš?; **srov.** békat' 2, blafkat' 2, blavýžňat' 2, mjačat' 2, mjágat' 2, palázňat', skřékat'/škřékat'

odvoz.: **gégaňí**

ČJA III-242 (ve význ. 1); ALJ (ve význ. 1); Bš (ve význ. 1); So (gagač, gagotač – ve význ. 1)

gemba, -y, ž.

1. *nejedlá n. jedovatá houba*: v hoře rostú enom gemby, ňidz iného; **srov.** hubaňisko, plzák, psý hřyb (hřyb 3, psý 2), psynka 2, zmuda

2. expr. *ústa, tvář, hlava*: počkaj, šag dostanež do gemby!; **srov.** čuňa, huba 1, papula (papulovať), paščeka

odvoz.: **gembaňa** (expr. *hubatá osoba*), **srov.** hubaňa (huba)

ČJA II-93 (ve význ. 1); ALJ; Kt (ve význ. 2); KJA V (str. 52)

gengela, -y, m.

expr. *nemotorný člověk*: to je taký gengela jeden; **srov.** bermbek, bútor/bútora, galgán, halama, heblo 2, múcala, ráhno 2

ALJ; Bš (gengeľa); KJA IV (str. 92)

glaga, -y, ž.

1. *telecí žaludek k výrobě sýra, syřiště*

2. expr. *nedobré jídlo*: cos to uvařýla g objedu za glagu?; **srov.** gygľaňica (gygľať)

ALJ; Bš (gľaga – ve význ. 1); Kt (gľaga – ve význ. 2); KJA III (str. 104)

glajza, -y, ž.

železniční kolej: před Mezřýčem byly rozbité glajze

ALJ

glančyt', -ým; -ýja, ned.

leštit, čistit: mamka glančý okna, budú sfátky

dok.: **vyglančyt' (sy)**: vyglančýl sem sy boty, že sa sfít'íja jak psovy kulky

odvoz.: **glančění**

ALJ (glančit, glančít); So (glančič); SSJ (glancovat', glančit')

glasovat' (sa), -uju (sa); -jú (sa), ned.

expr. *válet se (po něčem)*: d'ěcka, zasěj glasujete po tých peřínách?; neglasuj sa po tom!; **srov.**

gajdat'/gajdovat' 3, valchovat' 3

odvoz.: **glasováňi**

PSJČ (glasovati, glazovati – v jiném význ.); ALJ; Bš (gľasovat')

glej, -a, m.

klíh, pryskyřice

ALJ; Bš (gľej); SSJ

glgat', -ám; -ajú, ned.

1. *hltavě, lačně pít*; **srov.** *dúlit' 1, chlámat' 1, chľpat' 2, łochtat'*

2. expr. *opíjet se*: glgá dobře!; **srov.** *dúlit' 1, chlámat' 1, slópat' 2*

dok.: **glgnút' (sy)**: glgňi sy pořádně slifky; **naglgat' sa** – viz tam; **vyglgnút', vyglgat'**

odvoz.: **glg (hlt)**; **srov.** *hut (hutat')*

ALJ (i glgat); Kt (gľgat); Vo (glgat); SSJ (glgat')

globat', glovat', -e (3. jč.); -ú, ned.

klovat, zobat

dok.: **globnút'/glovnút'**: slépka ňa glovla do nohy

SSJČ (globat – v jiném význ.); ALJ (i globat); Vo (globat (se))

glundat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.

motat se: hlava sa ňe glundá

odvoz.: **uglundaný, zglundaný** (*unavený, utahaný*): su jakásy zglundaná

ALJ (i glundat); Bš (gľondat sa – ,lenivě jít')

gňávit', -ím; -íja, ned.

mačkat, tisknout: gňáviľ ňe ruku hodnú chvíľu; co gňáviš ty koťacka?; **srov.** *mížd'it', mjágat' 3,*

mjázdřyt'

ALJ (i gňávit); Bš (gňábit, gňávit)

gołozňa, -e, ž.

expr. *hlava*: ten má takú velikú gołozňu

ALJ; Bš

gombík, -a, m.

ozdobný knoflík, zprav. kovový: na týh gaťách sú stříbrné gombíky

odvoz.: **gombíček**

SSJČ; Bš; Vo (gombík/kombík); SSJ; KJA II (str. 48)

gořala, -y, ž.; expr.

1. *pálenka, kořalka*: toť ta gořala je vypálená z hrušek; **srov.** *lavorovica*, *pijatyka 2*; *feřminka*, *hařusková*, *režná*, *slibovica*

2. živ. os. *opilec*: teho strýca mají za gořalu; **srov.** *chlastometr*, *chlastoň*, *piják 2*

odvoz.: **gořalka**; **gořalenka**; expr. **gořalečňík** – k význ. 2

SSJČ (kořala); ČJA V-218 (kořalka); ALJ (i gořala); Bš

grágať, -ám; -ajú, ned.

expr. *klábosit*: tata zasěj desy grágá u súsedú; **srov.** *besedovať*, *klebeťit' 2*

odvoz.: **grágání**

gramlavý, příd.; **i ml.**

1. *neobratný, nešikovný*: on je gramlavý. Tu práci mu nedávaj; **srov.** *hrabový 2*

2. *poraněný, chromý*: spadl ze střechy a je gramlavý na nohu

ALJ (i gramlaví – ve význ. 1); Bš (gramľavý)

grapa, -y, ž.

rokle, strž; příkrý sráz: v naší hoře, tam za tú grapú, rostú bílé (*houby*); zle sa mu jezďí s koňama do téj grapy.; **srov.** *rača*, *rástoka*, *zgrapa*, *zmola*, *žleb*

odvoz.: **grapisko**

► Toto slovo se užívá také v pomístním názvu (viz příloha 2) – Grapa (Lhota u Vsetína).

SSJČ; ČJA II-131; Bš; SSJ (,pole na strmé stráni'); KJA VII (str. 110)

gréfa, -y, ž.

vrchní bidlo žebřin vozu: mjěl naložené seno enem po gréfu; ♦ sed'ela na gréffe, voľala Ozefe, Ozefe, hovno ťa polépe (*řikanka*)

odvoz.: **gréfák** (*žebřinák*): gréfág byl naložený aš po vrch trávú; **gréfový**: gréfový vús (*žebřinák*); **srov.** *hnoják/hnojňák*

ČJA III-121; ALJ (i gréfy); Bš; Vo (grífa/rífa); SSJ (i griefa – ,část žebřiny na voze')

grc, **i ml.**, **grg**, citosl.

vyjadřuje zvuk doprovázející říhnutí: grc! To sa ťi uleviľo

ALJ (grc)

grcat', **i ml.**, **grgat'**, -ám; -ajú, ned.

expr. *říhat*: grcá sa ňe po kľobásách; negřgaj tu! Prasca

dok.: **grcnút' sy/grgnút' sy**: Mart'in sy grcnút'; já sem sy grcľ

odvoz.: **grcání/grgání**; **grcanec/grganec** (*říhnutí*); **grc/grg** – viz tam

ALJ (i grgať, grgat); Bš (grcat' – ,štkáti, blíti'; grgať); So (grcač –,zvracet'); SSJ (grcat' – ,zvracet'; grgať)

grejd'it', -ím; -íja, ned.

šmejdít, rejdit: co tady grejd'íš po mojí chaľupje!; **srov.** *bloncat' (sa) 2*, *čářyt'/šářyt'*, *ľašovat'*, *pabúcat'*, *sa*, *posmjetať sa*, *přesmrádat' sa*, *zblúkat'*, *zglýňat' 2*

odvoz.: **grejd'eňí**

ALJ (grejdiť, grejd'it); Bš (grejdiť)

grunt, -u, m.

1. základ; základ domu

2. hospodářská usedlost (i s pozemky); statek: praviť sa o ňom, že propíľ celý sfúť grunt
odvoz.: **gruntovník** (majiteľ hospodárskej usedlosti)

► Slovo „grunt“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „grunt“ uvedeno více významů.
SSJČ; ČJA III-10 (ve význ. 2); ALJ; So; SSJ

grúň, -a, m.

nezalesněný, travnatý vrch kopce: to sú naše ofce, co sa pasú na Grúňi; **srov.** brďisko, hrb/hřb 2, kotár, krpál II

► Dnes se toto slovo užívá jen v pomístním názvu (viz příloha 2) – Grúň (Lhota u Vsetína).

SSJČ (grúň, gruň – ,horská stráň‘); ČJA II-128; Bš (,lesní stráň‘); SSJ (,skalnatá, horská stráň‘); KJA VII (str. 92)

gryčný, příd.

1. hbitý, bystrý; šikovný; **srov.** drlý, hypký, obrychtovaný, šchrčný

2. souměrně rostlý; hezký, pohledný: to je také gryčná cérka

ALJ; Bš (ve význ. 2)

gryndák, -a, m.; **i ml.**

dětský bryndák: daj d’ecku gryndák, aď něni jag mašýg ot teho ídľa

odvoz.: **gryndáček**

ALJ; Bš (gryndáček)

gryndat’, -ám; -ajú, ned.

slintat; rozlévat, bryndat: dávaj pozor a negryndaj po stole tu poléfku!

dok.: **zagryndat’ sa**

odvoz.: **gryndání; gryndák** – viz tam; **zagryndaný**

ALJ (i gryndat); Bš (gryndat)

guča, kuča, -e, ž.

1. hromada: mám ve sklěpku guču zemňákú; kuča peňes; **srov.** baňa III, hrča II, krdel II/křdel II

2. expr. rozbitá stará chalupa: d’ívím sa mu, že bývá f takéj gučy; jeho kuča mu brzo spadne za krk

SSJČ (guča – ve význ. 1; kuča – ve význ. 2); ČJA I-68 (,boule‘), II-6 (chumáč ovoce‘), III-241 (,hejno hus‘); ALJ; Bš; SSJ; KJA I (kuča – ve význ. 2, str. 32)

gula, kula, **i ml.**, -e, ž.

1. koule: hodíľa po mje gulu sněhu

2. jen **kula**, expr. nedostatečná známka, pěťka: dostáť sem ve škole kulu; **srov.** baňa I 4

SSJČ (gula – ve význ. 1; kula – v jiném význ.; kule – ve význ. 2); ČJA I-68 (gula –,boule‘); ALJ; Bš (guľa; kuľa – v jiných význ.); SSJ (guľa)

guráž, -e, ž.

odvaha, kuráž: napijme sa na guráš!

odvoz.: **gurážný**

ALJ (i guráš); Bš (guráš); Kt; SSJ

gvúlivá, předl. se 3. p.

kvúli: gvúlivá tobje pújdu do hárešta

ALJ (i kvúlivá); Kt (gvúlivá); Vo (kvúlivá)

gyglat', -u/-ám; -ú/-ajú, ned.

1. *mazat*: gyglál osu koła hnojáka kołomazú

2. (sa) *viklat (se)*, *kývat (se)*: negygłaj tým płotem!; fšecky zuby sa ňe gyglú

dok.: **nagyglat'** – k význ. 1; **vygyglat' (sa)** – k význ. 2; **zagyglat' (sa)** – k význ. 1

odvoz.: **gyglání** – k význ. 2; **gygláníca** (expr. *nedobré jídlo*), **srov. glaga 2**; **gyglánína** (expr. *mazanice*)

ČJA I-48 (ve význ. 2); ALJ (i gyglat, giglat, giglat'); Bš (gyglat); Kt (giglat, giglotat – ve význ.2)

gyzd, -u, m.; expr.: **i ml.**

1. *nečistota*, *špína hnus*: f tom kýblu je jakýsy gyzd

2. *nadávká odpornému člověku*: ty gyzde jeden!

SSJČ (ve význ. 2); ALJ; Bš; So (ve význ. 2); KJA I (str. 154)

H

habatyša viz **abatyša**

habarcovat', -uju; -ujú, ned.

padat, *řítit se (někam)*

dok.: **zhabarcovat'** (*nešikovně spadnout*): zhabarcovała sem na schodoch, ešte že sa ňe ňidz nestało

odvoz.: **habarcováńí**; **zhabarcováńí**

ALJ

hadra, -y, ž.; **i ml.**

1. *kus látky k mytí, utírání, čištění*: podaj ňe tu hadru, utřu zem; s tých starýh ručníků sa uděľajú hadry

2. *roztrhaný, zničený předmět*: ♦ byd' na hadry (1. *roztrhaný*, 2. expr. *velmi opilý*): Mira býł úplně na hadry (*opilý*)

3. expr. **hadry**, pomn. *šaty*

odvoz.: **hadérka** – k význ. 1 a 3

► Slovo „hadra“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „hadr“ uvedeno více významů.

SSJČ (hadr, hadra); ČJA I-168; ALJ; Vo

hafera, -y, ž.

borůvka: ideme na hafery

odvoz.: **haferáčý**

SSJČ; ČJA II-96; ALJ; Bš (hafer); KJA IV (str. 152)

hagłovat', -uju; -ujú, ned.

lomcovat (něčím): co hagłuješ týma dveřema?

odvoz.: **hagłováńí**

haklík, -a, m.

1. *háček; háček na zapínání šatů*

2. *zástrčka s háčkem a očkem: dveře f kólně zavřý na haklík; srov. hašpa*

► Slovo „haklík“ se užívá zejména v těchto významech, srov. SSJČ.

SSJČ (ve význ. 1); ALJ

haladryja, -e, ž.

1. *divoženka; srov. bosorka 1, čarodejnica 1, haramija 1, stryga 1*

2. expr. *hádavá, zlobivá žena; nadávka: ty haladryjo, jedna!; ta naša kráva, to je taká haladryja;*

srov. čarodejnica 2, čava 2, darebnica 2, fúryja, haramija 2, kača 5, kanalijsa, ludra, metla 2, mora II 2, stryga 2

ALJ (i haladrija); BŠ (haľadryja – ,dryáčnice‘)

halama, -y, m.

expr. *člověk mohutné a vysoké postavy: byl to taký halama, veliký; srov. bembek, bútor/bútor, galgán, gengela, hebto 2, múcala, ráhno 2*

SSJČ (,hrubý, neotesaný n. neobratný člověk‘); ALJ; BŠ (haľama – ,hrubý, neotesaný chlap‘); So (,sprostý člověk‘); Vo

haldamáš viz aldamáš

haľúsková, -ěj, ž.

jalovcová pálenka; jakákoliv kořalka: nalěj ňe téj tfojěj haľúskovéj!; srov. fefrinka, režná, slibovica; gořala 1, lavorovica, pijatyka 2

haľuz, haľuza, -e, ž.; i ml.

větev: chytňi sa téj haľuze; ♦ mjed’ haľus (mít štěstí): u skúšky sem mjél takú haľus; po haľuzy (snadno, lehce, zadarmo): přyšěl sem k temu po haľuzy; srov. konár, krkoša

odvoz.: **haľúška; haľúzečka, haľúzenka; haľuzý** – viz tam

SSJČ; ČJA II-76; ALJ; BŠ; So (haľuž); Vo (haloza); SSJ

haľuzý, -ý, s.

větve stromů; klestí, chvojí: doněšla sem sy dom jakěsy haľuzý; srov. četina, chabaždí, chábí, krkošý

odvoz.: **haľúščý** (*drobné větve*)

ALJ (haľuzí); BŠ (haľúzčí); Kt (haľuščí)

hamatný, příd.

hrubý (na omak); těžký: hamatný kabát

ALJ (i hamatní); BŠ

hambálek, -lka, m.

1. *příčný trám spojující krokve střechy: na hambálku na hůře sedávali holubi*

2. *bidlo na sušení prádla ap., umístěné nad kamny: sušili na hambálku ofčý kože*

► Slovo „hambálek“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „hambálek“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA I-170 (ve význ. 2), III-239 (,hřad‘); So (hambalek); Vo (,bidýlko pod kamny‘)

hampasyť sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

namáhat se, lopotit se (s něčím): co sa s tým hampasýš?; srov. dřýt 2, hrdliť sa 3/hrdlovať sa (hrdliť), krpačýt sa, mordovať sa (mordovat’), natáhat’ sa 1 (natáhat’), žebračýt sa

ALJ (hampasit’); Bš (hampasit sa; hampasovať se)

handrlák, -a, m.

expr. *otrhanec*, *hadrník*; *darebák*: je to taký handrlák; ♦ vypadá jag handrlák; **srov.** *baraba*, *chachar*, *lamač*, *lančmón*, *lata II*, *opacha*, *oplan*, *pazgryvec*, *pazúr 4*, *peklonoš* (pekliť), *smyk 3*, *somár*, *špata*, *šulín 2*, *vybíjanec*, *výmasta*, *zmjata*

SSJČ (hadrlák, handrlák); ALJ; Bš; So

hánek, -nka, m., (zprav. mn.)

kloub na prstu ruky: odřel sem sy hánky na rukách

ALJ (hánka, hánky); Bš (hánka); SSJ (hánka)

haňba I, -y, ž.

ostuda, *hanba*: mají fčýl haňbu; ve spoj. **haňba nehaňba** (*nestyda*): je to taký haňba nehaňba;

♦ je z haňbú jedna ruka; haňba pluť (*to je ostuda*); že ťa haňba neopšústne (*že se nestydíš*)

SSJČ (hanba); ALJ; Bš

haňba II, přísl.

(je/bylo někomu) *stydno*: bylo ňa před ním haňba; ♦ košulanda, planda, že ťi něni haňba!

(*říkanka*)

SSJČ (hanba I); ALJ; Bš

haňbit’ sa, -ím sa; -íja sa, ned.

stydět se, *hanbit se*: tato, že sa nehaňbíš?

SSJČ (hanbit se); ALJ (i haňbit); Bš (haňbit sa)

harafica, **haraťica**, -e, ž.

opilost: přýšel z haraficú dom; uhnál sy pječnú haraťicu; **srov.** *drpka*, *špica*

ALJ (harafica); Bš (harafica); So (harafica)

haramija, -e, ž.

1. *čarodějnice*; **srov.** *bosorka 1*, *čarodeňica 1*, *haladryja 1*, *stryga 1*

2. expr. *zlá n. stará žena*: to je taká stará haramija; **srov.** *čarodeňica 2*, *čava 2*, *darebňica 2*, *fúryja*, *haladryja 2*, *kača 5*, *kanalija*, *ludra*, *metla 2*, *mora II 2*, *stryga 2*

harasný, příd.

dobrý: ♦ to něni harasně (*za moc to nestojí*): u stařýčků to nebylo ňijag harasně

ALJ (i harasný); Bš

harasyť, -ým; -ýja, ned.

rachotit, *rámusit*, *hlučet*: zasěj harasyš s týma hrnčyskama?: **srov.** *štabárat’/štabarcovať*

odvoz.: **harasný** – viz tam

SSJ (harašit’, harasit’)

hárešt, -a, m.

vězení: že préj sed’ěl v hárešće pjed rokú

odvoz.: **háreštant**

SSJČ (arest); ČJA V-247; ALJ (i harešt, harest); SSJ

harmonyga, -y, ž.

harmonika: hrajež na harmonygu enom samé lidofky

odvoz: **harmonygár**

ALJ; Bš (harmuryga)

hastrošyt' sa; -ým sa; -ýja sa, ned.

nevkusně se oblékat

dok.: **nahastrošyt' sa**: nahastrošyla sa do jakéhosi utěkáčka

odvoz.: **nahastrošený**

hašpa, -y, ž.

posuvná zástrčka u dveří n. vrat: zavřít chlévedz na hašpu; **srov.** haklík 2

ALJ (i hašpla); Bš; So

hebło, -a, s.; **i ml.**

1. neforemná, neužitečná věc; harampádí: zvláča dom samé hebła

2. expr. nemotora, hromotluk: nezavazaj tu, hebło, jedno; **srov.** bútor/bútora, galgán, gengeťa, halama, múcaťa, ráhno 2

ALJ

hedbáví, -í, s.

hedvábí

odvoz.: **hedbávný**: naša stařenka mjela hedbávnú šatku

SSJČ (hedvábí, hedbáví); ALJ; Bš (hedbávka – ,jablko'); Vo

heft, -a, m.

1. steh

2. svářecí bodový spoj: na slúpku sú tři hefty

3. i ml., expr. *vtip*: jakésy hefty nám pořád' vykládáť

SSJČ (,násada; steh, spona'); ČJA III-63 (,ručka u travní kosy'); ALJ (ve význ. 1 a 3); So (,nástrojová násada')

heftovat', -uju; -ujú, ned.

1. stehovat, přišívát (něco)

2. bodově svařovat (něco)

dok.: **heftnúť**; **přýheftnúť**: přýheftni sy ten knoflík; přýheftni toto držadlo

odvoz.: **heft** – viz tam

ALJ (i heftovat – ve význ. 1)

hem, -u, m.

brzda: u žebřýňáka zme používali jako hem dřevjený kolek

SSJČ (v jiném význ.); ALJ; So

hemovat', -uju; -ujú, ned.

brzdit: honem hemuj!

dok.: **zahemovat'**: zahemuj, lebo sa vyvalíme!

hemovat' sa

mírnit se, ovládat se: hemuj sa f tem piťí!

odvoz.: **hem** – viz tam; **hemováň**

ČJA III-127 (,brzdit‘); ALJ (i hemovat); Bš (hamovat)

hen, henkaj, hentam, přísl.; **i ml.**

tam, támhle (na otázku kde): to sú tfoje brýle hen na tom kredency?; hentam je spadlý plot
SSJČ; ČJA V-371; ALJ (i hen tam); Bš; Kt (henkaj – ,daleko‘); So (hena, henaj); SSJ

hendysy i ml., henkajdysy, přísl.

před časem (na otázku kdy): henkajdysy sem ho potkala ve mjest’e

henten i ml., henkajten, zájm. ukaz.

tamten, tamta, tamto: podaj ňe henty gumáky!; hento d’ecko mje pije kref; henkajto cěrcysko
má pjekné copy

ALJ (i hen ten); Bš (hen ten); SSJ (henten)

hepa, -y, ž.

expr. *dospělé, velké děvče*: naša cěrka už je taká hepa; **srov.** čava 1, drnda

ALJ; SSJ

hép, hýp, citosl.; **i ml**

vyjadřuje skok; hop: kočyčysko, héb na plot!; poť, hýp nahoru!

ALJ (i híp); Bš

hépat’, -u/ám; -ú/ajú, ned.

1. též **hópat’**, **i ml. hýpat’ skákat**: nehépaj po téj posteli!; nehýpaj po tem křesle!

2. *tančit*: na muzyce hépať ceľú noc

dok.: **hépnút’/hópnút’/hýpnút’** – ve význ. 1: hépnút mje na nohu (*šlápl*), **srov.** hňápnút’ 1;

hepýcnút’/hopýcnút’ – ve význ. 1; **nahépat’ sa**

odvoz.: **hepcovat’; hopýňat’; hépáňi/hýpáňi; hepa** – viz tam; **hépanec (skok); hép/hýp** – viz tam

ALJ (i hépat, hópat, hýpat); Bš (hépat; hópat, hýpnút – ve význ. 1); So (hopač – ve význ. 1); Vo (hópat,
hópnót – ve význ. 1)

hľadný, příd.

1. **i ml. hladový**: su hladná, ceľý deň sem ňidz nejedľa

2. *chtivý, dychtivý*: býť hladný po majeteku

3. ve spoj. **hľadné roky neúrodné období**

SSJČ (hľadný – ve význ. 1); ČJA I-93 (ve význ. 1); ALJ; Bš; So (hľadny – ve význ. 1); SSJ

hlavénka, -y, ž.

tyfus: hlavénka sa gdysy léčyľa močúfkú

ALJ; Bš

hlédat’, -ám; -ajú, ned.

hlídat, strážit: hlédal přet sfojú chaľupú, aby ho neokradli

SSJČ (hlídati II); ALJ

hled’avočy, přísl.

vůčihledně
ALJ (hled'avoči)

hled'avý, příd.

výrazný, jasný, křiklavý: ta halenečka je taká hled'avá
ALJ

hled'et', -ím; -íja, ned.; **i ml.**

1. dívat se (na někoho, do něčeho): co na mja tag hled'íš?; tata hled'í do novin.; ♦ hled'ed' jag žaba s kýšky/jak tela na nové vrata/jag vyoraná myš (*vyjeveně*); hled'í na mja spoza buka (*mračí se, zahlíží*)

2. ohlížet se (na někoho, na něco): nehled'ět na ňikoho; ♦ taký nehled'í (*neohlíží se na jiné*)
dok.: **zahled'et' sa** (*zamilovat se*)

odvoz.: **pohlédat'** (*pokukovat po někom*); **srov.** šfidrat' 2

► Slovo „hled'et'“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „hleděti“ uvedeno více významů. SSJČ (hleděti); ČJA I-43 (ve význ. 1); ALJ (i hled'et, hledět); BŠ (hľadět)

hlobit', -ím; -íja, ned.

1. hloubit (něco): strýdz hlobí jamu za drvárkú

2. tlouci, bít

3. spásat až na drn: jahňacka hlobíja pašu až na drny

dok.: **vyhlobit'** – ve význ. 3: ofce vyhlobíly fčecku pašu; **zahlobit'** – ve význ. 2: zahlobíl sem do deščice dva hřebíky

ALJ (ve význ. 2 a v jiných význ.); BŠ (ve význ. 1 a 2); So (hlobič – ,uhánět'); SSJ (hlobit' – ve význ. 2)

hľubočazňa, -e, ž.

velká hloubka, hlubina ve vodě; **srov.** zhlaň

Kt (hybočina); Vo (hlobňa)

hľúpina, -y, ž.; **i ml.**

něco hloupého, nerozumného, pošetilého: tata z d'eckama d'eľá samé hľúpiny; co sú to za hľúpiny?; **srov.** alotryja, baraňina 3, capina, hľúpota 2

ALJ; Bš

hľupkavý, příd.

příhloupý: ten Jarynek je jakýsy hľupkavý; **srov.** čáknutý 2, gécnutý 2, pomjatený

ALJ; Bš

hľupoň, -a, m.

expr. *hľupák*: ty sy ále hľupoň!; **srov.** chumaj

odvoz.: **hľupaňa** (expr. *hloupá žena*): co to ty, hľupaňo, zasěj zmýšľáš?

ALJ (hľupaňa i hľúpaňa); SSJ (hľupaňa)

hľúpota, -y, ž.

1. vlastnost n. stav toho, kdo je hloupý, hloupost

2. něco hloupého, nerozumného, pošetilého: šak starosta praví samé hľúpoty; **srov.** alotryja, baraňina 3, capina, hľúpina

odvoz.: **hľúpot'ina** – ve význ. 2

ALJ; Bš; Kt (hlupota; hlupotina; hlúpotinky); So (hlupota); SSJ (hlúpota)

hnetkaj, hnet'kaj, přísl.

okamžitě, ihned: hnetkaj přyd' dom!

ALJ (i hnetkaj); Bš

hňilačyt', -ým; -ýja, ned.

expr. *lenošit*: hňilačý doma celý deň; **srov.** búlat'/bulačyt', falutovat', flágat' (sa)

odvoz.: **hňilačení; zhňilačyt'** – viz tam

ALJ (hňilačit', hňilačit)

hnoják, hnojňák, -a, m.

vůz na vožení hnoje: gyglál osu koľa hnojáka koľomazú; u hnojňáka sa nám zlomila bočnica;

srov. gréfák/gréfový vůz (gréfa)

SSJČ (hnoják, hnojňák); ALJ; Kt (hnojnicový vůz)

hňápat', -u; -ú, ned.; expr.

1. *namáhavě, těžce kráčet*: co tu hňápeš f týh gumákoch?; **srov.** cápat' 1, šmatlat' 1, ťápat' 1

2. *nenasytně jíst, cpát se*: hňápál zelé, jag dyby štrnádž dní nejedl; **srov.** cápat' 3, cúhat', džgat' (sa), futrovat' sa (futrovat'), gáblovat', gasat', róchat' sa, ťápat' 3, valit' 4

dok.: **hňápnút'** – viz tam; **nahňápat' sa** – k význ. 2; **zahňápat'** (*zašpinit*)

odvoz.: **hňápaný**: hňápané zelé (*kysané zelí*); **zahňápaný** (*zašpiněný*)

ALJ (i hňápat); Bš (hňápat – ve význ. 2 a v jiném význ.); Vo (hňápat – ,ve význ. 2')

hňápnút', -u; -ú, dok.; expr.

1. *dupnout*: hňápnúl ňe na nohu; **srov.** hépnút' (hépat')

2. *spadnout*: hňápnúl desy ze stroma a uderýl sa

ALJ (i hňápnút); Bš (,udeřiti')

hňest', -tu; -tú, ned.

1. *mačkat, mísit*

2. expr. *mluvit nesmysly, žvanit*: co hňeteš také hlúpiny?; **srov.** blabotat' 1, dřýstat' 2, lepotat' 1, mjást' 2, plantat' 3, plkotat', ťápat' 2, valit' 3, žvachlat'

► Slovo „hňest“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „hnísti“ uvedeno více významů.

SSJČ (hnísti – ve význ. 1); ALJ (i hňest', hňest); Bš (hňest – ve význ. 1 a v jiných význ.)

hňida, -y, ž.; **i ml.**

1. *vajíčko vší*: daj, vyberu ti hňidy; ♦ už mu hňidy okřily (*vrátila se mu síla, uzdravil se*)

2. expr. *dotěrný člověk*: ten je taká hňida vlezlá

SSJČ (hnida – ve význ. 1); ALJ (i hnida); Bš (hnida – ve význ. 1)

hoblička, -y, ž., (zprav. mn.)

ledvina (u dobytka); ledvinky (pokrm): dáš sy ze zabíjačky vařené játra a hobličky?

ČJA I-121; ALJ (i hobličky, oblička, obličky); Bš (hobličky, obličky); SSJ (oblička)

hody, -ú, m., pomn.; **i ml.**

1. *hostina s bohatým výběrem jídel*

2. *posvícení*: michalské hody; václafské hody; přijet' k nám na podzým, až budú hody; hody bývaly tři dñi aj z muzygú, sobota, neďela, pond'elí; **srov.** podhotky

► Slovo „hody“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „hody“ uvedeno více významů.
odvoz: **hodovňík**; **hodový**: hodová muzika; hodová kačena; hodové buhty; **podhodky** – viz tam
SSJČ; ČJA II- 223 („posvícení“); ALJ (i hodi); SSJ

hofér, -a, m.

podruh; nájemník, bezzemek: nedaj, Bože, nedaj, bych šla za hoféra... (*abych se vdala za podruha – část lid. písně*)

SSJČ (hofer); ČJA III-9 (hofer); ALJ; Bš (hofer); So (hofer); Vo (hofer)

holubica, -e, ž.

1. samice holuba; holubička

2. druh houby (*jedlá i nejedlá*) s hladkým kloboukem různé barvy, holubinka (*Russula*): na pánvici sy opeču hoľubice, co sem v hoře nazbírál

SSJČ (holubice, holubinka); ALJ; Bš (hoľúbek, hoľubica – ve význ. 2); SSJ (ve význ. 1)

hongat’ (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.

kývat (se), houpat (se): hongá nohama nad vodú; d’eka sa hongajú na húpačce; **srov.** bloncat’ (sa) 1, cambľat’ (sa), cyngéľat’ sa (cyngéľat’), húšat’ 1, kombéľat’ 1

dok.: **nahongat’ (sa)**

odvoz.: **hongání**

SSJČ (hongat se); ALJ (i hongat); Bš (hongat sa); Kt (hongat se)

hont, -a, m., (zprav. mn.)

dřevěný trámek v podlaze stání: mosým ve chlévje vymjeňit’ fšecky honty

ČJA III-24 („dřevěný trámek v podlaze stání“), III-27 („tyčka v plotě“); ALJ; Bš

hoňák, -a, m.

1. *honák dobytka; obchodník s dobytkem*

2. expr. *muž, který má hodně žen*: má plno rop, pravíja o něm, že je hoňák

SSJČ (honák – ve význ. 1); ALJ (ve význ. 1); Bš (honák – ve význ. 1)

hópat’ viz **hépat’**

hopkem, přísl.

skokem, rychle; zjednodušeně: vzál to hopkem

SSJČ (hopem); ALJ (hopem, hupkem); Bš (hop, hopem); So (hupkem)

hopkoš, -a, m.

expr. *kdo poskakuje (zprav. o dětech)*: ty sy taký malý hopkoš

hora, -y, ž.; **i ml.**

1. *vyvýšenina zemského povrchu*

2. *hory*, pomn., *pohoří, horstvo*: ♦ hory z horama, ludé z lud’ma

3. *les*: idu do hory na čeťinu; Janku, už-ji rostú v hoře hřbyby?

odvoz.: **horka (lesík)**

► Slovo „hora“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „hora“ uvedeno více významů. Toto slovo se užívá také v pomístních názvech (viz příloha 2) – Fojtova hora, Srbova hora (Lhota u Vsetína).

SSJČ; ČJA II-68 („les“); ALJ; Bš (ve význ. 2 a 3); SSJ

hore, přísl.; **i ml.**

1. *nahoře* (na otázku *kde*): ta šatka je hore na skříní; hore u susedů mají zabíjačku

2. *nahoru* (na otázku *kam*): daj to hore na kredenc; ve spoj. **hore břuchem**, **hore nohama**, **hore koty**, **hore řiť** aj. (*být mrtvý*); **hore značky** (*lehnout si na záda*): na Púčynáh zrajú kulovačky (*druh švestek*), obrat' sa ty milá hore značky ... (*část lidové písně*); ♦ ruky hore, gaťe doľú, postaviť sa do pozoru! (*říkanka*)

3. ve spoj. **byď hore** *být vzhůru*: tata je už hore

SSJČ; ČJA V-376 (,nahore'), V-377 (,nahoru'); Bš; SSJ

hořansko, -a, s.; **i ml.**

horní část obce: našy bývajú v hořansku, na horňím koncu d'ed'iny; **srov.** dolansko

ALJ (horansko); Bš (horansko); KJA VII (str. 86)

hrab, -a/-u, m.

habr obecný (*Carpinus betulus*): drva z hrabu sú tŕďé a sukovité

odvoz.: **hrabovina** – viz tam; **hrabový** – viz tam

SSJČ (habr); ALJ; Bš; Kt (,hrap'); So; SSJ

hrabice, -ic, ž., pomn.

velké hrábě na hrabání strniště: hrabice sa už dnež nepoužívajú, sú na to mašyny

SSJČ (v jiných význ.); ČJA III-60 (,kosa s obloukem'), III-103 (,příčný trámek hrábí'); Bš (hrabica – ,věšák' a ,kosa s obloukem'); Kt (hrabica – ,kosisko,kosa s hráběmi'); SSJ (hrablice – ,zařízení upevněné na kose při kosení obilí')

hrabovina, -y, ž.

habrový les: byli zme na hřyboh v zadní hrabovíne

odvoz.: **hrapčý** (*habrové křoví*)

► Toto slovo se užívá také v pomístních názvech (viz příloha 2) – Ľukášova hrabovina, Zgarbova hrabovina (Lhota u Vsetína).

Bš (hrabina, hrabčí)

hrabovják, -a, m.

hřib habrový (*Boletus carpinaceus*): f košíku mám hrabovjáky a kuřátka; **srov.** hrabový hřyp (hrabový 1)

Bš (hrabeňák)

hrabový, příd.

1. *k hrab, habrový*: hrabové drvo; hrabové listí; hrabový kozák; hrabový hřyp, **srov.** hrabovják

2. ve spoj. **hrabové ruky nešikovné ruce**: máž hrabové ruky; **srov.** gramlavý 1

odvoz.: **hrabovják** – viz tam

SSJČ (habrový – ve význ. 1); ALJ (i hraboví); So (hrabovy – ve význ. 1); SSJ (ve význ. 1)

hrachovica, -e, ž.

1. *hrachová polévka*: mám na objed enom hrachovicu

2. *hrachová kaše*: dám ti hrachovicu s párkem aj s chlebem

odvoz.: **hrachovička**

ALJ (ve význ. 1); SSJ (ve význ. 1)

hrana, -y, ž.

hranice, hromada: máme na dvoře hranu dřeva

odvoz.: **hránka**

SSJČ (hrana I, hrana II – v jiných význ.); ALJ; Bš (hraň, hraňa); So (hraň); SSJ (v jiném význ.)

hranečák, -a, m.

hraniční kámen označující hranice pozemk, hraničník, mezník: tento hranečák tu stojí sto let

SSJČ (hraničák); ČJA II-124; ALJ (hraničák, hraňčák); Bš (hranečník); So (hranečník, hraničář)

hrb, i ml., **hrb**, -a/-u, m.

1. *vyvýšenina zpravidla na zádech n. hřbetě*; expr. *záda, hřbet*: ♦ dat' sy do hřba (1. *dobře se najíst, pochutnat si*, 2. *nadřít se*); **srov.** *chrbát/chrbet*

2. *kopec, vrch*: lezli zme do jakéhosi hřba; neskaj do toho hřba ani nemožu vylést'; **srov.**

brd'isko, grůň, kotár, krpál II

odvoz.: **hrbek/hrbék; hrbisko; hrbačysko**

SSJČ (hrb – ve význ.); Bš; SSJ

hrbaňa, -e, ž.

1. expr. *hrbatá žena*

2. *ruční pila užívaná při kácení stromů, břichatka*: udělál sem nové rúčky do hrbaňe; **srov.**

břuchaňa 2, šrákovica

ALJ (ve význ. 1); Bš (,hrbatá ovce'); SSJ (ve význ. 1)

hrbúčnút', -nu; -nú, dok.

upadnout, spadnout: zase sem hrbúčnút' ze žebřa; **srov.** *cápnút' 1, čfáčnút' 2, hrbúčnút', hrcnút', húcínút' 1, kfjáčnút', koháčnút', mignút' 2, mlaščyt' 2, pleščyt' 2, róchnút' 3, rúbnút'/rubnút' 3, řáčnút', strúhnút' 3, šfáčnút', šlahnút'/šlažyt' 2, zhrčat'*

ALJ (i hrbúčnút'); Bš (hrbúčnút')

hrcnút', -nu; -nú, dok.

upadnout, spadnout; **srov.** *cápnút' 1, čfáčnút' 2, hrbúčnút', húcínút' 1, kfjáčnút', koháčnút', mignút' 2, mlaščyt' 2, pleščyt' 2, róchnút' 3, rúbnút'/rubnút' 3, řáčnút', strúhnút' 3, šfáčnút', šlahnút'/šlažyt' 2, zhrčat'*

hrcnút' sy; expr.

pšouknout si: ty syz hrcí; ♦ *hrcnút' sy do gaří (pokálet se)*; **srov.** *strúhnút' sy (strúhnút'), usrat' sy, zasrat' (srat'), uvalit' sy 3 (uvalit'), zabzdít' (bzďít')*

ALJ (i hrcnút'); Bš (hrcnút')

hrč, hrča I, -e, ž.

1. i ml. *boule*: udělala sem sy hrdž na hlavje; **srov.** *baňa I 1*

2. *suk; sukovité dřevo*: dāl sem do kotla řádnú hrč, aby hořelo

3. expr. *mrzout, bručoun*: nič s ním něni, je to taká hrdž namosúřená; **srov.** *borsuk, brča, brłomta, drdloň (drdlat' (sy)), mrča, mrčala (mrčat')*

odvoz.: **hrčatý, hrčovatý (sukovitý); hrčka** – viz tam

SSJČ (hrča – ve význ. 1); ČJA I-68 (,boule'), I-214 (,suk'), III-6 (,chumáč ovoce'); ALJ; Bš; Vo (hrča – ve význ. 1); SSJ (hrča – ve význ. 1 a 2)

hrča II, přísl.

mnoho, hodně: hrča peňes; **srov.** *baňa III, guča/kuča 1, krdel II/křdel II*

ALJ (hrč); Bš

hrčka, -y, m.

1. *zdrob. k hrč, hrča I 1, 2*

2. *hrudka*: hrčka másla

odvoz.: **hrčkovat' sa** – viz tam

SSJČ (hrč, hrčka – ve význ. 1); ALJ (ve význ. 1); Kt (ve význ. 1); SSJ (ve význ. 1)

hrčkovat' sa, -uje sa (3 jč.); -ujú sa, ned.

tvořit hrudky: maslo v masnici sa už hrčkuje

hrdlit', -ím; -íja, ned.

rdousit, škrtit (koho, co); zabíjet zvířata: tata šel hrdliť myčáky

hrdlit' sa

1. *škrtit se*: d'evka, co sa tu hrdlíte!

2. *šetřit, omezovat se*

3. též **hrdľovat' sa** *těžce pracovat, namáhat se*: jejich starýk sa hrdľoval na pasekách celý

žyvot; **srov.** *dřít' 2, hampasyť sa, krpačyť sa, mordovat' sa (mordovat'), natáhat' sa 1 (natáhat'), žebračyť sa*

dok.: **nahrdlit' sy** – k význ. 2: nahrdlil sy kopu peňes; **uhrdlit' sa** – k význ. 1: ofca sa uhrdliła na řetazy; **zahrdlit' (uškrtit; zabít)**

odvoz.: **hrdlění**

SSJČ (hrdliti, hrdlovati); ALJ (i hrdlit, hrdlovat); Bš (i hrdľovat sa); So (hrdelny); SSJ (hrdlovat')

hromotřesk, -a, m.

netřesk (Sempervivum)

ALJ; Bš; Kt (hromotřesk, hromostřesk); So

hrotek, -tka, m.

1. *zdrob. k hrot, špička*

2. *nádoba na dojení mléka (původně dřevěná, později plechová)*: kráva kopla matce do hrotka a mléko sa vylélo

3. *horní díl máselnice*

odvoz.: **hrotík** (*příklop na otvor v máselnici – hrotku*)

SSJČ (ve význ. 1 a 2); ČJA III-178 (ve význ. 2); ALJ; Bš (hrotek, hrotík); So (ve význ. 2 a 3); Vo (hrotek – ve význ. 2); KJA II (str. 90)

hrozénka, -y, m.

rozinka: sú-ji v babúfci hrozénky?

ČJA III-226; ALJ; Vo (hruzenka)

hruščák, -a, m.; **i ml.**

velký koláč potřený hruškovými povidly: naša matka nám napékla hruščákú; **srov.** *tfarožňák; okát 3, rybízák 1; frgál, pagáč 2*

ALJ (i hruščák); Bš

hruškovica, -e, ž.

pálenka získaná destilací hrušek: letoz zme napálili dobú hruškovicu; hruškovica je vzácná;

srov. *japkovica, střešnovica, trnkovica; slibovica*

SSJČ (hruškovice); ALJ (v jiném význ.); Kt (,voda z vařených suchých hrušek'); SSJ

hřešyt', -ým; -ýja, ned.

1. *dopouštět se hříchů; přestupovat obecné zásady*

2. *nadávat, klnout: náš taťičeg zasěj hřešýja*

dok.: **vyhřešyt'** – k význ. 2; **zahřešyt'** – k význ. 2

► Slovo „hřešyt“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „hřešiti“ uvedeno více významů. SSJČ (hřešiti); ALJ (i hřešit); So (hřešič – ve význ. 2); SSJ (hřešit')

hřyb, -a, m.; i ml.

1. *houba s pevnou dužinou, silnějším třeněm a hladkým kloboukem (jedlé i jedovaté druhy): hrabový hřyp, smrkový hřyp, borový hřyp, ve spoj. bílý hřyb, viz bílý I 2, II, srov. pravák 2; hřyp pasýnkový (hřib kovář – Boletus erythropus)*

2. *jakákoliv houba, převážně jedlá: d'ceka šty do hory na hřyby, snád' neco donesú*

3. *ve spoj. psý hřyb nejedlá n. jedovatá houba: vyházal sem jim s košýka psý hřyby, srov.*

gemba 1, hubaňisko, plzák, psý hřyb (psý 2), psynka 2, zmuda, viz psý

odvoz.: hřybisko; hřybař (houbař): náš tata je veliký hřybař; hřybovica – viz tam; hřybový (houbový): hřybová máčka, hřybová poléfka, srov. hřybovica

SSJČ (hřib – ve význ. 1 a 2 a v jiných význ.); ČJA II-88 („jedlá houba“), II-93 („nejedlá, jedovatá houba“);

ALJ (i hřib); Bš (hřiby – ve význ. 2); Kt (hřib – v jiném význ.); SSJ (hřib); KJA V (str. 44; 48; 52)

hřybovica, -e, ž.

1. *houbová polévka (s jíškou, n. mléčná): mám dozď hřybú na poléfku, uvařým hřybovicu; na Šcedrý deň budeme mjed' hřybovicu; srov. hřybová poléfka (hřyb); kyselica*

2. *houbová omáčka: dáme sy hřybovicu z vajcem*

odvoz.: hřybovička

ALJ (hřibovica – ve význ. 1); Bš (hřibovica – ve význ. 1)

húb, -a, m.

1. *košťál: húby s kvakú a zelé*

2. *též hub třen houby: celý hub hrabovjaka býł chrobavý*

ČJA II-20 (ve význ. 1); ALJ (i húp, hlub ad. – ve význ. 1); Bš (hl' b, hlúb – ve význ. 1); So (hlub – ve význ. 1); SSJ (hlúb – ve význ. 1)

huba, -y, ž.; i ml.

1. *ústa, tlama: ♦ mjed' velikú hubu (být prostořeký); srov. čuňa, gemba 2, huba 1, papula (papulovat'), paščeka*

2. *tvář: ♦ mjed' hubu jak papuč (být nafoukaný)*

odvoz.: hubisko; hubaňa (expr. hubatá žena), srov. gembaňa (gemba); hubák – viz tam

SSJČ; ALJ; Bš; So; SSJ (huba²)

hubák, -a, m.

polibek, pusa: dostanež ode mja hubáka

odvoz.: hubáček: dám t'i hubáčka; hubákovat' sa – viz tam

ALJ (hubáček); Kt

hubákovat' sa, -uju sa; -ujú sa, ned.

expr. dávat si polibky: co sa tady hubákujete?; srov. cuchmat' sa (cuchmat'), cychmat' sa, drchmat' sa (drchmat'), jebať 1, natáhať sa 2, obďelávat 2, obírat' sa 2, optúlat' (sa), pochtěvat' sa, šfrčkovat', ťuchmit' sa 2

ALJ (hubákovat sa); Bš (hubákovat sa)

hubaňisko, -a, s.

nejedlá n. jedovatá houba: po dešči rústly enem hubaňiska; **srov.** gemba 1, plzák, psý hřyb (hřyb 3, psý 2), psynka 2, zmuda

hubavica, -e, ž.

puchýř, např. po štípnutí hmyzem, bolák: cosy ťa ščýplo, máž na zádoch pjeknú hubavicu
ALJ; Bš

húcnúť, -nu; -nú, dok.

1. upadnout, spadnout: húcnúť sem na zem: **srov.** cápnúť 1, čfáchnúť 2, hrbúcnúť, hrcnúť, křfjácnúť, kohácnúť, mgínúť 2, mlaščyť 2, pleščyť 2, róchnúť 3, rubnúť/rubnúť 3, řáchnúť, strúhnúť 3, šfácnúť, šlahnúť/šlažyť 2, zhrčat

2. plesknout, udeřit (někoho): húcnúť ju po řyťi; **srov.** cápnúť 2, časnúť, čmahýcnúť, dřýstnúť, dýmnúť, flágnúť, fřapiť, chlópnúť, chlopícnúť (chlópať), kmásnúť, lépnúť, lisknúť/liščyť, mignúť 1, mlaščyť 1, ojať/ojmúť, pleščyť 1, rubnúť 2, smýknúť 2, strúhnúť 2, šfácnúť (šfácat), šlahnúť/šlažyť 1, uderyť 1, uvaliť 3
ALJ (i húcnúť); Bš (ve význ. 2)

hújat', -ám; -ajú, ned.

měnit, vyměňovat

dok.: **vyhújat'**: vyhújál sem samca za mycku; vyhújali zme pasýnek za lúku
ALJ (i hújat); Bš

húkat' sa, -á sa (3. jč.); -ajú sa, ned.

mít čas páření, boukat se (o prasnici): sfiňa sa húká, zavezeme ju ke kancovi

SSJČ (houkati – v jiných význ.); ALJ (i húkat); Bš (húkat); So (hukač se); SSJ; KJA VI (str. 100)

huncút, -a, m.

expr. *darebák (o dětech)*: ten náž huncúd zase oráňál japka; **srov.** ancyjáš, darebňica 1, lančmón, nepodara

SSJČ (huncut, huncút); ALJ; So (huncfut); SSJ

huňa, -e, ž.

1. pokrývka z hrubého sukna n. plsti, houňe

2. ovčí kůže i s vlnou: mjěl kožuň z huňe

► Slovo „huňa“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „houně“ uvedeno více významů.

SSJČ (houně, huně – ve význ. 1); ALJ; Bš (ve význ. 1); So; SSJ (ve význ. 1)

hupka, -y, ž.

1. malá mycí houba, hubka

2. dřevomorka: sused'i majú v baráku na dľášce v rohu hupku

SSJČ (houba, hubka); ALJ (i hubka); Bš (hubka – v jiném význ.); So; SSJ (hubka)

húra, -y, ž.; i ml.

podstřešní prostor, půda: bjež na húru pro krabicu na cukrové; idu povjesyť prádlo na húru

► Slovo „húra“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „húra“ uvedeno více významů.

SSJČ (hůra); ČJA I-196 (,půda'), III-96 (,místnost, kam se ukládá zrna'); ALJ; Bš (hůra); So (hura); Vo

hurtovať, -uju; -ujú, ned.

1. naléhat (na někoho), pobízet, nutit (někoho): hurtováť na ňho, aby doděľal prácu

2. mít křeče v břiše při průjmu: hurtuje mje v břiše, mosým uťekať na záchot

► Slovo „hurtovat“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „hurtovat“ uvedeno více významů.

dok.: **zahurtovat'** – k význ. 2

odvoz.: **hurtování**

SSJČ (hurtovat – ve význ. 1); ALJ (i hurtovat – ve význ. 1); Bš (šramotit'); SSJ (v jiných význ.)

hus, -y, ž.

husa: tetka krmiła hus šyškama

odvoz.: **húser**; **húsa** (*house, housátko*); **husyna** (*husí sádlo*); **husý** – viz tam

SSJČ (husa, hus); ČJA IV-10; ALJ; Bš (husina); So (huš, huša); SSJ

husý, příd.

ve spoj. **husý papučky kontryhel obecný** (*Alchemilla vulgaris*)

ALJ (husí nůžky/nožky, husí packy aj.); So (huši, huši stopky)

húšačka, -y, ž.

1. závěsná plachta na kolébání dětí, kolébka; **srov.** kolébač

2. houpačka: na jádérnici zme mjeli húšačku

ALJ (ve význ. 2); Kt (ve význ. 2); So (hušačka)

húšať, -ám; -ajú, ned.

1. (sa) houpat (se); chovat, kolébat, uspávat (někoho): stařenka húšała Jaňička na rukách; u súsedů zme sa húšali na húšačce; **srov.** bloncať (sa) 1, cambřlať (sa), cyngélať sa (cyngélať), hongat' (sa), kombélať 1, 2, piestovat' 2

2. expr. obelhávat, balamutit: ten náz húšá!

dok.: **pohúšať (sa)** – k význ. 1; **uhúšať** – k význ. 1

odvoz.: **huškať**; **húšání**; **húšačka** – viz tam

ALJ (i húšať); Bš (ve význ. 1); So (hušač)

hutat', -ám; -ajú, ned.

hltat, polykat: nehutaj tag rychlo tu poléfku

dok.: **hutnúť (sy)** – viz tam

odvoz.: **hut** (*hlt*), **srov.** g'lg (g'lgat')

SSJČ (hutat, h́tat I – v jiném význ.); ČJA II- 209 (,hlt'); ALJ (i hutat); Bš; Kt (hut); So (huťt, huťtač)

hutnúť (sy), -nu (sy); -nú (sy), dok.

1. loknout si, napít se: hutňi to!; hutňi sy ze sklénky vody

2. expr. napít se alkoholu: náš stařýček sy rád'i hutnú

odvoz.: **vyhutnúť** – k význ. 1

ALJ (i hutnúť); Bš; So (huťtnuť)

hyd, -a/-u, ž.

1. drůbež: bješ poklud'it' ten hyt, slépky mosýja tekěj neco dostat'; **srov.** žúžel 1

2. expr. drobný, zprav. obtížný, tvorové (hmyz, obojživelníci ap.), havět'; **srov.** žúžel 2

ČJA III-223 (ve význ. 1); ALJ (i hid); Bš (ve význ. 2); SSJ

hyň, příd. (neskl.)

ve spoj. **byď hyň zničený, špatný**: su s teho cělá hyň; je hyň na nohy

SSJČ (hin I, hín); ALJ (hyn); Bš (hyn – v jiném význ.)

hýpat' viz **hépat'**

hypko, přísl.

svižně, rychle: hypko dom!; **srov.** fryško

ALJ (i hybko, hipko); ČJA I-62 (,rychle' – neuvádí tuto podobu slova); Kt (hybko); SSJ (hybko)

hypký, příd.

hbitý, mrštný; svižný: šel hypkým krokem; **srov.** drlý, gryčný 1, obrychtovaný, šchrčný

odvoz.: **hypko** – viz tam

ALJ (i hybký, hipkí); Bš (hybký); So (hypky); SSJ (hybký)

CH

chabažd'í, -í, s.

drobné chrastí, roští: donést sem sy na rosklátku chabažd'í; **srov.** četina, haľuzý, chábí, krkošý

ALJ (i chabaždí); Bš (chabaščí); Kt (chabičí; chabaščí, chábí – ,listy zelí')

chábí, -í, s.

křoví; roští: Tomeš sa nám skoval za chábí; **srov.** chachálí, chrást, šášý; četina, haľuzý, chábažd'í, krkošý

SSJČ; ČJA II-85 (,keř' – neuvádí tuto podobu); ALJ; Bš (,roští; zelí'); Vo

chabo, přísl.

slabě, chabě; špatně: chabo dýše

ALJ; SSJ

chabrús, -a, m.

ve spoj. **byť chabrús dlouhodobě nemocný**: je chabrús na plúca

SSJČ (chabrus – v jiném význ.); ALJ

chachálí, -í, s.

planý trnitý keř: na téj úvraťi roste enem také chachálí; **srov.** chábí, chrást, šášý

chachar, -a, m.

expr. *pobuda; darebák*: ostrafský chachar; **srov.** baraba, handrlák, ľamač, ľancmón, ľata II, opacha, oplan, pazgryvec, pazúr 4, peklonoš (peklit'), smyk 3, somár, špata, šulín 2, vybíjanec, výmasta, zmjata

odvoz.: **chachařysko**

SSJČ; ALJ; Bš; Kt (,člověk rodu selského'); So

chachravý, příd.

sešlý, opotřebovaný stáří; *chatrný, vratký*: to máž jakýsy chachravý žebř, vezňi sy neco lepšího

ALJ; Bš

chaľáň, -a, m.

expr. *výrostek*: jejich chaľáň; **srov.** cagáň, čógavec, ogar/ogara 1, ohnáš

odvoz.: **chaľáňisko**

ALJ (i chaľán); Bš; SSJ (chalan)

chebz, -u/-a, m.

černý bez (*Sambucus nigra*): f červnu kfete chebz

SSJČ; ČJA II-1 (,šeřík‘), II-119 (,keř černého bezu‘); ALJ (i cheps); Bš; So (chebzd); Vo

chfístat’, -šču/-ám; -ščú/-ajú, ned.

1. *stříkat (vodu)*: nechfístaj na mja!; **srov.** čákať, čápať 1, čfáchať 2, fíkať 1, ščřkať

2. *plivat*; **srov.** chlústať

3. *mít průjem*

dok.: **chfístnúť** – ve význ. 1 a 2: cosy ňe chfístlo (*stříklo*) do oka; **pochfístat’** – ve význ. 1

odvoz.: **chfístání**; **chfístanec** – ve význ. 1 a 2; **chfístačka** (*průjem*); **chfístek** – viz tam

ALJ (chfístat, chvístat, chvístat’); Bš (chvístat – ,stříkati blátem‘; chvístáčka); Kt (chvistat – ,něčím tlouci‘);

So (chfístač – ve význ. 3.; chfístnuč – ve význ. 3)

chfístek, -tka, m.

expr. *člověk drobné n. malé postavy*: je drobučský, taký chfísteg malý; **srov.** chrobák 3, chrúst 2

odvoz.: **chfísteček**

ALJ (i chvístek); Bš (chvístek – v jiném význ.)

chlachúňat’ sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

expr. *hlučně se smát, chichtat se*: cěrky přet chaľupú sa tak chlachúňały, že to bylo čud’ až do

kuchyňe; **srov.** chlámať sa, ščúřyt’ sa 1, škéřyt’ sa 1

ALJ (i chlachúňat sa); Bš; So (chlachač se; chlachoňič se)

chlámať’, -u; -ú, ned.; **i ml.**

1. *pít (o dobytku)*

2. expr. *lačně pít*: nechlámať to přýmo s flašky!; **srov.** dúlit’ 1, gígať 1, chlpať 2, tochtat’

3. expr. *opíjet se*: ♦ chláme jag jaľúfka; nechlámať toľik, aj to zvířa ví, gdy má dost’; **srov.** dúlit’ 2, gígať 2, slópať 2

chlámať sa

hlučně se smát: co sa ňe chlámeš?; **srov.** chlachúňat’ sa, ščúřyt’ sa 1, škéřyt’ sa 1

dok.: **nachlámať sa**; **vychlámať**

odvoz.: **nachlámaný** (expr. *opilý*); **srov.** cynknutý (cynknút’ sa), dřýstlý (dřýstnút’), dýmlý (dýmnút’),

fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďit’ sa), nadraný 2, nagíganý 2, nalépaný (nalépať sa),

nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrubený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchtlý 3, rúbtlý 3, scápaný

(scápať), smýkltý 2, vzýty 2, zjátý 3, zrubaný 4; **vychlámaný** (expr. *rozesmátý*)

SSJČ (chlámať se – ,hlučně se smát‘); ALJ; Bš (chlámať); Kt (chlámať – ,hltavě jíst‘; chlámať se); Vo

(chlámať se – ,smát se‘)

chlastometr, -a, m.; **i ml.**

expr. *pijan, opilec*: s teho jejih Jaryna je dobrý chlastometr; **srov.** gořaľa 2, gořaľečňík (gořaľa),

chlastoň, piják 2

ALJ

chlastoň, -a, m.

expr. *pijan, opilec*; **srov.** gořaľa 2, gořaľečňík (gořaľa), chlastometr, piják 2

ALJ; Bš (chľastoň), Kt (chlastaľa)

chleba, -a, m.

ve spoj. **postrašený chleba málo namazaný chléb**: tetka mje daľa enom taký postrašený chleba, viz **postrašený**

chlebárňa, -e, ž.

expr. *ústa*: zavřý už tu sfoju chlebárňu!

SSJČ (chlebárna); ALJ; Bš; So (chlebarňa)

chlévec, -fca, m.

chlívek: zavřu slépký do chlífca a donesu zemáky ze sklépka

ALJ; KJA I (str. 74)

chlévisko, -ska, s.

1. expr. *velký chlév*: to je také chlévisko veliké

2. **chléviska** (zprav. mn.) *chlévý pro dobytek u rozlehlého zemědělského stavení*: Vaľašy zaháňali dobyteg do chlévisek; **srov.** *maštalisko (maštal)*

► Slovo „chléviska“ se užívá také jako pomístní název (viz příloha 2) – Chléviska (Liptál).

chlóp, citosl.

vyjadřuje plácnutí, prásk: chlób ho přes prsty

ALJ; Bš (chľóp)

chlópaňica, -e, m.

preháňka se sněhem a deštěm: fčéra večer přýšla veliká chlópaňica; **srov.** *dřeňica, fujavica (fújat'), metelica (mést')*

ALJ

chlópat', -u; -ú, ned.; **i ml.**

1. *bít, plácát (někoho)*; **srov.** *cápat' 2, drúzgat' 3, róchat' 1, rúbat' 4, řóchat' 1, zúgat'*

2. *padat (o sněhu)*: venku chlópe sňech; **srov.** *dřýt' 3, lápat' 1, mést' 3*

dok.: **chlópnút', chlopícnuť** (*plácnout, dát facku*), **srov.** *cápnút' 2, čásnúť, čmahýcnút', dýmnút', dřýstnúť, flágnút', fľapiť, húcnút' 2, kmásnút', lépnút', lisknúť/liščyt', mignút' 1, mlaščyt' 1, ojat'/ojmút', pleščyt' 1, rubnúť 2, smýknút' 2, strúhnút' 2, šfácnuť (šfácat'), šlahnúť/šlažyt' 1, uderyť 1, uvalit' 3; nachlópat'*:

nachlópál mu, že býľ modrý; **vychlópat'**

odvoz.: **chlopkat'** (*poplácávat*), **pochlopkávat'**: pochlopkává sy sfoju milú; **chlópání** (1.

plácání, 2. padání sněhu); **chlópanec** (1. *plácnutí, 2. velká vločka sněhu*); **chlópaňica** – viz tam; **chlóp** – viz tam

ALJ (i chlópat); Bš (chľópat – ,tleskat'; chľopícnuť; chľopnúť); Kt (chľópit; chlopkat; chlópnuti)

chľpat', -u/-ám; -ú/-ajú, ned.

1. *srkat: nechľpaj!*; **srov.** *stópat' 1*

2. *hltavě, lačně pít*; **srov.** *dúlit' 1, gl'gat' 1, chlámát' 2, lochtat'*

dok.: **nachľpat' sa** – k význ. 2; **uchľpnút'** – k význ. 2

odvoz.: **chľpanec; chľpání**

ALJ (i chľpat); Bš (chľpat – ,střebati' – ve význ. 1; chľp – ,srknutí'); Kt (chľpanec – ,velký hlt')

chlústat', -šču/-ám; -ščú/-ajú, ned.

plivat: co po mje chlústáš?; **srov.** *chfístat* 2

dok.: **chlústnúť**: Staňa po mje chlústľ

odvoz.: **chlústanec** (*plivanec*)

ALJ (v jiném význ.); Bš (chlústnúť – v jiném význ.); So (chlustač; chlustnuč – v jiném význ.)

chmúliť sa, -ím sa; -íja sa, ned.

mračit se, kabonit se: ♦ chmúli sa jak kakabus

ALJ (i chmúliť sa); Bš (chmúliť se); Kt (chmúliť se)

chod'it', -ím; -íja, ned.

chodit; ♦ chod'id' jag bludná duša (*bez zájmu*); chod'id' jag vagabund (*neupravený, otrhaný*);

chod'it' po ptaňi/po ptaji (*po žebrotě*); chod'it' spolem (*mít známost*)

SSJČ (chodit); ALJ (i chodit); Bš (chodit); SSJ (chodit')

chorovať, -uju; -ujú, ned.

být nemocný, churavět: že préj už choruje s púl roka; **srov.** *krepírovať, margýrovať*

SSJČ (chorovati); ALJ (i chorovat); Bš (chorovat)

chorý, příd.; **i ml.**

nemocný, churavý: cosy zme chořý; naša cérka je chorá

odvoz.: **chorlavý** (*náchylný k nemoci*); **choračka** (*nemoc*); **chorovať** – viz tam; **ochořet'** – viz tam

SSJČ; ALJ; Bš; So (chory – ,tmavý'); Vo (choravé/chorlavé – ,slabý'); SSJ

chovať, -ám; -ajú, ned.

1. *chovat dobytek*

2. *očekávat dítě*: ve spoj. **bude chovať**: súsedom cérka bude na jaře chovať

dok.: **pochovať** – k význ. 1, viz tam

▶ Slovo „chovať“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „chovati“ uvedeno více významů.

SSJČ (chovati); ČJA I-25 (,chovat (dítě)'); ALJ (i chovat); Bš (chovat – ve význ. 1 a v jiných význ.); So (chovač – ve význ. 1 a v jiném význ.); SSJ (ve význ. 1 a v jiných význ.)

chrámat', chrómat', -u; -ú, ned.

kulhat: mjěť zlomenú nohu a ešče na ňu chrómá; **srov.** *klécat'*

odvoz.: **chrámavý/chrómaravý**: chrámavý kúň

▶ Slovo „chrámat'“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „chrámat'“ uvedeno více významů.

SSJČ (chrámat); ČJA I-58; ALJ (i chrámat, chrómat); Bš (chrámat'; chrómat); Vo (chrúmat); SSJ (chrámat')

chrást, -u/-a, m.; **i ml.**

keř: gde je Jura? – Čopí hentam za chrástem; **srov.** *chábí, chachálí, šášý*

odvoz.: **chrástek; chrásteček; chrástí** (*křoví*)

▶ Z tohoto slova jsou také dovozeny pomístní názvy (viz příloha 2) – Pod chrástem (Liptál); Pod chrástím (Rokytnice (Vsetín-Rokytnice)).

SSJČ (,listí z řepy ap. '); ČJA II-85; ALJ; Bš; Vo (chrástka)

chrbát, chrbet, -a, m.

záda, hřbet: namohl sem sy chrbet; **srov.** *hrb/hřb* 1

SSJČ; ČJA I-52; ALJ; Bš (chrbet); So (chrbet); SSJ (chrbát)

chrblat', -u; -ú, ned.

expr. *silně kašlat*: zasěj chrbleš?; **srov.** chrkat', kahrňat'

dok.: **vychrblat'** (sa); **zachrblat'**

odvoz.: **chrblání**; **nachrblaný** (*nachlazený*): su jakásy nachrblaná

ALJ (i chrblat); Kt (chrblat)

chrkat', -ču/-ám; -čú/-ajú, ned.

expr. *chrčivě odkašlávat*: co chrčeš?; ♦ chrčež jak kůň; **srov.** chrblat', kahrňat'

dok.: **chrknút'**

odvoz.: **chrkáň**

SSJČ (chrkati); ALJ (i chrkat); Kt (chrkat)

chrobák, -a, m.; **i ml.**

1. *jakýkoliv brouk*

2. *červ*: f tých střešňách sú chrobácy; ♦ spálit'/vypálit' chrobáka (*napít se alkoholu, zprav. po ránu*)

3. expr. *člověk drobné n. malé postavy*; **srov.** chfístek, chrúst 2

odvoz.: **chrobaňa**; **chrobavý** – viz tam; **chrobavjet'** – viz tam

► Slovo „chrobák“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „chrobák“ uvedeno více významů. SSJČ; ČJA II-43 (,brouci'), II-45 (,chrobák'), II-62 (,dešťovka'), II-63 (,červ'); ALJ; Bš; So (chrobak); SSJ (ve význ. 1)

chrobavjet', -ví (3. jč.); -víja, ned.; **i ml.**

červivět: když je mokro, hřbyby rychlo chrobavíja

dok.: **schrobavjet'**

ALJ (i chrobavět, chrobavět); Bš (chrobavět)

chrobavý, příd.; **i ml.**

červivý: fšecky kozáky, co sem fčera v hraboviňe nazbírál, sú chrobavé

ALJ (i chrobaví); Bš (chrobačlivý); Kt; So (chrobality); SSJ

chrúst, -a, m.

1. *chroust*: ♦ chudý jak chrúst (*o hubeném člověku*)

2. expr. *člověk drobné n. malé postavy*: náž ogáredz je taký chrúst, jak sy ty; **srov.** chfístek, chrobák 3

odvoz.: **chrústeček**

SSJČ (chroust); ALJ; Bš; So (chrust); Vo (chróst); SSJ

chudý, příd.; **i ml.**

1. *nemající žádný majetek, chudobný*

2. *hubený*: ta naša cěrka je taká chudá; ♦ chudý jak chfíst/chrúst aj. (*o hubeném člověku*); **srov.** bídný 3, marný/márný 2

odvoz.: **chud'učký**; **chud'ulinký**; **chudnút'** – viz tam

► Slovo „chudý“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „chudý“ uvedeno více významů. SSJČ; ČJA I-73 (,hubený'); ALJ (i chudí); Bš; So (chudy); Vo (chodé); SSJ

chudnút', -u; -ú, ned.; **i ml.**

1. *stávat se chudým*

2. hubnout: cosy chudneš, gaťe na tobje plandajú

dok.: **schudnúť**

SSJČ (chudnouti); ČJA I-72 („hubnout“); ALJ (i chudnúť – ve význ. 2); Bš (chudnúť); So (chudnuč – ve význ. 2); Vo (chodnót – ve význ. 2); SSJ (ve význ. 2)

chumaj, -a, m.

expr. *nekňuba*; *hlupák* (i v *nadávce*): je to chumaj!; **srov.** *hlupoň*

ALJ; SSJ

chyba I, přisl.

škoda: chyba to nevjed'eť; chyba, že večer nedošel dom

SSJČ; ALJ

chyba II, chyba že, spoj.

vyjadruje pripuštěnou výjimku, leda, ledaže: nenajdež ho, chyba v hospod'e; nemožu přyjít, chyba že byh nešel do práce

SSJČ; ALJ; Bš; So

chýr, -u/-a, m.

povídáčka, fáma

SSJČ; ALJ (i chír); Bš; Kt (chýra); SSJ

I

íbršfuňk, -a, m.

opasek, řemen: tata sy brúsyl brytfu takéj na íbršfuňku

ALJ (ibršvunk)

ibryšní, příd.

do zásoby, náhradní: ibryšní múka, ibryšní peníze

ALJ (ibrišní)

ídlo, -a, m.

1. *jídlo*: aňi ídlo ňe cosy nešmakuje

2. *jedení*: uprostřed ídla sa neotcházá

3. *chod*: byla tam veliká sláva, dali nám štféro ídeť

SSJČ (jídlo – ve význ. 1 a 2); ČJA V-250; ALJ (ve význ. 1); So (ve význ. 1 a 3)

inačý, inakšý, příd.

jiný, jinačí; lepší: našel sy inačý, né takú cérku; půjdem do hory, až bude inakšý čas; **srov.**

inčý/inšý

SSJČ (jinačí); ČJA V-249; ALJ (i inačí, inakší); Bš (inačí; inakší); So (inačí); Vo (hinačí/jinačí – v jiném význ.); SSJ (inakší)

inčý, inšý, příd.

jiný: podaj ňe inčý sklénečku; **srov.** inačý/inakšý
SSJČ (jinší); ČJA V-249; ALJ (inčí, inšý, inší); Bš (jinší); So (inši); SSJ (inší)

ingúst, -a, m.

inkoust: píšu kroniku ingústem
SSJČ (inkoust); ČJA V-220; ALJ

iskérka, -y, ž.

1. *zdrob. k iskra, jiskřička*: to děcko má v očách pječné iskérky
2. *sedmikráska (Bellis perennis)*: tráva přet chaupú je samá iskérka
ČJA II-111 (,sedmikráska'), II- 12 (velká iskérka – ,kopretina'); ALJ; Bš; So

ist'it', jist'it', -ím; -íja, ned.

ujišťovat, ubezpečovat (někoho): jist'it' mja, že mám pravdu
SSJČ (jistiti); ALJ (i jistit); Bš (istit'); SSJ (istit')

isto, istoist'e, přísl.

určitě, jistě: to je isto Maruša; istoist'e sem ho nevid'et
ALJ; Bš (istě, isto); So (isto), SSJ (isto)

ít', -idu; -idú, ned.

ve spoj. **ít' trckem** (*rychle*); ♦ ide mu to jak psovi pastfa (*nejde mu to*)
ALJ; Bš (ít'); So (išč – v jiných význ.)

izba, -y, ž.

zprav. hlavní obytná místnost, světnice: velká/hrubá izba (*světnice*); malá izba (*menší pokoj n. místnost na spaní*); ut'ekaj honem do izby!

odvoz.: **izbečka**
SSJČ (jizba); ČJA I-186 (jizba); ALJ; Bš; So; SSJ

J

jabuko, -a, s.

jablko: jabuka už padajú
odvoz.: **jabúčko; jabukový**: jabukový závin
ALJ; Bš

jaček, -čka, m.

důlek na kuličky: čynkali zme kuličky do jačka; ♦ čyng około jačka (*cvrnknutí do důlku*)

jadérnica, -e, ž.

druh stromu, nebo jablka: na jadérnici zme mjéli hůpačku; z jadérnidz je dobrá slibovica; gdyš sa tlačý zelé, toš sa tam dávajú aj jadérnice; **srov.** cygánka 3, žňofka 1
odvoz.: **jadérnička**

ALJ (i jadernica); BŠ (jádernica – ‚hruška toho jména‘); SSJ (jadernica – ‚jitrnice, jelito‘)

jagzvýša, přísl.

nahoru, do výše: měl vody jagzvýša po pás; **srov.** dopozvýša/dopozvýšky

jahňacko, -a, s.

expr. *jehně, jehňátko*: naše jahňacka sa pasú na Grúňi

ALJ; KJA VI (str. 120)

jahňica, -e, ž.

chovná ovce: máme čiernú jahňicu.; **srov.** baška

odvoz.: **jahňička; jahňacko** – viz tam

SSJČ (jehnice); ALJ; SSJ; KJA VI (str. 120)

jakýsy, jakýsyk, zájm. neurč.; **i ml.**

1. *blíže neurčený n. neurčitý, nějaký*: jakásy cérka sa po tobje ptaľa; **srov.** bár(z)jaký (bár-/bárs-), kerýsy/kerýsyk

2. expr. *vymezený spíše negativní mírou vlastností*: bylo to jakésy, dybyzme jim nepomóhli; ve spoj. **jakýsy takýsy (nijaký)**: su jakásy takásy, asy su chorá; **jakésy cosy (něco)**: ot súsetky donésl jakésy cosy; co to je? – Jakésy cosy

SSJČ (jakýsi); ČJA V-396 (jaksi – ‚nějak‘); BŠ (jakýsi)

jaksy, jaksyk, přísl.; **i ml.**

neurčeným n. neznámým způsobem, nějak: jaksy sem sa nabúráť; jaksy sa ně to fčýl nehod’í; ve spoj. **jaksy taksy (jakž takž)**

SSJČ (jaksi); ČJA V-396 (jaksi, jaksik – ‚nějak‘); ALJ (jaksi, jaksyk, jaksik); BŠ (jaksi); SSJ (jaksi)

jaľofčák, -a, m.

druh jedlé houby, hřib kovář (Boletus erythropus): jaľofčácy rostú mezy jaľofcama a lipama koncem kfjetna; **srov.** modřák, synák/synál

jaľúfka, -y, ž.; **i ml.**

jalovice: u tety majú tři býky a dvje jaľúfky; ♦ chlámadž jag jaľúfka: Vojcek chláme jag jaľúfka

SSJČ (jalůvče, jalůvka); ALJ (i jaluvka, jalůvka); BŠ (jaľúvka); KJA VI (jalovička, str. 128)

jančar, jančár, -a, m. (zprav. mn.)

1. *druh šněrovací obuvi*

2. expr. *stará (ošklivá) bota*: spal ty staré jančáry!; **srov.** boťár, komišňák, škarbaľ

odvoz.: **jančářyska**: f tých starých jančářyskách chod’ili uš stařýček

SSJČ; ALJ (i jančary); BŠ (ve význ. 1); Vo

janeč, -nka, m.

1. živ. os. expr. *nechápný, hloupý člověk*: ty janku hľúpý!

2. *křemenáč osikový (Leccinum aurantiacum/rufus)*: f košýku mám samé bílé (*hřiby*) a dva janky

3. *skrojek chleba*: ta kúra od janka je jakásy tfrdá; **srov.** paňíček

odvoz.: **janeček** – ve význ. 1

SSJČ (ve význ. 1); ČJA II-91 (,křemenáč‘); ALJ; Bš; So (janek I – ve význ. 1)

japkovica, -e, ž.

pálenka získaná destilací jablek: mám pjed rokú starú japkovicu; **srov.** hruškovica, střešňovica, trnkovica; slibovica

ALJ (japkovice, jabkovice – v jiných význ.)

járek, -rka, m.

1. *strouha*; *žlábek*, *brázda*: uďeľaj járky na mrkvu!; **srov.** přýkopa

2. *potůček*: my zme pravili potůčku jed’iňe járek; **srov.** cycúr

odvoz.: **járeček**

SSJČ; ČJA II-133 (,stružka; žlábek‘), II-134 (,potok‘); ALJ; Bš; Vo (ve význ. 2); SSJ (jarok)

jarmak, -a, m.; **i ml.**

trh: na jarmaku stařýk kúpíľ dvje krávy

SSJČ (jarmark, jarmak); ALJ; Bš; SSJ (jarmok)

jařabatý, příd.

1. *strakatý*: jařabatý kohút

2. *rozcuchaný*: jařabatá hlava

ALJ; Bš; SSJ (jarabatý – ve význ. 1)

jařyt’ sa, -ý sa (3. jč.), ned.

oteplovat se v souvislosti s přicházejícím jarem: venku sa už jařý, sňehy tajú; **srov.** južyt’ sa

SSJČ (jařiti se); ALJ (jařit’); SSJ (jarit’ sa)

jašyt’ sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

expr. *plašit se*; *divočít*, *vyvádět*: co sa zaz jašýš?

dok.: **dojašyt’ sa** – viz tam

odvoz.: **dojašený** – viz tam; **zjašený** (*splašený*)

ALJ (jašit’, jašit); Bš (jašit’ sa); SSJ (jašit’ sa)

jatelina, -y, ž.

jetel, *jetelina*: kráva sa odula z jateliny

odvoz.: **jatelinka**; **jateliňisko** (*jetelové strniště*); **jatelinový**

SSJČ; ČJA III-108, V-3; ALJ; Bš (jatinisko); Vo

jatka, -y, ž.

1. též **jatky**, pomn., *místo, kde se poráží dobytek*

2. *prodejna masa a masných výrobků*: v jatce mjět řezník klád na sekání masa

SSJČ; ALJ; Bš (ve význ. 2); So (ve význ. 2); SSJ

jazýček, -čka, m.

ve spoj. **psý jazýček** *druh byliny, jitrocel kopinatý (Plantago lanceolata)*, viz **psý 3**

SSJČ (psí I – psí jazyk); ČJA II-102 (,jitrocel kopinatý‘); Bš (psí); Kt (psí); Vo (jazéček)

jebat’, -u; -ú, ned.; expr.; **i ml.**

1. souložit; **srov.** *cuchmať sa (cuchmať), cychmať sa, drchmať sa (drchmať), hubákovat' sa, natáhať sa 2, obdeľovať 2, obírat' sa 2, optúlat' (sa), pochťévat' sa, šfrčkovat', ťuchmit' sa 2*

2. kárat, sekýrovať (někoho): jebál ho za samé hlúpiny; **srov.** *pérovať 2, štráfať*

3. párat se (s něčím): jebál sa s tým ze tŕy dñi

4. v nadávce: ♦ jebem ťi tfoju dušu/dušu hrýšnú/ohñivú ap.

dok.: **ojebať** (*zneužiť, napáliť někoho*); **vyjebať** (*zneužiť, napáliť někoho*): škared'e z ñím vyjebál; **zajebať sy** – k význ. 1; **zjebať** – k význ. 2 (i *zkazit*)

odvoz.: **pojem** (*pokárání*): dostál sem pojem od řed'itele

SSJČ (jebati – ve význ. 1, 2, a 4); ALJ (i jebat – ve význ. 1, 2, a 4)

jednaký, příd.

stejný: šak ste oba jednacy

SSJČ; ALJ (i jednací); Bš; So; SSJ

jednúc I, přisl.

jednou; kdysi: jednúc sa to moseło stať; jednúc, už je to dlúho, ...; **srov.** *raz I 1, 2*

SSJČ (jednou); ALJ; Bš; SSJ

jednúc II, čísł.

jedenkrát: jednúdz za týdeň mosým g dochtorovi; **srov.** *raz II 2, toléj II 2*

SSJČ (jednou); ALJ; Bš

jedovať' (sa), -uju (sa); ujú (sa), ned.

(nad něčím) *zlobiť, rozčilovať (se) (někoho; na někoho)*: ten huncúd ña enem jeduje; jedováł sa na súseda, že mu zebrał ofcu; co sa nad tým jeduješ?

SSJČ (jedovat); ALJ (i jedovat (sa)); Kt (jedovat); SSJ

jelení, příd.

ve spoj. **jelení rošky**, pomn., *kuřátka (jedlý druh houby rodu Ramaria)*: jelení rošky, to je taká žlutá kuča

ALJ

jež, -a, m.

1. ježek: ♦ byď jak ješ (*nedůtklivý*): uš sy zasěj jag ješ?

2. expr. popudlivý, nedůtklivý člověk: co chcež od ñeho, šag je to taký ješ

SSJČ (ve význ. 1); ALJ; Bš; So; SSJ; KJA V (str. 154)

jist'it' viz ist'it'

jojkať, -ám; -ajú, ned.

expr. *vyslovovat citosl. joj, naříkat*: jojkała, že ju bolí noha

dok.: **zajojkať**

odvoz.: **jojkáñi** (*nářek*): jojkáñi ťi stéjñe nepomože

ALJ; Bš (jojčať, jojkať); SSJ (jojčať; jojkať)

juh, -u, m.

1. jih: jasñi sa od juhu

2. obleva, táñi

ALJ (ve význ. 2); BŠ (ve význ. 2); SSJ (ve význ. 1)

jupka, -y, ž.

1. *lehká ženská halenka n. kabátek*

2. expr. *halenka vůbec*: tu starú jupku nosý matka už roky; **srov.** kabaňa, kacabaňa, uťekáček

odvoz.: **jupečka**; **jupica**

SSJČ; ALJ; SSJ

južyt' sa, -ý sa (3. jč.), ned.

tát (o sněhu): začalo sa južyd' na začátku března; **srov.** jařyt' sa

ALJ (južit', južit); BŠ (južit')

K

kabaňa, -e, ž.

expr. *ženský kabátek*; *halenka*: gdez vzaľa takú ošúchanú kabaňu?; **srov.** jupka 2, kacabaňa, uťekáček

odvoz.: **kabaňka**; **kabaňisko**

SSJČ (kabanica, kabaňe); ALJ; BŠ; Kt (,delší kabát); SSJ (,vrchní zimní kabát')

kabelka, -y, ž.

1. *malá dámská příruční taška*

2. *malá taška vůbec*

3. *papírový sáček*: podaj ňe tu kabelku, ad' do ní možu dať sušené hřby; **srov.** míšek 1

odvoz.: **kabelečka** – k význ. 3.; **kabélečka** – k význ. 1. a 2.

SSJČ (ve význ. 1 a 2); ČJA II-180 (ve význ. 3); ALJ; BŠ (kabélka na psání); Vo (ve význ. 3); SSJ (ve význ. 1)

kacabaňa, -e, ž.

expr. *ženský kabátek*: co to máž za škaredú kacabaňu?; **srov.** jupka 2, kabaňa, uťekáček

odvoz.: **kacabaňka**

SSJČ (kacabajka, kacabaja); ALJ; BŠ; Kt (kacabajka – také ,vězení'); So (kacabajka); Vo (kacabaja); SSJ

kača, -e, ž.

1. *kachna*

2. *dětská hračka, káča*

3. *široký pytel*: naplň tu kaču senem!; **srov.** mječh

4. *tlusté střevo vepře k přípravě jelit*: nó, a teď uděláme jelita s kače

5. expr. *hloupá žena*; *nadávka*: kačo jedna hlúpá!; **srov.** bosorka 2, čarodeňica 2, čava 2, darebňica 2, fúryja, haladryja 2, haramija 2, kanalija, ludra, metla 2, mora II 2, stryga 2

► Slovo „kača“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „káča“ uvedeno více významů.

odvoz.: **kačeňí** – viz tam

SSJČ (káča II); ALJ; BŠ; So (,káče')

kačeňí, příd.

1. *kachní*: ♦ mjet' kačeňí žaludek (*snést všechno*)

2. ve spoj. **kačeňí mydlo** *druh cukrovinky*: donéslí zme sy s púťi kačeňí mydlo, viz **mydlo**

odvoz.: **kačeňák** – ve význ. 2: v opchodě zme dostávali za zeliny cukrový kláteg nebo aj kačeňák

SSJČ (ve význ. 1); ALJ (kačeňí mydlo – ,oblázek potoční‘ a v jiných význ.); BŠ (kačeňí mydlo – ,oblázek potoční‘); So (kačeňí mydlo – ,oblázek‘)

kačynec, -nca, m.

plochý měkký kámen: kopali zme studňu a narazyli zme na kačynec

SSJČ (kačinec – v jiném význ.); ALJ (i kačinec – v jiných význ.); BŠ (kačeňí mydlo/kačinec – ,oblázek potoční‘); Kt (kačinec – ,šáchor‘)

kadlátko, karlátko, -y, ž. (zprav. mn.)

druh stromu, nebo polodu švestky: na trnkovicu sú nájlepšy kadlátky; **srov.** kulovačka 2; trnka 2

SSJČ (karle, kadle); ČJA II-4 (,švestka obecně‘); ALJ; BŠ (kadlátko – ,švestka obecně‘); Vo (kadlátko, kadlátku)

kahrňat’, -ám; -ajú, ned.

expr. *silně kašlat*: kahrňáš ceľú noc, nemožu spať; **srov.** chrblat’, chrkat’

dok.: **zakahřnat’**

odvoz.: **kahrňání** (*kašláňí*): nemožu sa zbaviť toho kahrňání

kakáč, -a, m.; expr.; **i ml.**

1. *nočník*: donez mu kakáč!

2. *velká n. neforemná pokrývka hlavy*: máž na hlavje jakýsy kakáč

SSJČ (ve význ. 1); ALJ; Kt (ve význ. 1)

kalíšek, -ška, m.; **i ml.**

malá sklenička na lihoviny, štamprle: poť k nám na kalíšek!; po kalíšku sy dáme, pak sy zaspíváme, po kalíšku, po kalíšku ... (*lidový popěvek*)

► Slovo „kalíšek“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „kalíšek“ uvedeno více významů.

odvoz.: **kalíškovat’** – viz tam

SSJČ; ALJ; SSJ (kalíšok)

kalíškovat’, -uju; -ujú, ned.

popíjet lihoviny: našy chlapi už zasěj kalíškujú

odvoz.: **kalíškování**

ALJ (i kalíškovat); Kt (kalíškovat)

kamilky, -lek, ž., pomn.

heřmánek (Matricaria chamomilla, Chamomilla recutita): navař mu kamilky, bolí ho břuch

odvoz.: **kamilkový**

SSJČ; ALJ; Vo (kamilka); SSJ

kanalija, -e, ž.

expr. *nadávka ženě n. dobytku*; *nadávka*: ty kanalijo jedna!; kanalijo, stůj, nelašuj! (*o krávně*);

srov. bosorka 2, čarodeňica 2, čava 2, darebňica 2, fúryja, haladryja 2, haramija 2, kača 5, ludra, metla 2, mora II 2, stryga 2

ALJ; So (karnalija)

kandúš, -a, m.

expr. *starý, omšelý kabát*: d'ěcka f kandúšoch; našel sem na hůře jakýsy kandúš
odvoz.: **kandúšek**
SSJČ (kanduš – v jiném význ.); ALJ (kanduš); Bš (kanduch – v jiném význ.)

karasyť, -ým; -ýja, ned.
expr. *kálet*: co tag dlúho karasyť?
dok.: **vykarasyť (sa)**
odvoz.: **karasění (kálení)**
ALJ (karasiť – ,ničit‘)

karlátka viz **kadlátka**

kartít, -ím; -íja, ned.
1. **(sa) kazit, ničit, rušit**: v dolansku kartíja celú kuřčkárnju; kartíja sa nám fšecky plány; **srov. kynožyt**
2. **zabíjet, hubit**: tata kartí mycáky
dok.: **skartít**; **vykartít** – ve význ. 2
odvoz.: **skartěný; vykartěný**
PSJČ (kartiti – ve význ. 1); ALJ (i kartiť, kartit, kartit); Bš (kartit)

kašovica, -e, ž.
polévka z pohanky: jejich stařenka dysy vařývala kašovicu
ALJ (,polévka z prosné kaše‘); Bš (,polévka z prosné kaše‘)

kata, část.
vyjadřuje zápor: býl tam? – Kata tam býl
SSJČ (kata I); ALJ; Bš; Kt (katakata); So (katač)

kedľub, kerľub, -a, m.; **i ml.**
kedľuben: na poli už rostú kedľuby
odvoz.: **kedľubový/kerľubový**: kedľubová máčka; kerľubová poléfka
ALJ; Kt (kedľub); So (kelerub)

kel, kél, -u, m.
kapusta: máme rád'i kél s kľobású: ♦ **i ml.** íd' do kelu (*jít do háje*): bješ s tým do kelu!
SSJČ (kel I, kel II – v jiných význ.); ČJA II-19; ALJ; Bš (kél); So ; Vo (kchél); SSJ (kel¹)

keláň, -a, m.
expr. *velký zub*: už mu ostały f papuli enom tře keláňe
ALJ; Kt; So (keľoňe)

kélňa, -e, ž.
zednická lžice: kélňú nahazujeme maltu na zed'; **srov. fangla 2, žufan 2**
ALJ (kelňa); Bš (keľňa); So (kelňa); SSJ (kelňa)

kerchov, -a, m.
hřbitov: ♦ smrdět/zvážat' kerchovem (*jít o život*)
SSJČ (krchov); ČJA II-192; ALJ (i kerchof); Bš; So (krchovo); KJA IV (str. 44)

kerľub viz kedľub

kerýsy, kerýsyk, zájm. neurč.

blíže neurčený n. neznámý; některý, nějaký, kterýsi: kerásy cérka sa po tobje ptaľa; ♦ dostat kerúsyk (*dostat facku*): Staňa dostál kerúsyk po hubje; **srov.** bár(z)jaký (bár-/bárs-), jakýsy/jakýsyk 1 SSJČ (kterýsi); ALJ (kerýsi); Bš (kerýsi); So (keryši/keryšik)

kerýkolvjek viz gdokolvjek

kľak, -a, m.

1. *tuřín* (*Brassica napus*); ♦ sed'ed' jak kľak (*být líný*)

2. expr. *nemotora, lenoch*: je to taký kľak; **srov.** čáčfaťa/čáčfara, zdechľina, zdechľák, zdechľoň (zdechľý), zhňilák, zhňiloň, zhňilina, zhňilačysko (zhňilačyt')

SSJČ (kvak – v jiném význ.); ALJ (i kvak); Bš (kvak); Kt (kvačka – ve význ. 1); So (kľak – ve význ. 1)

kľint'áky, -ú, m., pomn.

zimní brusle na klíček: kľint'áky sa moseľy přyšrubovaď na boty klúčkem

kľjácnuť, -u; -ú, dok.

upadnout, spadnout: kľjácť sem sebú na ledovicy; **srov.** cápnuť 1, čfáchnuť 2, hrbúcnuť, hřcnuť, húcnuť 1, kohácnuť, mignuť 2, mlaščyt' 2, pleščyt' 2, róchnuť 3, rúbnuť/rubnuť 3, řáchnuť, strúhnuť 3, šfácnuť, šlahnuť/šlažyt' 2, zhrčat'

kľača, -e, ž.

1. (zprav. mn.) *rukojeť k vedení pluhu, kleč*: držý pluh za kľače

2. **i ml.** expr. *končetina, zejm. noha*: kam cpeš ty sfoje dľúhé kľače?; uhňi s týma kľačama!; **srov.** capa/čapa, ďlapa, faja/fajka 3, kot 2, kyta 2, raťica 2

odvoz: **kľačyska** – k význ. 2

SSJČ (kleč II – ve význ. 1); ČJA III-36 (ve význ. 1), III-157 (kleč – ,část koňského postroje'); ALJ; Bš (kľáč); Kt (kľáča – ,kobyła, herka'); Vo (kleče – ,část koňského postroje')

kľamjet', -ím; -íja, ned.

1. *hloupě n. nepřítomně hledět, civět (na někoho, na něco)*: co na mja kľamíš?; tata čne enom noviny a kľamí na televiziu; **srov.** slamjet'

2. *zůstávat někde dlouho*: gde tag dľúho kľamíš?

ALJ (kľamět, kľamět); Bš (kľamět – ,sedět, dřepět')

kľaňica, -e, ž.

1. *kolmá vzpěra, která drží bočnice vozu*: kľaňice sa d'ěľajú z bukového dřeva

2. expr. *kdo se klátí ze strany na stranu*: ó, ten je kľaňica; ♦ chod'í jak kľaňica (*klátivě*)

SSJČ (kľanice – ve význ. 1); ALJ; Bš (kľanica); SSJ (ve význ. 1)

kľapatý, příd.; **i ml.**

svěšený dolů; odstávající: ten oľáredz má kľapaté ušyska

PSJČ (,dolů zkroucený'); ALJ (i kľapatí); Bš (kľapatý); So (kľapatý)

kľát, -a, m.

1. *špalek na sekání dřeva n. masa*: kľád na ščýpání dřef sa nám rospadá; řeznický kľád býť f prostřetku stažený obručú

2. kus dřeva, kláda

odvoz.: **klátek** – viz tam

SSJČ; ČJA I-213 (ve význ. 1); ALJ; Bš (klát); Vo (ve význ. 1); KJA V (str. 142)

klátek, -tku, m.

1. *zdrob. ke klát 1 a 2*: najďi nějaký kláteg a přýloš pot kotel

2. *brzdový trámek u kol vozů*

3. *cukrový špalík*: v opchodě zme dostávali za zeliny cukrový kláteg nebo aj kačeňák

PSJČ (ve význ. 1); ČJA III-128 (,brzdící špalek'); ALJ; Bš (klátek – ,střenka nože')

klátka, -y, ž.; i ml.

visací zámek: zamkli zme zahrátku na klátku

► Slovo „klátka“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „klátka“ uveden také význam ,brzdový trámec u kol vozů‘.

SSJČ; ČJA I-193; ALJ; Bš (klátka – ,klíčka na matku včelí'); So (klátka); Vo

klebeta, -y, ž.

1. *pomluva*: ta enom samé klebety roznášá; **srov.** pletka 2

2. *klebety*, pomn., *přátelské posezení, návštěva*: přýď k nám na klebety!; **srov.** beseda, řeč 2

odvoz.: **klebetník; klebetníca; klebetný** (*pomlouvačný*): klebetná baba; **klebet'it'** – viz tam

SSJČ (kleveta, klebeta – ve význ. 1); ALJ; Kt (klebeta – ve význ. 1); SSJ (klebeta – ve význ. 1)

klebet'it', -ím; -íja, ned.

1. *pomlouvati (někoho), klevetiti*: bapky u opchodu enom klebet'íja

2. *přátelsky (s někým) rozmlouvat*: mamka už zasěj klebet'í vedle u Maruše; klebet'íš

s Andulkú?; **srov.** besedovat', grágat'

dok.: **poklebet'it' (sy)**

odvoz.: **klebet'ění**

SSJČ (klevetiti, klebetiti); ALJ (i klebetiti – ve význ. 1); Bš (klebetovat – ve význ. 1); Kt (klebešit – ve význ. 1); So (klebešič, klebetovač – ve význ. 1; klebetníca – ,klepna'); SSJ (klebetit' – ve význ. 1)

klécat', -ču/-ám; -čú/-ajú, ned.

kulhat: náš stařýg uš klécá na obje nohy; **srov.** chrámat'/chrómat'

dok.: **doklécat'**

odvoz.: **klécání; klécavý**

ČJA I-58; ALJ (i klécat); Bš (klécat')

klepáč, -a, m.

proutěný nástroj na klepání koberců n. šatů, klepačka; **srov.** prakl

SSJČ (v jiných význ.); ČJA II-214 (,velikonoční klepačka'); ALJ; Bš (klepač, kľepáč – v jiných význ.);

Kt (v jiném význ.); So (klepač – v jiných význ.); Vo (klepač – ,velikonoční klapačka')

klid'ačysko, -a, s.

expr. *klid'as*: ten Bohúšeg je hrozné klid'ačysko

klínek, -nku, m.

1. *zdrob. ke klín*

2. *dřevěný hřeb n. kolík*: na ščýpání dřev zme mejli dřevjený klínek

3. *dílek koláče, dortu aj.*: toš sy vezňi klíneg hruščáka

SSJČ (ve význ. 1 a 2); ALJ; Bš

klocek, -cku/-cka, m.

menší kus nezpracovaného dřeva, klacek: dřecka, gde máte skované ty sfoje klocky?

odvoz.: **klocýk**; **klocýček**

PSJČ; ALJ; Bš (klocek); So; SSJ (klocok – ‚palice‘)

klučka, -y, ž.

1. *malá klika; držadlo, klika*: nesahaj na klučku, je natřená!

2. *smýčka*: ta klučka na provaze je jakásy malá

► Slovo „klučka“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slov „klička I a klička II“ uvedeno více významů.

SSJČ (klička I, klička II); ALJ; Bš (kľučka – v jiných význ.); Kt (kľučka – ve význ. 1); So (ve význ. 1)

kmásat', -šu/-ám; -šú/-ajú, ned.; expr.

1. (v něčem) *bodavě bolet*: chodila sem celý deň po mjest'e a mám nohy jak konvy, ešče ňa v ňich kmáše

2. **i ml.**, *tahat, smýkat (něco, někoho)*: kmásal ho za vlasyska

3. **i ml.**, *škubat, trhat (něco)*: dřecka kmášú tetce japka

kmásat' sa

expr. *bít se, rvát se*: našy ogařy sa už zasěj kmášú

dok.: **kmasyť** – k význ. 2 (*chňapnout*); **kmásnúť** – viz tam; **nakmásat'**; **okmásat'** – viz tam;

ukmásnúť – k význ. 3

odvoz.: **kmásání**; **kmason** (*rváč*)

SSJČ (kmásat); ALJ (i kmásat); Bš (kmásat; kmason); SSJ

kmásnúť, -nu, dok.

expr. *uhodit, udeřit*: kmásal ho palicí po hlavje; **srov.** cápnúť 2, časnúť, čmahýcnúť, dýmnúť, dřýstnúť, flágnúť, ftápiť, húcnúť 2, chlópnúť, chlopícnúť (*chlópat'*), lépnúť, lisknúť/liščýť, mignúť 1, mlaščýť 1, ojat'/ojmúť, pleščýť 1, rubnúť 2, smýknúť 2, strúhnúť 2, šfácnuť (*šfácát'*), šlahnúť/šlažýť 1, uderyť 1, uvaliť 3

ALJ (i kmásnúť); Kt (kmásnúť)

kmocháček, -a, m.

kmotr

odvoz.: **kmocháčky** (*kmotr a kmotra*): jeho kmocháčky už neżyjú

SSJČ (kmoch); ČJA I-18; ALJ; Bš (kmotr – kmotra)

kmotřenka, -y, ž.

1. *osoba ženského pohlaví (většinou dítě) v poměru ke své kmotře n. kmotrovi*

2. *kmotra*: to ňe praviła moja kmotřenka

SSJČ; ČJA I-19 (ve význ. 2); ALJ; Bš (kmotr – kmotra); Vo (kmutřenka)

knedla, -e, ž.; **i ml.**

1. *houskový n. kynutý knedlík*: kúpíš knedlu? Abyzme mjeli g masu; ♦ mjet' knedlu f krku (*když někdo nemůže mluvit*); sed'eď jak knedla (*být pasivní*); **srov.** šyška 4

2. ve spoj. **kynuté knedle**, mn., *ovocné knedlíky*: kynuté knedle z jahodama; **srov.** kule 1

3. expr. *pasivní člověk; nemotora*: je to taká knedla

SSJČ (knedle – ve význ. 1 a 2); ČJA I-96 (knedle – ‚nudle‘), I-100 (‚knedlík‘); ALJ; So (knedle – ve význ. 1); Vo (servítuvá knedla); SSJ (knedľa – ve význ. 1 a 2)

knutl, -tla, m.

dřevěný kolík na vázání (otýpek slámy): při mláčení sa vázala sláma knutlem
SSJČ; ČJA III-71; ALJ; Bš (knuteľ)

kňíška, -y, ž.

1. *kniha, knížka*: ♦ žyd' na psý kňíšku (*bez sňatku*): ťi dva žyjú enom na psý kňíšku, viz **psý 2**
2. **kňíšky**, pomn., *modlitební knížka, kancionál*: vezni kňíšky do kostela
ALJ (i knížka, knížky); So (kniška); Vo (ve význ. 1)

kohácnút', -nu; -nú, dok.

spadnout, svalit se: koháč sem ze žydle; **srov.** *cápnút' 1, čfáchnút' 2, hrbúcnút', hrcnút', húcnút' 1, křfjácnút', mignút' 2, mlaščyt' 2, pleščyt' 2, rubnút' 3, róchnút' 3, strúhnút' 3, šfácnút', šlahnút'/šlažyt' 2, zhrčat'*

kokot, -a, m.; **i ml.**

expr. *nadávká*: kokote jeden!

odvoz.: **kokot'ík**: ty sy taký kokot'ík; **kokot'ica** (*i lehká žena*)

SSJČ (,kohout'); ČJA III-225 (,kohout'); ALJ; Bš (kokot – ,kohout'; kokotek; kokotice); So (kokot – ,kohout'; kokotek); SSJ (kokota – ,lehká žena')

kolaja, -e, ž.

1. *kolej, stopa; žlábek*: na polňačce ostały po voze vyježd'ené kolaje

2. (zprav. mn.) *železniční kolej, kolejnice*: dávaj pozor, aš pojeděš přes kolaje!

ALJ; Bš (koľaja); So (kolaj)

kolco, -a, s.

1. **i ml.** *kolečko*: ogarom sa straťilo kolco od auta

2. *kruh*: d'ecká, ud'elajte kolco

3. pomn. **kolca kolečka** (*k dopravě staviva ap.*): budem vozyd' drva, veznem sy kolca; **srov.** *táčky*

4. ve spoj. **plužné kolca/kolce součást pluhu**, viz **plužný**

ČJA III-45 (,plužní kolečka'), III-162 (ve význ. 3); ALJ; Bš (kolečka, koľco); Kt (ve význ. 1 a v jiném význ.); So (ve význ. 1 a ve význ. 4)

kole I, přísl.

přibližně, asi, okolo: bylo jich tam kole dvacet'i

SSJČ (kolem I); ČJA V-407 (,asi); ALJ; Bš (koľe)

kole II, předl. se 2. p.

okolo, kolem: kole jejih baráku rostú lipy; jěť kole potoka; ty kole teho naďeľáž hľúpýh řečý;

srov. *kolevá*

SSJČ (kolem I); ALJ; Bš (koľe); So

kolébač, -a, m.

závěsná plachtová kolébka; **srov.** *húšačka 1*

SSJČ (i kolebač); ALJ (i kolebač); Bš (koľebač); So (kolebač); KJA I (str. 114)

kolěj I, zájm.

táz. *uvozuje otázku po počtu n. množství, kolik*: kolěj vás tam bylo? – Tolěj; za kolěj to je?;

srov. tolěj I

ALJ; Bš (kolěj – toľěj)

kolěj II, čísl.

ve spoj. **kolěj razú** *kolikrát*: kolěj razú ťi to mám praviť?; **srov.** raz II 3, tolěj II 1

ALJ; Kt (kolejrazy)

koľek I, -lka, m.

1. i ml. *dřívko, klacík, kolík*: házali zme psovi koľek

2. ve spoj. **obilný/zbožný koľek** *kůl na snopy*

SSJČ (koľek II – ve význ. 1); ČJA II-197 (,kuželka‘), III-27 (,tyčka v plotě‘); ALJ; Bš (koľek); Kt (koľek – ve význ. 1); So (koľek – ve význ. 1 a v jiných význ.)

koľek II, -lka, m.

cenná známka na úřední písemnost

SSJČ (koľek I); ALJ; So (koľek)

kolér, -a, m.

hlupák, blázen, ztřeštěnec: ten súsed je taký kolér

ALJ; So (kolera – ,zlý, špatný člověk‘)

kolevá, předl. se 2. p.

okolo, kolem: Zdeňa šel kolevá našeho pľota a cosy sa mu nohy plétly; **srov.** kole II

ALJ; Bš

koliký I, zájm.

jak velký: Jeňičku, koliko sy? – Toliký; **srov.** toliký

ALJ; Bš; SSJ (koľký)

koliký II, čísl.

kolikátý (v pořadí): kolikoýz býť ve škole?

SSJČ; Bš (koľký); SSJ (koľký)

kólna, -e, ž.

kůlna: f kólni sú drva na rosklátku; **srov.** drvárka/drvárňa, šopa

odvoz.: **kólnica**; **kólnička**

SSJČ (kolna); ČJA I-212; ALJ; So (kólna)

koľopeňka, -y, ž.; **i ml.**

druh jedlé houby, václavka obecná (Armillaria mellea): na pňoh rústávajú v zářý koľopeňky; s koľopeňeg negdo d’eľává aj hřibový guláš

ALJ

kombélat’, -u/-ám; -ú/-ajú, ned.

1. *houpat (něčím)*: kombelá nohama; **srov.** bloncat’ (sa) 1, cambrlat’ (sa), cyngélat’ sa (cyngélat’), hongat’ (sa), húšat’ 1

2. *uspávat (někoho)*: kombelát d’ecko f trávňicy; **srov.** húšat’ (sa) 1, piestovať 2

kombélat’ sa

houpat se, kymáčet se: kombéláš sa z jedné nohy na druhú

dok.: **ukombélat'** (*uspat*); **vykombélat'** (*vyviklat*)

odvoz.: **kombelání**; **ukombélaný** (*uspaný*); **vykombélaný** (*vyviklaný*): vykombélaný zub
ALJ (i kombélat); BŠ (bombél, bombélat)

kominář, -a, m.

1. **i ml.** *kominík*: kominář nám vyčystíť komín z vrchu aj ze spodu; ♦ komináru, komináru, gaře sa ti páru! (*říkanka*)

2. **komináři**, pomn., *sladká povídková omáčka s noky*: zašmúranému regimentu sa praviť aj komináři; **srov.** *zašmúraný regiment (zašmúraný)*

► Slovo „kominář“ se užívá pouze v těchto významech, v SSJČ je u slova „kominář“ uvedeno více významů. SSJČ; ČJA I-178 (ve význ. 1); ALJ; BŠ (ve význ. 1 a v jiných význ.); SO (kominář – ve význ. 1); VO (kuminář/kumiňář – ve význ. 1)

konár, -a, m.

silnější větev stromu: nat cestů zme ořezali fšecky konáry u lipy; **srov.** *haľuz/haľuza, krkoša*
SSJČ; ČJA II-76; ALJ; BŠ; SSJ

končyna, -y, ž.

1. *odlehlá krajina, oblast*

2. **končyny**, pomn., *konec masopustního období (poslední tři dny před Popeleční středou)*: na končyny sa mosely napéct' koblíšky

odvoz.: **končynový**: končynová zábava

► Slovo „končyna“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „končina“ uvedeno více významů. SSJČ (končina); ČJA II-205 (ve význ. 2); ALJ (končina, končini, končiny); BŠ (končiny); SO (končiny); SSJ (končina – ve význ. 1)

konva, -y, ž.; **i ml.**

1. *kropící konev*: hen u bečky je konva, zalej přysadu!; ♦ mjeď nohy jak konvy (*oteklé*): choďiľa sem celý deň po mjest'e a mám nohy jak konvy, ešče ňa v nich kmaše

2. *konev na mléko, čaj aj*: vezňi sy konvu a zajďi k tetce na mléko

odvoz.: **konvica**

ČJA I-146 (ve význ. 2); ALJ; SSJ (ve význ. 2)

koňák I, -a, m.

1. *majitel koní n. obchodník s koňmi, koňář*

2. *kdo jezdí s koňmi*: starý Vašek sa žyvíť jako koňág, vozýť píseg a ščerť

► Slovo „koňák“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „koňák“ uvedeno více významů. SSJČ (koňák); ČJA III-196 (,výměť koně'); ALJ; BŠ (,voják na koni'); Kt (ve význ. 2)

koňák II, -a/-u, m.

lihovina, koňak: nalej ňe teho koňáku!

ALJ

kopno, přísl.

ve spoj. **byť kopno stav**, *kdy se objevuje holá zem při jarním tání*: na Fset'íne už je kopno
SSJČ; ALJ; BŠ; SSJ

koprovica, -e, ž.

1. kyselá mléčná polévka (*s koprem, bramborami a vajíčkem*): zamíšám vajíčko do téj koprovce; **srov.** kyselica

2. koprová omáčka: na objed budeme mjet' koprovicu z vajcem a ze zemákama
odvoz.: **koprovička**

kordulka, -y, ž.

vesta (součást ženského kroje): kordulka bývala vječnú červená; **srov.** brunclek
SSJČ; ALJ; Bš (korduľa); SSJ

kosák, -u/-a, m.; **i ml.**

srp: vezňi sy koság a donez mycákom pléšku

odvoz.: **kosáček**

SSJČ (kosák I); ČJA II-40 (,kos'), III-67 (,srp'); ALJ; Bš; SSJ

kosovec, -fca, m.

kos: kosofcy nám ozobali fšecky střešne

ČJA II-40; ALJ; Kt

kostelový, příd.

sváteční: kostelové šaty; kostelové gaře; kostelová halena
ALJ

kostn, -u/a, m.

nížká zásuvková skříň na prádlo, prádelník; **srov.** armara

ALJ (i kosn); Kt (kosn); So (kosňa); Vo (kchustn/kostn)

kosysko, -a, m.

násada na kosu (dřevěná část), kosiště: urvaľa sa ňe u kosyska rúčka

SSJČ (kosiště); ČJA III-64 (kosisko); ALJ (kosisko); Bš (kosisko); So (košisko); Vo (kusisku)

košár, -a, m.

proutěná ohrada pro ovce

SSJČ; ALJ; Bš; SSJ (košiar)

koškař, -a, m.

podomní obchodník s kůžemi: koškař zbíráł mycačý aj ofčý kože

SSJČ (kůžičkář, kožkář); ALJ (i kožkář); So; Vo (koškař/kúškař)

košula, -e, ž.; **i ml.**

košile; ♦ držý sa téj roby jag hovno košule (*být na někom závislý*)

ALJ; Bš (košuľa – v jiném význ.); So

košulanda, -y, ž.

expr. *košilaté dítě*: ♦ košulanda, planda, že ťi něhi haňba! (*říkanka*)

SSJČ (košilanda); ALJ; So (košulak)

košut, -a, m.

kozel: koza sa hovní, doved' ju ke košutovi; **srov.** cap 1; škop

odvoz.: **košútek**
ČJA III-208; ALJ; Bš

kot, -a, m. (zprav. mn.); **i ml.**

1. *prasečí nožka*: při zabíjačce sa opalovaly koty sfíčků

2. expr. *lýtková kost*; *noha vůbec*: ♦ natáhnúť/otrčýť koty (*zemřít*); nehnúť kotem (*být líný*): pohňi uš konečně tým kotem!; kote kotofský!, kote zhňitý! (*nadávka*); **srov.** čapa/čapa, dlapa, faja/fajka 3, klača, kyta 2, rařica 2

odvoz.: **kotek**; **kotofský**

SSJČ (kot III); ČJA I-201 (,nevypalovaná cihla‘); ALJ; Bš

kotár, -a, m. (zprav. mn.)

kopcovitý terén (s chudou kamenitou půdou); *kopec, hora*: na vařařských kotároch sa ňidz neuroďí; **srov.** brďisko, grůň, hrb/hřb 2, krpál II

SSJČ; ALJ; Bš; KJA VII (str. 84)

kotrlec, -lca, m.

kotrmelec: uděľaj kotrlec!

SSJČ; ALJ; Bš (kotřec)

kožuch, -a, m.

1. *kabát z kožeřiny n. kožeřinou podřitý*

2. *hustá srst savců*; *kůže savců se srstí*: na ofčý kožeř je třeba řest kožeř

3. **kožuchy**, mn., *druh stromu, nebo jablek s drsnou slupkou*: kožeřy sú třřdė, ně modz dobré japka; **srov.** cygánka 3, jaděřnica, žňofka 1

SSJČ (kožich – ve význ. 1 a 2); ALJ; Bš (ve význ. 1 a 2); Kt (kožeř – ve význ. 3); So; SSJ (ve význ. 1 a 2)

krab, -u, m.

1. *vráska*; **srov.** wrap 2

2. *záhyb*; **srov.** wrap 1

odvoz.: **krábeček**: to děcko má na noháh malé krábečky (*záhyby*); **pokrabacený** (*pokrčėný*)

SSJČ (krab I); ČJA I-42 (ve význ. 1); ALJ; Bš; So (ve význ. 1)

kravička, -y, ř.

1. *zdrob. ke kráva*

2. *ryzec syrovinka (Lactarius volemus/Lactarius lactifluus)*: kravičky uř tady skoro nerostú

SSJČ (ve význ. 1); ČJA II-92 (,ryzec pravý‘); ALJ; Bš (ve význ. 2); SSJ (ve význ. 1)

krđel, **krđel I**, -u/-a, m.

houř, hejno, stádo; *hlouček*: krđel husý

SSJČ; ALJ; Bš (krđelř); KJA VI (str. 154; 156)

krđel, **krđel II**, přisl.

mnoho, hodně: mají krđel děcek; **srov.** baňa III, hrča II, guča/kuča 1

ALJ; Bš (krđelř)

krepiřovatř, -uju; -ujú, ned.

churavět, postonávat: krepiřovátř nekolig rokú; **srov.** chorovatř, margýřovatř

SSJČ (krepírovat); ALJ (i krepírovat); So (krepírovač)

krkoša, -y, ž.

useknutá větev stromu: v hoře mám nachystanú hromadu krkošý, Tonček ňe je odveze; **srov.** haľuz/haľuza, konár

odvoz.: **krkoška**

► Slovo „krkoša“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „krkoška“ uvedeno více významů. SSJČ (krkoška); ČJA I-214 (krkoška –, suk‘); ALJ (krkoška); Bš (krkoška); So (krkoška –, suk‘); SSJ (krkoška²); KJA IV (str. 128)

krmholec, -lca, m.

dřevěné rameno na pověšení zabitého prasete při zabijačce: krmholedz zavjesýme řetazem na ráhno

ALJ; Bš (krmholec); So (krompolec)

krňa, -e, ž.

ostří nože: mám zatupenú krňu na křyváku

ALJ

kromja, **kromjevá I**, přísl.

kromě, mimo: kromja teho nemá čým by zaplatíť

SSJČ (kromě)

kromja, **kromjevá II**, předl. s 2. p.

vyjadřuje vyloučení někoho, něčeho; *kromě, mimo*: přyšli fšecy kromja starosty

SSJČ (kromě)

kropáček, -čka, m.

prvosienka jarní (Primula veris), petrklíč: stařka šla na kropáčky aj na plíčňíky. Už rostú pod hrabovínú

ČJA II-116; ALJ; Bš (kropáčky); Vo (krupáč/krupáček)

krovec, -fca, m.

otesaný trám krovu kolmý k hřebenu střechy, krokev: na střeše zme vymjeňili dva nové krofce

► Slovo „krovec“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „krovec“ uvedeno více významů.

SSJČ (krokev, krovec); ČJA I-204 (neuvádí tuto podobu); ALJ; So (krokfa); Vo (kruv); SSJ (krokva)

krpačyt’ sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

těžce pracovat, namáhat se: celý žyvot sa enem krpačýť a ňic s teho; **srov.** dřýt 2, hampasyť sa, hrdliť sa 3/hrdlovat’ sa (hrdliť), mordovat’ sa (mordovat’), natáhat’ sa 1 (natáhat’), žebračyt’ sa

ALJ (krpačit’, krpačit); Bš (krpačit’ sa)

krpál I, -u/-a, m.

expr. *stará obnošená obuv*: gde máš ty sfoje krpále?

ALJ

krpál II, -a, m.

příkrý sráz n. kopec: nechce sa ňe lézd’ do takého krpála; **srov.** brďisko, grůň, hrb/hřb 2, kotár

krpec, -pca, m.

druh lehké obuvi, ušité z jednoho kusu kůže a upevněné řemínky (součást lidového kroje):

krpce sa d'elały z hovjezyny, ale aj z iných koží

SSJČ; ALJ; Bš; So (krpce – „staré, obnošené boty“); SSJ; KJA II (str. 70)

krťica, -e, ž.

krtek (Talpinae): ta krťica nám pječne zryla zahradu

► Slovo „krťica“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „krtice“ uvedeno více významů.

SSJČ (krtice); ČJA II-26 (krtice); ALJ (krtica); Bš (krtica); VO (krčica/ krtica); SSJ (krtica)

krúcat', -ám; -ajú, ned.

ždímat (prádlo): už sa to nemosý krúcat'

dok.: **vykrúcat'**: idu vykrúcat' prádlo

odvoz.: **krúcání** (ždímaní); **vykrúcaný** (vyždímaný); **krúcanec** – viz tam

ALJ (i krúcat); Bš (krúcat); SO (kručič)

krúcanec, -nca, m.

1. *co je zakroucené (smyčka ap.): napsátz jakýsy krúcanec*

2. *pružina, závit*

ALJ

krušpánek, -nka, m.

zimostráz (Buxus sempervirens): nastřýháme krušpánek, aby sme mohli ud'elať sfadebčanom kytičky

SSJČ (krušpán); ALJ; Bš („barvínek“)

křesný, příd.

ve spoj. **křesný pagáček** *placka z nekynutého nudlového těsta pečená většinou na plotně:*

křesné pagáčky sa pékly na šporhért'e nasucho. Potom sa to mohlo potřít trnkama; **srov.** báteš,

nalévanec, osúch, pagáč, podlesník, potplameňák

ALJ (křesný pekáček; křesňák); Bš (křesňák); VO (křesné pekáček)

křyvačkář, -a, m.

výrobce a prodejce kapesních nožíků, tzv. křyváků: křyvačkáři negdy prodávali aj osélky

odvoz.: **křyvačkárňa**

ALJ (křivačkář); Bš (křivačkář)

křyvák, -a, m.; **i ml.**

*kapesní nůž, kudla: súsed jezďíť z d'edú na juch prodávať křyváky; ve spoj. **sprašný křyvák***

*malý kapesní nožík na manikúru: to byľy ty zavíráky a ty sprašné křyváky, viz **sprašný 2***

odvoz.: **křyváček**; **křyvačkář** – viz tam

SSJČ (křivák); ČJA III-161 („jařmo“); ALJ (křivák); Bš (křivák); Kt (křiváček); SSJ (krivák¹)

křupa, -y, ž.

1. *chrupavka: f téj poléfce sú samé křupy; ten búčeg je samá křupa*

2. (zprav. mn.) *druh stromu, nebo světlého velkého plodu třešně: súsetka sy natraľa křupy na*

*buchty; **srov.** bjelica 1, čerňica, drobňica, vrapčynka*

odvoz.: **křupka** – k význ. 1

SSJČ (křupka); ALJ (i křupka); Bš (křupa – ve význ. 2; křupka – ve význ. 1); Kt (křupy – ve význ. 2)

křupoň, -a, m.

expr. *hrubý člověk, neotesanec*: ten křupoň furd za mju lózy

ALJ

kšá, kšó, citosl.

volání při odhánění drůbeže, zejm. slepic: kšó, táhnete, slécky, ad' uš ste ve chlévje!

SSJČ (kša); ALJ (kšo); Bš (kš); So (kšo); SSJ (kšu, kšo – pohánění prasat)

kšókat', -ám; -ajú, ned.

odhánět drůbež voláním kšó: Lukáš kšóká na slécky

dok.: **kšóknút'**: kšókni na slécky, sú f sýni; **pokšókat'**

odvoz.: **kšókání**; **kšá, kšó** – viz tam

ALJ (i kšokat, kšokat'); Bš

kubík, kúbík I, -a, m.

kubický metr: dovézł sem kubík drva

SSJČ (kubík); ALJ

kubík II, -a, m.

nádoba, pouzdro pro brousek na kosu: kubíky bývajú aj kovové

ČJA III-59; ALJ (kubík); Bš (kubík); Kt (kubík – v jiném význ.); So (klubik)

kuča viz **guča**

kučkat', kyčkat', -ám; -ajú, ned.

tahat za vlasy: kučkáž ňa, jag ňa češeš; **srov.** kudlit'

dok.: **vykučkat'/vykyčkat'**: vykyčkala ogara za vlasyska; **zakučkat'/zakyčkat'**

odvoz.: **kučkání/kyčkání**

ČJA I-38; ALJ (i kičkat); Bš

kučovat', -uju; -ujú, ned.

mýtit, čistit les; dobývat pařezy: chlapi kučujú pňe; **srov.** obžýnat'

dok.: **vykučovat'**: vykučovali zme celú horu a z hory ud'etali pole

odvoz.: **kučování**

SSJČ (klučiti); ALJ (i kučovat); Bš; KJA V (str. 92)

kudlit', -ím; -íja, ned.; **i ml.**

tahat za vlasy: nekudli ňa!; **srov.** kučkat'/kyčkat'

dok.: **vykudlit'**

odvoz.: **kudlení**

SSJČ (kudlit); ČJA I-38; ALJ (i kudlit); Bš (kudlit sa – v jiném význ.); Kt (kudlit – ,tahat za uši'); So (kudlič); Vo (kodlit); SSJ

kula viz **gula**

kuláč, -a, m.

kulaté palivové dřevo, kulatina: tyto veliké kuláče mosíme přešćýpat'
SSJČ (kuláč); ALJ (kuláč); Bš (kuláč – v jiném význ.); Kt (kuláč – v jiném význ.); So (kulak)

kule, -í, i ml.

1. pomn. *švestkové knedlíky*: sú trnky, uděláme kule; srov. knedla 2
 2. mn., i expr. *varlata*: řezník sy po zabíjačce barana vzal dom baraňi kule. Udělá sy z nih vaječnicu; tyz ňa kopř do kulí; srov. míšek 2
 3. ve spoj. **baraňi kule**, viz **baraňi**
- SSJČ (kule – ve význ. 2); ALJ (ve význ. 1 a 2); Bš (kuľa – ve význ. 1)

kulovačka, -y, ž.

1. *koulování*: kulovačka sa nám modz nevydařyla
 2. (zprav mn.) *druh stromu, nebo drobného plodu švestky*: už zrajú kulovačky; srov. kadlátko/karlátka; trnka 2
- SSJČ (,kulovatá čepice'); ALJ; Bš (kuľovačka)

kůň, koňa, m., i ml.

1. *kůň*
 2. živ. os. expr. *nadávka, zprav. omezenému člověku*: ten náš tata je taký kůň!; kůň jeden!
 3. *sešíváčka*: gde máme koňa? Ad' možu zešyt' papíry
- odvoz.: **koňák** – k význ. 1 a 3
SSJČ (kůň); ČJA II-48 (,kobyłka'); ALJ; Bš (kůň – ve význ. 1 a v jiných význ.); So (kuň – ve význ. 1); Vo (,kobyłka')

kura, -y, ž.

- slépice*: kury nám cosy málo nesú; kury uťekajú přes pľot; ♦ chodit' spat' s kurama/ze slépkama (*brzy*); srov. slépka
- odvoz.: **kuřyca**; **kuřyčka**; **kuřyčkářna** (*drůbežárna*); **kurňík/kurňik** – viz tam; **kuřynec** – viz tam
- SSJČ; ČJA III-224; ALJ; Bš; So; SSJ (kura² – ,kuře')

kurňík, kurňik, -a, m.

1. *chlívek pro drůbež*
 2. expr. *nadávka, zprav. ve spoj. kurňík/kurňik šopa*: kurňik šopa, zasěj sem to spackál!
- SSJČ (kurník – ve význ. 1); ALJ

kurotfa, -y, ž.

- koroptev*: Saulu, střýlaj! To sú kurotfy jag letedľa
- SSJČ (korpotev, kuroptev); ALJ (i kurotva); Bš (kuropatva); So

kuřátko, -a, s.

1. též **kuřacko** *zdrob. ke kuře*
 2. (zprav. mn.) *liška obecná (Cantharellus cibarius – druh houby)*: kuřátka rostú v listnatěj aj v jehličnatěj hoře
- Slovo „kuřátko“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „kuřátko“ uvedeno více významů.
SSJČ; ČJA II-89 (ve význ. 2); ALJ; Bš (kuřata – ve význ. 2); Kt (kuřacko – ,špatné kuře'); So (kuřátko); Vo (kuřátku – ve význ. 2); SSJ (kuriatko)

kuřyca viz **kura**

kuřynec, -nca, m.

slepičí trus, slepičinec: uvězla sem sa u nih na kuřyncu

SSJČ (kuřina, kuřinec); ALJ (i kuřinec); BŠ (kuřinec); Kt (kuřinec – ,cukrové pečivo‘); So (kuřyněc)

kusanec, -nca, m.

1. *velké sousto, ukousnutí*: taký kusanec, zýž ňe celý chleba

2. *rána po kousnutí, po štípnutí*: na zádoh mám kusance ot komárů

ALJ; Kt (ve význ. 1)

kúšček I, -ščka, m.

kousek: daj ňe, prosým ťa, kúšček chleba ze škfarkama

ALJ; Bš

kúšček II, přísl.

v malé vzdálenosti, nedaleko: Toňa bývá kúšček od nás

kút, -a, m.

1. *kout*

2. *místo pro šestinedělku; šestinedělí*: ♦ nosyď/přynézď do kúta (*dar pro šestinedělku, dříve jídlo*): do kúta sa dysy nosyła poléfka s kury; mosýme Jaňe neco přynézď do kúta

► Slovo „kút“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „kout“ uvedeno více významů.

SSJČ (kout); ALJ; So (kut)

kutáč, -a, m.

pohrabáč ke shrabování popela aj.: kovář mje udělal nový kutáč

ALJ; Bš; KJA I (str. 158)

kvelb, kvélb, -a/-u, m.

1. *obchod, krám*: f kvélbu kúpím chleba a múku

2. *hostinec*: idu do kvelbu na pivo; **srov.** paiza

SSJČ (ve význ. 1); ČJA II-174 (ve význ. 1); ALJ; Bš (ve význ. 1); Vo (ve význ. 1)

kyčkat’ viz kučkat’

kyjaňa, -e, ž.

dřevorubecká palice; silná neopracovaná hůl vůbec: ta kyjaňa byla samý suk; **srov.** čagan, palica
2

odvoz.: **kyjaňica**

ČJA I-59; ALJ (i kyjaň); Bš (kyjaň); So (kyj, kyjak); SSJ

kynožyt’, -ím; -íja, ned.

znehodnocovat, ničít, kazit; **srov.** karťit’ (sa) 1

dok.: **skynožyt’**; **vykynožyt’** (*vybít, zabít*): vykynožýl fšeceg hyt

odvoz.: **skynožený**; **vykynožený**

ALJ (kynožit’, kynožit, kinožit, kinožit); Bš (kynožit’); SSJ (kynožit’)

kýpat’, -u;-ú, ned.; **i ml.**

vytékat varem, kypět; bryndat, kapat: na šporhértě kype poléfka; dávaj pozor, kypeš sy na gatě!

dok: **kýpnút'** (sy); **dokýpat'** (sa): dokýpaťa sem sa od máčky; **nakýpat'**: nakýpáz na zem; **pokýpat'** (sa); **zakýpat'** (sa)

odvoz.: **kýpání; dokýpaný; pokýpaný; zakýpaný**

ALJ (i kýpat, kípát); SO (kypač, pokypač)

kyselica, -e, ž.; **i ml.**

druh kyselé mléčné polévky (nejčast. se zelím a klobásou n. uzeným masem): na objed nám bude stačít kyselica ze zelím; ♦ kyselica a zelé sú nájlepšý na třetí deň, **srov.** střapaňa 2; hřibová kyselica (*bez zelí*), **srov.** hřibovica 1; koprová kyselica (*bez zelí*), **srov.** koprovica 1

odvoz.: **kyselička**

SSJČ (,zelná polévka'); ALJ; BŠ (,polévka ze zelnice ...'); KJA III (str. 74)

kysat', kyst', -šu/-ám; -šú/-ajú, ned.

1. *kvasit*

2. *kynout (o těstě)*

3. expr. *spát*: kysál až do objeda; tata kyše u televize

dok.: **překysat'** – k význ. 2; **vykysat'** – k význ. 2; **okyslý** – viz tam

SSJČ (kysat – ve význ. 1 a 2); ČJA I-130 (ve význ. 2); ALJ (i kysat, kisať, kisať); BŠ (kysat – ve význ. 3; kyst'); SO (kysač – ve význ. 2; překysač)

kysňa, -e, ž.; **i ml.**

1. *bedna*: f kysňi u šporáka zme mjeli nasekané drva; ♦ sed'ed' jak kysňa (*bez hnutí*)

2. expr. *hlava*: boleťa ňa kysňa celý deň; **srov.** lebeňa, palica 3

3. expr. *rozložitá, tlustá žena*: ta roba, to je taká kysňa!

odvoz.: **kysňička** – k význ. 1

SSJČ (kysna – ve význ. 1); ČJA I-127 (kysna – ,truhla na mouku'); ALJ; BŠ (kystňa – ve význ. 1); SO (ve význ. 1)

kyš, citosl.

vyjadřuje výsměch (zejm. mezi dětmi): kyš, kyš! Ty to neumíš; kyš, kyš! To je haňba

SSJČ; ALJ

kýščyt', -ý (3. jč.); -ýja, ned.

kysnout (o mléce): mléko kýščý na komoře

dok.: **skýščyt'** (*zkysnout; srazit se*): mléko uš skýščýlo

odvoz.: **kýščení; kýška** – viz tam

ALJ (kýščit', kýščit); BŠ (kýščit' sa)

kýška, -y, ž.

kyselé mléko: nalěj ňe kýšky!

SSJČ (kyška); ČJA I-107; ALJ (i kyška); BŠ; Kt (kyša – ,nechutná kýška'); SO (kyška); VO (kiša, kiška)

kyta, -y, ž.

1. *horní část zvířecí n. drůbeží končetiny, kýta, stehno*: mám ťi dat' kytu nebo hrud'í? (*stehýnko n. prsíčko*)

2. expr. *horní část lidské končetiny, stehno*: ta ženská má řádné kyty!; ♦ dat' sa f kyty (*dát se na útěk*): davaj f kyty!; **srov.** *capa/čapa, dlapa, faja/fajka 3, klača, kot 2, rařica 2*
odvoz.: **kytka; kytečka; kytaňa** (expr. *žena s velkými stehny*)
SSJČ (kýta – ve význ. 1); ALJ; Bš; So

L, Ľ

lajblík, -a, m.

1. *živůtek*

2. *podprsenska*: mosým sy kúpíd' nový lajblíg aj nejaké gaťky; já sem znaľa enem lajblík, žádné potprsenky

odvoz.: **lajblíček**

SSJČ (lajbl – ve význ. 1); ALJ; Bš (ľajbík – ve význ. 1); So (lajb, lajbik – ve význ. 1 a v jiném význ.); SSJ (ve význ. 1); KJA II (str. 24)

lajdaňa, -e, ž.

expr. *nepořádná žena*: škoda je, že je taká lajdaňa; ta cërka je veliká lajdaňa

ALJ (lajda); Bš (ľajda); Vo (lajda); SSJ (lajda)

lajsňa, -e, ž.

úzké prkno; lišta: nahobluju lajsny na dľášku

SSJČ (lajsna); ALJ; So; SSJ

lajtr, -u, m.

destilát vzniklý při prvním přepálení ovocného kvasu: lajtr je sylný, napálíž modz gořalky
ALJ

lákovať, -uju; -ujú, ned.

nakládat maso do láku (slaná voda s česnekem): fčera sem lákováť maso na úďeňí

dok.: **nalákovať**

odvoz.: **lákový**

ľamač, -a, m.

expr. *velký člověk; darebák*: to je taký ľamač; **srov.** *baraba, ľandrlák, chachar, ľancmón, ľata II, opacha, oplán, pazgřyvec, pazúr 4, peklonoš (peklit'), smyk 3, somár, špata, šulín 2, vybíjanec, výmasta, zmjata*

SSJČ (ľamač – ,dělník v lomu'); ALJ; Bš (ľamač)

ľancmón, -a, m.

expr. *pobuda; darebák, uličník*: vy ľancmóni jedňi, co ste to vyvėdli! (*o dětech*); **srov.** *baraba, handrlák, chachar, ľamač, ľata II, opacha, oplán, pazgřyvec, pazúr 4, peklonoš (peklit'), smyk 3, somár, špata, šulín 2, vybíjanec, výmasta, zmjata; ancyjáš, darebňica 1, huncút, nepodara*

ALJ (,krajan')

ľancúch, -a, m.

1. *řetěz ve funkci brzdy u vozu n. saní*

2. expr. *lenoch*: náž Mart'in je veliký ľancúch

PSJČ (lancouch – ,kolohnát'); ALJ (ve význ. 1); Bš (ľancúch, ľancúch – ve význ. 1)

lápat', -u; -ú, ned.; expr.; **i ml.**

1. *padat (o sněhu)*: venku lápe mokrý sníh; **srov.** dřít' 3, chlópat' 2, mést' 3

2. *jíst*

3. **i ml.** *kálet (zejm. o dobytku)*: kráva už zasěj lápe, celý ocaz má zalápaný; bolí ho břuh, už týden lápe

dok.: **dolápat'**; **zalápat'** – k význ. 3; **zlápat'** – k význ. 2

odvoz.: **dolápaný**; **zalápaný** (*pokálený*): ♦ byď zalápaný až za ušama (*mít strach*); **lápanec** (*lejno*)

ALJ; Bš (lápat – v jiných význ.)

lapjet', **loppet'**, -ím; -íja, ned.; **i ml.**

expr. *zdržovat se (někde)*; *sedět*: gde zasěj tag dluho lapí?; loppet' tu celý večer; **srov.** čopjet' 2

dok.: **lapnút' (sy)**/**lopnút' (sy)**: lapni sy tady na prdel a nepekli ňa!

odvoz.: **nalapjet' (sa)**/**nałopjet' (sa)**; **lapjéní/loppetjéní**

SSJČ (lapět); ALJ (i lapět', lapět, lapjet); Bš (lapět'); So (lapječ, lapnuč se)

laska, -y, ž.

lasice kolčava (Mustela nivalis): laska zežrała fšecky vajca f kurňíku

ČJA II-28; ALJ; Bš; So (laska II); Vo (laska)

lašovat', -uju; -ujú, ned.

expr. *chodit sem a tam*; *toulat se*: cěrka desy lašovała celé otopledňa; **srov.** bloncat' 2, čáryť/šáryť, grejd'it', pabúcat' sa, posmjetať sa, přesmrádat' sa, zblúkat', zgtýňat' 2

dok.: **nałašovat' sa**

odvoz.: **lašování**

SSJČ (lašovat – v jiných význ.); ALJ (i lašovat); Bš (lašovat –, slídit'); SSJ (,slídit')

latérňa, -e, ž.

lucerna: vezňi sy latérňu a pod' mje posfít'id' do chléva, mosým podójit'

odvoz.: **latérňička**

SSJČ (laterna); ALJ; So (leterňa)

lata I, -y, ž.

1. *záplata*: ♦ na hrubý pytel hrubá lata (*bude odplaceno stejným způsobem*)

2. *prkno*; *lať*: ty latty nemajú žádné suky

odvoz.: **latečka**

SSJČ (lata I – ve význ. 1); ČJA I-84 (ve význ. 1), I-206 (ve význ. 2); ALJ; Bš; So; SSJ (lata¹ – ve význ. 2)

lata II, -y, m.

expr. *darebák*, *uličník*: to je veliká lata, ten ogara; lata jeden, odéjde a něni ňikoho; **srov.** baraba, handrlák, chachar, lamač, lancmón, opacha, oplan, pazgryvec, pazúr 4, peklonoš (pekliť), smyk 3, somár, špata, šulín 2, vybíjanec, výmasta, zmjata

SSJČ (lata); ALJ; Bš; So

lava, -y, ž.

lavice: lava na pocýnku

odvoz.: **lavica**

SSJČ (lava); ALJ; Bš; Kt (ľava – ,veliká hromada‘); So; KJA I (str. 136)

lavorovica, -e, ž.

doma pálená kořalka: lavorovica sa páliľa aj ze řepy; **srov.** gořaľa 1, pijatyka 2
ALJ

lebán, -a, m.

klobouk s nízkým kulatým dýnkem

ALJ (v jiných význ.); Kt (ľebán – ,hlavolysec‘)

lebeňa, -e, ž.

expr. *hlava*: nezabŕďaj sy, lebo dostaneš po lebeňi; **srov.** kysňa 2, palica 3

ALJ; Bš (ľebeň); Kt (lebaňa); So (lebarňa – ,ústa‘); Vo; SSJ

lebo, spoj.

výjadŕuje vylučovací význam, nebo, anebo: čujež ňa, lebo ňa nečuješ?; **srov.** alebo

SSJČ (nebo, lebo); ČJA V-337; ALJ; Bš (ľebo); So; SSJ

ledovica, -e, ž.; **i ml.**

náledí, ledovka: netrúfám sy jed’ autem, venku je ledovica

SSJČ (ledovice); ČJA II-164; ALJ; Bš (ľedovica); Vo (leduvica); SSJ (ľadovica); KJA VII (str. 152; 154)

ledovňa, -e, ž.

skladiště přírodního ledu, ledárna: ve starěj hospod’e zme mjeli ledovňu

ALJ

ledva, přísl.

sotva: ledva sem sa dom doškrábaľa

SSJČ; ČJA V-408 (v jiném kontextu); ALJ; Bš (ledvé, ledva); So; SSJ

legrút, -a, m.

odvedenec, rekrut: legrúti mívali muzygu v horní hospod’e; z legrútama choďívať dycky starosta

SSJČ (rekrut, legrut); ALJ; Vo

lelík, -a, m.

1. *cop, culík*: poť, zapletu ti ľelíky

2. expr. *struk u samíc savců*: oddójím trochu mléka, lebo bude mjet’ kráva zapálený ľelík

odvoz.: **lelíček**

SSJČ (ve význ. 1); ČJA I-37 (ve význ. 1); ALJ (ve význ. 1); Bš (ľelík – ve význ. 1)

lepák, -a, m.

kosa s obloukem (na obilí): na lepák sa dávaľa vječnú režné plátno

PSJČ (,pohlavek‘); ČJA III-60; ALJ (lepák – v jiných význ; lopák); Kt (,plácačka na mouchy‘); Vo (lopák)

lépať, -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

pohlavkovat: nelépaj ňa!

dok.: **lépnút'** – viz tam; **nalépat'**; **vylépat'**: už sem moseľa d'eckám vylépat'
odvoz.: **lepcovat'**; **lépanec** (*pohlavek*); **srov.** *baňa I 3, buchta 3, fláganec 2*; **lepač** – viz tam
ALJ (i lépat); Bš (lépat); Kt (lepcovat); So (lepač – v jiných význ.)

lépnút', -u; -ú, dok.; **i ml.**

uhodit (někoho), dát pohlavek: lépni mu, je to nepodara; **srov.** *cápnút' 2, čásnút', čmahýcnút', dýmnút', dřýstnút', flágnút', fřapiť, húcnút' 2, chlópnuť, chlopícnút' (chlópat'), kmásnút', lisknút'/liščyt', mignút' 1, mlaščyt' 1, ojať/ojmút', pleščyt' 1, rubnút' 2, smýknút' 2, strúhnút' 2, šfácnút' (šfácat'), šlahnút'/šlažyt' 1, uderyť 1, uvaliť 3*

lépnút' sy

expr. *loknout si (zejm. alkoholu)*: strýc sy dobře lépnút'; lépl sy dva kalíšky slibovice

odvoz.: **nalépat' sa** (*opít se*) – viz tam

ALJ (,uhodit; dát pohlavek'); Bš; So (lepač, lepuč)

lepač, -a, m.

plácačka na mouchy: lepadž na muchy sa d'eláť ze starěj kože

odvoz: **lepačka**

SSJČ (lepačka); ALJ; Bš (lepač; lepačka); Kt (lepačka – ,lehká kosa')

lepotat', -cu/-ám; -cú/-ajú, ned.

1. expr. *drmolit; tlachat*: co to zasěj lepoceš?; **srov.** *blabotať 1, dřýstať 2, hñest' 2, mjást' 2, plantať 3, plkotať, řápať 2, valiť 3, žvachlať*

2. *mít chuť (na něco)*: ♦ už mje jazyg lepoce až na vest'e

odvoz.: **lepotání**

ALJ (ve význ.1); Bš (lepotat' – ve vzn. 1)

lésa, -y, ž.

rošť na sušení ovoce, lísa: ♦ byd' zasraný jag lésa (*špinavý*)

SSJČ (lísa); ALJ; Bš (lésa); So (lesy)

léska, -y, ž.

lískový keř, líska: nasad'ili zme lésku do rohu zahrady

odvoz.: **léščy** (*lískové křoví*); **léskový**: lískové ořechy

ALJ; Bš (léščí); KJA IV (str. 138; 140)

lest'i, spoj.

1. *uvozuje zjišťovací otázky, jestli, zdali*: řekni mje, lest'i budež ešče jest'?

2. *připojuje vedlejší větu podmínkovou, jestliže*: lest'i ňa budeš pekliť, toš sy ňa nežádaj!; lest'i budež mjet' čas, přjjet'

ČJA V-341 (ve význ. 1), V-340 (ve význ. 2); ALJ (lest'i); Bš (lest'i)

lešení, -í, s.

1. *pomocná konstrukce pro stavební práce, lešení*

2. *patro ve stodole*: seno sa dávalo do přýstodoľku a sláma na lešení

SSJČ (lešení – ve význ. 1); ČJA III-15 (ve význ. 2); ALJ

let'ina, -y, ž.

větve listnatých stromů usušené na zimu (krmivo pro dobytek)

PSJČ (letina); ALJ; Bš (letina)

levaňa, -e, ž.

1. *levá ruka*; **srov.** pravaňa 1

2. *žena užívající levé ruky jako hlavní*: ona je asy levaňa; **srov.** pravaňa 2

ALJ (ve význ. 1)

ležysko, -a, s.

pelech divoké zvěře: tu mají srncy sfoje ležysko

PSJČ (ležisko); ALJ (ležisko); BŠ (ležisko – „pelech zaječí zvěře“); SSJ (ležisko)

líco, -a, s.

tvář; líce: nastav líco!; ukaž líco, cosy tam máš; mám od zubů napuchlé líco

ALJ

líčyt', -ým; -ýja, ned.; **i ml.**

1. *upravovat obličej líčidlem*

2. *natírat vápnem, bílit*: líčyli zme komoru

3. *otírat, mazat, špinit*: dávaj pozor, líčýš to po sobě

dok.: **dolíčyt'**; **nalíčyt'**; **olíčyt'**; **přelíčyt'**; **rozlíčyt'**; **vylíčyt'**; **zalıčyt' (sa)** – k význ. 3

odvoz.: **líčení**; **dolíčený** – k význ. 2 a 3; **nalíčený** – k význ. 1; **olíčený** – k význ. 3; **rozlíčený** – k význ.

2. a 3; **vylíčený** – k význ. 2; **zalıčený** – k význ. 3: mám ruky celé zalíčené od blata

► Slovo „líčyt“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „líčiti I“ uvedeno více významů.

SSJČ (líčiti I); ČJA I-203 (líčit – ve význ. 2); ALJ (líčit', líčit); BŠ (líčit – ve význ. 2); Kt (líčit –

„počítati“); Vo (líčit – ve význ. 2)

liskat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

fackovat, políčekovat (někoho): liskál ho hodnou chvíli

dok.: **lisknút'/liščyt'**: já ťi takú liščým po hubje!; **srov.** cápnút' 2, časnút', čmahýcnút', dýmnút', ďrýstnút', flágnút', ŕapiť, húcnút' 2, chlópnút', chlopícnút' (chlópať), kmásnút', lépnút', mignút' 1, mlaščyt' 1, ojat'/ojmút', pleščyt' 1, rubnút' 2, smýknút' 2, strúhnút' 2, šfácnút' (šfácať), šlahnút'/šlažyt' 1, uderyť 1, uvaliť 3; **doliskat'**;

naliskat'; **vyliškat'**; **zliškat'**

odvoz.: **liskání**; **liskanec (facka)**

SSJČ (liskat, liskat); ALJ (i liskat); BŠ (liskat; liskanec); Kt (liščit); So (liskač; lisknuč; liskaňec); Vo (liskat; lisknót/lisknót)

lódna, -y, ž.

velká plechová nádoba na maso: donez lódnú z masem do sklepa!; rozlož maso na lódnú, aby vychladlo

ALJ

lóchat' sa, lúchat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

máčet se ve vodě: neľóchaj sa f téj vod'e! Budeš celý mokrý

dok.: **zlóchat' sa/zlúchat' sa**

odvoz.: **zlóchaný/zlúchaný (zmáčený, mokrý)**: Staňa sa hrabál ve sněhu a přyšěl dom celý zlóchaný

ALJ (i lóchat – „hltať pít“; lúchat'); BŠ (lóchat; lúchat' – „píti velkými doušky“); Kt (lúchat se – „trmáceti se“); So (luchač – „silně pršet“)

lochtať, -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

expr. *hltavě, lačně pít*: lochtáls chladnú vodu a fčyl t'a bolí f krku; **srov.** dúlit' 1, gígat' 1, chlámat' 1, chípat' 2

dok.: **naľochtat' sa**; **vyľochtat'**: tys to snát' fšecko vyľochtál!

odvoz.: **ľochťání** (*hltavé pití*)

ALJ (i lochtat)

ľoj, -a, m.

tuk, ľuj: prvej sa koblihy smažily na ľoji

odvoz.: **ľojový**

SSJČ (ľuj, loj); ČJA V-122; ALJ; SSJ

ľokša, -e, ž., (zprav. mn.); **i ml.**

nudle: ľokše z makem; dám do poléfky s pár ľokšý

ČJA I-96; ALJ; Bš (ľokýš; ľokeš – v jiných význ.); Vo (ľokša); SSJ (v jiných význ.)

ľop, -a, m.

dřevěné zařízení nad kotlem, v němž se vaří povidla (slouží k míchání): ľob býľ stáhnutý dvjema obručama, navrchu aj dolu

ALJ

ľopár, -a, m.

1. *dřevěná lopata na sázení chleba do pece*: položým chleba na ľopár a šupnu do pece

2. též **ľopár** expr. *velké ucho*: ty máž ale řádné ľopáry!

ALJ; Bš (ľopár – ,ľopata'); SSJ (ľopár – v jiném význ.)

ľopjet' viz **lapjet'**

ľopún, -a, m.; **i ml.**

ľopuch větší (Arctium lappa): zděľaj sy ten ľopún z hlavy!

odvoz.: **ľopúňisko**; **ľopúňí** (*ľopuchový porost*)

► Od tohoto slova je odvozen také pomístní název (viz příloha 2) – Łopúňík (Liptál).

ALJ; Bš; So (ľopuň)

ľozyť, -ým; -ýja, ned.; **i ml.**

1. *ležet*: našy ogařy ľozýja po susedových stromoch

2. expr. *chodit*: co sem ľozýš?; tahám nohu za sebú, sotfa ľozým; ráda ľozým v listí, gdyš spadne

dok.: **naľozyť (sa)**: naľozýľ sa po hřyboh a ňidz nenašěľ

odvoz.: **ľozéňí**

SSJČ (ľozit – ve význ. 1); ALJ (ľozit', lozit); Bš (ľozit'); SSJ (ľozit')

ľožyt' sa, -ým sa, -ýja sa, ned.

1. *ukládat se ke spaní*: uš sa ľožýš ke spaňí?

2. i dok. *sázet se; vsadit se*: ľoš sa o stofku, žes takého koňa ešče neviděľ

ALJ (ľožit', ložit); Bš (ľožit' – ,klást'); So (ľožič se – ve význ. 2)

luca, -e, ž.

bíle oblečená žena chodící po staveních večer na sv. Lucii: neskaj už luce po chaľupách nechod'ja

odvoz.: **lucka**

ALJ; Kt (luca – „jméno koní“)

lucerka, -y, ž.

vojteška (Medicago): lucerka sa sklízala vječnú f srpnu

SSJČ (lucina, lucerka); ČJA III-109; ALJ; Kt; So; Vo (locka/lucka); SSJ

ludra, -y, ž.; **i ml.**

expr. *potvora (nadávka ženě)*: ty ludro jedna!; **srov.** *bosorka 2, čarodeňica 2, čava 2, darebňica 2, fúryja, haladryja 2, haramija 2, kača 5, kanalijsa, metla 2, mora II 2, stryga 2*

SSJČ (ludrák, ludračka); ALJ; So

ľuháč, -a, m.

hřib nachový (Boletus rhodoxanthus): ľuháče rostú ve smíšeném lese

ľúchat' sa viz **ľóchat' sa**

ľulín, -a, m.; **i ml.**

expr. *mužský pohlavní úd (zprav. u dětí)*: skovaj sy ten sfúj ľulín, ať ťi ho ničdo nevezme!; **srov.** *ľulín 1, zvonek 4; buchta 2, pipina 2*

odvoz.: **ľulínek**: oklepaj sy ľulínek; **ľulíneček**

ALJ (ľulák)

ľunt I, -u, m.

ve spoj. **chudý jag ľunt** (*hubený*)

SSJČ; ALJ

ľunt II, -a, m.

1. *roztrhaný kus oděvu, hadr*

2. *kus, trocha*: nemám aňi ľund drva

SSJČ (ve význ. 1); ALJ; Bš; So (ľuntý – ve význ. 1)

ľušňa, -e, ž.

vzpěra podpírající boky vozu o nápravy kol, líšeň: ľušňa byla zakončena kováním

SSJČ; ČJA III-124; ALJ; Bš (ľušňa); So (ľušňa); Vo (ľošňa)

ľužyca, užyca, -e, ž.

ľžíce: vezňi sy druhú užycu!

odvoz.: **ľužyčka/užyčka**: nemožu nájíd' žádnú čystú ľužyčku

ČJA I-148; ALJ (ľužica, užica); Bš (ľužica, užica)

ľygotat' (sa), -ce (sa)/-tá (sa) (3. jč.); -cú (sa)/-ajú (sa), ned.

ťřpytít se, lesknout se; blikat: peňíze sa ľygocú; v dále ľygotá sfjetěľko; **srov.** *blkat', blkotať, blúščať, migotať sa*

dok.: **zaľygotat' (sa)**

odvoz.: **ľygotání; ľygotavý**: ľygotavé sfjetěľko

SSJČ (ľigotať); ALJ (ľigotať, ľigotať); Bš (ľigotať se); SSJ (ľigotať sa)

ľypkat', -ám; -ajú, ned.

uždibovat (něco): lýpkát sy z hrnca masa

odvoz.: **lýpkání**

ALJ (lýpať sa – ‚babratí se v jídle‘); BŠ (lýpať sa – ‚nimrat se v jídle‘)

M

macoška, -y, ž.

1. *violka zahradní (Viola x wittrockiana)*, *maceška*: macošky vydržíja aj mraze

2. *drobná polní bylina, violka trojbarevná (Viola tricolor)*

SSJČ (maceška, macoška); ALJ; Vo (macocha – ve význ. 2)

máčka, -y, ž.; **i ml.**

1. *omáčka*: keďľubová máčka, oharková máčka, rajšcatová máčka, fazolová máčka, trnková máčka aj.; hřibová máčka; **srov.** *hřibovica 2*; koprová máčka: **srov.** *koprovica 2*; máčka z vajíčkem a ze zemiakami; máčka z masem; **srov.** *majda 1*

2. expr. *bezťvará hmota*; **srov.** *majda 2, paplaňica/paplaňina, sečka 2, sračka 3*

3. živ os. expr. *slaboch, zbabělec*: ten ogar, to je taká máčka, taká posera; **srov.** *mjekota, papuč/papuča 4*

odvoz.: **máča; máčkový** – k význ. 1; ♦ byď máčkový (*mít rád omáčky*): já nejsu máčková
SSJČ (máčka III – ve význ. 1); ČJA I-99 (ve význ. 1); ALJ; BŠ (ve význ. 1); Kt (máča – ‚bláto‘); So (máčka – ve význ. 1 a v jiném význ.); Vo (ve význ. 1 a ‚řídke bláto, břecha‘)

maglaja, -e, m.

expr. *nešika, popleta*

majda, -y, ž.; **i ml.**

1. *omáčka*: na objed uvařím majdu; **srov.** *máčka 1*

2. expr. *bezťvará hmota*: to je jakásy majda hnusná; ve spoj. **srajda majda**: d'ěláš sy s teho ídla srajdu majdu; **srov.** *máčka 2, paplaňica/paplaňina, sračka 3*

ALJ; Vo (‚řídke bláto, břecha‘)

májufka, -y, ž.

druh jedlé houby rostoucí v květnu, čirůvka májovka (Calocybe gambosa): tata šel na májufky, už rostú f Pasýčce

odvoz.: **májufkový**: májufková poléčka; májufková máčka; májufková škfařeňica

SSJČ (májovka); ALJ; BŠ (májůvka – druh jiné houby); SSJ (májovka)

makyta, -y, ž.

vrba, jíva; **srov.** *rokyta*

odvoz.: **makytka** – viz tam; **makyťí (jívoví)**

SSJČ; ALJ; BŠ; Kt (makyt, makyta); So (makyči – ‚vrbové proutí‘)

makytka, -y, ž.

1. *zdrob. k makyta*; **srov.** *rokytka 1*

2. *nadpřirozená bytost; strašidlo*: poslouchaj! Lebo na t'a přýde rokytka z makytkú a odnesú t'a; **srov.** *basrman, beněšek, bobák 1, mora I 2, nocula, rokytka 2, sfjetlonoš*

ALJ (ve význ. 1)

maliňáčý, -ý, s.

malinový porost: pes sa nám stratíť v maliňáčý

SSJČ (maliní); ALJ (maliňáčí); Bš (malináčí)

málit' sa, -í sa (3 jč.); -íja sa, ned.

ubývat; krátiť se: uš sa nám chleba máli; deň sa máli; **srov.** míňať sa 1

SSJČ (málit se); ALJ (i málit se); Bš; So (malič se); SSJ

malulenký, malunenký, malušenký, prid.

expr. *maličký*: ty sy taký malulenký ogárek

ALJ (malušenký); Bš (maľučký); Kt (maľučký, malušenký)

malúš, -a, m., **malúša**, -ata, s.

expr. *malé dítě*: idú-ji vašy malúšy do škoľy?; **srov.** božátko, frfeň 2, odrobinka 2, šfrček 2, šfrlák 2, šušeň 3, úrpa, žúžel 3

odvoz.: **malúšek**

ALJ (malúšek – v inom význ.); Kt (malúšek – ,malíšek‘)

mamjenka, -y, ž.

maminka: naša mamjenka pravili, že neska nabudú vařit

odvoz.: **mamjenečka; mamulka; mamulka**

SSJČ (maměnka); ČJA I-5 B; ALJ (i maměnka); Bš (mamulka); SSJ (mamenka; mamulka)

margýrovať, -uju; -ujú, ned.

(s něčím) *předstírat něco, zejm. nemoc*: uš štrnádzď dní margýruje z bolestí hlavy; **srov.** chorovať, krepiť

SSJČ (markýrovať); ALJ (i margýrovať, margírovať, margírovať); SSJ (margírovať)

márný, marný, prid.

1. *zbytečný; špatný*: to neší mární (*špatné*), tož mární, ňidz nenad'eľáme; ♦ byď mární/marný (*nestát za nic*): ten Peťa je marný

2. *slabý, hubený*; **srov.** bídný 3, chudý 2

odvoz.: **márno**: mární byz ho doma hledáť

SSJČ (marný); ALJ; Bš (márný); Vo (mární – ve význ. 2)

márňiť, -ím; -íja, ned.

1. *mrhat, plýtvat*: márňiť chlebem

2. *mařit, kazit*: márňíš fšecku moju prácu

dok.: **promárňiť; zmárňiť** (1. *zahubit*, 2. *zkazit*): závitka zmárňila sfoje d'ecko; zmárňiť cěrku (*zkazit děvče*)

odvoz.: **márňění**

► Slovo „márňiť“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „marniti“ uvedeno více významů.

SSJČ (marniti); ALJ (i márníť); Kt (márníť – ,mařiti‘); SSJ

máselňík, máselňák, -a, m.

druh jedlé houby, hřib přívěskatý (Boletus appendiculatus): najlepšý sú do máčky máselňícy

odvoz.: **máselňíkový**: máselňíková máčka je celá žlutá

SSJČ (máselník I – ,klouzek‘); ALJ (různé druhy hub a jiné význ.); Bš (,druh hřibů‘); So (maslak – ,klouzek‘)

masné, -ého, s.

tuk, omastek: nepolévaj mje to tým masným!

ALJ; Bš (masný); Kt

masňica, -e, ž.

1. *nádoba na stloukání másla, máselnice*: ta vaša masňica má uhňité dno; mjeli zme masňicu z dřýnovýh desek

2. *spodní část máselnice*

SSJČ (máselnice, másnice – ve význ. 1); ČJA I-114 (ve význ. 1); ALJ; Bš; So (ve význ. 1); Vo (ve význ. 1); KJA II (str. 96)

mast’ička, -y, ž.

1. *zdrob. k mast, přípravek k mazání*

2. *peroutka na maštění pečiva n. plechu*: s tetkama zme d’ělały z husýh brg nové mast’ičky

SSJČ (mast, mastička – ve význ. 1); ALJ (mastička, mast’ička); Vo (maščátku); SSJ (ve význ. 1)

maštal, -e, ž.

koňská stáj; chlěv vůbec: v našý maštali bylo dřevjené koryto

odvoz.: **maštalisko**; **srov.** chlěvisko

SSJČ; ČJA III-18 (maštal – ,stáj pro krávy‘), III-21 (,stáj pro koně‘); ALJ; Bš (maštaľ); So (,stáj‘)

mašýk, -a, m.; **i ml.**

1. *vepř, prase*: mašýk sa vječynú zabíjál před Vánocama lebo aj v lednu; **srov.** bagón 1, brávek 1, fňútr, prasca 1, sála

2. živ. os. expr. *člověk nedbající na čistotu, špindíra*: už sy zasěj špinavý od objeda. Ty sy taký mašýk!; **srov.** prasca 2

odvoz.: **mašýček**; **mašýčysko**; **mašýčyna** (expr. *prasárna*); **mašýčý** (*prasečí*): mašýčý koty

SSJČ (mašík – ve význ. 1); ČJA III-209 (mašík – ve význ. 1); ALJ; Bš (mašík – ve význ. 1)

meldovat’, -uju; -ujú, ned.

hlásit, zdůrazňovat: moseľa sem jim to furd meldovat’, aby nezapomjeli

odvoz.: **meldování**

SSJČ (meldovat); ALJ (i meldovat)

mén, meňej, přísl. (2. st.)

méně: tu trávňicu mosýž meňej utáhnút’; ♦ čým meňej, tým vjecěj (*čím méně, tím víc*); **srov.** vjéc. vjecěj

ALJ

mést’, -tu; -tú, ned.; **i ml.**

1. *zametat koštětem*

2. expr. *rychle utíkat, běžet*: ten od náz méť, enem sa mu za patama prášýlo

3. -te (3. jč.) *hustě sněžit, chumelit*: neskaj méťlo ceľú noc; **srov.** dřýt 3, chlópať 2, lápať 1

dok.: **domést’** – k význ. 1 a 2.; **namést’** – viz tam; **vymést’** – k význ. 1; **zamést’** – k význ. 1 a 3

odvoz.: **pomjetat’** (*drobně sněžit*): pomjetá jakýmsy sneškem; **metění** (*sněžení*); **metelica** (*sněhová vánice*), **srov.** dřeňica, fujavica (fújat’), chlópaňica

nametený – viz tam; **vymetený** – k význ. 1; **zametený** – k význ. 1 a 3
SSJČ (mést); ČJA II-161 (ve význ. 3), II-162 („sněhová vánice“); ALJ (i mést); Bš (mést – ve význ. 3);
So (méšč); KJA VII (metelica – str. 150)

metla, -y, ž.

1. **i ml.** *koště*: vezni sy metlu a zamed' náspu; ♦ nová metla dobře mete (*nový vedoucí n. zaměstnanec se snaží prosadit svou horlivostí*)

2. expr. *lehká žena (nadávka ženě)*: tuto ženskú mají v d'ed'ine za metlu; **srov.** bosorka 2, čarodějnice 2, čava 2, darebnice 2, fúryja, haladryja 2, haramija 2, kača 5, kanalija, ludra, mora II 2, stryga 2
▶ Slovo „metla“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „metla“ uvedeno více významů.

odvoz.: **metlica**; **metlička** (1. *košťátko*, 2. *nástroj na šlehání*); **metlár** – viz tam

SSJČ; ČJA I-180 (ve význ. 1); ALJ; Bš (metla – ve význ.1); So; SSJ

metlár, -a, m.

výrobce a prodejce košťat: ve Lhoře je ešče metlár, kerý vyrábja prútené metly aj košýky
ALJ; Bš (metlař); So (metlař)

meza, -e, ž.; **i ml.**

hranice mezi pozemky, *mez*: nesedaj sy na tu mezu, ešče je chladná zem
ALJ; So

mha, **mhla**, -y, ž.

mlha: mha padá; je tam mhla, ňidz něni vid'eť; ♦ mha přede mňú, mha za mňú

odvoz.: **mhlisto** – viz tam

SSJČ (mlha, mhla); ALJ; Bš (mhla); So (mhla); Vo (mhla, mlza)

mhliť, -í (3. jč); -íja, ned.

drobně pršet, *mžít*: už od včerajška venku mhlí; **srov.** cébit' 2, čápat' 2, scat' 2, soplit' 2, srať 5, syčat' 2, syholit', valit' 8

mhliť sa,

mlžít se: cosy sa ňe to mhlí před očama, nevidím na čtění

SSJČ (mhliť); ALJ; Bš (mhliť); So (mhliť); Vo (mhliť)

mhlisto, přísl.

mlhavo: ♦ ráno mhlisto, otopledňa tag isto a v nocy tma (*na otázku, jaké bude počasí*)

mignút', -u; -ú, dok.; **i ml.**

1. *uhodit (někoho)*, *dát facku*: takú ťi jednu mignu, aš sa ťi hlava zatočí!; **srov.** cápnút' 2, časnút', čmahýcnút', dýmnút', dřýstnút', flágnút', ft'apit', húcnút' 2, chlópnút', chlopícnút' (chlópat'), kmásnút', lépnút', lisknút'/liščyt', mlaščyt' 1, ojat'/ojmút', pleščyt' 1, rubnút' 2, smýknút' 2, strúhnút' 2, šfácnuť (šfácat'), šlahnút'/šlažyt' 1, uderyť 1, uvalit' 3

2. *upadnout*, *praštit sebou*: desy sem sebu mignút'; **srov.** cápnút' 1, čfáchnút' 2, hrbúcnút', hřcnút', húcnút' 1, kffjácnút', kohácnút', mlaščyt' 2, pleščyt' 2, róchnút' 3, rubnút'/rubnút' 3, řáchnút', strúhnút' 3, šfácnuť, šlahnút'/šlažyt' 2, zhrčat'

3. *vrhnout (něco někam)*, *praštit (s něčím)*: mignút' mje s papírama na stúl; **srov.** mlaščyt' 3, pleščyt' 3, róchnút' 2, šfácnuť 3, šlahnút'/šlažyt' 3

mignút' sa

říznout se: mignút' sem sa ostrým nožem do prsta

odvoz.: **přemignút'**; **mignutý** (*prašněný*); **srov.** čáknutý, časnutý, fíknutý 1, gécnutý 1, pobúchaný, pošahaný, pošybaný, róchlý 2, řáchnutý (řáchnut')

ALJ (i migút); Bš (mignút' (se)); Kt (mignót – ,seknout'); So (mignuč – ,ošidit')

migotat' sa, -cu sa; -cú sa, ned.

míhat se; třpytit se: hvjezd'ičky na nebi sa mygocú; **srov.** blkat', blkotať, blúščať, lygotat' sa
odvoz.: **migotavý**

ALJ (i migotat); Bš (migotať se); Kt (mikotat, migotat, mekotat sa)

míňat', -ám; -ajú, ned.

míjet: gdyž zme míňali hospodu, tož zme čuli jakýsy řef

míňat' sa, -á sa (3 jč.)

1. *ubývat*: uš sa nám peňíze míňajú; maso z mašýka sa nám míňá; **srov.** málit' sa

2. *jít na odbyť*: košýky sa na trhu míňaly

3. *míjet se, ubíhat*: rok sa míňá a žyvod rychlo utěká

dok.: **minút' sa** – viz tam

ALJ (i míňat); Bš (minút se); SSJ

mínka, -y, ž.

názor, mínění: jakěj sy mínky?

ALJ; Bš; SSJ (mienka)

minút' sa, -u; -ú, dok.

1. *minout se*

2. *jít na odbyť, spotřebovat se*: chleba sa celý minúl

3. *obejít se (bez něčeho, někoho)*: minem sa bes teho; minu sa bes tfojěj pomocy

4. *zemřít*: stařýček sa rychlo minúli

SSJČ (minout se); ALJ (i minút); Bš (minút se); SSJ (ve význ. 1 a 2)

míšaňina, -y, ž.

1. *několik dohromady smíchaných věcí, míšenina, směska*

2. *směska na krmení dobytka*: v míšaňine byla sečka, otruby a aj melasa; **srov.** sečka 1

SSJČ (míšenina – ve význ. 1); ČJA III-110 (ve význ. 2); ALJ; Bš (míšanina); So (míšaňina – ,směska');

Vo (míšeňina – ve význ. 2); SSJ (miešanina – ve význ. 1)

míшат', -u/-ám; -ú/-ajú, ned.; **i ml.**

1. *míchat (něco)*: míšaj tu krupicu, ad' v ní nejsú žmoľky!

2. *plést (někoho do něčeho)*: nemíšaj ho do teho!

míшат' sa

plést se, vměšovat se: já sa do nih nemíšu

dok.: **domíшат'** – k význ. 1; **namíшат'** – k význ. 1; **pomíшат'**; **rozmíшат'** – k význ. 1; **zamíшат' (sa)**,

zmíшат' – k význ. 1

odvoz.: **míšaňí**; **míšaný**; **namíšaný**: f kvasu na pálení máme namíšané trnky z japkama;

míšaňina – viz tam

ALJ (i míшат); Bš (míшат); Kt (míшат co – ,hloupě mluvit'); So (míšač se); SSJ (mieшат')

míšek, -ška, m.; **i ml.**

1. *malý pytel, pytlík, měšec*: míšek ořechů; ♦ mjed' bedž aj smíh v jednom míšku (*mít smích i pláč v jednom pytlíku*); **srov.** kabelka 3

2. *šourek*: dávaj sy pozor na sfúj míšek!; **srov.** kule 2

SSJČ (ve význ. 1); ČJA II-180 („papírový sáček“), II-198 („váček na tabák“); ALJ; Bš (ve význ. 1); So (mišek – ve význ. 1); SSJ (miešok – ve význ. 1)

miškár, -a, m.

zvěrokleštič: náš praděda byl miškár

SSJČ; ČJA III-214, V-177; ALJ; Bš; So (miškár); Vo; SSJ (miškár); KJA V (str. 196; 198)

miškovat', -uju; -ujú, ned.

klestit, kastrovat dobytek: bráfcy sa miškujú do váhy deseti kilo

dok.: **vymiškovat'**

odvoz.: **miškování** (*kastrování*); **miškár** – viz tam; **vymiškovany**

SSJČ (miškovat); ALJ; Bš (miškovat); So (miškovač); Vo (miškovat); SSJ; KJA V (str. 186; 188; 192)

mítfavo, přísl.

střídavě: ty stromky sú nasazené mítfavo

ALJ; Bš (mítvavo)

mížd'it', -ím; -íja, ned.

tisknout, mačkat (někoho, něco): nemížd'i mja!; **srov.** gňávit', mjágat' 3, mjázdřyt'

dok.: **domížd'it'**; **pomížd'it'**

odvoz.: **mížd'eňí** (*mačkání*)

ALJ (míždít); Bš (míždít)

mjačat', -ým; -ýja, ned.

1. *mňoukat*: daj něco kočkám, zase mjačýja; **srov.** mjágat' 1, ňamčat'

2. expr. *křičet, vřeštět*: co mjačýš, šak sa ti nidz neďeje; **srov.** blafkat' 2, bekat' 2, blavýžnat' 2, gégat' 2, mjágat' 2, palážnat', skřekat'/škřekat'

dok.: **zamjačat'**

odvoz.: **mjačání**; **mjaček** (expr. *kdo „mjačý“, vřeští*)

ČJA III-221 („mňoukat“); ALJ (mňočet); Kt (mňáčet; mňáček); Vo (mňočet; mňoča)

mjágat', -ám; -ajú, ned.

1. *mňoukat*: kočky mají marec, mjágały ceľú noc; **srov.** mjačat' 1, ňamčat'

2. expr. *křičet, vřeštět*: nemjága! Do ťa má poslúchat'; **srov.** blafkat' 2, bekat' 2, blavýžnat' 2, gégat' 2, mjačat' 2, palážnat', skřekat'/škřekat'

3. *mačkat, tisknout (něco)*; **srov.** gňávit', mížd'it', mjázdřyt'

dok.: **domjágat'**; **pomjágat'** – k význ. 3, viz tam; **rozmjágat'** – k význ. 3; **zamjágat'** – k význ. 1 a 2

odvoz.: **mjágaňí**; **domjáganý** – k význ. 3; **pomjáganý** – k význ. 3; **rozmjáganý** – k význ. 3

ČJA III-221 („mňoukat“); ALJ (i mňágat', mňágat); Bš (mňágat' – ve význ. 3); So (mjagač – ve význ. 3);

Vo (mňákat – ve význ. 1)

mjást', -tu; -tú, ned.

1. *mást, plést*: nemjad' mja!

2. *mluvit nesmysly, blábolit*: mjatež hlúpoty; **srov.** blabotať 1, dřýstať 2, hňest' 2, lepotat' 1, plantat' 3, plkotať, ťápat' 2, valit' 3, žvachlat'

mjást' sa

mást se, plést se, mýlit se

dok.: **pomjást' (sa)** (*i pomátnout se, zbláznit se*); **zmjást' (sa)** – k význ. 1

odvoz.: **mjateňí; pomjatený** (*pomatený*); **srov.** čáknutý 2, gécnutý 2, hlupkavý
ALJ (mňást', mňást'); Bš (mňást')

mjaténka, -y, ž.

zcuchaná sláma (nevázaná do otýpek): mjaténku sa krmilo, když nebylo sena

ALJ (i mňaténka); Kt (mjatenka)

mjázdřyt', -ým; -ýja, ned.

mačkat, tisknout (něco): mjázdřyl mje ruku dobrou chvíli; **srov.** gňávit', mížd'it', mjágať 3

dok.: **domjázdřyt'**; **pomjázdřyt'**

odvoz.: **mjázdřeňí**

mjech, -a, m.; **i ml.**

pytel: nakopali zme tři mjechy zemákú: ♦ byď nadutý jag mjech (*pyšný*); byď búchnutý/pobúchaný mjechem po hlavje (*potrhlý, hloupý*); búchl sebu na zem jag mjech (*těžce spadl*); háže do sebe idlo jag do mjecha (*hltavě jí*); mizý to v něm jag v mješe (*hltavě jí*); tma jag v mjechu/mješe (*velká tma*); s tým/s ňima sa rostrhl mjech (*něčeho/někoho je mnoho*); visý to na ňí (na někom) jag mjech (*oblečen v nepřiléhavých šatech*); **srov.** kača 3

odvoz.: **mješysko**

► Slovo „mjech“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „měch“ uvedeno více významů.
SSJČ (měch); ČJA III-94 (,pytel na obilí'); ALJ; Bš (měch); So (mjech); Vo (mňech); SSJ (mech)

mjekota, -y, m.

expr. *slaboch, zbabělec*; **srov.** máčka 3, papuč/papuča 4

ALJ (měkota)

mjet', -ám; -ajú, ned.

mít: ♦ mjed' bedž aj smíh v jednom míšku (*hned smích, hned pláč*); mjed' bečku (*pitku, oslavu*); mjed' bopky (*strach*); mjed' na pilno (*spěchat*); mjed' na to ňuch (*předvídat*); mjet' před našyma (*o ženě, která má bujné poprsí*); mjet' spády (*zálusk na něco*); mjed' drpku/špicu (*opilý*); mjed' v lebeňi (*opilý*); mjed' v nosy (*předvídat*); mjed' za horé (*vážít si někoho/něčeho*); majú to za horé; mjed' žlútko/žlútečko (*dobře naladěný – o dítěti, když se probudí*); ešče s ňím ňidz něňi, ešče nemá žlútečko; nemjed' zbyťí (*nemít východisko*): tož něňi zbyťí, mosým ím pomoct'

ALJ (i měť, mět); Bš (mět); So (mječ); SSJ (mať)

mlašcyť', -ým; -ýja, dok.

1. uhodit (někoho), dát pohlavek: zrazu mje mlaščyl přez lebeňu; **srov.** čápnút' 2, časnút' 2, čmahýcnút', dýmnút', dřýstnút', flágnút', fřapiť, húcnút' 2, chlópnút', chlopícnút' (chlópať), kmásnút', lépnút', lisknút'/liščyt', mignút' 1, ojat'/ojmút', plešcyť 1, rubnút' 2, smýknút' 2, strúhnút' 2, šfácnuť (šfácat'), šlahnút'/šlažyt' 1, uderyť 1, uvalit' 3

2. upadnout, praštit sebou: mlaščyla sem sebu na zem; **srov.** čápnút' 1, čfáčnuť 2, hrbúčnuť, hřcnút', húcnút' 1, křfáčnuť, koháčnuť, mignút' 2, plešcyť 2, ročnuť 3, rubnút'/rubnút' 3, řáčnuť, strúhnút' 3, šfáčnuť, šlahnút'/šlažyt' 2, zhrčat'

3. praštit (něčím, s něčím): mlaščyl od zlosti starým mjechem o zem; **srov.** mignút' 3, plešcyť 3, ročnuť 2, šfáčnuť 3, šlahnút'/šlažyt' 3

ALJ (mlaščit', mlaščit); Bš (m'laščit'); So (mluščič – ve význ. 1)

młatébňa, młatévňa, -e, ž.

mlat ve stodole, humno, mlatevna: na mlatébni stával vús
SSJČ (mlatevna); ČJA III-11 („stodola“), III-12 („mlat“); ALJ; Bš (mlatevna – „stodola“)

mléč, -a, m.

druh jedlé houby, ryzec peprný (Lactarius piperatus): mléče mají hořkou chuť
SSJČ (v jiných význ.); ALJ (v jiných význ.); Bš (v jiných význ.); So (mleč – v jiném význ.); SSJ (mleč – v jiném význ.)

močár, -a, m.

mokré bažinaté místo, močál, mokřina; **srov.** bařyna 3, žabárňa

odvoz.: **močářsko**

SSJČ; ČJA II-136; ALJ; Bš; So (močář); Vo (mučár); SSJ (močiar)

močka, -y, ž.

1. *tekutina usazující se při kouření na dně dýmky*

2. *močůvka*; **srov.** bařyna 2

3. *expr. nechutný nápoj, tekutina*: co to pijež za močku? Taká hnusná gořalka; **srov.** žbluňa 2

SSJČ (ve význ. 1 a 2); ČJA III-187 („močůvka“); ALJ; SSJ (ve význ. 1)

modřák, -a, m.

druh jedlé houby, hřib kovář (Boletus erythropus): našli zme modřáky na pasýnku pod lipama; **srov.** jalofčák, synák/synál

SSJČ (modřák); ČJA II-91 („křemenáč“); ALJ; Bš (modřák – v jiných význ.)

modřáky, -ú, m., pomn.

modrý pracovní oblek: vezni sy na sebe modřáky!

ALJ (v jiném význ.)

mora I, -y, ž.

1. *noční motýl, můra*

2. *zlý sen, noční můra; nadpřirozená bytost dusící v noci lidi*: ♦ může mja mora uchyt'it' (*ztrácím trpělivost*); chytají/berú mja mory, dyš sa na tebe d'ívu (*ztrácím trpělivost*); **srov.** basrman, beněšek, bobák 1, makytko 2, nocula, rokytko 2, sjettonoš

SSJČ (mora I); ČJA II-54 (motýl); ALJ; Bš; So; Vo (móra); SSJ (mora)

mora II, -y, ž.

1. *krůta*: mory nám brkajú přes plot; ♦ choďid'ľozyd' jag mora (*chodit zamračený, nazlobený*)

2. *expr. zamračená, mrzutá žena; nadávka ženě*: Veruša, to je taká mora; moro jedna!; **srov.** bosorka 2, čarodeňica 2, čava 2, darebňica 2, fúryja, haladryja 2, haramija 2, kača 5, kanalija, ludra, metla 2, stryga 2

odvoz.: **morka; morča; morčátko**

SSJČ (v jiných význ.); ČJA III-249 (morák, morka); ALJ; Bš (morák, morka); So (mora – v jiném význ.); Vo (morka); SSJ (morka)

morák, -a, m.

kracan (Meleagris): pochováme chvílu moráky a pag ih zabijem; idu hrdlid' moráky; ♦ choďid'ľozyd' jag morák (*chodit zamračený, nazlobený*)

odvoz.: **moráček; moračysko; mora II, morka** – viz tam

► Slovo „morák“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „morák“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA III-249; ALJ; Bš; Vo; SSJ (moriak)

mordovat', -uju; -ujú, ned.

1. *zabíjet (někoho, něco)*: tata šel mordovat' mycíky

2. *namáhat, vyčerpávat*: šag dlouho mordoval' sfoje tělo

mordovat' sa

namáhat se, lopotit se: co sa s tím morduješ?; mordoval' sem sa s tú práci až do večera; **srov.** *držít 2, hampasyť sa, hrdliť sa 3/hrdlovat' sa (hrdliť), krpačyť sa, natáhat' sa 1 (natáhat'), žebračyť sa*

dok.: **namordovat' sa; umordovat' (sa)** – k význ. 2; **zamordovat'** – k význ. 1, **zmordovat' (sa)**

odvoz: **mordováňi; mordovisko (těžká práce); umordovaný** – k význ. 2; **zamordovaný** –

k význ. 1; **zmordovaný** – k význ. 2

SSJČ (mordovat); ALJ (i mordovat); Bš (mordovat); So (mordovňa – ,úporná práce'); SSJ

morútný, morúcný, příd.

unavený, zmožený: přišel sem dom celý morútný

SSJČ (morútný); ALJ (i morútní); Bš (morútný); Kt (morotný – ,mrzutý')

može, část.

vyjadřuje přitakání, souhlas; ano: chceš křen k temu? – Može; **srov.** *aj II 2, ba/baže, faň II, šak II 2, tož I 2*

ALJ; Kt

mrčat', -ým; -ýja, ned.; **i ml.**

projevovat nespokojenost, bručet; sténat: nič sy s ním doma nepostřihnu, enom mrčý; **srov.**

brčat' (sy), drdlat' (sy), frflat'

dok.: **namrčat' sa; pomrčat' sy; zamrčat' (sy)**

odvoz.: **mrča, mrčala (bručoun); srov. borsuk, brča, brlomta, drdloň (drdlat' (sy)), hrč/hrča I 3; mrčání (mručení, reptání); umrčaný**: už je taký mrča umrčaný

SSJČ (mrčet); ALJ (i mrčet, mrčat); Bš (mrčet; mrčala); Kt (mrčavý – ,dudlavý'); SSJ

múcaľa, -y, m.

expr. *těžkopádný člověk, nemotora*: Vojcek, to je taký múcaľa; **srov.** *bembek, bútor/bútora, galgán, gengenä, halama, hebto 2, ráhno 2*

myc, citosl.

vyjadřuje volání na králíky: myc! myc!

ALJ (i mic); Bš; So (v jiném význ.)

mycák, -a, m.; **i ml.**

králík: nechce sa ně, ale mosým ít' pokluďid' mycíky

odvoz.: **mycáček; mycačysko; mycoš; mycka (samice králíka); mycačárňa, mycačák**

(*králíkárna*): Jaryn nám uďelá nový mycačák; **mycačý (králiči)**: mycačý bopky; **myc** – viz tam

ČJA III-219 (micák); ALJ (i micák); Bš; Kt (micák)

mydlo, -a, m.

ve spoj. **kačení mydlo druh cukrovinky**, viz **kačení 2**

mynář, -a, m.

mlynář: v hořansku, vedle hospody, býl mynář

odvoz.: **mynářka; mynářský**

ALJ; Bš (mynář – v jiném význ.; mynářka – v jiném význ.; mynářít; mynářský); VO (menář/minář)

myšák, -a, m.; **i ml.**

první, tzv. mléčný zub: Rad'a sy vyrazýť dva myšáky; už aj vašý cérečece rostú myšáky?

SSJČ (v jiných význ.); ALJ (i mišák – v jiných význ.); Bš (v jiném význ.)

myšý, příd.

ve spoj. **myšý ocásek** *druh byliny, řebříček obecný (Achillea millefolium)*: myšý ocáseg zme dycky nařezali a dávali morákom, viz **ocásek**; **srov.** žebřýček

odvoz.: **myšáček**

SSJČ (myší – jiná rostlina); ALJ (myší ocásek); Bš (myší ocásek)

N, Ň

nabékat' sa viz **békat'**

nabečat' sa viz **bečat'**

nabékat' sa viz **békat'**

nabesedovat' sa viz **besedovat'**

nabjedákat' sa viz **bjedákat'**

nablabetat' viz blabetat'

nabožekat' sa viz **božekat'**

nabrčat' sa viz **brčat' (sy)**

nabrľomtat' sa viz **brľomtat'**

nabrúsený, příd.

1. *nabroušený, ostrý*: už máž nabrúsené ty nože?; ♦ hubu má nabrúsenú jag brytfa

2. *nepřátelský, nazlobený*: je na mja jakásy nabrúsená; je nabrúsený na sfoju šfigru; **srov.**

namosúřený

SSJČ (nabroušený); SSJ (nabrúsit)

nabřáňat' (sa) viz **bráňat'**

nabúřyt' sa; -ým sa, -ýja sa, dok.; **i ml.**

1. *nadělat hluk, natlouci se*

2. *mnoho hřmět*

3. expr. *hodně se najíst, nacpat se*: nabúřyli zme sa kynutýma knedlama; **srov.** nacápat' sa 2, naróchat' sa (naróchat'), nastřebať sa, naťápat' sa 2, nazyngat' sa 1 (nazyngat'), nažrat' sa 1, scápat' 2, zvalit' 2

odvoz.: **nabúřený** – viz tam

PSJČ (nabouřiti se – ve význ. 1)

nabúřený, příd.; **i ml.**

1. *unavený bouřením, tlčením*

2. expr. *hodně najedený, nacpaný*: su nabúřený zemákú s kýškú; **srov.** nacápaný 2, naróchaný 3,

naťápaný 2, nazynganý 2, nažraný 1

nacabrat', načabrat' viz cabrat', čabrat

nacápat' sa, -u sa; -ú sa, dok.

1. *nachodit se, našlapat se*

2. expr. *hodně se najíst, nacpat se*: nacápál sa, že ho břuh bolěl; **srov.** nabúryť sa 3, naróchať sa (naróchat'), nastřebať sa, naťápať sa 2, nazyngať sa 1 (nazyngať), nažrať sa 1, scápať 2, zvaliť 2

3. expr. *opít se*: nacápál sa ze slibovice; **srov.** cynknůť sa, dýmnůť sa (dýmnůť), dřýstnůť sa (dřýstnůť), fíknůť sa 3, nacmundat' sa 2, nacúďit' sa, nadrať sa 2, naglgat' sa 2, nalépať sa, namést' sa 2 (namést'), natrúbit' sa 2 (natrúbit'), navalit' sa 2 (navalit'), nazyngať sa 2 (nazyngať), nažrať sa 2, róchnůť sa 2, scápať sa (scápať), smýknůť sa (smýknůť), týsnůť sa 2, zrúbat' sa (zrúbat')

odvoz.: **nacápaný** – viz tam

ALJ (i nacápat); SSJ (nacápat' – ve význ. 2)

nacápaný, příd.

1. *nachozený, našlapaný*

2. expr. *hodně najedený, nacpaný*; **srov.** nabúřený 2, naróchaný 3, naťápaný 2, nazynganý 2, nažraný 1

3. expr. *opilý*: býl nacápaný pod obras; **srov.** cynknutý (cynknůť sa), dřýstlý (dřýstnůť), dýmlý (dýmnůť), fíknutý 2, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďit' sa), nadraný 2, naglganý 2, nachlámaný (chlámat'), nalépaný, nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrúbený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý, scápaný (scápať), smýklý 2, vzýty 2, zjatý 3, zrúbaný 4

nacébit' sa viz cébit'

nacmundat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

1. *napít se*: nacmundál sa mléka; **srov.** naglgat' sa 1

2. expr. *opít se*: asy sa nacmundál desy s kumpánama; **srov.** cynknůť sa, dýmnůť sa (dýmnůť), dřýstnůť sa (dřýstnůť), fíknůť sa 3, nacápať sa 3, nacúďit' sa, nadrať sa 2, naglgat' sa 2, nalépať sa, namést' sa 2 (namést'), natrúbit' sa 2 (natrúbit'), navalit' sa 2 (navalit'), nazyngať sa 2 (nazyngať), nažrať sa 2, róchnůť sa 2, scápať sa (scápať), smýknůť sa (smýknůť), týsnůť sa 2, zrúbat' sa (zrúbat')

odvoz.: **nacmundaný** – viz tam

ALJ (cmundat – ,nečistě, nedbale vařit')

nacmundaný, příd.

1. *dostatečně napitý*; **srov.** naglganý 1

2. expr. *opilý*: zdá sa ňe, že je nacmundaný; **srov.** cynknutý (cynknůť sa), dřýstlý (dřýstnůť), dýmlý (dýmnůť), fíknutý 2, nacápaný 3, nacúďený (nacúďit' sa), nadraný 2, naglganý 2, nachlámaný (chlámat'), nalépaný (nalépať sa), nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrúbený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý, scápaný (scápať), smýklý 2, vzýty 2, zjatý 3, zrúbaný 4

nacúďit' sa, -ím sa; -íja sa, dok.

expr. *opít se*: nacúďil sa u súseda; **srov.** cynknůť sa, dýmnůť sa (dýmnůť), dřýstnůť sa (dřýstnůť), fíknůť sa 3, nacápať sa 3, nacmundat' sa 2, nadrať sa 2, naglgat' sa 2, nalépať sa, namést' sa 2 (namést'), natrúbit' sa 2 (natrúbit'), navalit' sa 2 (navalit'), nazyngať sa 2 (nazyngať), nažrať sa 2, róchnůť sa 2, scápať sa (scápať), smýknůť sa (smýknůť), týsnůť sa 2, zrúbat' sa (zrúbat')

odvoz.: **nacúďený** (expr. *opilý*): Zdeň k nám přýšěl nacúďený, že aňi mluvid' nemóhľ; **srov.** cynknutý (cynknůť sa), dřýstlý (dřýstnůť), dýmlý (dýmnůť), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nadraný 2, naglganý 2, nachlámaný (chlámat'), nalépaný (nalépať sa), nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrúbený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý, scápaný (scápať), smýklý 2, vzýty 2, zjatý 3, zrúbaný 4

ALJ (i nacúďit sa)

nacygáňit' (sa) viz cygáňit'

nacycat' (sa) viz **cycat'**
načančat' (sa) viz **čančat' (sa)**
načápat' viz čápat'
načepcovat' viz čepcovat'

načúvať, -ám; -ajú, ned.
naslouchat, poslouchat: tí naši lancmóni načúvali za dverami
odvoz.: **načúvaní**
ALJ (i načúvat); Bš

náčyň, -a, m.
1. *nádoba*; **srov.** náčeňí/náčyňí 2
2. expr. *nadávká muži*: ten mój chľab je taký nácyň; ty sy ále nácyň
ALJ (náčiň – ,druh náradí'); Bš (náčin – ve význ. 1)

náčeňí, nácyňí, -í, s.
1. *náradí*: zedník sy donesl sfoje nácyňí
2. *kuchyňské nádobí*: ešte mosým umyd' nácyňí; **srov.** náčyň 1
odvoz.: **náčyňový**: nácyňová hadra
SSJČ (náčiní); ČJA I-143 (ve význ. 2); ALJ (náčiňí, nácyňi, nácyňi); Bš (náčeňí); So (načiňi); SSJ (náčinie – ve význ. 1)

načysto, prísl.
1. *čistým spôsobem*
2. *úplne, zcela*: ty sy načysto hlúpý; ta moja sa načysto zbláznila
SSJČ (načisto); ALJ (načisto)

nád'ēja, -e, ž.
naděje: už neší nád'ēja, že sa s teho zbrchá; ♦ Mat'ēja vesna nád'ēja (*brzy bude jaro*)
odvoz.: **nád'ejný**
ALJ; SSJ (nádeja)

nádeňka, -y, ž.
práce za denní mzdu, nádenická práce: súset chod'ľ na nádeňku na pole
SSJČ (nádenka, nádeňka); ALJ (i nádenka); Bš (nádeňická); Kt

nadrapovat' (sa), -uju (sa); -ujú (sa), ned.
1. *natahovat se po něčem*: nadrapováľ sa po hruškách
2. **i ml.** *nutit ke zvracení*: nadrapuje ťa to?; ta kočyca sa furd nadrapuje, cosy desy zedľa
dok.: **nadrapit' (sa)**
odvoz.: **nadrapováňí** – ve význ. 2
ALJ (i nadrapovat); Bš (v jiných význ.); SSJ (ve význ. 3 a v jiných význ.)

nadrat' sa, -u sa; -ú sa, dok.
1. *mnoho a často drát peří*
2. **i ml.** expr. *opít se*; **srov.** cynknút' sa, dýmnút' sa (dýmnút'), dřýstnút' sa (dřýstnút'), fíknút' sa 3, nacápat' sa 3, nacmundat' sa 2, nacúdiť sa, naglgat' sa 2, nalépat' sa, namést' sa 2 (namést'), natrúbit' sa 2 (natrúbit'), navaliť sa 2 (navaliť), nazyngat' sa 2 (nazyngat'), nažrat' sa 2, róchnút' sa 2, scápat' sa (scápat'), smýknút' sa (smýknút'), týsnút' sa 2, zrúbat' sa (zrúbaný)

odvoz.: **nadraný** – viz tam

SSJČ (nadrati se); ALJ (i nadrat); VO (nadrat se – ve význ. 2); SSJ (ve význ. 2)

nadraný, příd.; **i ml.**

1. *unavený dráním; dráním vzniklý*

2. expr. *opilý*: nedomluvíš sa z ním, je nadraný; **srov.** *cynknutý (cynknúť sa), dřýstlý (dřýstnúť), dýmly (dýmnúť), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúdený (nacúdiť sa), naglganý 2, nachlámaný (chlámať), nalépaný (nalépať sa), nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrubený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý, scápaný (scápať), smýklý 2, vzýty 2, zjatý 3, zrúbaný 4*

ALJ (ve význ. 2); VO (nadrané – ve význ. 2)

nadrždat', -ám; -ajú, ned.

natřásat, pohazovat s něčím

nadrždat' sa

expr. *natřásat se (před někým), předvádět se*: co sa tady nadrždáš?; ♦ nadrždá sa před ním jak kohút

odvoz.: **nadrždání** (*natřásání, předvádění*)

ALJ (i nadrždat); Bš; SSJ

nadrdat' (sa) viz **drdat' (sy)**

nadúlit' (sa) viz **dúlit'**

nadžgat' (sa) viz **džgat'**

nadycky, přísl.

navždy: nadycky budeme kámošy

ALJ

nafláгат', -ám; -ajú, dok.

1. **i ml.** *natlouci, nabít (někomu)*: nafláгал ogarovi, že sy neseď; ♦ nafláгал mu jak koňovi; **srov.** *naróchať 1, vydúbiť, vysmýkať*

2. *nasekat (něco)*: naflágali zme dréf; **srov.** *naróchať 2*

3. expr. *udělat něco ve velkém, zprav. nežádoucím množství*: nafláгал jí d'cege a nestarať sa

odvoz.: **nafláганý** – k význ. 2

ALJ (i nafláгат); SO (naflagač – ve význ. 1)

nafafúlat' sa, nafafúňat' sa viz **fafúlat', fafúňat'**

nafrkat', naf්රkat' viz **frkat', fr්රkat'**

nagáblovat' viz gáblovat'

nagazdovat' sy viz **gazdovat'**

naglgat' sa, -ám sa; -ajú sa, dok.

1. *napít se*: naglgala sem sa desy chladnej vody a fčyl mja bolí f krku; **srov.** *nacmudat' sa 1*

2. expr. *opít se*: naglgál sa jakéjsy slatkěj gořaľy; **srov.** *cynknúť sa, dýmnúť sa (dýmnúť), dřýstnúť sa (dřýstnúť), fíknúť sa 3, nacápať sa 3, nacmundat' sa 2, nacúdiť sa, nadrat' sa 2, nalépať sa, namést' sa 2 (namést'), natrubíť sa 2 (natrubíť), navalíť sa 2 (navalíť), nazyngat' sa 2 (nazyngat'), nažrat' sa 2, róchnúť sa 2, scápať sa (scápať), smýknúť sa (smýknúť), týsnúť sa 2, zrúbať sa (zrúbať)*

odvoz.: **naglganý** – viz tam

ALJ (i naglgat); SSJ (naglgat' sa – ve význ. 1)

naglganý, příd.

1. *dostatečně napitý; napitý přes míru*; **srov.** nacmundaný 1

2. expr. *opilý*; **srov.** cynknutý (cynknut' sa), dřýstlý (dřýstnút'), dýmly (dýmnút'), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúdený (nacúďit' sa), nadraný 2, nachlámaný (chlámat'), nalépaný (nalépat' sa), nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrubený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý, scápaný (scápat'), smýklý 2, vzýty 2, zjatý 3, zrubaný 4

nagyglat' viz **gyglat'**

nahastrošyt' sa viz **hastrošyt' sa**

nahépat' sa viz **hépat'**

náhlit' sa, -ím sa; -íja sa, ned.

ukvapovat se: nenáhli sa!

odvoz.: **náhly** (*ukvapený, popudlivý*): je jakýsy náhlý

SSJČ (náhliti); ALJ (i náhlit); Bš (náhlit – v jiných význ.; náhlý); So (nahly; nahlina – ,unáhlený člověk'); SSJ (,pospíchat')

nahňápat' sa viz **hňápat'**

ňahňat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.; **i ml.**

expr. *mačkat, cpát (něco někam); tlačit (se) (na někoho)*: neňahňaj sa na mja!

dok.: **naňahňat' (sa)**: ♦ naňahňala to do kabely jag do mjecha

odvoz.: **naňahňaný** (*namačkaný, natlačený*)

ALJ (i ňahňat)

nahongat' (sa) viz **hongat' (sa)**

nahóňit', -ím; -íja, dok.

připustit k páření: dám nahóňid' mycku; dám nahóňid' ofcu

odvoz.: **nahóňený**: nahóňená koza

SSJČ (nahoniti – v jiných význ.); ALJ (i nahoňit, nahonit'); So (nahonič; nahoňeny)

nahrdlit' sy viz **hrdlit'**

nahuškat', -ám; -ajú, dok.

(na něco) *navést (někoho k něčemu)*: nahuškát sem d'ěcka na neplechu

odvoz.: **nahuškaný**

PSJČ (nahuškati); ALJ (i nahuškat); Bš (nahúškat'); SSJ (huškat', nahuškat')

nachcýpat' sa, nascýpat'sa, -ám sa, -ajú sa, dok., **i ml.**

nachladit se: řekni ňe, de sas tag nascýpát?

odvoz.: **nachcýpaný/nascýpaný** (*nachlazený*): nejedu ňikam, su jakásy nachcýpaná; zme nascýpaňí fšecy

ALJ (nascípat', nascípat')

nachlámat' sa viz **chlámat'**

nachlópat' viz chlópat'

nachípat' sa viz **chípat'**

nachod'it' (sa), -ím (sa); -íja (sa), dok.

1. *vykonat mnoho chůze*

2. *nalézat (se)*: nachod'ili zme enem plzáky a žádný pořádný hřyp; nachod'íl sa na Grúňi

odvoz.: **nachod'ený** – k význ. 1

SSJČ (nachodit – ve význ. 1); ALJ (i nachodit); SSJ (nachodit')

nájst'éj, přísl.

nejspíše, určitě: nájst'éj vyhrál f kartách

ALJ (nástěj); Bš (nástěj)

nalákovat' viz **lákovat'**

nalapjet' (sa), **naľopjet' (sa)** viz **lapjet'**, **ľopjet'**

nalépat' viz **lépat'**

nalépat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.; **i ml.**

expr. *opít se*: ten sa na pasekách nalépát fest; **srov.** cynknút sa, dýmnút sa (dýmnút'), dřýstnút sa (dřýstnút'), fíknút sa 3, nacápat' sa 3, nacmundat' sa 2, nacúďit' sa, nadrat' sa 2, nagľgat' sa 2, namést' sa 2 (namést'), natrúbit' sa 2 (natrúbit'), navalit' sa 2 (navalit'), nazyngat' sa 2 (nazyngat'), nažrat' sa 2, róchnút' sa 2, scápat' sa (scápat'), smýknút' sa (smýknút'), týsnút' sa 2, zrúbat' sa (zrúbat')

odvoz.: **nalépaný** (expr. *opilý*); **srov.** cynknutý (cynknút' sa), dřýstlý (dřýstnút'), dýmlý (dýmnút'), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďit' sa), nadraný 2, nachlámaný (chlámat'), nagľganý 2, nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrúbený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý, scápaný (scápat'), smýklý 2, vzýtý 2, zjatý 3, zrúbaný 4

So (naľepač se)

nalévanec, -nca, m.

lívaneč; palačinka: mjeli zme rád'i nalévance z malinovú marmeládú; **srov.** báteš, křesný pagáček (křesný), osúch, pagáč, podlesník, potplameňák

ALJ

nalézat', -ám; -ajú, ned.

(na někoho) *obtěžovat (někoho)*: nalézát na mja, abyh mu poščál peníze

SSJČ (nalézati I a II – v jiných význ.); ALJ (i nalézat); Bš (naľézat)

nalícyt' viz **lícyt'**

naliskat' viz **liskat'**

naľochtat' sa viz **ľochtat'**

naľozyt' (sa) viz **ľozyt'**

ňamčat', -ým; -ýja, ned.; **i ml.**

mňoukat: kočyčyska desy venku ňamčýja; **srov.** mjačať 1, mjágať 1

dok.: **zaňamčat'**

odvoz.: **ňamčání**

ČJA III-221; ALJ (i ňamčat, ňamčet); Bš (ňamčet); Kt (ňamčat); So (ňamčeč)

namířat' viz **mířat'**

namést', -tu; -tú, dok.; **i ml.**

1. *metením nahromadit*

2. -te (3. jč.) *hustě nasněžit, navát*: namétlo nám přede dveře

namést' sa

1. *mnoho a často mést*

2. expr. *opít se*: zasěj sa naméti v jakéjsy pajze; **srov.** cynknút' sa, dýmnút' sa (dýmnút'), dřýstnút' sa (dřýstnút'), fíknút' sa 3, nacápať sa 3, nacmundat' sa 2, nacúdiť sa, nadrať sa 2, nagígať sa 2, nalépať sa, natrúbiť sa 2 (natrúbiť), navaliť sa 2 (navaliť), nazyngať sa 2 (nazyngať), nažrať sa 2, róchnút' sa 2, scápať sa (scápať), smýknút' sa (smýknút'), týsnút' sa 2, zrúbať sa (zrúbať)

odvoz.: **nametený** – viz tam

SSJČ (namést, namést se – ve význ. 1); ALJ (namést'); SSJ (namiest' – ve význ. 1)

nametený, příd.; **i ml.**

1. *metením nahromaděný*

2. *nasněžený, navátý*: na náspje je nametený čerstvý sňech

3. expr. *opilý*: ♦ nametený jag zákon káže: súset přyšěl od Jaryna nametený jag zákon káže; **srov.** cynknutý (cynknút' sa), dřýstlý (dřýstnút'), dýmlý (dýmnút'), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúdiť sa), nadraný 2, nachlámaný (chlámať), nagíganý 2, nalépaný (nalépať sa), naróchaný 4, naťatý, natrúbený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúbtý, scápaný (scápať), smýklý 2, vzýtý 2, zjatý 3, zrúbaný 4

namjeřyt', -ým; -ýja, dok.

naměřit: ♦ namjeřýja ti na palicu (*vykopou ti hrob*)

namoc, přísl.

přes míru, násilím: nejes teho namoc!; **srov.** nasyľu

ALJ; Kt

namordovat' sa viz **mordovat'**

namosúřený, příd.

naštvaný, nazlobený: co ti přeletělo přez nos? Sy jakýsy namosúřený; **srov.** nabrúsený 2

namrčat' sa viz **mrčat'**

naňahňat' (sa) viz **ňahňat'**

naokoľo, přísl.; **i ml.**

kolem, dokola: mosýž íd' naokoľo bočným fchodem, dveře sú zamčené

ALJ; SSJ

naoptúlat' sa viz **optúlat'**

napchat' (sa) viz **pchat'**

napjekať, -á (3. jč.), ned.

(komu) *být v úzkých, mít strach*: napjeká mu z búrky; šag jim ále napjekaľo

ALJ (i napjekat); Bš (napekat)

napjestovat' (sa) viz **pjestovat'**

naplantať (sa) viz **plantať**

naplkat' (sa) viz **plkat'**
naplut' viz **plut'**

napoly, přísl.

napůl, napolovic: uřezáť sem drvo napoly; rozd'elte sa s tým vdol'kem napoly!

SSJČ (napolo, napoly); ALJ (i napoli); So; SSJ

napoščávat' (sy) viz **poščávat' (sy)**

napředek, přísl.

dopředu: sedňi sy napředeg voza; **srov.** nazadek

ALJ; So; SSJ (napredok)

napřetku, přísl.

vpředu: boty mja napřetku tlačýja

ALJ; So; SSJ (napredku)

napřýk I, přísl.

navzdory, schválně: toš to mje d'eľá napřýk

ALJ (i napřík); Bš (na přiky); So (napřyky); SSJ (napriek)

napřýk II, předl. se 3. p.

navzdory (něčemu): napřýg mojěj rad'e šel tam a nabíl sy hubu

SSJ (napriek)

naptat', -ám; -ajú, dok.

najmout, sjednat: mosým íd' naptat' formana

odvoz.: **naptaný**

SSJČ (naptat); ALJ (i naptat); Bš (naptat)

napúčat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

naľukovat se, urážet se (na někoho); **srov.** natřčat' sa 2 (natřčat')

dok.: **napučýt sa**: napučýť sa na ňe, že ho pomľuvili

odvoz.: **napučený**: co sy zasěj napučená?; **srov.** nafrčaný (frkat'/ffkat'), natrčaný (natřčat')

ALJ (i napúčat sa); Bš; SSJ (napučít sa – ,nafouknout se')

narátat' viz **rátat'**

naróchat', -ám; -ajú, dok.; expr.; **i ml.**

1. *natlouci, nabít (někomu)*: narócháľ d'eckom, už ho pekľiľy; **srov.** naflágat' 1, vydúbiť, vysmýkat'

2. *nasekat (něco)*: narócháľ drév na topění; **srov.** naflágat' 2

naróchat' sa

expr. *hodně se najíst, nacpat se (něčím)*: naróchali zme sa zelím a šyškama; **srov.** nabúřyt' sa 3, nacápat' sa 2, nastřebať sa, naťápat' sa 2 (naťápat'), nazyngat' sa 1 (nazyngat'), nažrat' sa 1, scápat' 2, zvalit' 2

odvoz.: **naróchaný** – viz tam

ALJ (i naróchat)

naróchaný, příd.; **i ml.**

1. *unavený tlučením, bitím*

2. *unavený prací, sekáním*: už su naróchaný, mosým přestad' d'eľat'

3. expr. *hodně najedený, nacpaný*: d'ecka sú naróchané trnkovým gulama; **srov.** *nabúřený 2, nacápaný 2, naťápaný 2, nazynganý 2, nažraný 1*

4. expr. *opilý*; **srov.** *cynknutý (cynknút' sa), dřýstlý (dřýstnút'), dýmľý (dýmnút'), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďit' sa), nadraný 2, nachlámaný (chlámat'), nagľganý 2, nalépaný (nalépat' sa), nametený 3, naťatý, natrubený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý, scápaný (scápat'), smýklý 2, vzýtý 2, zjatý 3, zrúbaný 4*

narovnat' sa viz rovnat' sa

narúbat' viz rúbat'

naryzlý, příd.

zbarvený do rezava, nazrzlý: má naryzlé fúsyska

SSJČ; ALJ (narizlí – ,nahnědlý')

nařéct', -eknu; -eknú, dok.

zamluvit, zajistit (něco, někoho): nařekl sem formana na orání

odvoz.: **nařeknutý (zamluvený)**

SSJČ (nařeknouti, nařici – v jiných význ.)

nařehúňat' sa, nařehýňat' sa viz řehúňat' sa, řehýňat' sa

nářýtek, -tka, m.

velká záplata vzadu na kalhotách: súsedúv ogáredz mjěl nářýtek přes celé gat'e

ČJA III-106 (nářitek – ,ranec trávy'); ALJ (nářitek); Bš (nářitek – ,travná plachta')

nascat' (sy) viz scat'

nascýpat'sa viz nachcýpat' sa

naskuhýkat' sa viz skuhýkat'

naslepačyt' viz slepačyt'

naslópát' sa viz slópát'

náspa, -y, ž.

zápraží domu: stařka sed'í na ľavje na náspje a vyhřívá sa; **srov.** *pocýnek*

SSJČ (násep, náspa); ČJA I-211; ALJ; Bš; So (naspá); Vo (náspa/náspja/náspje)

naspodek, přisl.

dospodu: naspodeg daj drva a na to uhlá

So; SSJ (naspodok)

naspotku, přisl.

vespod: naspotku ve skřýňi sú staré cýchy

ALJ (i naspodku); So; SSJ (naspodku)

nasrat', nasrat' sa viz srat'

nastasyť sa, -ým sa; -ýja sa, dok.
náhodně se objevit: že prý sa nastasyť u búračky

nastrážyt', -ým; -ýja, dok.
nastražit, políčit: nastrážyla ňe pod okno koło a spadł sem; nastrážyli zme past'i na potkany
odvoz.: **nastráženy**
SSJČ (nastražiti); ALJ (i nastrážit); Bš (nastrážit); SSJ (nastražit')

nastřebat' sa, -ám sa; -ajú sa, dok.
expr. *hltavě se napít n. najíst*: nastřebál sa kyselice, že ho břuh bolél; **srov.** nabúryť sa 3, nacápať sa 2, naróchať sa (naróchať), naťápať sa 2 (naťápať), nazyngat' sa 1 (nazyngat'), nažrat' sa 1, scápať 2, zvaliť 2
ALJ (i nastřebat); Bš

nasyľu, prísl.
proti vůli, násilím: nasyľu s ňú ňidz nezmožeš; **srov.** namoc
SSJ (nasilu)

nasýsat', -ám; -ajú, ned.
nahlížet, nakukovat: d'ěcka nasýsały d'úrkú do sfjetnice
odvoz.: **nasýsání**
SSJČ (nasísat); ČJA I-44 (nasísat); ALJ (i nasýsat, nasísat, nasísat'); Bš (nasýsat); Vo (nasísat)

naščúdrobu, prísl.
nalačno: pod', dáme sy štamprlu naščúdrobu
ALJ (ščútroba); Bš (ščutroba)

naščýpit', -ím; -íja, dok.
naroubovat: naščýpíl sem konečne tu starú jabľoň
odvoz.: **naščýpený**
ALJ (naščípit'); So (naščipič)

našfácat' viz **šfácat'**
naškrobat' viz **škrobat'**
našmatlat' (sa) viz **šmatlat' sa**

natáhat', -ám; -ajú, dok.
1. *natahat, nanosit (něco)*: natáhál dom z hory plno dréf
2. *vytahovat, natahovat (něco); mazlit se (s něčím)*: d'ěcka enem natáhały kočyčyska
natáhat' sa
1. *namáhat se, nadřít se (s něčím)*: natáhať sa s kameňem a fčyť sa nemože hýbat'; **srov.** dřýt 2, hampasyť sa, hrdliť sa 3/hrdlovať sa (hrdliť), krpačyt' sa, mordovať sa (mordovať), žebračyt' sa
2. dok. i ned., expr. *chodit s někým*: natáhali sa spoľem nejaký rok; **srov.** cuchmať sa (cuchmať), cycmať sa, drchmať sa (drchmať), hubákovať sa, jebať 1, obďeľávat 2, obírat' sa 2, optúlat' (sa), pochtěvat' sa, šfrčkovať, ťuchmit' sa 2
SSJČ (natahati); ALJ (i natáhat); Bš

naťápať, -u; -ú, dok.; **i ml.**
nadělat stopy: mám umytú zem, dávaj pozor, ad' mje nenaťápeš f kuchyňi
naťápať sa, -u sa; -ú sa, dok.

1. *mnoho se nachodit, unavit se chůzí*: co sa stařýg naťápať po týh horách

2. expr. *hodně se najíst, nacpat se*: naťápát sa máčky aj zemákú; **srov.** nabůřyt sa 3, nacápat sa 2, naróchat sa (naróchat), nastřebať sa, nazyngať sa 1 (nazyngať), nažrat sa 1, scápat 2, zvalit 2

odvoz: **naťápaný** – viz tam

SSJČ (naťapat); ALJ (i naťapat); Bš (naťapat sa – ve význ. 2)

naťápaný, příd.; i **ml.**

1. *unavený chůzí, nachozený*

2. expr. *hodně najedený, nacpaný*: su naťápaný koprověj máčky; **srov.** nabůřený 2, nacápaný 2, naróchaný 3, nazynganý 2, nažraný 1

naťatý, příd.

expr. *opilý*: Vojceg býť jakýsy naťatý; **srov.** cynknutý (cynknut sa), dřýstlý (dřýstnút), dýmly (dýmnút), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďit sa), nadraný 2, nachlámaný (chlámat), naglganý 2, nalépaný (nalépat sa), nametený 3, naróchaný 4, natrubený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý, scápaný (scápat), smýklý 2, vzýty 2, zjatý 3, zrubaný 4

ALJ (i naťatý); Bš

nát'esta, -y, ž.

kvásek: nát'esta kyne aj jedenázd' hod'in

ALJ (i nát'esta); Bš (nát'esta); Kt (nát'etek)

natrefit', -ím; -íja, dok.

(na někoho) *zastihnout (někoho), potkat (někoho)*: natrefit' sem na ňu ve mjest'e; ♦ nenatrefím na ťa jag je rog dlůhý

SSJČ (natrefit); ALJ (i natrefit)

natřčat', -ám; -ajú, ned.

nastrkovat, vystrkovat: natřčala řyt', jag mohla

natřčat' sa

1. *nastrkovat se, vystrkovat se*

2. expr. *urážet se*: natřčat' sa co chvila gvúli hlůpiše; **srov.** napúčat' sa

dok.: **natřčyt' (sa)**

odvoz.: **natřčaný (uražený)**: nepraví nič, je natřčaný; **srov.** nafrčaný (frkat'/fřkat'), napučený (napučyt' sa)

SSJČ (natřčit – ,vzpřímit, narovnat'); ALJ (i natřčat); Bš (natřčit; natřčený – v jiném význ.); SSJ

natrubit', -ím; -íja, dok.

1. *napovídat, namluvit (někomu něco)*: natrubili mu, že ho Maruša chce

2. *říct, poradit*: mosým d'eckám natrubit', co mají ud'elat'; fšecko mu mosým natrubit'

natrubit' sa

1. *mnoho a často troubit*

2. expr. *opít se*: natrubili sa f páleńicy, jak pálili hruškovicu; **srov.** cynknút sa, dýmnút sa (dýmnút), dřýstnút sa (dřýstnút), fíknút sa 3, nacápat sa 3, nacmundať sa 2, nacúďit sa, nadrat' sa 2, naglgat' sa 2, nalépat sa, namést' sa 2 (namést'), navalit' sa 2 (navalit'), nazyngať sa 2 (nazyngať), nažrat sa 2, róchnút sa 2, scápat sa (scápat), smýknút sa (smýknút), týsnút sa 2, zrubat' sa (zrubat')

odvoz.: **natrubený** – viz tam

SSJČ (natroubit); ALJ (i natrubit); SSJ (natrubit' – ve význ. 1)

natrubený, příd.

1. *unavený troubením*

2. expr. *opilý*: našy chlapi sú jacýsy natrúbeňí; **srov.** cynknutý (cynknúť sa), dřýstlý (dřýstnúť), dýmlý (dýmnúť), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďiť sa), nadrany 2, nachlámaný (chlámať), naglganý 2, nalépaný (nalépať sa), nametený 3, naróchaný 4, naťatý, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchtý 3, rúbľý, scápaný (scápať), smýkľý 2, vzýtý 2, zjatý 3, zrúbaný 4

naturysta, -y, m.

svérázný človek, podivín: býť to taký naturysta; **srov.** čudák, pocháb, zjavec

ALJ (náturista); Kt (náturist – ,samouk‘); SSJ (náturista – ,samouk‘)

natuplovať viz **tuplovať**

naúchvatek, prísl.

narychlo: byť sem ve mjestě naúchvatek; naúchvatek sem uvařýla neco k ídlu

navaliť, -ím; -íja, dok.; **i ml.**

1. *valením dopravit; přivalit*

2. expr. *dát ve velkém množství, uložit*: učitelka nám navaliła úkolů; naval tu stofku

3. -í (3. jč.) expr. *nasněžit*: přez nodz navaliło s púmetra sňehu

navaliť sa

1. *nahrnout se, natlačit se*

2. expr. *opít se*; **srov.** cynknúť sa, dýmnúť sa (dýmnúť), dřýstnúť sa (dřýstnúť), fíknúť sa 3, nacápať sa 3, nacmundat' sa 2, nacúďiť sa, nadrat' sa 2, naglgat' sa 2, nalépať sa, namést' sa 2 (namést'), natrúbiť sa 2 (natrúbiť), nazyngat' sa 2 (nazyngat'), nažrat' sa 2, róchnúť sa 2, scápať sa (scápať), smýknúť sa (smýknúť), týsnúť sa 2, zrúbat' sa (zrúbat')

odvoz.: **navalený** – viz tam

SSJČ (navaliti se); ALJ (i navalit); So (navalič se; navaleny); SSJ (ve význ. 1)

navalený, příd.; **i ml.**

1. *přivalený*

2. expr. *uložený*: máme plno navaleněj práce

3. expr. *nasněžený*: to bylo navaleného sňehu!

4. expr. *opilý*: toš to nemysýž vážně, už sy zasěj navalený!; **srov.** cynknutý (cynknúť sa), dřýstlý (dřýstnúť), dýmlý (dýmnúť), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďiť sa), nadrany 2, nachlámaný (chlámať), naglganý 2, nalépaný (nalépať sa), nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrúbený 2, nazynganý 3, nažraný 2, róchtý 3, rúbľý, scápaný (scápať), smýkľý 2, vzýtý 2, zjatý 3, zrúbaný 4

ALJ (ve význ. 4)

nazadek, přísl.

dozadu: nasedaj sy na voze nazadek; **srov.** napředek

ALJ; So; SSJ (nazadok)

nazatku, přísl.; **i ml.**

vzadu: nazatku v autě sú tašky z nákupem, tož je vezňi dom; **srov.** vzatku; fřetku

ČJA V-383; ALJ; So; SSJ (nazadku)

nazbíjat' viz **zbíjat'**

nazglýňat' viz **zglýňat'**

nazgrblit' sy viz **zgrblit'**, **žgrblit'**

nazmýšlat' (sa) viz **zmýšlat' (sy)**

naznačky, přísl.

naznak: lehňi sy naznačky!

ALJ (i naznački)

nazvláčať sa viz **zvláčať**

nazúgať viz **zúgať**

nazygliť viz **zygliť**

nazyngať, -ám; -ajú, dok.

1. *natlouct*

2. expr. *naplnit*, *nacpat*: nazyngaťs plný mjech sena

nazyngať sa

1. expr. *hodně se najíst*, *nacpat se*: nazyngať sa trnkovýma šyškama; **srov.** *nabúryť sa* 3, *nacápať sa* 2, *naróčať sa* (*naróchať*), *nastřebať sa*, *naťápať sa* 2 (*naťápať*), *nažrať sa* 1, *scápať* 2, *zvaliť* 2

2. expr. *opít se*; **srov.** *cynknúť sa*, *dýmnúť sa* (*dýmnúť*), *dřýstnúť sa* (*dřýstnúť*), *fíknúť sa* 3, *nacápať sa* 3, *nacmundať sa* 2, *nacúďiť sa*, *nadrať sa* 2, *nagľgať sa* 2, *nalépať sa*, *namést sa* 2 (*namést*), *natrúbiť sa* 2 (*natrúbiť*), *navaliť sa* 2 (*navaliť*), *nažrať sa* 2, *róchnúť sa* 2, *scápať sa* (*scápať*), *smýknúť sa* (*smýknúť*), *týsnúť sa* 2, *zrúbať sa* (*zrúbať*)

odvoz.: **nazynganý** – viz tam

ALJ (*nazingať*)

nazynganý, příd.

1. *naplněný*

2. expr. *hodně najedený*, *nacpaný*; **srov.** *nabúřený* 2, *nacápaný* 2, *naróchaný* 3, *naťápaný* 2, *nažraný* 1

3. expr. *opilý*: pjetkrád' do týdňa je súseď nazynganý; **srov.** *cynknutý* (*cynknúť sa*), *dřýstlý* (*dřýstnúť*), *dýmly* (*dýmnúť*), *fíknutý* 2, *nacápaný* 3, *nacmundaň* 2, *nacúďený* (*nacúďiť sa*), *nadraný* 2, *nachlámaný* (*chlámať*), *nagľganý* 2, *nalépaný* (*nalépať sa*), *nametený* 3, *naróchaný* 4, *naťatý*, *natrúbený* 2, *navalený* 4, *nažraný* 2, *róchlý* 3, *rúblý*, *scápaný* (*scápať*), *smýkly* 2, *vzýty* 2, *zjatý* 3, *zrúbaný* 4

ALJ (*nazinganý* – ve význ. 3)

nažduchať (sa) viz **žduchať (sa)**

nažgemrať (sa) viz **žgemrať**

nažebračyť sa viz **žebračyť sa**

nažrať sa; -žeru sa; -žerú sa, dok.; **i ml.**

1. *nasytit se*, *najíst se*; expr. *i o člověku*: na zabíjače zme sa řádne nažrali; **srov.** *nabúryť sa* 3, *nacápať sa* 2, *naróčať sa* (*naróchať*), *nastřebať sa*, *naťápať sa* 2 (*naťápať*), *nazyngať sa* 1 (*nazyngať*), *scápať* 2, *zvaliť* 2

2. expr. *opít se*: nažráľ sa v hospoďe ze sfojima kumpánama; **srov.** *cynknúť sa*, *dýmnúť sa* (*dýmnúť*), *dřýstnúť sa* (*dřýstnúť*), *fíknúť sa* 3, *nacápať sa* 3, *nacmundať sa* 2, *nacúďiť sa*, *nadrať sa* 2, *nagľgať sa* 2, *nalépať sa*, *namést sa* 2 (*namést*), *natrúbiť sa* 2 (*natrúbiť*), *navaliť sa* 2 (*navaliť*), *nazyngať sa* 2 (*nazyngať*), *róchnúť sa* 2, *smýknúť sa* (*smýknúť*), *scápať sa* (*scápať*), *týsnúť sa* 2, *zrúbať sa* (*zrúbať*)

odvoz.: **nažraný** – viz tam

SSJČ (*nažrati se*); ALJ (*i nažrat*); VO (*nažrat se* – ve význ. 2); SSJ (ve význ. 1)

nažraný, příd.; **i ml.**

1. expr. *hodně najedený*, *nacpaný*; **srov.** *nabúřený* 2, *nacápaný* 2, *naróchaný* 3, *naťápaný* 2, *nazynganý* 2

2. expr. *opilý*: býľ nažraný, že sa s ním nedaľo mluviť; **srov.** *cynknutý* (*cynknúť sa*), *dřýstlý* (*dřýstnúť*), *dýmly* (*dýmnúť*), *fíknutý* 2, *nacápaný* 3, *nacmundaň* 2, *nacúďený* (*nacúďiť sa*), *nadraný* 2, *nachlámaný* (*chlámať*), *nagľganý* 2, *nalépaný* (*nalépať sa*), *nametený* 3, *naróchaný* 4, *naťatý*, *natrúbený* 2, *navalený* 4, *nazynganý* 3, *róchlý* 3, *rúblý*, *scápaný* (*scápať*), *smýkly* 2, *vzýty* 2, *zjatý* 3, *zrúbaný* 4

ALJ; Vo (nažrané)

nebozýz, -a, m.

nebozez: nebozýs sa používal, dyš sa d'elávaly syndety

odvoz.: **nebozýzek**

SSJČ (nebozez, nebozíz); ALJ (nebozíz); Bš (nebozíz); So (ňebožiz)

nehaňba, -y, m., f.

expr. *nestyda*: ty sy ale nehaňba!; ve spoj. **haňba nehaňba** (*nestyda*), viz **haňba I**

SSJČ; ALJ; Bš

necht, -a, m.

nehet: poďívaj sa na mój necht, jag mje zbírá

odvoz.: **necht'isko**

ČJA I-54, V-90; ALJ; Vo; SSJ

nechuta, -y, m., f.

expr. *kdo je nevychovaný, sprostý*; fuj, ten je nechuta; ta roba, to je taká nechuta

ALJ; Bš; So (ňechuta – ,nepříjemný člověk')

nejednúc, čísl.

neurč. *víckrát, nejednou*: nejednúc přyšěť dom ožrať; **srov.** neraz

nenapranec, -nca, m.

expr. *velký jedlík, nenasyta*: necpi sa tak! Nenapranče nenapraný!

odvoz.: **nenapraný**

ALJ (nenapranec); Vo (nedupranec)

neokonaný, příd.

konající přes míru, neuspokojený, nenajedený: neokonaný chlap; nezes to sám, ty sy neokonaný!

ALJ; Bš

nepodara, -y, m., f.

expr. *kdo je nevydařený (často o dítěti)*: ten ogara je nepodara, nejí fšecko; **srov.** ancyjáš, darebňica 1, huncút, lancmón

ALJ; Bš; Kt (nepodař; nepodara – ,nepodařená věc'); So (ňepodara)

neraz, čísl.

neurč. *nejednou, víckrát*: neras sem lutovala, že sem ho poslechla; **srov.** nejednúc

ALJ; Bš; So (něraz); SSJ

neskaj viz **dneskaj**

neskoro, přísl.

1. *po náležitém čase, pozdě*: přyšli ste g objedú neskoro; **srov.** skoro 2

2. *pozdě večer*: šli zme spad' neskoro; bylo neskoro a ešče sfít'ili; **srov.** skoro 2

odvoz.: **neskorý** (*pozdní*): neskore zemáky

SSJČ; ČJA V-386 (ve význ. 1); ALJ; Bš; Kt; So (něskoro); SSJ

nespřejný, příd.

nepřející, lakomý: ty sy taký nespřejný; **srov.** neužylý; spřejný
ALJ (i nespřejný); Bš (nespřejný); Kt

nešmačný, příd.

nechutný: to ídlo je jakésy nešmačné
ALJ (i nešmační); Kt

neused'et', -ím; -íja, dok.

nevydržet na jednom místě, nemít stání: naše d'ecka chvílu neused'íja
ALJ (neusedět)

neužylý, příd.

nepřející, lakomý: ty sy neužilý chláp, ňikom ňidz nepřeješ; **srov.** nespřejný
SSJČ (neužilý); ALJ (neužilý); Bš (neužilý)

nocula, -e, ž.

nadpřirozená bytost strašící v noci děti: bjež už spat', lebo na t'a přýde nocula!; **srov.** basrman, beněšek, bobák 1, makytko 2, mora I 2, rokytko 2, sfjetlonoš
ALJ; Bš (nocuľa)

nočňák, -a, m.

nádoba pro tělesnou potřebu; nočník: daj, posad'íme Tomáša na nočňák
ALJ; So (nočňak)

nohál, -a, m.

expr. *člověk s dlouhýma nohama, dlouhán*: taký nohál nemá v autobuse dozď místa
odvoz.: **nohaňa** (expr. *žena s dlouhýma nohama*)
ALJ; Kt; So (nohala)

nosál, -a, m.

expr. *člověk s velkým nose*: vid'íž ho, toš to je nosál
odvoz.: **nosaña** (expr. *žena s velkým nose*)
SSJČ (nosál – v jiném význ.); ALJ; Bš (nosál'); Kt (nosál – také v jiných význ.); So (nosala)

nosyt' sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

1. *opětovně nést*: co sa nosýš s týma taškama?

2. *pěkně se oblékat, nést se; naparovat se*: ta sa nosý!; ♦ nosý sa jag hovno na palicy
(*naparuje se*)

odvoz.: **nosývat' sa**: nosývá sa f čistým

SSJČ (nositi, nositi se); ALJ (nosiť, nosit); Bš (nosit se); SSJ (nosiť sa)

noša, -e, ž.

ranec trávy v plachtě; ranec vůbec: donéš na chlěv dvje noše sena; ♦ donéš teho nošu
(*mnoho*)

odvoz.: **noška**: ropka néšla na zádoh nošku dréf

SSJČ (nůše); ČJA III-106; ALJ; Bš; So; SSJ

nožýce, nožyce, -yc, ž., pomn.

nůžky: vezňi sy nožyce a ideme ostrýhat' křítka; ňigdo ve mjest'e už nechce brúsyd' nožyce
SSJČ (nožice); ČJA I-85 (,nůžky'), III-36 (nožice – ,kleče'); ALJ (i nožice); Bš (nožice); So (nožice)

ňuch I, -u, m.

čich: pez ňa našel po ňuchu; došel tam po ňuchu; ♦ mjed' na to ňuch (*předvídat*)
ALJ; Bš; SSJ

ňuch II, přísl.; i ml.

trochu: mám už enom ňuch soli; v demižónu zbyl enem ňuch slivovice; **srov.** žbrdol 2
ALJ; Bš

ňuchat', -ám; -ajú, ned.; i ml.

1. *čichat*: ofca k temu ňuchá a nežere; ♦ ňuchál sem to (*předvídal jsem to*)

2. *hledat, slídit*; **srov.** ňúrat'

dok.: **oňuchat' (sa)** – k význ. 1; **vyňuchat'** – k význ. 2

odvoz.: **ňuchání**

SSJČ (ňuchat – ve význ. 1); ALJ (i ňuchat); Bš (ňuchat); SSJ

ňúrat', -ám; -ajú, ned.; i ml.

hledat, slídit: ňúráł po sfjetnicy a ňic sa mu nehod'ilo; **srov.** ňuchat' 2

ňúrat' sa

nimrat se, rýpat se (v něčem): ♦ ňúráł sa f tem ídle jag mrtfém v uchu; **srov.** drabat' sa (drabat'), frlat'sa (frlat'), frñit' sa, špárat' sa, žďárat' (sa), žďúrat' sa 2

dok.: **poňúrat' sa; vyňúrat'**

odvoz.: **ňúráńí; uňúraný**

ALJ (i ňúrat); Bš (ňúrat)

nutka, -y, ž.

jatka n. prodejna pro nucenou porážku dobytka: maso z nutky bylo velice lacyné

ALJ

O

obd'elávat', -ám; -ajú, ned.

1. *obdělávat*

2. expr. *pohlavně uspokojovat n. zneužívat (někoho)*: ten sússetku obd'elává už nekolig rokú;
srov. cuchmat' sa 2, cycmat' sa, drchmat' sa (drchmat'), hubákovat' sa, jebat' 1, natáhat' sa 2, obírat' sa 2, optúlat' (sa), pochťévat' sa, šfrčkovat', ťuchmit' sa 2

dok.: **obd'elat'**

odvoz.: **obd'elaný**

SSJČ (obdělávat – ve význ. 1); ALJ (obd'elat – ve význ. 1)

obecńica, -e, ž. (zprav. mn.)

obecní pozemek: na Obecńicáh už roste mladá hora

► Dnes se toto slovo užívá jen v pomístních názvech (viz příloha 2) – Obecňice (Lhota u Vsetína); Na obecňicích (Janišov (Vsetín–Rokytnice)).
SSJČ (obecnice); ČJA II-139; ALJ (i obecnic); Bš (obecina, obecnic); Kt (obecnic)

obečat' viz **bečat'**

obéknút' sa, -u sa; -ú sa, dok.; i ml.

osopit se na někoho: zle sa na mja obékľ

ALJ (i obéknút); Bš (obéknút sa)

obeschnút', -e (3. j.); -ú, dok.; i ml.

oschnout, proschnout: aš to venku obeschne, chcu íď do zahrátky; srov. opt'úchnút'

odvoz.: **obeschľý**; **obeschnutý**

SSJČ (oschnouti, obeschnout); ALJ (i obeschnút); So (obeshnuč; obeschľý)

obhazovat', -uju, -ujú, ned.; i ml.

omítat: zednícy obhazovali celú sobotu našu chaľupu

dok.: **obhod'it'**: mosýme obhod'it' chlěvec

odvoz.: **obhozený** (*omítnutý*)

SSJČ (ohazovati, obhazovati); ČJA I-202; ALJ; Bš; So (obhazovač, obhodžič); SSJ (obhadzovat')

obilé, -á, s.

1. *obilí, nebo jeho zrno*: máme jakésy bídné obilé; s tým obilém už ňidz nenad'eľáš, jaké urostľo, také je; necháme zemľeť obilé; ♦ idu do obilá; srov. zbožý 2

2. ve spoj.: **odbírat' obilé** *odebírat posečené obílí (dělat z něho snopy)*, viz **odbírat' 2**

odvoz.: **obilný** – viz tam

ČJA II-52; ALJ; Bš (obilí); So (obili, obile); SSJ (obilie)

obilný, příd.

ve spoj. **obilný kolek**, viz **kolek I 1**

obírat' (sa), -ám; -ajú, ned.

1. *čistit (se)*: obírať sa, byľa celá ot pěřý

2. expr. *milostně se dotýkat*: obíráľ u lipy jakúsy ropku; obírali sa za stodolú; srov. cuchmat' sa 2, cycmat' sa, drchmat' sa (drchmat'), hubákovat' sa, jebat' 1, natáhat' sa 2, obďeľavat' 2, optúlat' (sa), pochtěvat' sa, šfrčkovat', ťuchmit' sa 2

dok.: **obrat' (sa)** – ve význ. 1

odvoz.: **obírání**

SSJČ (obíratí, obíratí se – ve význ. 1); ALJ (ve význ. 1 a v jiných význ.); Bš (ve význ. 1)

objícny, příd.

nenasytný: našy pravíja, že su objícny

ALJ (i obícny, obícni); Bš (obícny); Kt

obrazyt' (sa), -ým (sa); -ýja (sa), dok.

narazit (se) n. udeřit (se) znovu do poraněného místa: ofca ňa obrazyľa; škared'e sem sa

obrazyľ do ľokťa; srov. uderyť sa (uderyť)

odvoz.: **obražeňina** (*pohmožděné, naražené místo*): ta obražeňina mu celá opuchľa; **obrazený** (*naražený, poraněný*)

SSJČ (obraziti, obraziti se – v jiných význ.); ALJ (obrazit', obrazit); Bš (obrazit); SSJ (obrazit')

obrlicht, -u, m.

světlík: zavřý obrlicht! Napršý nám na húru

ALJ; So

obrtel, -tla, m.

otočná část předku vozu dosedající na tzv. šárku, oplén: vymjeň obrtel, je už zhnilý

odvoz.: **obrtlík** (1. *zdrob. k obrtel*, 2. *otočná součástka k uzavírání dvířek n. oken*)

SSJČ (obrtel – v jiném význ., obrtlík); ČJA I-136; ALJ; Bš (obrtel'); So (obrtel); SSJ (obrtel')

obrus, -a, m.

ubrus: sfáteční obrus

odvoz.: **obrušek**

► Slovo „obrus“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „obrus I“ uvedeno více významů.

SSJČ (obrus I); ALJ; Bš (,šátek ženský na krk'); SSJ

obrychtovaný, příd.

šikovný, zručný: to je obrychtovaná cérka, ta sy ví rady; **srov.** *drlý, gryčný I, hypký, ščrčný*

ALJ (obrichtovaní)

obřezek, -ska, m. (zrav. mn.)

zbytek prkna vzniklý ořezáváním, odřezek: obřeskama sa doma topilo

obřýd'it' (sy), -ým (sy); -ýja (sy), dok.

zařídít, vyřídít (si) (něco): mosým ešče ve mjest'e obřýd'id' gde co; obřýd'im sy ešče cosy na poš'e a přýdu

ALJ (obřídít); Bš (obřídít'); SSJ (obriadit')

obud'it' (sa), -ím (sa); -íja (sa), dok.

vzbudit (se), probudit (se): obud'ilaz mja; obud'ili ste mje malého; obud'ili zme sa skoro

odvoz.: **obud'ený; obuzený**

SSJČ (obudit); ČJA I-91; ALJ (i obud'it); Bš (obudit; obudit sa); Kt (obudit se – ,vzpamatovat se'); So

(obudžič; obudžič se); SSJ (obudit')

obžýnat', -ám; -ajú, ned.

vyžínat (zejm. trávu) srpem n. kosou (něco): vječynú f srpnu sa obžýnajú malé stromky; **srov.** *kučovať*

dok.: **obžat'**

ALJ (obžínka); Bš (obžínka); So (obžinač)

ocásek, -ka, m.

ve spoj. **myšý ocásek**, viz **myšý**

ALJ

oceba, -y, m.; expr.

1. *uplakanec (o dítěti)*; **srov.** *ogébenec (ogebovať sa)*

2. *zamračený n. šklebící se člověk*; **srov.** *škleboň*

odvoz.: **océbený (uplakany)**; **srov.** *ogébený (ogebovať sa)*

océbit' sa, -ím sa; -íja sa, dok.

expr. *osopit se (na někoho)*: océbil sa na mja; **srov.** *odbrknúť, ofrknúť sa, ogébit' sa (ogebovať sa), opleť sa (opleť)*

ALJ; Bš

ocygáňit' viz cygáňit'

octafča, -a, s.

odstavené mládě (jehně, tele): to octafča pije už s kýbla

ALJ (i ostafča, odstavec, odstavča); Bš (odstavce – ,tele od krávy odstavené '); SO (ostafča – ,odstavené tele'); SSJ (odstavča); KJA VI (odstavit – str. 136)

očehľat' sa viz čechľat' sa

očmahnúť (sa), -u (sa); -ú (sa), dok.

1. *osmahnout (se), opéct (se)*: očmahli ste to?; to maso sa ešte mosý rádne očmahnúť

2. *opálit se*: očmahnúť sem sa na zahradě při sečení

odvoz.: **očmahľý, očmahnutý** (*osmahlý; opálený*): to kuřa je už dobře očmahlé, za chvíli bude; tyz býť na dovoleněj? Sy jakýsy očmahnutý

odbírat', -ám; -ajú, ned.

1. *odebírat něco; pravidelně něco kupovat*: už dlouho odbíráme Mladú frontu

2. ve spoj. **odbírat' obilé** *odebírat posečené obilí (dělat z něho snopy)*: obilé odbíraty vječnú roby

3. *hnísat*: pořezál sem sy nohu a už s týdeň mje to odbírá

odvoz.: **odbíračka** (*hnisavý bolák*): mám odbíračku na ruce

SSJČ (odbírat – ve význ. 1); ALJ (i odbírat); Bš (odběračka); Kt (odbírat – ve význ. 3); SO (odbírač – ve význ. 2; odbírač se – ve význ. 3)

odbrknúť, -u; -ú, dok.

1. *odlétnout*

2. expr. *hněvivě odpovědět, odseknout (někomu)*: ogar mje odbrknúť a prásknúť dveřama; **srov.** *océbit' sa, ogébit' sa (ogebovať sa), ofrknúť sa, opleť sa (opleť)*

ned.: **odbrkávat', odbrkat'** (*hněvivě odpovídat, odmlouvat*)

SSJČ (odbrknout – ve význ. 2); ALJ (i odbrknúť, odbrknót); Kt (odbrknót – ve význ. 2); SO (odbrknuť – ve význ. 2; odbrkovač)

oddrapit', -ím; -íja, dok.

odtrhnout (něco, někoho): oddrapil ich při bitce ot sebe

odvoz.: **oddrapený**

ALJ (oddrapit); Bš (drápit, oddrápit); SSJ

oderka, -y, ž.

lehká odřenina: mám velikú oderku na ruce

ALJ (v jiném význ.); Bš (,dýmka z Oder'); Kt (,dřevěná dýmka zvláštního druhu')

odespat', -ím; -íja, dok.

usnout: nemožu cosy odespat'; ♦ odespaď na vjegy (*zemřít*)

odvoz.: **odespaný**

SSJČ (odespati); ALJ; Bš

od'etý, příd.

oblečený: ty d'ecka sú stejně od'eté

ALJ (od'etí – ,přikrytý')

odhrňat', -ám; -ajú, ned.

odhrnovat: idu ven odhrňat' sňech

odvoz.: **odhrňání**

ALJ (i odhrňat); SSJ

odležat' sa, -ým sa; -ýja sa, dok.

1. (3. jč.) *uležet se, zaležet se*: to maso sa mosý na komoře dobře odležat'

2. *ležením se otlačit, proležet*: odležala sa, byla d'úho na lúšku

odvoz.: **odležaňina** (*proleženína*); **odležaný**

SSJČ (odležet se – ve význ. 1); ALJ (i odležat, odležet); Bš (odležet se – ve význ. 2); Kt (odleženína); So (odležet se – ve význ. 2); SSJ (ve význ. 1)

odmjek, -a, m.

obleva, tání: nebudú mrazy, má byd' odmjek; **srov.** kopno; odzymek

SSJČ (odměk); ČJA II-167; ALJ (i odměk); Bš (odměk); Vo (vudmňek)

odnekad', odnekavád', přísl.

odněkud: přyšel' odnekat', nevím otkat'; *odnekavád'* ho znám; **srov.** otkat'sy

SSJČ (odněkud, odněkád'); ALJ (odnekád')

odrabať, -u; -ú, dok.; **i ml.**

otlouci, odřít: odrabát omítku až na t'ihly; **srov.** ošúchat'

odvoz.: **odrabaný** (*otlučený, zchátralý; omšelý*): taký odrabaný barák bych sy nekúpila;

odrabaný kabát; **srov.** ošúchaný (ošúchat')

SSJČ (odrabaný); ALJ (i odrabat); Bš (odrabat); Kt (odraba – ,otrhanec)

odrazu, přísl.

náhle, najednou: odrazu mje liščýl přez hubu; **srov.** zaraz, zrazu

ALJ; Bš; So; SSJ

odrbat', -u; -ú, dok.; **i ml.**

(o něco) expr. *ošidit (někoho)*: odrbát ho o fšecky peníze

odvoz.: **odrbaný**

SSJČ (odrbat – , otrhat, oškubat, orvat '); ALJ (odrbat – v jiném význ.); Kt (odrbanec – ,ojebanec')

odrobinka, -y, ž.

1. (zprav. mn.) *drobek*: pozbíraj odrobinky ze stola!

2. expr. *kdo je malý, zejm. dítě, drobček*: ty moja odrobinko malučká! Co to zasěj vyvád'áš?;

srov. božátko, frfeň 2, malúš/malúša, šfrček 2, šfílák 2, šušeň 3, úrypa, žúžel 3

SSJČ (odrobina, odrobinka – ve význ. 1); ČJA I-138 (,drobty'); ALJ; Bš; So (ve význ. 1)

odřítý, příd.

odřený: to děcko má odřité obje kolena

ALJ (odřítí, odřítý)

odut' sa, -uje sa (3. jč.); -ujú sa, dok.

nadmout se, nafouknout se (o dobytku): ofca sa nám oduľa ze zapařenéj trávy

odvoz.: **odutý**

ALJ (i odut sa); Bš (odut se); Kt (odúvat); SSJ

odzatku, přísl.; i ml.

zezadu: mosýme opraviť plot, je to druhá špingla odzatku; začneme obhazovať chaľupu

odzadku; **srov.** *zatkem, zezatku; otpřetku, přetkem*

ALJ; So; SSJ (odzadku)

odzemek, -mka, m.

1. *část kmene stromu u kořene*: u smrku býť zhňitý odzemek

2. *druh tance*: odzemeg už neumím zatančyt'

SSJČ; ALJ; Bš (ve význ. 1 a v jiném význ.); Kt (ve význ. 2); So (ve význ. 1); SSJ (odzemok – ve význ. 2)

odzemek, -mka, m.

ochlazení: zrazu přyšět odzemek; **srov.** *kopno, odmejk*

odzymjet' sa, ozymjet' sa, -í sa (3. jč.), dok.

ochladit se: o Hromnicách sa odzymjeťo; cosyk sa ozymjeťo

odvoz.: **odzemek** – viz tam

ALJ (ozimit' sa, ozimit sa, ozimět); Bš (ozimět); Kt (ozimovat se); So (ožimnič se)

ofíkat' viz fíkat'

oflágat' viz flágat'

ofrknút' sa, -nu sa; -nú sa, dok.

osopit se (na někoho): ofrknúl sa na sfojeho kamoša; **srov.** *océbit' sa, odbřknút', ogébit' sa (ogebovat' sa), opleť sa (opleť)*

ofrňat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.; i ml.

ohrnovat nos nad něčím, zejm. nad jídlem: ofrňá nat tým nos a nechce jest'; neofrňaj sa nat tú poléfkú!; **srov.** *ohřnat' 1, oškňúrat' sa, otrčat' 1*

odvoz.: **ofrňání (ohrnování nosu nad něčím)**: co to je za jakéso ofrňání?

ALJ (i ofrňat – v jiném význ.)

ogabat' sa viz gabat'

ogar, -a, **ogara**, -y, m.; i ml.

1. *nedospělá osoba mužského pohlaví, chlapec*: vašy ogařý oraňali naše ořechy; súsedúv ogara je pjekný vybíjanec; ogar ot Tonka (vnuk); **srov.** *cagáň, čógavec, chaláň, ohnáš*

2. *expr. mladík; muž vůbec*: už-ji máž nějakého ogara? (*milého*); fset'ínští ogařý už nehrajú dobrý hokej; **srov.** *cagáň, čógavec, chaláň, ohnáš*

odvoz.: **ogárek; ogárec; ogárča; ogařysko; ogarčý**

SSJČ (ogar); ČJA I-1; ALJ; Bš; Kt (ogařisko); KJA VII (str. 38)

ogebovat' sa, -uju sa; -ujú sa, ned.

rozkríkovat se, osopovat se (na někoho): neogebuj sa na mamku, to sa nesluší!

dok.: **ogébit' sa**, **srov.** océbit' sa, odbrknúť, ofrknúť sa, opleť sa (opleť)

odvoz.: **ogébenec** (*uplakanec*), **srov.** oceba 1; **ogébený** (*uplakany*) – viz gébit', **srov.** océbený (*oceba*)

ALJ (i ogebovat sa); Bš (ogébit sa)

oharek, -rka, m.

okurka (Cucumis): kyselé oharky, kfašené oharky; pjestujete-ji ešte nejaké oharky?; ♦ noz jag oharek (*velký n. neforemný nos*)

odvoz.: **oharkový**: oharková máčka

SSJČ (oharek II); ČJA I-102; ALJ; Bš

ohled'ený, příd.

zevšednělý, nezajímavý: ta halena je už ohled'ená, mosým sy kúpid' novú

ohlúpit', -ím; -íja, dok.

(o něco) *oklamat, podvést*: ohlúpil ho o d'ed'ictfí; **srov.** okmíňiť, ošúlit' (šúlit')

odvoz.: **ohlúpnúť** (*zhlounout; zbláznit se*); **ohlúpený**

ALJ (ohlúpnúť); Bš (ohlúpnúť); Kt (ohlúpat – ,oklamati, ošiditi'); So (ohlupnuč); SSJ (v jiném význ.)

ohnáš, -a, m.

výrostek, mladík: váž ohnáš, čy gdo to býť, sa fčéra optúlál z jakúsy cérkú; **srov.** cagáň, čógavec, chaláň, ogar/ogara 1

ALJ; Bš (ohnáš)

ohňifko, -a, m.

článek řetězu: daj ohňifko do ohňifka a zapři háčkem, aby to držalo

SSJČ (ohnivo); ALJ (i ohňivo, ohnivo, ohnivko); Bš (ohnivo); Kt (ohnívko); So (ohňivo, ohňivko); SSJ (ohnivo, ohnivko)

ohrabečnica, -e, ž.

velkooké síto na prosívání úhrabků: ohrabečnicu máme ešte desy ve stodole; **srov.** řvčyca

SSJČ (ohrabečnice); ČJA III-90; ALJ (i ohrabečnice); Bš (ohrabečnica); Vo (hóhrabečník)

ohrapky, -ú, m., mn.

zbytky klasů n. sena, úhrabky: gdyž zme sušyli seno, ostało na zemi ležať plno ohrapkú

odvoz.: **ohrapkový**: ohrapkový koš, **srov.** ohrabečník

SSJČ (ouhrabky, ohrabky); ČJA III-85; ALJ (i ohrabky); Bš (ohrabky); So (i ohrapkovy; ohrabečny)

ohrabečník, -a, m.

koš na úhrabky; **srov.** ohrapkový koš (ohrapky)

ČJA III-87; ALJ; Vo (hóhrabečník – ,velkooké obilní síto')

ohrňat', -ám; -ajú, ned.

1. ohrnovat; ve spoj. **ohrňad' nos ošklíbat se nad něčím**: neohrňaj noz nat tú poléfkú; **srov.** ofrňat' (sa), ošknúťat' sa, otřčat' 1

2. obhrnovat n. oborávat zem kolem něčeho: idu ohrňad' jahody; už mosýme ohrňad' zemjáky

dok.: **ohrnút'**

odvoz.: **ohrňání; ohrňák** – viz tam

ALJ (i ohrňat); BŠ (ohrňat – ve význ. 2); So (ohrnuč – ve význ. 1); SSJ

ohrňák, -a/-u, m.

pluh odhrnující půdu při orání na obě strany, rádllo: ohrňákem zme ohrňali zemáky

ČJA III-43; ALJ (ohrňák)

ohrúzyt' (sa), -ým (sa); -ýja (sa), dok.

1. *velmi se polekat, vyděsit se*

2. *ponořit se do studené vody, osmělit se: voda je chladná, mosým sa nájprv ohrúzyt'*

odvoz.: **ohrúzený**

ALJ (ohrúzit'); BŠ (ohrozit se – ve význ. 1); Kt (ohrúžat se – ,hroziti se')

ohryst', -žu/-zám; -žú/-zajú, dok.

ohryzat: nechaj ňe tu kozd' ohryst'

odvoz.: **ohryzlý; ohryznutý**

ALJ (i ohrist, ohrist')

ohřeblo, -a, m.

1. *pohrabáč, hřeblo: ohřeblo aj lopář byty postavené u pece*

2. *kovový kartáč na čištění srsti dobytka, hřebelec; srov. hřebelco*

3. *expr. hřeben: dones sy to ohřeblo, učešu t'a*

odvoz: **ohřebélko**

► Toto slovo se užívá také v pomístním názvu (viz příloha 2) – Ohřebélko (Lhota u Vsetína).

SSJČ (ohřeblo – ,pohrabáč, hřeblo'); ČJA I-174 (,hřeblo'), III-197 (,hřebelec'); ALJ (ve význ. 1 a jiných význ.); BŠ (ve význ. 1 a v jiných význ.); SSJ (ohreblo); KJA I (str. 156)

ochoreť, -ím; -íja, dok.; i ml.

onemocnět: načysto sem s teho ochorela

SSJČ (ochoreti); ALJ (i ochoreť); BŠ (o dobytka)

ochúňat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

ostýchat se, zdráhat se: neochúňaj sa a vezňi sy vdoľka!; srov. oščádat' sa

ALJ (i ochúňat); BŠ (ochúňat sa)

ojat', ojmút', -jmu; -jmú, dok.; i ml.

přetáhnout (někoho), udeřit: ojať ho kyjem do hlavy; srov. cápnút' 2, časnút', čmahýcnút', dýmnút', dřýstnút', flágnút', fřapit', húcnút' 2, chlópnuť, chlopícnút' (chlópat'), kmásnút', lépnút', lisknúť/liščyt', mignút' 1, mlaščyt' 1, ojať/ojmút', pleščyt' 1, rubnúť 2, smýknút' 2, strúhnút' 2, šfácnút' (šfácat'), šlahnúť/šlažyt' 1, uderyť 1, uvalit' 3

ojebat' viz jebat'

okál, -a, m.

1. (zprav. mn.) *expr. velké oko: vyvalit' na mja ty sfoje okále*

2. *živ. os. expr. člověk s velkýma očima, okáč*

3. *velký švestkový koláč: tata ňe doněš trnky, napékla sem okále; srov. rybízslák 1; hruščák, tfarožňák*

SSJČ (okál – ve význ. 1); ALJ (i okále – ve význ. 1 a 2); Bš (okál' – ve význ. 1 a 2); So (okale – ve význ. 1); SSJ (okál¹ a ² – ve význ. 1 a 2)

oklíšnat', -ám; -ajú, dok.

oklestit větve: chłapi oklíšnali zřezaný strom

ned.: **oklíšňávat'**

odvoz.: **oklíšňaný**: oklíšňaný strom

ALJ

okluk, -a, m.

zatăčka, oklika, oblouk: Na Hulváčkáh d'elá potog veliký okluk

► Slovo „okluk“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „oklika/oklik“ uvedeno více významů.

SSJČ (oklika, oklik); ČJA II-147; ALJ; Bš (okľuk); Kt (okľúk – ,odstrčený člověk'); So (okluka); SSJ (okľuka)

okmásat', -šu/ám; -šú/-ajú, dok.; **i ml.**

expr. *otrhat, orvat*: vaše ogařý nám okmásali fšecky japka

odvoz.: **okmásaný**

ALJ

okmíňit', -ím; -íja, dok.

expr. *obelhat, ošidit*: toš ten t'a zasěj okmíňíť!; **srov.** *ohľúpiť, ošúliť* (šúliť)

ALJ; SSJ (okmíňit' – ,okradout')

okoľek, -ľka, m.; **i ml.**

okraj pečiva, zejm. koláče: u vdoľka mám rád aj okoľky; prosým t'a, uřež mje tu buchtu bez okoľkú

► Slovo „okoľek“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „okoľek“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA I-136 (,patka chleba'), ČJA III-81 (,vrstva obilí k mláčení'); ALJ (v jiných význ.)

okolíčný, příd.

okolní: okolíčné pola byly celé spasené

ALJ (okolíčný); Bš (okolíčně); So (okolíčne)

okršla, -y, ž.

pás n. kruh shrabaného sena: zhrabaj seno na okršlu!

ALJ (i okřšle, vokršel aj.); Bš (vokršel, seno)

okrúžlat', -ám; -ajú, dok.

okrájet: okrúžlaj mje pjed jabľeg na štrúdle; **srov.** *oškrobať*

odvoz.: **okruška** (*slupka od zeleniny n. ovoce*): okruškama od jabľek krmíme mycáky, **srov.**

oškrobek (*oškrobať*); **okrúžlaný**

ALJ (i okrúžlat); Bš (okrúžľat)

okřápat' (sa), -u; -ú, dok.; **i ml.**

otlouci (se): okřápaj to pořádne!; okřápaľa sa nám konvica na mléko

odvoz.: **okřápaný**: máme okřápané hrnce

ALJ (i okřápat); So (okřapany)

okřýkat', -ám; -ajú, ned.

okřikovat, napomínat (někoho): neokřýkaj ňa! Šag já vím, co pravím

odvoz.: **okřýkáňí**

ALJ (okříkat, okříkat'); Bš (okříkat')

okřýn, -a, m.

oválná slaměná n. dřevěná ošatka, původně určená na kynutí chlebového těsta: těsto na chleba sa dávalo do okřýnú lebo do slamjencú; **srov.** [slamljenka/slamjenec 2](#)

odvoz.: **okřýnek**

SSJČ (okřín); ČJA I-129; ALJ (okřín, okřínek); Bš (okřín)

okřýt', -eju; -ejú, dok.

zotavit se, vzpamatovat se, okřát: stařýčeg býł łory, ale už okřývá; ♦ už jí hñidy okřýły (*zotavila se*)

ALJ (okřít', okřít); Bš (okřít)

okúpat' (sa), -u (sa); -ú (sa), dok.

vykoupat (se): okúpaj maľého!; jedeme sa okúpad' na Fšeminu

odvoz.: **okúpaný**

SSJČ (okoupati); ČJA I-195; ALJ (i okúpat); SSJ

okyslý, příd.

ospalý: je okyslý, ceľú nodz nespáľ; **srov.** [okysaný](#)

ALJ (i okislí); Bš

okysaný, příd.

slepený n. nečistý (o očích, zejm. po spánku): máž okysané očyska, bješ sy jih umýt'; **srov.** [okyslý](#)

olatovat', -uju; -ujú, dok.

pokryť, obložiť latěmi n. prkny: olatovali zme ceľú kólňu novýma deskama

odvoz.: **olatováňí**

SSJ (latovat', olatovat')

olíčyt' viz **líčyt'**

olépat' (sa), -u (sa); -ú (sa), dok.; **i ml.**

expr. *nepěkně (se) ostříhat:* gde ťa tag olépali?; olépáľ sa sám; olépali ho podla hrnca; **srov.**

[omigať \(sa\)](#), [osmýkat' 2](#)

odvoz.: **olépaný:** je olépaný dohola; **vylépat'; vylépaný**

ALJ (i olépat); Bš (olépat')

omasta, -y, ž.

1. *tuk, omastek*

2. *dobrota; dobrá věc;* to ídľo je omasta; ♦ šústačka je omasta chudobnýh ľud'í (*soulož je radost pro chudé*)

SSJČ (ve význ. 1); ALJ; Bš (v jiných význ.); Kt (,surovec'); So; SSJ (ve význ. 1)

omeškat' sa, -ám sa; -ajú sa, dok.

opozdit se, zdržet se: omeškala sem sa a ujel mje autobus

SSJČ (omeškati, omeškati se); ALJ (i omeškat sa); Bš (omeškat); SSJ

ometat', omjetat', -ám; -ajú, ned.

1. *smetat, oprašovat*

2. *jíst s chutí*: omjetál šyšky, že ňidz nezbylo

3. expr. *nehezky (s někým) zacházet, poroučet (někomu)*: ta s ňím pječne ometała

ometat', omjetat' sa

motat se kolem (někoho), pobývat (v něčí) blízkosti: ometát sa kolem jejich cěrky

dok.: **omést'**

odvoz.: **ometání; ometlo** – viz tam

SSJČ (ometati – ve význ. 1); ALJ (i ometat); Bš (ometat' – ve význ. 1); Kt (omětat – ve význ. 2); So

(omjetač – v jiných význ.); SSJ (omietat' – v jiných význ.)

ometlo, -a, s.

1. *koště z čerstvého jehličí k vymetání pece, pometlo*: na ometlo byly nejlepší jedlové hałuze

2. expr. *nehezká žena*

SSJČ (ometlo – ve význ. 1); ALJ (ve význ. 1); Bš (ve význ. 1); SSJ (ometlo)

omigat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), dok.

ostríhat (se): nechál sem sa na Fsetíne omigat'; načysto ho omigali; **srov.** olépat' (sa), osmýkat' 2

odvoz.: **omiganý**

ALJ (i omigat); Kt (omigat – ,ošidit'); So (omigač)

oneskořyt' sa, -ým sa; -ýja sa, dok.

opozdit se, zdržet se: vlak sa oneskořýl o desed' minut

odvoz.: **oneskořený**

ALJ (oneskořit' sa i oneskořit se); Kt (oneskořit se); SSJ (oneskorit' sa)

oňuchať (sa) viz **ňuchať**

opatek, -tka, m.

podpatek: zešmatlál sa mje opateg na botku

SSJČ; ČJA I-90, I-136 (,patka chleba'); ALJ; Bš; So (opjatek)

opacha, -y, m.

expr. *nezbeda, darebák, ničema*: to ťi povím, toš to je opacha; **srov.** baraba, handrlák, chachar, lamač, lancmón, lata II, oplan, pazgryvec, pazúr 4, peklonoš (peklit'), smyk 3, somár, špata, šulín 2, vybíjanec, výmasta, zmjata

SSJ (,obluda')

opálka, -y, ž.

mělká nádoba ze slámy na krmivo pro koně: nakrm koňa, v opálce je oves

SSJČ (opálka); ČJA III-87 (,velký koš na úhrabky'); ALJ; Bš; So (opálka); SSJ (opálka)

opařytý, příd.

parný, dusný (o počasí): je taký opařytý deň, bude búřyt'; opařyté slunko

ALJ (i opařítý); Bš (opařítý); So (opařity – ,teplý‘)

opatera, -y, ž.

péče, opatrování: měl dobrú opateru v roděně
SSJČ; So; SSJ

opěřyt’ sa, -ým sa; -ýja sa, dok.

1. *obrůst peřím*: až sa kuřyce opěřýja, budem zabíjat’

2. expr. *vydělat si, zbohatnout*: opěřýl sa na prodej dobytka

odvoz.: **opěřený**

SSJČ (opěřit se – k význ. 1); ALJ (opěřit, opěřit); Bš (opěřit se – ve význ. 2); Kt (opěřený – ,pobitý; ozdobený‘); SSJ (operit’ sa)

opchod’it’, ím; -íja, ned.

chodit kolem, obcházet

opchod’it’ sy

předcházet si (někoho), nadbíhat (někomu): obchod’í sy sfoju robečku

dok.: **obějít’**

SSJČ (obchodit); ALJ (i opchod’it, obchodit, obchodit’ ad.); Bš (obchodit, obchodit sa); So (opchod’idž – ,stýkat se‘); SSJ (obchodit’)

opisovat’ sa, -uju sa; -ujú sa, ned.

jmenovat se: ogare, jak ty sa vlasně opisuješ? – Pavel; **srov.** *byť 2, pravit’ 2*

SSJČ (opisovati se – v jiném význ.); ALJ (i opisovat sa); Bš; Kt (opisovat sa); SSJ (v jiném význ.)

opješávat’, -ám; -ajú, ned.

ztrácet na síle a na kráse, ochabovat, stárnout: náš strýdz už opješává; **srov.** *ostařávat’, schod’it’ I 3*

dok.: **opješat’**

odvoz.: **opješaný**: je jakýsy opješaný

ALJ (opješávat’, opješávat, opěšat’); Bš (opěšat’)

oplan, -a, m.

expr. *nezbeda, darebák; pobuda*; **srov.** *baraba, handrlák, chachar, lamač, lancmón, lata II, opacha, pazgřyvec, pazúr 4, peklonoš (peklit’), smyk 3, somár, špata, šulín 2, vybíjanec, výmasta, zmjata*
SSJČ (oplan); ALJ; Bš; SSJ (oplan)

oplancyja, -e, ž.

1. *potíž, problém*: byla to veliká oplancyja

2. expr. *lehká žena*; **srov.** *dajná roba (roba I), rádodajka, šustalena*

ALJ (,lehká žena‘); Bš (,lehká žena‘)

oplantat’ (sy) viz **plantat’**

oplečka, opléčka, -y, ž.

horní část ženské košile, šněrovačka (součást kroje); **srov.** *rubáč*

SSJČ (oplecko ad.); ALJ (i opléčko, oplečí); Bš (oplečí); Kt (oplečí)

opleť, -ju; -jú, dok.; **i ml.**

odstranit plevel, vyplet: opleju ty křítka před barákem

oplet' sa

expr. *osopit se (na někoho)*: ty saz na mja opleľa a nemám pokoja; **srov.** océbiť sa, odbráknúť, offknúť sa, ogébiť sa (ogebovať sa)

ALJ (i oplet); BŠ (opleť sa – v jiném význ.)

opraviť sa, -ím sa; -íja sa, dok.

přibrat na váze: přez zymu sa jaksy opravíť; **srov.** popraviť sa (popraviť)

odvoz.: **opravený**: sy jakýsy opravený; **srov.** popravený (popraviť)

ALJ (opaviť, opravovať sa); BŠ (opravovať sa); SSJ (v jiných význ.)

opršať, -ý (3. jč.); -ýja, dok.

opadat suchem, zvadnout: listí opršaľo

odvoz.: **opršaný**

ALJ (opršať, opršet); BŠ (opršet); SSJ (opršať²)

oprľit' (sa) viz **přlit'**

oprubovať' (sy) viz **prubovať'**

opsmřdat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.

obcházet kolem, překážet: co tu opsmřdáš?; opsmřdál sa kolem mja

dok.: **opsmřdnúť' (sa)**

odvoz.: **opsmřdáňi**; **opsmřdač** (expr. *kdo překáží*)

ALJ (opsmřdat, opcmřdat, obsmřdat); BŠ (obsmřdat sa); SSJ (obsmřdat')

opšústnúť, -u; -ú, dok.

1. *někoho, něco polít, zprav. vodou, ošplíchnout*: opšústnúť ňa vodú

2. expr., jen ve fraz. *stydět se*: ♦ opšústľ sy haňbu přet celú d'ed'inú; že ťa haňba neopšústne (že se nestydíš)

ALJ (i opšústnúť, obšústnúť); BŠ (obšústnúť – ve význ. 2); Kt (obšusta – ,úlisný pochlebník')

optáhnúť, -nu; -nú, dok.

1. *obtěhnout něco*

2. *přebrousit, nabrousit*: optáhl kosu oséľkú

3. (někoho) expr. *mít pohlavní styk (s někým)*: optáhl fšecky roby, keré před ňím neutékľy; **srov.** otpraviť sa 2, smýknúť sy (smýknúť), vyždúrat' 3

SSJČ (obtěhnouti – ve význ. 1 a 2); ALJ (i optáhnúť, obtáhnúť, obtáhnúť – ve význ. 1 a 2 a v jiných význ.)

opt'úchnúť, -e (3. jč.); -ú, dok.

oschnout: aš pole opt'úchne, možeme seť; **srov.** obeschnúť

odvoz.: **opt'úchlý**

ALJ (obťúchnúť); BŠ (obťúchnúť); So (opčuchnuč)

optúlat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.

objímat (se), líbat (se): optúľali sa za našú stodolú; **srov.** cuchmať sa 2, cycmať sa, drchmať sa

(drchmať), hubákovat' sa, jebat' 1, natáhat' sa 2, obďeľávat' 2, obírat' (sa) 2, pocht'ěvat' sa, šřřčkovat', ťuchmit' sa 2

dok.: **optúľit'**; **pooptúlat' (sa)**

odvoz.: **naoptúlat' sa**; **optúľání**

SSJČ (obtulat, obtúlat); ČJA I-20; ALJ (i obtúlat', obtúľit); BŠ (obtúľit)

os, -y, ž.

osa u kola n. vozu, náprava

odvoz.: **oska**: přý zvažání sena sa nám zlámała oska na vozy

► Slovo „os“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „osa“ uvedeno více významů.

SSJČ (osa); ČJA III-142 („náprava“); ALJ; Bš; SSJ

osa, -y, ž.

vosa (rod Vespa): dyž nám chlapi vymjeňovali skřídľu, tož jedného tag dopíchała osa; ♦ byď na nekoho jag osa (*nepříjemný, zlý*)

odvoz.: **osysko**; **osý**: osý baňa (*vosí hnízdo*)

SSJČ (osa – v jiných význ.); ČJA II-50, III-142 („náprava“); ALJ; Bš; So; SSJ

osáčyt' sa, -ým sa; -ýja sa, dok.

zachytit se (strom o něco): strom padál a osáčýľ sa o druhý strom

ALJ (osáčit' i osáčit); Bš (osáčit' sa)

oscat' viz **scat'**

osělka, -y, ž.

kamenný brousek, zejm. na kosu, nebo srp: hrubá osělka; podaj ňe osělku, nabrúsým kosu;

osělky sa vyrábajú z rážek

ČJA III-58; ALJ; Bš (osělka); So (oseľka)

osfícat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

1. *osvědčovat se*

2. *omlouvát se*: osfíčál sa, že mu ňidz neud'eľat'

oskomina, -y, ž. (zprav. mn.)

chut' na něco, laskomina: d'eľali zme sy oskominy na štrúdle

ALJ (i oskominy); Bš (oskominy); So (oskominy)

oskoruša, -e, ž.

1. *druh listnatého stromu, jeřáb oskeruše (Sorbus domestica), nebo jeho plod*: z oskorušy sa takéj páľila na jízňi Moravje gořalka

2. expr. *nepěkná žena*: byľa to také zeschľá oskoruša

odvoz.: **oskoruška** – k význ. 1

SSJČ (oskeruše); ALJ; Bš; Kt (také „slabá hubená žena“); Vo (voskoruša – ve význ. 1)

osmýkat', -ám; -ajú, dok.; expr.; i ml.

1. *otrhat, ožrat (něco)*: d'ečka osmýkaľy naše trnky; ofca nám osmýkała špenát

2. (sa) expr. *ostříhat*: neš šel ogar na vojnu, tož sa nechál osmýkad' na ješka; **srov.** olépat' (sa), omigať (sa)

odvoz.: **osmýkaný**

ALJ (i osmýkat); Bš (osmýkat; osmýkat' sa – v jiném význ.)

osoh, -a, ž.

užitek, prospěch, zisk: šak s teho mjel' osoch

SSJČ; ALJ; Bš; SSJ

osrat', -eru; -erú, dok.; **i ml.**

1. *kálením pošpinit*

2. (koho) expr. *vykašlat se (na někoho, na něco)*: osráť bych ťa!; osrali ňa

odvoz.: **osráň**; **osraný** (1. *pokálený*, 2. *nepříjemně překvapený*): ♦ stál jag osraný (*nepříjemně překvapený*)

ALJ (i osrat); SO (osrač – ve význ. 2); SSJ

ostat', -nu; -nú, dok.; **i ml.**

1. *zůstat*: ostała sem z d'eckama doma sama; Jan ostál bes práce; ♦ ostała hled'ed' jag vyoraná myš (*překvapená*); ostał jag opařený (*nemile překvapený*); ostat' pry sobje (*neomdlít*)

2. *zbýt, zůstat (něco)*: dała bych ťi pojest', ale ostało nám enom trochu máčky ze zemákama

3. *zabřeznout*: mycka ostała

ned.: **ostávat'**

odvoz.: **ostatek** (*zbytek*)

SSJČ (zůstat, ostat); ČJA I-185 (ostávat – ,bydlet'); ALJ (i ostat); BŠ (ostat); SSJ

ostařávat', -ám; -ajú, ned.

stárnout (o lidech), okorávat: už sem ju d'luho nevid'ět, ostařává; chleba už nám ostařává; **srov.** *opješávat', schod'it' I 3*

dok.: **ostařat'**

odvoz.: **ostařaný**: ostařaný chleba

ALJ (ostařávat, ostařat, oš'ařat' sa); BŠ (oš'ařat' sa)

ostréfka, -y, ž.

kmen s pahýly větví, užívaný k sušení píce při sklizni: na Vaľachoch sa gvúli plutám sušýlo seno vječynú na ostréfkách; zhrabali zme otavu a dali sušyd' na ostrévky; **srov.** *sušák 2*

SSJČ (ostrev); ČJA I-185 (ostrev – ,podélný trámek v plotě'); ALJ (i ostrev, ostrévka); BŠ (ostrévka); SSJ (ostrva); KJA V (str. 72)

osúch, -a, m.

1. *placka pečená na plotně bez tuku*; **srov.** *báleš, křesný pagáček (křesný), nalévanec, pagáč, podlesník, potplameňák*

2. expr. *nepodařené n. oschlé pečivo, zejm. koláč*: tetka mjela upečený enem jakýsy osúch

SSJČ; ALJ; BŠ; Kt (osuch – ,suché místo'); SO (osuch – ,štedrovečerní pečivo s medem'); SSJ

osýpky, -pek, ž., pomn.

dětská nemoc, spalničky; vyrážka vůbec: ve školce mají d'eka osýpky

SSJČ (osypky, osýpky); ČJA I-71; ALJ; BŠ (osypy); SO (osypky); SSJ

oščádat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

ostýchat se, zdráhat se: neoščádaj sa a pod' dalěj; neoščádaj sa a jes!; **srov.** *ochúňat' sa*

PSJČ (ošťidati se, ošťádati se); ALJ (i oščádat); BŠ (oščádat se); Kt (oščáda – ,člověk ostýchavý')

oškéřat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

(nad něčím) expr. *uškľíbat se, vysmívat se*: oškéřál sa nad mojím koťem; **srov.** *ošklebovat' sa, ščúrýt sa 2, škéřýt sa 2, škňúrýt sa*

dok.: **oškéřt' sa**

odvoz.: **oškéřený** (1. *šklebící se; posmívající se*, 2. *rozespalý*), **srov.** ošklébený (ošklebovat' sa), ošknůřený (ošknůřat' sa)

ALJ (i oškérat'); Bš (oškéřat' sa – ,vyhýbat se práci'); Kt (oškéřat se – ,ušklíbat se')

oškfarek, -rka, m. (zprav. mn.)

škvarek: pagáčky z oškfarkama; vaječnica z oškfarkama

odvoz.: **oškfarkový**

SSJČ (oškvarek); ČJA I-122; ALJ (i oškvarek); Bš (oškvarek); So (oškfarky); SSJ (oškvarok); KJA III (str. 72)

ošklebovat' sa, -uju sa; -ujú sa, ned.; **i ml.**

šklebit se (na někoho), *vysmívat se (někomu)*: neošklebuj sa na mja!; **srov.** oškéřat' sa, ščúrýt' sa 2, škérýt' sa 2, šknůřýt' sa

odvoz.: **ošklébený** (1. *šklebící se*; 2. *mrzutý, protivný*): nechaj ho, je jakýsy ošklébený; **srov.**

oškéřený, ošknůřený

SSJČ (ošklebovati se); ALJ (i ošklebovat sa); Bš (ošklebovat' sa – ,hlasitě plakati')

ošknůřat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

ohrnovat nos (nad něčím), *projevovat odpor (k něčemu)*: ošknůřál sa nad jídlem; **srov.** ofřňat' sa, ohřňat' 1, otrčat' 1

dok.: **ošknůřýt' sa**

odvoz.: **ošknůřený** (*mrzutý, nevrlý*): co sy jakýsy ošknůřený?; **srov.** oškéřený (oškéřat' sa), ošklébený (ošklebovat' sa)

ALJ (i ošknůřit sa); Kt (ošknůřený)

oškrobat', -u; -ú, dok.

oškrábat, *oloupat* (zejm. *brambory*): d'ěcka, mosýte oškrobať zemáky; **srov.** okružlat'

odvoz.: **oškrobek** (*slupka ze zeleniny n. ovoce*), **srov.** okruška; **oškrobaný**

ALJ; So (oškrobač)

ošpihlat' viz **špihlat'**

ošprycovat', -uju; -ujú, dok.

omýt proudem vody (něco); *postříkat (někoho)*: ošprycováľ sem beton zasraný ot kur; kolikráď' ňa tata ošprycováľ had'icú

odvoz.: **ošprycovaný**

ALJ (ošpricovat)

oštera, -y, ž.

1. *nepříjemnost, starost, obtíž*: sy tady enem na ošteru

2. expr. *nepříjemný, dotěrný člověk*

ALJ; Bš (oštara, oštera); SSJ (ve význ. 1)

oštéřat', -ám; -ajú, ned.

obtěžovat (někoho), *dotírat (na někoho)*: neoštéřaj ňa!; tata ňa zasěj oštéřá

odvoz.: **oštera** – viz tam; **oštéřání** (*obtěžování*); **i ml.** **ošterný** (*nepříjemný, protivný; obtížný*): ♦ je ošterná jag řýt'/jak trń v řýt'i

ALJ (oštárat se, ošterovat, ošterovat'); Bš (oštárat se; ošterovat; ošterný); Kt (oštarný); SSJ (oštárat' sa)

oštusovat', -uju; -ujú, dok.

seříznout okraj prkna, ohranit: mosíme oštusovať desky

odvoz.: **oštusovaný**: oštusované desky

SO (oštucovač – v jiných význ.)

ošúchat', -ám; -ajú, dok.

ošoupat, odřít (něco): ogara ošúchál fšecky sfoje gaťiska; **srov.** odrabať

dok.: **ošúchaný** (*ošoupaný, odřený*): ošúchaný kabátek; **srov.** odrabaný (*odrabať*)

ALJ (ošúchat – v jiném význ.); SSJ (ošúchat')

ošúlit' viz **šúlit'**

otfčyl, otfčylška, přísl.

od nynějška: otfčylška bude d'elať starostu na d'ed'iňe

otchráňit', -ím; -íja, dok.

odstranit, uklidit (něco): mamka otchráňila ze stoľa náčyňi

ned.: **otchraňovat'**

odvoz.: **otchráňený**

ALJ (odchráňit', otchráňit'); Bš (odchráňit'); SO (otchraňač, otchraňič); SSJ (odchráňit')

otkad', přísl.

odkud: otkat' to máš?; **srov.** skama

SSJČ (odkud, odkad'); ALJ (i odkad', odkat'); Bš (odkat'); SO (otkač)

otkat'sy, přísl.

odněkud: jeho roba pochod'í otkat'sy s Karlovic; **srov.** odnekad'/odnekad'ád', skamasy

SSJČ (odkudsi, odkad'si); ALJ (i odkad'si); SO (otkat'si)

otlúk, -a, m.

expr. *odstrkovaný, neoblíbený chlapec*

odvoz.: **otlúkánek**: v rod'iňe býľ za otlúkánka

ALJ; Bš (otlúk – ,pobuda'; otlúček)

otpjákľý, příd.

odchovaný, odkojený: naše jahňacka už sú konečne otpjákľé

otplut' sy viz **plut'**

otpraviť, -ím; -íja, dok.

1. *dopravit (něco) na jiné místo*

2. *popravit (někoho)*: Na Kút'e otpravili na koncy války patnádzď Němců

otpraviť sa

1. *odebrat se na jiné místo*

2. expr. *pohlavně se uspokojit*: otpravíť sa, hľeďacy na nahú robu; **srov.** optáhnúť 3, smýknúť sy (smýknúť), vyždúrat' 3

ned.: **otpravovať (sa)**

odvoz.: **otpravený**

► Slovesa „otpravit, otpravit sa“ se užívají zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „odpravit“ uvedeno více významů.

SSJČ (odpravit); ALJ (i otpravit, odpravit, odpravit); Bš (odpravit; odpravit sa – v jiných význ.); Kt (odpravit – ,odpovědět); SSJ (odpravit)

otprovodit', -ím; -íja, dok.; i ml.

doprovodit, vyprovodit (někoho): byli zme ju fšecy otprovod'id' g vľaku

ned.: **otprovázat'**

SSJČ (odprovodit, odprovázet); ALJ (i odprovodit')

otprýhnút', -nu; -nú, dok.

odpráhnout, vypráhnout (něco, někoho): otprýhni uš ty koňe!

odvoz.: **otprýhnutý**

ALJ (otpríhnút', otpríhnút')

otpretku, přisl.

zepředu; budeme nakládat' seno na žebřýňag otpretku; srov. přetkem; odzatzku, zatzkem, zezatzku

ALJ; SSJ (odpredku)

otrčat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.

1. *ohrnovat nos (nad něčím):* co sa ti nelúbí? Otrčáš sa nat tým; srov. ofřňat' (sa), ohřňat' 1, oškňůřat' sa

2. *vystřkovat (na někoho něco)*

dok.: **otrčýt'**: otrčýř na ňho řýt'; ♦ otrčýt' koty/paprče (*zemřít*); otrčýt' paty (*utéct*)

odvoz.: **otrčený** (*nahněvaný, rozzlobený*)

ALJ (i otrčat'; Bš (otrčít); SSJ

ovarovica, -e, ž.

tmavá zabíjačková polévka: Jožyn umí udělad' dobřú ovarovicu; srov. prdelačka

PSJČ (ovarovice); ALJ

ovesňinka, -y, ž. (zprav. mn.)

druh stromu, nebo drobných hrušek dozrávajících v době sklizně ovsa: ovesňinky sa dávaly zaležad' do sena, aby zmjekły, gdyž byly moc třrdé; srov. smolénka, šymúnka, žňofka 2

SSJČ (ovesňanka); ALJ (ovesninky, ovesňanky); Bš (ovesnica); Kt (ovesňunka)

ozora, -y, m., ž.

expr. *kdo je ošklivý, nevzhledný:* nevím ti, prodž je z ní taká ozora

SSJČ (,velmi veliký člověk'); ALJ; Bš; Kt (,strašidlo'); SSJ (,obluda, obr')

ozýbat', -e/-á (3. jč.); -ú/-ajú, ned.

pociťovat chlad, zábst: ozýbú ňa ruky; ozýbe ňa v nohy

ALJ (i ozíbat', ozíbat); Bš (ozíbat); So (ožibač)

ozymjet' sa viz **odzymjet' sa**

ožraľý, příd.

ve spoj. **ožraľý franta** *druh sladkého pečiva, rumový řez, viz franta*

Vo (franta, vužralé franta)

P

pabúcat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

potulovat se, potloukat se: zasěj sa pabúčáš, co s ťa enem bude; cérka sa pabúčá desy po večeroch; **srov.** bloncať (sa) 2, čáryť/šáryť, grejďiť, ľašovať, posmjetať sa, přesmrádat' sa, zblúkať, zglýňať 2
odvoz.: **pabúčání**

ALJ (i pabúcat); Bš (pabúcat – v jiném význ.; pabúcat sa); Kt (pabócet se; pobúcat)

pačesy, -ú, mn.

1. expr. *vlasy*: kudlít ňa za pačesy

2. *vlákna získaná při úpravě lnu n. konopí (po vyčesání koudele)*

SSJČ (pačes); ALJ; SSJ

pagáč, -ča, m.

1. *placka z nekynutého těsta (pečená zprav. na plotně); placka vůbec*; **srov.** bálež, nalévanec, křesný pagáček (křesný), osúch, podlesník, potplameňák

2. *vdolek*; **srov.** frgál

odvoz.: **pagáček**; zemákový/zemjákový pagáček (*ze syrových i vařených brambor*); ve spoj.

křesný pagáček, viz **křesný**

SSJČ (ve význ. 1); ALJ (i pagáček); Bš; Vo (pekáč, pekáček); SSJ (ve význ. 1); KJA III (str. 40)

pachtovat' sa, -uju sa; -ujú sa, ned.

smlouvat se, paktovat se: chlápiska sa pachtují ze starostí

dok.: **spachtovat' sa**

odvoz.: **pachtování**

SSJČ (pachtovati – v jiných význ.); ALJ (i pachtovat sa)

pajdulák, -a, m.; **i ml.**

panák, loutka, figurka: d'ěcka sy venku hrály z jakýmsy pajdulákem

odvoz.: **pajduláček**

ALJ (i pajdalák)

pajšl, -a, m.

1. *plíce, plíčky*: ♦ sy na pajšl nebo na játra? (*jsi hloupý?*)

2. **i ml.**, *omáčka z vnitřností*: na objed budeme mjet' pajšl s knedlama

odvoz.: **pajšlík**

SSJČ (,plíčky, plíce'); ALJ; So (,plíčky'); Vo (,vnitřnosti, vnitřní orgány')

pajza, -y, ž.; **i ml.**

expr. *hospoda nižší úrovně, putyka*: zavedli náz do jakéjsy pajzy; v takěj pajze ňidz jezď nebudu; **srov.** kvelb/kvélb 2

SSJČ (pajzl); ALJ

pajzák, -a, m.; **i ml.**

expr. *nůž, zprav. tupý n. starý*: vezňi sy neco lepšýho a nešpihľaj to takým pajzákem

► Slovo „pajzák“ se užívá v zejména tomto významu, v SSJČ je u slova „pajzák“ uvedeno více významů.
SSJČ; ALJ; Bš

palázňat', -ám; -ajú, ned.

expr. *křičet, halekat*: co na mja palázňáš? Nemožeš to říct' slušně; **srov.** blafkat' 2, bekat' 2, blavýžňat' 2, gégat' 2, mjačat' 2, mjágat' 2, skřekat'/škřekat'

odvoz.: **palázňání**

ALJ; Bš (paľázgat')

palazór, -a, m.

deštník: zlámáť sa ňe palazór

ALJ; Bš (paľazór); Kt (paložór – ,slunečník'); So (paryzol)

palica, -e, ž.; **i ml.**

1. *palice*

2. *hůl, kyj*: sukovitá palica; v hoře syz našel' pječnú palicu; daj pokoj, lebo dostaneš palicú; **srov.** čagan, kyjaňa

3. expr. *hlava*: dávaj sy na mja pozor, lebo dostaneš do palice!; ♦ nese sa jag hovno na palicy (*je důležitý*); byď na palicu (*být hloupý; pomatený*); mjet' f palicy (*být opilý*); **srov.** kysňa 2, lebeňa

odvoz.: **palička**

SSJČ (palice); ALJ; Bš; So (ve význ. 1 a 3); Vo (ve význ. 3); SSJ; KJA VII (str. 50)

panáček, -čka, m.

1. *figurka, loutka ap., představující mužskou postavu*

2. *katolický kněz, farář*: ♦ dvakrát panáček nekáže

► Slovo „panáček“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „panáček“ uvedeno více významů.
SSJČ; ALJ; Bš; Kt; So (panáček); Vo (je jako panáček)

pančocha, -y, ž.

punčocha: máž d'úru na pančoše

odvoz.: **pančoška; pančocháče** (*punčocháče*), **srov.** šlapkáče, štrample/štrumple

ALJ (i pančucha, pančucháče); Bš; So (pančucha); Vo (pančucha, pančucháče); SSJ (pančucha)

pantok, -a, m.; **i ml.**

větší úzká sekera s dlouhým toporem: pantokem sa osekávaly haľuze s pokácaných stromů; ať t'í pantog nevylet'í z ruky!; ♦ byď hluchý jak pantok

SSJČ; ALJ; Bš; So; Vo (pantuk); SSJ; KJA V (str. 130)

pañíček, -čka, m.

první odkrojená n. poslední zbylá část z bochníku, patka chleba: uřežu t'í paňíček; najračy mám paňíček z máslem; paňíček má pječný sprysk; **srov.** janeč 3

ČJA I-136; ALJ (i paňíček, paňík, paník); Bš (paník)

paplaňica, -e, **paplaňina**, -y, ž.

expr. *smíchané n. nechutné jídlo*: co sy s teho d'eľáž jakúsy paplaňicu?; **srov.** máčka 2, majda 2, sračka 3

ALJ (paplaňina, paplanina); Bš (paplat)

paprátk, -y, ž.

různé druhy kapradiny, kapradí; kaprad' samec (Dryopteris filix-mas), osladič obecný (Polypodium vulgare) ad.

► Z tohoto slova jsou také odvozeny pomístní názvy (viz příloha 2) – Paprádná (Liptál); Na Paprádné (Lhota u Vsetína).

ČJA II-87; ALJ (i paprádka); BŠ (paprad'); Kt (papráni); SSJ (papradie); KJA V (str. 42)

paprč, **paprča**, -e, ž.

1. *tlapa, pracka, pařát*

2. expr. *lidská končetina, zejm. ruka*: natáhni paprču, ať ti možu navlédzt' rukavici; d'ěcka, dostanete po paprčách; ♦ natáhnúť paprče (*zemřít*); **srov.** paznecht 2, pazúr 2

odvoz.: **paprčka**; **paprčysko**

SSJČ (ve význ. 1); ČJA III-182 (,pazneht'); ALJ; BŠ (paprča); Kt (paprč); SSJ (paprča)

paprykáč, -a, m.; **i ml.**

papriková omáčka se smetanou a slepičím, n. drůbežím masem: mám vařenú slépku, ud'elám paprykáč s šýškama

SSJČ (paprikáš); ALJ (paprikáč – v jiném význ.; paprikáš); Kt (prikáš – ,brambory na paprice')

papuč, -e, **papuča**, -y, ž.

1. (zprav. mn.) *vyšší teplá obuv z plsti n. z vlněné houně s prošítou podešví*: vašašské papuče; ropské papuče; ešče fčyl sa d'elajú f Kľobúkách papuče; ♦ byď nadutý/nafúklý jak papuč/papuča (*mrzutý*); mjed' hubu otekľú jak papuča; co sa hrabeš f papučáh na bál (*nechoť tam, kam nepatríš*); zatřepať papučama (*zemřít*)

2. (zprav. mn.), **i ml.** *domácí přezůvky, bačkory*: nechod' bosky a obuj sy ty papuče, nebo sa nachlad'íš; **srov.** cygánka 4

3. jen **papuča** *balíček, zejm. zápalek*: v opchoďe kub aj papuču syrek

4. jen **papuča** živ. os. expr. *slabý n. neprůbojný člověk*: on je taká papuča, něni na ňho spoľehnúť; **srov.** máčka 3, mjekota

odvoz.: **papučka** – viz tam; **papučář** (*výrobce papučí*); **papučový**: papučový bál (*bál, kde se tančí v bačkorách*)

SSJČ (ve význ. 1 a 2); ČJA II-5 (,bouchoř'), III-128 (,brzdící špalek'); ALJ; BŠ; Kt (papučák – ,kdo chodí v papučích'); SSJ (papuča – ve význ. 1 a 2); KJA II (str. 72)

papučka, -y, ž.

1. **i ml.** *zdrob. k papuč/papuča 1,2*: kúpiť sem maľému nové papučky (*bačkůrky*)

2. *tlapa, pracka*: kočky mají bílé papučky

3. ve spoj. **husý papučky** *kontryhel obecný (Alchemilla vulgaris)*, viz **husý**

SSJČ (papuč, papuče – ve význ. 1); ALJ (ve význ. 1 a 2); SSJ (papuča, papučka – ve význ. 1)

papulovat', -uju; -ujú, ned.

expr. *být hubatý, odmlouvat*: opovaš sa ešče papulovať! Toš ti přydám; **srov.** fafúlať/fafúňať, paščekovať, pyskovať

odvoz.: **papulování**; **papula** (expr. *obličej, huba*); **srov.** čuňa, gemba 2, huba 1, paščeka; **papulka** (*ústa*); **papulatý** (1. *kulatý v obličejí*; 2. *hubatý*)

SSJČ (jen papula, papulatý); ALJ (i papulovat); BŠ (jen papula, papulatý); Kt (jen papulatý, papulka)

para, **pára I**, -y, ž.

1. *plynné skupenství látky; pára*: ♦ zmized' jak pára nad hrncem (*vytratit se*)

2. pohonná síla; síla vůbec: ♦ mjet' páru (*sílu*); byt' pot parú (*být opilý*)
SSJČ (pára I); ALJ; Bš (para); Kt (pára – ,parní lázeň'); Vo (je put paró); SSJ (para)

pára II, -y, ž.

1. dvojice (zvířat, věcí ap.): pára ponožek; pára koní

2. dvojice muže a ženy: ♦ to je pára do kočára (*partneři, kteří se k sobě nehodí*)

SSJČ (pár I, pára II); ALJ; Bš; So (para – ve význ. 1); SSJ (pára)

pasovat' sa, -uju sa; -ujú sa, ned.

poměřovat síly, zápasit: ogařý sa venku pasujú; **srov. rovnat' sa 5**

dok.: **popasovat' sa**

odvoz.: **pasování**

SSJČ (pasovat se II); ALJ (i pasovat sa); Bš; SSJ

pasýnek, -nka, m.

pastvina, pastvisko: májufky rústávajú na pasýnku pod lipú

odvoz.: **pasýnkový**

► Z tohoto slova je také odvozen pomístní název (viz příloha 2) – Pasýčka (Lhota u Vsetína).

SSJČ (pasínek); ČJA II-140; ALJ (i pasínek); Bš (pasínek); Kt (pasoňek); SSJ (pasienok)

paša, -e, ž.

pastva: naše ofce majú v ohrad'e dobrú pašu

SSJČ (paše I); ČJA II-140 (,pastvina'); ALJ; Bš; Kt; So; SSJ (paša²)

paščka, -y, ž.

expr. *ústa, tlama:* zavřý tu paščeku!; mám opuchľú paščeku; ♦ dostanež do paščeky!; ta má paščeku/má velikú paščeku (*je hubatá*); **srov. čuňa, gamba 2, huba 1, papula (papulovať)**

SSJČ (paštěka); ALJ (i paštěka); Bš; Kt (pašča – ,tlama'; paščeka – také ,piják, žrout'; paščekář – ,tlachal, žvanil')

paščekovat', -uju; -ujú, ned.

expr. *nadávat, hubovat:* nepaščekuj tady, nebo t'a ojmu tým smetákem; **srov. fafúlat/fafúňat, papulovať, pyskovať**

odvoz.: **paščekování; paščeka** – viz tam

ALJ (i paščekovat); Bš (paščekovat)

paškud'it', -ím; -íja, ned.

provádět něco zlého, zlobit, škodit; **srov. peklit'**

dok.: **vypaškud'it':** cos to zasěj vypaškud'it'?

odvoz.: **paškuda (rozpustilost, zlomyslnost)**

ALJ (i paškud'it', paškuda)

paták, -a, m.

1. lék v podobě tablety: daj pokoj, užývad' jakésy patáky!

2. drobná mince (5 krejcarů)

odvoz.: **patáček:** gde máš ty sfoje patáčky? (*léky*)

SSJČ (ve význ. 2 a v jiném význ.); ALJ; Bš (ve význ. 2); Kt (paták – ve význ. 2; patáček – v jiném význ.);

Vo (patáček – ve význ. 1)

paťírat', -ám; -ajú, ned.

pročesávat a urovnávat vlákna lnu, vochlovat

odvoz.: **paťírání; paťírka** (nástroj na pročesávání lnu)

ALJ (i paťírat); Bš (paťírka); Kt (paťírat – ,hubou mlátiti, tlachati‘)

paúk, -a, m.

pavouk: ♦ mjed' ruky vytaháné jag hajzlový paúk (mít upracované ruce, být prací unavený)

odvoz.: **paučyna**

ČJA II-57 (,pavouk‘), V-37, V-318; ALJ; Vo (pók)

paúz, -a, m.

dlouhé silné bidlo k upevnění sena n. obilí na voze, pavuza: f přední částí pauzu byla rýha na řetas

SSJČ (pavuza); ČJA III-125 (,pavuza‘), III-126 (,provaz na utahování pavuzy‘); ALJ (i paus); Bš (pauz, pauzník); So (pauz, pauznák); KJA V (str. 58)

pazgřývec, -fca, m.

expr. *zlomyslný, nepříjemný člověk; darebák*: to je dobrý pazgřývec; ti ogaři, to sú tacý

pazgřýfcy; **srov.** baraba, handrlák, chachar, lamač, lancmón, lata II, opacha, oplan, pazúr 4, peklonoš (peklit’), smyk 3, somár, špata, šulín 2, vybíjanec, výmasta, zmjata

ALJ (i paskřívec)

paznecht, -a, m. (zprav. mn.)

1. *kopyto u skotu, pazneht; srov. pazúr 1, račica 1*

2. expr. *končetina, zejm. ruka*: děľaj to pořádně, lebo ti pořámu paznehty!; **srov.** paprč/paprča 2, pazúr 2

3. expr. *nehet*: zašlo ňe za paznehty; **srov. pazúr 3**

► Slovo „paznecht“ se užívá zejména v těchto významech, srov. SSJČ „pazneht“.

SSJČ (pazneht – ve význ. 1 a 2); ČJA I-54 (,nehet‘), III-182 (,pazneht‘); ALJ; Bš (paznoht – ve význ. 3);

So (paznehty – ve význ. 1 a 3); SSJ (ve význ. 1 a 3)

pazúr, -a, m.

1. *ptačí n. zvířecí prst s drápem*: kočka mja škrabýcla pazúrem; **srov. paznecht 1, račica 1**

2. expr. *končetina, zejm. ruka*: urazým ti ty tfoje pazúry, jag je tam budeš strkat!; **srov. paprč/paprča 2, paznecht 2**

3. expr. *nehet*: daj, ostřýhám ti ty tfoje pazúry, už je máž dlúhé; **srov. paznecht 3**

4. živ. os. expr. *nepříjemný člověk*: můj chľab je taký pazúr zádveřský; **srov. baraba**, handrlák, chachar, lamač, lancmón, lata II, opacha, oplan, pazgřývec, peklonoš (peklit’), smyk 3, somár, špata, šulín 2, vybíjanec, výmasta, zmjata

odvoz.: **pazúrek** – k význ. 1–3

SSJČ (pazour – ve význ. 1 a 2); ČJA I-54 (,nehet‘), III-182 (,pazneht‘); ALJ; Bš (ve význ. 1–3); So

(pazury – ve význ. 1 a 2); SSJ (ve význ. 1)

pčkat’, pčykat’, pškat’, -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

kýchat: su nachcýpaná, furd enom pčkám

dok.: **pčyknút’**

odvoz.: **pčkáň/pškáň**

SSJČ (pšikat); ALJ (i pčkat, pčikat); Kt (pčkat); So (pčikač)

pečeňák, -a, m.; **i ml.**

pečený brambor (původně v popelu, dnes i v troubě): při kopání zemjáků zme sy dycky pekli pečeňáky; udeľáme sy na večeru pečeňáky s česnekem
ALJ; BŠ; Kt (pečák)

pčykat' viz **pčkat'**

pedýntrovať, -uju; -jú, ned.

posluhovať: pořáď jí chodí za řt'ú a pedýntruje

odvoz.: **pedýntr** (*sluha, poskok*)

ALJ (pedyntr)

peklit', -ím; -íja, ned.

vyvolávat sváry, zlobit (někoho): ty d'ecká mja enem peklíja; nepekli ňa!; fčyl mja enom peklíš; **srov.** *paškudít'*

odvoz.: **peklonoš** (*kdo dělá sváry; darebák*): ta Maruša je ale dobrý peklonoš; to d'ekko je řádný peklonoš; **srov.** *baraba, handrlák, chachar, ľamač, ľancmón, ľata II, opacha, oplan, pazgřyvec, pazúr 4, smyk 3, somár, špata, šulín 2, vybíjanec, výmasta, zmjata*

SSJČ (peklovat se, peklit se); ALJ (i peklit); BŠ (peklit se); Kt (peklíř – ,štváč lidí')

peklo, -a, s.

1. *peklo; těžkosti:* mám s tebou hotové peklo

2. *prohlubeň v zemi před pekařskou pecí:* tetřina sy sedľa a daľa nohy do pekľa, aby mohľa sázat' chleba do pece

SSJČ (peklo – ve význ. 1); ALJ; BŠ; Kt (pekélko); So; Vo (peklu – v jiném význ.)

peň, pňa, m.

pařez: sedneme sy tod' na ten peň; na pňoh rústávajú v zářý koľopeňky; chlapi v hoře kučovali pňe; dyž nebylo čým topit', toš sa topilo aj pňama; ♦ byď hluchý jak peň; byď natřrdlý jak peň (*hloupý*)

► Slovo „peň“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „peň“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA II-77 (,kmen'), II-84 (,pařez'); ALJ; BŠ; So; Vo (,kmen'); SSJ

perňica, -y, ž.

dřevěné pouzdro na psací potřeby: desy na hůře máme pjekně malovanú perňicu

ALJ (i pernica); BŠ (pernica); SSJ (pernica¹ a ² – v jiných význ.)

perpét, -a, m.

kyvadlo hodin: perpéd na hod'ináh je jakýsy rezavý

ALJ; So (perpentykel)

pérovať, -uju; -ujú, ned.; **i ml.**

1. *pružit*

2. expr. *kárat, sekýrovat (někoho):* tata ňa dycky pérovat' za špatné známky; **srov.** *jebať 2, štráfať*

dok.: **spérovať** – k význ. 2

odvoz.: **pérování**

SSJČ (pérovati – ve význ. 1); ALJ (i pérovat – ve význ. 1); SSJ (perovať – ve význ. 1)

pestfo, -a, s.

expr. *ničemnost, darebáctví;* ve spoj. **d'elat' pestfo:** ve škole ňe ogařy d'elajú enom pestfo

SSJČ (peství, pestvo); ALJ (i pestvo); Bš (pestvo); So; Vo (psutstvo/psuctvo – „přílišná rozpustilost“); SSJ (pestvo)

petrolín, -u, m.

petrolej: petrolín zme kupovali na d'ed'ine v kvelbu

odvoz.: **petrolínový**: petrolínové kamna dobře čuď'ily; **petrolínka** (*petrolejová lampa*)

SSJČ; ČJA I-183; ALJ; Bš; Kt (petrola, petrolina, petrolin); SSJ

petruželé, petrželé, -á, s.

petržel (*Petroselinum*): idu naset' petruželé; petruželé nám letoz jaksyg nevyrostlo

SSJČ (petržel, petružel, petruželí); ČJA II-24 („kmen“); ALJ; Bš (petružleň); Kt (petružel; petruška –

v jiném význ.); So (petruška); SSJ (petržen, petruška)

pchat', -ám; -ajú, ned.

1. *píchat*: pchá ňa na plúcách; pchá ju v boku; ♦ tu ňa bolí, tu ňa pchá, strčýme t'a do mjecha (*říkanka*)

2. *tlačit, strkat* (*něco někam*): pcháť to do kabeľy jag do mjecha; ♦ pchať hlavu do fšeckého (*být všetečný*); **srov.** *džgať 1*

dok.: **dopchat'** (sa) – viz tam; **napchat'** (sa) – k význ. 2; **vepchat'** (sa) – k význ. 2; **zapchnút'** – k význ. 1

odvoz.: **pcháňi**; **pcháč** (*bodlák*); **pcháčý** (*bodláč*); **pcháť** (expr. *člověk, který rád někoho popichuje*): Jan pcháť (*protivný*)

ALJ (i pchat); Bš (pchat ad.); Kt (pcháť ad.); So (pchač); SSJ (ve význ. 2 a v jiném význ.)

piják, -a, m.; **i ml.**

1. *savý papír*

2. živ. os. expr. *alkoholik, opilec*; **srov.** *gořaľa 2, gořaľečňík (gořaľa), chlastometr, chlastoň*

3. *klíště*: mám na zádoch pijáka; ♦ držat' sa jak piják/pijavica (*pevně*)

SSJČ; ČJA II-60 („klíště“); ALJ; Bš (ve význ. 3 a v jiných význ.); So (pijak – ve význ. 1); Vo (ve význ. 3)

pijatyka, -y, ž.

1. expr. *pitka*

2. *alkoholický nápoj*: slibovica je dobrá pijatyka; **srov.** *gořaľa I, lavorovica*

PSJČ (pijatika – ve význ. 1); ALJ (i pijatika); Bš; So; SSJ (pijatika)

pipina, -y, ž., expr.

1. *slepička; kuřátko*

2. expr. *ženské přirození*; **srov.** *buchta 2; lulín, šulín 1, zvonek 4*

odvoz.: **pipinka**: ukaž, natru t'i tu tfoju pipinku (*ženské přirození*)

SSJČ (ve význ. 1); ALJ (ve význ. 1); Bš (pipinky – „kuřata“); So (pipinka – ve význ. 1)

pízdřyt', -ým; -ýja, ned.

líčit, mazat (*něco*): nepízdřy to po sobje!; **srov.** *zygliť*

pízdřyt' sa

piplat se, nimrat se (*v něčem*): pízdřým sa f krmění

dok.: **dopízdřyt'** (sa); **popízdřyt'**; **zapízdřyt'** (sa)

odvoz.: **pízdřeňi**; **dopízdřený**; **zapízdřený**

ALJ (pízdřit i pízdřit); Bš (pízdřit sa, pízgřit sa)

pjádliť sa, -ím sa; -íja sa, ned.

mačkat se, tisknout se (na někoho); vrtět se: nepjádli sa na mja; pjádlíš sa ňe na klíňe
dok.: **upjádliť sa** (*usadit se*): uš sa upjádli a dávaj pozor!

odvoz.: **pjádlení**

ALJ (i pjádlit sa); Kt (pjadlit se – v jiném význ.)

pjesňička, -y, ž.

píseň, písnička: ludová pjesňička; zaspívaj nám nejakú pjeknú pjesňičku

SSJČ (,písnička'); ČJA V-163; ALJ (i pjesnička); So; SSJ (pieseň)

pjestovať, -uju; -ujú, ned.

1. *pečovat o rostliny n. chovat zvířata*

2. *chovat (dítě):* daj jí malučkú na ruky, ať sy ju pjestuje; **srov.** húšať (sa) 1, kombélať 2

dok. : **napjestovať (sa); vypjestovať** – k význ. 1

odvoz.: **pjestováň**

► Slovo „pjestovať“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „pěstovati I“ uvedeno více významů.

SSJČ (pěstovati I – ve význ. 1 a v jiných význ.); ČJA I-25 (,chovat (dítě)'); ALJ (i pěstovať, pjestovat, pěstovat); Bš (pěstovat); So (pjestovač); SSJ (pestovať¹, pestovat²)

pjet'ichuť'a, -e, m.

expr. *vybíravý člověk, mlsoun:* ty sy taký pjet'ichuť'a, človjek ťi neuhoví

plachta, -y, ž.

1. *velký kus plátna sloužící k různým účelům*

2. *prostěradlo:* jednu plachtú sa zakryjú aj dvje postele

3. *plachta na nošení trávy n. sena:* urvať sa ňe trháčeg na placht'e; **srov.** trávníca

odvoz.: **plachetka** (*těž velký šátek*)

► Slovo „plachta“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „plachta“ uvedeno více významů.

SSJČ (ve význ. 1 a 2); ČJA I-160 (,prostěradlo'), III (,plachta na nošení trávy'); ALJ; Bš (v jiném význ.); SSJ (ve význ. 1)

plantat', -cu/-ám; -cú/-ajú, ned.; **i ml.**

1. *motat, navíjet (něco):* plantám ňit'e na špulku

2. *mýlit, plést (někoho):* šag vid'íž, že počýcu, neplantaj mja!

3. expr. *hloupě mluvit, žvanit:* neplantaj, něni to pravda; co to zasěj plancež za hlúpiny; **srov.** blabotať 1, dřýstať 2, hňesť 2, lepotat' 1, mjášť 2, plkotat', ťápat' 2, valit' 3, žvachlat'

plantat' sa

1. *motat se; ochomítat se:* slépký sa nám plantaly pod nohama; šel přý kole a nohy sa mu plantaly; cosy sa ňe hlava plance; jazyk sa mu plance; plantal sa okoľo řemeslňíkú; **srov.** šmatlať sa 2 (šmatlať), šmetrdolit' sa

2. *mluvit (někomu do něčeho):* já sa jim do teho neplantám

dok. : **doplantat' (sa); naplantat'; oplantat' (sy); poplantat'; rospplantat'; splantat'; vyplantat' (sa); zaplantat' (sa)**

odvoz.: **plantáň; plantaľa, plantaľena (popleta); dopplantaný; oplantaný; popplantaný; rospplantaný; splantaný; zapplantaný**

ALJ (i plantat); Bš (plantat); Kt (přantat – ,těkati, toulati se; plantaľa); So (plantač – ve význ. 3; plantač sa – ve význ. 1; plantaľa); SSJ (plantat' sa – ve význ. 1 a v jiném význ.)

planý, příd.; **i ml.**

1. *nešlechtěný, divoký*

2. *neplodný, neúrodný*

3. *neslaný n. nemastný*: pľané ídlo; ta poléfka je jakásy pľaná

odvoz.: **pľanina** – viz tam; **pľanuša** (*nešlechtěný ovocný strom, nebo jeho plod*): pľanušu je třeba zašťípiť

► Slovo „pľaný“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „pľaný“ uvedeno více významů.

SSJČ (pľaný – ve význ. 1 a 2); ALJ (i pľaní); Bš (pľaný – v jiných význ.); Kt (v jiném význ.); SSJ (pľaný)

pľanina, -y, ž.

1. *neúrodná pôda, pole*: na pľanihe roste enom tráva a bodľáčý

2. *neslané n. nemastné jídlo*: čo to vařýž za pľaninu?; mám dijetu, toš sy vařým samé pľaniny

SSJČ (pľanina – v jiném význ.); ALJ (i pľanina); Bš (pľanina – ve význ. 1); So; SSJ (pľanina¹, pľanina² – v jiných význ.)

pleščyť, -ým; -ýja, dok.

1. *udeřit, dát facku (někomu), plesknout*: pleščýť sem vašemu ogarovi přez drščku; **srov.** cápnúť

2. časnúť, čmahýcnúť, dýmnúť, dřýstnúť, flágnúť, ftapiť, húcnúť 2, chlópnúť, chlopícnúť (chlópať), kmásnúť, lépnúť, lisknúť/lišcyť, mignúť 1, mlašcyť 1, ojat/ojmúť, rubnúť 2, smýknúť 2, strúhnúť 2, šfácnúť (šfácať), šlahnúť/šlažyť 1, uderyť 1, uvaliť 3

2. *upadnout, spadnout*: Toňa sebú pleščýť na kole; **srov.** cápnúť 1, čfáchnúť 2, hrbúcnúť, hřcnúť, húcnúť 1, křfácnúť, kohácnúť, mignúť 2, mlašcyť 2, róchnúť 3, rúbnúť/rubnúť 3, řáchúť, strúhnúť 3, šfácnúť, šlahnúť/šlažyť 2, zhrčať

3. *praštit (s něčím)*: nasráť sa a pleščýť kartama o stúť; **srov.** mignúť 3, mlašcyť 3, pleščyť 3, róchnúť 2, šfácnúť 3, šlahnúť/šlažyť 3

odvoz.: **přypeštit (sa)** – k význ. 2; **vypleščyť** (*vykulit oči*): vypleščýť na mja sfoje očyska;

zapešcyť (sa) (*zabít (se)*): máľem sem sa zapešcyťa na chodníku; **přypeščený; vypleščený; zapeščený**

SSJČ (pleštití – ve význ. 1); ALJ (i pleščit); Bš (pľeščit – ve význ. 1)

plěška, -y, ž.

pampeliškové listy (krmivo pro domácí zvířata, zejm. pro králíky): natrhaj mycákom plěšku!

ČJA II-110 (,pampeliška'); ALJ (,pampeliška'); Bš (pľěška – ,pampeliška'); SSJ (plěška – ,pampeliška')

pleténka, pletýnka, i ml., -y, ž.

pletené pečivo, houska: maková nebo sľaná pleténka; pletýnka z másľem

odvoz.: **pleténečka/pletýnečka**

SSJČ (pleténka, pletýnka); ČJA I-137; ALJ (i pletínka); Kt (,skládanka'); So (pletynka); Vo (pletínka); SSJ (pleténka)

pletka, -y, ž.

1. *utajovaný milostný vztah*

2. *pomluva, intrika*: zasěj jakěsy pletky vymýšľáť; **srov.** klebeta 1

3. expr. živ. os. *kdo pomlouvá, intrikuje*: je z ní pjekná pletka; ten její chľab je taká pletka

► Slovo „pletka“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „pletka“ uvedeno více významů.

SSJČ; ALJ; SSJ

plevňa, -e, ž.

místo ve stodole n. zvláštní budova pro uskladnění plev, plevník: blísko stodoľy gdysy stávaľa

plevňa; **srov.** přýstodolek

SSJČ (plevník, plíveň); ALJ; Bš (pľěvňa)

plkotat', -cu/-ám; -cú/-ajú, ned.

expr. *hloupě mluvit*, *žvanit*: ješkovy zraky, co to zasěj plkoce; **srov.** blabotat' 1, ďřýstat' 2, hňest' 2, lepotat' 1, mjást' 2, plantat' 3, ťápat' 2, valit' 3, žvachlat'

dok.: **naplkotat' (sa)**; **vypplkotat'** (*vyžvanit*): d'ěcka nám to fšecko vyplkotały

odvoz.: **plkotání**; **plkota** (expr. *mluvka*, *žvanil*)

PSJČ (plkotati); ALJ (i plkotat); Bš (plkonit; pľkoš ad.)

ploščka, -y, ž.

1. *druh hmyzu, štěnice domácí (Cimex lecturalis), nebo ploštička pestrá (Lygaeus equestris)*

2. *drobný krevní výron po úrazu: ud'ělať sa ňe na prstu ploščka*

SSJČ (ploščka – ve význ. 1); ČJA II-59 (,štěnice'); ALJ; Bš (,štěnice'); Kt (ploščka –,tenká, pleskatá sklenice')

plucka, -y, ž.; **i ml.**

placatá láhev, zvl. na alkohol, placatka, placatice: plucka rumu; plucka slibovice

odvoz.: **plucaňa**: vytáhňi tu sfoju plucaňu a nalěj nám!

ALJ; Bš (pľucka – ,baňatá sklenice')

pluta, -y, ž.

několik dní trvající déšť, deštivé počasí: okoľo Jána přychod'íja jánské pluty; **srov.** čapák, úliv

SSJČ; ALJ; Bš (pľuta); So (pliskyř); SSJ (pľuta)

plut', -uju; -ujú, ned.; **i ml.**

plivat: mosýš furt plut'?

dok.: **doplut'**; **naplut'**: napluťz mje do sklénky; **otplut' sy**; **vyplut'**: vypluj tu pecku!

SSJČ (plivati, plíti); ALJ (i plut); Bš (pľut); Kt (pľut – ,plavati'); So (pluvač; pluvnuč); SSJ (plut' – ,plavat')

plužný, příd.

1. *patřící k pluhu*

2. ve spoj. **plužné kolca/kolce součást pluhu**: přypojili zme plužné kolca k pluhu řetazem, viz **kolco 4**

PSJČ; ČJA III-45 (,plužní kolečka'); ALJ (i plužní); Bš (pluh, plužné koľečka, koľca)

pliskýř, -a, m.

puchýř: ud'ěláť sa ňe z botku na paťe pliskýř; **srov.** puchýř 1

SSJČ (pryskýř, plyskýř); ALJ (i pliskýř); Bš (pliskýř); So (pliskyř); Vo (pliskěř)

plytký, plýtký, příd.

mělký, nehluboký: plýtký talěř; plytká voda

► Slovo „plytký/plýtký“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „plytký“ uvedeno více významů.

SSJČ (plytký); ALJ (i pitký, plitkí); Bš (plýtký); Kt (plitký); So (plytky); SSJ (plytký)

plzák, -a, m.

nejedlá n. jedovatá houba: co sem sa po hoře nachod'íľ, rostú enom samé plzáky; **srov.** gemba 1,

hubaňisko, psý hřyb (hřyb 3, psý 2), psynka 2, zmuda

odvoz.: **plzaňa**; **plzáček**

SSJČ (v jiném význ.); ČJA II-93; ALJ; Bš (pľzák – ošumělý klobouk'); KJA V (str. 52)

poboček, -čka, m. (zprav. mn.)

řemen po boku zapřaženého koně (součást koňského postroje), pobočnice: pobočky sa zapínajú do váhy u vozu

PSJČ (pobočky – v jiném význ.); ČJA III-159; ALJ (i pobočky); Bš (pobočky); So (pobočník); SSJ (pobočok)

pobečať sy viz **bečať**

pobesedovať (sy) viz **besedovať**

pobrčať (sy) viz **brčať** (sy)

pobřuchačky, přísl.

vyjadřuje způsob činnosti prováděnou určitým způsobem, po břichu: ležt pobřuchačky v húščý a hledáť hřby; **srov.** počopačky, poklekačky, pokolenačky, poležačky, posedačky, poslepačky, postojačky, pošepty

pobúchaný, příd.

expr. *přihloupělý, praštěný*: je jakýsy pobúchaný; ♦ sy pobúchaný mjechem po hlavje (*praštěný*); **srov.** čáknutý 1, časnutý, fíknutý 1, gécnutý 1, mignutý (mignutí), pošahaný, pošybaný, róchtý 2, řáchnutý (řáchnutí)

odvoz.: **pobúchanec** (expr. *přihloupělý člověk, popleta*)

ALJ; Kt; Vo (pobóchané; pobóchanec)

pocád', přísl.

až na toto místo, potud, sem: až pocát' stála ve sklepje voda

► Slovo „pocád'“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „potud“ uvedeno více významů. SSJČ (potud, pocad'); ALJ (i pocát'); Vo (pucád')

pocýnek, -nka, m.

zápraží hospodářské části domu: zameť pocýnek! Sú tam kuřynce; **srov.** násipa

ALJ (pocínek)

počasta, -y, ž.

pohoštění: to byla ále počasta!; na počastu nasmažíme koblihy

ALJ (počastovaná); Bš (počastovaná); Kt (počastná); So (počastna)

počopačky, přísl.

vyjadřuje činnost prováděnou určitým způsobem, ve dřepu: počopačky sem sad'ila zeleňinu; **srov.** pobřuchačky, poklekačky, pokolenačky, poležačky, posedačky, poslepačky, postojačky, pošepty

počúvať, -ám; -ajú, ned.

poslouchat: ty nepočúváš, co ťi pravím; d'eka počúvaly za dverama

dok.: **započúvať** sa

odvoz.: **počúváň**

ALJ (i počúvat); Bš (počuť, počúvať); Kt (počúvat); SSJ (počúvať¹, počúvať²)

počuť viz **čuť**

podarebňe, přísl.

marně, zbytečně: podarebňe na mja čekáť

PSJČ; ALJ; Kt (pdaremke, podaremně); So (podarebňi)

podborůfka, -y, ž.

druh jedlé houby (rostoucí pod borovicemi), klouzek obecný (Suillus luteus): podborůfky sú dobré na máčku

ALJ (i podborůvka); Bš (podborůvka)

podbradek, -tka, m.; **i ml.**

1. *laloč pod bradou*

2. *tučné vařené vepřové maso z krku a hlavy, ovar*: ze zabíjačky sem sy doněšť aj kúsek podbratka; **srov.** šperky

► Slovo „podbradek“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „podbradek“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA I-118 (,ovar‘); ALJ; Bš

podegra, -y, ž.

expr. *kdo je nepoctivý, vychytralý*: s tú sa račy modz nebať, je to taká podegra; pravúvalo sa o ňem, že je podegra

ALJ

podháňat’, -ám; -ajú, ned.

(na někoho) *štvát, popichovat (někoho)*: nepodháňaj na bráču

odvoz.: **podháňáňí**

SSJČ (podháněti – v jiných význ.); ALJ (i podháňat); Bš (podháňat)

podhotky, -ú, m., pomn.

malé posvícení (týden po hlavním posvícení): na podhotky bývala takéj zábava; **srov.** hody 2

ALJ (i podhodky); Bš

podlábit’ viz **dlábit’****podlesník**, -a, m.; **i ml.**

placka z bramborového těsta pečená na zelném listu: podlesníky sa pékávaly f trúbje nebo aj f pecy na zelném listu; **srov.** bášeš, křesný pagáček (křesný), nalévanec, osúch, pagáč, potplameňák

SSJČ (podlesník); ALJ (i podlesník); Bš (podľesník); Kt (podlesňáky)

podlevá, předl. (se 2. p.)

podle; vedle: poznáť ho podlevá kabáta; táhť sa podlevá plota

SSJČ (podle, podlevá); ČJA V-380 (,vedle‘); ALJ; Bš; Kt (podlivá)

podnezdeň, přísl.

dodnes: podnezdeň ho něňi; **srov.** dofčyl/dofčylška/dofčylšku, pofčyl

podomajšku, přísl.

podomácku: podomajšku vyrobené košýky; choďí oblečená podomajšku

podorávat', -ám; -ajú, ned.

orat mělkou orbou, podmítat: budu podorávat' rezné strňisko

dok.: **podorat'**

odvoz.: **podoráfka** (*mělká, první orba*)

SSJČ (podorávati); ČJA III-33 (,orat hlubokou orbou'), III-34 (,orat mělkou orbou – podmítat'); SSJ

podrhnút' viz **drhnút'**

podrštaška, -y, m.; **i ml.**

expr. *pochlebovač, podlézavec*: místostarosta je prý dobrý podrštaška; **srov.** vděčoň

podrúztat' (sa) viz **drúztat' (sa)**

podřygat'a, -e, m.

expr. *neupravený člověk*: ty sy taký podřygat'a; **srov.** sajdák, šuligaťa

ALJ (podřigaťa); Bš (podřigaťa)

pod'elat', -ám; -ajú, dok.

1. (sa) expr. *pokálet (se)*

2. *zastat práci*: neskaj sem pod'elala plno práce; už teho modz nepod'elám

3. (sy) *způsobit (někomu, sobě) něco zlého*: gdo ti co pod'eláť?; co sys to pod'eláť?

odvoz.: **pod'elaný** (1. *pokálený*; 2. *hotový s prací*): už mám pod'elanú fšecku práci

SSJČ (podělat – ve význ. 1 a 2); ALJ (i podělat', pod'elat, podělat); Bš (podělat); Kt (podělat – ,učarovati'); So (podžetač)

pofčyl, přísl.

doposud: pofčyl mje nevrát'íl peňíze; **srov.** dofčyl/dofčylška/dofčylšku, podnezdeň

ALJ (i povčil, pofčil); Bš (povčil')

pofíkat' viz **fíkat'**

pohančený, příd.

pohankový: pohančená kaša; pohančená poléfka

SSJČ (pohančí, pohančený); ALJ; Kt (pohančenka – ,pohanková kaše'); So (pohansky)

pohúšat' (sa) viz **húšat'**

pohňítat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

povalovat se, lenořit: na ľavje sa pohňítaly kočyčyska

ALJ

pocháb, -a, m.

expr. *nevypočitatelný člověk, podivín*: jejich súsed je taký pocháp; **srov.** čudák, náturysta, zjavec

SSJČ (,ztřeštěmec, divoch'); ALJ

pochod'it' I, -ím; -íja, dok.

1. *obejít jedno po druhém*: pochod'íl sem fšecky súsedy

2. *projít (se)*: pochod'ila sem trochu po mjestě

3. *dosáhnout nějakého výsledku*: dobře sem pochod'íl u súseda; ad' dobře pochod'íš!

SSJČ (pochoditi); ALJ (i pochodit); Bš (ve význ. 2); SSJ (pochodit²)

pochodit' II, -ím; -íja, ned.; **i ml.**

pocházet (odněkud): naša stařka pochodila z Jablůnky; skama ty pochodíš?

SSJČ (pochoditi I); ALJ; So (pochodžič); SSJ (pochodit¹)

pochovat', -ám; -ajú, dok.; **i ml.**

1. *pohřbít*

2. *nějakou dobu chovat dítě*: pochovaj sy takéj ogárka na rukách

3. *nějakou dobu chovat dobytek, drůbež ap.*: chvílu pochováme moráky a pag jih zabijem
odvoz.: **pochovaný**

► Slovo „pochovat“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „pochovati“ uvedeno více významů.

SSJČ (pochovati – ve význ. 1 a 2); ALJ (i pochovat); SSJ (pochovat¹ a²)

pochraňovat', -uju; -ujú, ned.

uklízet (něco): nevidíš, že pochraňuju?; **srov.** sklúzat' 2, uchraňovat'

dok: **pochráňit'**: mosým pochráňit' sfjetničicu; **srov.** porychtovat' 2, schráňit', sklud'it' (sklúzat')

odvoz.: **pochráňený**: d'ěcka, už-ji máte pochráňené ty hračky?

ALJ (i pochráňit, pochraňit); Bš (pochráňit); So (pochraňač; pochraňič)

pocht'ěvat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.

líbit se (někomu), navzájem se chtít: súsedovic cěrka a náž Janek sa pocht'ěvajú; pocht'ěvá ju;

srov. cuchmat' sa 2, cycmat' sa, drchmat' sa (drchmat'), hubákovat' sa, jebat' 1, natáhat' sa 2, obd'ělavat' 2, obírat' sa 2, optúlat' (sa), šfrčkovat', ťuchmit' sa 2

SSJČ (pochtívát); ALJ (i pocht'ěvat, pochtívát, pocht'ívat); Bš (pocht'ěvat); Kt (pochtít)

pochfístat' viz **chfístat'**

pochlopkávat' viz **chlópat'**

pojat', -mu; -mú, dok.

1. *vzít, uchopit (někoho)*: pojál ju za ruku

2. *uzavřít manželství (s někým), vzít si (někoho)*: pojál ju za manželku

3. *obsáhnout, zahrnout do sebe*: ta bečka to fšěcko nepojme

4. *jednat podle svého mínění, schopností, pocitů ap.*: pojál to, jag umjět

► Slovo „pojat“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „pojmuti“ uvedeno více významů.

SSJČ (pojmuti); ALJ (i pojat); Bš (pojat); SSJ

pokerúsy, pokerúsyk, přísl.

kdysi, někdy: šag já ťi pokerúsy vytřepu kožuch!

ALJ (pokerúsi); Bš (pokerúc)

poklebet'it' (sy) viz **klebet'it'**

poklekačky, přísl.

vyjadřuje způsob činnosti prováděné určitým způsobem, v kleku: poklekačky zme vybírali pýř ze záhonku; **srov.** pobřuchačky, počopačky, pokolenačky, poležačky, poseďačky, poslepačky, postojačky, pošepty

poklúzat', -ám; -ajú, ned.

obstarávat domácí zvířectvo, poklízet dobytek: tož nemožu jed' na dovolenú, mosým doma poklúzat'

dok.: **poklud'it'**: idu poklud'id' ofce aj hyt

odvoz.: **poklúzáňi**; **poklud** (*obstarání zvířectva, dobytka*); **pokluzený**

► Slovo „poklúzat“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „pokliditi“ uvedeno více významů. SSJČ (pokliditi, poklízeti); ČJA III-183 („poklízet dobytek“); ALJ (i poklúzat); Bš (poklúzat); So (poklúzač; pokludžič; pokluda)

pokolenačky, přísl.

vyjadřuje způsob činnosti prováděné určitým způsobem, po kolenou: ložýtl pokolenačky f trávj; **srov.** pobřuchačky, počopačky, poklekačky, poležačky, poseďačky, poslepačky, postojačky, pošepty SSJ

pokos, -u, m., **pokosa**, -y, ž.

posečený pruh obilí, trávy n. píce v šíři jednoho máchnutí kosou: strýdz d'eľal pry sečení velké

pokosy; **srov.** okršla, posad

SSJČ (pokos I); ČJA III-98; ALJ; Bš; SSJ (pokos¹); KJA V (str. 106)

poležačky, přísl.

vyjadřuje činnost prováděnou určitým způsobem, v lehu; **srov.** pobřuchačky, počopačky, poklekačky, pokolenačky, poseďačky, poslepačky, postojačky, pošepty

polka, **polky**, -lek, ž., pomn.

nezastavěný pozemek mezi vesnicemi

► Dnes se toto slovo užívá jen v pomístních názvech (viz příloha 2) – Na Polkách (Liptál; Rokytnice (Vsetín-Rokytnice)).

ALJ (v jiném význ.)

pomaľy, **pomáľy**, přísl.

1. *malou rychlostí; pomalu, jakž takž*: jed' na tom kole pomaľy; tož jak sa vede? – A toš

pomaľy; **srov.** potroše 2

2. *skoro, téměř, málem*: pomáľy nemám s čeho vařyt'

3. *málo*: ♦ dobrého pomáľy

odvoz.: **pomalučky** – k význ. 1 a 2

SSJČ (pomalu I, pomalu II); ČJA I-92 („pomalu“); ALJ; Bš (pomáľe – ve význ. 3); So (pomaľy – ve význ. 1 a 2); VO (pumale – ve význ. 1); SSJ (pomaľy)

pomíšať viz **míšať**

pomížd'it' viz **mížd'it'**

pomjágať, -ám; -ajú, dok.

pomačkat, rozmačkat: pomjágame jahody a zalejeme je mlékom

odvoz.: **pomjáganý**: ty maliny sú jakésy pomjágané

ALJ (i pomňágať, pomňágať); Kt (pomňágať – ,pokřčiti, pomačkati“)

pomjásť (sa) viz **mjásť**

pomjázdřyt' viz **mjázdřyt'**

pomoraneč, -a, m.

pomeranč: tata nám koupí pomeranče
odvoz.: **pomerančový**: pomerančová šťáva
SSJČ; ALJ

pomrčat' (sy) viz **mrčat'**

pomrviť, -ím; -íja, dok.

1. **(sa)** *pokazit (se)*, *poničit (se)*: mašina sa ňe pomrviła, nemožeme d'eľať

2. *pocuchat*, *pomačkat*: pomrviłaz mje vlnu

odvoz.: **domrviť**; **zmrviť**; **domrvený**; **pomrvený**; **zmrvený**

SSJČ (,pohnojit'); ALJ (i pomrviť); Kt (pomrvený – ,pocuchaný'); So (pomrvič – ve význ. 2; pomrvený);

SSJ (pomrviť; pomrviť sa – v jiných význ.)

ponáhlat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.

pospíchat, *spěchat*: neponáhlaj tolik, spleť sa; ponáhlaj sa dom! Začýná búřyt'; **srov.** *brchat' sa*
2

odvoz.: **ponáhlání**

SSJČ (ponáhlat); ČJA I-61; ALJ (i ponáhlat); Bš (ponáhl'at); SSJ (ponáhl'at'; ponáhl'at' sa)

ponájposledy, přísl.

jako poslední: přyšěť sem ponájposledy

ponášat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

podobat se (někomu, něčemu): ponášáť sa na sfojeho otca

► Slovo „ponášat' sa“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „ponášeti se“ uvedeno více významů.

SSJČ (ponášeti, ponášeti se); ALJ; Bš (ponášat – ,ponášet); SSJ

poňúrat' sa viz **ňúrat'**

pooptúlat' (sa) viz **optúlat'**

popasovať sa viz **pasovať sa**

popízdryť viz **pízdryť**

poplantat' viz plantat'

popraviť, -ím; -íja, dok.

1. *popraviť (někoho)*

2. *upraviť, spraviť, opraviť (něco)*: je třeba chalupu trochu popraviť

popraviť sa

zlepšit se, přibrat na váze: zdá sa ňe, že sas trochu popravíť; **srov.** *opraviť sa*

odvoz.: **popravený** (1. *popravený*, 2. *spravený*, *upravený*, 3. *zlepšený*); **srov.** *opravený*

SSJČ (popraviť); ALJ (i popraviť); Bš (popraviť); Kt (popraviť – ve význ. 1); So (popravič); SSJ (popraviť¹, popraviť²)

popravovať, -uju; -ujú, ned.

1. *popravovať (někoho)*

2. *upravovať, opravovať (něco)*: postoj, popravím ťi trochu ty šaty

dok.: **popraviť** – viz tam

SSJČ (popravovat); ČJA III-183 (,poklízet dobytek‘); ALJ (i popravovat); Bš (popravit); SSJ (popravit¹, popravít²)

poprlit’ (sa) viz prlit’

popřed’ěj, přísl.

více vpředu; **srov.** pozad’ěj

ALJ

popřýt’ viz prýt’

poráňat’ sa viz doráňat’ sa

pořečnovat’ sy viz řečnovat’

porovnat’ sa viz rovnat’ sa

portáš, -a, m.

člen valašského ozbrojeného sboru střežícího pohraniční přechody: ve Lhoře aj v Liptále byli dysy nekeří lidé portáše

odvoz.: **portášský**

SSJČ; ALJ; Kt; SSJ (,vrátný‘)

porúbat’ viz rúbat’

porychtovat’, -uju; -ujú, dok.

1. (sy) upravit, připravit, opravit (něco): porychtováł sy mašynu a šel séct trávu

2. uklidit: neš přýde súsotka, toš sem trochu porychtovála f kuchyňi; **srov.** pochráňit’ (pochraňovat’), schráňit’, sklud’it’ (sklúzat’)

odvoz.: **porychtovaný**

PSJČ (porychtovat – ve význ. 1); ALJ (porichtovat’, porichtuvat); Vo (purichtuvat – ve význ. 2); SSJ (porichtovat’ – ve význ. 1)

pořýkat’ viz řýkat’

posad, -a, m.

vrstva obilí, nebo sena rozprostřená po poli n. po mlatu: jezeďáci zhranuli seno do posadu;

srov. okršla, pokos/pokosa

► Slovo „posad“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „posad“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA III-81; ALJ; Bš (posád); So

posavád’, přísl.

do této doby, doposud: posavát’ sa nám dobře védlo

SSJČ (posavad); ALJ (i posavát’); Bš (posád); SSJ

poscat’ (sa) viz scat’

poscýpat’ viz scýpat’

posed’ačky, přísl.

vyjadřuje způsob činnosti prováděné určitým způsobem, v sedě: obírali zme rybís posed’ačky;

srov. pobřuchačky, počopačky, poklekačky, pokolenačky, poležačky, poslepačky, postojačky, pošepty

poslepačky, přísl.

vyjadřuje způsob činnosti prováděné určitým způsobem, po slepu: sfoju chalupu najdu aj poslepačky; **srov.** pobřuchačky, počopačky, poklekačky, pokolenačky, poležačky, posedačky, postojačky, pošepty
SSJ

posmjetat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

chodit sem a tam, potloukat se, toulat se: matka sa posmjetała po chalupje a nemohła sa jih dočkať; posmjetáť sa po celėj d'ed'iňe; **srov.** bloncať (sa) 2, čáryť/šáryť, grejd'it', lašovať, pabúcať sa, přesmrádať sa, zblúkať, zglýňať 2
odvoz.: **posmjetání; posmjeta (tulák)**
ALJ (posmětat sa); Bš (posmětat sa)

posrat' (sa) viz **srat'**

postojačky, přísl.

vyjadřuje způsob činnosti prováděné určitým způsobem, ve stoje; **srov.** pobřuchačky, počopačky, poklekačky, pokolenačky, poležačky, posedačky, poslepačky, pošepty
SSJ

postrašený, příd.

ve spoj. **postrašený chleba málo namazaný chléb:** tetka mje dała enom taký postrašený chleba, viz **chleba**

post'ihnút' sy, -u sy; -ú sy, dok.

(na někom; s někým) *mít z někoho n. z něčeho užitek:* nič sy na něm nepost'ihnu; s tým ogarem sy ňidz nepost'ihnu
SSJČ (postihnouti – v jiných význ.); ALJ (i post'ihnút si); Bš (postihnút si); SSJ (post'ihnút' – v jiných význ.)

posýpka, -y, ž.

sypaní na pečivo, drobenka: uděláme posýpku na vdolečky
SSJČ; ČJA I-142; ALJ; So (posypka); Vo (pusépátku); SSJ

pošahaný, příd.

expr. *přihlouplý, praštěný:* ten je asy jakýsy pošahaný; **srov.** čáknutý 1, časnutý, fíknutý 1, gécnutý 1, mignutý (mignut'), pobúchaný, pošybaný, róchlý 2, ráchnutý (ráchnut')

poščávať (sy), -ám (sy); -ajú (sy), ned.

půjčovat (si): cudzým ľudom zme žádné peníze nepoščávali; mosým sy poščaď nejaké peníze
dok.: **napoščávať (sy); napoščať (sy); poččať (sy); vypošččať (sy)**
odvoz.: **poščaj (půjčka):** to néni na poščaj; choďili zme na poščaj /choďili zme po poščaju
ALJ (i poščávať, poččať si, poččať si); Kt (poščat; poščaj); SSJ (požičať; požičať si)

pošepty, přísl.

vyjadřuje způsob činnosti prováděné určitým způsobem, šeptem: vykládała nám cosy pošepty;
srov. pobřuchačky, počopačky, poklekačky, pokolenačky, poležačky, posedačky, poslepačky, postojačky

pošfrlat' viz **šfrlat'**

poštráfat' viz **štráfat'**

pošúlat' viz **šúlat'**

poškrobek, -pka, m.

1. *zbytek něčeho (těsta), popř. výrobek ze zbytku*

2. živ. os. expr. *poslední narozené dítě v rodině*: poslednímu děcku sa pravúvalo poškrobek
SSJČ (poškrabek); ALJ (i poškrabek); Bš (poškrabek); Kt (poškrabek); So

pošmatlat' viz **šmatlat'** sa

poštenkrovať sa viz **štenkrovať (sa)**

pošybaný, příd.

expr. *přihlouplý, praštěný*: sy pošybaný nebo co?; **srov.** čáknutý 1, časnutý, fíknutý 1, gécnutý 1, mignutý (mignutý), pobúchaný, pošahaný, róchtý 2, řáchnutý (řáchnutý)

ALJ (pošibat – ,pošlehat koně bičem'); Kt (pošibat – ,pošlehat koně')

poťápat' viz **t'ápat'**

poťuchmit' (sa) viz **t'uchmit'** (sa)

potem, přísl.

potom, pak: šak potem sa uvid'í; potem sa t'i pod'ívu na tu tfoju ruku, co s ňú máš; potem zme spolu mjeli řeč

ČJA V-387; ALJ

potmjeľúch, -a, m.

expr. *potměšilý, záluďný člověk, tajněstkař, potměšilec*: on je taký potmjeľúch, smjeje sa nám desy pot fúsy

odvoz.: **potmjeľúšsky** (*potměšile*): potmjeľúšsky sa na mja uščúrýť

ALJ (i potměľúch); Bš (potměľúch)

potpálka, -y, ž.

drobné dříví n. jiný materiál na podpálení ohně: d'eľám škrúčky na potpálku; **srov.** přýpať

SSJČ (podpal); ALJ (i podpálka); Bš (podpálka); So (potpalka)

potplameňák, -a, ž.

pecen n. placka upečená ze zbytku chlebového těsta (solená a sypaná kmínem): potplameňáky sa f pecy dycky pékly až nakonec; **srov.** báleš, nalévanec, křesný pagáček (křesný), osúch, pagáč 1,

podlesník

odvoz.: **potplameňáček**

SSJČ (podplamenice); ALJ (i podplameňák ad.); Bš (podplameník); Kt (podplanek); So (potplameňik)

potroše, přísl.

1. *po částech, po troškách*: dávaj to tam potroše

2. *pomalu, jakž takž*: tož jak sa vede? – Potroše, potroše; **srov.** pomaľy/pomaľy 1

ALJ; Bš (po troše)

potupľovať' viz **tupľovať'**

povalit' sa viz **valit'**

pozad'ěj, přísl.

více v *zadu*; **srov.** popřed'ěj
ALJ

pozdaleky, přísl.

1. *zpovzdálí*: už pozdaleky na mja kýváť; **srov.** spozdaleka/spozdaleky 1

2. *s odstupem, opatrně*: s ňima račy pozdaleky; **srov.** spozdaleka/spozdaleky 2

ALJ (i pozdaleki); Bš (pozdaľeku); SSJ (pozďaleky)

pozhrňat' viz **zhřnat'**

pozumývat' (sa) viz **umývat' (sa)**

pozutřku, přísl.

pozítří: d'ěcka, pozutřku už pujdete do škoły; pozutřku přyjede strýc
ČJA V-393; So (pozajtru)

pozyglit' viz **zyglit'**

požd'arat' (sa) viz **žd'arat' (sa)**

požduchovat' sa viz **žduchat' (sa)**

poždúrat' viz **ždúrat'**

požut' viz **žut'**

prádelka, -y, ž.; **i ml.**

prádelna: v našý prádelce zme d'ělávali zabíjačky
ČJA I-194 (koupelka); ALJ; So (pradelka)

prakl, -a, m.; **i ml.**

proutěný nástroj na klepání koberců n. šatů, klepačka: prútěný prakl; nemožu naít' prakl, chcu prášyt' koberce; **srov.** klepáč

ČJA V-417; ALJ; So (praker); Vo (pragl, praker)

prasca, -a, s.

1. *vepř, prase*: stařýček kúpíli černé prasca; **srov.** bagón 1, brávek 1, fňútr, mašýk 1, sála

2. expr. *člověk nedbající na čistotu, špindíra*: ty sy také prasca, furt sy ot čehosy špinavý; **srov.** mašýk 2

odvoz.: **prašča, prasacko (sele)**; **prasačák (prasečí chlívek)**; **prasacý (prasečí)**: prasacý nošky
ALJ (prasacko); Kt (prasacko); So (praša, prašaci)

prašyfka, -y, ž.

druh jedlé houby, pýchavka (Lycoperdon): prašyfky su dobré na smažeňicu, gdyž něni ňidz iného; prašyfky nezbírám

SSJČ (prašivka – v jiných význ.); ČJA II-53 (,ovád'), II- 65 (,ropucha'), II-93 (,nejedlá, jedovatá houba');

ALJ (i prašifka, prašivka); Bš (prašivka); SSJ (prašivka – ,druh hrušky')

pravák, -a, m.; **i ml.**

1. živ. os. *člověk užívající pravé ruky jako hlavní*

2. *různé druhy jedlých hřibovitých hub, hřib smrkový, hřib dubový ad. (Boletus): s praváků sú dobré aj řýsky; srov. bílý I 2, bílý II, hřyb 1*

odvoz.: **pravaňa** – k význ. 1, viz tam

SSJČ (ve význ. 1); ALJ; Kt (pravík – ve význ. 2); So (pravak)

pravaňa, -e, ž.

1. *pravá ruka; srov. levaňa 1*

2. *žena užívající pravé ruky jako hlavní: ona je pravaňa; srov. levaňa 2*

pravít', -ím; -íja, ned.

1. *mluvit, říkat (něco):* praf sy, co chceš, já mám sfoju hlavu; co ňidz nepravíš?; ♦ praf, lebo ser písmena! (*vyjádři se*)

2. *jmenovat, nazývat (něco, někoho):* pravíja tam U Tomšů; pravíja mu Oderský; ogárku, jak t'i pravíja?; srov. byť 2, opisovať sa

pravít' sy

říkat si, myslet si: praviła sem sy, že sem súsetku dľúho nevid'eľa; šak sem sy to praviła

odvoz.: **pravívat'/pravúvat'**: pravúvalo sa o ňem, že je podegra

► Slovo „pravít“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „praviti“ uvedeno více významů.

SSJČ (praviti); ALJ (i praviti); Bš (pravít'; praviti si)

prdelačka, -y, ž.; i ml.

tmavá zabíjačková polévka: f prdelačce sú rozvařené jelita aj itrnice; prdelačku nemám ráda;

srov. ovarovica

ALJ; Kt (prdelanka – „jitřnicová polévka“); So (prdelufka)

přlit', -í (3. jč.); -íja, ned.; i ml.

žahat, pálit: ty kopřivy velice přlíja; kopľa ňa elektryka, přlí ňa ruka; ♦ přlí ňa to na jazyku (*rád bych něco dodal*)

dok.: **dopřlit' (sa); opřlit' (sa):** opřliła sem sa f kopřívách; **popřlit' (sa)**

odvoz.: **dopřlený; opřlený; popřlený**

ALJ (i přlit); Bš (přlit); SSJ (přlit' sa – „červenat se“)

prohršľa, -e, ž.

množství, které se nabere do obou hrstí zároveň, přehršle: ve skřychu sú enom štyry prohršle múky

SSJČ (přehršle, prohršle); ALJ (prohršle); Kt (prohršlé, přehršlí); So

progazdovat' viz **gazdovat'**

promárňit' viz **márňit'**

proscat' viz **scat'**

prot'ivá, předl. se 3. p.

proti, oproti (něčemu, někomu): nejsu prot'ivá temu; prot'ivá ňemu ňidz nemám; prot'ivá tobje je ten ogar maľý

SSJČ (proti, protivá); ALJ (i protivá); Bš (proti, protivá)

províslo, -a, s.

svazek slámy n. provázek k vázání snopů n. otýpek; povřísló: v jejich stodole visely provísľa

PSJČ; ČJA III-70, V-262, 319; ALJ; Bš; So (provisto)

prožd'arat' (sa) viz **žd'arat' (sa)**

proždúrat' viz **ždúrat'**

prskatý, příd.

strakatý: náž učitel má jakésy prskaté sako

prubovat', -uju; -ujú, ned.; **i ml.**

1. (**sy**) *zkoušet něco, zejm. oděv*: daj pokoj, prubuju sy ten kabát

2. *ochutnávat (něco)*: prubuju poléčku

dok.: **prubnúť**: prubňi to koło, jesy sa na něm dá jet'; **oprubovat' (sy)**: oprubuj ty háby, jesy už sú suché

odvoz.: **prúba** (*zkouška*): d'eľám prúbu z matyky

SSJČ (prubovat – ve význ. 1); ALJ (i prubovat); So (prubovač; pruba)

prúčať sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

1. *vzpírat se, zdráhat se (něčemu)*: prúča sa práce na poli

2. *prohýbat se, kroutit se*

dok.: **sprúčyt' sa**

odvoz.: **sprúčať sa**; **sprúčený**: po povodni byl sprúčený celý most

ALJ (i prúčať sa); Bš

prv, **prvéj**, přisl.

dřív: prf to starosta mohl d'eľad' a fčyl sa sprúča; šak *prvéj* sa inag žylo

odvoz.: **prfšý** (*dřívější*)

SSJČ (prve, prv, prvej); ALJ (i prf); Bš (prv, *prvéj* – v jiných význ.); So (prv, prve, prvej); SSJ (prv, prvej)

přecaj, část.

vyjadruje zesílené odporování (něčemu), *přece*: přecaj sa nebudeme hádat'; do toho ti přecaj ňidz něni

SSJČ (přece, přecej); ALJ; Bš

přescat' viz **scat'**

přečnúť viz **čnúť**

předefčerajsky, **přetfčerajsky**, přisl.; **i ml.**

předevčírem: předevčerajsky sem potkala ve mjestě Verušu; přetfčerajsky tu byla vaša tet'ina

odvoz.: **přetfčerajský**

SSJČ (předevčírem, předvčerejsky); ČJA V-392; ALJ (i předvčerajsky); Bš (předvčerajsky); So

(přetfčerajskem); SSJ (predvčerajsky)

předrábjat', -ám; -ajú, ned.

netrpělivě přešlapovat na místě: koňe předrábjaly přet stodoľu; co tu předrábjáš, chcež neco?

předrábjat' sa

probírat se (v něčem): předrábjál sa ve starých krámoch

odvoz.: **předrábjání**

ALJ (i předráb'at'); Bš (předráb'at' – ve význ. 1)

přechlášdnút', -nu; -nú, dok.

prochladnout, nastydnout: přy téj práci sem cosy přechlášdla

odvoz.: **přechlášdnutý**

► Slovo „přechlášdnút“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „přechladnouti“ uvedeno více významů.

SSJČ (přechladnouti); ALJ (přechlášdnout); So (přechlášduč); SSJ (přechlášdnút')

přelíčyt' viz **líčyt'**

přemignút' viz **mignút'**

přemřela, -y, m.

expr. *zimomřivý n. choulostivý člověk*: ty sy taký malý přemřela

ALJ; Bš (přemřet)

přepatnáct'it', -ím; -íja, ned.

udělat přes míru (něco), přehnat (zprav. o jídle, přesolit, překořenit ap.): tu máčku sem cosy přepatnáct'ila; přepatnáct'íl to s tú pracú

odvoz.: **přepatnáct'ený**: přepatnáct'ený guláš

ALJ (přepatnáct'it); Bš (přepatnáctěný); Kt (přepatnáctit se – ,ukvapiti se')

přeskákat', -ám, -ajú, dok.

1. *skoky se dostat přes něco*

2. expr. *překonat, přežít zlé časy*: šag zme to moseli nejak přeskákat'

SSJČ (přeskákat – ve význ. 1); ALJ; SSJ (přeskákat')

přesmrádat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

chodit sem a tam, potloukat se: ogar sa tu enom přesmráďá, ale pomodzď nejide; **srov.** bloncat' (sa) 2, čáryť/šáryť, grejd'it', lašovať, pabúcat' sa, posmjetať sa, zblúkať, zglýňat' 2

odvoz.: **přesmráďání**

ALJ; Kt (přesmrdat', přesmrdat se – ,procházeti se, provětrávat se')

přetfčerajšky viz **předefčerajšky**

přetkem, přísl.; **i ml.**

1. *přední stranou, předem*: zavřý branku a poť k nám přetkem (*přední stranou domu*); **srov.** otpřetku; odzatzku, zatzkem, zezatzku

2. ve spoj. **přetkem nazadek obráceně**: máš sfetr přetkem nazadek

► Slovo „přetkem“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „předem“ uvedeno více významů.

SSJČ (předem, předkem); ALJ (předkem); So (v jiném význ.)

přežúvat', -á (3. jč.); -ajú, ned.

přežvykovat (o kravách): kráva přežúvá, už bude zdravá; ♦ přežúváž jak kráva

odvoz.: **přežúvání**

ALJ (i přežúvat); Bš (přežúvat); So (přežuvač); SSJ (přežúvat'); KJA VI (str. 148)

přežyvit' sa, -ím sa; -íja sa, dok.

uživit se s minimálními prostředky, přežít: přežyvíli zme sa u rod'ičú

SSJČ (přeživit); ALJ (přeživit); SSJ (přeživit' sa)

přycmrdat', -ám; -ajú, ned.

mít ke všemu připomínky, mluvit do všeho: tož enom tu přycmrdáž a nič
odvoz.: **přycmrdáňi**; **přycmrdač** (*kdo do všeho mluví*): je to taký přycmrdač
ALJ (přicmrdat'); VO (přicmrdávač – ,kibic v kartách')

přýčaplý, příd.

shrbený; nízký: co sy jakýsy přýčaplý?; přýčaplá chaľúpka
SSJČ (přičaplý); ALJ (přičaplý)

přýdanek, -nku, m.

přídavek: daj sy na přýdaneg aspoň zemáky
ALJ; Bš

přýheftnúť, -nu; -nú, dok.

1. *prozatímně přišít, přistehovat*: přýheftnu sy zyb na sukňi
2. *prozatímně přibít*: přýheftňi tu desku dvjema hřebíkama
ALJ (přiheftnúť – ve význ. 1); SO (přýheftnuč – ve význ. 1)

přýkopa, -y, ž.; i ml.

příkop: dávaj pozor, nebo skončýš s kolem f přýkopje; ♦ vymetať přýkopy (*motat se v oplílosti*); **srov.** járek 1, škarpa

► Slovo „přýkopa“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „příkop“ uvedeno více významů.
SSJČ (příkop); ČJA II-146; ALJ (příkopa); Bš (příkopa)

přýpaľ, -u, m.

drobné dříví na podpálení n. udržení ohně v peci, příp. jinde: narúbáľ sem sy přýpaľ ze suchého smrkového drvena; ♦ nemožu sy prdnúť, nemám žádný přýpaľ (*mám zaražené větry*);
srov. potpálka

► Slovo „přýpaľ“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „přípal“ uvedeno více významů.
SSJČ (přípal); ALJ (přípal); Bš (přípaľ – ,ohýnek v pekařské peci'); SO (přypalka)

přýplešťit' (sa) viz **plešťit'**

přypřdat', -ám; -ajú, ned.

přítakávat: její chľab je doma a enom jí přypřdá; **srov.** přysmrdat'
odvoz.: **přypřdáňi**; **přypřdač**
ALJ (připřdat – v jiném význ.)

přypřdnúť, -nu; -nú, dok.

přidat (něco někam): přypřdňi to tam

přypřdnúť sa

přidat se (k někomu): přypřdnúť sa k nim a ñigdo oňho nestáľ

přypřýhnúť, -nu; -nú, dok.

připřáhnout koně: přypřýhňi koňe, jedeme na pole!
odvoz.: **přypřýhnutý**
ALJ (připřihnúť)

přýsada, -y, ž.

sazenice, sadba: už mám nasetú přýsadu; tobje pječne vzešla přýsada, mje né

► Slovo „přýsada“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „přísada“ uvedeno více významů. SSJČ (přísada); ČJA II-15 (přísada); ALJ (i přísada); Bš (přísada – v jiných význ.); So (přysada); Vo (přísada)

přysfícat', -ám; -ajú, ned.

přisvědčovat: přysfíčál mje, že mám pravdu

odvoz.: **přysfíčání**

ALJ (přisvícat'); Bš (přisvícat')

přysmrdat', -ám; -ajú, ned.

přítakávat: starostovi na opcy fšecy přysmrđajú; **srov.** přypřdat'

odvoz.: **přysmrđání**

přýstodolek, -lku/-lka, m.

část stodoly, zprav. po obou stranách mlatu, perna: f přýstodolku bylo loňské aj letošní obilé;

srov. plevňa

SSJČ (přístodůlek, přístodolek); ČJA III-16; ALJ (přístodolek); Bš (přístodůlek)

přýškrabovat', -uju; -ujú, ned.

ráčkovat: náž ogar trochu přýškrabuje

odvoz.: **přýškrabování**

ALJ (přiškrabovat', přiškrabovat); Bš (přiškrkovat', přiškrhakovat'); Kt (přiškrhakovat'); So (přýškrabovač)

přýšupkat' viz **šupkat'** (sy)

přýt', -eju; -ejú, ned.

1. *přát někomu něco příznivého, blahopřát*: súsetka ňe přýla g narožeňinám; šag užz mje ras přýla

2. *vyjadřovat uspokojení n. neuspokojení (nad něčím)*: to bych ti nepřýt vid'et'

dok.: **popřýt'**: přýšli ňe popřýt' – k význ. 1

odvoz.: **přýtí** (*přání*)

► slovo „přýt“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „přáti“ uvedeno více významů.

SSJČ (přáti, příti); ALJ (i přít); Bš (přít)

přýtrckat' (sa) viz **trckat'**

přýtuplovat' viz **tuplovat'**

přýzvisko, -a, s.

1. *přezdívká*: mjěl také nepjekné přýzvisko

2. *příjmení*: jaké mají přýzvisko? – Hrbáčcy

SSJČ (přízvisko – ve význ. 1); ALJ (přízvisko); Bš (přízvisko – ve význ. 2); Kt (přezvisko – ve význ. 1)

pstruk, -a, m.

druh lesní jahody, jahodník truskavec (Fragaria moschata): už rostú pstruky f trávje, rychlo nazbíráme konvicu; **srov.** trávňica 1

psut', -uju; -ujú, ned.

1. (někoho) *spílat (někomu), hanět (někoho)*: psula ho jag malého ogara

2. (sa) ničit, kazit (se): cosy sa psuje počasý

dok.: **zepsut' (sa)**

odvoz.: **zepsutý**

SSJČ (psouti); ALJ (i psut); Bš (psut); SSJ (ve význ. 2)

psý, příd.

1. *týkající se psa, od psa:* psý sádlo je dobré na prúdušky

2. *vhodný jedině pro psy, nevhodný, špatný, nepravý:* ve spoj. **psý čas špatné počasí**, viz **čas**; **psý kníška žít bez sňatku**, viz **kníška 1**; **psý fialka druh byliny, violka psí (Viola canina)**, viz **fialka**; **psý hřyb nejedlá n. jedovatá houba**, **srov. gamba 1, hubaňisko, hřyb 3, plzák, psynka 2, zmuda**, viz **hřyb 3**

3. ve spoj. **psý jazýček druh byliny, jitrocel kopinatý (Plantago lanceolata)**, viz **jazýček**

SSJČ (psí I); ČJA II-93 (,nejedlá, jedovatá houba'), II-102 (,jitrocel kopinatý'); ALJ (psí); Bš (psí); Kt (psí); So (pši); Vo (psí jazýček, psí kníška, psutský pučasí); SSJ (psí); KJA V (,nejedlá houba' – str. 52)

psynka, -y, ž.

1. *infekční choroba psů*

2. *nejedlá n. jedovatá houba:* co to sú za psynky?; **srov. gamba 1, hubaňisko, plzák, psý hřyb (hřyb 3, psý 2), zmuda**

SSJČ (psinka); ALJ (psinka, psinky – ve význ. 1 a v jiných význ.); Bš (psinka – v jiných význ.); So (pšinka – ,zimnice'); SSJ (ve význ. 1)

pškat' viz pčkat'

ptat', -ám; -ajú, ned.

1. *žádat, prosit:* chovaj sa u tetky, jak sa patřý, a né abys tam neco ptál

2. *žebrot (něco):* ptá po ľud'och; ♦ ptat' chleba

3. *sjednávat, najímat*

dok.: **naptat'** – viz tam; **vyptat'** – k význ. 1 a 2

odvoz.: **ptaj (žebrání): ♦ chod'it' po ptaju**

SSJČ (ptáti – ve význ. 1 a 2); ALJ (i ptat); Bš (ptat); So (ptač – v jiném význ.)

pucka, -y, ž.

míč, zvl. z hadrů: ogařý hráli na Rovňách fodbal s puckú

SSJČ; ČJA I-32 (,míč'); ALJ; Bš; Kt (pocka ad.)

puchýř, -a, m.

1. *vypuklina na pokožce, vzniklá při otlačení n. spálení;* **srov. pliskýř**

2. *vysušený močový měchýř vepře, měchuřina:* do mašyčýho puchýřa sa dávala tlačenska

3. *živ. os. expr. namyšlený, nadutý člověk*

► Slovo „puchýř“ užívá zejména v těchto významech, srov. „puchýř“ v SSJČ.

SSJČ; ČJA I-126 (,měchuřina'); ALJ; Bš; So (pucher)

pútec, -tca, m.

pěšinka ve vlasech: počkaj, učešu t'i pútec; máš křyvý pútec

► Slovo „pútec“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „poutec“ uvedeno více významů.

SSJČ (poutec); ALJ (i poutec); Bš; So (pučec); SSJ

pýř, -u, m.

druh plevelu, pýr (Elitrigia); plevel vůbec: f pohance zme mjeli moc pýra
SSJČ (pýr I, pýř); ČJA II-109; ALJ; Bš; Kt; So (pyř); SSJ (pýr¹)

pyskovat', -uju; -ujú, ned.

expr. *hubovat, nadávat (někomu); odmlouvat:* co tady pyskuješ?; **srov.** fafúlat/fafúňat, papulovat, paščekovat

odvoz.: **pyskování; pyskatý** (1. *mající velké pysky*, 2. *hubatý*)

SSJČ (pyskovat); ALJ; Bš; So (pyskovač); SSJ

R

rača, -e, ž.

roklina se strmými stráněmi; propast, strž: než zme došli na maliny, tož zme sa táhli přes také veliké rače; **srov.** grapa, rástoka, zgrapa, zmoľa, žleb

odvoz.: **račysko**

SSJČ (rač); ALJ (rač; rača – v jiném význ.); KJA VII (str. 110)

rádodajka, -y, ž.

expr. *lehká žena:* o téj sa praviło, že je rádodajka; **srov.** dajná roba (roba 1), oplancyja 2, šústałena
SSJ (radodaj, radodajka – ,kdo rád rozdává‘)

ráhno, -a, s.; **i ml.**

1. *bidlo, tyč:* suchým ráhnem zhazuju japka ze stromu

2. expr. *člověk vysokého vzrůstu:* poďívaj sa na tu robu, jaké je to ráhno; **srov.** bembek, bútor/bútor, galgán, gengela, heblo 2, halama, múcala

► Slovo „ráhno“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „ráhno“ uvedeno více významů.
SSJČ (ve význ. 1 a v jiném význ.); ČJA I-170 (,bidýlko nad kamny‘); ALJ; Vo (ráhnu – ve význ. 2)

rajšča, -ta, s.

rostlina rajče jedlé, nebo její plod (Solanum lycopersicum): letos sa nám urodílo tolikých rajščat

odvoz.: **rajščatový:** rajščatová šťáva; rajščatová poléfka; rajščatová máčka

ČJA II-23; ALJ (rajšče)

rakúse, -ú, m., pomn.

jen ve spoj. **mjed' rakúse** *užívat si pohodlí, odpočívat:* ty máž rakúse, nídž ned'eláš
ALJ

rakušák, -a, m.

menší vůz s vyplétanou košatinou: za stodoľú zme sa hrávali ve starém rakušáku
SSJČ; ALJ

ráňat', -ám; -ajú, ned.

shazovat, srážet dolů (ovoce ze stromů): ráňali zme hrušky; idu ráňat' ořechy, než jih negdo obere

dok.: **naráňat'; oráňat':** d'acka oráňaty fšecky japka ze stromů

SSJČ (ráněti – v jiném význ.); ALJ (i ráňat); Bš (ráňat); SSJ

ranostaj, -a, m.

kdo vstává časné ráno, ranní ptáče: ten náš tata, to je taký ranostaj

ALJ; Bš; So (ranostal); SSJ (ranostaj¹)

rapatý, příd.

drsný, hrubý: mám rapaté ruky ot práce

SSJČ; ALJ (i rapatí); Bš; So (rapavy)

rástoka, -y, ž.; i ml.

horský úval, strmé údolí, které stékají vody, úžlabina: na kraji rástoky rostú černé maliny; srov.

grapa, rača, zgrapa, zmola, žleb

SSJČ (rostoka); ČJA II-129; ALJ (i ráztoka); Bš (ráztoka); SSJ; KJA VII (str. 140)

rátat', -cu/-ám; cú/-ajú, ned.

1. *počítat (něco)*: počkaj, rácu peníze; srov. čítat II 1

2. *brát v úvahu (něco, někoho), počítat (s něčím, s někým)*: rátali zme z jeho pomocú

rátat' sa

účtovať spolu, vyrovnávat se, zejm. finančně; srov. rovnať sa 4

dok.: **dorátat'** – k význ. 1; **narátat'** – k význ. 1; **vyrátat' sa**: už ste sa spolu vyrátali? (vyrovnali);

zrátat' – k význ. 1

odvoz.: **rátání**

SSJČ (rátat); ALJ (i rátat); Bš (rátat); SSJ

raťica, -e, ž.

1. *kopyto některých sudokopytníků, zejm. krávy, ovce, kozy*; srov. pazúr 1, paznecht 1

2. expr. *končetina, zejm. noha*: pez ňa chyťľ za raťicu; srov. capa/čapa, dlapa, faja/fajka 3, klača, kot 2, kyta 2

PSJČ (ratice); ČJA III-182 (ve význ. 1); ALJ (i rať); Bš (ratica); SSJ

raz I, přísl.; i ml.

1. *někdy; kdysi*: raz k vám přýdem na besedu; bylo to ras f sobotu přet sfátkama; srov. jednúc I

2. *jednou*: ras sa to moseľo stat'; šak sem ťi už ras praviľa; neras sem u ňih dřel na stavbje; ♦

mjed' raz do huby (*trochu*); mjed' raz do hrst'i (*trochu*); srov. jednúc I

3. *náhle, najednou, naráz*: raz bylo po fšeckém

SSJČ (ráz I, ráz); ALJ; Bš (ráz); So (raz); SSJ (raz¹)

raz II, čísl.; i ml.

1. *jeden (v počítání)*: raz, dva, třy

2. *jedenkrát*: raz za čas; raz za týdeň; raz do mjesýca; ras toľik/tolěj; srov. jednúc II, tolěj II 2

3. *jako druhý člen složeného výrazu, krát*: jeden ras; dva razy; ešče ras; pár razú; vjédz razú;

tolig/tolěj razú (*tolikrát*); koliký ras/kolěj razú (*kolikrát*); moc razú (*mnohokrát*); prvňi ras

(*poprvé*); posledňi ras (*naposledy*); tým razem (*tím pádem*); každým razem (*pokaždé*); ♦ ras

tag a druhý ras tak; raz od razu (*občas*); co raz vjecěj (*čím dál víc*); gdyby človjek sto razy žýľ

pořáď je stejne hlúpý; srov. kolěj II, tolěj II 1, vjéc, vjecěj

SSJČ (ráz III, raz); ALJ; Bš (ráz); Kt (ráz); So (raz); SSJ (raz²)

ráška, -y, ž.

uštípnutý kámen ve tvaru obdélníku: osělky sa vyrábajú z rážek; na rášky sa dycky vybrat kameň, kerý sa dobre šcepíť

retovať' (sa), -uju (sa); -ujú (sa), ned.

varovať se (před něčím), chránit (se): retuj ogara před gořahů; retuj sa přet tým dacanem
SSJČ (retovat); ALJ (i retovat); Bš (retovat); So (retovač, retovač se)

réž, ržy, ž.

žito seté (obilnina rodu Secale), nebo jeho obilky: ze ržy sa pékř chleba

odvoz.: **režňisko** (*strniště po žitě*); **režný** – viz tam; **režná** – viz tam

► Slovo „réž“ se užívá v zejména tomto významu, v SSJČ je u slova „rež“ uvedeno více významů.

SSJČ (rež); ČJA III-54 (,žito'), III-74 (režnisko – ,strniště po žitě'); ALJ; Bš; So (rež); Vo (,rýže'); SSJ (raž)

režná, -ěj, ž.

žitná pálenka: nalěj mje trochu téj tfojěj režněj; režná je dobrá na žafudek; srov. fefrinka, haľúsková, slibovica

SSJČ; ALJ; So (režna); SSJ (ražná)

režný, příd.

1. *hrubý, drsný, nebílený (zejm. o plátnu): režné gaťe*

2. *žitný: režná múka; režný chleba; režné placky*

SSJČ; ALJ; Bš (ve význ. 1); So (režny); SSJ (ražný – ve význ. 2)

roba, -y, ž.; i ml.

1. *dospělá žena: naše roby sú f práce; roby kole něho skáčú; ve spoj. **dajná roba** expr. *lehká žena*, srov. oplancyja 2, rádodajka, šustafena; **d'ělná roba** *pracovitá žena*; **fezd roba** *žena při těle*; srov. cěrka 3*

2. *manželka: moja roba; jeho roba nedávno umřela; ♦ roba od mojeho syna (snacha); tata od mojı roby (tchán)*

odvoz.: **ropka**; **robečka**; **ropsko**; **robař** (expr. *záletník*); **ropský**: ropská práce; to sú enom ropské řečy

► Slovo „roba“ se užívá zejména v těchto významech, srov. SSJČ „roba“.

SSJČ; ČJA I-4 (ve význ. 1); ALJ; Bš (roba; robák – ,záletník'); Kt (robař; robka – ,služka); So (i ropsko; ropsky); SSJ

robiť, -ím; -íja, ned.

1. *pracovat: gde fčyl robiš?*

2. *dělat (něco): d'ěcka, co tu robíte?; nerob hlúpiny!*

dok.: **zrobiť** – k význ. 2: zrobíš pjeknú ptačý butku

odvoz.: **robota** – viz tam

► Slovo „robiť“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „robiti“ uvedeno více významů.

SSJČ (robiti); ALJ; Bš; So (robič); SSJ

robota, -y, ž.

1. *práce na panském velkostatku: panská robota*

2. *práce vůbec; zaměstnání: t'ěšká robota; odbýváž robotu; gdy idež do roboty?*

SSJČ; ALJ; Bš; So; SSJ

ródle, -í, ž., pomn.

větší dřevěné sáně: ródle visíja ve stodoře, co zme sa na nih najezd'ili

odvoz.: **ródlovať** (*sáňkovat*)

ALJ; SSJ

rohaňa, -e, ž.

kráva n. koza s velkými rohy: naša kráva Basula byla také rohaňa

ALJ; Kt (rohaň – ,vůl s velkými rohy'); SSJ (Rohaňa – ,jméno krávy s velkými rohy')

róch, citosl.

zvuk vyjadřující bouchnutí, prásknutí: róch dveřama!; róch sebu na zem

ALJ; Bš

róchat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

1. *tlouci, bít (někoho)*: róchali ho jak koňa; róchál sfoju robu; **srov.** cápať 2, drúzgať 3, chlópať 1, rúbať 4, řóchať 1, zúgať

2. *třískat, bouchat, práskat (něčím, s něčím)*: róchál bičem; neróchaj tymba dveřama!; neróchaj tým hrncem, ten za to nemože, že sy zlá; **srov.** řóchať 2

3. *střílet, pukat*; **srov.** řóchať 3

4. *pracovat*: chlápiska róchajú kameň v lomu

5. *expr. pouštět větry, pšoukat*: róchá jak starý chláp; **srov.** bzdít' 2, srať 4

róchat' sa

expr. hltavě jíst, cpát se: róchál sa kynutýma knedlama, jag dyby štrnázdz' dní nejedť; **srov.** cúhať, džgať (sa) 2, futrovať sa (futrovať), gábľovať, gasat', ťápať 3, valiť 4

dok.: **róchnút'** – viz tam; **doróchat'** – k význ. 1; **naróchat' sa** – viz tam; **vyróchat'** – k význ. 1;

zróchat' (sa) – viz tam

odvoz.: **rócháňi**; **róchanec** (*bouchanec*); **róchlý** – viz tam; **roch** – viz tam

SSJČ (rouhati – ve význ. 2 a v jiném význ.); ALJ (i róchati); Bš (ve význ. 1–3); Kt (róchanec); Vo (róchati – ve význ. 2)

róchlý, příd.

1. *bouchnutý*

2. *expr. praštěný; hloupý*: sy róchlý? Nebo co?; **srov.** čáknutý 1, časnutý 1, fíknutý 1, gécnutý 1, mignutý (mignutý), pobúchaný, pošybaný, řáchnutý (řáchnutý)

3. *expr. opilý*: je róchlý, sotfa sa drží na nohách; **srov.** cynknutý (cynknutý sa), dřýstlý (dřýstnutý), dýmlý (dýmnutý), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúdený (nacúdit' sa), nadrany 2, nachlámaný (chlámať), naglganý 2, nalépaný (nalépať sa), nametený 3, naróchaný 4, naslópány (slópať), naťatý, natrubený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, rúbly 3, scápaný (scápať), smýklý 2, vzýty 2, zjatý 3, zrubaný 4

róchnút', -nu; -nú, dok.; **i ml.**

1. *bouchnout, plesknout (někoho, někomu)*: róchnút ho do zat; takú t'i jednu róchnu, lest'i budež ošterný; **srov.** cápnut' 2, časnut' 2, čmahýcnut', dýmnut', dřýstnut', flágnut', ffapiť, húcnut' 2, chlópnut', chlopícnut' (chlópať), kmásnut', lépnut', lisknut'/liščyt', mignut' 1, mlaščyt' 1, ojať/ojmut', pleščyt' 1, rubnut' 2, smýknut' 2, strúhnut' 2, šfácnut' (šfácať), šlahnut'/šlažyt' 1, uderyť 1, uvaliť 3

2. *třísknout, prásknout (něčím, s něčím)*: róchnút dveřama a napučýť sa; **srov.** mignut' 3, mlaščyt' 2, pleščyt' 2, šfácnut' 3, šlahnut'/šlažyt' 3

3. *upadnout, spadnout; hodit sebou*: vajco mje róchlo na zem; róchnút sebu na otoman a spát; **srov.** cápnut' 1, čfáchnut' 2, hrbúcnut', hřenut', húcnut' 1, křfácnut', kohácnut', mignut' 2, mlaščyt' 2, pleščyt' 2, rúbnut'/rubnut' 3, řáchnut', strúhnut' 3, šfácnut', šlahnut'/šlažyt' 2, zhrčať

4. *puknout, prasknout*: ta duša s koľa na slunku može róchnút'

5. střelit, zabít (někoho): róchneme ze dva mycíáky na objet
róchnút' sa

1. bouchnout se, udeřit se: róchla sem sa do brňafky

2. expr. opít se: stařýk sa róchnúl desy v hospodě; **srov.** cynknút' sa, dýmnút' sa (dýmnút'), dřýstnút' sa (dřýstnút'), nacmundať sa 2, nacápať sa, nacúdiť sa, nadrať sa 2, naglgať sa 2, nalépať sa, namést' sa 2, natrúbiť sa 2, navaliť sa 2, nazyngať sa 2, nažrať sa 2, řáchút', smýknút' sa, scápať sa, týsnút' sa, zrúbať sa (zrúbať')

odvoz.: **róchnutý**

SSJČ (rouchnouti – ve význ. 1); ALJ (i róchnút); BŠ (róchat, róchnút)

rokyta, -y, ž.

vrba, jiva: Lhota má ve znaku rokytu; **srov.** makyta

odvoz.: **rokytka** – viz tam

► Z tohoto slova je odvozen název obce Rokytnice a potok Rokytenka, který údolím mezi Liptálem a Vsetínem protéká.

SSJČ; ALJ; BŠ; Kt (rokytno – „močál“); SSJ (rakyta; rokyta)

rokytka, -y, ž.

1. zdrob. k rokyta; srov. makytka 1

2. nadpřirozená bytost, strašidlo: poslušaj! Lebo na t'a přýde rokytka z makytkú a odnesú t'a; **srov.** basrman, beněšek, bobák 1, mora I 2, nocula, makytka 2, sfjetlonoš

ALJ (ve význ. 1)

role, -e, s.

orný pozemek, pole: vaše role súsedí z našým

odvoz.: **rolka**

► Slovo „rola“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „role I“ uvedeno více významů.

SSJČ (role I); ČJA III-30; ALJ; BŠ (roľa); So; SSJ (roľa)

rosocha, -y, ž.

1. vidlicovitě rozrostlá větev: donez z hory pjeknú rosochu, ud'eľáme potpjeru na jabloň s japkama

2. nástroj z vidlicovitě rostlé větve

3. (zprav. mn.) zadní část vozu: vúz sa zlomíť v rosoše

odvoz.: **rosoška** (*vidlice*): máž dobré rosošky na šysu; **rosošý** (*rozvětvený, vidlicovitý porost*)

► Slovo „rosocha“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „rosocha“ uvedeno více významů. Z tohoto slova je také odvozen pomístní název (viz příloha 2) – Rosošý (Lhota u Vsetína).

SSJČ (rosocha); ALJ (i rozsocha, rozsochy); BŠ (rozsochy – „zadní snice u vozu“)

rosplantat' viz plantat'

rosporek, -rka, m.

rozparek v přední horní části kalhot, poklopec: máž rozglébený rosporek, zapni sy ho

SSJČ (rozparek, rosporek); ALJ (i rosporek); So

rosprávjat', -ám; -ajú, ned.

vyprávět, vykládat: stařýčeg rosprávjali o stařence; ♦ rosprávjad' rukama, nohama (*pomáhat si při mluvení rukama ap.*); aj paty by mu rosprávjały (*snaží se zavděčit*)

SSJČ (rozprávěti); ALJ (i rosprávjat, rozprávjat, rozprávjat'); SSJ (rozprávět)

rossčukat' sa viz ščukat'

rosšfrlat' viz **šfrlat'**

rosšmatlat' (sa) viz **šmatlat' sa**

roščapit' (sa), -ím (sa); -íja (sa), dok.

roztáhnout nohy od sebe, rozkročit (se): roščapíť nohy a už ležáť na zemi; **srov.** roščesnúť (sa) 2
odvoz.: **roščápnúť (sa)**; **roščapený, roščaplý** (*rozkročený*)

SSJČ (rozčapit); ALJ (i rozčapit, roščapit); Bš (rozčápit); So (roščapič, roščapeny); SSJ (rozčapit')

roščesnúť (sa), -u (sa); -ú (sa), dok.

1. *prudkým nárazem (se) rozdělit na části, rozštípnout (se), rozlomit (se)*: roščesni to!; ta jabloň sa roščesla pry búřce

2. sa rozjet se (o nohou): kráva sa roščesla; **srov.** roščapit' (sa)

3. sa ze široka upadnout, dopadnout: roščesly sa ňe nohy na leďe

dok.: **roščesnutý; roščeslý**

► Slovo „roščesnúť (sa)“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „rozčesnouti“ uvedeno více významů.

SSJČ (rozčísnouti, rozčesnouti); ALJ (i rozčesnúť); Bš (rozčesnúť); Kt (rozčesnutý); SSJ (rozčesnúť')

roščypec, -pca, m.

skřípec, mučidlo: dali ho na roščypec

SSJČ (rozštipec – ‚rozštěpená tyč‘); ALJ (i rozščipec – ‚rozštípený prut‘); Bš (rozščipec – ‚rozštípený prut‘)

rosšfácat' viz **šfácat'**

roškrknúť, -u; -ú, dok.

roztrhnout (něco, někoho): otedz roškrknúť ty tfoje papíry; ♦ roškrknu ťa jag hada/žabu

odvoz.: **roškrkat'; roškrklý** (*roztrhlý*)

ALJ (roškrknúť)

roveň, -vňe, rovňa (mn. č.), ž.

rovina: na rovni postavili nové chaľupy

odvoz.: **rovénka**

► Z tohoto slova jsou také odvozeny pomístní názvy (viz příloha 2) – Rovénka (Lhota u Vsetína; Srní (Vsetín – Rokytnice)); Rovňa, Rovňový chodník (Lhota u Vsetína).

SSJČ (roveň I); ALJ; Bš; Kt (rovenek – ‚rovina‘); SSJ

rovesník, -a, m.

vrstevník: my zme z Jarynem rovesnícy

odvoz.: **rovesňica**

SSJČ (rovesník); ČJA I-8; ALJ (i rovesník); Bš (rovesnik, rovňák); Kt (rovňík); So (rovňak, rovňačka);

SSJ (rovesník)

rovno, přísl.; **i ml.**

1. přímo, rovně: bjež rovno za ním a řekni mu to; d'ěcka, rovno dom!; dávaj pozor, aď idež rovno

2. do roviny, vodorovně: mosýme tu desku položyd' rovno

3. vzpřímeně: nehýbaj sa a stoj rovno!

► Slovo „rovno“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „rovně“ uvedeno více významů.

SSJČ (rovně); ALJ; Bš; So (ve význ. 1 a 2); SSJ

rovnat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

1. *vzpřimovat se, narovnávat se*: rovnaj sa, hrbaťš sa

2. *řadit se*: d'ěcka sa rovnaly do řady

3. *být stejný, podobný (někomu)*: on sa jí nemože rovnat'

4. *vyrovnávat se (s někým), zejm. finančně*: už zme sa spolem rovnali; **srov.** rátat' sa

5. *měřit síly (s někým), srovnávat se*: ogařyska sa rovnali přet chaľupú; **srov.** pasovať sa

dok.: **dorovnat' sa** – k význ. 4; **narovnat' sa** – k význ. 1; **porovnat' sa** – k význ. 5: pot', porovnáme sa; **srovnat' sa** – k význ. 2, 3, 4; **vyrovnat' sa** – k význ. 2, 4

odvoz.: **rovnáň**

SSJČ (rovnati, rovnati se); ALJ (i rovnat); SSJ

rozbečat' sa viz **bečat'**

rozdávit' sa, -ím sa; -íja sa, dok.

otevřít si pusu (na někoho), osopit se (na někoho): rozdávíť sa na sfoje rod'iče; **srov.** rozdrapit' sa 1 (rozdrapit'), rozglábit' (sa) 2

ned.: **rozdavovat' sa**: co sa tady rozdavuješ!; **srov.** rozglabovat' sa (rozglábit')

SSJČ (rozdávit); ALJ (i rozdávít'); BŠ (rozdávit); Kt (rozdávený; rozdava – ,křikloun')

rozdlábit' viz **dlábit'**

rozdrapit', -ím; -íja, dok.

1. *otevřít (něco)*: sotfa rozdrapí očyska, už nadává; rozdrapíť dveřy do kuchyňe a stál tam v gumákoch

2. *roztrhnout (něco, někoho)*: rozdrapiľo ho to ve dví

3. *rozškrábat (něco)*: rozdrapíť syz znaménko

rozdrapit' sa

1. *otevřít si pusu (na někoho), osopit se (na někoho)*: rozdrapíť sa na tatu; **srov.** rozdávit' sa, rozglábit' (sa) 2

2. *rozpřáhnout se*

odvoz.: **rozdrapený** (*otevřený*): rozdrapené dveřy

ALJ (i rozdrapit); BŠ; SSJ

rozdrhlý, příd.

rozpustilý, uličnický: nebuď rozdrhlý!; d'ěcka sú rozdrhlé, už nevíja, co by de by; **srov.**

rozežraný 1

SSJČ; ALJ

rozdrchmat' viz **drchmat'**

rozežraný, příd.

1. *vybíravý v jídle, mlsný*: jaktože to nejíš, ty sy rozežraný

2. *rozpustilý*: to je rozežrané d'ěcko; **srov.** rozdrhlý

odvoz.: **rozežranec**

SSJČ (,nenasytný'); ALJ; BŠ (rozežraný – ,bujný, rozpustilý'); Kt (rozežranec – ,žrout'); So (rozežraný – ,rozpustilý'; rozežranec – ,rozpustilec')

rozgajdat' (sa) viz **gajdat'**, **gajdovat'**

rozglábiť (sa), -ím (sa); -íja (sa), dok.

1. *otevříť dokořán (např. dveře)*

2. *otevříť si pusu (na někoho), osopit se (na někoho)*: rozglábiť na něho hubu; ogar sa rozglábiť na učytela; **srov.** rozdáviť sa, rozdrapiť sa 1 (rozdáviť)

ned.: **rozglabovať sa** – k význ. 2: nebudeš sa na mja rozglabovať!; **srov.** rozdavovať sa (rozdáviť)

odvoz.: **rozglábený** (*otevřený*): sú rozglábené dveře na chodbu, zavřý jich

SSJČ (rozglábiť); ALJ (i rozglábiť); Bš (rozgábiť); Kt (rozgábiť, rozgébiť – ve význ. 1); Vo (ruzglábiť – ve význ. 1)

rozgurážyt' sa, -ým sa; -ýja sa, dok.

1. *rozdovádět se, rozjařit se, rozkurážit se*: napíl sa gořaly a celý sa rozgurážíl

2. *rozzlobit se, rozzuřit se*: rozgurážíl sa na súseda, že mu starú odvédl

odvoz.: **rozguráženy**: ten tata je neskaj jakýsy rozguráženy (*rozzlobený*), takú mje fťapíl

SSJČ (rozkurážit se – ve význ. 1); ALJ (rozkurážit se – ve význ. 1); SSJ (rozgurážit' sa – ve význ. 1)

rozlícyt' viz lícyt'

rozmišat' viz míšat

rozmjágat' viz mjágat'

rožnúť, -u; -ú, dok.; **i ml.**

1. *rozžehnout, zapálit světlo*: tu máš syrky, rožni sfičku

2. (**sy**) *rozsvítit světlo*: gde máte vypínač? Ad' rožnu; rožni sy, ad' nat týma kníškama tag neslepačýš

ned.: **rožýnat'**

odvoz.: **rožnutý; rožlý**

SSJČ (rozžehnouti, rožnout); ČJA I-181; ALJ (i rožnúť); Bš (rožit); So (rožnuč); Vo (ružít, ružnót)

rubáč, -a, m.

spodní ženský oděv, užší spodnička v celku se živůtkem (součást kroje): pozdějc sa na místo rubáčů nosyly košule a spodnice; rubáč sa skládá z oplečky a podolka; **srov.** oplečka, opléčka

► slovo „rubáč“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „rubáč“ uvedeno více významů.

SSJČ (rubáš, rubáč); ALJ; Bš; SSJ

rúbat', -u/-ám; -ú/-ajú, ned.

1. *sekat (do někoho); zabíjet, pobíjet (koho)*: rubát do nich šavlú

2. *kopat, dobývat (něco)*: rúbať uhlí

3. *sekat; štípat (něco)*: chlapi rúbali v hoře drva; ♦ uš sa rúbe v našyh horách (*umírají naši vrstevníci*); **srov.** flágať 1

4. expr. *tlouci, bít (někoho)*: náž otec sfoje d'ěcka nerúbáť; **srov.** cápať 2, drúzgať 3, chlópať 1, róchať 1, řóchať 1, zúgať

rúbat' sa

expr. *bít se, rvát se*: smycy jedni, rúbali sa hlava nehlava

dok.: **rúbnút'/rubnúť'** – viz tam; **dorúbat'**; **narúbat'** – k význ. 2, 3, 4: narúbu t'í na prdel, že t'í zmodrá; **porúbat'** – k význ. 1, 3, 4; **vyrúbat'** – k význ. 3, 4; **zrúbat' (sa)** – viz tam

odvoz.: **rúbání; rúbanisko** (*místo v lese, kde se kácí*); **srov.** rubisko; **rúblý** – viz tam; **dorúbaný; narúbaný; porúbaný; vyrúbaný; zrúbaný**

SSJČ (rubati, rubanisko); ČJA I-215 (,štípat dříví'); ALJ (i rúbat); Bš (ve význ. 3 a v jiném význ.); Kt (rubanisko – ,paseka'); So (rubáč – ve význ. 3); SSJ; KJA V (rúbanisko – str. 84)

rúblý, příd.

1. *seknutý*

2. *udeřený*

3. expr. *opily*: je asy rúblý, plance sa mu jazyk; **srov.** *cynknutý* (*cynknut sa*), *dřýstlý* (*dřýstnut*), *dýmly* (*dýmnut*), *fíknutý* 2, *nacápaný* 3, *nacmundaný* 2, *nacúďený* (*nacúďit sa*), *nadraný* 2, *nachlámaný* (*chlámať*), *naglganý* 2, *nalépaný* (*nalépať sa*), *nametený* 3, *naróchaný* 4, *naťatý*, *natrubený* 2, *navalený* 4, *nazynganý* 3, *nažraný* 2, *róchlý* 3, *scápaný* (*scápať*), *smýkly* 2, *vzýty* 2, *zjatý* 3, *zrubaný* 4

rubnúť, rubnúť, -nu; -nú, dok.

1. (*sa*) *seknout* (*se*): rubnúť ho do ruky; rubnúť sem sa do nohy

2. *uhodit, udeřit* (*někoho*), *dát facku*: takú jednu mu rúblu, že sa nestačýl d'ivíť; **srov.** *cápnut* 2, *časnut*, *čmahýcnut*, *dýmnut*, *dřýstnut*, *flágnut*, *fřapiť*, *húcnut* 2, *chlópnut*, *chlopícnut* (*chlópať*), *kmásnut*, *lépnut*, *lisknut*/*liščyt*, *mignut* 1, *mlaščyt* 1, *ojat/ojmut*, *pleščyt* 1, *smýknut* 2, *strúhnut* 2, *šfácnut* (*šfácať*), *šlahnut*/*šlažyt* 1, *uderyť* 1, *uvaliť* 3

3. *upadnout, spadnout*: rubnúť sebu na cest'e, že sy nohy poľamáľ; **srov.** *cápnut* 1, *čfáchnut* 2, *hrbúcnut*, *hřcnut*, *húcnut* 1, *křjácnut*, *kohácnut*, *mignut* 2, *mlaščyt* 2, *pleščyt* 2, *róchnut* 3, *řáchnut*, *strúhnut* 3, *šfácnut*, *šlahnut*/*šlažyt* 2, *zhrčať*

4. expr. *obrátit, otočit* (*něco*) *do sebe*: rúblňi tu štamprlu do sebe

odvoz.: **rúbnutý; rúblý** – viz tam

SSJČ (rubnouti – ve význ. 1); ALJ (i rubnúť); So (runúč – ve význ. 1); SSJ (ve význ. 1 a 2)

rubisko, -a, s.

vykácená, ještě nezalesněná lesní plocha, paseka, mýtina: v rubisku na druhéj straňe už rostú jahody; **srov.** *rúbaňisko* (*rúbať*)

SSJČ (rubanisko); ALJ; Bš; Kt (,místo v lese, kde se právě stromy porážejí'); SSJ (rúbanisko); KJA V (str. 84)

ruka, -y, ž.

ruka; ♦ mjeď ruky jag hrabje (*mít drsné, velké n. upracované ruce*); ruky hore, gaťe doľu, postaviť sa do pozoru! (*říkanka*)

SSJČ (v jiných spoj.); ALJ; Bš (v jiných spoj.); So (v jiných spoj.); SSJ (v jiných spoj.)

rúčka, -y, ž.

1. *zdrob. k ruka*: máš také malé rúčky

2. *držadlo; násada*: rúčky u pluhu; rúčky u řyd'ítek; zlomiľa sa ňe na kosysku rúčka

► Slovo „ručka“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „ručka“ uvedeno více významů.

SSJČ (ručka); ČJA III-63 (,ručka u travní kosy'), III-102 (,hrabiště'); ALJ; Bš; So (ručka); SSJ (rúčka¹)

rukáfce, - ú, m., pomn.

krátká svrchní košílka se zřasenými rukávy zdobenými výšivkou (*součást ženského kroje*):

rukáfce sa u krku zapínaľy na knoflík, háklík, lebo sa zvezovaľy šnúrkú

SSJČ (rukávce); ALJ (i rukávce); Bš (rukávce); SSJ (rukávce)

rúst, -u, -ú, ned.

ve spoj. **rostú sňehy mračna na obloze napovídají, že brzy přijde zima**

SSJČ (v jiných spoj.); ALJ (i rúst)

rybízl, -a, m. (zprav. mn.)

keř rybízu (Ribes), nebo plod: naše rybízle ozobili jacýsy ptácy

odvoz.: **rybízlový:** rybízlová marmeláda; rybízlový vdolek; **srov.** rybízlák 1; **rybízlák** – viz tam ALJ (i ribízl); So (rybizle); Vo (ribízl); SSJ (ríbezle)

rybízlák, -a, m.

1. *rybízový koláč:* mamko, upedž nám rybízlák; **srov.** rybízlový vdolek (rybízl), okál 3; hruščák, tfarožňák

2. *rybízové víno;* **srov.** bekoš 1, burčák

rýna, -y, ž.

okapový žlab n. okapová roura: máme zanesené rýny, je tam listí; ta rýna je asy d'úravá

odvoz.: **rýnka**

SSJČ; ČJA I-209; ALJ; Kt; So (ryna); Vo (rína/rena)

rynglót, -a, m.

druh stromu, nebo slívy kulovitého tvaru, ryngle, renklóda: počkaj, aš ty rynglótý dozrajú

odvoz.: **rynglótový:** rynglótový kompot

ALJ (ringlót); So (rynglota)

rýpačka, -y, ž.

expr. *pomalá, zdlouhavá práce, piplačka:* nemysleť sem sy, že to bude taká rýpačka; **srov.** šuchtačka (šuchtať sa)

SSJČ; ALJ; Bš

rýpaľa, -y, m.

expr. *kdo rád (někoho) popichuje, dráždí, rýpal:* nerada sem k nim choďila, její chľab býť hrozný rýpaľa

ALJ; So (rypaľa)

rýsovák, -a/-u; **jen ml.**

připínáček, napínáček: nemožu přypíchnúť obrázek, už nemám žádné rýsováky

odvoz.: **rýsováček**

PSJČ (rýsováček); ČJA V-429; ALJ (v jiném význ.)

Ř

řásný, příd.

hustě zřasený: teřiny mjeľy na sobje řásné sukňe

► Slovo „řásný“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „řásný“ uvedeno více významů.

SSJČ (řasný, řásný); ALJ (v jiném význ.)

řáchnúť, -nu; -nú, dok.; **i ml.**

upadnout, spadnout (někam); praštit sebou: ať ťi to neřáchne na zem!; řáchnúť sebu ze zlosti

o zem; **srov.** cápnúť 1, čfáchnúť 2, hrbúcnúť, hřcnúť, húcnúť 1, křjácnuť, kohácnúť, mignúť 2, mlaščyt 2, pleščyt 2, ročnúť 3, rubnúť/rubnúť 3, strúhnúť 3, šfácnúť, šlahnúť/šlažyt 2, zhrčať

odvoz.: **řáchnutý** (*praštěný*); **srov.** čáknutý 1, časnutý, fíknutý 1, gécnutý 1, mignutý (mignúť), pošahaný, pobúchaný, pošybaný, ročlý 2

► Slovo „řáchnút“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „řachnout“ uvedeno více významů. SSJČ (řachnout); ALJ (i řáchnút); BŠ (řáchat, řáchnút – „práskat bičem“); SSJ (rachnúť)

řéct'

pověděť, říci: ♦ cosy sem chtěla řécd' a nídž dat' (*nevzpomenú si*)

SSJČ (říci); ALJ (i řéct); BŠ (řeci); So (řeknuč, řec)

řeč, -y, ž.

1. *řeč, rozhovor*: ♦ mám s tebou řeč

2. *přátelský rozhovor*: ♦ přit' k nám na řeč; **srov.** *beseda, klebeta* 2

3. *projev souhlasu*: ♦ moja řeč, naša řeč

► Slovo „řeč“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „řeč“ uvedeno více významů.

SSJČ; ALJ; BŠ

řeča, -e, m., ž.

expr. kdo je upovídáný, mluvká: temu nevjeř, je to taký řeča, enem řečnuje; súsetka je takéj veliká řeča

ALJ

řečnovat', -uju; -ujú, ned.

mluvit, hovořit: ropky řečnujú na cest'e a čekajú na pekařa

dok.: **dořečnovat'**; **pořečnovat' sy**; **zařečnovat' sa**

odvoz.: **řečnování**; **řečný** (*upovídáný, hovorný*); **řeča** – viz tam

SSJČ (řečnovati); ALJ (i řečnovat); BŠ (řečnovat, řečný); So (řečny)

řečysko, -a, m.

1. *řečiště*

2. *pole vzniklé naplavením*: hergot, tolikýh zemjáku sa na řečysku urod'ilo, gdo to má sklúzat'

PSJČ (řečisko – ve význ. 1); ALJ (řečisko – ve význ. 1); BŠ (řečisko – ve význ. 1)

řehúňat' sa, řehýňat', -ám sa; -ajú sa, ned.

expr. hlasitě se smát: naše cěrčyska sa řehýňajú na celé koło

dok.: **dořehúňat' sa/dořehýňat' sa**; **nařehúňat' sa/nařehýňat' sa**; **zařehúňat' sa/zařehýňat' sa**

odvoz.: **řehúňání/řehýňání**

SSJČ (řehnit se, řehonit se); ALJ (řehúňat sa, řehýňat sa); BŠ (řehúňat sa, řehýňat sa); Kt (řehonit se); So (řečny); SSJ (rehúňat' sa)

řemeň, -a

1. *opasek, řemen*: utáhni sy řemeň, spadnú ti gaťe!

2. *pás k přenášení pohybu z kola na kolo*

odvoz.: **řemének**: tata brúsí na řeménku bryťfu; **řemeňica** (*kolo spojené s řemenem*)

ALJ; SSJ (řemeň)

řepňisko, -a, s.

pole osázené řepou: na podzym zme zorali řepňisko

SSJČ (řepiště, řepnisko); ALJ (i řepnisko); K (řepnisko); So; SSJ (repnisko)

řetaz, -a, m.

řetěz (pro tah, pohon a držení): ofca sa nám utrhla ze řetaza; ♦ byď jag urvaný ze řetaza (*řádit*)

odvoz.: **řetázek**: můj chlap ňe kúpil zlatý řetázek; na kole ňe spadl řetázek

► Slovo „řetaz“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „řetěz“ uvedeno více významů.

SSJČ (řetěz, řetaz); ALJ (řetaz); SSJ (rehúňat sa)

řezyny, -yn, ž., mn.

odpad při řezání, piliny: řezynama sa už neskaj moc netopí

odvoz.: **řezynáky** (*kamna na piliny bez železné vložky*): řezynáky byly celé žyžlavé; **srov.** *cylindráky, vincek*

SSJČ (řezina); ČJA II-81; ALJ (i řezini); Kt (řeziny); So (řežiny, řezinak)

řóchat', -ám; -ajú, ned.

1. *tlouci, bít (někoho)*: řóchá pořád' ogara po řyťi; **srov.** *cápat' 2, drúzgat' 3, chlópát' 1, róchat' 1, rúbat' 4, zúgat'*

2. *třískat, bouchat, praskat (něčím, s něčím)*; **srov.** *róchat' 2*

3. *střílet, pukat*; **srov.** *róchat' 3*

dok.: **řóchnút'**: řóchl dverhama, že málem vyleťely s pantú

odvoz.: **řóchanec**

ALJ (řóchat); Bš (řóchat – ,chrochtat')

řyčyca, -e, ž.

síto s hustšími oky na prosívání obilí, mouky ap.: řyčyca je rezavá, mosýž ju spravit'; **srov.** *ohrabečnica*

SSJČ (řičice); ČJA III-89; ALJ (i řičica); So (řyčica)

řýkat', -ám; -ajú, ned.

1. *říkat*

2. *modlit se*: ♦ řýkaj, řýkaj, řýkaj! (*sv. Mikuláš vybízí děti k modlení, formule užívaná jen při příležitosti sv. Mikuláše*)

3. *číst*: říkaj s kníšky!; **srov.** *čýtat' I, čnút'*

dok.: **pořýkat'**: pot', pořýkáme (*pomodlíme se*)

odvoz.: **řýkáň**

► Slovo „řýkat“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „říkati“ uvedeno více významů.

SSJČ (říkati); ČJA II-187 (,modlit se'); ALJ (i říkat', říkat); Bš (říkat); So (řykač – ,modlit se')

řyt', -i, ž.

1. *zadek, zadnice; konečníkový otvor*: otrčýl na náz řyt'; ♦ chod'id' nekomu za řyt'ú (*být někomu v patách*); přyjíd' z hoľú řyt'ú (*nemít žádný majetek*); hore řyt'ú (*být mrtvý*), viz **hore 2**; byď jak tñn v řyťi (*nepříjemný*)

2. *expr. legrace*: ogařy sy z ňeho uďeľali pjeknú řyt'; fšecy v d'ed'iňe s tebe majú řyt'

3. *ve spoj. kuřý řyt' bradavice, kuří oko*: máž na noze kuřý řyt'

odvoz.: **řyt'ka, řytečka, řyt'isko** – k význ. 1

► Slovo „řyt“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „řit“ uvedeno více významů.

SSJČ (řit); ČJA III-72 (,spodní část snopu'); ALJ (i řit'); Bš (řit – ,spodek snopu'); Kt (řitky kuří – ,bradavice'); So (řyč – ve význ. 1 a ,spodní část snopu')

S

s, z, ze, předl.

1. se 7. p. a se 2. p.

2. se 4. p. *ve spojení s výrazy vyjadřujícími přibližnost množství, času ap.*: koupím s kilo jablek; daj do poléfky ze štyry zemáky; budú ze tŕy hodiny otpoledňa; **srov.** ale/ále II 2

SSJČ (s, se); ALJ; Bš; So; SSJ (zo², z³)

sajdák, -a, m.

expr. *neupravený člověk*: co je to za sajdáka?; **srov.** podřygat'a, šuligat'a

PSJČ (v jiných význ.); ALJ (v jiných význ.); Bš (v jiných význ.)

sála, -ata, s.

mládě prasete, sele: to sála už může vážit z dvacet kilo; **srov.** bagón 1, brávek 1, fňútr, mašýk 1, prasca 1

odvoz.: **sálacko**

ALJ; Bš (sáľa); Kt (sálacko); SSJ (v jiném význ.)

salám, -u/-a, m.

1. *uzenářský výrobek ve tvaru válce*

2. *nepečený moučník ve tvaru válečku*: pékli zme vánoční cukrové a ze zbytků udělám salám

SSJČ (ve význ. 1); ALJ; Vo (ve význ. 2)

scat', ščým; ščýja, ned.; **i ml.**

1. *močit*: co furt ščýš?; pes ščý u plotu

2. expr. *pršet*: celý boží deň enom ščý; **srov.** cébit' 2, čápat' 2, mhlit', soplit' 2, srať 5, syčat' 2, syholit', valit' 8

dok.: **doscat'**; **nascat'** (sy); **oscat'**; **poscat'** (sa); **proscat'**; **přescat'** (*podvést, oklamat někoho*); **vyscat'** (sa); **zascat'** sa

odvoz.: **scaňi** (*močení*); **scanec**, **scánky** (*moč*); **scala** (expr. *často močící muž*); **scalena** (expr. *často močící žena*); **doscaný** (*vystrašený*); **nascaný**; **poscaný**; **proscaný**; **vyscaný** (*i vychytralý*); **zascaný** (*pomočený*)

ALJ (i scat); Bš (scánky); Kt (scalena; scance; scanda); So (scač – ve význ. 1; scaky)

scápat', -u; -ú, dok.; expr.

1. *zbít (někoho)*: ♦ scápali ho jak koňa

2. *sníst (něco)*, *nacpat se*: scápál fšecko, co mu dali; **srov.** nabúřyt' sa 3, nacápat' sa 2, naróchat' sa (naróchat'), nastřebať sa, naťápat' sa 2 (naťápat'), nazyngat' sa 1 (nazyngat'), nažrat' sa 1, zvalit' 2

scápat' sa

expr. *opít se*: ten sa zasěj desy scápál; **srov.** cynknút' sa, dýmnút' sa (dýmnút'), dřýstnút' sa (dřýstnút'), fíknút' sa 3, nacápat' sa 3, nacmundat' sa 2, nacúďit' sa, nadrat' sa 2, naglgat' sa 2, nalépat' sa, namést' sa 2 (namést'), natrúbit' sa 2 (natrúbit'), navalit' sa 2 (navalit'), nazyngat' sa 2 (nazyngat'), nažrat' sa 2, róchnút' sa 2, smýknút' sa (smýknút'), týsnút' sa 2, zrúbat' sa (zrúbat')

odvoz.: **scápaný** (expr. *opilý*); **srov.** cynknutý (cynknút' sa), dřýstlý (dřýstnút'), dýmly (dýmnút'), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďit' sa), nadraný 2, nachlámaný (chlámat'), naglganý 2, nalépaný (nalépat' sa), nametený 3, naróchaný 4, naslópáný (slópat'), naťatý, natrúbený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý, smýklý 2, vzýtý 2, zjatý 3, zrúbaný 4

ALJ (i scápat); SSJ (scápat – ve význ. 1; scápat sa – ,zašpinit se')

scúhat' viz **cúhat'**

scuchmat' viz cuchmat'

scýpat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

1. *hynout, chcípát*; expr. *umírat*: nevím, prodž nám scýpajú kury

2. expr. *churavět, stonat*: scýpá f posteli už ze štrnádzd' dní

dok.: **scýpnút'**: já s tebe scýpnu!; ♦ scýpni, potforo! (*umři*); **nascýpat' sa** – viz tam; **poscýpat'**

odvoz.: **scýplina** (1. *zdechlina*, 2. expr. *tělesně slabý člověk*); **scýpák** (expr. *tělesně slabý*

člověk); **scýplý** (1. *mrtvý*, 2. *slabý, nemocný*)

SSJČ (scípat, chcípát); ČJA V-271 (,chcípnout'); ALJ; Bš (scíplina); Vo (scíplák, scíplina)

sečka, -y, ž.

1. *drobně řezaná píce, zejm. sláma, řezanka*: do sečky sa přydávaly na krmění otruby aj šrot;

srov. míšaňina

2. expr. *něco rozmělněného, rozdrceného*: dávaj pozor na ty jahody, nebo z nih dom dovezeš

sečku; **srov. máčka 2, majda 2, paplaňica/paplaňina, sračka 3**

odvoz.: **sečkovica** (*stroj na řezání píce, řezačka*); **srov. stolica**

► Slovo „sečka“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „sečka“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA I-184 (,řezanka'), I-185 (,řezačka'); ALJ; Bš; So (šečka – ve význ. 1; sečkovica); Vo

(sečka, sečkovica); SSJ

semkaj, přísl.

na toto místo, sem: polož semkaj ty nožyce!; semkaj nechot', spadneš

SSJČ (sem, semka); ALJ; Bš; SSJ (semká)

serepaťička, -y, ž.

expr. *drobnost, zbytečnost*: kúpiła sem sy na trhu jakésy serepaťičky; nebav mja takýma serepaťičkama

ALJ

sesla, zesla, -y, ž.

židle s opěradlem: podaj s kuchyňe zeslu!; **srov. stolička 2**

SSJČ (sesle); ČJA I-154; ALJ (sesla); Vo (sesél/sesl)

sfafřnit' sa, sfamfřnit' sa, -ím sa; -íja sa, dok.

expr. *ztratit rozvahu, soudnost; zamilovat se*: sfamfřnil sa a utěkal za nů

odvoz.: **sfafřněný/sfamfřněný** (*poblázněný; zamilovaný*)

ALJ

sfíca, -e, ž.

1. *svíce, svíčka*

2. *oslava v předvečer svatby (loučení se svobodou)*: gdyž była sfíca, toś sa spívało; my zme přet sfaďbú sfícu nemjeli

SSJČ (svíce – ve význ. 1); ALJ; Kt (ve význ. 2); SSJ (svieca – ve význ. 1)

sfížý, příd.

čerstvý, syrový, neuzený (zprav. o mase): sfížý búček; mosým nałożyd' z mašýka sfížý maso do sklének

► slovo „sfížý“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „svěží“ uvedeno více významů.

SSJČ (svěží, svěží); ALJ (i svěží); So (sfíži); SSJ (svieži)

sfjet, -a, m.

1. *země, cizina, daleké kraje*: ♦ byď do sfjeta (*být světákem; povětrný*); je to kus sfjeta (*daleko*)

2. *trápení, potíže*: ♦ mjet' s někým dva/třý/štyry sfjety

3. *obyvatelé, lidé*: gde sa vzało tolikého sfjeta?; ♦ pošli to ve sfjet (*řekni to lidem*)

► Slovo „sfjet“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „svět“ uvedeno více významů.

SSJČ (svět); ALJ (i svět); Bš (svět); So (ve význ. 1 a 2); SSJ (svet)

sfjet'idlo, -a, s.

svítidlo, louč: donesu sfjet'idlo, ad' neco vidíme

SSJČ (svítidlo, světadlo); ALJ (i svjetidlo); Bš (světadlo – ‚dračka‘); SSJ (svietidlo)

sfjetlonoš, -a, m.

nadpřirozená, zprav. zlá bytost v podobě plamene n. blikajícího světýlka: tam hore nad Hrbáčkama, ten kút je jakýs d'ivný, bývalo vid'et' sfjetlonoše; **srov.** basrman, beněšek, bobák 1, makytko 2, mora I 2, nocula, rokytko 2

► Slovo „sfjetlonoš“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „světlo“ uvedeno více významů.

SSJČ (světloš); ALJ (i světloš); Bš (světloch)

schod'it' I, -ím; -íja, ned.

1. *scházet (dolů)*

2. *upadat, chátat*: střecha chaľupy uš schod'í, mosýme ju vymjéňit'

3. *ubývat na síle, stárnout*: zdá sa ňe, že súsetka cosy schod'í; ♦ mjesýc schod'í (*ubývá*); **srov.** opješávat, ostařávat

schod'it' sa

scházet se, shromažďovat se: t'i dva sa schod'íja u strýca

SSJČ (schodit se); ALJ (i schodit'); SSJ (schodit'¹; schodit' sa)

schod'it' II, -í (3. jč.); -íja, ned.

vzcházet, klíčit: schod'í nám po deš'ti obilé

ALJ (i schodit'); Bš (scházat – ‚vzcházet‘); So (schazač – ‚vzcházet‘); SSJ (schodit'³)

schráňit', -ím; -íja, dok.

ukrýt, uklidit: uš sem schráňila ze stoľa náčyňi; **srov.** pochráňit' (pochraňovat'), porychtovat' 2, sklud'it' (sklúzat')

odvoz.: **schráňený**

► Slovo „schráňit'“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „schránit'“ uvedeno více významů.

SSJČ (schránit); ALJ (i schránit', schráňit, schránit); Bš (schránit'); SSJ

schrobavjet' viz **chrobavjet'**

schudnúť viz **chudnúť**

schýtat' sa; -ám sa; -ajú sa, ned.

1. *neklidně spát, mluvit ze sna n. při horečce*: ten náž ogárec sa schýtat' ze spaňi

2. *rozčilovat se, vztekát se*: mldž a neschýtaj sa!; **srov.** sprúčať sa, sprýkať sa, střapcovat' sa

dok.: **schyt'it' sa** – viz tam

odvoz.: **schýtání**

ALJ (i schýtat); Bš (schytit se)

schyt'it' sa, -ím sa; -íja sa, dok.

1. *zvednout se; zvednout se k odchodu*: vjetř sa schyt'ít; schyt'ít sa a rychlo šet dom; **srov.** spaprčyt' sa

2. *vzlétnout, uletět*: jak sa schyt'ít, tag let'él (*část lid. písně*)
SSJČ (zchytit); ALJ (i schytiť, schytit); BŠ (schytit se); SSJ

skama, přísl.; **i ml.**

odkud: skama sy? – Z Jablůnky; d'eka, skama ste přyšli?; **srov.** otkad'
ALJ

skamasy, přísl.; **i ml.**

odněkud: skamasy zme učúli hroznú ranu; **srov.** odnekad'/odnekavád', otkat'sy

skart'it', -ím; -íja, dok.

zahubit, zabít, vybít: moset sem skart'it' fšecky mycáky

SSJČ (zkartit – ,pokazit, zničit, zmařit'); ALJ (i skartiť, zkartiť, zkartit ad.); BŠ (skartit – ,zkaziti')

skládanka, -y, ž.

1. *něco složeného, určeného ke skládání*

2. *oplatek*: kúpila sem t'i aspoň skládanky

► Slovo „skládanka“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „skládanka“ uvedeno více významů.

SSJČ (skládanka – ve význ. 1 a v jiných význ.); ALJ (v jiných význ.); BŠ (v jiných význ.)

sklénka, -y, ž.; **i ml.**

1. *skleněná nádoba na pití n. na uchovávání zavařenin ap., sklenice*: brúšené sklénky; kúpili zme sy nové sklénky

2. *láhev*: pivní sklénky; vrať, prosým t'a, v opchoďe sodofkové sklénky

odvoz.: **sklénečka** – k význ. 1

SSJČ (sklenice, sklenka – ve význ. 1); ALJ; Kt (sklenky – ,druh jablek'); So (sklenka); SSJ (sklenka)

sklopec, -pca, m.

sklápěcí zařízení, zprav. padací dveře v podlaze n. ve stropě, ve střeše, vikýř: ten sklopedz na húru sa t'ěško otvírá

SSJČ (sklopec); ALJ (i sklopec); BŠ; Vo (sklupec – ,vikýř'); SSJ (sklopec – ,past na chytání zvěře')

sklúzat', -ám; -ajú., ned.

1. *sklízet úrodu*: budeme sklúzad' obilé

2. *uklízet*; **srov.** pochraňovat', uchraňovat'

dok.: **sklud'it'**: šybuj sy sklud'it' ty krámy!; pomoz mje sklud'id' náčyňi!; **srov.** pochráňit' (pochraňovat'), porychtovat' 2, schráňit'

SSJČ (sklízet); ALJ (i sklúzat); BŠ (skl'úzat); So (skluzač – v jiných význ.)

skoro, přísl.

1. *téměř, přibližně*: nespala sem skoro celú noc

2. *brzy, časné*: ale u nich sa stává skoro; skoro ráno pújdem na hřby; na to je ešče skoro; **srov.** neskoro

► Slovo „skoro“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „skoro“ uvedeno více významů.
odvoz.: **skorý** (*časný, raný*): skoré zemáky; skoré střešne; hergot, ten je ale skorý!

SSJČ (sklízet); ČJA V-385 (,brzy'); ALJ; BŠ; Kt (skorší); So (skoro, skorem); SSJ

skotný, příd.

březí: ofca je skotná; koza je skotná

SSJČ; ČJA III-207; ALJ; So (skotny); Vo (skutná)

skřékat', i ml., **škřékat'**, -ču/-ám; -čú/-ajú, ned.

1. *skřehotat*: čuľa sem žaby skřékat'

2. expr. *křičet, vrískat*: ona po něm škřéče škared'e; ♦ skřékad'/škřékad' jak soja (*silně*); skřékad'/škřékad' jak žaba (*nepěkně*); **srov.** *békat' 2, blafkat' 2, blavýznat' 2, gégat' 2, mjačat' 2, mjágat' 2, palázňat'*

2. expr. *falešně zpívat*: skřéče, že sa to nedá poslúchat'

dok.: **skřéknút'/škřéknút'**; **doskřékat'/doškřékat'**; **vyskřékat' sa/vyškřékat' sa**;

zaskřékat'/zaškřékat'

odvoz.: **skřekání/škřekání; uskřekaný/uškřekaný** (*ukřičený*)

SSJČ (skřekat – ve význ. 1); ALJ (i skřékat, škřékat); Bš (skřekat, škřékat); Kt (skřekoň – ,křikloun'; škřekot – ,křik')

skřydla, -y, ž.

1. *poklice*: náčyňi je f kredencu, daj tam aj tu skřydľu

2. *střešní taška*: po zymje nám popraskaľy fšecky skřydľy

odvoz.: **skřydělka** – k význ. 1: d'ecká sy hrajú f kuchyňi a róchajú skřydělkama

ČJA I-45 (,poklice'), I-207 (,střešní taška'); ALJ (i skřidla); Bš (skřidělka – ,poklička'); Kt (skředylka – ,poklička')

skřych, škřych, -a, m.

veliká truhla s přihrádkami, zprav. na obilí n. na mouku: ve skřychu už néňi aňi škřud' múky

SSJČ (skřich); ALJ (skřich); Bš (skřich, škřich)

skřypce, -ú, ž., pomn.

jednoduché housle: gdysy sem hráľ na skřypce

SSJČ (skřipky); ALJ (skřipce, skřipky); Bš (skřipky); SSJ (škřipky)

skřypka, -y, ž.

chřipka: nemohľ sem sa cosy s téj skřypky zbrchat'

SSJČ (skřipka); ALJ (i skřipka); Bš (skřipka – ,spor, hádka'); Vo (skřipka/skřipka)

skuhýkat', -ám; -ajú, ned.

expr. *naříkat, bědovat*: neskuhýkaj, šak ťi ňidz néňi!; **srov.** *bjedákat'*

dok.: **doskuhýkat'**; **naskuhýkat' sa**; **zaskuhýkat'**

odvoz.: **skuhýkáňi**

ALJ (i skuhýňat'); Bš (skuhýňat'); So (skuhňič)

skyda, -y, ž.

expr. *tlustá, silná žena*: taká pjekná cěrka to byľa a fčyl je z ní skyda

ALJ (i skida); Bš

skyja, -e, ž. (zprav. mn.)

lyže: desy na hůře máme skované staré skyje

ALJ (skyje)

slamjenka, -y, ž., **slamjenec**, -nca, m.

1. jen **slamjenka** květina s nevadnoucím květem

2. *slaměná ošatka*, původně určená na kynutí bochníků chleba: počkáme, než chleba ve slamjencoh nakyne; **srov.** okřýn

SSJČ (slaměnka; slaměnek – v jiném význ.); ČJA I-129 (,ošatka‘); ALJ (i slaměnka, slaměnek); Bš (slaměnek, slamenica – ,ošatka‘); Kt (slaměnka – ,ošatka‘); So (slamjenka); Vo (slaměnka – ve význ. 2)

slapčák, -a, m.

expr. *slabý člověk*: je slapčák, aňi mjeħ nezvedne; od malučka je to slapčák

slamjet’, -ím; -íja, ned.

hloupě hledět, civět (na někoho, na něco): co na mja tak slamíš? Šag na mje ěidz neňi vid’et’;

srov. klamjet’ 1

slepačyt’, -ým; -ýja, ned.

být po tmě, kazit si oči: co slepačýž nat tú kníškú? Rožňi sy

dok.: **doslepačyt’**; **naslepačyt’ sa**

PSJČ (slepačiti – ,dřímat‘); ALJ (slepačit’, slepačit); Kt (slepačit sa – ,jít po tmě‘)

slépka, -y, ž.; **i ml.**

slépice: oškubaná slépka; já bysem chtěl mjed’ doma slépky aj mycáky; ♦ byď jag zmoklá slépka (*schlípý*); choďit’ spad’ ze slépkama/s kurama (*brzy*); **srov.** kura

odvoz.: **slépečka**

SSJČ (slípka, slépka); ČJA III-224; ALJ; Bš (slépka); Vo (slípka); SSJ (sliepka)

slibovica, -e, ž.

pálenka získaná destilací švestek n. jiného ovoce, slivovice: trnková slabovica; japková slabovica; hrušková slabovica; **srov.** hruškovica, japkovica, střešňovica, trnkovica; feřminka, haťúsková, režná

ALJ

slínovica, -e, ž.

jílovitá půda: slínovica sa používá, dyš sa vyrábjaú kachlové kamna

PSJČ (slínovica); ALJ; Bš (slinovica)

slópat’, -ám; -ajú, ned.

1. *srkat*: neslópaj, to sa neďeťá; **srov.** chľpat’ 1

2. expr. *opíjet se*: ten Jaryn ale dobře slópe; **srov.** dúlit’ 2, gľgat’ 2, chlámat’ 3

dok.: **slópnút’ sy**: súset sy rát slópne (*napije se alkoholu*); **naslópát’ sa**; **vyslópát’**

odvoz.: **slópání**; **naslópání** (expr. *opilý*); **srov.** cynknutý (*cynknút’ sa*), dřýstlý (*dřýstnút’*), dýmly (*dýmnút’*), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (*nacúďit’ sa*), nadrany 2, nachlámány (*chlámat’*), naglány 2, nalépaný (*nalépat’ sa*), nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrubený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchtý 3, rublý 3, scápaný, smýktý, vzýty, zjatý 3

SSJČ (slopát); ALJ (i slopat); Bš (slopát); Kt (slopák – ,piják‘)

smoľa, -y, ž.; **i ml.**

1. *pryskyřice*; ♦ táhne sa jak smoľa/sopel (*jde pomalu*)

2. *nezdár, neštěstí*: máš smoļu, ogare!; mjěl sem smoļu u skúšky

SSJČ (smůla, smola); ALJ

smolénka, -y, ž. (zprav. mn.)

druh stromu, nebo drobných hrušek: smolénky sú dobré na gořalku; **srov.** ovesňinka, šymúnka, žňofka 2

ALJ; Bš (smolénka)

smýčyt', -ým; -ýja, ned.

1. *táhnout, vléct*: tata to drvo z hory smýčýt sám

2. expr. *nést něco těžkého*: co to smýčýš?

dok.: **dosmýčyt'**: ten nákup sem sotfa dosmýčyla dom; **usmýčyt'**

► Slovo „smýčyt“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „smýčiti“ uvedeno více významů.

SSJČ (smýčiti); ALJ (i smýčit', smýčiti); Bš (smýčit' – ve význ. 1); So (smyčič)

smýknút', -nu; -nú, dok.

1. *škubnout, trhnout něčím, někým*

2. *uhodit, udeřit (někoho), dát facku (někomu)*: smýkľ ho palicí přez hřbet; **srov.** cápnút' 2, časnút', čmahýcnút', dýmnút', dřýstnút', flágnút', fřapit', húcnút' 2, chlópnút', chlopícnút' (chlópat'), kmásnút', lépnút', lisknút'/liščyt', mignút' 1, mlaščyt' 1, ojat'/ojmút', pleščyt' 1, strúhnút' 2, šfácnuť 1, šlahnúť/šlažyt' 1, uderyť 1, uvaliť 3

3. expr. *ukrást (někomu něco)*: dosy mje smýkľ koľo před hospodů

smýknút' sa

expr. *opít se*: chlapi sa smýkli z burčáka; **srov.** cynknút' sa, dýmnút' sa (dýmnút'), dřýstnút' sa (dřýstnút'), fíknút' sa 3, nacápat' sa 3, nacmundat' sa 2, nacúďit' sa, nadrat' sa 2, naľgat' sa 2, nalépat' sa, namést' sa 2 (namést'), natrúbit' sa 2 (natrúbit'), navalit' sa 2 (navalit'), nazyngat' sa 2 (nazyngat'), nažrat' sa 2, róchnút' sa 2, scápat' sa (scápat'), týsnút' sa 2, zrúbat' sa (zrúbat')

smýknút' sy

expr. *mít pohlavní styk*: pravíľ, že sy fčera dobře smýkľ; **srov.** optáhnút' 3, otpravit' sa 2, vyždúrat' 3

odvoz.: **smýkľý** – viz tam

SSJČ (smýknouti); ALJ (i smýknút, smíknút, smíknút'); Bš (smýknout – ve význ. 2); Kt (smýknút – v jiném význ.)

smyk, -a, m.

1. *klouzavý pohyb, smýknutí*: najlepšy sa stahovaly klády smykem v zymje na sňehu

2. živ. os. expr. *darebák, lump*: smyg jeden, uďeľaľ ju neščasnú a fčyt' sa smjeje; vy smycy

jedni!; **srov.** baraba, handrlák, chachar, ľamač, ľancmón, ľata II, opacha, oplan, pazgryvec, pazúr 4, peklonoš (peklit'), somár, špata, šulín 2, vybíjanec, výmasta, zmjata

SSJČ (ve význ. 1 a v jiných význ.); ALJ; Bš; So (,člověk pomalý v práci'); SSJ (v jiných význ.)

smýkľý, příd.

1. *praštěný (něčím)*

2. expr. *opilý*: zdá sa ňe, že je Jura smýkľý; **srov.** cynknutý (cynknút' sa), dřýstlý (dřýstnút'), dýmľý (dýmnút'), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďit' sa), nadraný 2, nachlamaný (chlámat'), naľganý 2, nalépaný (nalépat' sa), nametený 3, naróchaný 4, naslópány (slópat'), naťatý, natrúbený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý 3, scápaný (scápat'), vzýtý 2, zjatý 3, zrúbaný 4

ALJ

sňet, -u/-a, m.

přízemní část kmene stromu: sňet stromu je celý zhňilý

► Slovo „sňet“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „sňet I“ uvedeno více významů.

SSJČ (sňet I, sňet); ČJA II-76 (,větev'), II-77 (,kmen'); ALJ (i sňet); Bš (sňet)

sňice, -e, ž., pomn.

zadní ramena vozu: mjít sem zlomené sňice u hnojového voza

ČJA III-48 (,ramena plužních koleček'), III-132 (,zadní ramena vozu'); ALJ (i sňice, snica, snice); Bš (snice); So (sňica); SSJ (snice)

sňídaňí, -í, s.

snídaně: udělam d'eckám sňídaňí

SSJČ (snídaní); ČJA III-94; ALJ (i snídaní); Bš (snídaňa); Kt (sňídaňový); Vo

sňít' sa, -í sa (3. jč.), -íja sa, ned.

zdát se ve senu: sňílo sa ňe o tobje

odvoz.: **sňívat' sa**: sňívalo sa ňe, že su zasěj malá cérečka

► Slovo „sňít' sa“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „sníti se I“ uvedeno více významů.

SSJČ (sníti se I); ALJ (i snít'); Bš (snijat' sa)

sodofka, -y, ž.; **i ml.**

limonáda s příchutí: malinová sodofka; žlutá sodofka; **srov.** *syfón*

odvoz.: **sodovečka**; **sodofkový**: vrad' v opchodě sodofkové sklénky; **sodofčák** (*menší láhev s uzávěrem*): sodofčák slibovice

► Slovo „sodofka“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „sodovka“ uvedeno více významů.

SSJČ (sodovka); ČJA II-208, V-201; ALJ (i sodovka); Vo (sudufka)

soja, -e, ž.

sojka (*Garrulus*); ♦ řvad' jak soja/soják (*být ukřičený*)

odvoz.: **soják**

SSJČ; ALJ; Bš

solňička, -y, ž.; **i ml.**

slánka: podaj ňe solňičku, ať sy to ídlo možu dosolit'

► Slovo „solňička“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „solnička“ uvedeno více významů.

SSJČ (solnička); ČJA I-124; ALJ (i solnička); Bš (solňička); So; Vo; SSJ (solňička¹)

somár, -a, m.

expr. *protivný člověk*; *darebák*, *hlupák* (*nadávka*): somáre jeden, nech tu cérku byť!; **srov.** *smyg*

jeden, udělal ju nešťasnú a fčyl sa smjeje; vy smycy jedňi!; **srov.** *baraba*, *handrlák*, *chachar*, *lamač*,

ľancmón, *ľata II*, *opacha*, *oplan*, *pazgryvec*, *pazúr 4*, *pekľonoš* (*pekliť*), *smyk 2*, *špata*, *šulín 2*, *vybýjanec*,

výmasta, *zmjata*

SSJČ; ALJ; Bš; So (somar – ,zamračený, nemluvný člověk'); SSJ; KJA VI (str. 28)

sopel, -pla, m.; **i ml.**

nosní hlen: neutíraj sy ten sopel do rukáva; teče ťi sopel z nosa; ♦ táhnúť sa jak sopel (*jít*

pomalu)

odvoz.: **soplák** (expr. *usmrkanec*); **soplácký** (expr. *nedospělý*); **usoplený** (*usmrkaný*); **soplit'** – viz tam

SSJČ; ALJ; Bš (soplán – ,usmrkanec'); Kt (soplavka – ,rýma'); So (snopel); Vo (sopél); SSJ (sopel')

soplit', -ím; -íja, ned.; **i ml.**

1. *smrkat*: už zasěj soplím, su jakásy nachcýpaná

2. expr. *drobně pršet, mžít*: zdá sa ňe, že venku trochu soplí; **srov.** cébit' 2, čápat' 2, mhlit', scat' 2, srať 5, syčať 2, syholiť, valiť 8

odvoz.: **soplivý** (*deštivý*): soplivý čas

ALJ (i soplit); SSJ

sotor, -a, m.

1. *školní brašna, taška*

2. živ. os. expr. *zlostný člověk, náfuka*: to je taký sotor jeden

odvoz.: **sotúrek** (*zprav. plátěná školní brašna*): dycky sem sy dať do sotúrku tabulku, kamének, slabikář a chleba namazaný trnkama

SSJČ (ve význ. 1); ALJ; Bš (sotor, sotúrek – ve význ. 1); Kt (sotúrka, sotúrek – ve význ. 1); So (sotor,

sotur – ve význ. 1); Vo (sutur – ve význ. 1); SSJ (ve význ. 1)

spáčyt' sa, -ým sa; -ýja sa, dok.

vzepřít se, nesouhlasit: ze sfad'by zešlo, žeňich sa spáčýť; spáčýť sa proti přýkazom; **srov.**

sprúčyt' sa (sprúčať sa)

PSJČ (zpáčiti, spáčiti); ALJ (spáčit', spáčit); Bš (spáčit se); SSJ (v jiném význ.)

spachtovať sa viz **pachtovať sa**

spaprčyt' sa, -ým sa; -ýja sa, dok.

poplašit se, pobláznit se, rozdivočít se: spaprčýť sa a šet' dom; **srov.** schyt' sa 1

odvoz.: **spaprčený** (*rozdivočený*): od rána sy jakýsy spaprčený

ALJ (spaprčit', spaprčit); SSJ (spaprčit' sa)

sparný, příd.

horký, parný: čekajú nás sparné dñi

odvoz.: **sparno** (*horko, parno*): celý týdeň je sparno

SSJČ; ALJ (i sparný); Bš; SSJ

spérovať viz **pérovať**

spješ, spješej, přisl.

1. *pravděpodobně, spíše*: to bude vjed'eť tata spjež než já

2. *dříve*: dybych to ud'eľal spješej, tož by sa ňidz nestaľo; **srov.** prv. prvéj

odvoz.: **nájspješ** (*nejspíše*)

SSJČ (spíše, spěš); ALJ (spješ, spěš); Bš (spěš – ve význ. 1)

splantat' viz **plantat'**

spodňáky, -ú, m., pomn.

mužské spodní kalhoty, spodky: vypraľa sem t'i košuľu aj ty spodňáky; stařý chlapi nosývali spodňáky aj v léťe

ČJA I-82; ALJ (i spodňáki); Bš; So (spodňaky); KJA II (str. 36)

spodňica, -e, ž.

1. *spodnička*: mosýš sy dať pot sukňu spodňicu

2. *spodní část vozu, dno vozu*: spodňica byľa ud'eľaná ze dvůh desek

► Slovo „spodníka“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „spodnice“ uvedeno více významů.
SSJČ (spodnice – ve význ. 1 a v jiném význ.); ČJA III-146; ALJ (i spodnica); Kt (spodnice); So (ve význ. 2); SSJ (spodnica – ve význ. 1)

spoľem, prísl.

spolu: šak spoľem choďili nekolig rokú; jag dľúho ste spoľem?; pújdem spoľem na hřyby
SSJČ; ČJA V-402; ALJ; Bš (spoľem); So

spomjet' (sy), spomenút' (sy), -nu (sy); -nú (sy), dok.; i ml.

vzpomenout (si): Lojza spomjěl našeho tatu; cosy sy nemožu spomenúd' na jeho méno
ned.: **spomínat'**

► Slova „spomjet' (sy)/spomenút' (sy)“ se užívají zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „vzpomenouti“ uvedeno více významů.

SSJČ (vzpomenouti, vzpomněti); ALJ; So (spomječ se, spomenuč se)

spošyka, prísl.

šíkmo: máš ten paúz na fúře uvázaný spošyka

ALJ (spošika, zpošika); Bš (zpošika); SSJ

spotkem, prísl.; i ml.

spodem; dolem: ležlo to ze mja spotkem aj vrchem; mám klúče od baráku, ale mosým ít' spotkem

ALJ; So

spoza, předl. se 2. p.

vyjadřuje směřování z místa za něčím: spoza dveřý vyskočyla kočyca; ♦ hled'ed' na nekoho spoza buka (*úskokem, mračit se*)

SSJČ (zpoza); ALJ (i zpoza); Bš (zpoza); Kt (zpoza); So; SSJ

spozdaleka, spozdaleky, prísl.

1. *zpovzdálí*: ogařý, na tu velikú vodu sa d'ívajte enom spozdaleka; **srov.** pozdaleky 1

2. *s odstupem, opatrně*: ze súsedama račý spozdaleky; **srov.** pozdaleky 2

PSJČ (zpovzdaleka, zpozdaleka); ALJ (i zpozdaleka)

sprašný, příd.

1. *březí*: sviňa je sprašná; myčka je sprašná; kočyca je sprašná

2. ve spoj. **sprašný křývák** *malý kapesní nožík na manikúru*: to byľy ty zavíráky a ty sprašné křýváky

SSJČ (sprasný, sprašný – ve význ. 1); ČJA III-212 (ve význ. 1); ALJ (i sprašní, sprašná – ve význ. 1); So (sprašny – ve význ. 1); Vo (sprašná – ve význ. 1)

sprúcat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

vzpírat se, vzpouzet se: sprúcat' sa proti otcovi; **srov.** schýtat' sa 2, spřýkat' sa, střapcovat' sa
dok.: **sprúcyť sa**: sprúcyť sa sfojemu velitelovi; **srov.** spácyť sa

ALJ (i sprúcat)

sprysk, -a, m.

popraskaná kůrka chleba: ten paníček má pjekný sprysk

ALJ (v jiných význ.); Bš (v jiném význ.); Kt (v jiném význ.)

spřejný, příd.

přející, štědrý: sy spřejný ke fšeckým; **srov.** nespřejný, neužytý

PSJČ (zpřejný); ALJ (i zpřejný); Bš (zpřejný)

spřetku, přísl.; **i ml.**

vepředu: spřetku mají plod natřený, vzadu né

ALJ; Bš (zpředy); So; SSJ (spredku)

spřýkat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

vzpírat se, vzpouzet se: spřýkáł sa jeho přýkazom; **srov.** schýtat' sa 2, sprúcat' sa, střapcovat' sa

odvoz.: **spřýkáňi**

SSJČ (vzpříkat se); ALJ (spříkat', spříkat, vzpříkat); Bš (spříkat se); Kt (vzpříkat se)

spusta, -y, m.

1. *povyk*: d'ěcka dělały ve škole takú spustu

2. živ. os. expr. *zhýralý, rozmařilý člověk*: je to spusta, každý deň je nametený

ALJ (ve význ. 1); Bš (ve význ. 1); SSJ (,spoušť, skáza')

sračka, -y, ž.; expr.; **i ml**

1. *průjem*

2. mn. **sračky** výkaly

3. *beztvará hmota, bláto, břečka*: s téj malty je taká sračka; **srov.** máčka 2, majda 2,

paplaňica/paplaňina, sečka 2

4. ve spoj. **byť na sračku být opilý**: henten už je zasěj na sračku

SSJČ; ALJ; Bš (,sračka – rostlina'); So (ve význ. 1); Vo (ve význ. 3); SSJ (ve význ. 1)

sraľa, -y, m.; expr.

1. *bázlivý člověk, zbabělec*

2. *výtaha*: to je taký sraľa, enom sa vysýrá

3. *kdo se něčím dlouho a pracně zabývá*: co sa s tyma drvama tag dlúho sereš, sraľo jeden!

SSJČ (ve význ. 1); ALJ; Kt (sraľa – ve význ. 1); So (ve význ. 1)

srat', seru; serú, ned.; expr.; **i ml.**

1. *kálet*

2. (na někoho, na něco) *nevážit si (něčeho, někoho)*: seru na tebe z vysoka; seru na práci

3. *zlobit, dráždit (někoho)*: serež mja, aňi nevíž jak

4. *pouštět větry, pšoukat*: nesar tak!; **srov.** bzd'it', róchat' 5

5. *pršet*: zasěj tam sere, nehod'í sa íd' ven; **srov.** cébit' 2, čápat' 2, mhlit', scat' 2, soplit' 2, syčat' 2,

syholit', valit' 8

srat' sa, expr.

1. *příliš dlouho se něčím zabývat*

2. *vytahovat se*: sere sa přet celú třídu

dok.: **nasrat'** – k význ. 1 a 2, **nasrat' sa** (*naštvat se*); **posrat' (sa)** – k význ. 1; **vysrat' (sa)** – k význ.

1; **usrat' (sy)** – k význ. 4, **zasrat'** – k význ. 1 a 4, **srov.** hřcnút' sy (*hřcnút'*), strúhnút' sy (*strúhnút'*), uvalit' sy

3 (*uvalit'*), zabzd'it' (*bzd'it'*); **zasrat' sa** (*pokálet se*); **zesrat' sa** (*pokazit se*)

odvoz.: **sračka** – viz tam; **sraľa** – viz tam

SSJČ (srát – ve význ. 1-3, srát se – ve význ. 1 a v jiných význ.); ALJ (i srat); So (srač – ve význ. 1; zasrač –

k význ. 4); SSJ (ve význ. 1-3, srat' sa)

srchký, příd.

nedozrálý, trpký (o ovoci): ty japka sú srchké

SSJČ (,drsný, rozpraskaný'); ALJ; Bš

srovnat' sa viz **rovnat' sa**

stadyma, přísl.; **i ml.**

odtud: stadyma je to k nim přecaj daleko

ALJ (stadima); Kt (ztadyocát)

stama, přísl.; **i ml.**

odtamtud: stama už to bylo enom kúsek pješky; srov. stamotád'

ALJ; Kt (stamocát)

stamotád', přísl.

odtamtud: stamotát' pochod'í moja šfagrová; srov. stama

ALJ; Bš (ztamocél'); Kt (stamocát); So (stamoteč, stamotač)

st'ápat' viz **t'ápat'**

starúčný, příd.

velmi starý: ta jejich chaľúpka je starúčná

ALJ; Bš

stařenka, -nky, ž.; **i ml.**

1. expr. *zdrob. k stařena*

2. *babička (matka jednoho z rodičů): naša stařenka je eš'e gryčná; žyje-ji vaša stařenka?*

odvoz.: **stařka; stařa**

SSJČ; ČJA I-6; ALJ; So

stařýček, -čka, m.

1. expr. *zdrob. k stařík*

2. *dědeček (otec jednoho z rodičů): náš stařýček sú jacýsy chořý*

odvoz.: **stařýk; stařýčcy (dědeček a babička); ♦ mám teho po stařýčky (mnoho)**

SSJČ (staříček); ČJA I-7; ALJ (i staříček); So (stařýček)

statek, -u/-a, m.

1. *zemědělská usedlost, hospodářství*

2. *hovězí dobytek: zažeň stateg do chléva, bude búřka; chovali zme ve chlévje desatero statků*

► Slovo „statek“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „statek“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA III-10 (,hospodářská usedlost'), III-168 (,dobytěk'), III (,drůbež'); ALJ; Bš (ve význ. 2);

KJA V (str. 172 – ve význ. 2)

stavit' sa, -ím sa; -íja sa, dok.

1. *zastavit se*

2. *vsadit se: staf sa o stofku, že mám pravdu*

SSJČ (staviti I – ve význ. 1); ALJ; Bš (ve význ. 2); SSJ (stavit' sa² – ve význ. 2)

stavjat' sa, -ám sa; ajú sa, ned.

vytahovat se, vyvyšovat se: co sa stavjáš, stavjáku?

odvoz.: **stavják** (expr. *výtaha, náfuka*)

► Slovo „stavjat' sa“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „stavěti se“ uvedeno více významů. SSJČ (stavěti se); ALJ; Bš (stav'at); Kt (stavják – v jiném význ.)

stejnaký, příd.

stejný: ogařý, oba ste stejnací; u ňih je to pořát' stejnake

SSJČ (stejný, stejnací); ALJ (i stejnací); Bš; Kt (stejnak, sténaký)

stel, -u, m.

materiál k podestlání pro dobytek (suché listí, jehličí ad.), stelivo: hrabali zme v hrabovíne stel

SSJČ; ALJ; Bš (steľ); SSJ (steľ)

stolár, -a, m.

truhlář: náš strýdz býl dobrý stolár

odvoz.: **stolařyna** (*truhlářské řemeslo*); **stolařství** (*živnost truhláře*); **stolárňa** (*truhlářská dílna*); **stolařský**: stolařské náčyňí

SSJČ (stolař I, stolařka, stolařina, stolařství); ČJA I-153, V-178; ALJ; Bš (stolár); Kt (stolarňa); So (stolař, stolařství); Vo (stulař); SSJ (stolár)

stolica, -e, ž.

1. *židle, sedátko*

2. *lidské výkaly*

3. *zařízení v podobě dřevěného koryta na řezání píce a slámy (součást sečkovice)*: u stolice sa uľomíla boční deska; Jožo, ty budeš tlačyd' a já budu potlačovať slámu ve stolicy; **rov.**

sečkovica (sečka)

odvoz.: **stolička** – viz tam

► Slovo „stolica“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „stolice“ uvedeno více významů. SSJČ (stolice); ALJ; Bš (stolica řezací); Kt (v jiném význ.); So (v jiných význ.); SSJ (stolica¹)

stolička, -y, ž.

1. *zadní široký zub*

2. *židle (i s opěradlem)*: přysuň sy ke stoľu stoličku a jes; stolička má urazenú nohu; **rov.** *sesla, zesla*

► Slovo „stolička“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „stolička“ uvedeno více významů. SSJČ; ALJ; Bš (v jiných význ.); So (stolek – ve význ. 2); SSJ

strožoch, -a, m.

slamník: strožoh býl nacpaný ovesnú slámú

SSJČ (štrozok, strožok ad.); ALJ; So (stružok); SSJ (strožiak)

strúček, -čka, m.

stroužek (česneku): dáme do čočovice ze dva strúčky česneku

► Slovo „strúček“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „strouček“ uvedeno více významů. SSJČ (strouček, struček); ČJA II-25; ALJ; Bš; Kt (stróček); So (stručko); Vo (stróček, strok); SSJ (strúčok)

strúhák, -a, m.

struhadlo: strúhág na japka

odvoz.: **strúhálko**; **struhy** (*struhadlo na zelí*): nabrúsým u struh nože

ALJ (v jiném význ.); Bš (strúhálko)

strúhanka, -y, ž.

1. *strouhaná houska, strouhanka*

2. ve spoj. **strúhanka v mléce** *mléčná polévka s noky*: na večeru zme mjeli strúhanku v mléce;

srov. záťerky v mléce (záťerek)

ALJ; So (struhanka – ve význ. 2); SSJ

strúhnúť, -nu; -nú, dok.

1. *k strouhat*

2. *uhodit, udeřit (někoho), dát facu (někomu)*: strúhnu ti jednu přes prdel!; **srov.** cápnúť 2, časnúť, čmahýcnúť, dýmnúť, ďfýstnúť, flágnúť, ffapit, húcnúť 2, chlópnúť, chlopícnúť (chlópat), kmásnúť, lépnúť, lisknúť/lišcyť, mignúť 1, mlašcyť 1, ojat/ojmúť, plešcyť 1, smýknúť 2, šfácnúť 1, šlahnúť/šlažyť 1, uderyť 1, uvalit 3

3. *upadnout, spadnout*: zrazu sem sebú strúhnúť o zem; **srov.** cápnúť 1, čfáchnúť 2, hrbúcnúť, hřcnúť, húcnúť 1, křfjácnúť, kohácnúť, mignúť 2, mlašcyť 2, plešcyť 2, róchnúť 3, rúbnúť/rubnúť 3, řáchnúť, šfácnúť, šlahnúť/šlažyť 2, zhrčat

4. *ubrat (něco někomu)*: strúhnúť sem ho na peňezoch

strúhnúť sy

expr. *pšouknout si*: strúhť sy do gaťí; ty sys strúhť; **srov.** hřcnúť sy (hřcnúť), usrat sy, zasrat (srať), uvalit sy 3 (uvalit), zabzdít (bzďit)

SSJČ (strouhnout – ve význ. 1, 2 a v jiném význ.); ALJ; Bš; So (struhnuč – ve význ. 2); SSJ (struhnúť – ve význ. 1 a 2)

stryga, -y, ž.

1. *čarodějnice*; **srov.** bosorka 1, čarodeňica 1, haladryja 1, haramija 1

2. expr. *zlá, zprav. stará žena*: ta Vlasta je taká stryga; **srov.** bosorka 2, čarodeňica 2, čava 2, darebňica 2, fúryja, haladryja 2, haramija 2, kača 5, kanalija, ludra, metla 2, mora II 2

SSJČ (striga); ALJ (i striga); Bš (ve význ. 1); SSJ (striga); KJA IV (str. 40)

střapaňa, -e, ž.

1. expr. *rozcuchaná žena*: poďívaj sa, jaká sy střapaňa, učeš sa

2. *kyselá mléčná polévka se zelím*: uvařým střapaňu, to nám na objed mosý stačyť; **srov.** kyselica

odvoz.: **střapál** (expr. *rozcuchaný člověk*): to d'cko je taký střapál

ALJ (ve význ. 1 a v jiných význ.); Bš (v jiných význ.); So (střapula – ve význ. 1); SSJ (střapaňa – ve význ. 1)

střapcovat' sa, -uju sa; -ujú sa, ned.

zlobit se, vztekat se, vzpouzet se: co sa střapcuješ, stejně to mosýž ud'elat'; **srov.** schýtat' sa 2, sprúcat' sa, spřýkat' sa

odvoz.: **střapcování**

SSJČ (střapcovat se); ALJ (i střapcovat); Bš (,kasati se')

střebačka, -y, ž.

nápoj pro dobytek: do střebačky pro krávy zme dávali múku z řepú

ALJ; Bš (,řidká polévka'); Kt (střebačka, střebaňa)

střechýl, -a, m.

1. *rampouch*; na rýně nám vysýja veliké střechýle; ♦ su zmrzlá jak střechýl
2. *vánoční cukroví podobné rampouchu (zabalené fondánové bonbóny)*: ešče povjesýme na stromek ty střechýle
SSJČ (ve význ. 1); ČJA II-166 (ve význ. 1); ALJ; Bš (střechýl); Vo (střechél – ve význ. 1)

střešňa, -e, ž.

strom, nebo plod třešně: fšecky střešně nám zmrzly; letos sa nám neuroďily žádné střešně;

srov. *bjelica 1, černica, drobňica, křupa, vrapčynka*

odvoz.: **střešňový**: střešňové buchty; **střešňovica** – viz tam; **střešňoví** (*třešňový sad*)

► Z tohoto slova je odvozen také pomístní název (viz příloha 2) – Střešňoví (Lhota u Vsetína; Rokytnice (Vsetín-Rokytnice)).

SSJČ (třešně, střešně); ČJA II-3, V-280; ALJ; So; Vo

střešňovica, -e, ž.

pálenka získaná destilací třešní: toš to je střešňovica! Taká jemnučká; **srov.** *hruškovica, japkovica, trnkovica, slibovica*

SSJČ (třešňovice); ALJ (třešňovica)

střetnút' sa, -nu sa; -nú sa, dok.

1. *bojovně se utkat, narazit na sebe*

2. (**sa**) *potkat (se)*: střetla sem ho u doktorky; střetnuli zme sa náhodú

ned: **střetávat' sa**

SSJČ (střetnouti se); ALJ; Bš (střetnút); SSJ (střetnút' sa)

stfárat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

zlobit se, vyvádět: tata zasěj stfáráł gvůli d'eckám

PSJČ (stvářeti – ,tvořiti'); ALJ; Bš (stvářat'); SSJ (stvářat')

sťeřynka, -y, ž.

drobek, zvl. chleba: pozbíraj ze stoła ty sťeřynky!

ALJ (stěřinky)

súcý, příd.

vhodný, možný: ♦ byť súcý (*možný*): to něni súcý

ALJ (i súcí); Bš (súcí)

suk, -a/-u, m.

1. *část větve zarostlá do dřeva kmene, tvrdá část zbylá po ní v zpracovaném dřevě*

2. *uzel*: uďeláť sa ňe na niťi suk, nemožu ten sug rozvázať

3. živ. os. expr. *tvrdý, nepřístupný člověk*: je to taký sug neuhovjený

► Slovo „suk“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slov „suk I a suk II“ uvedeno více významů.

odvoz.: **zasukovat'** – viz tam

SSJČ (suk I, II); ČJA I-80 (,uzel'); ALJ; Bš; Vo (sok – ,uzel'); SSJ

sukrovica, sukrvica, -e, ž.

krev s hnisavým hlenem vytékající z rány: z rany mu tékla už enom sukrvica

ALJ; Bš (súkrvica); Kt (súkrvica); SSJ (súkrvica)

suržyca, -e, ž.

společně vysévaná směs žita a pšenice, souřež: ze suržyce sa pékľ chleba

SSJČ (suržice); ALJ (suržica); Bš (súržica); Kt (suržičný); So (surež); SSJ (suržica)

sušák, -a, m.

1. *zařízení na sušení něčeho*

2. *dřevěná dvouspádová konstrukce na sušení sena: pujudem zhrabať otavu, dáme ju sušyd' na sušáky; fčera zme na lúce naložyli deset' sušákú; srov. ostréfka*

SSJČ; ALJ; Bš (,sušírna na plátno'); SSJ (sušiak); KJA V (str. 72)

sušyca, -e, ž.

uschlý strom, suchá větev: idu do hory na sušyce, nemám čým topit'

ALJ (sušica); Bš (sušica); SSJ (sušica)

syčať, -ým; -ýja, ned.

1. *vydávat zvuk znějící jako ss*

2. -ý (3. jč.) *slabě pršet: podívaj sa ven, jak tam syčý; srov. cébit' 2, čápat' 2, mhlit' 1, soplit' 2, scat' 2, srat' 5, syholit' 2, valit' 8*

SSJČ (syčet – ve význ. 1 a v jiných význ.); ALJ; Bš; SSJ (ve význ. 1 a v jiných význ.)

syfón, -u, m.

sodová voda nasycená pod tlakem kysličníkem uhličitým, sodovka: ty pijež enom syfón?; srov. sodofka

► Slovo „syfón“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „sifón“ uvedeno více významů.

SSJČ (sifón); ALJ (i sifón); So (syfon); Vo (sifón); SSJ (sifón)

syholit', -í (3. jč.), ned.; i ml.

drobně pršet; mžít: venku syholí, veznu sy bundu; srov. cébit' 2, čápat' 2, mhlit' 1, soplit' 2, scat' 2, srat' 5, syčať 2, valit' 8

odvoz.: **syholeň**

SSJČ (siholit); ALJ (i siholit', siholit); Bš (siholit'); SSJ (siholit')

sychrhajska, sychrajska, -y, ž.; i ml.

spínací špendlík: zapňi sy gaťe sychrhajskú; daj, zapnu ťi to aspoň sychrajskú

SSJČ (sichrhajcka); ALJ (sichrajska)

synák, synál, -a, m.

druh jedlé houby, hřib kovář (Boletus erythropus), hřib koloděj (Boletus luridus): u stařky pod lipama rústávali synácy; synácy mají velice tředé nohy; ze synálú je dobrá máčka; srov. jalofčák, modřák

SSJČ (sinák); ČJA II-91 (siňák, synať – ,křemenáč'); ALJ (sinák, sinál, synál); Bš (sinák, sinál'); So (synal – ,hřib koloděj')

sýpovina, -y, ž.

hustá bavlněná tkanina na syčky peřin, sypkovina: máme desy skovanú sýpovinu na peřyny

SSJČ (sypkovina); ČJA I-163 (,sypek'); ALJ; Bš (sypovina); So (sypovina); Vo (sípka/sepka, sipkuvina)

Š

šak I, spoj.; i ml.

1. *uvozuje věty ve význ. poměru odporovacím: otevřel sy na mja hubu, šak poprvé a naposlet*

2. uvozuje věty ve význ. poměru důvodovém: nemosíte ponáhat', šag máte času dost'
SSJČ (však, šak); ALJ; Bš; So; SSJ

šak II, část.; **i ml.**

1. zdůrazňuje tvrzení, které se přehlíží, nebo nějaké ubezpečení, výtku; vždyť: šag já sem to řýkať; šag já už idu dom; šag já sa s tebú nehádám; **srov.** ale/ále II 1

2. vyjadřuje přitakání, přisvědčení: bavili zme sa o tem. – No šak!; maminka přyjede. – Šag jo.; **srov.** aj II 2, ba/baže, faň II, može, tož I 2

SSJČ (však, šak); ČJA V-354; ALJ; Bš

šancovat', -uju; -ujú, ned.

prehrazovat svatebnímu průvodu cestu a chtít výkupné: dyž mjěl negdo známý sfad'bu, tož zme sa převlékli za maškary a šancovalo sa

dok.: **vyšancovat'**: vyšancováť sem dva púlitry gořaťky

odvoz.: **šancováňí, šance** (vybírání výkupného od svatebního průvodu)

SSJČ (šancovat); ALJ

šarlotka, -y, ž.

cibule šalotka (Allium salota, Allium cepa): šarlotku přydáváme do nakládanyh oharkú
SSJ

šáryť viz **čáryť**

šášý, -ý, s.

křoví, chrastí: d'ěcka sy hrajú na skofku, sú f šášý za barákem; **srov.** chábí, chachálí, chrást

SSJČ (šáší – ,ostrice, rákosí, sítina'); ALJ (i šáší); Bš (šáš); Kt (šášoví); So (šáší – ,rákosí'); SSJ (šášie)

šatka, -y, ž.; **i ml.**

šátek, zejm. na hlavu: vyšývaná šatka; teřiny f šatkách; stařka sy daľa na hlavu šatku, zabalila sa do vlňáka a šla ven

► Slovo „šatka“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „šatka“ uvedeno více významů.

SSJČ; ALJ; Bš (šátka); So; SSJ

ščebla, -e, ž.

příčka na žebříku: lézľ sem na jaderňicu a praskľa pode mjú ščebla na žebřy; uľomiľa sa ňe ščebla na žebřy; **srov.** vrľina 2

ALJ; Bš (ščebl'e); Kt (ščebla)

ščepcovat' viz **čepcovat'**

ščrčný, příd.

živý, čiperný: ten ogara je taký ščrčný; **srov.** drľý, gryčný 1, hypký, obrychtovaný

ALJ (i ščrční); Bš

ščrkat', -ám; -ajú, ned.

stříkat: neščrkaj po mjeľ; **srov.** čákat', čápat' 1, čfáchat' 2, fíkat' 1, chfístat', chrstat'

dok.: **šćrknút'**: šćrknúł na mja vody; **ušćrknút'** (*ukápnout, odlít*): ušćrkni mje mléka do kamenáčka

odvoz.: **šćrkání**

ALJ (šćrknút')

šćukat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

škytat: gdyś sa t'i šćuká, toś sy vezni kostku cukru; ♦ šćuká sa ňe, dosy ňa spomíná

dok.: **šćuknút'**; **rosšćukat'** sa

odvoz.: **šćukání**

SSJČ (šćuknout); ALJ (šćukat, šćukat' , šćukat ad.); Bš (šćukat); Kt (šćukavka); So (šćukač); Vo (šćokat; šćoknút; šćokafka); SSJ (šćukat')

šćúplý, příd.

hubený, tenký: f ksychťe je jakýsy šćúplý; má šćúplú hubu; býł nemocný, je jakýsy šćúplý

ALJ (i šćúplí); Bš; Kt (šćouplý, šuplý)

šćúr, -a, m.

označení pro drobné živočichy, zprav. mloka, čolka aj: ♦ na svatého Juřý, vylézajú had'i a šćúřy; **srov. čolek**

► Slovo „šćúr“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „štír“ uvedeno více významů.

SSJČ (štír, šćúr); ALJ; Bš; Kt (šćurek); So (šćur – v jiných význ.)

šćúřyt' sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

1. *smát se*: veseło sa na mja šćúřýł; fčyl sa šćúřý desy pot fúsy; ♦ šćúřý sa jag mjesýčeg na hnoji; **srov. chlachúňat' sa, chlámāt' sa, škěřyt' sa 1**

2. *šklebit se*: sú ty japka kyselé, že sa šćúřýš?; **srov. oškěrat' sa, ošklebovat' sa, škěřyt' sa 2, šćnúřyt' sa**

dok.: **ušćúřyt' sa; zašćúřyt' sa**

ALJ (i šćúřit sa); Bš (šćúřit' sa – ve význ. 1); Kt (šćořet se); So (šćiřyč se – „smát se“; šćuřyt' se – „šklebit se“)

šćykaný, příd.

libový: šćykané maso

ČJA I-120

šćykat', -ám; -ajú, ned.

ujídat, uždibovat

dok.: **ušćýknút'**: ušćýkł sem sy kuz masa

odvoz.: **šćykaný** – viz tam

ALJ (šćikat' , šćikat – v jiných význ.); Bš (šćikat, šćigat – v jiném význ.)

šek, -a/-u; **i ml.**

poštovní poukázka, složenska: mosým íd' zapłat'it' na poštu fšecky šeky, co tu máme

SSJČ (šek I – v jiném význ.); ALJ; So; SSJ

šenkyš, -a, m.

výčepní pult, nálevna: f šenkyšu były tupláky na pivo

ALJ (i šenkiš); So (šenkyš); SSJ (šenkýš)

šeplet', -i, ž.

1. *drobné* (např. peníze), *drobnosti*: ve šrajtofli mje zbyla enom samá šeplet'
 2. expr. *drobotina*; *havět'*: před barákem léce jakásy maľá šeplet' (*děti*)
- ALJ; Kt (šepleta, šepłota – ,maličkost')

šfác, citosl.

1. *vyjadřuje zvuk úderu, prásknutí, bouchnutí*: šfác babušu přes prdel!; **srov.** šfihýc
 2. *vyjadřuje prudký pád*: šfádz mje taša na zem!
- PSJČ (švác – ve význ. 2); ALJ (švác); SSJ (švác)

šfácat', -ám; -ajú, ned.

1. *bít, švihát (někoho)*; **srov.** šfihýcat'
 2. expr. *jít rychle*: šfácaj rychlo dom!; ♦ šfácaj dom, poženeš (expr. *je čas jít*); **srov.** dropčyt', trekať, trapcovať, valiť 5, zdyrygať
- dok.: **šfácnút'** – viz tam; **našfácat'** – k význ. 1; **rossfácat'** (*rozbít*); **ušfácnút'** – viz tam; **vyšfácat'** – k význ. 1
- odvoz.: **šfác** – viz tam
- SSJČ (švacat – ve význ. 1); ALJ (švácat', švacat); Bš (švácat'); SSJ (švácat')

šfácnút', -nu; nú, dok.

1. *uhodit, udeřit (někoho), dát facku (někomu)*: šfácnút' mu jednu přes paščeku; **srov.** cápnút' 2, časnút', čmahýcnút', dýmnút', ďfýstnút', flágnút', fřapiť, húcnút' 2, chlópnút', chlopícnút' (chlópat'), kmásnút', lépnút', lisknút'/liščyt', mignút' 1, mlaščyt' 1, ojat'/ojmút', pleščyt' 1, smýknút' 2, strúhnút' 2, šlahnút'/šlažyt' 1, uderyť 1, uvaliť 3
 2. *upadnout, spadnout, praštit sebou*: šfáčly ňe vajca na zem; noha sa ňe uvězla a šfáčla sem u branky; **srov.** cápnút' 1, čfáchnút' 2, hrbúcnút', hřcnút', húcnút' 1, křfácnút', kohácnút', mignút' 2, mlaščyt' 2, pleščyt' 2, róchnút' 3, rúbnút'/rubnút' 3, řáchnút', strúhnút' 3, šlahnút'/šlažyt' 2, zhrčat'
 3. *hodit (něco někam); praštit (něčím, s něčím)*: šfáčli s tým do kúta; šfácnút' pjest'ú do stoľa; **srov.** mignút' 3, mlaščyt' 3, pleščyt' 3, róchnút' 2, šlahnút'/šlažyt' 3
- SSJČ (švacnút'); ALJ (švácnút', švácnút'); SSJ (švacnút')

šfidrat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

1. *šilhat*: zdá sa ňe, že Jurka šfidrá na obje ocy
 2. *pokukovat (po někom)*: náž ogar uš šfidrá po cěrkách; **srov.** pohlédat' (hledět')
- dok.: **zašfidrat'**
- odvoz.: **šfidráňi**: to šfidráňi má od maľa; **šfidravý**
- SSJČ (švidrat); ČJA I-45 (,šilhavý'); ALJ (šfidrat, švidrat); Bš (švidrat, švidratý); Kt (švidravý; švidroň); So (šfidrač; šfidratý; šfidroň); Vo (švigrat; švigravé)

šfihýc, citosl.

- vyjadřuje zvuk švihnutí, prásknutí*: a šfihýc koňa!; **srov.** šfác 1
- ALJ (švihýc)

šfihýcat', -ám; -ajú, ned.

- expr. *silně švihát (někoho)*: šfihýcál koňa bičem přez zadňicu; **srov.** šfácat' 1
- dok.: **šfihýcnút'**
- odvoz.: **šfihýc** – viz tam
- ALJ (švihýcat'); Bš (švihýcat')

šfořeň, -a, m.

svorník u vozu, nebo nověji u traktoru: vytáhni ten šfořeň z vlečky, já ťi cúvnu

odvoz.: **šfořenek**

PSJČ (svořeň); ČJA III-42 (svořeň – ,potykač‘), III-137 (svořeň – ,svorník‘); ALJ (svořeň); Bš (svořeň); Kt (svořenek, svořínek); So (sfořeň)

šfrček, -čka, m.

1. *cvrček*: večer sem slyšel šfrčka

2. expr. *malé dítě*: šfrček náš, gde sa zapotrošil?; **srov.** božátko, frfeň 2, maluš/maluša, odrobinka 2, šfrlák 2, šušeň 3, úrypa, žúžel 3

ALJ (švrček); Bš (švrček)

šfrlák, -a, m.; **i ml.**

1. *dřevěné kuchyňské náčiní s hvězdicovitým zakončením, kvedlačka*: zašfrlaj šfrlákem zátrepku a daj ju do máčky; z vánočních stromků zme d'elávali šfrláky

2. expr. *kdo je malý, zejm. dítě*: taký malý šfrlág a jak sy to trúfe!; **srov.** božátko, frfeň 2, maluš/maluša, odrobinka 2, šfrček 2, šušeň 3, úrypa, žúžel 3

odvoz.: **šfrláček**

PSJČ (švrlák); ALJ (švrlák); Bš (švrlák); Kt (švrlák – ,vařečka‘); So (šfrlak, šfrlač); KJA III (str. 46)

šfrlat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

míchat, kvedlat: šfrlaj tu krupicu, ať sa ned'elajú žmoľky!

šfrlat' sa

expr. *vrtět se, otáčet se*: zasěj sa šfrlá na stoličce

dok.: **došfrlat'**; **pošfrlat'**; **rosšfrlat'**; **zašfrlat'**

odvoz.: **šfrláňi**; **šfrlák** – viz tam

ALJ (i švrlat); Bš (švrľat'); So (šfrlač)

šfrčkovat', -uju; -ujú, ned.

expr. *souložit*: naša Eliška by ráda šfrčkovaľa; **srov.** cuchmať sa 2, cycmať sa, drchmať sa (drchmať), hubákovat' sa, jebať 1, natáhať sa 2, obírat' sa 2, optúlat' (sa), pochtěvat' sa, ťuchmit' sa 2

dok.: **zašfrčkovat' (sy)**

šfrligat', -ám; -ajú, ned.

1. *cvrlikat, švitořit*: čuju ptáky šfrligat'

2. expr. *neuměle hrát na hudební nástroj*

odvoz.: **šfrligotat'**: šfrligotá na bendžo; **šfrligoty** (expr. *neumělá, rychlá hra*): to sú také šfrligoty

ALJ (švrligat'); Bš (švrlikat)

škarbať, -u/-a, m. (zprav. mn.)

expr. *opotřebovaná, nevzhledná, stará bota*: skovaj sy ty sfoje škarbať, ať tu nezavazajú; **srov.** boťár, jančar/jančár 2, komisňák

odvoz.: **škarbalisko**

SSJČ (škrpál, škarbal); ALJ; Bš; Kt (škarbaličky); So (škarboťy)

škára, -y, ž.

škrálop na mléce: na mléce je škára

odvoz.: **škarka**: ta škarka ňe nechutná

SSJČ (škára – v jiném význ.); ČJA I-106; ALJ (škára); Bš (škára – v jiném význ.); Kt (škára); KJA III (str. 78)

škarňica, -e, ž.

krabice

odvoz.: **škarňička**: dyž zme byli malí, tož zme zbírali škarňičky ot syrek

ALJ (i škarnica); Bš (škarnica – ,kornout'); So

škařúpka, -y, ž.

skařápka: bješ tam slépkám nadrobit' škařúpký

SSJČ (škařoupka); ČJA I-103; ALJ; Bš (škařupa); Kt (škařópka); Vo (škarópka/škařópka, škerópka)

škéřyt' sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

1. *smát se*: to d'echo sa škéřý na každého; **srov.** chlachúňat' sa, chlámat' sa, ščúřyt' sa 1

2. *šklebit se*: ♦ škéřý sa jag rozvařený zemák/jag opíca; **srov.** oškéřat' sa, ošklebovat' sa, ščúřyt' sa 2, šknúřyt' sa

dok.: **oškéřyt'** – viz tam; **zaškéřyt' sa**

odvoz.: **oškéřat' sa** – viz tam; **vyškéřat' sa** (*vysmívat se*, *posmívat se*); **škéřeňí**

ALJ (i škéřit', škéřit); Bš (škéřit)

škfařeňica, -e, **i ml.**, **škfařeňina**, **škfařeňka**, -y, ž.

míchaná vejce; *smaženice*: hřibová škfařeňica; škfařeňina ze škfarkama; na večeru sy

uďeláme škfařeňku s klobású; **srov.** vaječňica/vaječyna

odvoz.: **škfařeňička**; **škfařeňinka**

ČJA I-105; ALJ (škvařenica, škvařenina); Bš (škvařenina); Kt (škvařenica); So (škfařeňica – ,škvařené kousky masa při zabijačce'); SSJ (škvařenina, švarenica)

škfrkat', -če/-áj/ (3. jč.); -čú/-ajú/, ned.; **i ml.**

kručet v břiše: mám hlat, škfrká ňe v břušě

dok.: **zaškfrkat'**

odvoz.: **škfrkáňí**

SSJČ (škvrkat – v jiném význ.); ALJ (škvrkat', škvrkat); Bš (škvrkat); So (škfrčeč – ,skřípat'); SSJ (škvřkat')

škláb, -u/-a, m.

pošklebek, *posměch*: ♦ d'elat' sy škláby (*dělat si z někoho legraci*)

SSJČ (škláb, šklába – v jiných význ.); ALJ; Bš (škl'ab); Kt (škl'áb)

šklébík, -a, m.

1. *malá petrolejová lampa*

2. *slabě svítící světlo*: to sfjetlo je enom taký šklébík; **srov.** blúšč 1

3. *malé okénko*: f komoře byla tma, ve stropje býl enom malý šklébík

SSJČ (šklebík – ve význ. 1); ALJ (ve význ. 1 a v jiných význ.); Kt (šklébik – ve význ. 1)

škleboň, -a, m.

expr. *kdo se posmívá*: ňic sy z ňeho ned'elaj, je to taký škleboň, enom sa fšeckým vyšklebuje;

srov. oceba 2

ALJ; Bš; Kt (šklebáň)

škílnút' (sa), -u (sa); -ú (sa), dok.

uklouznout, smeknout (se): škíhla sa ňe noha na leďe; **srov.** šmyknút' (šmykať sa)

odvoz.: **uškílnút'**: uškílnúl sem sa a zlámáť sem sy ruku

ALJ (škíhat'); Bš (škíhat' sa – ,klouzat se')

škňúrat', -ám; -ajú, ned.

1. *naříkat, fňukat, kňourat*: neškňúraj, šak sa ťi ňidz neďeje!; škňúráť, že nemá peňes

2. *škemrat, žadonit (o něco)*: škňúráť, aby mu dali pivo na sekeru

dok.: **doškňúrat'**; **zaškňúrat'**

odvoz.: **škňúráňi**

SSJČ (škňourat); ALJ (i škňúrat); Bš (škňúrat)

škňúryť sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

šklebit se, mračit se (na někoho): co sa na mja škňúryš, ňic sem ťi neud'eláť; **srov.** oškéřať sa,

ošklebovať sa, ščúryť sa, škěryť sa 2

dok.: **uškňúryť sa**; **zaškňúryť sa**

PSJČ (škňouřiti se); ALJ (škňúřit'); Bš (škňúřit se); Kt (škňóřit, škňúřit); SSJ (škňúřit')

škobrták, -a, m.

dřevěný dvojradičný pluh: před železnýma pluhama sa oraťo škobrtákama

ALJ; Bš (škobrták – ,kdo se přeškobrtl, přestoupil na jinou víru')

škohrňat', -ám; -ajú, ned.

expr. *hlučně kráčet*: škohrňáť v gumákoch, je ťa čud' až do kuchyňe

ALJ (škohrňat); Kt (škohrňat)

škop, -a, m.

vykleštěný beran n. kozel, skopec: budeme d'eláť klobásy ze škopa; máme škopa na zabití;

srov. čap 1, košut

SSJČ (skop, škop); ALJ; Kt; So; SSJ (škop¹); KJA V (str. 184)

škrabýňat', -ám; -ajú, ned.

expr. *silně škrábat*: kočyca škrabýňala drápama o dveřy

odvoz.: **škrabýňáňi**: z venku sa ozývalo škrabýňáňi

škračyt', -ým; -ýja, ned.

rozpouštět tuk, vyškvařovat: škračyt' sádľo

dok.: **vyškračyt'**: vyškračyli zme z mašýka kýbl sádla

odvoz.: **škraka** – viz tam

ALJ (škračit', škračit); Bš (škračit)

škraka, -y, ž.

vyškvařená slanina (popřípadě i s cibulí), sloužící k maštění pohankové kaše n. brambor:

d'eda jedť pohančenú kašu jed'iňe ze škrakú

PSJČ; ALJ; Bš

škrhnút', -nu; -nú, dok.

působit (něčím) skřípavý zvuk: škrhnúl sem botama o zem

SSJČ (škrhnout; škrhati); Bš (skrhat' – ,v řeči zadrhovat')

škrobať, -u/-ám; -ú/-ajú, ned.

škrábat, zvl. *syrové brambory*: už bješte škrobať zemáky na objet!

dok.: **doškrobať**; **naškrobať**: kolik teho máme naškrobať?; **ošškrobať** – viz tam

odvoz.: **škrobaňi**; **škrobačka** (*škrabka na zeleninu*); **doškrobaný**; **naškorbaný**; **ošškrobaný**

ALJ (i škrobať); Bš; So (škrobač; škrobačka); SSJ

škrťa, -e, m.

expr. *lakomec*, *skrblík*: ten strýdz je taký škrťa, ňidz nám nedať

SSJČ; ALJ; Vo (škrťa, škrťón)

škruček, škrúček, -čka, m.

svazek nalámaných n. skroucených větví sloužících k zatápní: udělať sem škrúčky na potpálku

ALJ; Bš (škručkovat sa, škruček – v jiném význ.)

škřaň, -e, ž.

spodní čelist, *spodní část tváře*: máš skované cukrové za škřaňama

SSJČ (škřaň); ALJ (i škřaň); So (skřaň, škřaň); Vo (škřaň, škřaňa)

škřékat viz **skřékat**

škřěnit' (sa), -ím (sa); -íja (sa), ned.

dráždit (se), *zlobit (se)*, *popouzet (se)*: škřěnil ju tag dlúho, že začala bečať; d'eka sa mezy sebu škřěňja

ALJ (i škřehnit); Bš (škřehnit)

škřych viz **skřych**

škřúpat', -ám; -ajú, ned.

1. *skřípat (něčím)*: škřúpál zlost'ú zubama

2. *chroupat (něco)*: zasěj škřúpeš to tfrdé japko?

dok.: **doškřúpat'**; **zaškřúpat'** – k význ. 1

odvoz.: **škřúpání**

ALJ (i škřúpat); Kt (škřúpat – ,rozkusovati')

škřut', -i, ž.

ve spoj. **aňi škřut'/škřut'i** *ani trochu, ani kousek, nic*: už néni aňi škřut' chleba; nemáme aňi škřut'i múky; nedostanež aňi škřut'!

ALJ (i škřut'); Bš (škřut', škřutina)

škút, -a/-u, m. (zprav. mn.)

chlup, vlas: jakýsy škút t'i tady visý; poť, učešu t'i ty škúty

odvoz.: **zaškudlý** (*zarostlý*): ohol sa, sy celý zaškudlý; náž ogar je zaškudlý, uš s púl roka sa nestřýháľ

ALJ; Bš (škut); Kt (škut – ,zarputilec'); So (škuty – ,krátké vlasy')

šlahnúť, -nu; -nú, **šlažiť**, -ým; -ýja, dok.

1. *udeřit (někoho), dát facku (někomu), šlehnout*: šlažíť mu rádnú; **srov.** cápnúť 2, čásnúť, čmahýcnúť, dýmnúť, dřýstnúť, flágnúť, fľapiť, húcnúť 2, chlópnuť, chlopíncnúť (chlópať), kmásnúť, lépnúť, lísknúť/liščýť, mignúť 1, mlaščýť 1, ojať/ojmúť, pleščýť 1, smýknúť 2, strúhnúť 2, šfácnúť 1, uderýť 1, uvaliť 3

2. *upadnout, spadnout, praštit sebou*: matka sebú šlažíľa na zem; **srov.** cápnúť 1, čfáchnúť 2, hrbúcnúť, hřcnúť, húcnúť 1, kfjácnúť, kohácnúť, mignúť 2, mlaščýť 2, pleščýť 2, róchnúť 3, rúbnúť/rubnúť 3, řáchúť, strúhnúť 3, šfácnúť 2, zhrčat

3. *hodit (něco někam); praštit (něčím, s něčím)*: Jěňa šlahnúť tašku do kúta a šěl ven; šlahnúť sem od zlosti ze zešytem; **srov.** mignúť 3, mlaščýť 3, pleščýť 3, róchnúť 2, šfácnúť 3

SSJČ (šlehnouti, šlahnout); ALJ (i šlahnout, šlažit); BŠ (šfažit – ,bičem šlehnouti‘); Kt (šlahnúť – v jiném význ.)

šlachetka, -y, ž.

tenký plátek, zprav. masa: uřež ňe šlachetku masa!

BŠ (šlechta – ,ploský kámen‘); Kt (šlechta; šlechétka – ,ploská deska‘)

šlajfka, -y, ž.; **i ml.**

vázanka, kravata: kúpili zme tatovi g naroežinám novú šlajfku; máš špatně uvázanú šlajfku

SSJČ (šlajfka II); ALJ; Kt (šlahnúť – v jiném význ.); So; Vo (šlajfka/šlejfka)

šlapkáče, -ý, m, pomn.; **i ml.**

punčochové kalhoty: venku je zymisko, daj sy pod gaťe aj šlapkáče; ješkovy zraky, de máš ty sfoje šlapkáče?; **srov.** pančocháče (pančocha), štrample/štrumple

ALJ

šleda, -y, ž.

větší plochý kámen: šledama zme vydľážďili chodník

SSJČ (šleda); ČJA II-121; ALJ; BŠ (šľéda)

šmárovat’, -uju; -ujú, ned.

expr. *jít*: stařka sy to šmárovaľa hore bóřým; šmáruj dom!; **srov.** šnorovat’ (sy) 2

dok.: **došmárovat’**: došmárovaľ sy to až k nám

odvoz.: **šmárování**

ALJ (i šmarovat); BŠ (šmarovat)

šmatlat’, -u/-ám; -ú/ajú, ned.

1. expr. *jít nemotorně a neohrabaně; šlapat, šmajdat*: šmatláš ňe po nohách; sotfa šmatlu dom, bolíja ňa nohy; **srov.** cápať 1, hňápať 1, řápať 1

2. (sy) *sešlapávat (si), zprav. boty*: dávaj pozor, šmatláš sy boty!

šmatlat’ sa

1. *chodit, šlapat (po něčem)*: nešmatli sa ňe po kuchyňi, zetřeľa sem ju; co sa šmatleš po téj trávje?; **srov.** řápať 1

2. *motat se (někomu pod nohama)*: zasěj sa ňe šmatláš pod nohama; **srov.** plantať sa 1 (plantať), šmetrdoliť sa

dok.: **došmatlat’ (sa); našmatlat’ (sa); pošmatlat’; vyšmatlat’; roššmatlat’; zešmatlat’**

odvoz.: **šmatláňi; šmatloň** (expr. *kdo nemotorně a neohrabaně chodí*); **došmatlaný;**

pošmatlaný; vyšmatlaný; roššmatlaný; zešmatlaný

PSJČ (šmatlati); ČJA I-189 (,šlapat‘); ALJ (i šmatlat); BŠ (šmatlat, šmatlat sa; šmatloň); So (šmatlač; šmatloch)

šmetrdolit' sa, -ím sa; -íja sa, ned.

motat se, ochomýtat se: d'eka sa tu šmetrdolíja celý deň; **srov.** plantat' sa 1 (plantat'), šmatlat' sa 2 (šmatlat')

šmigrust, šmigrúst, -a, m.; **i ml.**

pomlázka (zvyk); velikonoční nadílka: d'eka, t'ešýte-ji sa na šmigrust?; tetka už mjeľa pro d'eka nachystaný šmigrúst

odvoz.: **šmigrustník** (*kdo chodí po pomlázce*): přyšli na t'a šmigrustnícy, daj jim nejaké malované vajca; **šmigrustovať** – viz tam
SSJČ; ČJA II-216; ALJ; Bš; So

šmigrustovať, -uju; -ujú, ned.

chodit po velikonoční pomlázce; mrskat děvčata pomlázkou: ogařý chod'ívali šmigrustovať skoro ráno, mjeli jaľofce alebo tatary

dok.: **vyšmigrustovať**: ten vyšmigrustováľ skoro fšecky cěrky v d'ed'iňe; vyšmigrustováľ sem jakésy peňíze
ALJ; Bš (šmigrovať)

šmíry, -ú, pomn.

rychlá jízda: jezď'ili zme na saňáh a to byľy také šmíry s kopca; to byľy šmíry na tých skyjách

šmuryňa, -y, m, ž.

kdo je zamazaný, špinavý, zvl. dítě: to ogařysko je ále šmuryňa; ty sy taká malučká šmuryňa
odvoz.: **šmuryňka**

ALJ (i šmurina); Bš (šmurýg, šmurygán)

šmykat' sa; -ám sa; -ajú sa, ned.

klouzat se: na cest'e sa ňe to šmykaľo

dok.: **šmyknút' (sa)**: šmyknúľ sem sa na vaskěj cest'e; **srov.** šklnúť (sa)

odvoz.: **šmyklavý** (*kluzký*): šmyklavé schody

ALJ (i šmikat – v jiných význ.); Bš (šmknút – v jiném význ.; šmikľavý)

šnora, šňora, -y, ž.

šňůra: donesu sy šnoru, ad' možem zvázať ty drva; uvaž ňe na zahrad'e šnoru na práďlo

odvoz.: **šnúřka** (*tkanička*): šnúřka od bot sa ňe urvaľa

SSJČ (šňůra, šnora); ČJA I-81 (šňůrka – ,tkanička'); ALJ; Bš (šňora – v jiném význ.); KJA II (šnurka – str. 44)

šnorovať (sy), -uju (sy); -ujú (sy), ned.

1. *zavazovat boty šněrovadlem, šněrovat (sy)*

2. *expr. jít*: šnorováľ sy to přes cestu; **srov.** šmárovať

dok.: **zašnorovať (sy)**: zašnoruj sy botek!

odvoz.: **šnorováňí**

ALJ (i šnorovat, šňorovat); Bš (šňorovat)

šopa, -y, ž.; **i ml.**

kůlna: dřevjená šopa; táčky sú f šopje; ♦ kurňik šopa (*nadávka*): kurňik šopa, už na to ser!;

srov. drvárka/drvárňa, kólňa

odvoz.: **šopka**

► Slovo „šopa“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „šopa“ uvedeno více významů.
SSJČ; ČJA I-212; ALJ; Kt; So; Vo (šopka – v jiném význ.); SSJ

šotrznat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

trmáčet se: celý deň sem sa šotrznáňa vlakem; **srov.** trmázgať sa

dok.: **došotrznat' sa**

ALJ (šotrňat); Bš (šotrňat')

špajgla, -y, ž.

špejle: budem potrebovať špajgle na jelita a na itrnice; špajgle sa d'elajú z bukového dreva; ♦ mjeď nohy jak špajgle (*tenké*)

odvoz.: **špajglovat'** – viz tam

ALJ (i špajgle); So

špajglovat', -uju; -ujú, ned.

uzavírat špejlemi: špajgluju jelita; itrnice sa špajglujú nařezanýma špajglama

dok.: **zašpajglovat'**

odvoz.: **špajglování**

ALJ

špára, -y, ž.

1. *skulina, díra*: skobu zme zatlúkli do špáry

2. *úzká mezerka mezi konstrukčními prvky, spára*

ALJ; Bš (špara; špára – v jiném význ.); So (špara); SSJ

špárat', -řu/-ám; -řú/-ajú, ned.; **i ml.**

šťourat, rýpat (do něčeho, do někoho): nešpáraj do toho!; nešpáraj do suseda!; **srov.** gabať 2, drabať, zabřdať (sy)

špárat' sa

šťourat se, rýpat se (v něčem); nimrat se, piplat se (v něčem): nešpáraj sa v nose!; nešpáraj sa v ídle!; už dva dny sa špáre v motoru; ♦ špáre sa f tom jag mrtfém v uchu; **srov.** drabať sa (drabať), frflať sa (frflať), frfňiť sa, ňúrať sa (ňúrať), žďárať sa, žďúrať sa 2

dok.: **špárnút'; vyšpárat'**

odvoz.: **špárání; špárák** (*drát na čištění fajfky*)

PSJČ (špáratí se); ALJ (i špárat); Bš (špárat; špárák); So (šparač); SSJ

šperky, -ú, pomn.

výslužka ze zabíjačky: dones šperky strýcovi, aj oni nám dycky nosýja; **srov.** podbradek

SSJČ; ALJ (i šperki); Bš

špata, -y, m., ž.

expr. *špatný člověk; darebák, ničema*: to je taký špata; ta roba je takéj rádná špata; **srov.** baraba, handrlák, chachar, lamač, lančmón, lata II, opacha, oplan, pazgřyvec, pazúr 4, peklonoš (pekliť), smyk 2, somár, šulín 2, vybíjanec, výmasta, zmjata

SSJČ; ALJ; Bš; So; SSJ

špica, -e, ž.; **i ml.**

1. *špice*: ♦ to je špica! (*skvělé, výborné*)

2. *paprsek kola spojující střed s loukotí (jízdního kola i vozu)*: spadť sem s koľa, dostaľa sa ňe noha do špic

3. opilst: ♦ mjet' špicu; **srov.** drpka, hrafica/harařica

odvoz.: **špička** – ve význ. 1 a 3; **špicovní** (*skvělé, výborné*)

► Slovo „špica“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „špice“ uvedeno více významů.

SSJČ (špice – ve význ. 1 a 2 a v jiných význ.); ALJ; Bš (ve význ. 2); Kt (ve význ. 1); So; SSJ (ve význ. 1)

špidlatý, příd.

špičatý: nepíchaj ňa loktiskama, máž je také špidlaté

SSJČ; ALJ; Bš (špidlatý); Kt (špidlatit – ,špičatit'); So (špiglaty)

špihlat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

expr. *neuměle, neobratně řezat, často tupým nástrojem*: jak to špihláš?; nešpihlaj ten chleba!

dok.: **došpihlat'**; **ošpihlat'**; **ušpihlat'**: veznu sy lepší núž, nemožu to cosy ušpihlat'

odvoz.: **špihlání**; **došpihlaný**; **ošpihlaný**; **ušpihlaný**

ALJ (i špihlat); Bš (špihlat); Kt (špihlák – ,kdo rád špihlá')

špingla, -e, ž.

tyčka v plotě: v hoře zme nařezali špingle na plot; ♦ je chudá jak špingla; **srov.** vršina 1

odvoz.: **špinglový**: špinglový plot

ALJ

špor, -u/-a, m.

kamna, sporák: na šporu máme prasklú plotňu

odvoz.: **šporák**: na šporáku sa zhřívá voda

SSJČ (šporhert, špolhert); ALJ (i šporák); Bš (šporhél'); Vo (špór); SSJ (šporák)

šprtnút' sa, -nu sa; -nú sa, dok.

1. *mrsknout sebou, vrtnout se*: pozor, ať sa ťi to d'echo nešprtne! Ad' nespadne na zem

2. *zakopnout*: šprtla sa mu noha a spadl na zem

ALJ (i šprtnút); Bš (šprtnút)

šrákovica, -e, ž.

druh tesařské pily: prvěj zme řezávali drva jed'íne šrákovicú; **srov.** břuchaňa 2, hrbaňa 2

ALJ

štabárat', -ám; -ajú, **štabarcovat'**, -uju; -ujú, ned.

rachotit, rámusit, hlučet: štabará f kotli, mosým sa tam ít pod'ívať; Rad'a štabarcováľ f kúťe

s plechofkú; **srov.** harasyť

dok.: **zaštabárat'**

odvoz.: **štabarání/štabarcováňi**; **štabarc** (*hluk*): d'ecka, co tam zasěj d'eľáte za štabarc?

ALJ (i štabárat, štabarcovat); Bš (štabárat, štabarcovat); SSJ (štabarcovat)

štelář, -a, m.; **i ml.**

police, regál: štelář na kníšky; dajte sy boty do štelára

SSJČ (šteláž); ALJ; So (štelař)

štenkrovať' (sa), -uju (sa); -ujú (sa), ned.

provokovat (se), popichovat (se), dráždit (se): ogařy ho štenkrujú; neštenkrujte sa!

dok.: **poštenkrovať' sa**

odvoz.: **štenkrování**
ALJ (štenkrovat)

štráfát', -ám; -ajú, ned.

napomínat, kárat (někoho): neštráfaj ňa pořát'!; **srov.** jebať 2, pérovať 2

dok.: **poštráfát'**; **vyštráfát'**

odvoz.: **štráfání**

ALJ (i štráfát); BŠ (štráfát)

štrample, štrumple, -í, ž. pomn.; **i ml.**

teplé punčochové kalhoty: obleču sy štrample, je řádná zyma; já mám nové štrumple; **srov.** pančocháče (pančocha), šlapkáče

štrngat' (sy), -ám (sy); -ajú (sy), ned.

ťukat, cinkat: chlapi sy štrngajú v hospod'e

dok.: **štrngnúť (sy)**: štrngneme sy štamprlama, na zdraví!

odvoz.: **štrngnutí**

ALJ (i štrngat); SSJ

štrochmat' sa, -mu/-ám sa; mú/-ajú sa, ned.

expr. *jít pomalu, s námahou, loudat se*: štrochmu sa za tebu, bolíja ňa nohy

dok.: **doštrochmat' sa**: doštrochmali zme sa g autobusu

odvoz.: **štrochmání**

štrycla, -e, ž.; **i ml.**

podlouhlý bochník chleba: kúpiła sem štryclu chleba

odvoz.: **štryclička**: máme malú štrycličku

SSJČ (štrycle); ČJA I-133 (,podlouhlý chléb'), II-227 (,vánočka); ALJ (i štridla, štricle, štrycle); So (štrucla); Vo (štridla)

štrych, -a, m.

struk u vemene: kráva má napuchlý štrych; **srov.** cycek 1

► Slovo „štrych“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „štrych“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA III-177; ALJ (i štrich); BŠ; Kt (,žert'); So (v jiných význ.)

štýl, -a, m.

násada na sekeru, topírko: štýl na sekyru sa d'eľáť z jasaňového dřeva

odvoz.: **ščetýlec**

ALJ; So (štýl)

šuchtat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

loudat se (s něčím), pracovat pomalu: šuchtała sem sa s tým uklúzáním celý deň; **srov.** šúkať sa 1, šušniť sa

odvoz.: **šuchtání; šuchta** (expr. *pomalý, loudavý člověk*); **šuchtačka** (*zdlouhavá práce*): to je taká šuchtačka

ALJ (i šuchtat); BŠ (šuchotat, šuchtat; šuchta; šuchtačka); Kt (šuchotat – ,pomalu jít'); So (šuchtačka); SSJ (,pomalu jít')

šúkat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned., expr.

1. *loudat se (s něčím), pracovat pomalu*: mama sa dva dny šúkaľa v řepje; **srov.** šuchtat' sa, šušniť sa

2. *jít pomalu*: šúkál sa za mjú

dok.: **došúkat' sa**

odvoz.: **šúkání (otálení)**

ALJ (i šúkat); BŠ (šukat sa – ve význ. 1)

šúlat', -ám; -ajú, ned.

1. *válet, hníst těsto*: idu šúlat' šyšky, abyžme mjeli na objet; šúlám vdoľečky

2. *válet, koulet, kutálet (něco)*: šúlali zme bečku s kopca

šúlat' sa

1. *válet se*: mašýk sa šúlál v blat'e

2. (**sy**) *kroutit (sy), svinovat (sy), mnout (sy)*: šúlali zme sy s tabakového papíru cygarety; ♦

šúlad' rukama (*mnout si ruce*)

dok.: **došúlat'; pošúlat'; ušúlat'; zešúlat' sa (skutálet se)**

odvoz.: **šúlání; šulánek (nok zprav. z bramborového těsta)**: šulánky z makem; **srov.** záťerek 1;

šulibečky – viz tam

ALJ (i šúlat); BŠ (šúfat); So (šulač); Vo (šolánek)

šulibečky, -ek, pomn.; **i ml.**

ve spoj. **d'elat' šulibečky kutálet se ze svahu, válet sudy**: d'ecká, ideme na Grúň d'elat'

šulibečky

šuligat'a, -e, m.

expr. *neupravený člověk, zejm. malé dítě*: ty sy takový malučký šuligat'a; **srov.** podřygaťa, sajdák

ALJ

šúlit', -ím; -íja, ned.; **i ml.**

klamat, šidit (někoho): mamko, on mja enom šúlí; šúlíť ňa celý rok

dok.: **ošúlit'**: nedaj sa tag lechko ošúlit'!; **srov.** ohlúpit', okmíňit'

SSJČ (šulit); ALJ (i šulit); BŠ (šulit – ,váleti')

šulín, -a, m.; expr.; **i ml.**

1. *mužský pohlavní úd*: ogařyska, skovajte sy ty sfoje šulíny!; **srov.** lulín, zvonek 4; buchta 2, pipina 2

2. živ. os. *darebák, ničema (v nadávce)*: ty šulíne, neoprúzuj tady!; to je taký šulín, že sa s ňím

možež bavit'; **srov.** baraba, handrlák, chachar, ľamač, ľancmón, ľata II, opacha, oplán, pazgřyvec, pazúr 4,

pekľonoš (pekliť), smyk 3, somár, špata, vybíjanec, výmasta, zmjata

odvoz.: **šulínek** – k význ. 1: vytáhňi sy šulíneg a vyčúraj sa; **šulíneček; šulda**

ALJ

šupka, -y, ž.

slupka (na ovoci a na bramborách): d'ecká, pozbírajte šupky od zemákú a doneste je

mycákom

SSJČ (slupka I, šupka); ČJA I-103 (,skořápka), I-106 (,škraloup'), II-10 (,slupka'); ALJ; BŠ; Kt

(,skořápka'); So (,skořápka'); SSJ

šupkat' (sy), -ám (sy); -ajú (sy), ned.

šoupat nohama; cupitat: stařenka sy to šupkaľa po cest'e dom

dok.: **došupkat'**; **přyšupkat'**: sused k nám přyšupkáł navečer
ALJ (i šupkat); Bš (šupkat); Kt (šupat – ,zdlouhavě, opatrně jíti')

šupotat', -cu/-ám; -cú/-ajú, ned.

šustit, šramotit: co to tam šupoce za tú stodolú? (*lid. píseň*)

dok.: **zašupotat'**

odvoz.: **šupotání**

SSJČ (šupotat); ALJ (i šupotat); Bš (šupotat); Kt (šupotat)

šústała, -y, m.

expr. *kdo rád souložít*; to je taký šústała

odvoz.: **šústałena** (expr. *lehká žena*): to cěřca, to je šústałena; **srov.** dajná roba (roba), oplancyja 2, rádodajka

ALJ (v jiném význ.)

šušěň, -šňa, m.; **i ml.**

1. *uschlý zbytek květu na spodku malvic, bubák*: zežrať sem japko aj ze šušěnem

2. *uschlý nosní hlen*: nevybíraj sy ty šušě z nosa! Gdo sa má na to d'ívat'; **srov.** frfeň 1

3. expr. *malé dítě*: ať sa ten šušěň maľý do náz neplete!; **srov.** božátko, frfeň 2, malúš/malúša, odrobinka 2, šfrček 2, šřflák 2, úrypa, žúžel 3

odvoz.: **šušýnek**; **šušník**

ČJA II-9 (ve význ. 1); ALJ; Bš; Vo (šošeň/sošeň – ve význ. 1); SSJ (ve význ. 2)

šušnit' sa, -ím sa; -íja sa, ned.

expr. *nimrat se, piplat se (s něčím)*; *pracovat pomalu*: šušniła sem sa s tyma oharkama celé otpoľedňa; **srov.** šuchtat' sa, šúkat' sa

odvoz.: **šušňavý**(*nimravý, piplavý, zdlouhavý*): šušňavá práca; **ušušněný** (*špinavý*): máž d'ěcko celé ušušněné, **srov.** umorýsaný, ušubraný

ALJ (i šušnit', šušnit, šušnit); Bš; Kt (šušnivý – ,umazaný, nečistý'); Vo (šošnit se)

šutý, příd.

1. *ošumělý, nevýrazný*: to je taká šutá kabaňa

2. *jsoucí bez nálady, smutný*: od rána je jakýsy šutý

ALJ; Bš; SSJ (v jiných význ.)

šylt, -a, m.

šíték čepice, kšilt: posuň sy ten šyld na čepicy, aď na t'a viďím

odvoz.: **šyltofka** (*čepice s kšiltem*): mamko, ogařý sa mlát'íja šyltofka

PSJČ (šilt); ALJ (i šilt); So (šilt); SSJ (šilt)

šymúnka, -y, ž. (zprav. mn.)

druh stromu, nebo raných hrušek: šymúnky sú malučké, ale sľad'učké; **srov.** ovesňinka, smolénka, žňofka 2

šýpinka, -y, ž.; **i ml.**

plod keře šípku: vezňi sy kabelu, ideme na šýpinky; šýpinky rostú nad nama na mezy; ♦ je drobučká jak šýpinka

SSJČ (šípek II, šípinka); ALJ (šípinka); Bš (šípinka); Kt (šípinka); KJA IV (str. 146)

šyráň, -a, m.

klobouk s širokou střechou, širák: g vaľašskému kroju patřyl takéj šyráň

ALJ (širáň); BŠ (širák, širáň); SSJ (širáň)

šyročajzný, šyrokúčný, příd.

velmi široký: to je takéj šyročajzný klobúk

ALJ (šyročajzní, šyrokúčný); BŠ (šyrokúčný); So (šyrokucny)

šýry, -ú, m., pomn.

řemínky u koňského postroje: dones k sedlářovi spravit šýry, sú potrhané

SSJČ (kšír); ALJ (šíry, šír); Kt (širky); Vo (kšíre/šíre–, šle‘); SSJ (šíry²)

šysa, -e, ž.

prak: máž dobré rosošky na šysu; vybíjancy jedni, střelili šysú do okna

šyška, -y, ž; **i ml.**

1. *plodnice jehličnatých stromů*; *šiška*: nazbíráme šyšky na topení

2. *expr. hlava*: bolí ňa šyška

3. *jídlo z těsta ke krmení drůbeže*: šyšky pro husy

4. *knedlík*: máčka ze šyškama; kynuté šyšky z makem; **srov.** knedla 1, 2

odvoz.: **šyščečka**; **šyšša**

► Slovo „šyška“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „šiška“ uvedeno více významů.

SSJČ (šiška); ČJA I-100 (,knedlík‘), I-133 (,podlouhlý chléb‘); ALJ (i šiška); BŠ (šiška); Vo (šiška; šiša)

T, Ĥ

táčky, -ek, ž., pomn.; **i ml.**

kolečka (k dopravě staviva ap.): naložým do táček písek; našy ogařy sa vozyli na táčkách;

srov. kolco 3

SSJČ (táčky II); ČJA II-196 (,chodit na besedu‘), III-162; ALJ; BŠ; Kt (v jiném význ.); So (tačky); SSJ

tajak I, spoj.

1. *připojuje větné členy s významem srovnávacím*; *tak jako*: už je velký tajag já; zme na tom zle tajag vy

2. *připojuje vedlejší věty s významem způsobovým*: uďeľaj to, tajag zme sa domľuvili; je to, tajak to má byť

2. *ve spoj. tajak by s významem předstírání, zdánlivosti*: přyšěl dom, tajag by sa nechumeliľo
ALJ; BŠ

tajak II, část.

ve spoj. tajak tak tak jako tak; stejně, beztak: přýde dom tajak tak; tajak tak sa to nedovíš;
tajak tak už mu nepomožeš

ALJ; BŠ

taký, zájm.

1. takový: taký malý ogar a jak sy trúfe; taká pjekná cërka; také nedobré d'ëcko; to sú tacý pazgryfcy; ♦ jaký otec, taký syn; jaká matka, taká Katka (*dcera*); jaký hopkaľ, takú potkaľ (*rovný rovného si hledá*)

2. ve spoj. jaký taký dostačující: mám aspoň jakú takú prácu
SSJČ; ALJ; Bš (jaký taký); So (taky); SSJ

taliga, -y, ž.

dvoukolový vozík, kára: hod' zemjáky na taligu a odvez jich

SSJČ; ALJ; Bš; SSJ

t'ápat', -u/-ám; -ú/-ajú, ned.; expr.; **i ml**

1. těžce jít, šlapat po něčem: ňet'ápaj tu f týh gumákoch, d'eláš t'ápace po dlážce; **srov.** cápat' 1, hňápat' 1, šmatlat' 1, šmatlat' sa 1

2. mluvit; tlachat: ta dobře t'ápe vaľašsky; co to zasěj t'ápež za hlúpiny?; **srov.** blabotat' 1, dřýstat' 2, hňest' 2, lepotať 1, mjášť 2, plantat' 3, plkotat', valit' 3, žvachlat'

3. (sa) jíst, cpát (ce): t'ápu knedle z máčků; počkaj, stařyk sa t'ápe zelím; **srov.** cúhat', džgať (sa) 2, futrovať sa (futrovať), gábľovať, gasat', hňápat' 2, róchat' sa (róchat'), valit' 4

dok.: **dot'ápat'**; **naťápat'** – viz tam; **poťápat'** – ve význ. 1; **st'ápat'** – ve význ. 3; **zat'ápat'** – ve význ. 1
odvoz.: expr. **t'apčyt'** – k význ. 3; **t'ápání; t'ápanec** (expr. *šlápota*); **srov.** cápanec; **t'ápala** (expr.

tlachal); **dot'ápaný; naťápaný; poťápaný; st'ápaný; zat'ápaný**

SSJČ (t'ápat – ve význ. 1); ČJA I-189 (,šlapat'); ALJ (i t'ápat); Bš (t'ápat); Kt (t'ápala, t'ápanec)

tarvasyt', -ým; -ýja, ned.

dělat hluk, křičet, rámusit: ogařý od rána tarvasýja před barákem

odvoz.: **tarvas** (*hluk, křik*): co je to za tarvas? Něni čud' vlastního slova

ALJ (tarvasit'); Bš (tarvasit')

tatar, -a, m.; **i ml.**

pomlázka (svazek prutů): ogařý chod'ívali na Velikonoce šmigrustovat' skoro ráno, mjeli jaľofce alebo tatary

odvoz.: **tatárek; tatařsko**

SSJČ; ČJA II-215; ALJ; Bš

tedová, přísl.

tehdy, tenkrát: staľo sa to tedová

ALJ; Bš (tedovaj); Kt (tehdová, tehdivé)

tente, zájm.

tento, tato, toto: tente ogar; táte cërka; tote d'ëcko; tote sem vám cht'ela řect', že vašy ogařý zasěj d'elajú zástavu na potoce

ALJ (totě); Kt (totě)

teprú, přísl.

teprve: vrát'íl sem sa teprú fčëra; a co teprú Mařa, ta by ho spořádaľa

ČJA V-390; ALJ; Bš (teprv)

t'ercha, -y, ž.

tíže, tíha: hergot fiks, je to taká t'ercha, gdo to má vléct'

SSJČ (tërcha); ALJ (i t'ercha); Bš (tërcha)

tesknoba, -y, ž.

smutek, stesk: jakásy tesknoba na mja padla; **srov.** čučno (čučný)

ALJ; Bš (tedovaj); So (teskňica)

tfarožňák, -a. m.; **i ml.**

velký koláč potřený tvarohem: nechali zme jim ud'elať hruščáky aj tfarožňáky; **srov.** hruščák; okál 3, rybízlák 1; frgál, pagáč 2

ALJ (i tvarožňák); Bš (tvarožňák)

tfarúžek, -ška, m. (zprav. mn.)

syreček: kúpiła sem sy olomúcké tfarúšky; smrd'íja tu tfarúšky

► Slovo „tfarúžek“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „tvarúžek“ uvedeno více významů. SSJČ (tvarúžek); ČJA I-111; ALJ (i tvarúžek); Bš (tvarúžek); So (tfarúžek); Vo (tvarúžek)

tfřza, -y, ž

tvrdá věc: ten chleba už je taká tfřza

ALJ (tvřza); Bš (tvřza)

t'ihla, -y, ž.

cihla: ideme navozyť t'ihly; na ceľú chaľupu zme sy vypálili t'ihly doma

odvoz.: **t'ihlička**: dám t'i t'ihličku do postele na zahřýť; **t'ihélňa** (*cihelna*)

SSJČ (tihla); ALJ (i tihla); Bš (tihla); Vo (t'ihla)

t'ín, -u, m.

stín: lipa nám d'eľa t'ín přet chaľupú

odvoz.: **t'ínek**: sedňi sy račy do t'ínku; **t'íniť** – viz tam

ALJ (i t'ín); Bš (t'ín); SSJ (tieň)

t'íniť, -í (3. jč.); -íja, ned.

stíniť: ta jejich střešňa nám t'íniť před oknem; uhňi, t'íniť mje

ALJ (i t'íniť, t'íniť, t'íniť); Bš (t'íniť); SSJ (tieniť)

tlat', -aje (3. jč.); -ajú, ned.

uhnívat, rozpadat se, tlít: to list'í ešče tlaje

odvoz.: **tlaňí**

SSJČ (tlíti); ALJ (i tleť, tlet); Bš (t'at'); So (tleč)

tlát', -á (3. jč.); -ajú, ned.

doutnat: po požáru tláły pře celý týdeň

ALJ (i tleť, tlet); Bš (t'at', t'et'); So (tleč)

tlo, -a, m.

strop: ve starěj chaľupje sa nám propadá tlo

SSJČ; ČJA I-187; ALJ; Bš; SSJ

tlučeňáky, -ú, m., pomn.

1. **i ml.**, *bramborová kaše*: na objed budeme mjed' řýsky s tlučeňákama

2. *uvařené roztlučené brambory pro dobytek*

odvoz.: **tlučěňáčky**

ALJ (tlučěňák); Bš (tlučěňáky – ve význ. 1)

točeňica, -e, ž.

1. *otáčení, točení (např. při tanci)*

2. *kolotoč*: dřečka, tady máte korunu a bješte na točeňicu

► Slovo „točeňica“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „točenice“ uvedeno více významů. SSJČ (točenice); ALJ (i točenica); Bš (točenica); SSJ (točenica – ve význ. 1)

tolěj I, zájm.

tolik: kolěj vás tam bylo? – Tolěj; tolěj ti nemožu dať, nemám vjecěj; tolěj sem sa teho báľ; je to za tolěj; on je o tolěj vječý než já; **srov.** kolěj I

ALJ; Bš (toľěj)

tolěj II, čísl.

1. ve spoj. **tolěj razú** *tolikrát*: tolěj razú sem ti to praviľa; **srov.** raz II 3, kolěj II

2. ve spoj. **ras tolěj jednou** *tolik*: daľ nám ras tolěj peňes; **srov.** raz II 2, jednúc II

ALJ; Bš (toľěj)

toliký, zájm.

tak velký, tak dlouhý: už su toliký; ešče mám toliký kus pola orat'; šag je to tolikýh rokú (*dávno*); **srov.** koliký I

SSJČ; ALJ; Bš (toľký); So (telky); SSJ (točenica – ve význ. 1)

topění, -í, s.

1. *technické zařízení sloužící k vytápění*: doma máme topění na elektryku

2. *palivo, otop*: máte-ji na zymu dost' topění?

SSJČ (topení); ALJ (i topení); Bš (topení)

toť, přísl.; **i ml.**

1. *nedávno, onehdy*: toť sa to staľo; toť sem s ňú mľuviľa; **srov.** toťkaj 1

2. *zde, tady*: toť to ležý na kredency; daj to toť na žydlu; toť henten ogar by nám mohľ pomocť; **srov.** toťkaj 2

► Slovo „toť“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „toť“ uvedeno více významů. SSJČ (toť); ALJ; Bš; SSJ

toťkaj, přísl.

1. *nedávno, onehdy*: toťkaj sem ho vid'ěľ z Jankem rosprávjať; šak toťkaj k nám přýšli oba; **srov.** toť 1

2. *zde, tady; tam*: ležý to toťkaj na stole; pološ to toťkaj; **srov.** toť 2

PSJČ (toťká, toťkaj – ve význ. 1); ALJ; Bš (toť, toťka, toťkaj); Kt (toťka; toťkaj – ,tu, zde')

tož I, část.; **i ml.**

1. navaz. *tak, tedy*: tož dy k nám přídete na besedu?; tož jag žyješ cérko? – Jak sa dá; toš tag je to; tož jak? – Toš tak

2. *vyjadřuje přisvědčení, ano, ovšem*: tož ba, to sa mosý ud'ěľať; tož jo, zme domľuveňi; **srov.** aj II 2, ba/baže, faň II, može, šak II 2

SSJČ; ČJA V-353 (ve význ. 1); ALJ; Bš; So (tuž)

tož II, spoj.; **i ml.**

1. *vyjadřuje časovou následnost, tak:* dyž na mja zapomjeli, toš sem šel dom; dyž nestíhám, tož nesnídám

2. *vyjadřuje důvod, tak:* abyžme mjeli co jest', toš sem kúpiła chleba; aby byl d'ivočák trefený, toš sem to tuplovál ešče jednu ranú

ALJ (ve význ. 1); BŠ (ve význ. 1)

tráček, -čka, m.

popruh u plachty na nošení trávy: urvały sa ně tráčky na trávňicy

SSJČ (tráček, tráček); ČJA III-165 (,popruh u trakaře'); III-166 (,popruh u nůše'); ALJ; BŠ

tragač, -a, m.; **i ml.**

trakař: prvéj sa d'elały dřevjené tragače; na tragačy sem odvozýl fšecko seno s pola; ♦ venku padajú tragače (*je oškľivo*); huba jí jede jak tragač (*je mnohomluvná*)

SSJČ (trakař, tragač); ČJA III-163, V-217; ALJ; BŠ; So; Vo (tragač/trakač); SSJ

trajdalena, -y, ž.

expr. žena chodící po návštěvách n. zdržující se často mimo domov: je to enom taká trajdalena, pořád' negde trajdá

trapcovat', -uju; -ujú, ned.

jít rychle, spěchat, utíkat: co trapcuješ, máme dost' času; **srov.** dropčyt', šfácat' 2, trckat', valit' 5, zdyrygat'

ALJ (trapčit', trapčít)

trávňica, -e, ž.

1. *druh lesní jahody rostoucí v trávě, jahodník trávnice (Fragaria viridis); srov. pstruk*

2. *plachta na nošení trávy:* donesu sy trávňicu, idem zvážat' seno; urvały sa ně tráčky na trávňicy; **srov. plachta 3**

► Slovo „trávňica“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „trávnice“ uvedeno více významů. SSJČ (trávňice); ČJA III-107 (ve význ. 2); ALJ; BŠ (ve význ. 2 a v jiném význ.); So (travňica – ve význ. 2); SSJ

trckat', -ám; -ajú, ned.

pospíchat drobným krokem, jít: stařenka trckala do kostela; **srov.** dropčyt', šfácat' 2, trapcovat', valit' 5, zdyrygat'

dok.: **dotrckat'**; **přytckat' (sa)**

odvoz.: **trckání**; **trckem (poklusem)**: zdyrygál trckem, aňi sem mu nestačýl

PSJČ (trckati); ALJ (i trckat); BŠ; Kt (trcat; trcek); So (trckač)

trkaňa, -e, ž.

kráva, která trká: máme takú trkaňu

trmázgat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

trmáčet se: trmázgála sa k nám takú dálku; **srov. šotřžnat' sa**

dok.: **dotrmázgat' sa**

ALJ (i trmázgat); Kt (trmázgat sa); SSJ (trmázdzgat' sa)

trń, -a/-u, m.

1. *osten, trn*: nevím, de sem sy zapíchnul trn do palca; ♦ sy ňe vzácny jak trn v řty (ne stojím o tebe); sy ošterný jak trn v řty (nepříjemný); je ťa tam třeba jak trn v řty (nejsi tam vítaný)

2. *strom rodící švestky*: v zahradě máme několik trnů; to sú plané trny; **srov.** trnka 1, 2

odvoz.: **trní; trnový**

► Slovo „trn“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „trn“ uvedeno více významů.

SSJČ (trn – ve význ. 1 a v jiných význ.); ALJ; BŠ (ve význ. 2); SO (trn – ve význ. 1)

trnka, -y, ž.; **i ml.**

1. *trnitý keř s drobnými bílými květy*: planá trnka; **srov.** trn 2

2. *druh stromu, nebo plod švestky*: ta trnka má šárku; cosy sa nám trnky neurodily, nebude slibovica; ♦ má oči jak trnky; **srov.** trn 2; kadlátko/karlátka, kulovačka 2

3. *pomn. trnky švestková povidla*: vařené trnky; navaříme trnky na celý rok; do školy zme mívali na sfačynu chleba s trnkama

odvoz.: **trnečka** – k význ. 1 a 2; **trnkovica** – viz tam; **trnkový** (švestkový): trnková máčka; **srov.** zašmúraný regiment

► Slovo „trnka“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „trnka“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA II-140 (trnky –,povidla‘); ALJ; BŠ; Kt; VO (trnke –,povidla‘); SSJ (ve význ. 1 a 2)

trnkovica, -e, ž.

pálenska získaná destilací švestek: letoz máme trnkovicu, slibovicu ze samých trnek; **srov.**

hruškovica, japkovica, střešňovica; slibovica

SSJČ (trnkovice – v jiném význ.); ALJ; Kt (v jiném význ.); SSJ

trtožyt’ sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

dohadovat se (o něco); hádat se (s někým): trtožyl sa o dejaký groš; nechcu sa s ním trtožyt’

ALJ (trtožit); BŠ (trtožiť sa)

trúbela, -y, m., ž.

expr. *kdo je hloupý, nešikovný, nekňuba*: ten náž ogáreg je ale trúbela; ty sy taká maľá trúbela;

srov. trúbelka 3, ťula

odvoz.: **trúbelka** – viz tam

PSJČ (troubela); ALJ; BŠ (trúbeľa); Kt (tróbeľa); SSJ (trúbeľa²)

trúbelka, -y, ž.

1. *rourka, trubička*: mám tu jakúsy maľú trúbelku

2. *druh cukroví, trubička*: trúbelky z bílkovým sňehem

3. expr. *zdrob. k trúbela (nekňuba)*: ty sy naša trúbelka, ale máme ťa rád’i; **srov.** trúbela, ťula

PSJČ (troubelka – ve význ. 1); ALJ (ve význ. 1); SSJ (trúbeľka – ve význ. 1)

trykáče, -ú, m., pomn.

spodní podvlékačí prádlo z teplé bavlněné látky: chlapy mjeli trykáče na přetku vjecěj

vykrojené než roby čy cěrky; spávali zme f trykáčoch

odvoz.: **trykáčky**: pro d’ecky byly malúcké trykáčky

trásořytka, -y, ž.

1. expr. *bojácný, nesmělý, slabý člověk*

2. *konipas (Motacilla)*

► Slovo „trásořytka“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „trásořitka“ uvedeno více významů.

SSJČ (trásořitka); ČJA II-37 (,konipas‘); ALJ (trásořitka); BŠ (trásořík, trásořitka aj.); SSJ (trasořítka)

třetoročný, příd.

tři roky starý, předloňský: ta třetoročná slibovica je vydařená

ALJ (třetorocký); Bš (třetoločský, třetorocký); Kt (třetorocký); SSJ (třetoročný)

t'uhýk, -a, m.

sýček obecný (Athene noctua), sýc rousný (Aegolius funereus): dyž zemřela teťina, toš prý bylo vid'ed' jakéhosy bílého ducha a d'eláť jak t'uhýk; dyž je u baráku čud' húkať t'uhýka, praví sa, že negdo umře

SSJČ (v jiném význ.); ČJA II-33; ALJ (i t'uhík); Bš; Kt (také ,hlupák'); Vo (ťohík)

tucha, -y, ž.

tušení, předtucha: mám takú tuchu, že sa u nich neco d'eje; mám jakúsy zlú tuchu

SSJČ; ALJ; SSJ

t'uchmit' (sa); -ím (sa); -íja (sa), ned.; expr.

1. (sy) *schovávat (si), ukryvat (si) (něco)*: t'uchmíš to tam desy enom pro sebe; t'uchmiľa sy peňíze ve strožochu

2. *mačkat (se), tisknout (se), tulit (se)*: enom t'uchmíz a přenášaš kočky; t'uchmili sa pot peřynú; **srov.** *cuchmať sa 2, cychmať sa, drchmať sa (drchmať), hubákovat' sa, jebať 1, natáhať sa 2, obďeľavať 2, obírat' sa 2, optúlat' (sa), pochťevať sa, šfrčkovať*

dok.: **doťuchmit'** (sa) – ve význ. 2; **poťuchmit'** (sa) – ve význ. 2

odvoz.: **t'uchma**, m., ž. (expr. 1. *kdo si něco schovává*, 2. *schovaná věc*): co to máž za t'uchmy pot tú postelú? (*schované věci*)

ALJ (ťuchlit'); Bš (ťuchlit')

t'ula, -y, m., ž.; i ml.

expr. *kdo je hloupý, nešikovný, nekňuba*: cos to vyvéď? ty sy taký t'ula maľý; **srov.** *trúbela, trúbelka 3*

SSJČ (ťulpas, tula); ALJ; Bš (ťuľa); Kt (ťulák)

túmava, -y, ž.

tmavý mrak: ot Pasýčky ide hrozná túmava, bude búrka

ALJ; Bš (tumava)

tupla, -y, ž.

1. *podrážka, podešev*: mám urvanú tuplu na botách

2. *nedovolený zákrok v kopané (srážka nohou protivníků při kopu do míče)*: rozhočý otpískáť hráčom tuplu

ALJ (tupľe – ve význ. 1)

tuplem, přísl.

1. *dvakrát, dvojmo*

2. ve spoj. **tým tuplem tím spíš**: tým tuplem na ťa kašlu; tým tuplem sy dávaj pozor

SSJČ (ve význ. 1); ALJ (i tupel); So (tupel)

tuplovat', -uju; -ujú, ned.

1. *podrážet boty*

2. *zdvojovat (něco)*: aby býľ d'ivočák trefený, toš sem to tuplováľ ešče jednu ranú

3. zdůrazňovat, připomínat, opakovat (něco): tuplovala sem mu nekolikrát, že sa mosý ešte staviť u susedú

dok.: **natuplovať** – k význ. 3; **potuplovať** – k význ. 2; **prýtuplovať** – k význ. 2 a 3

odvoz.: **tupla** – viz tam; **tuplem** – viz tam

SSJČ (tuplovať – ve význ. 1); ALJ (i tuplovať)

turkyň, turkyňa, -e, ž.

kukuřice: turkyň neuroste na Vaľachoh vysoká; s turkyňe sa d'elá šrot; neskaj už turkyňu nepjestujeme

odvoz.: **turkyňový**

SSJČ (turkyň); ČJA II-14 (turkyň –, dýně), III-117 (, kukuřice); ALJ (i turkiňa, turkyň, turkiň); BŠ (turkyň, turkyňa)

týsnúť sa, -nu sa; -nú sa, dok.

1. dotknout se (někoho, něčeho): týsnúť sem sa hlavú natřeného trámu

2. expr. opít se: týsnúť sa deset'í pivy; **rov. cynknúť sa, dýmnúť sa (dýmnúť), dřýstnúť sa (dřýstnúť), fíknúť sa 3, nacápať sa 3, nacmundať sa 2, nacúďiť sa, nadrať sa 2, nagígať sa 2, nalépať sa, namést' sa 2 (namést'), natrúbiť sa 2 (natrúbiť), navaliť sa 2 (navaliť), nazýngat' sa 2 (nazýngat'), nažrat' sa 2, róchnúť sa 2, scápať sa (scápať), smýknúť sa (smýknúť), zrúbat' sa (zrúbat')**

ned.: **týsať sa**

ALJ (i tisnúť, tysať); BŠ (tysať); So (tyknuť sa)

U

ubyt', -budu; -budú, dok.

1. přestat být součástí (něčeho), ubýt: ve tříde nám ubyly dvje d'eka

2. -byde/-bude (3. jč) zmenšit se (o množství): šag aňi múky neubylo; ♦ na tem neubudu (*nic neztratím*)

3. zhubnout

4. vydržet (někde), pobýt (někde): nemože s ňú doma ubyt'; neubýl tady aňi chfílu

SSJČ (ubýti); ALJ (i ubyt); BŠ

ucfekovať', -uju; -ujú, dok.

upěchovat, upevnit (něco): kameňama zme ucfekovali slúpek; ucfekovali zme sekýru, aby nevypadla s topora

odvoz.: **ucfekovaný**

ALJ (uvekovať, ucvekovať); BŠ (ucvekovať)

učuť viz čuť

uderyť', -ým, -ýja, dok.

1. uhodit, praštit, bouchnout (do někoho, něčeho; někoho): blezg uderýl do našy lipy; uderýl sem pjest'ú do stola; uderýl ho palicú; **rov. cápnúť 2, čásnúť, čmahýcnúť, dýmnúť, dřýstnúť, flágnúť, fíapiť, húcnúť 2, chlópnuť, chlopícnúť (chlópať), kmásnuť, lépnúť, lisknúť/liščyť, mignúť 1, mlaščyť 1, ojať/ojmúť, pleščyť 1, smýknúť 2, strúhnúť 2, šfácnuť 1, šlahnúť/šlažyť 1, uvaliť 3**

2. (na někoho) naléhavě se někoho vyptat: tata na ňho uderýl, aby nám řekl celú pravdu

3. odbít; nastat: uderýla dvanáctá; uderýla její poslední hod'inka; mrazy letoz uderýly skoro uderýť sa

uhodit se, praštit se, bouchnout se: uderyla sem sa do brňafky; dávaj pozor, ať sa neuderýš!;

srov. *obrazit' (sa)*

odvoz.: **udereňina** (*pohmožděnina*): udereňina hrozne bolí; **uderený** (*naražený, poraněný*)

ČJA I-67 (,uhodit se'); ALJ (i uderit', uderit); Bš (uderit – ve význ. 1 a 2); SSJ (uderit')

udvihnúť, -nu; -nú, dok.

uzvednout: Zdeň udvíhl metrákový mjech sám

So (udvihnuč); SSJ

ufrknúť viz **frkat', frkat'**

uglundaný viz **glundat' (sa)**

uhlédnúť, -nu; -nú, dok.

uvidět, spatřit, upozorovat (někoho, něco): uhlédna ho, uťekál, jag by mu za patama hořeło

SSJČ (uhlédnouti, uhlídnouti); ALJ (i uhlédnúť); Bš (uhlédnúť)

uhraznúť, -nu; -nú, dok.

očarovat, uřknout (někoho): uhraznúla ho svojima očama

uhraznúť sa

polekat se, vyděsit se: to sem sa uhraznúť

odvoz.: **uhrazlý** (1. *uřknutý*, 2. *vyděšený*): dobyteg býľ asy uhrazlý od zařýkávačky

ALJ (i uhrazit'); Bš (uhrazit' sa)

uhrdlit' sa viz **hrdlit'**

uhovjet', -ím; -íja, dok.

vyhovět (někomu): tobje ničdo neuhoví; nemožu mu uhovjet'; **srov.** *utrefit' 3*

odvoz.: **neuhovjený** (*nespokojený*)

SSJČ (uhověti); ALJ (i uhověť, uhovjet, uhověť); Bš (uhověť); So (uhovječ); SSJ (uhoviet')

uhúšat' (sa) viz **húšat'**

uchlípnuť viz **chlípat'**

uchmat'it', -ím; -íja, dok.

vzít, sebrat (něco): uchmat'it' pár peňez a šel ich propit'

ALJ (i uchmatit', uchmat'it); Bš (uchmátit')

uchraňovat', -uju, -ujú, ned.

uklízet: bavíť ňa, vid'íš, že uchraňuju sfjetňicu; **srov.** *pochraňovat', sklúzat' 2*

dok.: **uchráňit'**; **srov.** *porychtovat' 2, schráňit', sklud'it' (sklúzat')*

odvoz.: **uchráňený**

SSJČ (uchraňovati – v jiném význ.); ALJ; Bš (uchránit'); So (uchraňovač, uchranič)

úchvatek, -tku/-tka, m.

ve spoj. **na úchvatek** *narychlo, na poslední chvíli*: je vid'et', že to d'elál na úchvatek; **srov.** *na*

úchytku (úchytku 1)

ALJ; Bš

úchytka, -y, ž.

ve spoj. **na úchytku**

1. *narychlo*: jeťa sem do mjesta enom na úchytku; **srov.** na úchvatek (úhvatek)

2. *na dračku, na odbyť*: zemáky šly v opchod'e na úchytku

ALJ (i úchitka); Bš; So (uchytka – ve význ. 1)

uchýtat' (sy), -ám (sy); -ajú (sy), ned.

brát (někomu něco): neuchýtaj ňe to ídlo; d'ěcka sy uchýtały hračky

dok.: **uchyt'it'**

odvoz.: **uchýtání**

PSJČ (uchytati – ‚zachycovat‘); ALJ (uchýtati, uchítati); Bš (uchytit, uchýtat); Kt (uchýtati se – ‚předstihovat se v chytání‘); So (uchyčič – v jiných význ.)

úlehla, -y, ž.

pole ležící ladem, úhor: strýcovy pola sú samá úlehla

ALJ; Bš (uľehľa)

úliv, -u, m.

prudký, vydatný děšť, liják: d'ětaj s tým senem, přýde úlif; byla búrka a býľ řádný úlif; **srov.** čapák, pluta

ČJA II-158; ALJ; Bš

úminka, -y, ž.

úmysl: mjěl úminku dostavit' tu chaľupu

SSJČ (úminek, úminka); ALJ; Bš (úminek)

umordovat' (sa) viz **mordovat'**

umorýsaný, příd.

1. *zašpiněný, zamazaný*: Tomeš sa vrát'íl z venku celý umorýsaný; **srov.** ušubraný, ušušněný (šušnit' sa)

2. *unavený, schvácený*

ALJ (ve význ. 1); Kt (umurýsat – ‚ušpiniti‘); So (umurysany – ve význ. 1)

umývat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.; **i ml.**

mýt (se) (někoho, něco): nemám čas, mosým umývad' náčyňi; co češ? Umývám sa; počkaj, umývám sy ruky

dok.: **pozumývat' (sa)**

odvoz.: **pozumývaný**

SSJČ (umývati); ČJA I-144; ALJ (umívat'); SSJ

upjádliť sa viz **pjádliť sa**

urda, -y, ž.

smetana (tuková vrstva) na povrchu syrovátky z ovčího mléka: žynčyca z urdú

SSJČ; ALJ; Bš; SSJ; KJA III (str. 92)

urvaľa, -y, m.

expr. *silák*: ten váš Tonek, to je urvaľa, táhnúľ sám ceľú vlečku; **srov.** urzus

ALJ (urvať – ,rváč‘); BŠ (urvať – ,rváč‘)

úrypa, -y, m.

expr. *malé dítě*: ty sy, Joško, úrypa; ten ogáredz je taký malý úrypa; **srov.** božátko, frfeň 2, malúš/malúša, odrobinka 2, šfrček 2, šfírlák 2, šuseň 3, žúzel 3

ALJ (i uripa); Kt (urypa– ,špinavý člověk‘)

urzus, -a, m.

expr. *velký n. silný člověk*: s toho ogara je urzus; **srov.** urvaľa

usmýčyt’ viz **smýčyt’**

usrat’ (sy) viz **srat’**

usylovat’, -uju; -ujú, ned.

1. *vyvíjet úsilí, snažit se*

2. *naléhat (na někoho, na něco)*: usyluje na mja, abyh mu prodál jahňa

► Slovo „usylovat’“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „usilovati“ uvedeno více významů.

SSJČ (usilovati); ALJ (i usilovat – ve význ. 1); BŠ (usilovat’ se – ve význ. 1); SSJ (usilovat’ – ve význ. 1)

uščrknút’ viz **ščrknút’**

uščúřyt’ sa viz **ščúřyt sa**

uščýknút’ viz **ščýkat**

ušfácnuť, -nu; -nú, **ušfačyt’**, -ým; -ýja, dok.

1. (sy) *uřezat, useknout, ukrojit (něco)*: tu haľuz mosýme ušfácnuť, je suchá; idu sy ušfačyd’ uzeneho; **srov.** uťat’/utnúť 1, uvaliť 2

2. *ustrihnout (něco)*

odvoz.: **ušfácnuť/ušfačený**

SSJČ (ušvácnout – ve význ. 1); ALJ (ušvácnuť, ušvácnút, ušvažit’); BŠ (ušvácnút, ušvažit’); Kt (ušvácit – ve význ. 1)

ušfercovat’ (sa), -uju (sa); -ujú (sa), dok.

uhnat (se): ušfercováľ ogara pry fodbale; ušfercovali zme sa asy pry hokeju; ♦ ušfercovat’ sy d’ecko (*mít nemanželské dítě*)

ušpihlat’ viz **špihlat’**

ušubraný, příd.

umazaný, ušpiněný: ta kabaňa je jakásy ušubraná; **srov.** umorýsaný, ušušněný (*šušnit’ sa*)

SSJČ; ALJ (i ušubraný); BŠ; Kt (ušubrat – ,ušpinit’); SSJ

ušúlat’ viz **šúlat’**

uťat’, **utnúť**, -nu; -nú, dok.; **i ml.**

1. *useknout, utít (něco)*: idu uťat’ tu haľuz; **srov.** ušfácnuť/ušfačyt’ 1, uvaliť 2

2. *náhle přestat, ukončit nějakou činnost*: utnúľa ho, dyž začal ťápad’ hlúpiny

► Slova „uťat’, utnúť“ se užívají zejména v těchto významech, v SSJČ je u slov „utíti, utnouti“ uvedeno více významů.

SSJČ (utíti, utnouti); ALJ (i uťat); So (utnuč – ve význ. 1); SSJ (uťat')

uťekáček, -čka, m.

expr. *krátký n. lehký kabát*: co to máž za uťekáček?; **srov.** jupka 2, kabaňa, kacabaňa

utentovat', -uju; -ujú, dok.

udělat, provést, dokončit (něco): utentováł sem konečně to dřevo; nemohł sem to cosy utentovat'

odvoz.: **utentovaný**

SSJČ (utentovat – v jiném význ.); ALJ (i utentovat); SSJ (usilovat' – ve význ. 1)

utrefit', -ím; -íja, dok.

1. správně provést, udělat (něco): cosy tu máčku nemožu utrefit'

2. správně odhadnout (něco): utrefiłs to dobře

3. vyhovět (někomu): já mu neutrefím; **srov.** uhovjet' 3

odvoz.: **utrefený**

PSJČ (utrefiti – ve význ. 1); ALJ (i utrefit); Bš (utrefit – ,uhovět'); Kt (utrefený); So (utrefič)

utrmázgat' sa, -ám sa; -ajú sa, dok.

unavit se, vyčerpat se: utrmázgál sa na poli, že spál do večera

odvoz.: **utrmázganý**

ALJ (utrmázgat); So (utrmackany)

uvalit', -ím; -íja, dok.; expr.; **i ml.**

1. ulomit, urazit (něco): náž Jeńíg uvalíl vješág na záchod'e

2. uřezat (něco): uvalíl to křyvo; uvalíl sem haľuz na hrušce; **srov.** ušfácnút'/ušfačyt', uťat'/utnúť 1

3. uhodit, udeřit (někoho), dát facku (někomu): nó, šak sem mu uvalíl řádnú přes čuňu; **srov.** cápnút' 2, časnúť, čmahýcnút', dýmnút', dřýstnút', flágnút', řapiť, húcnút' 2, chlópnút', chlopícnuť (chlópať), kmásnút', lépnút', lisknúť/liščyt', mignút' 1, mlaščyt' 1, ojať/ojmuť, pleščyt' 1, smýknút' 2, strúhnút' 2, šfácnút' 1, šlahnúť/šlažyt' 1, uderyť 1

4. utratit peníze: Joža desy uvalíl fšecky prachy

uvalit' sy; expr.

1. ulomit si, urazit si (něco): to je nemeľło, skoro sy uvalíl prst na ruce

2. uřezat si (něco), ukrojit si (něco): uvalíl sem sy galván chleba; idu sy uvalit' kus špeku

3. pšouknout si: ty syz řádně uvalíl; **srov.** hřcnút' sy (hřcnút'), strúhnút' sy (strúhnút'), usrat' sy, zasrat' (srať), zabzďit' (bzďit')

SSJČ (uvaliti – v jiných význ.); ALJ (i uvalit); Bš (uvalit – ve význ. 2); So (ve význ. 1); SSJ (v jiných význ.)

uvést' sa, -zu sa; -zú sa, dok.; **i ml.**

1. uklouznout (na něčem; někde): uvézł sem sa na kuřyncu; nohy sa ňe uvézły na cest'e a gécľa sem sebú

2. ujet, odtrhnout se: nad barákem sa nám uvézła meza

odvoz.: **uvezený**

SSJČ (uvésti se – v jiných význ.); ALJ (uvézt'); SSJ (uviest' sa – v jiném význ.)

úvrat', -i, ž.

okrajová část pole, souvrat': na úvrat'i roste kmín

odvoz.: **úvrat'isko**

► Slovo „úvrat'“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „úvrat'“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA III-32; ALJ; Bš (úvratě); So (uvratník); SSJ

uzmút', -u; -ú, dok.; **i ml.**

vzít, zprav. tajně: né že mje to uzmeš!; uzmuła sem ti kúšček masa

odvoz.: **uzmutý**

SSJČ (uzmout)

užyca viz **lužyca**

V

v, ve, předl.

1. s 6. p. v, ve: ♦ v jednom výzvu (*najednou*); mjed' nekoho v řečy (*mluvit o někom*)

2. se 4. p. vyjadřuje časové období; o, za: ve sfátky; ve žňa; ve válku

3. se 4. p. vyjadřuje způsob nějaké činnosti: ♦ davaj v nohy (*utíkejme*)

SSJČ; ALJ; Bš; So; SSJ

váhovisko, -a, s.

střední část vah vozu (kde jsou zavěšeny rozporky), važiště

ČJA III-138 (,važiště'); ALJ; Bš; So (važisko); Vo (vážisku)

vajco, -a, s.; **i ml.**

vejce: vajco na tfrdo; velikonční vajca; malované vajco (*kraslice*); ♦ s chlapem mosýž jag z malovaným vajcem (*opatrně, šetrně*); seďeď jak kura na vajcích (*trpělivě, dlouho*)

ČJA III-232; ALJ; Bš; So; SSJ (vajce)

vaječnica, -e, **vaječyna**, -y, ž.

míchaná vejce; smaženice: dáme do vaječnice cibuli; máme dozď vaječny?; **srov.** škfařeňica/škfařeňina/škfařenka

► Slova „vaječnica, vaječyna“ se užívají pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „vaječnice“ uvedeno více významů.

SSJČ (vaječnice); ČJA I-105; ALJ (i vaječnica, vaječina); So (vaječina)

valchovat', -uju; -ujú, ned.

1. *prát na valše*

2. expr. *bít, tlouci*

3. (**sa**) expr. *válet (se) (po něčem)*: dávaj pozor, valchuješ to křeslo; nevalchuj sa po tom otomaňe!; **srov.** gajdat'/gajdovat' 3, glasovat'

dok.: **zvalchovat'**

odvoz.: **valchováňí**

► Slovo „valchovat“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „valchovati“ uvedeno více významů.

SSJČ (valchovati – ve význ. 1, 2); ALJ (i valchovat); Bš (valchovat' – v jiném význ.); So (zvalchovač – v jiném význ.); SSJ (ve význ. 1, 2)

valit', -ím; -íja, ned.; **i ml.**

1. *otáčením posunovat, postrkovat (něco)*

2. *poulit, kulit (oči)*: valť na mja svoje očyska

3. expr. *mluvit nesmysly, klamat, balamutit (někoho)*: mamko, on mja enom valí; ty náz zasěj valíš, to je hlúpina; neval nás!; **srov.** *blabotať 1, dřýstať 2, hňesť 2, lepotat' 1, mjasť 1, 2, plantat' 3, plkotat', řápat' 2, žvachlat'*

4. expr. *jíst, cpát se*: valíš to do sebe, šak ti to nezýme; **srov.** *cúhať, džgať (sa) 2, futrovať sa (futrovať), gábľovať, gasať, róchať sa (róchať), řápat' 3*

5. expr. *jít rychle, spěchat*: val dom!; valíš s kopca tak, že sem mu nestačýš; **srov.** *dropčyt', řfácat' 2, trckať, trapcovať, zdyrygať*

6. expr. *dávat (někomu něco), zprav. ve velkém množství*: valila jim peníze vrchem spodem

7. expr. *téct; močit*: valí ti s tašky mléko; ešče valí do gatí

8. expr. *silně pršet*: venku už zasěj valí; **srov.** *cébit' 2, čápat' 2, mhlit' 1, scať 2, soplit' 2, srat' 5, syčat' 2, syholit'*

dok.: **dovalit'** – ve význ. 1 a 7; **navalit' (sa)** – viz tam; **povalit' sa (pokálet se)**; **uvalit'** – viz tam;

zavalit' – ve význ. 1, 3, 7; **zvalit'** – ve význ. 4

odvoz.: **valoň** (expr. *kdo klame, balamutí*); **dovalený**; **navalený** – viz tam; **povalený**; **uvalený**; **zavalený**; **zvalený (snědený)**

SSJČ (valiti – ve význ. 1, 2, 3); ČJA II-80 (,kácet stromy'); ALJ (i valit); Bš (valit); So (valič – ve význ 4 a ve význ. ,kácet stromy'); SSJ

vanštrok, -u/-a, m.

dřevěné necky: ve vanštroku sa právaťo prádlo; vozývali zme sa na potoce na vanštroku
ČJA I-165; ALJ (i vaštrok); So (vaštrok)

vap, -u, m.

jemné peří: po dračce ostaťo f kuchyňi plno vapu

vartovat', -uju; -ujú, ned.

1. *dávat pozor (na něco, na někoho), hlídat, střežit*: vartuje, aš přýde listonoš

2. *konat strážní službu*

odvoz.: **vartování**; **varta (strážní služba)**

► Z tohoto slova je odvozen také pomístní název (viz příloha 2) – Vartovňa (Liptál).

SSJČ (vartovat); ALJ (i vartovat); Bš (Vartovňa); So (vartovač; varta); SSJ

vařacha, -y, ž.; **i ml.**

vařečka: pomíšaj tu cybulu vařachú, ať sa nespálí; poslúchaj ňa, lebo dostanež vařachú!

SSJČ (vařečka I); ČJA I-149; ALJ; Bš; So (vařecha); Vo (vařečka); SSJ (varecha)

vaský, příd.

vlhký, mokrý: to seno je vaské, nemožem zväzať

SSJČ (vazký); ALJ (i vaskí); Kt

vbízať sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

nabízet se: vbízal sa mu, že mu pomože

SSJČ (vbízeti); ALJ (i vbízať)

vdaj, -a, m.

vdávání, snatek: ta cërka je už na vdaj

SSJČ; ALJ; Bš

vdoleček, -čka, m.; **i ml.**

malý, zprav. svatební, koláček plněný tvarohem: tetka nám napekla na sfaďbu vdolečky; budú Velikonoce, ušúľáme aj vdolečky
SSJČ (vdolek, vdoleček – v jiném význ.); ALJ

vd'ečoň, -a, m.; **i ml.**

expr. *podlězavec*: ten Jaryn je taký vd'ečoň; **srov.** podrštaška

ALJ; Bš (vděčoň)

vedlevá, předl. se 2. p.

vedle (někoho, něčeho): ogáredz hopkál vedlevá mja

ALJ (i vedlivá); Bš (vedlivá); Vo (vedlivá)

veličajzný, velikajzný, příd.; **i ml.**

velmi velký, velikánský: to sú také veličajzné botáry; vjetr nafúkál velikajzné zámet'e

PSJČ; ČJA I-51; ALJ (i veličajzní); Bš (veličanzgrý); Kt (veličanský, veličaný, veličanzný); So

(velijansky); Vo (veličanské)

vepchat' (sa) viz **pchat'**

verglovat', -uju; -ujú, ned.

lomcovat, cloumat, smýkat (něčím): d'ecka verglovaly klučků od dveřý; **srov.** viglat' (sa)

dok.: **zaverglovat'**

odvoz.: **verglování**

SSJČ (verglovat – ‚zacházet, manipulovat‘); ALJ (i verglovat)

vesno, -a, s.

jaro: vesno přýšlo skoro; od vesna, do vesna; na vesno (*na jaře*)

SSJČ (Vesna, vesno); ALJ; Bš; So

vičák, -a, m.

obilná směs pro dobytek (zelená píce, zprav. z ovsa, vikve aj.): krmívali zme hovjezý dobyteg vičákem

ALJ; Kt

viglat' (sa), -u/-ám; -ú/-ajú, ned.; **i ml.**

kývat (se), viklat (se): co vikleš tým slúpkem?; vglú sa ňe ďalší štyry zuby; **srov.** verglovat'

dok.: **doviglat' (sa)**; **vyviglat' (sa)**; **zaviglat' (sy)**

odvoz.: **vigláň**

SSJČ (viklati); ALJ (i viglat); Bš (viglat)

vincek, -cka, m.

malá, zprav. kulatá, železná kamna, bubínek: ve vincku topíme enom drvem; **srov.** cylinďráky, řezyňáky (řezyny)

SSJČ; ČJA I-172; ALJ; Bš; So; Vo

virvajz, -u, m.; **i ml.**

hluk, hlomoz: z venku je čuď jakýsy virvajz

ALJ (virvajz, virvajz); Bš (virvál, virvas)

vítané, -ho, s.

dárek na přivítanou, zprav. z cesty: mamka nám dovězla vítaného; dovězlz d'eckom vítaného?
SSJČ (výtaný, vítané); ALJ

vjéc, vjecěj, přísl. (2. st.)

více: vjecěj sa už o tem nebudeme bavit'; ve spoj. **vjédz a vjéc**: zdá sa ňe, že venku valí vjédz a vjéc; ♦ co raz vjecěj (*čím dál víc*); čým meňej, tým vjecěj (*čím míň, tím víc*); **srov.** meň. meňej. raz II 3

ALJ; So (vjec); SSJ (viac, viacej)

vlk, -a, m.; **i ml.**

1. *psovitá šelma zbarvená šedě*

2. *opruzenina, zvl. mezi stehny*: nemožu jed' ňigde na kole, mám vlka

3. (zprav. mn.) *ostnaté kulovité plody lopuchu (Arctium)*: podívaj sa, doněsła sys s pola na haleňe plno vlkú

► Slovo „vlk“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „vlk“ uvedeno více významů.

SSJČ; ČJA II-118 (ve význ. 3); ALJ; Bš (vlk – ve význ. 3 a v jiných význ.); SSJ (ve význ. 1 a v jiných význ.)

volí, příd.

ve spoj. **volí oko** **i ml.** *sázené vejce, volské oko*: uděláme sy špenád z volím okem a ze zemákama

ALJ; Bš (volí oko – v jiných význ.); So (volí, volí oko – ,blatouch bahenní)

vozyčka, -y, ž.

1. *klouzačka*: máme vozyčku na potoce

2. *jízda, zprav. na sáních*: to byla vozyčka na saňách pry mjesýčku

PSJČ (vozička – ve význ. 1); ČJA I-35 (vozička – ve význ. 1); ALJ (vozička); Bš (vozička – ve význ. 1)

vraňí, příd.

ve spoj. **vraňí oko**

1. *jedovatá bylina (Paris)*

2. *otlak n. výrůstek na noze, kuří oko*: pálí ňa na noze vraňí oko

SSJČ (vraní); ALJ (i vraní); Bš (vraní); So (vraňi)

vrap, -u, m.

1. *záhyb*; **srov.** krab 2

2. *vráska*; **srov.** krab 1

odvoz.: **vrábek**: to d'echo má vrápky na nohách (*záhyby*); **vrábeček**; **vrapatý** (*krabatý, vrásčitý*): vrapaté ruky

SSJČ (ve význ. 1); ČJA I-42 (ve význ. 2); ALJ; Bš (ve význ. 1); SSJ (ve význ. 1)

vrapčynka, -y, ž. (zprav. mn.)

druh stromu, nebo planého, drobného plodu třešně, ptácnice: pékávali zme buchty aj z vrapčynkama; **srov.** bjelica 1, černíca, drobníca, křupa 2

SSJČ (vrapčírka, vrapčína); ALJ (vrapčinka, vrapčinky); Kt (vrapčírky, vrapčinky)

vrlina, -y, ž.

1. *tyčka v plotě*: nachystáme sy vrliny na pľot; **srov.** špingla
2. *nosná tyč u žebříku*: vrliny na žebřu; šceble a vrliny; **srov.** šcebla
ALJ (i vrliny); BŠ (vrliny)

vřch, -a, m.

ve spoj. **vřch fšeckého vrchol všeho**: vrřch fšeckého býľ, že ňa nepostřcháš

vřchový, příd.

1. *horský*: vrřchová cesta
2. ve spoj. **vřchoví ludé obyvatelé pasek**: vrřchoví ludé k nám přyšli pobesedovat'
SSJČ (vrřchový); ALJ (v jiných význ.)

vrnožyt', -ým; -ýja, ned.

1. *cvřlikat, štěbetat, šveholit*: ptácy vrnožyli f křáčý
2. *broukat (o dítěti)*: d'ěcko vrnožý

dok.: **zavřnožyt'**

SSJČ (vrnožit – ve význ. 1); ALJ (vrnožit', vrnožit); BŠ (vrnožit – ve význ. 1)

vřzgat', -ám; -ajú, ned.

1. *vrzat*: koľo voza neňi namazané, vřzgá nám
2. expr. *falešně hrát*: vřzgá na husle, že sa to nedá počúvat'

dok.: **dovřzgat'**; **zavřzgat'**

odvoz.: **vřzgání**

ALJ (i vřzgat); BŠ (vřzgat – ,šveholit'); Kt (vrzúgat, vrzúkat – ve význ. 1); So (vrzukač); SSJ

vybambúšyt' viz **bambúšit'**

vybečat' sa viz **bečat'**

vybékat' sa viz **békat'**

vyblafkat' sa viz **blafkat'**

vybřáňat' viz **břáňat'**

vycabrat', **vyčabrat'** viz **cabrat**, **čabrat**

vycúd'it' (sa) viz **cúd'it'**

vybíjanec, -nca, m.

expr. *darebák, uličník*: ten jejih ogar je taký vybíjanec, d'ělá enem neplechu; **srov.** baraba, handrlák, chachar, ľamač, ľancmón, ľata II, opacha, oplan, pazgřyvec, pazúr 4, peklonoš (peklit'), smyk 2, somár, špata, šulín 2, výmasta, zmjata

PSJČ (vybíjenec); ALJ; Kt; SSJ

vycúfat' viz **cúfat'**

vycurygat' viz **curygat'**

vycymbat' (sa), -u/-ám (sa); -ú/-ajú (sa), dok.

expr. *vydat (se) (něco, z něčeho), utratit peníze*: vycymbál mu fšecky prachy; vycymbál sa s peňes

odvoz.: **vycymbaný**: su vycymbaná s peňes

ALJ (vicímbat', vicímbat, vycembat); Kt (vycembat)

vyčachrovať viz **čachrovať**

vyčápať viz **čápať**

vydávať viz **dávať**

vydlábiť viz **dlábiť**

vydrabať sa viz **drabať**

vydrhnúť viz **drhnúť**

vydúbiť, -ím; -íja, dok.

expr. *natlouct*, *nabít* (*někomu*): Martín vydúbil Staňovi, že mu píchnul kolo; **srov.** naflágať 1, naróchať 1, vysmýkať

ALJ; Bš (vydubiť)

vydúliť (sa) viz **dúliť**

vyfrkať sa, **vyfrkať sa** viz **frkať**, **frkať**

vygajdať (sa) viz **gajdať**, **gajdovať**

vyglgať viz **glgnúť**

vyglgnúť viz **glgnúť**

vygyglat' (sa) viz **gyglat'**

vyhľobiť viz **hľobiť**

vyhřešyt' viz **hřešyt'**

vyhújať viz **hújať**

vyhutnúť viz **hutnúť**

vychlámať sa viz **chlámať**

vychlópať viz **chlópať**

vychrblať (sa) viz **chrblať**

vychudlý, příd.

vyhublý, *vyzáblý*, *slabý*: byl chorý, je jakýs vychudlý

► Slovo „vychudlý“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „vychudlý“ uvedeno více významů. SSJČ (vychudlý); ALJ

vyjebať viz **jebať**

vykarasyť (sa) viz **karasyť**

vykart'it' viz **kart'it'**

vylépať viz **lépať**

vylíčyt' viz **líčyt'**

vyliškať viz **liškať**

vyľochtať sa viz **ľochtať**

výmasta, -y, m.

expr. *darebák*, *uličník*: už jako d'ěcko to byl hrozný výmasta; **srov.** baraba, handrlák, chachar, lamač, lančmón, lata II, opacha, oplan, pazgryvec, pazúr 4, peklonoš (peklit'), smyk 2, somár, špata, šulín 2, vybíjanec, zmjata

ALJ; Kt (,drbaný člověk'); So (vymasta)

vymeno, -a, s.

vemen: krafské vymeno; před dójeňím sa moseło vymeno myt'

SSJČ (vemen, vymeno); ČJA III-176; ALJ (i vimeno); KJA VI (str. 142)

vymést' viz **mést'**

vymorýsat', -ám; -ajú, dok.

vychovat (někoho): uš t'a mosým konečně vymorýsat'!

odvoz.: **vymorýsaný** (*vychovaný*): ogare, ogare, ty nejsy vymorýsaný

ALJ (vymoresovat); Kt (vymoresnit, vymoresovat)

vymiškovat' viz **miškovat'**

vynáloha, -y, ž. (zprav. mn.); i **ml.**

výdaj, útrata: mjeli zme veliké vynálohy ze sfad'bú

SSJČ (vynáloha); ALJ (i vináloha, vynálohy); BŠ; So (vynáloha)

vyňuchat' viz **ňuchat'**

vyňúrat' viz **ňúrat'**

vypaškud'it' viz **paškud'it'**

vypit' sy, -uju sy; -ujú sy, dok., expr.

1. *být pokárán (za něco), odpýkat sy (něco)*: to sy vypiješ!

2. *napít se alkoholu*: súset sy rád vypije

SSJČ (vypítí – ve význ. 1); ALJ (vypit'); BŠ (vypit – v jiném význ.)

vypjestovat' viz **pjestovat'**

vyplantat' (sa) viz **plantat'**

vypleščyt', -ým; -ýja, dok.; expr.

1. i **ml.** *vytřeštit, vykultit oči*: Bohúšeg na mja vypleščýl ty sfoje očyska

2. *vyfotografovat*: vypleščyli zme je novým foťákem

vypleščyt' sa

nabourat se, spadnout: vypleščýl sa desy na skyjách

odvoz.: **vypleščený**

ALJ (vypleščit', vipleščit', vipleščit, vipleščit ad.); Kt (vypleščit – ,vyvalit'); So (vyplesknuč – ve význ. 2)

vyplkotat' viz **plkotat'**

vyplut' viz **plut'**

vypošcat' (sy) viz **poščavat' (sy)**

vyprúčyt' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), dok.

vystrčit (něco); prohnout (se): viďeł sem ho, jag vyprúčýl sfoje veliké břucho; vyprúčýla sa přez zábradlí

odvoz.: **vyprúčený**

ALJ (vyprúčit', viprúčit); BŠ (vyprúčit'); Kt (vyprúčit)

vyptat' viz **ptat'**

vyrátat' sa viz **rátat'**

vyróchat' viz **róchat'**

vyrovnať sa viz **rovnať sa**

vyrúbat' viz **rúbat'**

vyrybať, -ým; -ýja, dok.

provést, vyvést (něco): cos to, Ozéfkú, zasěj vyrybať?

ALJ (viribářiť, vyrybářiť); Kt (vyrybářiť)

vyscat' (sa) viz **scat'**

vyškřekat' sa, vyšškřekat' sa viz **škřekat', škřekat'**

vyslěkat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.; **i ml.**

svlékat (se), vysvlékat (se): už vyslěkám tu košulu; vyslěkaj sa rychlo

dok.: **dovyslěkat' (sa)**; **vyslěct' (sa)**: vysleč ty ga'e, spravím t'i tu d'úru

odvoz.: **vyslěkáňi**; **vyslečený**

ALJ (vislěct'); Bš (vyslečený); So (vysleč (se), vyslěkač (se))

vyslópät' viz **slópät'**

vysmolit' sa, -ím sa; -íja sa, dok.; expr.

1. *vykálet se*

2. *vykašlat se (na něco, někoho)*: račy sem sa vysmolila na fšecku prácu

PSJČ (vysmoliti, vysmoliti se – ve význ. 2); ALJ (i vysmoliti); Kt (vysmoliti – ve význ. 2); So (vysmolič se)

vysmýkat', -ám; -ajú, dok.

expr. *natlouct, nabít (někomu)*: tata nám vysmýkáľ řemeňem; **srov.** naflágať 1, naróchať 1, vydúbiť

ALJ (vismíkať, vysmýkať, vismíkať)

vysokúčny, příd.

velmi vysoký: to je vysokúčny strom

ALJ; Bš; So (vysokucny)

vysrat' (sa) viz **srat'**

vystřkat', -ám; -ajú, ned.

1. *vystřkovat (něco)*: a ty černý na tom zadu, nevystřkaj na náz bradu (*píseň zpívaná o svátku Tří králů*)

2. *vyčítat (někomu něco)*: vystřkáľ ňe, že su celý deň doma a nevařým; vystřkala ňe, že nechodím dom

odvoz.: **vystřkáňi**

► Slovo „vystřkat“ se užívá pouze v těchto významech, v SSJČ je u slova „vystřkati“ uvedeno více významů.

SSJČ (vystřkati – ve význ. 1); ALJ (i vystřkat); Bš (vystřkáť, vystřkovat – ve význ. 1); SSJ (vystřčit, vystřkať – ve význ. 1)

vysýrat' sa, -ám sa; -ajú sa, ned.

expr. *chlubit se, vytahovat se (na někoho, před někým)*: nevysýraj sa na mja!

odvoz.: **vysýráňi**

ALJ (vysírat)

vyšancovat' viz **šancovat'**

vyšfácat' viz **šfácat'**

vyškérat' sa viz **škéryt' sa**

vyškračyt' viz **škračyt'**

vyšmatlat' viz **šmatlat' sa**

vyšpárat' viz **špárat'**

vyštráfat' viz **štráfat'**

vytrtosyt', -ým; -ýja, dok.

expr. *vykecat (někomu něco)*: vytrtosýť strýcovi fšecko, co učůľ doma

vyválat' sa; -ám sa; -ajú sa, dok.

1. *dosyta si užít válení*; *vyválet se*: dēcka sa vyváľaty ve sňehu

2. *svalit se*: Tomeš sa vyváľát na lyžách

3. -á sa (3 j.č) *vyklubat se*: z deseti vajec sa nám vyváľalo osum kuřat; hůsa sa nám vyváľalo z vajec

odvoz.: **vyváľání**; **vyváľaný**

► Slovo „vyváľat' sa“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „vyváľeti se“ uvedeno více významů.

SSJČ (vyváľeti se – ve význ. 1 a 2); ALJ (ve význ. 1 a 2); Bš (vyváľat' sa – ,zbavit se dluhů‘)

vyvrbit' sa, -ím sa; -íja sa, dok.; **i ml.**

ukázat pravou tvář, vybarvit se: vyvrbíť sa z něho pjekný lancmón; dľúho to trvalo, neš sa konečne vyvrbíť; vyvrbiť sa to zle

SSJČ (vyvrbiti se – v jiném význ.); ALJ (vyvrbit' ,vivrbit', vyvrbit, vivrbit – v jiných význ.); Bš (vyvrbit' – ,provést, udělati‘); Kt (vyvrbit – ,objevit se‘)

vyviglat' (sa) viz **viglat' (sa)**

vyžyt', -yju; -yjú, dok.

1. *intenzivně prožít*

2. *vystačit se svými prostředky, uživit se*: nemožu vyžyt' s týma peňezama; s tým nevyžuju

► Slovo „vyžyt“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „vyžít“ uvedeno více významů.

SSJČ (vyžít); ALJ (i vyžit', vižit', vyžit, vižit); Bš (vyžit – ,okráti; strávit‘); So (vyžič – ve význ. 2 a v jiném význ.)

vyzdravjet' sa, -ím sa; -íja sa, dok.

uzdravit se: vyzdravjeľa sem sa ze zápalu pluc

odvoz.: **vyzdravený/vyzdravjený**

ALJ (i vyzdravěť, vyzdravjet', vizdravjet'); Bš (vyzdravnút'); So (vyzdravječ)

vyzúgat' viz **zúgat'**

vyzungnúť, -u; -ú, dok.; **i ml.**

expr. *vypít naráz, jedním douškem*: vyzungňi tu hruškovicu!

SSJČ (vyzunknout); ALJ (vizungnúť, vizungnúť); Kt (vyzunknúť); So (vyzungnuť)

vyžd'arat' viz žd'arat' (sa)

vyždúrat', -ám; -ajú, dok.

1. *vystrčit, vystrnadit (někoho)*: nebylo možné ho vyždúrad' ze sfjetnice

2. *vyšťourat, vyhrabat (něco)*: gdes prosím t'a vyždúraľa ty staré kníšky?

3. (někoho) expr. *mít pohlavní styk (s někým)*: vyždúráľ desy na mezy jakúsy ženskú; **srov.** optáhnúť
3, otpraviť sa 2, smýknúť sy (smýknúť)

odvoz.: **vyždúraný**

ALJ; Kt (vyždurkat – ve význ. 1)

vyžgemrat' viz žgemrat'

vzatku, přísl.; **i ml.**

vzadu: stařýk s kýmsy grágá vzatku za chaľupú; **srov.** nazatku; fpřetku

SSJČ (vzadu, vzadku); ALJ (i vzadku); So

vzýty, příd.

1. *odebraný, odejmutý*: býť vzýty od matky; ♦ co je vzýté, to je vzýté (*nenávratně pryč*)

2. expr. *opilý*: ten býť dobře vzýty; **srov.** cynknutý (cynknúť sa), dřýstlý (dřýstnúť), dýmly (dýmnúť), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďiť sa), nadraný 2, nachlámaný (chlámat'), naglganý 2, nalépaný (nalépat' sa), nametený 3, naróchaný 4, naslópáný (slópat'), naťatý, natrúbený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý 3, scápaný (scápat'), smýklý 2, zjatý 3, zrúbaný 4

ALJ (vzítý – ve význ. 1); Kt (vzítý – ve význ. 1)

Z

z, ze viz **s**

zabachtat' sa viz **bachtat' sa**

zabambúšyt' sa viz **bambúšyt' sa**

zabavit' (sa), -ím (sa); -íja (sa), dok.

1. *pobavit (se), zaměstnat (se)*

2. *zdržet (se)*: zabaviľaz mja, mosým ponáhľad' dom

odvoz.: **zabavený**

SSJČ (zabaviti I); ALJ (i zabavit); Bš (zabavit); Kt (zabavit se); So (zabavič, zabavič se); SSJ

zabečat' viz bečat'

zabrčat' viz brčat' (sy)

zabřlomat' viz břlomat'

zabřdat' (sy), -ám (sy); -ajú (sy), ned.

slovně napadat (někoho), popichovat (někoho): nezabřdaj sy do mja, nebo t'í dām do gemby;

srov. drabať, gabať 2, šparať

odvoz.: **zabrdání**
SSJ

zabúryť viz **búryť**
zabzd'it' viz **bzd'it'**
zacyngat' viz **cyngat'**
zacyngélat' viz **cyngélat'**
zacúfat' viz **cúfat'**
zacurygat' viz **curygat'**
začachrovať viz **čachrovať**
začápat' viz **čápat'**
začmúryť (sa) viz **čmúryť sa**
zadávit' viz **dávit'**

zadechnút' (sy), -nu (sy); -nú (sy), dok.

odpočinout (si), *oddechnout (si)*: sedňi sy a zadechnňi; su cosy unavená, chcu sy zadechnút'
SSJČ (zadechnouti – v jiných význ.); ALJ (i zadechnút); BŠ (zadechnút si)

zadlábit' viz **dlábit'**

zafčasu, přísl.; **i ml.**

zavčas, *včas*: ešče že sem sa to zafčasu dozvjed'ela
PSJČ (zavčasu); ALJ (i zavčasu); So; SSJ

zafíkat' viz **fíkat'**

zaflágat' (sa) viz **flágat'**

zafújat' viz **fújat'**

zagajdovať' (sa) viz **gajdat', gajdovať'**

zagryndať sa viz **gryndať**

zagyglat' (sa) viz **gyglat'**

zaháňačný, příd.

(k někomu) *příčinlivý*, *spornivý*: býť zaháňačný ke sfěj rod'iňe; **srov.** záhončlivý

zahemovať' viz **hemovať'**

zahňápat' sa viz **hňápat'**

zahled'et' sa viz **hled'et'**

zahľobit' viz **hľobit'**

zahnat' sa, -ženu sa; -ženú sa, dok.

rozehnat se: zahnáť sa a lépnúť mu rádnú; zahnáť sa a hod'iť balónem
So (zahnač se); SSJ

záhončlivý, příd.

příčinlivý, *spornivý*: ten náž ogara je záhončlivý; **srov.** záháňačný

ALJ (i záhočliví); Bš

zahrabovat', -uju; -ujú, ned.

hrabat zbytky nesklizeného sena, obilí ap., pohrabovat: budež zahrabovat' klásky na poli
dok.: **zahrabat'**: Vlasto, přýdež zahrabat', budeme sušyt' seno

► Slovo „zahrabovat“ se užívá zejména v tomto významu, v PSJČ je u slova „zahrabovati“ uvedeno více významů.

PSJČ (zahrabovati); ALJ (i zahrabovat, zahrabat'); Bš (zahrabovat); So (zahrabovač); SSJ

zahrdlit' viz **hrdlit'**

zahřešyt' viz **hřešyt'**

zahurtovat' viz **hurtovat'**

záhuščka, -y, ž.

jíška: dáme do zelí záhuščku

ALJ; Bš

zachladit' sa, -ím sa; -íja sa, dok.

nachladit se: zachlad'íl sa venku, býł enom f košuli

odvoz.: **zachlazeňi**; **zachlazený**

SSJČ (zachladiti se); ALJ (zachlad'it, zachladit'); So (zachladžič se, zachlazeňi); SSJ (zachladit' sa)

zachrblat' viz **chrblat'**

zajebat' sy viz **jebat'**

zajojkat' viz **jojkat'**

zakahrňnat' viz **kahrňnat'**

zákalec, -lca, m.

sražená vrstva u kůrky špatně upečeného pečiva, brousek: uďeľát sa nám na chlebjě zákalec

SSJČ; ČJA I-134; ALJ; So (zakalec)

záklepka, -y, ž.

druh dětské hry na schovávanou, pikaná: budeme sy hráď na záklepku

odvoz.: **zaklepat'** (oznámit poklepem na předem domluveném stanovišti, že je viděn účastník hry, *zapikat*): Bohuž ňa zaklepáľ o strom

zakoptat', -ám; -ajú, dok.

klopýtňout, zakopňout (o něco): zakoptáľ sem o schot; **srov.** zapackat'/zapackovat'

odvoz.: **zakoptáňi**: to zakoptáňi mja stáło rozbitý nos

zalápat' viz **lápat'**

zaličyt' (sa) viz **ličyt'**

zaľgotat' (sa) viz **ľgotat' (sa)**

zamdľet', -ím; -íja, dok.

omdlít: cosy mje zabyľo zle a zamdľeľa sem

SSJČ (zamdľit); ALJ (i zamdlet); Bš (zamdľet')

zámet', -e, ž.

závěj sněhu: vjetr nafúkál také velikajzné zámet'e

odvoz.: **zámet'isko**

SSJČ (zámět'); ČJA II-160; ALJ; Bš; Vo (námňet', zámňet')

zamést' viz **mést'**

zamlít' sa, -í sa (3. jč.); -íja sa, dok.

zamlžit se, zamžit se: okno f kuchyňi sa zamhliło

odvoz.: **zamlitý**

SSJČ (zamlít se); ALJ (i zamhlít); Bš (zamlhet' sa); Vo (zamlít (se))

zamišat' viz **míšat**

zamjačat' viz **mjačat'**

zamjágat' viz **mjágat'**

zamoknúť, -ne (3. jč.); -nú, dok.

zvlhnout deštěm, namoknout

odvoz.: **zamoklý**: už je dobře zamoklé, porostú hřbyby

► Slovo „zamoknúť“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „zamoknouti“ uvedeno více významů.

SSJČ (zamoknouti); ALJ (zamoknúť); So (zamoknuč); SSJ

zámora, -y, ž.

expr. *slabý, neduživý člověk*: to cěřca je taká zámora; ♦ vypadáť jag zámora

odvoz.: **zámorka**

► Slovo „zámora“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „zámora“ uvedeno více významů.

SSJČ; ALJ; Bš; Vo (zámura)

zamordovat' viz **mordovat'**

zamrčat' (sy) viz **mrčat'**

zamžýt', -mžým; -mžýja, dok.

zavřít, zamhouřit oči: zamžým oči a spím

odvoz.: **zamžýtý**: má zamžýté oči

► Slovo „zamžýt“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „zamžítí“ uvedeno více významů.

SSJČ (zamžítí); ALJ (i zamžit'); Bš (zamžit); So (zamžič)

zaňamčat' viz **ňamčat'**

zapackat', i ml., **zapackovat'**, -uju; -ujú, dok.

klopýttnout, zakopnout (o něco): zapackováł sem o prach; srov. zakoptat'

odvoz.: **zapackání (klopýttnutí)**

SSJČ (zapackat, zapackovat); ČJA I-66; ALJ (i zapackat, zapackovat); Kt (zapackat se); Vo (zapackat, zapackuvat)

zápač, -e, ž., **zápačý**, -ý, s.

stinná stráž, stinný svah: za Machačama je veliká zápač; f tom zápačý sa drží najdél sňech

► Toto slovo se užívá také v pomístním názvu (viz příloha 2) – V Zápačý (Lhota u Vsetína).

SSJČ; ALJ (i zápačí); Bš; Kt (zápeč); SSJ; KJA VII (str. 98)

zapchnút' viz **pchat'**

zapízdřyt' viz **pízdřyt'**

zaplantat' (sa) viz **plantat'**

zapplešcyt' (sa) viz **pleštit'**

započúvat' sa viz **počúvat'**

zapotrošyt', -ým; -ýja, dok.; **i ml.**

ztratit, založit (něco): zapotrošyli zme núž desy v hoře; zapotrošyli zme doma tu kníšku

zapotrošyt' sa

1. *ztratit se (něco)*: zapotrošýl sa ňe šrúbek

2. *opozdit se, zdržet se*: snát' sa zapotrošýl desy v hospodě

odvoz.: **zapotrošený**

ALJ (zapotrošit' i zapotrošit); Bš (zapotrošit sa); SSJ

záprdek, -tka, m.; **i ml.**

1. *zkažené vejce*: to je smrad, mezy vajcama býl záprdek

2. expr. *malý člověk*: ten ogar je taký záprdek

SSJČ; ČJA III-236 (,zkažené vejce'); ALJ; Kt (záprtek – v jiném význ.); So (záprtek – ve význ. 1)

zapšknút', -nu; -nú, dok.

zatrpknout, zahořknout

odvoz.: **zapškly**: co sy jakýsy zapškly?; **zapšklina** (expr. *zatrpklý člověk*)

PSJČ (zapšknouti – ,kýchnouti'); ALJ; Bš (zapšknút – ,kýchnout'); So (zapškly – ,zakrnělý', zapšklina – ,zakrnělé ovoce'); SSJ

zaraz, přísl.

naráz, najednou; zároveň: uděľajte tu prácu zaraz; **srov.** odrazu, zrazu

SSJČ (zaráz); ALJ (i zaras); Kt; SSJ

zařečnovat' sa viz **řečnovat'**

zařehúňat' sa, zařehýňat' sa viz **řehúňat' sa, řehýňat' sa**

zarovno, přísl.

1. *ve stejnou dobu, současně, zároveň*: rostl zarovno se mjú; ♦ chodí spad' zarovno s kurama/ze slépkama

2. *ve stejné výši, podél*: máme sníh zarovno s plotem; zarovno s cestú sú lipy

SSJČ (zarovno, zároveň); ALJ; Bš; Kt; So; SSJ

zascat' sa viz **scat'**

zasmažeňica, -e, ž.

druh polévky s jíškou: zasmažeňica zeleňinová; zasmažeňica hřibová; tata ňe donesl hřiby, můžeme uděľad' hřibovú zasmažeňicu

odvoz.: **zasmažeňička**

SSJČ (zasmažená, zasmaženice); ALJ (i zasmaženica); Bš (zasmaženica)

zaščúřyt' sa viz **ščúřyt sa**
zaskřékat', zaskřékat' viz **skřékat', škřékat'**
zasrat' (sa) viz **srat'**
zaskuhýkat' viz **skuhýkat'**
zašfrčkovat' (sy) viz **šfrčkovat'**
zašfrlat' viz **šfrlat'**
zaškéřyt' sa viz **škéřyt' sa**
zaškňúrat' viz **škňúrat'**

zaškřačany, příd.

1. *zakrslý*: zaškřačany stromek
2. ve spoj. **zaškřačané vejce** *vejce, ze kterého se nic nevylíhne*
ALJ (zaskřechaný, zaskřechený); Kt (zaskřechený (vejce) – ,nasazený')

zaškudnút', -nu; -nú, dok.

zarůst (*vlasy n. vousy*): nechál sa zaškudnút'

odvoz.: **zaškudlý** (*zarostlý, vousatý*): tato, ohol sa, sy celý zaškudlý

ALJ (zaškudlý); Bš (zaškudlý)

zašmúraný, příd.; **i ml.**

ve spoj. **zašmúraný regiment** *sladká povidlová omáčka s noky*: donesu sy vařené trnky a uvařým d'eckám zašmúraný regiment; **srov.** komináři (kominář 2)

ALJ

zašfidrat' viz **šfidrat'**

zaškfrkat' viz **škfrkat'**

zaškřúpat' viz **škřúpat'**

zašmatlat' viz **šmatlat' sa**

zašnorovat' (sy) viz **šnorovat' (sy)**

zašpajglovat' viz **špajglovat'**

zaštabárat' viz **štabárat', štabarcovat'**

zaťat', zatnúť', -nu; -nú, dok.

jako součást ♦ **zaťat'/zatnúť' vřed** (někoho) *druh onemocnění projevujícího se křečemi (epilepsie, psotník)*: zaťál ho vřet; malého Lukáša zaťál vřet

ALJ; Bš (zaťat')

zaťápat' viz **t'ápat'**

zát'erek, -rka, m. (zprav. mn.)

1. *nok* (*z hladké mouky a z vody*); **srov.** šúlánek (šúlat')

2. ve spoj. **zát'erky v mléce** *mléčná polévka s noky*: na večeru udeľáme zát'erky v mléce; **srov.** strúhanka v mléce (strúhanka)

ALJ (zát'erky, zátěrky, zát'erka, zátěrka); Bš (zátěrka)

zatkem, přísl.

zadní stranou, zadem: vjěl sem zatkem do dvora; chodí sa k nim zatkem (*zadní stranou domu*); **srov.** odzatku, zezatku, otpřetku, přetkem
SSJČ (zadem); So

zavalit' viz **valit'**

zavazat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

překážet, vadit: uhňi, zavazáš; nezavazaj tu!; cěrčyska jedny, enom mje tu zavadzáte
odvoz.: **zavazání**

SSJČ (zavazet); ČJA I-64; ALJ (i zavazat, zavazet); Bš (zavazat); So (zavazač); Vo (zavazet); SSJ (zavadzat')

zaverglovat' viz **verglovat'**

zaviglat' (sa) viz **viglat' (sa)**

závitek, -tka, m.

1. *zdrob. k závit*

2. *stočený plněný plátek masa*: špaňelské závitky

3. *tyč, kterou se přitahují řetězy na voze s nákladem*: fúru dřeva utáhli závitekem; šlajfovali zme aj závitekem

SSJČ (ve význ. 1, 2); ALJ; Bš (ve význ. 3); SSJ (závitok – ve význ. 1)

závitka, -y, ž.

svobodná matka: počúvaj, je-ji ta cěrka závitka?

SSJČ; ČJA I-16; ALJ; Bš; So (závitka)

zavrnožyt' viz **vrnožyt'**

zavrzgat' viz **vrzgat'**

zazyglit' viz **zyglit'**

zaždúrat' viz **ždúrat'**

zažgemrat' viz **žgemrat'**

zažmúrat' viz **žmúrat'**

zážyva, -y, m.

expr. *jedlík*: ten náž ogar je dobrý zážyva

zbíjat', -ám; -ajú, ned.

1. *stloukat k sobě, sbíjet*: zbíjáš butku pro ptáky?

2. *zbojničit*

dok.: **nazbíjat'** (*získat zbojničením*): zbojníci sy nazbíjali moc peňes

SSJČ (sbíjeti – ve význ. 1); ALJ (i zbíjat); So (zbijač – v jiném význ.); SSJ (zbíjat¹, zbíjat²)

zblíknút' viz **blíknút'**

zblúkat', -ám; -ajú, ned.

toulat se po nocích, ponocovat: ogar desy zblúkál až do rána; co tady celú nodz zblúkáš?; **srov.** bloncat' (sa) 2, čáryť/šáryť 2, grejdít', lašovať, posmjetať sa, přesmrádat' sa, zglýňat' 2

odvoz.: **zblúkáňí**
ALJ

zbožý, -ý, s.

1. *věci, s nimiž se obchoduje, zboží*

2. *obilné zrno*: dysy sa choďívalo ze zbožým do mlýna; **srov.** obilé

odvoz.: **zbožný II** – viz tam

► Slovo „zboží“ se užívá zejména v těchto významech, v PSJČ (v SSJČ) je u slova „zboží“ uvedeno více významů.

PSJČ (zboží); ČJA III-52; ALJ (i zboží); Bš (zboží); So (zboží); SSJ (zbožie¹, zbožie²)

zbožný I, příd.

projevující svou víru v Boha; související se zbožností: zbožné tetky

SSJČ; ALJ; So (zboží); SSJ (zbožný¹)

zbrchat' sa viz **brchat' sa**

zbožný II, příd.

1. *obilný*

2. ve spoj. **zbožný kolek** viz **kolek I 2**

SSJ (zbožný² – ve význ. 1)

zbúlat' viz **búlat'**

zbýčyt' sa viz **býčyt' sa**

zďáfka, -y, ž.

svatební obřad: našy mjeli zďáfku f kostele

SSJČ (zdavky); ČJA I-14; ALJ (zdavky, zdavky); Bš (zdavka); So (zdafky); Vo (zďafke)

zdechlý, příd.; **i ml.**

1. *mrtvý, pošlý*

2. *líný*: ty sy zdechlý; to býł ale zdechlý chláp

odvoz.: **zdechlina** (*i lenoch*): ty si taká zdechlina, ňidz neďeľáš; **zdechlák**, **zdechloň** (*lenoch*);

srov. čáčfała/čáčfara, kfak 2, zhñilák, zhñiloň, zhñilina, zhñilačysko (*zhñilačyt'*)

SSJČ (ve význ. 1); ČJA I-75; ALJ; Bš (zdechlý; zdechľák); So (zdechły; zdechlák – ‚nemocný člověk‘);

Vo (zdechlé; zdechlina, zdechlón)

zďeľat', -ám; -ajú, dok.; **i ml.**

sejmout, sundat: daj, pomožu ťi zďeľat' kufr ze skřýňe; zďeľaj s police ty sklénky

odvoz.: **zďeľaný**

► Slovo „zdělat“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „sdělati“ uvedeno více významů.

SSJČ (sdělati); ČJA I-157; ALJ (i zďeľat); Bš (zďeľat'); Vo (zďeľat)

zdlábit' viz **dlábit'**

zdrchmat' viz **drchmat'**

zdrúzgat' (sa) viz **drúzgat' (sa)**

zdychat', -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

hynout, zdechat: zdychły nám tři kury; ♦ ot práce aj koňe zdychajú

dok.: **zdychnúť**

odvoz.: **zdychání**

ALJ (i zdychat); Kt (zdychat); So (zdychač); SSJ

zdyrygat', -ám; -ajú, ned.

expr. *spěchat, utíkat*: zdyrygaj dom, máš tam tatu; **srov.** *dropčvt', šfácat' 2, trckat', trapcovat', valit' 5*

odvoz.: **zdyrygání**

zehřýt' (sa), -eju (sa); -ejú (se), dok.; **i ml.**

ohřát (se): dám zehřýd' vodu na náčyňi; my zme sy zehřýli fčerajšý objet; pod' dáť a zehřej sa u nás

odvoz.: **zehřýtý**; **srov.** *zhřývaný (zhřývat' (sa))*

SSJČ (zehřát, zehřít); ALJ (i zehřít); So (zehřýč (se)); Vo (zehřit)

zelhat', -žu; -žú, dok.

1. *selhat, zklamati*

2. *zalhat*: zelhál ňe aj tŕykrád' za deň

SSJČ (selhati); ALJ (i zelhat); Bš (zelhat – v jiným význ.); So (zelhač)

zelina, -y, ž. (zprav. mn.)

léčivá bylina: ideme natrhad' zeliny na čaj

odvoz.: **zelinka; zelinář, zelinářka; zelinkový**

SSJČ; ČJA II-101; ALJ (i zeliny); Bš; So; SSJ

zelový, příd.

zelný: zelová poléfká; zelový list; zelový saťát

SSJČ; ALJ; Bš (zeľový); So

zemák I, **i ml.**, **zemják, zemňák** -a/-u, m.

rostlina lilek brambor, nebo jeho plod: skoré zemáky; naklúčené zemjáky; na večeru míváme zemáky z mlékem; naškrobaj zemjáky!; budem ohřnáť zemňáky; ♦ smjeješ sa jag rozvařený zemák (*velmi se směješ*)

odvoz.: **zemáček/zemjáček/zemňáček; zemáčysko/zemjačysko/zemňačysko;**

zemákový/zemjákový/zemňákový: **i ml.** zemáková poléfká (*bramboračka*); **i ml.** zemáková placka (*z vařených, n. syrových brambor*); **i ml.** zemáková kaša; zemňákový koš

SSJČ (zemák I); ČJA III-111; ALJ; Bš (zemňačisko – ,pole osázené bramborami'); Kt (zemňák;

zemňačisko); SSJ (zemiak); KJA IV (str. 156)

zemák II, -u, m.; **i ml.**

zeměpis: fčera sem býť skúšaný ze zemáku

SSJČ (zemák II); ALJ

zemlet', -melu; -melú, dok.; **i ml.**

umlít, semlít (něco): zemelu ty rohlíky na strúhanku; zemelem maso na sekanú; ♦ zemleťa ho zyma (*dostal zimnici, horečku*)

odvoz.: **zemletý**

SSJČ (semlít); ČJA I-141; ALJ; So (zemleč); Vo (zemlet)

zepsut' (sa) viz **psut'**

zespotku, přísl.; **i ml.**

odspodu, zespod: chytňi tu krabici zespotku
So

zesrat' sa viz **srat'**

zest', zým; zýja, dok.

sníst (něco): zeste fšecko, ad' ňidz neostane; mama ňúraľa, co by de zedľa

odvoz.: **zezený**: d'ěcka, už to máte zezené?

ALJ (i zjest', zjest, zest); Bš (zest); SSJ (zjest')

zešúlat' sa viz **šúlat'**

zašupotať viz **šupotať**

zezatku, přísl.; **i ml.**

ze zadní strany, ze zadu: mosýme to vzýd' zezatku; zezatku, ze dvora, bylo čuť ščekať psa;

srov. odzatku, zatkem; otpřetku, přetkem

So

zezdat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), dok.

uzavřít sňatek: konečně sa nechali zezdat'

odvoz.: **zezdaný**: už sú zezdaňi?

SSJČ (sezdati); ALJ (i zezdat); So (zezdač, zezdač se)

zeždúrat' viz ždúrat'

zežmat' (sa) viz žmat' (sa)

zežmolkovať sa viz žmolkovať sa

zežmuchlat' (sa) viz žmuchlat' (sa)

zežut' viz žut'

zajdovať (sa) viz gajdat', gajdovať

zgarb, -u, m.

zbytečná, nefunkční věc: bes toho zgarbu sa dá vydržať

ALJ; Bš; So (zgarbi – ,harampádí')

zgrapa, -y, ž.

rokle, strž; příkrý sráz: f téj zgrapje rostú jahody; **srov.** grapa, rača, rástoka, zmola, žleb

odvoz.: **zgrapisko**

ČJA II-131; ALJ; Kt (také ,sluj, skryše')

zglundaný viz glundat' (sa)

zglýňat', -ám; -ajú, ned.; expr.

1. hledat (něco), šmejdít: co zglýňáš po baráku?; zglýňál f komoře a hledál neco g jídlu

2. toulat se: zglýňá desy po nocách; **srov.** bloncat' (sa) **2.** čáryť/šáryť, grejd'it', lašovať, posmjetat' sa, přesmrádat' sa, zblúkat'

dok.: **dozglýňat'**; **nazglýňat' sa**

odvoz.: **zglýňání**: to zglýňání t'a přýde draho

ALJ (i zglýňat); Bš (zgtýňat)

zgrblit', žgrblit', -ím; -íja; ned.

přehnaně šetřit, skrblit, lakotit

dok.: **nazgrblit' sy**: šak syz nazgrblif dost' peňes

odvoz.: **zgrbloň/žgrbloň** (*lakomec*); **srov.** žyd 2

SSJČ (skrblit); ALJ; Bš (zgrbta); So (žgrblačič; žgrblak)

zhabarcovat' viz habarcovat'

zhlaň, -e, ž.

hlubina v tekoucí vodě, tuň: ve zhlaňi zme chytávali ryby; **srov.** hlubočazňa

ČJA II-137; ALJ; Bš

zhlavec, -fca, m.

polštář: daj ňe pod hlavu ešče jeden zhlavec; zhlaſce sú tam tři

SSJČ (zhlavec); ČJA I-162; ALJ; Bš; So (zhlavek); Vo (zhlavec/zlavec); KJA I (str. 122)

zhlédat', -ám; -ajú, ned.

(po někom) *hledět zarputile, zamračeně (na někoho)*: nevím, co sem udělała súsedovi, škaredě po mje zhlédá; co po mje zhlédáš?; **srov.** blúskat', bočyt' sa

► Slovo „zhlédat“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slova „zhlédati“ uvedeno více významů.

SSJČ (zhlédati); ČJA I-41; ALJ (i zhlédat); So (zahlidač)

zhňilačyt', -ým; -ýja, ned.

expr. *lenošit*: zhňilačý doma celý rok

odvoz.: **zhňilák, zhňiloň, zhňilina** (expr. *lenoch*); **zhňilačysko** (expr. *velký lenoch*); **srov.**

čáčfała/čáčfara, kfak 2, zdechlina, zdechlák, zdechloň (zdechť)

ALJ (zhňilačít, zhnilačít, zhňilačít, zhnilačít ad.); Bš (zhňilačít, zhňilák); Kt (zhnilák, zhniloň); So

(zhňilošič; zhňiloč)

zhrčat', -ým; -ýja, dok.; **i ml.**

upadnout, spadnout: dávaj pozor, ad' nezhrčýš s teho žebřa; ze střechy zhrčál mokřý sňech;

srov. cápnút' 1, čfáchnút' 2, hrbúcnút', hřcnút', húcnút' 1, kfjácnút', kohácnút', mignút' 2, mlaščyt' 2, pleščyt' 2, róchnút' 3, rúbnúť/rubnúť 3, řáchnút', strúhnút' 3, šřácnút' 2, šlahnúť/šlažyt' 2

odvoz.: **zhrčaný** (*spadlý*): za barákem je zhrčaný sňech

ALJ (i zhrčat); Bš; SSJ

zhřňat', -ám; -ajú, ned.

1. *shrnovat (něco)*

2. *uhrabovat, shrabovat (něco)*: ideme zhrňat' seno

dok.: **pozhrňat'**

odvoz.: **zhřňání**: to zhrňání sena mu trvalo celé otopledňa

ALJ (zhřňat); Kt (zhřňat); SSJ

zhřývat' (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.; **i ml.**

ohřívát: d'ecká, zhřývám vám večeru; zhřývám sa u šporáka

dok.: **zehřýt'** – viz tam

odvoz.: **zhřývaný**: zhřývaná máčka; **srov.** zehřýtý (zehřýt' (sa))

SSJČ (zhřívati, zhřívati se); ALJ (zhřívat, zhřívati); So (zhřývač)

zjatý, příd.

1. *skleslý, smutný, ztrápený*: nevím, co mu je, je jakýsy zjatý

2. *unavený, uštváný*: su zjata ot práce

3. expr. *opilý*: přyšěl z hospody pječne zjatý; ♦ býl zjatý jag zákon káže; **srov.** cynknutý (cynknút sa), dřýstlý (dřýstnút), dýmly (dýmnút), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúd'eny (nacúd'it' sa), nadraný 2, nachlámaný (chlámať), načlganý 2, nalépaný (nalépať sa), nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrubený 2, navalený 4, nazynganý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý 3, scápaný (scápať), smýklý 2, vzytý 2, zrubaný 4
ALJ; Kt (ve význ. 1)

zjavec, -fca, m.

expr. *divný člověk, podivín*: nó šag víme, stařýg je taký zjavec; **srov.** čudák, naturysta, pocháb

zjebať viz **jebať**

zlápať viz **lápať**

zliskať viz **liskať**

zlóchať sa, zlúchať sa viz **lóchať sa, lúchať sa**

zlod'ej, -a, m.; **i ml.**

1. živ. os. *kdo krade*: u súsedú byli fčera zlod'ej

2. *rozbočka, roz dvojka (elektrického proudu)*: donez zlod'ej, zapojíme televizu do zásufky

SSJČ (zloděj – ve význ. 1); ALJ (i zlod'ej – ve význ. 1); Bš (zloděj – v jiných význ.); So (zlodžej)

zmárňit' viz **márňit'**

zmjata, -y, ž.

expr. *darebák, lump*: jejih ogara, to je hrozná zmjata; **srov.** baraba, handrlák, chachar, lančmón, lata II, lamač, opacha, oplan, pazgřavec, pazúr 4, peklonoš (peklit'), smyk 3, somár, špata, šulín 2, vybíjanec, výmasta
ALJ (i zmñata); Bš (zmñata)

zmišat' viz **míšat**

zmjást' (sa) viz **mjást'**

zmoc sa, zmožu sa; zmožú sa, dok.

1. *mít dostatek síly, schopnosti něčeho dosáhnout*: zmohli sa na nové auto

2. *namoci se*: otec sa zmohl na poli, jag dřěl

odvoz.: **zmožený** (*namožený*); **zmoženina** (*namožená končetina*)

SSJČ (zmoci se); ALJ; Bš (zmocht); So (zmoc se)

zmoľa, -y, ž.

výmola; strž: ta zmoľa je čým dál hlupšý; **srov.** grapa, rača, rástoka, zgrapa, žleb

SSJČ (zmol, zmola); ALJ; Bš; Vo (zmula)

zmrvit' viz **mrvit'**

zmuda, -y, ž.

nejedlá n. jedovatá houba: v našý hraboviňe rostú enom samé zmudy; **srov.** gemba 1, hubaňisko, plzák, psý hřyb (hřyb 3, psý 2), psynka 2

ALJ (v jiných význ.); Bš (,špatné obilí‘)

zmýšlat’ (sy), -ám (sy); -ajú (sy), ned.; **i ml.**

vymýšlet (si) (něco): d’ěcka zmýšlajú samé hlupiny; co sy zasěj zmýšláš?

dok.: **nazmýšlat’ (sa)**

odvoz.: **zmýšláňi**: nejsu zvjedavá na jakěsy zmýšláňi

ALJ (i zmýšlat); Bš (zmýšlat’ – v jiném význ.); So (zmyšlač)

zohnút’ (sa), -nu (sa); -nú (sa), dok.; **i ml.**

ohnout (se), sehnout (se): zohňi tu haľúsku!; nemožu sa cosy zohnút’, bolíja ňa záda

odvoz.: **zohnutý**: stromky sú zohnuté ot snehu

SSJČ (zohnout); ALJ (i zohnout); So (zohnuč se); SSJ

zoptat’ sa, -ám sa; -ajú sa, dok.

zeptat se: zoptám sa, dy k nám přýdú na besedu

odvoz.: **zoptání**

ALJ; So (zoptač se)

zrátat’ viz rátat’

zrazu, přísl.

náhle, najednou, naráz: zrazu sa roščýliła a za chfílu ju to přešlo; zrazu přýšla búrka; **srov.**

odrazu, zaraz

SSJČ; ALJ; So (,zpočátku‘); SSJ

zrobiť, -ím; -íja, dok.

1. *udělat (někomu něco)*: coz mje to zrobít, Lojzýčku?

2. *vyrobiť (něco)*: zrobít sem ptačý butku

odvoz.: **zrobený** – k význ. 2

SSJČ; ALJ (i zrobít); So (zrobič); SSJ

zrúbaný, příd.

1. *posekaný, naštípaný*: už máme konečně zrúbané dřevo

2. *pobitý, zabitý*

3. expr. *zbitý, ztlučení*: desy dostál přez hubu, přýšěl dom pjekně zrúbaný

4. expr. *opilý*; **srov.** *cynknutý (cynknut’ sa), dřýstlý (dřýstnut’), dýmly (dýmnut’), fíknutý 2, nacápaný 3, nacmundaný 2, nacúďený (nacúďit’ sa), nadraný 2, nachlámaný (chlámat’), naglganý 2, nalépaný (nalépat’ sa), nametený 3, naróchaný 4, naťatý, natrubený 2, navalený 4, nazynганý 3, nažraný 2, róchlý 3, rúblý 3, scápaný (scápat’), smýklý 2, vzýtý 2, zjatý 3*

SSJ (zrúbaný¹ a ²)

zrúbat’, -u/-ám; ú/-ajú, dok.

1. *posekat (něco); naštípat (něco)*: zrúbali v hoře sfoje stromy; zrúbál sám fšecky drva

2. *pobít, zabít (někoho)*

3. expr. *zbit, ztlouci (někoho)*: tata ho zrúbál řemeňem; ♦ *zrúbat’ (někoho)* jak koňa: zrúbu ťa jak koňa, jesy ňe budež zasěj ťhat’

zrúbat’ sa

expr. *opít se*: ♦ zrúbál sa jag hovado; **srov.** *cynknut’ sa, dýmnut’ sa (dýmnut’), dřýstnut’ sa (dřýstnut’), fíknut’ sa 3, nacápat’ sa 3, nacmundat’ sa 2, nacúďit’ sa, nadrat’ sa 2, naglgat’ sa 2, nalépat’ sa, namést’ sa 2*

(namést'), natrúbit' sa 2 (natrúbit'), navaliť sa 2 (navaliť), nazyngat' sa 2 (nazyngat'), nažrat' sa 2, róchnúť sa 2, scápať sa (scápať), smýknúť sa (smýknúť), týsnúť sa 2

odvoz.: **zrúbaný** – viz tam

SSJČ (zrubati); ALJ (i zrúbat); Kt (zrúbat – ,zbít'); So (zrubáč – v jiném význ.); SSJ

zrúťit' sa, -ím sa; -íja sa, dok.

spadnout, zhrouťit se: pravili mje, že sa jim zrúťit komín

odvoz.: **zrucený**

SSJČ (zroutiti); ALJ (zrútit); SSJ

zubatý, příd.

ve spoj. **zubaté slunko slunce, které nehřeje**: nemožu sa ohřít, venku je zubaté slunko

SSJČ (zubatý); ALJ (i zubatí); Bš; So (zubaty); SSJ

zubno, -a, s.

kovová část uzdy, udidlo: ošýruj koňa a daj mu zubno

ČJA III-156; ALJ; Bš

zúgat', -ám; -ajú, ned.

expr. *bít, tlouci (někoho)*: zúgať ho do zad dľúho; **srov.** cápať 2, drúzgať 3, chlópať 1, róchať 1, rúbať 4, řochať 1

dok.: **nazúgat'**, **vyzúgat'**: vyzúgál d'eckám, že pekliť celý deň

odvoz.: **zúgáňi**; **zúganec** (*bouchanec*)

ALJ (zúgat); Bš (zugat – ,hltavě jíst')

zvalchovat' viz **valchovat'**

zvonek, -a, m.

1. *zdrob. k zvon*

2. *bylina se zvonkovitými, zprav. modrými květy (Campanula)*

3. *nástroj na strhávání paznehtů a štětín zabitých prasat*: přy zabíjačce sa drhnú mašyčý škúty zvonkem

4. expr. *mužský pohlavní úd (zprav. u dětí)*: oklep sy ten sfúj zvonek; **srov.** lulín, šulín 1; buchta 2, pipina 2

odvoz.: **zvoneček** – k význ. 1, 2, 4

SSJČ (ve význ. 1, 2); ALJ; Bš (v jiném význ.); So (ve význ. 1 a 3)

zvorýžňat', -ám; -ajú, ned.

expr. *křičet, hulákat*: nezvorýžňaj na mja!; jeho roba enom zvorýžňá

odvoz.: **zvorýžňání**

ALJ (zvorýňat', zvorýňat); Bš (zvorýňat')

zvalit', -ím; -íja, dok.; **i ml.**

1. *povalit, svalit (někoho, něco)*: zvalit ho na zem a dať mu přes čuňu

2. expr. *sníst (něco), nacpat se*: tata sám zvalit celú čokoládu; **srov.** nabúryť sa 3, nacápať sa 2, naróchať sa (naróchať), nastřebať sa, naťápať sa 2 (naťápať), nazyngat' sa 1 (nazyngat'), nažrat' sa 1, scápať 2

odvoz.: **zvalený**: už je to zvalené (*snědené*)

► Slovo „zvalit“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „svalit“ uvedeno více významů.

SSJČ (svalit); ALJ (i zvalit); Bš (v jiných význ.); So (zvalič, zvalič se); SSJ

zvláčať, -ám; -ajú, ned.; **i ml.**

shromažďovať, snášet (niečo): zvláčač dom samé hebla

dok.: **nazvláčať sa**: nazvláčať sa dom pňú

odvoz.: **zvláčanie**

SSJČ (svláčeti – v jiných význ.); ALJ; SSJ

zvrat, -a/-u, m.

1. *převrat, obrat*

2. *sráz cesty*: tam je zvrat, tam vyvalíme fúru

► Slovo „zvrat“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „zvrat“ uvedeno více významů.

SSJČ; ALJ; Bš; SSJ (ve význ. 1 a v jiných význ.)

zvrzgnúť, -nu; -nú, dok.

sevrít, stisknout (niečo): zvrzgnúť mje ruku

ALJ (i zvrzgnúť); Bš (zvrzgnúť); SSJ (ve význ. 1 a v jiných význ.)

zygliť, -ím; -íja, ned.; expr.

1. *mazat, natírat (niečo); rozmazávať (niečo)*: zyglíš stenu? Dávaj pozor, ať tam nejsú kocúry; máš špinavé ruky, ať to nezyglíš po sťeňe; **srov.** pízdryť

2. *nedbale mýť (niečo)*: nemožu sa na ňu d'ívať, jag zyglí okna jednu hadrú

dok.: **nazygliť; pozygliť; zazygliť**

odvoz.: **zygléní**

ALJ (i zigliť, ziglit, zyglit); Bš (ziglit); So (zyglač)

zyna, -y, ž.

1. *roční období mezi podzimem a jarem*

2. *studeno, chlad*

3. *zimnice*: ♦ zemlela ho zyna (*dostal zimnici, horečku*)

4. **i ml.** *kožní onemocnění, opar na rtech*: su jakásy chorá, ud'elať sa ňe aj zyna na hubje; **srov.** bambrlec

SSJČ (zima – ve význ. 1–3); ALJ; Vo (zema – ve význ. 4)

Ž

žabárňa, -e, ž.

mokřina, močál; nádrž se stojatou, špinavou vodou: dysy zme sa kúpali aj na žabárni; **srov.**

bařyna 1, 3, močár, žbluňa 1, žúr

SSJČ (žabárna – v jiných význ.); ALJ; Kt

žabiť sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

naparovat se, chvástat se: žabíť sa, že má pjeknú robu; Olin sa žabiť, že dáť góla

► Slovo „žabiť sa“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „žabit se“ uvedeno více významů.

SSJČ (žabit se); ALJ (i žabit); Bš; Kt (žabit se)

žbluňa, -e, ž.; **i ml.**

1. *kalná stojatá voda, tuň*: kačyce sa kúpať v jakéjsy žbluňi; **srov.** bařyna 1, 3, močár, žabárňa, žúr

2. expr. *nechutný nápoj, tekutina*: co to máž za teplú žbluňu? To sa nedá piť; **srov.** močka 2

SSJČ (v jiném význ.); ALJ (v jiných význ.); Bš (žbľuňa – ,hlupák‘); Kt (žbluňa – ,ožralec‘)

žbrdol, -a, m.

1. *džbán, např. piva*: dáme dva žbrdole piva

2. *malé množství, trocha*; **srov.** ňuch II

odvoz.: **žbrdolec** – k význ. 1

SSJČ (žbrďol); ALJ

žďárat’ (sa), -řu/-ám (sa); -řú/-ajú (sa), ned.

šťourat, rýpat (se) (v něčem): žďáraj pot kořenama!; ♦ žďarář do osýho hnízda; žďáře sa f tem jag v hnojí/jag mrtvém v uchu; **srov.** drabať sa (drabať), frflať sa (frflať), frfňiť sa, ňúrat’ sa (ňúrat’), špárat’ sa, žďúrat’ (sa) 2

dok.: **požďárat’ (sa)**; **prožďárat’**; **vyžďárat’**

odvoz.: **žďarání**

SSJČ (žďárat); ALJ (žďárat, žďárat’, žďárat); Bš (žďárat)

žduchat’ (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.; **i ml.**

vrážet, šťouchat (do někoho, něčeho), strkat (se): nežduchaj do mja!; ogař sa žduchali ceľú cestu dom; **srov.** žďúrat’ (sa)

dok.: **žduchnút’**; **nažduchat’ (sa)**

odvoz.: **požduchovat’ sa**; **žducháňi**; **žduchanec**; **žduchýc** – viz tam

SSJČ (pošťouchávat, požduchovat’); ČJA V-432; ALJ (i žduchat); Bš (žduchat); So (žduchač, žduchnuč); Vo (ždóchať); SSJ

žduchýc, citosl.

vyjadřuje náraz, způsobený silou, naražení: ogara žduchýdz do súseda; **srov.** ždurýc

žďúrat’ (sa), -ám (sa); -ajú (sa), ned.

1. *vrážet, šťouchat (do někoho, něčeho), strkat (se)*: naša cërka sy zabřdaľa a žďúraľa ňa do zat; d’ecka sa žďúraľa ve škole; **srov.** žduchať (sa)

2. *sa rýpat se, šťourat se (v něčem)*: žďúrali zme sa ve starých papíroch; **srov.** drabať sa (drabať), frflať sa (frflať), frfňiť sa, ňúrat’ sa (ňúrat’), špárat’ sa, žďárat’ (sa)

dok.: **žďurnút’**: ofca ho žďúrľa tak, že spadľ na hubu; **požďúrat’**; **prožďúrat’**; **vyžďúrat’** – viz tam; **zažďúrat’**; **zežďúrat’**

odvoz.: **žďúráňi**; **žďúranec**: dostaľa sem žďúranedz do žeber; **ždurýc** – viz tam

ALJ (i žďúrat); Bš (žďúrat); Kt (žďúrat); So (ždurač, ždurnuč)

ždurýc, citosl.

vyjadřuje náraz, způsobený silou, naražení (do někoho): kráva ždurýdz do mja, máľem sem spadľa; **srov.** žduchýc

ALJ; Bš

žebračyt’ sa, -ým sa; -ýja sa, ned.

těžce pracovat, dřít se: žebračýľa sem sa na poli ceľý žyvot; **srov.** dřýt 2, hampasyť sa, hrdliť sa, 3/hrdlovať sa (hrdliť), krpačyt’ sa, mordovať sa (mordovať), natáhať sa 1 (natáhať)

dok.: **dožebračyt’ sa** – viz tam; **nažebračyt’ sa**

ALJ (žebračit’, žebračit)

žebřýček, -čka, m.

1. *zdrob. k žebřík*

2. *druh byliny, řebříček obecný (Achillea millefolium): ideme nazbírad' žebřýček pro hyt; srov. myšý ocásek, myšáček (myšý)*

► Slovo „žebřýček“ se užívá pouze v těchto významech, v SSJČ je u slova „žebříček“ uvedeno více významů. SSJČ (žebříček); ALJ (žebříček); BŠ (žebříček)

žebř, žepř, -břa, m.

1. *i ml. žebřík: náš tata spadl ze žebřa*

2. *jesle na krmení dobytka: dám dobytku za žepř; ♦ hod'id' za žebř: mosým hod'id' za žebř (najíst se)*

SSJČ (žebřík, žebř); ČJA III-20 (,jesle'); ALJ (i žebř); So (ve význ. 1)

žgemrat', -ám; -ajú, ned.

prosit, škemrat: nežgemraj po mje, aj družý mosýja mjet'

dok.: **nažgemrat' (sa); vyžgemrat'; zažgemrat'**

odvoz.: **žgemrání**

SSJČ (škemrat); ALJ (žgamrat', žgamrat); BŠ (žgamrat)

žgrblit' viz **zgrblit'**

žleb, -u/-a, m.

hluboké úzké údolí; příkrý svah: nazbírali zme ve žlebje pjekné kropáčky; srov. grapa, rača, rástoka, zgrapa, zmola

odvoz.: **žlébek**

► Slovo „žleb“ se užívá zejména v tomto významu, v SSJČ je u slov „žlab, žleb“ uvedeno více významů. Toto slovo se užívá také v pomístním názvu (viz příloha 2) – Žlebek (Lhota u Vsetína).

SSJČ (žlab, žleb); ČJA II-126 (,údolí'), II-127, III-19 (,žlab pro krávy'); ALJ; Kt (žlebodolina); SSJ; KJA II (žlab – ,koryto pro dobytek', str. 110)

žlútko, -a, s.

žloutek: f tem vajcu je malučké žlútko; ♦ mjed' žlútko/žlútečko (dobře naladěný – o dítěti, když se probudí): ešče s ním nidz néni, ešče nemá žlútko; vlézd' žlútko/žlútečko

odvoz.: **žlútečko: ♦ ešče do ňho nevlezlo žlútečko (není dobře naladěný)**

ČJA I-104; ALJ; BŠ (žlútko); So (žulte); SSJ (žlútko)

žmání, -í, s.

křeče v břiše, zažívací potíže: sařýčeg néni dobrý, má jakésy žmání v břiše; srov. břuchažmání

ALJ (i žmání); BŠ (žmání v břiše)

žmat' (sa), -u (sa); -ú (sa), ned.

mačkat, krčit (se); svírat (něco): žmú sa tí šaty; žmeš to v ruce; srov. žmuchlat' (sa)

dok.: **zežmat' (sa): zežmała sa ňe sukňa**

odvoz.: **žmání** – viz tam; **zežmaný**

ALJ (žmat); BŠ (žmat)

žmoľkovat' sa, -uje sa (3. jč.); -ujú sa, ned.

1. *měnit se v chuchvalce, smotky*

2. *měnit se v hrudky (u jídla): žmoľkuje sa tí krupica*

dok.: **zežmoľkovat' sa: zežmoľkovala sa ňe halena**

odvoz.: **žmoľek: dávaj pozor, ať sa tí v máčce nenad'eľajú žmolky (hrudky); zežmoľkovaný**

ALJ (žmolkovať, žmolkovať – v jiných význ.); Bš (žmolek – v jiném význ.)

žmotek, -tka, m.

1. *něco svinutého, stočeného, smotek*: na zemi sa váláť žmotek papíru

2. *ručně smotaná cigareta, doutník*

SSJČ (smotek); ALJ (i žmot); Bš (žmot)

žmuchlat' (sa), -á (sa) (3. jč.); -ajú (sa), ned.

mačkat, muchlat (něco): proč tu šatku tag žmuchláš?; **srov.** *žmat' (sa)*

dok.: **zežmuchlat' (sa)**: zežmuchlať sa ňe košula

odvoz.: **zežmuchlaný**

SSJČ (žmuchlat); ALJ

žmúrat', -ám; -ajú, ned.

mhouřit oči, mžourat: co žmúráž očama? Nevidíš?; **srov.** *čmúřít'*

dok.: **zažmúrat'** (*zamrkat*)

odvoz.: **žmurkat'** (*mrkat; pokukovat*): d'cko žmurkať po mamje; **žmurkáňí**

PSJČ (žmourati); ALJ (žmúrat); Bš (žmúrat)

žňa, -í, s., pomn.

sklizeň obilí, žeň; doba sklizně obilí: žňa vječynú začýnať f srpnu; stať sa to ve žna

odvoz.: **žňový**: žňový čas; **žňofka** – viz tam

SSJČ (žeň, žně); ČJA III-57; ALJ; Vo

žňofka, -y, ž. (zprav. mn.)

1. *druh stromu, nebo raných jablek*: uš sú zraťé žňofky, uďeľám japkový kompot; **srov.** *cygánka 3, jadérnica*

2. *druh stromu, nebo raných hrušek*: žňofky sú mjeké hrušky a dávajú sa takěj na kfas; **srov.** *ovesňinka, smolénka, šymúnka*

Kt (žňovský, žňůvka)

žrat' sa, žeru sa; žerú sa, ned.; expr.

1. *trápit se, užírat se*

2. expr. *hádat se*: ti brášy sa žerú celý život; **srov.** *žut' sa (žut')*

SSJČ (žráti se); ALJ (žrat', žrat – ve význ. 1); So (žrač se – ve význ. 2)

žrd', -i, ž.

delší tyč, zprav. dřevěná, žerd': přynést sem žrd' na fábor

ALJ; Bš

žrna, žrn, s., pomn.

kamenný ruční mlýnek na mletí obilí, žernov: dysy sa mleťo obilé enom na žrnách

odvoz.: **žrnový**: žrnová kaša (*obilná kaše*)

ALJ (i žrno); So (žarna); Bš

žufan, -na, m.

1. **i ml.** *naběračka*: podaj ňe ten žufan, naleju vám poléfky

2. *zednická naběračka*: žufanem zme nabírali maltu s kalfasu; **srov.** *fangla 2, kělňa*

3. *plechová nádoba s dlouhým držadlem na vybírání odpadu*: žufan na močúfku

odvoz.: **žufánek** – k význ. 1: nemožu najít čistý žufánek
SSJČ (šufan, žufan – ve význ. 1); ČJA I-147 (ve význ. 1); ALJ (i žufánek); Kt (ve význ. 1); Vo (šofan, žofan – ‚zednická lžíce‘; šofánek/žofánek – ve význ. 1); SSJ (žufaňa, žufanka – ve význ. 1)

žúchat’ sa, -á sa; -ajú sa, ned.

brodit se, zprav. rozbředlým sněhem: ogárec sa žúcháť ve sněhu, až byl celý mokry

odvoz.: **žúčačka, žúčaňica** (*břečka*): slunko už je vysoko, s toho sněhu bude žúčaňica;

srov. *blázgačka/blázgaňica*

ALJ (i žúchat – v jiných význ.); Bš (žúchat – v jiném význ.); Kt (žúchat – v jiném význ.)

žúr, -a, m.

kalná voda, kal: ta voda je samý žúr; ♦ byď jag žúr: nemohli zme sa f potoce kúpať, voda byla jag žúr; **srov.** *bařyna 1, 3, močár, žabárňa, žbluňa 1*

ALJ; Bš; Kt (v jiném význ.); So (žur – v jiném význ.); SSJ (v jiném význ.)

žut’, -uju; -ujú, ned.

žvýkat, přežvykovat: ofca žuje otavu; ♦ žujež jak kráva

žut’ sa

expr. *hádat se, dohadovat se*: našy sa cosy pořáď doma žujú; žujú sa snád’ gvúli majetku; **srov.** *žrat’ sa 2*

dok.: **požut’; zežut’**: kráva zežula fšecku nasečenú travu

odvoz.: **dožúvat’ sa** – viz tam; **přežúvat’** (*přežvykovat*): co to přežúváš f téj hubje? Spolkni to; **přežúvání**

ALJ (i žut); Bš; So (žuč); SSJ

žúžel, -e, ž.

1. *drůbež*: skoro f každěj chaľupje chovajú nejakú žúžel; **srov.** *hyd 1*

2. *drobní, zprav. obřížní, tvorové (hmyz, obojživelníci ap.), havěť*; **srov.** *hyd 2*

3. expr. *malé děti, drobotina*: mají doma takú malú žúžel; **srov.** *božátko, frfeň 2, malúš/malúša, odrobinka 2, šfrček 2, šfrlák 2, šušeň 3, úrypa*

SSJČ (žížala, žoužel); ČJA III-223 (ve význ. 1); ALJ; Bš (žúžel’ – ve význ. 2)

žvachlat’, -ám; -ajú, ned.

expr. *hloupě mluvit, žvanit*: ten žvachlá enom samé hlúpiny; **srov.** *blabotať 1, dřýstat’ 2, hñest’ 2, lepotat’ 1, mjást’ 2, plantat’ 3, plkotat’, t’ápat’ 2, valit’ 3*

odvoz.: **žvachloň** (expr. *mluvka, žvanil*)

SSJČ (žvachlat); ALJ (i žvachlat); Bš (žvachlat); Kt (žvachlat)

žyd, -a, m.

1. živ. os. *vyznavač židovské víry*

2. živ. os. expr. *obchodník; lakomec*: žyd jeden lakomý; **srov.** *zgrbloň/zgrbloň (zgblit’)*

3. *skvrna, čmouha, zprav. při malování*: máš škared’e vymalované, máš tam žydy

4. *prudký nekontrolovatelný pád (při pouštění draka)*: drak ti d’eľá žydy, pořát’ padá dúle

odvoz.: **žydák, žydačysko** – k význ. 2

► Slovo „žid“ se užívá zejména v těchto významech, v SSJČ je u slova „žid“ uvedeno více významů.

SSJČ (žid); ČJA III-69 (židi – ‚neposečená stěbla za sekáčem‘); ALJ (i žid); Bš (žid – ve význ. 3; židák – v jiném význ.); So (žid – ve význ. 2); SSJ (ve význ. 1)

žýdlo, -a, s.

pramen, zřídlo: naša studňa má dobré žýdlo, je tam pořáď dozď vody; oňi mají dobré žýdlo

SSJČ (žídlo); ČJA II-49 (žídlo – ,vážka‘), II-132 (,pramen‘), III (žídlo – ,zadní ramena vozu‘); ALJ (i žídlo); BŠ (žídlo – i v jiných význ.); So (žídlo – ,žihadlo‘); Vo (židlu)

žynčyca, -e, ž.

syrovátka z ovčího mléka: žynčycú sa léčýť aj žaludek

SSJČ (žinčice); ALJ (žinčica); Kt (žinčičář); SSJ (žinčica); KJA III (str. 84; 86; 94)

žýrka, -y, ž.

nemoc způsobující zažívací potíže u dobytka: bojím sa, že naša kráva má žýrku, aby sme ju nemoseli utraťiť

ALJ (i žírka); BŠ (žírka – ,hryzení, moření‘)

žýrný, příd.

dobře krmený, živý (dobytek): žýrný dobytek

► Slovo „žýrný“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „žirný“ uvedeno více významů.

SSJČ (žirný); ALJ (žirný); BŠ (žirný)

žyto, -a, s.

pšenice: ve mlýně zme sy nechávali mled’ enom žyto

odvoz.: **žytňisko** (*strniště po pšenici*); **žytný**: žytný chleba

► Slovo „žyto“ se užívá pouze v tomto významu, v SSJČ je u slova „žito“ uvedeno více významů.

SSJČ (žito); ČJA III-54 (žito – ,žito‘), III-55 (,pšenice‘), III-74 (žitnisko – ,strniště po žitě‘); ALJ (i žito); BŠ (žitnisko – ,strniště po žitě‘); So (žito; žitňisko – ,pole, kde byla pšenice‘; žitný); Vo (žitňisku – ,strniště po žitě‘); SSJ

žyvačyt’, -ým; -ýja, ned.

expr. *živořit*: žyvačýť tam v maléj sfjetničce načysto sám

PSJČ (živačit se); ALJ (i živačit); BŠ (živačit sa)

žýžeň, -e, ž.

žízeň: je horko, mám velikú žýžeň

odvoz.: **i ml. žýža**: mám žýžu, mosým sa nečeho napit’

SSJČ (žízeň, žížeň); ALJ; Vo (žížeň); SSJ (žížeň)

žyžlavjet’, -í (3. jč.); -íja, ned.

žhnout: kamna žyžlavíja

odvoz.: **žyžlavý** (*rozžhavený, žhavý*): žyžlavé uhlí; žyžlavý sporák

SSJČ (žižlat; žižlavý); ALJ (žižlat, žižlať – v jiných význ.); BŠ (žižlavý); Kt (žižlavý); SSJ (žižlať – v jiném význ.)